BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
22 G
1
13-25. a. 15
Digitized by Google

C A 63

Digitized by Google

HENNINGI ARNISÆI
Halberſtadienſis

DE JURE CONNUBIORUM COMMENTARIUS POLITICUS

IN QUO

PLERÆQUE, QUÆ CIRCA SPONSALIA ET NUPTIAS MOVERI SOLENT CONTROVERSIÆ A THEOLOGIS, JCTIS, ET PHILOSOPHIS, Politicis argumentis, ſuo quæque loco, diſputantur & deciduntur.

CVM DVPLICI INDICE CAPITVM ET RERVM verborumq; memorabilium.

ARGENTORATI.

Sumptibus Hæredum LAZARI ZETZNERI.

ANNO M. DC. XXXVI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLUSTRI AC GENEROSO
DOMINO
DN. ALEXANDRO SIGISMUNDO L. B. A ZEDLITZ
& Newkirch / In groß Leßlaw / Logaw / &c.
RECTORI ACADEMIÆ FRANCOfurtanæ pro tempore Magnifico Domino ſuo Gratioſo

QVi laboribus ſuis, quos publici juris faciũt, Magnorum virorum nomina præſcribunt, & quemadmodum ſolent, qui peregrè adventantes hoſpites allicere cupiunt, inſignia principum in veſtibulo, tãquam hederas, ſuſpendunt, non omnes unâ ratione ducuntur, dum alii patrocinium quærunt, alii benevolentiam demereri, alii gratiora lectori ea opera facere ſtudent, quorum oras ſpecioſo proloquio & tacita præſcripti Mecœnatis commendatione illinunt. Sunt, qui aliud aucupentur, quod nec mihi dicere, nec philoſopho ſpectare fas eſt. Me, ſi rationem poſcas, Illuſtris & Generoſe Baro, Rector Magnifice, quâ permotus hoc Politices primordium, tuæ Generoſ. offerre in animum induxerim, quanquam per ſe, absq; omni alio fuco ſit, ſplendidum putavi, ſi vetuſtum Czedlitiæ gentis, & felicibus Rudolphi II. ſacratiſs. memoriæ, auſpiciis, in avo

tuo, Sigismũdo, Cameræ Vratislavienſis tot annos præſide optimè merito, ad altius faſtigium evectũ nomen toti, quod ſequitur, operi facem præluceat, nec nihil inde retuſum iri ſpero invidiam, quæ ſe bonis Autoribus, qui in publicos uſus privatas prodigunt operas, undiq; infligat, bellumq́; movet non neceſſarium: Nihil tamen tanti ponderis aut momenti extitit apud me, quã quod tuæ Generoſ. & Magnif. ſive de oblato honore, quem in Academia ſummũ putamus, gratulari, ſive de peracto propè officio gratias agere, & ſimul ejus aliquod monumentum, modò vitã huic opuſculo promittere audeam, ad poſteros propagare voluerim. Tum etiam, cum tuæ Gener. ut mole aliqua curarum, & neceſſitate hîc ſeſe perpetim cõtinendi levaretur, in onere adminiſtrationis adjunctus, ſeu potiùs ſuccẽturiatus huc usq; fuerim, obſequii mei & debitæ obſervantiæ teſtimonium adiiciendum putavi. Sive enim genus & indolem tuam ad altiſsima hortantem, ſive honorum, quibus fulges, eminentiam inter ſe contenderint Rectori eligendo Triũviri, nec digniorem hoc tempore, cui ſceptra traderent, nec maiorem honorem, quo te dignè afficerent, invenire potuerunt. Geſſerunt hunc honorẽ ante te quot quæſo Maximarum gentium Principes, Electores & Archiepiſcopi? Ex Marchionibus Iohannes Georgius, Elector Anno 1541. Duo Friderici Anno 1542. & 1601. Chriſtianus 1598. Chriſtianus Wilhelmus, Archiepiſcopus Magdeburgenſis, 1600. & ante annum nondum completum, Georgius Wilhelmus: Ex ducibus Mega-*polita-*

politanis, Ioannes Albertus, Anno 1541. ex Munſterbergenſium in Sileſia Ducibus, Caroli ambo filii, Henricus Wenceslaus, an. 1608. & in cujus locum tu ſurrogatus es, Carolus Fridericus, an. 1612. Ne tot Illuſtrium Comitum, ex celebribus Reinſteinenſium, Eberſteinenſiũ & de Linar familiis nomina huc afferam, aut Generoſorum plus quam triginta Baronum catalogum ex faſtis retexam, quibus omnibus ſucceßiſſe annon maxima laus eſt? & quidem ita ſucceßiſſe, ut quos generis ſublimitate non aſſequereris, modeſta erga omnes gravitate, prudentiáque in rerum argumentis diſpiciendis promtitudine, non longo poſt te intervallo relinqueres? Debes hanc naturæ facilitatem utriq; , tam materno ex Rotenburgiorum, quam ex Czedlitiorum familia paterno avo, quorum illum licet per adita principum diu defatigatum invidia fati ante ætatem terris præripuerit, hunc tamen ſingularis Dei providentia adhuc vivum & ſupra ætatem vegetum ante oculos tibi ſervat, ut ſpeculum habeas, in quo te contuearis, exemplar, quod imiteris, regulam, quam ſequaris, monitorem, quem præcinentem audias:

Diſce, nepos, virtutem ex me, verumque laborem:
Fortunam ex aliis.

Tu modò, quò te Majorum virtus vocat, & natura viam monſtrat, ingredere, & cave Neptunus unquam offendat clavum ſecus accepiſti, hoc eſt, minùs rectum tenentem: Sic quam tibi jamdudum Academia condidit aram, non tantum immortali ambire lauru perpe-

Digitized by Google

tuabit, ſed & mihi, quem veluti teſtem ingenii tui non reſpuiſti, poſt aliquot meſſes major naſcetur in laudes tuas evagandi occaſio & animus, quando hoc tempore præcoquis ominibus expectationem aliorum prævertere, intēpeſtivoq; applauſu vel tuas obtundere, vel malevolorum aures eradicare de induſtriâ abſtineo, non quod non maxima quæq; de te Reipubl. polliceri verè poſſim, ſed ne innatam ingenio tuo modeſtiam in ruborem agam & ſubſannandi anſam invidiæ præbeam. Omniū talium inſtar tibi ſit ſubmiſſa nuncupatio hujus opuſculi, quod cum, te Rectore, commodum in Academia lucē cepiſſet admirari, nemini ante te debitum fuit, nec ego, qui id genus gratias, pro benevolentiā reponere ſoleo, quenquā hoc tempore circumſpexi, ex cujus ære me prius explicatum voluiſſem. Vale Generoſe Baro, Magnifice Dn. Rector, & hoc obſervantiæ meæ teſtimonium, ſi te aliò amor literarum abripuerit, aut auffer tecum, aut fixum retine, ſi forte me prius hinc abeuntem videris. Ego ubi meſpe mea minùs decidiſſe ex continuato favore intellexero, indicium hoc ſingularis & æternum deprædicandæ clementiæ apud me emori nunquam ſinam. Scriptum Francofurti cis Viadr. die 9. Mart. Anno 1613.

T. Gen. & Magn.

dedititſ.

Henningus Arniſæus D.
& Pro-Rect.

LECTORI Benevolo S. P.

IAm diu in ære tuo ſum, Amice Lector, nec dum fidem promiſſam libero. Moveo quidem, ſed parum promoveo, ac, veluti in rota Ixionis occupatus, quò longius progredior, eò minus portum proſpicio, quò plus alas verbero, eò magis intricor. Tanta eſt civilis ſtudii profunditas, tantus luxus. Quemadmodum cœna dubia ambiguos reddit comeſſatores, quid prius carpere debeant, dum nec illibatum quicquam relinquere velit cupido edendi, nec renuentem ſtomachum grato quidem, ſed inutili onere prægravare auſit: Ita poſtquam ſemel frena dedi per Politicorum delitias luxurianti animo, nec quomodo vagantem retrahere, nec quò loco feſſum potiſſimū ſiſtere debeam, invenio: quanquam ab hac palæſtra alieniorem me facit diſcors profeſſio, & privata partim, partim publica negotia carceribus non emittunt, niſi apprimè delaſſatum. Contra tamen nitor, quantum poſſum, & aliquādo me mihi ſurripio, ut, ſi metam attingere forte non licuerit, voluntatem & fidem opprobrio eripiam, & conantis ſaltem ſtrenuoq; currentis laudes promerear. Inde eſt, quod cum nuper opuſcula quædam gravioris argumenti videris, modò accipias iterum aliud ex eadem quidē moneta, ſed eò minus pretioſum,

quo

quo magis à publicis ſacris ſe demittit adpenates domeſticos. Dum enim relictio totius Politicæ me occupat, & operæ, partim ſuo vitio, partim mea indi igentia, tardius muginātur, viſum fuit hoc ejus caput tuæ cenſuræ ſeparatim exhibere, cum reliquarum partium proportionem præter ſpem & modum mole exceſſiſſet. Nolim enim tibi perſuadeas huic unicæ rei me dediſſe operam de induſtria, ut poſt tot excellentes viros, qui de Connubiis eleganter ſcripſerunt, actum agerem, quanquā illi ſe ut plurimum intra terminos vel Theologicos vel Juridicos tenent, nec ad Politicorum agros, niſi aliud agendo, diffunduntur: Sed cum reliqua Politices capita, unum poſt aliud, elaborarem, non potui ab hoc ſine invidia manus cohibere, cumque per ſe latè pateat, & ego in hoc Oceano primum periculum nuper facere tentaſſem, præter morem animo morem geſſi, & creſcenti ſub manibus utri tantum indulſi, ut cum ſpem mihi de uno capitulo finxiſſem, integer exierit liber, quem velim interim legas, dum cætera, quæ ſub prælo fervent, ſequuntur. Malo enim hiulcam habeas hac parte Politicam, quam monſtroſam.

Vale, & ſtudiis Autoris fave.

DE JURE CONNUBIORUM.

CAPUT PRIMUM.

De neceſſitate, Utilitate & dignitate Conjugii.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium eſſe principium familiæ & Reipubl.*
2. *Quare Politicus & legulator de nuptiis ritè ineundis diligenter ſollicitus eſſe debeat.*
3. *Incommoda conjugii.*
4. *Qua ratione incommoda hæc ſint declinanda.*
5. *Utrum cives à Magiſtratu ad ineunda conjugia compellendi.*
6. *De finibus conjugii.*
7. *De cælibatu Pontificio & dignitate conjugii.*

SECTIO I.

Matrimonium eſſe principum familiæ & Reipub.

1. *Primo loco quærendam uxorem.*
2. *Phœnicum ſententia, qui Bovem primo loco quærebant.*
3. *Montecatini ſententia, utramq; ſocietatem æque primam ſtatuentis.*
4. *Sententia Connani ſatira.*
5. *Duas quidem ſocietates eſſe æquè neceſſarias.*
6. *Sed conjugalem primam eſſe & ex præſcripto naturæ præcedere.*

PRINCIPIUM FAMILIÆ, ET, *ut loquitur Cic. 1. offic. ſeminarium Reipubl.* eſt conjunctio maris & fœminæ, quam Romani *matrimo*nium vocant. § *Ius naturale. Inſt. de jur nat. gent. & civ. l. 1. §. jus naturale de juſt. & jur.* Muſonius *apud Stobæum.* Nuptias vocat conſtitutionem domus: ἀρχὴ μὲν οἴκου περιβολῆς γάμος. *Domum* enim Heſiodus *2. oper. & dier.* primùm: mox *uxorem*, & demum *Bovem*, ſeu ſervum quærebat, à cujus ſententia licet Phœnices diſſentirent, qui, *referente Ammonio apud Plut. lib. 6. ſymp. c. 1.* primas tribuebant Bovi, eumq; inde ἄλφα vocare ſolebant: Tamen Heſiodi conſilium magis arridet Ariſtot. *1. Oecom. c. 2.* & nobis mariti & uxoris ſocietas, tanquam fundamentum totius Familiæ primo loco explicanda videtur, cum requiratur primò ad primarium familiæ finem, qui eſt procreatio ſobolis. 1. *Matrimonium principium eſt familiæ, & Reipub.* 2.

Monte-

3. Montecat[illegible] quidem *1 P[illegible]t.c.2 text.6. verb pro[illegible]ter ſ[illegible]* Utramq; ſocietatem tam m[illegible]is & fœ[illegible]næ, quam Domini & ſerv[illegible] ſtatuit æ[illegible] [illegible]umam, q[illegible]ia æquè neceſſariæ ſunt, & licet cælibes vivant in civitate, ſine ſe[illegible]o [illegible] nemo
4. vivere poteſt, niſi ſil[illegible]eſtris & f[illegible]rus. Connan. *1.commu.Iur c. 4 n 4.* mu[illegible]as domus docet conſtiti[illegible]le ſine ſer[illegible]li opera, & propterea pat[illegible]n[illegible]m ſocieta[illegible]em præfert herili *num.6.* licet *lib 8.comm.cap.1 num.1.* familiam, & quæ ſi[illegible] ad uſum familiæ neceſſaria, ante conju[illegible]ium & uxorem quaſi ſcribat, adeoque ſervum natura priorem faciat uxore. Quod ſi, remotis arbitriis, rem intueamur, conſtat & ſine liberis, & ſine uxore, & ſine ſervis familia[illegible] ſubſiſtere, ſed imperfectas licet filii ab Ariſtot *1.Pol.cap 2.* in eſſentiali complemento familiæ non includ[illegible]ntur. Ser-
5. vo verò & uxore ad perfectionem domus omninò opus eſſe, ex duplici fine à natura præſcripto concludit Ariſtot. & hinc rectè infert Montecat. utramque ſocietatem eſſe neceſſariam, ſed inde non deſtruitur prioritas conjugii, quia & materia & forma ſunt neceſſaria principia ad conſtitutionem t[illegible]tius, licet altera ſit
6. prior altera. Quod autem conjugalis ſocietas prima ſit [illegible] *1. Oec. c 1.Cic.1. o[illegible]* ex fine ſimul & appetitu aſtruimus. Servus enim requiritur ad ſuſtentationem familiæ & liberorum. Prius igitur oportet familiam conſtitui, & liberos procreari, quam de alendis ſolliciti ſimus. Nec enim ſervus inſtrumentum eſt privati, & ſolitariam vitam ſequentis hominis, ſed patrisfamilias, & refertur ad ampliandam totam familiam, eoque nomine poſterior eſt uxore, de quo teſtatur etiam appetitus, ex quo origo ſocietatum ab Ariſt. deducitur, ut ex *Cic.1. off.* alibi deduximus. Accedit, quod naturalior ſit appetitus generationis & uxoris, quam ſervi, quia is omnibus animalibus inditus reperitur, hic à ſolo homine, ratione magis, quam ſola natura duce elicitur. Item conſervandi familiam per ſervum modus non tendit in ipſam naturam humanam, ſed abſolvitur in rebus externis per accidens ad vitam neceſſariis. Ipſa verò natura humana propagatur per uxorem, ideoque ejus cum marito ſocietatem primam omnium ſtatuimus, & primo loco explicandam aggrediemur.

SECT. 2.

Qua de cauſa legumlatores de matrimoniis plurimum teneantur eſſe ſolliciti.

1. In[illegible]rmus [illegible]amentum nihil, quod ſit ſ[illegible]bile [illegible]turum, [illegible].
2. Ex con[illegible] [illegible]tate pendere ſalutem c[illegible].
3. Ple[illegible] [illegible]xe [illegible] [illegible]nitet.
4. Q[illegible] [illegible] [illegible]erunt [illegible] [illegible]res.
5. Fr[illegible] temerariis matrimoniis.
6. Diu pr[illegible]band [illegible] mo[illegible] [illegible], quam quaru[illegible] [illegible]ſtam.
7. Eo[illegible] aſtimari etiam ex patria & parentum moribus.
8. R[illegible] & [illegible]arrare multab[illegible]nt [illegible]erè co[illegible] [illegible] [illegible]as.
9. [illegible] [illegible] degenerare [illegible] [illegible].
10. E[illegible] [illegible] a pub[illegible] [illegible]s.
11. In[illegible]eſt Reſpubl ne prom[illegible] [illegible] cum quoquam contrahantur a[illegible]nitates.
12. Item n[illegible] [illegible] [illegible] & Reſpubl quarat [illegible].

1. NUlla autem de re magis ſollicitos fuiſſe veteres, quam de conjugio & militia, autor eſt Avertin. *4 part. de reb. T[illegible]rc.* & non tantum ex legibus XII. tab. & quæ poſt ea ſecula natæ ſunt apud Romanos, ſed & Solonis & Lycurgi apud Athe-

A[illegible] ſ[illegible]s & Lacedæmonios [illegible] ex [illegible] *Polit. c. ult.* manifeſtum evadit. Sciebant enim [illegible] probe [illegible] fundamentis, nihil, quod ſtabile futurum eſſet & longis ſeculis [illegible] memorandum inde educi poſſe.

Ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
Ὀρθῶς ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους.

[illegible] parva in principio negligentia cum re ipſa exurgere, viresque progrediendo tantas ſumere conſuevit, *de Cæl. [illegible] t 33. Gal. 9. de plac. cap. 1.* ut magno ſæpe malo non privatam tantum familiam ſed integram multet Rempubl. *ut docet Ariſtot. 5 Polit. c. [illegible] Sep. Ammir. lib. 16. d[illegible] c.* . Benè Livius *lib. 7.* de re non valdè diſſimili: *Quamvis parva ſint hæc, tamen parva hæc non contemnend[illegible], majores noſtri, maximam b[illegible] rem fecerunt.* Publicam enim totius felicitatem à felicitate omnium civium non diſtinguit Ariſt. *1. Eth. Nic. c. 2. 3. Polit. c. 12. 7. Polit. c. 2.* Cives verò nulla alia re f[illegible]ores cenſentur, quam beato coniugio, ut Euripides ait: *Conjugia quibus mortalium ſunt felicia, illis eſt & vita beata.* Et ob hanc cauſam tam ſingulis civibus propter privatam cujusque familiæ tranquillitatem, quam legiſlatoribus, ob pacem & ſalutem totius Reipubl. diligens cautio, dum de ducenda uxore agitur, adhibenda eſt, ne, ut de ſenectutem neceſſariam adeptis Cato *apud Cic. in Cat. Maj.* ita de uxores temerè ducentibus, jure dicere poſſemus: *Uxorem, ut adipiſcantur, omnes optant, eandem accuſant adepti: Tanta eſt ſtultitiæ inconſtantia & perverſitas.* Ea enim mercis malè emtæ pœna eſt, ut emtori perpetuò ſuam exprobret ſtultitiam. *Malæ emtio ſemper eſt ingrata, eo maximè, quod ſtultitiã Domino exprobrare videtur,* ut ſcribit Plinius Bebio Hiſpano. *lib. 1. Ep.* Lycurgus, ut aſſuefaceret cives in matrimonio non tam libidinem ſuam ſequi, quam procreationem ſpectare ſobolis, noctu jubebat ignotos miſceri conjuges. *Plut. in Lycurg.* & Dapſolibyes olim cæciore ac tantùm non fortuito impetu, matrimonia ſociabant, dum uno die poſt occaſum vergiliarum ſimul congregati, in contubernium ſeorſim diſcumbentium fœminarum irruebant, illam quisq; pro uxore habituri, quam cæca ſors primam in nexum brachialem intuliſſet. *Stob. ſerm. 42.* Noſtris moribus, poſtquam pravi abuſus Cenſura notari deſierunt, & malè ſuà culpâ cōtracti conjugii nulla pœna eſt, quid mirum, ſi tot divortia, tot diſcordia matrimonia tot de utroq; apud magiſtratus querelæ, tot privatim in ædibus & publicè in foro, ſed nimis [illegible]ela-mentationes audiãtur. Ad amicitiã perpetuam ſtabiliend[illegible]m tãdiu [illegible]res amici, quem animus ſit in conſortiũ aſciſcere, pertentare & pr[illegible]a[illegible]e [illegible]bet Ariſt. [illegible] *Eth. c. 4.* [illegible] modiũ ſalis [illegible]um eo conſumſeris, quia citius non [illegible] vi[illegible] ing[illegible]um & m[illegible] cujusquam poſſe pe[illegible]ſpici nedum ut ex primo aſ[illegible]ctu fœminæ ve[illegible]llẽ animum [illegible]cus amator æſtimare poſſit, aut ſagaci conjectura deprehendere. Et amicum quidem, ubi te ejus cepit ſatietas, cum gratia dimittere, & res ſuas ſibi habere jubere poſſes Fœminæ a[illegible]peritatem etiam in[illegible]itu tolerare, & ſi ſapias, [illegible] e[illegible]eris. Theophilus Imperator Orientis ut op[illegible] n[illegible]m ex omnibus[illegible] eligendi c[illegible]p[illegible]ã faceret, in palatiũ contraxit, quicqui[illegible] [illegible]p[illegible]ri potuit Virginum ſpectatarum, & cũ in Icaſiam oculos conjeciſſet, diffiſus tamen calidæ &

5. *Fructus temeratii matrimonij.*

6. *D[illegible] [illegible]ſcrutam.*

& expeditę ipſius reſponſioni, pomum, amoris ſignum, obtulit Theodoræ. *Zonar. in The ph.* Ludovicus Pius Imp. Hermingarda mortua eodem conſilio, procerum ſibi filias coram exhiberi juſſit, ex quibus Juditham filiam Welfonis Comitis delegit. *Autor coæt. in vit. Ludov.* Baſilius Moſcovitarum princeps ex mille quingentis principum ſuorum (Kneſſos vocant) filiabus, unam Salomen, pro juſta uxore retinuit. *Sigiſmund. in hiſt. Moſcov.* Aſſyrii olim cunctas in forum nubiles puellas venum exponebant, licitatoribusque, quas vellent, argenti redimendi copiam faciebant. *Ælian. libr. 4. c. 1.* Circumſpectè quidem & prudenter, ſi ſolis oculis, ut dicebat Olympias Alexandri M. mater, ducenda eſſet uxor, aut ex faciei bonitate infallibile judiciũ poſſet fieri de moribus: prudentius Cliſthenes Sicyonius Tyrannus, qui dignum electurus filiæ maritum, ſibi generum, non tantum nobilitatem & florem Græciæ ad ædes ſuas invitavit, ſed præcipuos tam diu detinuit, donec in mores intimos cujusque penetraret. *Herod. 6. libr.* Cum enim ſponſam Hippoclydæ deſtinaſſet, & ex ſibi ignota ejus ſaltatione conjecturam faceret de diſſoluto ingenio, mutato animo Megacli Athenienſi filiam elocavit. Hoc eſt, cujus Solonicum

7. admonet Libanius: *Uxorem cognitam ducas, cujus parentes & matrem præcipue bonis moribus præditam noveris.* Non enim tantum in ſervis patriam ſpectandam monet Ulpianus. *l. quod ſi nolit. §. qui mancip. de Ædil. edict. quod præſumtum ſit, quoſdam bonos eſſe, quia natione non ſunt infamata, quoſdam malos, quia ea natione ſunt, quæ magis eſt infamata:* ſed parentum magis habendam rationem monet Joh. Fab. *in rubr. Inſtit. de nupt.* quia ut plurimum videmus, non ſolùm labem ſanguinis, ſed & morum ad poſteros derivari, quemadmodum Impp. in filiis timent exempla paterni criminis. *l. quiſquis. §. 1. C. ad l. Jul. Maj.* & Theognis ait:

Respiciendi etiam ad parentum & patriæ mores.

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος·
Οὐδέ ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

Maximè verò præſpeculandi ſunt mores, & his formatum animũ, ex eo apparet, quia moribus nativum vitium corrigi, & ex ſocratice libidinoſo inſtitutione fieri poteſt temperatiſſimus Philoſophus.

8. Hæc & his multa minutiora, ſi quis in ducenda uxore negligenter obſervaſſet aut inconſulto impetu, futili & ſibi ignominioſo, Reipubl. verò detrimentoſo vinculo temere ſe implicuiſſet, apud Romanos ex arbitrio cenſorum, apud Lacedæmonios ex lege multabatur, *ut Plutarchus teſtatur in Lyſandr. in fin.* Nam qui *uxorem vel omnino non duxerent, vel nimis tarde, vel male, vel qui divitias quærerent potius, quam honeſtatem generis, iis parata erat actio.* Plato *lib. 1. de ll.* legislatorum in conſtituenda Rep. & ferendis legibus, vult initium faciendum ab exordiis civitatis, ſeu nuptiis privatorum civium. Privatæ enim calamitates redundant in publicam, & impoſſibile eſt ut corpus benè ſe habeat, cum membra languescant. Nec enim publicis officiis deſungi poteſt, quem domi excedit mulieris inſania. Cato ſolebat dicere, *difficilius eſſe, ut quis bonus maritus, quam bonus ſenator. Plut. in Cat. Maj.* & Hi... Panegyr. ... *uxorem ... habere ... effecit ... quod mariti ... mores ... ſint.* Qui enim domi ſuæ ſufficere nequit, eum negat Iſocrates *ad Nicocl.* ad publicam adminiſtrationem accerſendum, ſicut

Romanos & Spartanos multabant temerè contracta matrimonia.

& D. Paulus in Episcopo requirit, *ut domi suæ bene præsideat*. Augustus Imp. cum de [illegible] mulierum & virorum continentia, præcepta dare conaretur, irrisus est, [illegible] domi non haberet de iis rebus loquendi libertatem. Cum multæ enim [illegible] Livia itaque, quam vivo marito ejus duxerat, erat, ut ajunt, subjectus. [illegible] adolescentem quidem, accusatum, quod in uxorem duxerat, cum qua [illegible] commiserat, serio animadvertere ausus fuit. Tantum monuit, ne in posterum iterum impingeret. *Xiphil. in Dionis August.* Nec publicis vacare potest, 10.
quem domesticæ calamitatibus retrahitur, aut domi non habet, qui privatam rem procuret, sicut Scipio scripsit ex expeditione. *Mitterent successorem ad exercitus: sibi enim rusticum unum esse ad colendum agellum, ne familia recideret ad ærarios, & nihil [illegible], unde dos solvi posset filiabus. Val. 4. c. 4.* Præterea multum interest Reipubl. ne affinitates promiscuè contrahantur, & potentiores hac arte supprimant 11.
plebem, Rempubl. tamq; ad se solos traducant, quo consilio X Viros interdixisse patrum thori plebeios, paulò post dicemus, & Pompejus, Cæsar, & Crassus mutuis affinitatibus oppresserunt Rempubl. Privatum enim commodum hîc anteponebat Cato Uticensis publico, qui cum potuisset conjurationem hanc discutere, ne filiam in servitutem conjiceret, noluit potentiorem sibi generum adsciscere. Potuisset autem exemplum capere à Catone Majore, qui servos suos non solebat prohibere à conversatione ancillarum, ne foras quæsitũ irent, quod domi negatum esset, & ne simul cum amore aliò transferrent studia & servitia. *Plut. in Cat.* Quantum enim in affinitatibus situm sit, Pyrrhus ostendit, qui plures duxit uxores, non eo, quo Augustus, consilio, ut ex incalescentibus adulterio mulieribus eliceret arcana maritorum: *Suet. in Aug.* sed ut ex affinitate ampliori, plures sibi conciliaret amicos, & vires acquireret majores. *Plut. in Pyrrh.* Exercitus Augusti, & Antonii, ut vinculo aliquo colligarent animos duorum Imperatorum, Claudiam Antonii privignam, Fulviæ ex P. Clodio filiam, obtrudebant Augusto, licet vix dum nubilem. *Sueton. in Aug. c. 62.* rati, non alia necessitudine melius, quam affinitate, compesci gliscentes discordias. Benè autem tum agitur cum Republ. quando affinitates non contrahuntur, ad cumulandas divitias aut augendam potentiam privatam, sed ex virtute & in bonum Reipub. rectè notat Valer. *lib. 4. c. 4.* Nam etiam, remota affinitate, Reipubl. interest scire, quæ 12.
mulier cui marito jungatur, quoniam virorum animos non rarò mulieres sibi [illegible] & corrumpere solent, quemadmodum peregrinæ mulieres à vera religione abduxerunt Salomonem, Regum prudentissimum, & bacchanalium [illegible] implicarunt Romanos, *Liv. lib. 39.* adeò ut Rempubl. Lacedæmoniorum [illegible] recidisse queratur Arist. 2. *Polit. cap.* . & Plut. *in Agid. & Cleom.* & [illegible] Reipub. Atheniensium diceret Themistoc. *Athenienses imperant Græcis: Themistocles Atheniensibus, Uxor Themistoclis. Plut. de educ. puer. in Them. & Græc. Apopht.* De Romanis Cato: *Nos imperamus hominibus cunctis, uxores nobis. Plut.* [illegible] & ipse Plutarch. *in Luc. Præcia meretrix gubernabat Cethegum, Cethegus Rempubl.*

Affinitates sæpe nocent Reipubl.

Ut & nuptiæ.

Cum igitur ex matrimoniis tam multa mala, si malè ineantur, nec minora

bona, ſi benè, Reipubl. immineant, perfectam inſtituturus [illegible] legislator à fundamentis eam accerſere tenetur, & [illegible] præ innato odio mulierum conſortium cum Euripide, [illegible] fugiant, quemadmodum Johannes Baſilius tam impenſe averſabatur occurſum mulierum, ut plurimas, in quas forte fortuna inciderat ſi præ nimio timore ipſæ non morerentur, ad ſupplicium rapi juberet, *Sigism. Baro in hiſtor. Moſc.* aut ſi qui moleſtias familiæ [illegible] Cœlibatus commodis detrectent, ad ineundum matrimonium compelli poſſint.

SECT. 3.

Quot incommoda circumſiſtant conjugium.

1. *Cenſor Metellus [illegible] in oratione incommoda [illegible] non diſſimulantis*
2. *Sacra [illegible] tribuunt [illegible].*
3. *Nuptiæ [illegible] dicuntur [illegible] ſinculum, compe-[illegible]*
4. *Et habent [illegible].*
5. *Pr[illegible] nonnulla ex [illegible] relatione [illegible].*
6. *Mulieris [illegible] ſunt improbæ, nec [illegible] ex [illegible] liberorum.*
7. *Mulier [illegible].*
8. *Ratio [illegible] muliebrium.*
9. *[illegible] ex [illegible].*
10. *[illegible] ex educatione [illegible].*
11. *Cura patris familias ad [illegible] ſuſcipiendam [illegible] uxoris.*
12. *Sterilitas [illegible]: & liberi [illegible] ſunt.*
13. *Nihil [illegible] tenere [illegible].*
14. *Etiam qui [illegible] & declinant [illegible].*
15. *Tria [illegible] quin in præſenti [illegible].*
16. Vtrum ſatius ſit, ſimplicem, quam doctam & aſtutam ducere uxorem.
17. *Simplicitas commendabilior in ſexu fœmineo.*
18. *Incommoda ex cognitione literarum.*
19. *Conjugium omnes [illegible], ut moleſtum, affectarunt tamen, ut jucundum.*

NEc enim magis nobis in Politicis, quam Q. Metello Cenſori in Rep. moleſtias & incommoda matrimonii, diffiteri licet. Is, cum vellet, ut ducere uxores omnes omnino cogerentur, liberorum quærendorum cauſa, orationem habuit, quam Auguſtus Cæſar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore ſcriptam, in ſenatu recitavit *Flor. dec. 6. [illegible]*. De hac oratione vide [illegible] quibuſdam, *ut refert Gell. lib. 1. c. [illegible]*. Metellum [illegible] *[illegible] non oportuiſſe [illegible] incommodaque [illegible] hortari [illegible], quam d[illegible] potius [illegible] decebat, ut & [illegible] matrimonii [illegible] [illegible] nunquam [illegible], fatendum eſſe [illegible], neque [illegible], & de quorum [illegible]. [illegible] Cæſar [illegible] & [illegible]. Aliter, inquit, [illegible] debet, aliter Rhetor. Rhetori [illegible] falſis, audacibus [illegible] ſi modo veriſimiles ſint, [illegible] animos [illegible]. Propterea [illegible] cauſa [illegible] relinquit. Sed enim [illegible] virum, [illegible] tanto honore [illegible] apud [illegible] Rom. [illegible] quam quod [illegible] videatur, præter-*

tim

1\.
Oratio Metelli.

[illegible] re ire [illegible], quæ quotidianæ intelligentia & communi per [illegible] atque vitæ [illegible]. De m[illegible] igitur [illegible] unctu hominu[illegible] not[illegible] a co[illegible] aq; con-[illegible] ſ[illegible]latus veritatuque com[illegible]meritus, tum deni[illegible] facile & pro[illegible], quod [illegible] val d[illegible]um, atque veriſſimum, perſuaſit, [illegible] eſſe, ſi-[illegible]rum: fre[illegible] non poſſe.

[illegible] item [illegible]toriam moleſtiam, qua conjugium gravatur, quid opus ver-bis ex[illegible]erare, cum nulla domus ſit ejus expers, nullæ ſive profanæ ſive ſacræ li-teræ [illegible]ent. Quid enim hoc verbi eſt, quo Chriſtus tacitè probat c[illegible]ectio-nem [illegible]pu[illegible]um, *Matth.19.* qui cum intellexiſſent, mulierem ſemel du[illegible] per-petuò retinendam eſſe, nec pænitendi ſupereſſe ſpatium. *Ergo*, inquiunt, *me[illegible] [illegible] uxorem nunquam tetigiſſe*, quod ut improbet Chriſtus, tantum abeſt, ut po-[illegible]ſi per tacitam conceſſionem ſubjiciat: *Non omnes ſermonem hunc capere.* [illegible] *Hieron.1.in Jovin.c.omnes cauſat 32.q.7.c.qui ſitit.33.q.5.* Unde inferebat Ja-[illegible] quem refert Nævius *Si majores noſtri, qui ex arbitrio nuncium uxori remittebant, [illegible] gratia divertebant, incommoda matrimonii adeo abhorre-bant, ut ne Metelli quidem autoritate, aut Cenſorum imperiis, ad ducendas uxores compel-[illegible] quemadmodum legi Auguſti de maritandis ordinibus tanto impetu interceſ-[illegible], ut præ tumultu recuſantium eam perferre non potuerit, niſi ademta demum [illegible] parte pœnarum, & vacatione triennii data, auctisq; præmiis: Sueton. in Aug. c.34.* [illegible] *rib[illegible] argumentis urgebitur eadem quæſtio, poſtquam legem nuptiis dedit* [illegible] *Ne ſeparentur, quos Deus ſemel conjunxerit*, & ex ea fecit incommoda per-petua, quæ olim apud Judæos & Romanos, ſine mora excuti & abdicari pote-rant. Paulo poſt in hunc ſenſum explicabimus verba Apoſtoli, *Quod bonum n[illegible] [illegible] uxorem tangere.* Ipſe enim virginitatem & cælibatum non alio conſilio ſua-det, *1.Cor.7.* niſi, quod velit Corinthiis, ad calamitates nondum ſatis obfirma-[illegible] parcere, & *verſ.28.* manifeſtò ait: *Si qua virgo nubit, non peccat, cæterum multis ſe* [illegible] *tribulationibus.* Leges quoque civiles matrimonium multis calamitatibus obnoxium teſtantur, *l.ult.C.de imp.lucr.deſc.lib.10.* & Canonicæ, *onus & ſarcina[illegible]* [illegible] *c omnes in fi.32.q 7.c.qui ſitit.33.q.5.* Vulgò nexum, & vinculum matrimo-niale [illegible]mus, quod *compedes nuptiales* Apul. quia ſui juris non magis eſt, qui pa-[illegible] conjugali ſe aſtrinxit quam quem concluſum tenet ambitus carceris, aut ex [illegible] familiæ iniqua illigavit ſervitus. Baſil. *in procem.conſtit. Monaſtic.* Nuptias [illegible] *pedicas* Nec enim ſuæ poteſtatis eſt uxor, quæ virum, nec vir, qui uxo-[illegible], *1.Cor.7.c.diverſis.§. Cum ergo de Cler.conj* & in ſpeciem quandam ſer-[illegible] tra[illegible]iſſe videtur, qui corpus ſuum tradidit conjugi. *l.2.de li[illegible] ex[illegible]b* [illegible]-[illegible]eſt [illegible]um ducet ex antiquo Thracum, *Solinus.c.15.* Indorum, *Strab.15.* & Aſ-[illegible] more, *Strab.ſer.42.Æl.4.var c.1.* qui contractas in forum nubiles puellas [illegible]mittere, & argento vendere ſolebant, *Briſſon. de rit. nupt. Perer.in Ge-[illegible] 2.* unde adhuc apud Turcas patri Sponſæ datur aliquid præ manu à Sponſo [illegible] e. m admercetur, *ut tradit Busbeq.in Epiſt.8. Monav. in relat. capt.* [illegible]odum apud Rom. tertius uxorem capiendi modus erat Coem-[illegible] *b.4.* [illegible] *gent Boet.in 2.comm.in Top.Cic.* quando dicente Iſidoro *5.Etym.*

2\. *Incommoda conjugii declarant ſacræ literæ.*

3\. *Nuptiæ nominantur onus & ſarcina. Compedes. Pedicæ.*

4\. *Servitus.*

Olim emebantur.

c.24. in verb. Donatio. mulier unum ex tribus a[illegible]bus, quos in manu tenebat, viro d[illegible], quasi coemtionu gratia. Angli antiquo more, aurum & argentum numerabant ſponſæ patri, ante fores Eccleſiæ, quando futuram uxorem in manus recipiebāt, intervenientę ſacerdote, quaſi qui eſſet Libripens *Smi[illegible] libr. ult. de R[illegible] p. A[illegible] l. c. ult.* Menandri illud notum eſt: *Uxore ducta ſervus eris*, & Euripid. in Antig. *Aſtrictus nuptiis non e[illegible]s amplius liber.*

5 *Multa mala conjugii.* *Ex Terent.* Tace coincōmoda cætera, quæ coacervant Hier 1. *in Iovin.* Gilbert *in q[illegible]. Oecon.* Petrarch. *de vit. ſol. ad fin.* Nam quod de amore Parmeno philoſophatur *apud Terent. Eun. Act. 1. ſcen. 1.* nihil cauſæ eſt, cur non itidem ad conjugium trahi poſſit.

Here, quæ res in ſe, neque conſilium, neq; modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia: injuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. Incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

Horat. Quæ ſententia adeò placuit Horatio, ut integram ferè verbotenus tranſcripſerit in ſermones ſuos. *lib. 2. Sat. 3.*

O here, quæ res
Nec modum habet neq; conſilium: ratione modoq;
Tractari non vult. In amore hæc ſunt mala: Bellum,
Pax rurſum: hæc ſi quis tempeſtatis prope ritu
Mobilia & cæca fluitantia ſorte laboret
Reddere certa ſibi. nihilo plus explicet: ac ſi
Inſanire paret certa rati[illegible]ne modoque.

Juven. Juvenalis accommodavit, ad lectum conjugalem, dum ait:

Semper habet lites, alternaque jurgia lectus
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo,
Plus fellis, quam mellis habet.

Ovid. Nec non Ovid. 2. *art. amand.*

Lite fugant nuptæq; viros, nuptasq; mariti,
Inque vicem credunt rem ſibi ſemper agi.

Hipponact. Et Hipponact. apud *Stob ſer. 67* dicebat *Binos eſſe cum uxore jucundos dies, alterum, quo d[illegible]tur, alterum, quo mortua effertur.* [illegible] *aſcenſus a[illegible] ſu pedibus [illegible] r[illegible] [illegible] mulier linguata homini quieto,* ait *Eccleſiaſtic.* Ecclefiaſtic *c. 25.* & *[illegible] eſt commorari [illegible]one & Dracone, quam cum muliere nequ[illegible] [illegible]bid.* *Salomon.* Salomon mavult *in angulo [illegible] deſerta habitare eremo, quam cum muliere lit[illegible]a. Proverb. c. 21* nec graviorem [illegible]nam potuerunt Romani profugo homini injungere, quam, ut eum *Roman.* da[illegible]nt in [illegible] juxta improbam uxorem. *Montaign [illegible] 5. E[illegible]. li. 1.* Philoſophus [illegible] cum inimico elocaſſet filiam, rogatus quare id feciſſet, *quia* inquit, *non [illegible] mulctare, quam locan[illegible], no[illegible] [illegible] produxit*, & De*D[illegible].* [illegible] interrogatus, quare par[illegible]m duxiſſet uxorem, reſpondit: *Quia ex [illegible] malis minimum eligendum fuit. Anton. Monach. ſerm. lib. 1. c. 34.*

Quod

Quod ſi diſtinguere velis inter probas mulieres & improbas, incommodorum originem aliunde, quam ab eſſentia conjugii accedere, quam ſuperius per Accidens vocant Logici ſtatim premiam te oratione & judicio Metelli, qui cum ſic quoque potuiſſet moleſtias conjugii declinare, veritatis & experientiæ vi victus maluit, quod res erat confiteri & publicæ utilitatis dulcedine earum auſteritatem temperare. Nam quod per accidens mulieres dicantur improbæ, eam exceptionem natura & indoles ipſarum non admittit. Nec enim reliquas mulieres natura fortes quiſquam dixerit, quia una atque altera talem ſe præſtitit, nec bonas, quia duas treſve tales reperiſti, ſed ad genus univerſum reſpiciendum, & ex tota eius latitudine de indole & ingenio judicium ferendum. Omnibus quippe malis punicis ineſt granum aliquod putidum, & ne optimæ quidem vitiis caruêre ſuis. Indicio ſit lapſus Evæ, ſtomachationes Saræ, jurgia Rachelis, Adulterium Betſabææ, & quæ præterea longa referre mora eſt. Jam olim dixit Pacuvius: *Haud facul femina inventu bona. apud Non.* quod expreſſum eſt ex Græco Menandri:

6. *Mulieres an per accidens malæ.*

7. *Mulier proba rara avis.*

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.

Item quod de natura, ut ignis & maris, ita & mulieris dictum videtur ab eodem.

Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνή, κακὰ τρία.

Socrates alia tria mala ſeſe nactum dicebat: *Grammaticam, paupertatem, & pernitioſam Xantippen. Anton. part. 2. Serm. 34.* Imitatus eſt & Terentius: *Cenſen te reperire poſſe ullam mulierem, quæ careat culpa,* & vulgaris circumfertur verſiculus:

Fæmina nulla bona eſt, quod ſi bona contigit unquam,
Neſcio, quo fato res mala facta bona eſt.

Hier. 1. *in Iovin. Mulierem dicit neminem noſſe, niſi qui paſſus ſit,* & Plautus: *Negotium habere qui volet, navem & mulierem, hæc duo ſibi comparato.* Item: *Fæminarum nulla bona eſt, etſi alia alia pejor.* Autor ſomnii virid. *lib. 1. c. 187.* novem enarrat vitia mulierum. Nævizan. *lib. 1. ſylv. nupt. n. 163.* ſeptem proprietates. Simonides conſtituebat decem earum genera ſecundum proprietates octo Animalium, *Suis, Vulpis, Canis, Aſini, Muſtelæ, Equæ, Simiæ, Apiculæ,* & denique *Maris & Telluris,* quæ Phocylides paulò conciſiùs contraxit in quatuor, quorum primum *Cani*, alterum *Sui*, tertium *Equæ*, quartum *Api*, aſſimilavit, & rejectis reliquis omnibus, huic uni poſtremo palmam dedit. Tam paucas bonas putavit reperiri ex tam multis, ut non immeritò Accurſ. *in l. ex his. de ll.* ex eo, quod ibi ſcribitur: *De iis, quæ rarò fiunt, non ferri leges,* facetè inferat: *Non eſſe propterea de bonis mulieribus leges ferendas, quia raræ ſunt:* nec non *in l. 2. C. de his, qui ven. æt. impetr.* reddens rationem, quare mulieres citius veniam ætatis impetrent, quam mares, *quia,* inquit, *mala herba citò creſcit.* Rationem ſi à phyſico petieris, non improbabilem tibi reddet ex imbecillitate temperiei, quam ſequuntur mores animi, *ut docet Galen. in libr. huius tituli,* unde nomen apud Latinos traxit mulier, à mollitie, id eſt, fragilitate, ut ex Auguſtino interpretatur Concilium Triburien. *c. 46. Varr. & Lactant. c. 12. de oper. Dei l. argumento §. muliebri de aur. & arg leg. Vt corpus teneris, ſic mens infirma puellis,* ut Ovid. *Epiſt. 18.* Quod verò ex cranei diverſitate & paucitate futurarum fa- 8.

9.

tuitatis muliebris indicium cepit Nævizan. *lib.4.ſyl.Nupt.n.29.* ridiculum eſt & Anatomica αὐτοψία redarguitur. Imo plures ut plurimum, ut in pueris, ita [illegible] fœminis reperiuntur, dum ſagittalis per medium os frontis procurrit ad radicem narium. Virtus enim cerebri non tam à conformatione cerebri vel cranei, quam à temperie dependet, *ut docet Gal.3.de loc.aff.c 6.lib.2.Apol.6.8.de V.P.c.12.& nos prolixius deduximus in obſerv.Anat.*

10. Accedit imperfecta educatio, vita ſedentaria, & defectus earum rerum, quarũ intuitu aut exercitio ingenium excitatur, & judiciũ confirmatur. Hinc fit, ut affectibus, quos ratione ſuperare non didicerunt, nimium quam indulgeant, in iram, veneremq; inconſiderato impetu ruentes, non ſecus ac ſi manſuetam & uſu cicuratam aliquam beſtiam domi intuearis. Nam Plato quoq; dubitavit, in utro genere animalium, rationalium an irrationalium collocare debuerit mulieres. *Euſeb 12.de præp.Evang.c.7.* & lex Mahumetana beſtiis eas annumerat, ſi Montecatino credis *in 1.Pol.c.2.tex.8.* Imò Gratianus ex Auguſt. non veretur ſcribere: *c.hæc imago 33.q 5. Mulier ad imaginem Dei non eſt facta.* Sic enim dicit: *Et fecit Deus hominem: ad imaginem & ſimilitudinem Dei fecit illum. Hinc etiam Apoſtolus: vir quidem, inquit, non debet velare caput ſuum: quia imago & gloria Dei eſt: Mulier ideo velet, quia non eſt gloria & imago Dei*, quam ſententiam ego Theologis impugnandam relinquo. In vita Politica nimis crebrò experimur verè eſſe dictum. Χειμὼν κατ' οἶκον ἐστιν ἀνδράσι γυνή.

& rectè Mitio felicitatem ſuam præfert infortunio fratris, dum ait: *In Adel. Ter. Act.1.ſc.1.*

Ego hanc clementem vitam urbanam, atq; otium
Secutus ſum, & quod fortunatum iſti putant,
Uxorem nunquam habui: ille contra hæc omnia.
Ruri agere vitam, ſemper parcè ac duriter
Se habere, uxorem duxit, nati filii, &c.

11. *Cura patrisfamilias ex re familiari.* Nam, qui uxorem duxit & natis ex ea liberis, quod Chriſtiani patrisfamilias eſſe docet Apoſtolus, *ad Tit.c.1.1.ad Timoth.c.5.l.ſcripto.Unde lib.l. nihil. §. 1. de bon.liber. c.prædicator ubi gl.in verb.theſauriſare.16.q.1.* proſpicere cogitat, nunquam à curis & laboribus vacuus eſſe poteſt, dum in id incumbere dies noctesq; cogitur, quo ſumtum in uxorem & liberos ſibi ſufficiat.

Stes, ſedeas, abeas, redeas, vigilesve, quieſcasve
Aut quid agas tandem, protinus uxor adeſt.
Æs petit in cœnam, aut quæ ventrem, obſonia, claudant,
Aut quæ jam reſici palla mereatur anus.
Ecce alibi cecidit moriturus filius. aſtat,
Pro cura precium qui exigit Archiatros.
Parte alia mercedem abitura pediſſequa poſcit.
Atque aliqua eſt ſemper crux mala quæ rogitet.

quemadmodum olim à me pluribus ſcriptum fuit *in Epithal.* ad imitationem [illegible] A[illegible] *Miſerum autem virum [illegible] qui exoratus, & qui non exoratus erit cum [illegible] ipſe non dederit, datum ab alio videt.* Cato pro l.Opp.ap.Liv.l.34. Ipſe Demea,

ad ſe

ad ſenſumque reverſus, errorem ſuum confitetur, & Mitionis cœlibatu palmam tribuit, cum ait: *Act.5.ſcen.4.*

Ille ſibi vixit: ſibi ſumtum fecit:
Ego ille agreſtis, ſævus, triſtis, parcus, truculentus, tenax
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filii,
Alia cura. Porro autem dum ſtudeo illis ut quàm plurimùm
Facerem, contrivi in quærendo vitam, atq; ætatem meam.

Adeo non abs Horat.*1.Epiſt.1.*

Si cui lectus genialis in aula eſt,
Nil ait eſſe prius, melius nil cœlibe vita.

Nec verò non aliunde, quam ab onere uxoris, naſcitur miſeria, ſed maximam partem à liberis, quos ſi nullos dederit Deus, ipſa ſterilitas odioſum facit matrimonium, aut ut lex vetus loquitur, maledictum, *Deut.7.c.recurrat c.his ita 32.q.4. Ambr. ſ.in c.3.Luc.c.pudor 32.q.2.gl.in c.nuptiar.27.q.1.* cum vulgò tãquam opprobrium exprobrata fuerit, & apud Judæos *Gen.16.29.30.1.Sam.1. Luc.1. Pſal.128.* & apud Romanos, ut paulò poſt dicemus, & conſtat, ex Crinit. *de honeſt.diſcipl.li.14.c.15.* Idcircò enim Orbonæ Deæ aram dicaverunt ad ædem Larium, *Plin.lib 2.c.7.* ut orbitatem averruncaret. *Arnob.lib 4.contr.gent.* nec quicquam eſt, quo firmius in amore ligentur conjuges, quam communes liberi, *ut ait Ariſt.8. Eth. c.11. & 12.* & Ulpianus iis ſcribit *ſubniti matrimonia.l.1.§.ult.de lib.exhib* Ubi verò oneratur familia multitudine liberorum, præterquam quod duplicentur labores, duplicantur & curæ, dum 12. *Sollicitudines procreatio*

Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis. *Virg.1.Æn.*

cujus rei imaginem depingere voluit Terent. in Mitione, quem ſic introducit loquentem:

Ego, quia non redit filius, quæ cogito? &
Quibus nunc ſolicitor rebus, ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid: Vah, quemquamne hominem in animo inſtituere aut
Parare, quod ſit charius, quam ipſe eſt ſibi?

Ariſt.*8.& 9.Ethic.* in plures diviſam amicitiam moleſtam dicit & tædioſam, quia difficile eſt ſua unius opera pluribus ſatisfacere, & variis modis affici oportet, qui variis multorum amicorum fortunis nunc condolere, nunc congratulari cogitur. Quantò moleſtius erit, ſi quis plures habeat liberos, qui ſunt quaſi alteri & ſuccenturiati parentes, *ut ait idem 8.Eth.c.12.* & quorum ſive proſpera ſive adverſa fortuna ad manes ipſos parentum redundat. *1.Eth. c.10.* Alium ante tempus, cum ſpectatæ indolis egregia dediſſet documenta, præripit invidia fati: alium exedit infelix paupertas: alius aliter à virtute paterna degenerat, & in hoc incumbit unicè, ut luxuriæ morem gerere abnuenti patri moleſtiam creet. Quis hîc non exclamet meritò cum Demea: *Nati filii, Alia miſeria*, *μεγάλη τυραννὶς ἀνδρὶ [illegible]*, aut cum Auguſto 13. *Liberi a genere quantũ malum.*

Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμεναι, ἄγονός τ' ἀπόλεσθαι.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

O quam oportuiſſet me & ſi[illegible] uxore eſſe & ſine liberis. *Suet. Aug. 65*

Filius degener, ait Eccleſiaſtic. *c.22. ignominiam parit patri: Filia ſobria facilè invenit maritum: ſed improba contemnitur & reli[illegible]itur in opprobrium parentum. Filia immodeſta, tam patri, quam viro dedecori eſt & ab utroque odio habetur.* Item: *Proverb.17. Qui educat ſtultum, pœnitebit.* Et paulo poſt: Inſanus filius parit triſtitiam patri, & matrem coniicit in angorem. *Nimis è natura dictum eſt*, ait Boët. *neſcio quem filios inveniſſe tortores. In quo Euripidis mei ſententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit eſſe felicem. lib.3.conſ.phil.proſ.7.* Antoninum philoſophum hac una re *infelicem* facit Capitol. *quod filium haberet*, quem cum videret adeò à patria voluntate degenerare, præ dolore creditur noluiſſe vitam remediis protrahere. *Capitol. in M. Anton.* Auguſtum mihi intuere iterum, *quem lætum atque fidentem, ſobole & diſciplina domus fortuna deſtituit. Iuliam filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegavit. Cajum & Lucium in duodeviginti menſium ſpatio amiſit ambos. Tertium nepotem Agrippam, ſimulq; privignum Tiberium adoptavit in foro: ex quibus Agrippam brevi ob ingenium ſordidum ac ferox abdicavit, ſepoſuitque Surrentum. Aliquantò autem patientius mortem, quam dedecora ſuorum tulit. Nam Caij Luciique caſu non adeo fractus, de filia, abſens, ac libello per Quæſtorem recitato, notum Senatui fecit, abſtinuitque congreſſu hominum diu præ pudore. Sueton. in Aug. d. c. 65. Multos enim foris claros domeſtica deſtruxit ignominia*, ait Plin. in *Paneg.* & *quod cives majores non eſſent, id effecit, quod mariti minores eſſent.*

14\. Nemo in conjugio verè expers moleſtiæ.

Quis verò unquam adeò circumſpectè duxit uxorem, quis adeò extra omnes fortunæ ictus in tuto aſſertus fuit, qui non in unum aliquod ex tot incommodis inciderit, & dum ipſe maximè matura ſollicitudine ſuis affectibus modum impoſuerit, non in præceps abreptus fuerit ab aliquo graſſantis fortunæ turbine?

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, uſus, ſemper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat, ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et quæ tibi putares prima, in experiundo repudies. *Ter. Adel. act. 5. ſcen. 4.*

Claudius Imp. pro concione apud prætorianos affirmavit: *Quatenus ſibi matrimonia male cederent, permanſurum ſe in cœlibatu: Ac niſi permanſiſſet, non recuſaturum confodi manibus ipſorum. Sueton. in Claud. c. 26.* Nam qui lupum auribus tenet, aut inter ſacrum & ſaxum ſtat, vix eſt, ut latere tecto abſcedendi copiam habeat. Ita verò ſe habere, qui ambit uxorem, ex vulgatis argumentis, quæ *ἀντιστρέφοντα* Græcos, Latinos reciproca vocare teſtatur Gell. *lib.5. cap.10.* patet, ſeu quæ utrinque incommoda parata ingerunt, ut vix liceat effugere, quin Charybdin incidat, qui

15\. [illegible]

vitavit Scyllam. Aut enim *pulcra* ducenda, aut *deformis*: Item aut *dives*, aut *pauper*. Item aut *aſtuti* aut *hebetis ingenii*. Utrum horum elegeris, pendebis, & paratam habebis Nemeſin à tergo. Priori enim disjunctivæ adiiciet Bias argumentum ſuum *εἰ καλὴν ἕξεις, κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δ' οὐκ ἀγαθόν.* Gell. libr 5. c. 11. Secundæ ſubiiciet Hieronym. *in Iovin. Uxorem pauperem alere difficile eſt, ferre divitem, tormentum.* Tertiæ ipſe: Aſtutia mulieris nihil imperioſius, hebetudine nihil oneroſius. Perinde enim ſe habet prudentia mulieris, ut principis, quæ ple-

16\. [illegible]

ſunque

runque perniɔioſa eſt. Conſilium enim viri aut ſpernit, aut ipſi obloquitur, nec ſub jugum cogitur animus prudens, niſi invitus.

Imperium ſpernit, quæ nimis ipſa ſapit.

Præterea, quia *ἀκμὴν* prudentiæ attingere, non minus mulieribus, ob imbecillitatem, quam principibus ob negotia, denegatur, fieri non poteſt, quin, quod ominatur Ariſt. *6. Eth. c. ult.* accidat, ut ſcilicet immatura & imperfecta illa prudentiæ ſpecie, innata calliditas exacuatur magis, quam corrigatur, & hinc rectè
17. dixerit Syracid. *c. 25. nec iram, nec dolum muliebrem ab ulla alia re ſuperari.* Unde in alteram partem deflexerunt alii, & ſimplicitatem in virgine prætulerunt aſtutiæ ſeu prudentiæ, quemadmodum Theophilus Imp. expedito Icaſiæ reſponſo deterritus, amorē, ex pulcritudine ejus hauſtum in Theodoram effudit, *Zonar. in Theophil.* & Franciſcus, Johannis V. filius, dux Britanniæ, cum ipſi offerretur Iſabella, Scotiæ regis filia in matrimonium, & modeſtè ſine literarum cognitione educata diceretur, reſpondit: *qu'il l'en aimoit mieux: qu'une femme eſtoit aſſez ſcavante, quand elle ſcavoit, mettre difference entre la chemiſe, & le pourpoint de ſon mari. Mich. Montaig. liv. 1. des Eſſais. ch. 23.* Sunt quoq;, qui literas propterea putant ſatius ignorari à muliere, quam ſciri, *Beriach. in Repert. Verb. Litera. Eraſm. in Moria*, exemplo Calphurniæ, improbæ cauſarum actricis, *Tac. 15. Ann. l. 1. § ſexum. de poſtul.* & Semproniæ *apud Saluſt. in Catil.* in quam partem inclinat Petr. Gothofr. *libr. 2. de Amor. c. 6.* præcipuè, ſi agatur de iis, quæ deſtinantur viro. Nam ſicut in ſervo non rationis, ſed corporis molem requirit Ariſt. *1. Polit. c. 3.* & in milite Imperator magis probat promtum obſequium ſine prudentia, quam prudentiam curioſam ſine obſequio. Ita, quia mulier regi, non regere nata eſt, nullis aliis dotibus in-
18. ſtructa eſſe debet, quam, quæ ad parendum referuntur. Qui verò ſe ipſum rectius intelligere cenſet, quo facto opus ſit, quam eum, qui imperat, omnia prius ad calculos & articulos revocat, quam ad executionem properet, & proinde minus ad obediendum facilis eſt. *Neviz. ſyl. nupt. li. 2. n. 101. ad fin. Ut lapis*, ait Rufus *apud Arrian. Epict. lib. 3. c. 6. quamvis ſurſum eum jeceris, ſuopte nutu deorſum feretur: ſic etiam ingenioſus, quo magis repulſus fuerit, eò magis inclinabit illuc, quo ab ingenio & natura ducitur.* Cum hoc autem commodo jam ſtatim conjunctum eſt multò gravius incommodum, inertia ſcil. & familiæ neglectus. Nam quæ ſibi ipſi viam non ſapit, quî monſtret callem cæteris? Mulier enim aſſumitur, ut ſocia, ita & Domina domus, cui incumbit præcipuè educatio domeſtica liberorum, & adminiſtratio familiæ. Neutri autem officio ſufficit, cui non ſufficit prudentia.

Propterea Epicharmus non abs re dixit: Uxorem quærere, nihil aliud eſſe, 19.
quam fortuitas teſſeras projicere, & Stobæus repetit tritum verſiculum:

Nuptias appetūt omnes, licet ab omnibus improbentur.

ἄλυπον ἕξεις βίον, χωρὶς γάμου. *Serm. 67.*

Idem refert Theodectis dicterium: *Uxor & ſenectus eadem res ſunt: Utramque concupiſcimus: poſtquam adepti ſumus, contriſtamur. Serm. 66.* Et de ſenectute ſic ſentit ipſe Cicero *in Cat. Maj. Senectutem ut adipiſcantur omnes optant, eandem accuſant adepti.* Circa uxores etiam pleriſque accidere videmus, quod Rhetoribus acci-

 dere

dere videmus, quod Rhetoribus accidere ſcribit Senec. *4. contr. 29. ut vitia ſua & intelligant & ament*, aut quod amantibus Terent. *Eun. Act. 1. ſc. 1.*

Et tædet & amore ardeo.

Sentit amans ſua damna, ferens tamen hæret in illis,
Materiam culpæ proſequiturque ſuæ. Ovid.

Caſtrucius ſolebat laudare, qui uxores verbis, non re ducerent, perinde ut eos, qui navigare inſtituũt, mox tamen periculi timore deterriti reſiliũt, & quod verbis ſæpe promittunt, reipſa nunquam expediunt. *Machiav. in vit. Caſtruc.*

Sect. 4.

Qua ratione matrimonii incommoda ſint declinanda.

1. *Propter moleſtias conjunctas a nullo vitæ genere abſtinendum.*
2. *Nec cælibatus certus caret moleſtiis & perpetuis incommodis.*
3. *Cælebs nequit a viro mutuari adjutorium.*
4. *Qui vitant mala cælibatus, incidunt in graviora pericula animæ.*
5. *Amaritiem malorum edulcorat multitudo bonorum conjunctorum.*
6. *Ut bonis adhærent mala, illa, propter hæc non ſunt ejuranda.*
7. *Multa mala, & per ea etiam conjuges in emolumentum patriæ eſſe ſubeunda.*
8. *Uxorem malam pertulit Socrates, ut haberet domi ſcholam patientiæ.*
9. *Multa mala expugnat comitas patientia, & aſſuetudo.*
10. *Negligentibus civibus ſuum officium facere, non negligent cenſores facere ſuum.*

HÆc cum ita ſe habeant, nec omninò careat moleſtiâ vita conjugalis, non tamen propterea deſerenda eſt, aut ejuranda. *In charitatem* enim *peccare* dicit Clemens Alex. *3. Strom. qui propter moleſtias, abhorrent à conjugio & fugiunt educationem liberorum. Quod ſi curam fugimus*, ait Cicero *in Læl. virtus fugienda eſt, quæ neceſſe eſt cum aliqua cura res ſibi contrarias aſpernetur atque oderit.* Et *qui vult vitare moleſtias, vitet mundum*, ait Eraſm. *in Miſog.* Barbarè, ſed appoſitè Nævius *in ſyl. nupt. lib. 4. n. 2.* ex Ang. *in l. 1. in pr. de appell. Non poſſumus invenire pannum ſine ſuo reverſo.* Pœna enim lapſus ita pervagata eſt & corrupit omnia, ut ſine labore & moleſtiis nullibi pedem figere aut conſiſtere liceat.

Scandit æratas vitioſa naves
Cura, nec turmas equitum relinquit
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro. Horat. lib. 2. Od. 16.

2. Dii dona ſua mortalibus non aliter vendunt, niſi maximorum laborum pretio. Si enim oculorum aciem irretortam ad cælibatum reflectere velimus, non parciorem illic malorum ſegetem licet demetere. Socrates rogatus, utrum uxor ducenda ſit, vel non. *Utrum*, inquit, *feceris, pænitebit*, ut refert Euſeb. lib. 5. præp. Evang. c. 5 [illegible] & repetit Ioh. Andr. in addit. ad gl. fin. verb. conjugati & ibi § fin Panorm. de ſum. [illegible]. *Qui enim ſolus eſt*, ait Eccleſ. c. 4. *in vanum laboribus conſumitur* [illegible] *potest. Ubi ceciderit, nemo eſt* [illegible] *dormitum* [illegible] *calore fovetur: ubi oppugnatur* [illegible] *nemo eſt qui propugnet. Qui vero ſocium vitæ habet & adjutorem operarium, ab eo erigi* [illegible] *talis fieri & propugnari poteſt*

Finis

Funiculus triplex difficulter rumpitur. Antiqnitas, ut rationem redderet appetitus, quo fœmina ad virum, & vice verſa vir fertur ad fœminam, ex uno corpore ambo divulſos abiiſſe in duo finxit, *Plat. in Sympoſ. & ex eo Euſeb. 12. præp. E... Eugubin. in Coſmopæ. ex tradit. Hebræorum.* ex quo ſimul & hoc demonſtrant, quare alter ſine alterius ope vivere & ſibi ſufficere non queat, ut oſtendit Xenophon. *in œcon.* e diverſis utriusque naturis, ad diverſa officia deſtinatis, ex quo refutatur ſententia Montecat. *2. Pol. c. 4. in princ. ſchol.* alterum finem, quo uxor dicitur facta in adjutorium viro, *Gen. 2.* accidentarium tantùm ſtatuentis, cum operas præſtare poſſint ſibi viri invicem, *ut fere etiam Perer. in Gen. lib. 4. c. 2. v. 22.* Nam muliebres operas omnes nequit vir ſubire, *Menoch. caſ. 420. arb. qq. n. 69.* nec ullus vir concreſcit cum altero in unam carnem, ut eorundem malorum & bonorum ex æquo fieri queant participes. Benè Ariſt. 8. *Eth. c. 12. Alia animalia coeunt generationis cauſa: At homines non hujus tantum, ſed & rerum earum gratia, quæ ad vitam pertinent, ſimul habitant. Continuò enim officia diviſa ſunt, aliaque ſunt viri & uxoris. Sibi ergo mutuò opitulantur, in commune ſua utriusq; conferentes.* Et ne cætera, quæ hinc pullulant, incommoda, aut defectus bonorum Matrimonii ſeu finium, proſequar, illud non poteſt non magni momẽti eſſe apud religioſos homines, quod qui extra conjugium, vitandarum moleſtiarum gratia, dono continentiæ deſtituti, ſive vivere imperant, aut perpetua uſtulatione torqueri, aut cum ſcortis ſe volutare cogantur, niſi cum Diogene horũ operas graviori peccato præveniant. Præpoſ. *in c. rurſus. col. 5. qui Cler. vel Vovent. Virum* dicit *perpetuo in igne eſſe*, quod probat ex *c. vir cum propria. 33. q. 4.* cum tamẽ viro in promtu ſit remedium extinguendi, quod quia nullum datur cælidibus, quid licebit de iis præſumere, niſi, quod eo acrius ſitiant, quò minus ſitim ſedandi copia datur? Quanto verò anima præſtat corpore, tanto ſollicitius fugiendum eſt illius, quam hujus detrimentũ, id quod Paulus Apoſtolus, non una ſententia confirmat: 1. *Cor. 7. Ad vitandam fornicationem ſuam quisq; uxorem habeat. Qui ſe continere nequit nubat. Satius eſt nubere, quam uri.* Quid enim *proſit homini, ſi lucretur totum mundum, & animæ interim jacturam faciat, aut quodnam illud tantum eſt, quo jacturam animæ redimere queat*, ait Chriſtus ipſe. *Matth. 16. circ. fin.* Aut igitur ob incommoda vitandum nõ eſt matrimonium, aut non minus vitandus cælibatus, cum malis prematur ſi non paucioribus, ſaltem eò gravioribus, quò propius vergunt in detrimentum animæ.

Sed & alio clypeo excipi & declinari poſſunt omnia illa incommoda, ſi dicamus ea multo potioribus pluribusque commodis, quæ ex eodem matrimonio obveniunt, extingui, &, ut ſaccharo bolos ſolent Medici, obduci. Nã ſi linguatã, impudicam, ebriam & rixoſam mulierem deteſtatur Syracides, probam, modeſtam, ſobriam, viri & familiæ ſtudioſam non minori conatu extollit, quam illam deprimit. *c. 25. 26.* Si noxæ filiorum in ignominiam ponunt ipſos parentes & viſcera eorum crudeliter dividunt: atqui quid jucundius patri accidere poteſt quã ſi in probè educatis liberis ſe redivivum contueatur. *Benedictus vir, cujus pharetra plena eſt talibus, ſicut ſagittæ in manu potentis, ita filii juvenum, qui non ſuccumbent, dum pugnant contra hoſtes ſub porta* ait *Pſalm. 127. Stultus filius*, ait Salomon, *matri incutit pudorem. ſed qui prudens evadit,*

3.

4. *Extra conjugium vix pie vivitur.*

5. *Commoda conjugii.*

evadit, gaudio afficit patrem. Proverb. 15. Alias enim *iniqua eſt in omni re accuſanda prætermiſſis bonis, malorum enumeratio*, ut ait Cic. 3. *de legib* & Platonem reprehendit Ariſtoteles. *2. Polit. c. 3.* quod privatarum poſſeſſionum & diviſionis bonorum in Republ. mala & defectus enumeret, ſed bona, quæ inde in Remp. redundent, ſubdolè taceat. Nemo eſt, qui non æquè ſtultè ſapiat, ut adoleſcens Comicus, *qui volebat amare, volebat potiri, volebat, quod daret amicæ, ſibi effici, ſumptum autem in experiundo eſſe nolebat.* Nam cui ſincera perfrui voluptate licet, & bono potiri ſine malo, ſtultus ſit, ſi præter id velit ſibi unâ comparatum malum: Verum, quando malum innexum eſt bono, ut plerunque in rebus humanis accidere ſolet, ut roſam decerpere non liceat ſalvis unguiculis, &

Sint mala mixta bonis, ſint bona mixta malis:

6. Tum, *Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut illa cum his admittenda*, quemadmodum ſervus apud Comicum ſubjiciebat. Menander ex eodem capite reprehendebat oſorem nuptiarum, *apud Clement. lib. 2. Strom.* τὰ δυσχερῆ τε καὶ τὰ λυποῦντα σὺ ὁρᾷς ... αὐτῷ· τὰ δ' ἀγαθὰ οὐκ ἐπιβλέπεις Invicem enim in ſtatera appendenda ſunt bona cum malis, quando neutris ſeparatim potiri fas eſt, & eò inclinandum, quò inclinat penſior moles.

Commoda qui ſentis jungas onus emolumentis,

ait Hoſtienſ. *in Sum. de Eccleſ. ædif §. A quibus.* & Plautus,

Neceſſe eſt ſumtus faciat primum, qui quærit lucrum.

Horatius ad hanc limam examinat conditiones amici, cum nemo vitiis ſine naſcatur, & optimus ille cenſendus ſit, qui minimis urgeatur. Nam

amicus dulcis, ait, *ut æquum eſt,*
Cum mea compenſet vitiis bona, pluribus hiſce,
Si modò plura mihi bona ſunt, inclinet: amari
Si volet: Hac lege in trutina ponetur eadem. *lib. 1. Satyr. 3.*

Cum igitur ex conjugio majora oriantur commoda, quam incommoda, hæc propter illa non ſecus devoranda ſunt, ac amarus ſuccus propter dulcem ſanitatem. Icaſia, quam animo ſponſam ſibi deſtinarat Theophilus, cum ipſi exprobraſſet illud Eccleſiaſtici: *per mulierem intravit malum in mundum, cap. 25.* ſatis reſponſum putabat, ſi ex eodem ſexu profecta bona oppoſuiſſet, inquiens. *Etiam multa bona a muliere exuberant. Zonar in Theop.* E duobus enim malis ſemper eligendum eſt minus, quod majoris boni rationem ſubit: & hæc Auguſtus brevius in oratione ſic explicavit. *Eſſe quidem in matrimonio moleſtias & difficultates, idque negari non poſſe, interim cogitandum nullum eſſe bonum, cui non ſit aliquid acerbi admixtum, quod ſi quis declinare velit, ne bonum quidem appetendum eſſe, quandoquidem ad virtutem & voluptatem veram perveniri non poſſit, niſi in ea paranda labor impendatur.*

7. *Oratio Metelli.* Deniq; ſi non ſuppeteret alia, incommoda hæc effugiendi, via, infallibilem prævivit Metellus Cenſor, cuius orationem tanti ponderis judicavit Auguſtus, ut cum de maritandis ordinibus dicere aggrederetur, eam denuo in ſenatu recitaverit. *Flor. Epit. lib. 59. Dion. lib. 56.* Portiſculum eius, quod ad propoſitum noſtrum facit,

[illegible] Gellius. [illegible] *Si ſine uxore poſſemus, Quirites, eſſe, omnes ea moleſtia care-[illegible] [illegible] natura tradidit, ut nec cum illis ſatis commode, nec ſine illis ullo [illegible] ſaluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati conſulendum.* Si enim bo-[illegible] profeſſione aliquando Reip. impendendæ, nec vitæ ipſi parcendum, ut ſa-[illegible] redimatur, cur non & genius parum per defraudandus, aut otium in-[illegible] [illegible]endum, quò futura præveniatur ejusdem ruina, ut explicat Dion. *lib. 56.* [illegible]. Indignum ſtatione ſua cenſet Plato, qui in ea non relinquat ſuc-[illegible] [illegible]m ſucceſſorem, & juvenis Spartanus noluit Seni, qui vitam ſine uxo-re [illegible] [illegible]erat, pro more in theatro aſſurgere, *quia*, inquiens, *poſt te neminem re-[illegible] [illegible] mihi viciſſim aſſurgere queat.* Cleombrotus Pauſaniæ filius, cum hoſpes quidam controverſiam haberet cum patre de virtute: *Tantiſper*, inquit, *pater eſt te [illegible]tior, quoad tu quoq; genueris. Plut. in Apoph. Lacon.* Quò facit reſponſum Crœſi [illegible] roganti datum: Utrum feliciorem cenſeret, ſane an verò parentem? F[illegible] enim, ut de ſe responderet, reſpondit de patre, & ſtomachanti, quod [illegible] præferretur rationem addidit, quia pater te filium reliquit, quæ felici-[illegible] adhuc deeſt. Tanti faciebant Spartani procreationem ſobolis, ſine qua [illegible] [illegible]ile putabant Rempub. ſubſiſtere poſſe. Menander hinc vocat uxorem, *[illegible] neceſſarium, apud Stob. ſerm. 67.* quod binis verſibus Suſarionis ſic explicat Suidas.

κακὸν γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὅμως, ὦ δημόται
οὐκ ἔστιν εὑρεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.

Socrates idem innuit cum ſe uxoris jurgia propter ſobolem non ſecus ferre diceret, ac auſeris ſibilla propter ova. Boni quippe publici gratia privata ſibi ferenda mala prudenter cenſebat, quo ſine non tantũ ipſe, ſed & cæteri cives, ut exhauſtam reficerent civitatem, ſecundas, ſive concubinas, ſive uxores prioribus ſuperinducere coacti fuerunt, quod Lacedæmonii quoq; ab Anaxandri de Rege exegerunt, cum priori uxori præ amore negaret nuncium remittere. *Herod. libr. 1.*

8\. Virum verò ea quoq; de cauſa patienter ferendæ ſunt injuriæ uxoris, ut dum domi talem perpetimur, inſueſcamus & exerceamur, quò cæterorum quoq; foris petulantiam & injuriam facilius feramus, quemadmodum Socrates reſpondit demiranti Alcibiadi, quænam ratio eſſet, cur mulierem tam acerbam domo non expelleret, *Gell. lib. 1. c. 17.* illud Nævizano *lib. 4. Sylv. nupt.* allegandum relinqui-m[illegible] qui [illegible] hæc & multò minutiora magisq; ridicula, excuſandis conjugii mo-leſtiis & mulierum vitiis coacervat. Inficiari velle manifeſta tædia, impudentis [illegible] & refractarii diſputatoris: impatientis verò civis, nolle quietem domeſti-[illegible] in d[illegible] aliquid incertum pro reſtauratione totius Reipubl. deducere, præ[illegible] [illegible]a quæ conjugio impinguntur, talia ſint ut uſu aſſuetudineq; m[illegible] & conjugio eſſentialiter non ſint innexa, ſed ſtudio & prudentia cor-[illegible] [illegible]. Varro, *in Satyra Menipp. quam de officio mariti ſcripſit: Vitium, [illegible] [illegible] aut ferendum eſt. Qui tollit vitium, uxorem commodiorem [illegible] facit.* Fertur autem aſſuetudine & prudenti patien-

9\. tia [illegible] & amica interpellatione. Nihil enim efficacius permovet ani-

Moleſtiæ conjugij de [illegible] [illegible] ſa utem Reipubl.

Vxor mala ferenda ob exercitium domeſticum patientiæ.

Mala mala tollantur committe.

 mos,

mos, potiſſimùm muliebres, quàm preces & blanditię virorum, ut ait Livius *lib. 1.* & Ælian. *lib. 3. c. 10. Amatorum benevolentia plurimum valet apud Antiſios ad incitendum virtutis ſtudium, ſi moderati ſint ipſi & honeſti.* Syracides etiam ſeveritate vult mulierum laſciviam conſtringi, quemadmodum littoribus circumſcribitur fluvius. *c. 25.* Quod ſi ne ſic quicquam profeceris: *Levius fit, ſi bene fertur onus*, & Tolerabilius *reddit patientia, Quicquid corrigere eſt nefas.* Multa quoq; ab initio inſuetis videntur intolerabilia, quæ dies ſenſim, ætas & uſus mitificavit. Nam *quod in pomis notat Accius, idem evenit in conjugiis, quæ dura & acerba naſcuntur, poſt fiunt mitia & jucunda. Sed quæ gignuntur ſtatim vieta, & mollia, atq; in principio ſunt vivida, non matura mox fiunt, ſed putrida. Gell. lib. 13. c. 2. Hæc dum incipias,* ait Comicus, *dumq; ignores, gravia ſunt, ubi cognoris, facilima.* Et ſi ullibi, alibi certè hîc *Prima coitio acerrima eſt*, ut ait idem in negotio non diſſimili.

Patientia.

Aſſuetudine.

10. Propterea, cum publicis commodis privata non ſint anteferenda, *ut in ſimili caſu dicit Paulus 2. ſent. 19.* nec privata incommoda tanti ſint, ut evitari non poſſint, aut majoribus commodis non obliterari, non tantum civibus, qui volunt Reipubl. ut debent, ſtudioſi eſſe, incumbit matura de conjugio cogitatio, ſed, ſi quis, mollitie animi deterritus, aut vagæ libidinis dulcedine illectus, capiſtro hoc unico ſe indui non patiatur, Cenſores officii ſui meminiſſe debent, & qua arte viave commodius fieri poteſt, ad ducendas ex uſu Reip. uxores, ignavos & incontinentes cælibes compellere.

Utrum cives à Magiſtratu ad ineunda conjugia compellendi.

1. *Notatur explicatio quædam Anton. Fabr.*
2. *Libertas non eſt licentia quidvis faciendi, ſed quod fas & jura ſinunt.*
3. *Prima cura legislatorum, ut populoſam faciant civitatem.*
4. *Ob cuius defectum reprehenditur Reſp. Epicuri ab Epicteto.*
5. *Apud Iudæos neceſſaria erant matrimonia.*
6. *Item apud Germanos.*
7. *Nec non apud Perſas.*
8. *Et Athenienſes.*
9. *In Republ. Platonis.*
10. *Et L[illegible].*
11. *In Rep. Romana Numæ Lex.*
12. *[illegible] & [illegible] Cenſorum.*
13. *Quàm ſedulò mulctarint Romani cælibes.*
14. *[illegible] de Cenſorum arbitrio, cum lex ante Iuliam de hac re non extaret.*
15. De lege Iulia & Papia Poppæa.
16. *Nomina huius legis.*
17. *Origo eiusdem.*
18. *Papius quo anno Conſul fuerit.*
19. *Defenditur Iohan. Ferrarien. & ſolvitur dubium quod clam Connani.*
20. *Romani quam ſtudioſi fuerint liberûm.*
21. *Iura maritorum præ cælibibus.*
22. *De jure liberorum.*
23. *De jure trium liberorum.*
24. *An ullius tantus liberorum numerus excuſet ab omnibus oneribus patrimonialibus.*
25. *Pœna cælibum.*
26. *Qua jure tolli non debuerunt.*
27. *Pœna tamen ſterilitatis iniqua.*
28. *Quo caſu cælibatus plectitur jure [illegible].*

1. STatim ad hanc quæſtionem oggannient, libertatis ſeu licentiæ in eligendis uxoribus & nuptiis patronos, antiquam cantilenam *Non eſſe vota matrimoniorum [illegible] arbitrio alieno [illegible]* & Anton. Faber. *de nupt. pr. 4. illat. 1. Iur. ſh. Papin.* licet cogi poſſe cenſeat filium, ad hanc vel illam perſonam ducendam, negat tamen

men ad matrimonium auſpicandum cogi poſſe, nec tamen rationem aſſignat, quare coactio illic potius, quam hìc locum habeat, cum perſonæ electio non magis debeat eſſe noſtri arbitrii, quam conjugii: Imò illa magis, ſiquidem libertatem in votis matrimonialibus requirit lex, ob quietem & pacem domeſticam. Præterea non tam turbatur, ſi quis in ædes cogatur recipere aliquam, quæ placeat, quam ſi aliquam. quam toto animo abhorreat. Sed ut infra prolixius oſtendemus, ubi de conſenſu parentum agimus, libertatem non aliter definit Ulpian. quam *poteſtatem faciendi, quod vis & jus ſinunt, l. 4. de ſtat hom.* quam definitionem accuratius conſiderabimus, *in c de Dom. & Serv. ubi eam impugnat Montecat. 1. Pol. cap. 6.* Nam ſi talem libertatem in rebus civilibus requiramus, qualem deſcribit Ulpian. *l. vel'e. de R. I.* aut Arrian. Epictet. *lib. 4. c. 1. qua vivatur ex abſoluto arbitrio, quem nec cogi, nec prohiberi, nec vim pati poſſit,* nullibi eam inveniemus, niſi in primo animi motu, qui ſolus in eo imitatur libertatem potentiæ divinæ, quod etiamſi violentiſſimo prematur imperio, ſui tamen potens ſemper maneat, & nullius, niſi Dei, poteſtati obnoxius. Reliquæ omnes exactiones, etiamſi imperio ſuperiori ſubjaceant, libertatem ex eo non perdunt, quia leges, præciſa vi non cogunt, ſed pœnis aut præmiis inducunt animum, ut voluntate ſua condeſcendat in actionem imperatam, quam absque iis eſſet, forte non ſuſciperet, quemadmodum Celſus probè interpretatur voluntatem filii, qui patre cogente duxit uxorem. *Maluiſſe enim,* inquit, *videtur, quia patris imperio acquievit. l. ſi patre cogente. 22. de rit. nupt.*

Cum igitur lex de maritandis ordinibus nihil in ſe contineat, quod deroget libertati, quæ matrimoniis debetur, ſicut Juſtinianus *nihil utilius civitatibus* eſſe ſcribit, *quam repleri liberis hominibus: §. hæc nos. Auth. de reſtit. & ea quæ parit.* ita nihil prius propoſitum deber eſſe legislatori, quam civitatis incrementum frequentia connubiorum procurare, quod cum in ſua civitate neglexiſſet Epicurus, ab Epicteto jure meritoque taxatur, quod in porta impegerit, & à fundamento ipſo aberraverit. *Per Deos*, inquit, *urbem Epicuream tibi apud animum proponito. Ego uxorem non duco, nec ego. Neque enim contrahendum eſt matrimonium, neque procreandi liberi, ac ne Reſpubl. quidem capeſſenda. Quid autem ſequetur? Unde erunt cives? quis eos inſtituet? Quis erit adoleſcentiæ præfectus? Quis gymnaſiarcha.* Apud Judæos rectè ſcripſit Lutherus *de Matrim.* neminem exemtum fuiſſe à Moſe, ab oneribus nuptiarum, cum ipſe ſummus ſacerdos propter ſucceſſionem teneretur uxorem ducere. Rabbini ex traditione veterum addunt, *homicidii reum eſſe, qui liberis non det operam, Rabb. Salom. in c. 9. Geneſ.* ad eum forte ſenſum, quo Auguſtus dicit, *Cælibes homicidium committere, quia eos non procreant, qui naſci ex iis convenieba t; ſacrilegium, quia tollunt genus ſuum à Diis immortalibus monſtratum, tanquam maximum omnium ſacrorum ἀναθημάτων: impios eſſe, quia honores & nomina majorum delent: civitatem diſſolvere, quia leges ſpernunt: patriam perdere, quam infecundam reddunt & evertunt funditus, ſubtracta radice, ex qua ſubnaſci debeant cives. Dion. libr. 56.* Etiam excommunicatum à Deo haberi eum, qui non

2. *Libertas voluntatis quibus terminis circumſcribatur.*

3. *Prima ſalus civitatis pendet à numero liberorum.*

4. *Reſpubl. Epicuri reprehenſa.*

5. *Lex Iudæorũ.*

relinqueret in [illegible] ſuſcitatiuncula [illegible] ſententia majorum [illegible] R. Davide Kimhi
6. Germanorũ. in c. 56. [illegible] quod [illegible] de fertilitatis [illegible] ratione [illegible]. De
Germanis ſic refert Tacitus *de morib. Germ.* *[illegible]*, *qui* [illegible]
7. Perſarum. *[illegible] tant gratiolior* [illegible], *nec* [illegible] *orbitatis pretia.* Apud Perſas maximus honor habebatur poſt virtutem bellicam, multitudini liberorum, & iis, qui [illegible] aliquod beneficium regi præſtitiſſent, *Simpl.* [illegible] *Herod. lib.* [illegible] & iis, qui plures [illegible] conſervationem regni ſuſtuliſſent liberos, munera Rex mittere ſolebat. *Herod. lib. 1.* quæ vocat [illegible] Strabo, [illegible] *Dion. lib. 4.* Nec minus ſollicitos circa rem [illegible] Reipubl.
8. Atheniẽſiũ. ſalutem [illegible] ſeſe habuerunt Græci. Nam Athenienſes exhauſti cædibus Republ. licentiam dederunt ſuperſtitibus ſuperinducendi, quot vellent, mulieres ſoboli [illegible] gratia, *Laert. in Socr. Gell. lib.* [illegible] *Alex. ab Alex.* [illegible] idque publicis decretis civibus injunxerunt [illegible] & Socrate [illegible] malo addere coactus fuerit, *Laert. in Socr.* & Euripides binas uxores ex eo decreto ſibi [illegible], *ut* [illegible] *lib.* [illegible] *cap.* [illegible] procul dubio [illegible] ſui [illegible], quia eum Ariſtophan. & Alexand. Ætolus tanquam maximum mulierum oſorem in Comœdiis paſſim traducunt. Muſcopol. tamen *in vit. Eurip.* Gellio adverſatur, dum ſcribit, duas quidem uxores duxiſſe Euripidem, ſed [illegible] unam poſt aliam. Iidem porro Athenienſes, die quodam feſto trade-
9. Platonis. bant [illegible] mulieribus circa aras flagris agendos cædendoſque, *ut refert* [illegible] *lib.* [illegible] quo fortaſſe reſpexit Plato 6. *de leg.* quando conſtituit: *ut quicunque* [illegible] *poſt annos* [illegible] *poſtquam rationem* [illegible] *intra annum* [illegible] *ſit, & mulcta quotannis* [illegible]*, ſi de maximo* [illegible] *ſit,* [illegible] *ſecundo 70, ſi* [illegible] *110.* [illegible]*, ſi de quarto,* [illegible] *Ea vero pecunia*
10. Lycurgi. *ſit publica, &* [illegible] Quin etiam [illegible] recenſet Sigon. *lib.* [illegible] *de Republ. Athen.* [illegible] publice [illegible] ſcribebatur. Lycurgus quanta [illegible] propagationem promotam cupiverit, ex multis ejus legum veſtigiis patet. Nam nudas virgines [illegible] in theatris conſpiciendas [illegible] exhiberi voluit [illegible], ſi quis adoleſcentum exercitiorum horum [illegible] ſeſe de induſtria ſubtraxerit, ut deſides animo [illegible] quoque via [illegible] lectamenta nuptiarum invitaret, *Plut. in Lyc.* [illegible] quoque, theatris & [illegible] prohibuit [illegible] adoleſcentibus pro more aſſurgi noluit [illegible] Imo [illegible] ſupra dictum fuit: imò cum [illegible] per [illegible] duci juſſit [illegible] nuptiales [illegible] ſolvere nollent, [illegible] & actionem [illegible], qui uxorem non [illegible] qui [illegible] male, [illegible] qui quærerent [illegible] loco honeſt[illegible]. *in fin.* Jul. Pollux, [illegible] Et ut [illegible] cælibatui [illegible], ita præmiis [illegible] fœcunda [illegible] eodem pel-[illegible] Lex [illegible] liberos [illegible], [illegible] quod hanc [illegible] contrarium.

D[illegible]-

De R[illegible] n eſt ut repetam quæ lat[illegible] ab aliis deducuntur, præcip[illegible], [illegible] in, & præm[illegible] liberor[illegible]um progenitorum ex [illegible] eliqui[illegible] [illegible]gum ad[illegible] [illegible] [illegible]ceant. J[illegible]m olim cœperat Numa immunitates & vacationem [illegible] [illegible]mittere fœcundis conjugibus, usque adeò ut mulieribus, tri[illegible]um li[illegible] [illegible] mat[illegible] b[illegible]s ſine tutoris autoritate res ſuas adminiſtrandi & teſtamen[illegible] [illegible] [illegible] poteſtatem indul[illegible]geret: *Plut. in Num.* quod repetit Paulus *libr. 4.* [illegible] [illegible] & Pythæus *ex fragm. juris veteris* ſic exponit: *Mulier ſi ne auct* [illegible] [illegible] *manumittere poteſt, ſi jus habeat liber* [illegible]*rum.* Camillus & Poſthumius 11.
[illegible] [illegible]ra pœnæ nomine eos, qui ad ſenectutem cœlibes pervenerant, in æ[illegible] [illegible] [illegible] fer[illegible] juſſerunt, cum eos ad hunc modum increpaſſent: *Natura vobis* [illegible] [illegible] *dum na*[illegible]*cendi: ita & gignendi legem præſcribit: parentesq; v*[illegible] *s alendo, nu*[illegible]*rum nepotum debito, ſi quis eſt pud*[illegible]*r, alligaverunt. Valer. Max. libr. 2. c. 9.* Feſtus [illegible] nominari ſolitum teſtatur Æs, quod populo dederit, qui uxorem non [illegible] *Viduvium* id eſt, τριςιμοντῆς χηρίας interpretantur gloſſæ antiquæ. Cicer[illegible]o partem offic[illegible] Cenſorii conſtituit, ut Cœlibes eſſe prohibeant, *3. de legib. Cor*[illegible] *§ po*[illegible] *deinde n. 3. l. 2. de orig. Iuris.* & Cæſar auctoritate Cenſoria, *ut ait Dion lib.* 4[illegible] cum inf[illegible]equentem deprehendiſſet urbem, propter cœlſorum multitudinem, [illegible] *nu*[illegible]*tum propoſuit, & iis, qui multos haberent liber*[illegible]*s.* Nota enim eſt vox Cen[illegible] [illegible]m quam jusjurandum agebat: *Et tu ex animi tui ſententia uxorem habes? Gell. lib. 4.* [illegible] de exhortatione Metelli Cenſoris paulò ante diximus. Sicut autem [illegible] arbitr[illegible] Cenſorum ſubjecta nullius legis formulæ includebantur, ita nec [illegible] [illegible]e Juliam Auguſti quicquam de maritandis ordinibus certa lege com[illegible] [illegible] legimus. Camillus quippe non tulit leges nuptiarum patronas, *ut ait* [illegible] *ant. 1. de donat. inter vir. & ux. c. 3 in fin.* ſed cenſura tantum cœlibes notavit. [illegible] [illegible]m quoque Conna. 8. *Comm. c. 1. n. 5.* Papiam propriè dici ſcribit, quæ fuit [illegible] Auguſtum. Juliam autem & Poppæam, quæ ab ipſo lata eſt, & legi Papiæ ad[illegible]ita Nam Tacit. [illegible]. *Ann.* conceptis verbis ait: *Papiam latam poſt Iulias rogationes.* & D[illegible] *libr.* [illegible]. Papium Mutilum nominat, quinquennio ante fata Auguſti, à quo legem latam & nominatam teſtatur, ut & Iſidor. *5. Etym.* Auguſtus ſæpius de ea retulit, ut innuit Dion *libr. 54* & Tacit. *3. Annal.* quando ait: *Papiam latam* [illegible] *Iulias rogationes.* Sueton. *in Aug.* vocat *legem de maritandis ordinibus.* Horat. *in* [illegible] [illegible] *legem maritam* quando ait:

12. *Camilli & Poſthumii.*

13.

14.

15.

16.

Diva producas ſobolem, patrumque
Proſperes decreta ſuper jugandis
Fœminis, prolis [illegible] *novæ feraci*
Lege marita

[illegible] male Anton [illegible] intelligit legem Juliam de adult. de qua Juven. *Sat. 6.* [illegible]. Rectius Acron. *Feraci lege*, inquit, *quæ procreandorum li*[illegible] [illegible] *& lex Iulia dicitur.* Item Porphyr. *Maritam videtur dixiſ*[illegible] [illegible] [illegible] *autoritate. Similiter enim &* [illegible] *locut*[illegible] *eſt, ubi ait Senex:* [illegible] [illegible] *reſpondit: Quæ quidem non marita eſt,* [illegible] *eo, quod* [illegible] [illegible] J[illegible]cti paſſim vocant Juliam, *à l. 23. usq; ad l.* [illegible]*4. de V*[illegible] *ſign.* 17. *Origo legis Iuliæ.*

 & di-

& diſtinguunt à Papia, quæ 25. annis poſt lata dicitur, & creditur Julias rogationes abſorpſiſſe, *ut ait Lipſ. com. ad lib. 3. Ann. Tacit in Exc. C.* Referunt autem vulgo ejus originem in annum V.C. 762 & ante exceſſum Auguſti quintum, cui Sueton. *in Veſp. c. 2* qui eo anno lucem primùm contueri cœpit, Conſules preficit Qv. Sulpitium Camerinum C. Poppæum Sabinum, *ut & Caſſiod. in Chron. & Clarean. in Chron. Liv.*

18. *Papius quo anno Conſul.* unde dubitari ceptũ eſt inter JCtos, quando vixerit Papius Mutilus, cui origo & denominatio legis vulgò aſcribitur. *Dion. lib. 56 Lipſ. d. excurſ. C. Goedd. ad l. 1. S n. de V. S. Horibo t. d. grad. t. Quis matrim. fin. pag. 119.* quam dubitationem tollit Iſidor. *5. Etym.* quando Papium & Poppæum (Nam quod perperam Pompeius *in c. quædam diſt. 2.* ut & apud Plin. *lib. 7. c. 48* legatur pro Poppejo, notavit Alciat. *diſpunct. 3. c. 3* & patet ex inſcriptione legis, quæ nunquam Pompeia, ut illic ſcribitur, ad Poppeia indigitata fuit) ſub Octaviano Auguſto *ſuffectos* dicit. Solebant enim ſæpe ante revolutum annum magiſtratu abire Conſules, & novi ſuffici, ut ex Vatinio patet & aliis: ita ut hic quoq; Qv. Sulpitio ſubſtitui potuerit Papius & Poppejo Sabino, Poppejus Secundus, niſi ex errore pro Sabino ſcriptum ſit Secundus, quod in faſtis Conſularibus ſæpe evenire videmus.

19. *Pro Ferrarienſ.* Proinde immeritò taxatur a quibusdam Joh. Ferrar. *1. de ſucceſſ. liber. §. poſtea.* quod à Papio, & Poppæo collegis legem latam ſcripſerit cum Poppæi collega non fuerit Papius, ſed Sulpitius, quia ſucceſſivè & hunc & illum potuit collegam habuiſſe. *Tollitur dubium Connani.* Unde ſimul tollitur dubitatio Connani, *8. Com. c. 1. n. 5.* qui ſe Papij nomen negat invenire ſub Auguſto. Nam prioribus Conſulibus in faſtos relatis, ſuffectorum mentio facta non fuit, *de quibus omnibus vide Alciat. 3. diſp. 3. Aymar lib. 2. hiſt. civ. Forſter. in hiſt. jur. de ll. Aug. Connan. 8. Com. c. 1. n. 5. Covarr. part. 2 matr. c. 8. n. 7. & 8. Duar. lib. 1. diſp. 46* Godd. *ad l. 128. n. 1 de V. S. Iuſt. Lipſ. ad libr. 3. Ann. Tacit Camer. lib. 2. hor. ſucc c. 65. Forner. ad l. 128. 135. 137. de V. Sign. Anton. Fab Iuriſp. Pap. t. 9. princ. 3. Il. 4. Scip. Gent. 1. de donat. int vir. & ux. c. 5. Cypr c. 13. de Sponſal. §. 74 & ſeqq. Cuiac ad Vlpian. fragm. 1. de cælib. orb. & ſolitar. Marc. Vertran lib. ſingul. de jur. liber.* Alex. ab *Alex. gen. dier. lib. 4* Apulejus ad eam legem reſpicit *in fin. Apol.* quando ait *Uxorem duxiſti: Leges jubent.* Continet verò lex Julia & Papia, ſive lex Papia Poppæa, tum pœnas in cælibes, tum præmia in eos, qui multitudine liberorum juvant

21. *Iura maritorum.* Rempubl. *Fuere enim majores noſtri,* ait Afranius *in Epiſt.* *cupidiores liberûm.* Auguſtus recuſavit accipere teſtamentum cujusdam, qui conjugium detrectaverat. *Val. lib. 7. cap. 7.* Claudius Imper. quæſtionem in cælibes, orbos & pauperes inſtituit, ut patet ex verbis Sueton. *in Claud. cap. 16. Quibus Claudius Imp. Cenſor cælibatum, aut orbitatem aut egeſtatem obiiceret, hi ſe maritos, patres, opulentos probarunt.* Idem, *cum Eſſedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium favore indulſiſſet rudem, tabulam illico miſit, admonens populum, quantoperè liberos ſuſcipere deberet, quos videret & gladiatori præſidio gratiæq; eſſe. Sueton. in Claud. c. 21.* Jura quoq; *maritorum* nominat Dion. *lib. 60* quæ militibus ſcribit à Claudio tributa eſſe, cum alias ex legibus uxores ducere non liceret. Quænam verò illa fuerint, præciſè ſcire non licet, niſi quod partem explicet Gell. *lib. 2. c. 15 Poſtquam,* inquit, *ſoboles civitati neceſſaria viſa eſt, & ad prolem populi frequentandam præmiis atq; invitamen-*

tis

[illegible] fuit, tum antelati, quibusdam in rebus, qui uxorem, quique liberos haberent, ſe- *In capiendis faſcibus.*
[illegible] neque liberos, neque uxores habentibus. Sicuti cap. 7. legis Iuliæ priori ex conſuli-
bus faſces ſumendi poteſtas ſit, non qui plures annos natus eſt, ſed qui plures liberos, quam
[illegible], aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Sed ſi par utrique numerus liberorum
eſt, [illegible], aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. Unde tractum videtur, ut *Magiſtratibus petendis.*
qui liberos habuerint, orbis ac cælibibus in albo Decurionum ſcribendo præla-
ti, *l. in [illegible]o. 9. C. de Dec. lib. 10.* & primi ſententiam in Collegio rogati fuerint. *l. Spu-*
rii [illegible]od. Nam & in candidatis & petitione magiſtratuum numerus liberorũ
ex lege Julia, *ut Lipſius,* ſeu Papia, *ut Connanus explicat,* præpollebat. *Tacit. 2. Annal.*
quod alludit & Quinctil. *decl. 273. Non dubium eſt, quin ſi honores peterem, profuturus*
mihi tanquam filius fuerit, quod aliter quoque interpretari licet, quia ſi quis ad ca- *Anni remittendi.*
peſſendum magiſtratum non ſat annorum haberet, per ſingulos liberos ſinguli
anni remittebantur *l. 2. de Minor.* Præpollebat etiam *πολυπαιδία* in ſortiendis *Sortiendis provinciis.*
provinciis, ut ex fraude patet, quam legi factam ab ambitioſis civibus ſcribit
Tacit. *15. Ann.* quando multi ex orbis liberos adoptabant, ut prævalerent inter
Candidatos, mox verò præturas & provincias ſortiti, adoptatos emittebant ma-
nu. Qua de cauſa Tiberius ſenatorem quæſtura removit, quod uxorem pridiè
ſortitione ductam, poſtridie repudiaſſet, *Suet. in Tib cap. 35.* ex quo oſtendi dicit
Conn. *8. com c. 1. n. 5.* Solis maritis aditum patuiſſe ad quæſtorum & ſimilium di-
gnitatum magiſtratus, quod mihi non fit veriſimile, cum Gell. *lib. 2. c. 15.* utrum-
que Conſulem cælibem creari potuiſſe præſupponat. Remotus autem fuit non
ob cælibatum, ſed quia fraudem legi fecerat, quæ maritos cælibibus, fæcundos
ſterilibus ad magiſtratum præferebat, ut de Tirone Caleſtrio teſtatur Plin. *libr. 7.* 22.
Epiſt. quod in Tribunatu liberorum jure ſe præceſſerit. Notum quippe eſt ex *Ius liberorũ.*
univerſa hiſtoria Latina & Jure civili, Jus Natorum vel Liberorum, quod orbis
interdum magni beneficii loco indulgentia Imperatorum dabatur, *ut ex Dion.*
lib. 55. Plin. lib. 2. & 10. Epiſt. notat Lipſ. in 3. Ann. Tac. quò refero & illud Martial.

Ius tibi natorum vel ſeptem, Zoile, detur,
Dum matrem nemo det tibi, nemo patrem.

Livia enim Auguſti ſic in numerum matrum, quæ ter peperiſſent, aſſcripta eſt.
Dion. lib. 55. Plinius de ſe teſtatur: *lib. 10. Epiſt. Exprimere, Domine,* (loquitur ad Tra-
janum) *verbis non poſſum, quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putaſti*
iure trium liberorum, ut & Martialis:

Natorum mihi jus trium roganti
Muſarum pretium dedit mearum
Solus, qui poterat. & alibi:
Rumpitur invidia, tribuit quod Cæſar uterq;
Ius mihi natorum, rumpitur invidia.

Juvenal. *Satyr. 9.* vocat *Iura parentis* quum adultera exprobrat marito beneficia, quibus ſui cauſa fruere-
tur. Tertull. *contra Valent. Auctoritatem liberorum:* Tacit. *3. Annal. Privilegia paren-*
tum. Iſidorus *lib. 5. Etymol. c. 24.* Jus liberorum definit *conjugium ſine liberis invicem*
pro loco pignorum, hæreditatis alternam circumſcriptionem, quod jus ſolum, à Theo-
doſio

doſio omnibus indultum *l.1.C.de jur.liber.* notat Cu[illegible] [illegible] Alciatus putet, etiam trium liberorum [illegible] hac [illegible] lege ſemel induci, [illegible] nec factum eſt, nec fieri debet, cum natu[illegible] & æq[illegible] [illegible] primo [illegible] ne [illegible] u-ras ſuas alienis cogatur impendere familiis qui ſuis fortè non ſuffi[illegible] ad earum ſollicitudinem prius obligatur. Jus verò trium liberorum explicat Juſtinianus §.*1.Inſt.de excuſ.Tut.l.1.C.Qui num liber.* [illegible] t, qui tres liberos R[illegible], in Italia quatuor, quinq; in Provinciis habeat, excuſatus ſit, & tutela & cura [illegible] mnibus perſonalibus, ad privatas utilitates directis, quam limitationem ex J[illegible]h. Maurit. *in rep.l.1.pag.* [illegible] *41.C.Mulier.quo loco mun.* Covarr. *part. 2.matr.c.*[illegible] *§.n.4.* adm[illegible]endam cenſeo, quia Decurionem a publicis muneribus non eximit lex ob tres, ſed ob duodecim liberos, *l.ſi quis d curio.2.ubi Bart.& Luc.*[illegible] *Pen.de Decur. lib.*[illegible] *10.* cæteros verò à municipalibus officiis non prius excuſat, quàm ſi ſedecim liberos habeant. *l.ſemper.§.demonſtratur de jur Immun.* Quod enim vulgò, numero 12 aut 16. liberorum ab omnibus oneribus etiam patrimonialibus, immunes faciunt ſive Decuriones, ſive privatos cives, *B*[illegible] *rch.de grad.pag.121.Goth.fr.ad t. C.* [illegible] & hac ratione concilient *l.1.C.qui num.lib.cum d. l.ſi quis decurio.* non videtur admittendum, quia quod *in d. l. ſi quis decur.* indefinitè pronuntiat Juſtinianus, patrem 12. liberorum honoratiſſima munerum quiete donari, illud Julianus, cujus ea lex eſt ad munera perſonalia coarctat quando ait *C.Theod.lib.12.t.1.l.55. Qui ſit pater 12. liberorum non modo ad Curiam non vocetur, ſed etiam, ſi ſit Decurio, [illegible] ſima quiete donetur.* Calliſtratus verò *in d. §. demon*[illegible]. Pertinacis re[illegible] diſertis verbis accommodat ad munera municipalia tantum. Et hæc deciſio totidem ferè verbis proponitur ab ipſo Ulpiano *l.*[illegible] *§.*[illegible] *& 4.de vac.mun.* ubi ait: *N*[illegible] *merus liber*[illegible] *rum, aut ſeptuaginta annorum ab ho*[illegible] *oribus, aut muneribus* [illegible] *bus excuſationem non præſtat, ſed a muneribus tantum civi*[illegible] *bus.* Item: *Quæ p*[illegible] *rum onera ſunt, numero liberorum non excuſantur.* Item *in l.*[illegible] *§ 4.de mun.& hon. Munera, quæ patrimoniis injunguntur, vel intributiones,* [illegible] *neque ætas ea excuſet, neque numerus liberorum, nec alia prærogativa,* [illegible] *ſolet a perſonalibus muneribus exuire.* Adde *l neque l.immunitat.C.de mun p*[illegible] *lib.10.* His omnibus prærogativis & privilegiis deſtituebantur Cælibes, quive nullos, aut pauciores haberent liberos quibus præterea pœnæ, quoque & mulctæ injectæ erant, ut affectatus cælibatus omnibus modis redderetur exoſ[illegible]. Sicut [illegible] ure [illegible] qui ſibi ipſi violentas intulit manus, non quod ſibi, ſed quod Reipubl. injuriam inferat: ita nec reprehendi poteſt legiſlator, qui deteriorem fa[illegible] eorum, qui minus, quam deberent, pro Republ. ſo[illegible] multitudinem & Reipubl. incrementum [illegible] nec [illegible] atis dignè leges [illegible] ras Romanorum, [illegible] *ann.* latas *Abſurdas* [illegible] *l*[illegible] *4.* quando eas à Conſtantino [illegible] it. *Illas* quidem [illegible]

[illegible] ut ait Tertullian [illegible] quid ex teſtamento [illegible] quam capere [illegible] [illegible] dimidium [illegible]

relicti

23. *Jus trium liberorum.*

24. *Numerus nullus liberorum excuſat ab oneribus patrimon.*

25. *Pæna cælibū.*

26. *Te[illegible] non debuerunt.*

relicti caperent, reliqua parte in fiſcum cadente, quæ Caducum inde, ut & lex Julia Caducaria, dicebatur, illud ante Conſtantinum abrogatum non fuit. *Niceph.* *Cælibes nihil capiunt ex legatis.* *d.c. 4. Sozomen. in hiſt. Eccleſ. lib. 1. c. 9. in Tripart. lib. 1. c. 10. Euſeb. lib. 4. vit. Conſt.* Antiqua autem lege ita rem ſe habuiſſe, colligere licet ex Tertull. *de Monogam.* *Aliud eſt, ſi & apud Chriſtum Legibus Iuliis agi credunt, & exiſtimant cælibes & orbos ex teſtamento Dei ſolidum capere non poſſe.* Nam de Tiberio, narrat Dion. *libr. 58.* quod procuraſſet, ut quibus ipſe inſtitutus eſſet hæres, vel à quibus legatum teſtamento habuiſſet, poſt mortem ſuam, id Caligulæ relinquerent, *quia ipſe nec uxorem habebat, nec liberos.* Ulpian. *in fragm.* ait: *Cælibi relictum legatum caducum fieri, niſi legi intra 100. dies paruerit*: & huc alludit Adultera apud Juven. *Sat. 9.* marito ſua beneficia exprobrans:

> *Iura parentis habes: propter me ſcriberis hæres,*
> *Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.*

Item Plutarch. *in libr.* περὶ φιλοστοργ. quando Romanorum multos ait *uxores ducere & liberos ſerere, non ut hæredes habeant, ſed ut ipſi hæredes eſſe poſſint.* Duo autem 27. *Pœna ſterilitatis injuſta.* continet pœnam ſterilitatis, & cælibatus. Illam merito duram vocat Euſeb. 4. *de vit. Conſtant.* quippe quæ plectebat ſteriles, tanquam πεπλημμεληκότας, cum tamen in neutrius conjugum poteſtate ſit, liberos ſibi procreare, ut reſpondebat Jacob Racheli *Gen. 30* Si enim rectè Ulpianus, *portentoſum quoque, monſtroſum, aut debilem partum mulieri prodeſſe dixit, ad ius liberorum, civitatis, aut capiendi ex teſtamento*, ex hac ratione, *quia non eſt, quod iis imputetur, quæ qualiter potuerunt, ſtatutis obtemperaverunt: neque id, quod fataliter acceſſit, matri damnum injungere debet*: *l. quæret. 135. de V. Sig.* ne plectenda quidem videtur ſterilitas, quia ſine culpa conjugum ſæpe obtingit. Si quis verò aut amore deſidis otii & fuga moleſtiarum, aut ne à 28. liberis voluptatibus compede nuptiali retrahatur, aut qua alia de cauſa privata, *Quo caſu plectendi cælibatus.* ſine vocatione divina ad cælibatum, matrimonium defugiat, & ſine uxore liberisque conſeneſcat, Eum fas eſt Cenſoriam virgulam experiri, & iniquæ voluptatis pœnam meritò luere, quia ad commoda Reipublic. quantum in quoque eſt, promovenda ſinguli cives obligantur, & qui onera ea ſubire tergiverſantur, à magiſtratu compelli poſſunt. *l. ſi quis. de Mun. & honor. l. Lucius ad Municip* Pythagoras etiam apud Inferos poſt mortem cruciari vidit, qui, dum viverent, uxorum congreſſus, ex invidia & odio publici boni, non ſine peccato, fugiſſent. *Diogen. libr. 8.*

De finibus Matrimonii. Sect. 6.

1. Quot numerentur fines matrimonii.
2. Finis primarius, ſeu procreatio ſobolis, quid ubi[illegible] contineat.
3. [illegible] Respubl ut conjugia frequententur.
4. Et id inſtinctu naturæ docemur.
5. [illegible] convitium in Lutheri & Philip[illegible] naturale.
6. Ejuſdem convitium in Deum.
7. Repletionem terræ, non eſſe niſi finem remotum conjugii.
8. Oſores conjugii quomodo peccent in naturam.
9. Plerique à natura impoſitam eſſe neceſſitatem conjugii.
10. Sacerdotibus in caſu neceſſitatis ducendas

uxores etiam, ſecundum Pontificios
11. *Ex nimia commendatione caelibatus ſpretum iri honeſta matrimonia.*
12. *Si uxorati nequeunt hortari ad caelibatum, nec caelibes poſſunt conſolari conjuges.*
13. *Vana reſponſio Beceri rejicitur.*
14. *De altero conjugii fine, ſc. adjutorio.*
15. *De tertio fine, ſc. ad vitandam fornicationem, qui eſt acceſſorius.*
16. *Bellarminus redarguitur, quod verba Apoſtoli accipiat de ſolis conjugatis.*
17. *Pauli verba non continere tam conſilium, quam praeceptum.*
18. *Et ab iis non recipi, qui temerarium votum emiſerunt.*

1. *Quot fines matrimonii.* Quod verò ſine conjugio & ſobole Reſpubl. ſubſiſtere non poſſit, non aliunde expeditius, quam ex finibus conjugii deducitur, quorum plures particulares proponit Montecatin. 2. *Polit. c. 4. in prin. Schol.* ſed qui omnes ad tria praecipua capita deducuntur, procreationem ſobolis, mutuum adjutorium & remedium libidinis. Bellarm. *lib. 4. de Matrim. Sacr. c. 10.* adjicit quartum, ut ſit Sacramentum Chriſti & Eccleſiae. Praecipuus & primus omnium eſt procreatio ſobo-

2. *Finis prim.* lis, cum hujus gratia inſtitutum fuerit conjugium in ipſo Paradiſo, & contineat ſub ſe conſervationem tam Reip. quam Eccleſiae, nec non familiarium & privatim perſonae cujusque, quae in prole ſubinde renaſcitur & immortalitatem primae cauſae aſſequitur. *l. liberor. 220. § fin. de V. S.* Unde Phocylides: μὴ μείνῃς ἄγαμος, μὴ πῶς ἀνώνυμος ὄλῃαι. Sed ut privatam hanc utilitatem, quae ex jucundo liberorum intuitu, & ſtirpis ab interitu vindicatione capitur, omittamus, publicam

3. *Reipubl. intereſt, co. ... ſuſpici cives.* cum Auguſto ob oculos nobis ponamus, ex oratione Cenſoria. *apud Dion. lib. 56.* Sine generatione enim, quae genus humanum quaſi immortale facit, *ut ait Juſtinian. l. lege 12 tab. 14 C. de legit. hared. §. rurſus Novell. 39. de reſtit. & ea qua.* Reſpubl. ſubſiſtere non poteſt nec Eccleſia. *l. 1. ſol. matr. l. 2. C. de ind. vid. toll.* & proinde ſicut Reipubl. intereſt, ut repleatur civitas liberis hominibus, *d. l. 1. ſol. matr. l. hoc modo, de cond. & demonſtr. l. fin. §. ſi plures de bon. damnat.* ita & Reip. intereſt, ne deſerantur nuptiae, quibus ſolis honeſtè ſatisfieri poteſt naturali libidini, & civitatis amplitudo conſervari. Unde *ſeminarium Reipubl.* vocantur Ciceroni, *lib. 1. Off.* & nihil iis *humano generi datum vel praeſtantius vel utilius* aſſerit Juſtin. *§. 1. §. hac nos d. Nov. ... de reſt.* Auguſtus negat ſe videre, qua ratione Reſp. ſtare & conſervari poſſit, *niſi forte expectent, quod eſt in fabulis, ut ex terra aliqui exoriantur, qui Rempubl. excipiant & tractent*

Si mos antiquis placuiſſet matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit
Quiq; iterum jaceret generis primordia noſtri,
In vacuo lapides orbe, parandus erat,

ait Ovid. de muliere ſponte abortiente. Procopius Rempubl. Roma. inde peſſum iviſſe ſcribit, quod, cum homines procreationi liberorum negligentius ſe dederent, infrequentiores factae civitates incurſioni Barbarorum obſiſtere non potuerint. *libr. 2. bell. Goth.* Pergit autem Auguſtus. *Hortari itaque ſe, ut inſanire deſinant, & ſecum reputent: urbem nullo modo ſalvam eſſe poſſe, niſi in locum eorum, qui morbis & bellis abſumantur, alii ſubſtituantur.* Imo longius provehitur, *ſacrilegos, homicidas, impietatis & proditionis reos faciens omnes eos, qui ar is Deorum, & ſacra familiarum ſua incuria in nihilum recidere ſinant, qui quaſi in herba ſuffocent, quos de ſe gignere potuiſſent, qui ma-*

*ſorum nomina dedita opera deleant,& patriam, civibus vacuam, exponant ludibrio ho-
ſtium. Quiſquis*, ait Muſon. *apud Stob. ſerm. 65. homines nuptiis privat, is abolet fa-
miliam, civitatem & totum genus humanum, quod absque generatione non poteſt perma-
nere.* Plato ex hac neceſſitate excuſat moleſtias conjugii, quando ad hanc conſi-
derationem parentes deducit: *Oportere eos gignere, ad conſervandam propagatione ſo- 4.*
bolis naturam humanam, ut ſinguli Deo alios cultores ſuo loco ſubſtituant. lib. 4. de LL. *Ad nupt as hortatur nos natura*
Natura, ſeu potius Deus ipſe poſtquam finem hunc conjugio præſtinaſſet, & ut,
quam ſit ad conſervationem Rerump. neceſſarius, oſtenderet, ſtimulos tantos
non tantum hominum, ſed & aliorum animalium, quæ conſervata ad totius ve-
nuſtatem volebant, inclinationibus adjecit, quantos nullibi aliàs invenire licet,
ut ſi ſegnius aliquis fortaſſe, ex neglectu publici boni, movere incipiat, intus ha-
beat, à quo moneatur, & impellatur. Proinde non tantum Ariſt. *1. Polit. c. 1.* Ci-
cero *1. off. 4. de finib.* ſed & Ulpianus. *l. 1. § fin de juſt. & jur* & Juſtinianus *in pr. Inſt.
de jur. nat. gent.* ex naturæ origine matrimoniorum neceſſitatem deducunt, & il-
le eleganter dicit: *3 de finib. Cum ad tuendos conſervandosque homines, hominem na-
tum eſſe videamus, conſentaneum eſt huic naturæ, ut ſapiens velit gerere & adminiſtrare
Rempub. atque ut e natura vivat, uxorem adjungere, & velle ex ea liberos procreare.*
Adde *l. un. C. de rei ux. act. l. nihil intereſt. ff. de bon. libert.*

Ut hunc finem, & præceptum divinum & naturæ, quod hinc extruxerant 5.
Luther. *in Gen. c. 2.* & Philipp. eludat Bellarm. *lib 1. de Cler. c. 21.* reſpondet, per *Unde præceptum naturale.*
verba: *Creſcite & multiplicamini*, non conſtitui, niſi præceptum naturale, quod
quia eſt affirmativum, non obligat, niſi in caſu neceſſitatis, ſicut edendum & bi-
bendum non eſt, niſi quando periculum eſt, ne pereat individuum. Cum autem
finis hujus præcepti exprimatur, *Gen. cap. 1 ut repleatur terra*, poſtquam ea ſatis re- *Deluſio a*
pleta eſt, putat præceptum expiraſſe, quod eo potiſſimum tempore viguit, cum *Bellarmino.*
terra eſſet vacua. Nunc verò in id incumbendum, ut repleatur cœlum, quod me-
lius continendo, quam nubendo fit, quam reſponſionem repetit Ferdinand. Ro-
bell. *part. 2. de obligat. ex contr. lib. 1. de contr. in gen. q. 2. & refert Perer. lib. 4. in Gen. 10.
c. 2. v. 28. in diſp. adverſ. hæret ex Lombard. 4 ſent. diſt. 26.* Poſteriorem hanc in conju- 6.
gii autorem blaſphemiam paulo poſt tangemus, utpote quod nuptias, à Deo in-
ſtitutas, non alio loco habeat, quam impedimenta vitæ æternæ, item quod Deũ
ſtatuat primis ſeculis, cum promiſcuè omnibus conjugii onus injungeret, magis
fuiſſe intentum replendæ terræ, quam cœlo: Multò plures in una reſponſione
fallacias detegemus. Nam & fines conjugi inſufficienter allegat, & imperfectè
ad argumentum accommodat.

Nam finis proximus conjugii non eſt repletio terræ, ſed remotiſſimus, cui 7.
ſubjiciuntur, conſervatio Eccleſiæ & Rerumpublic. repletio ſingularum civi- *Repletio terræ an finis*
tatum, propagatio familiarum, & ſui ipſius ab interitu vindicatio. *l 220. § fin. de* *conj. ſit.*
V. Sign. Si igitur ex præcepto naturali edendum eſt, ne pereat individuum, ex eo-
dem conjugium ineundum, ne pereat familia, domus, civitas. Aliâs etiam eden-
dum non eſſet, niſi ingrueret deſolatio terræ, quia ſicut repletio terræ finis eſt re-
motus conjugii, ita conſervatio hominum in terra finis eſt remotus, ob quẽ edi-

Digitized by Google

8. mus & bibimus. Timuit verò ipſa natura deſolationem, quod patet ex appeditu,
B Larm. in jurium in naturam. ſingulari voluptatis ardore armato. Abſq; eo enim eſſet, permulti & à conjugio
& in univerſum à coitu, nativo quodam pudore quaſi retracti, abſtinerent, *ut ait*
Laurent lib. 2. Anat. q. 19. quod ut præcaveret natura, ad pudendam & mulieri tam
laborioſam actionem, animalia omnia ſtimulo voluptatis allicere voluit, ut non
immeritò, contra naturæ impetum agere & in naturam ipſam peccare à Philippo
in loc. de conj. Luther. ſerm. de Matrim. in Gen. c. 2. Eraſm in Encom. Matri. dicatur, qui
deſiderio generandi honeſtè non obſequitur. Nec eſt, quod Chriſtum, Mariam,
Johannem impiè reos hujus peccati agi objiciat, quia & à cibo Chriſtus abſti-
nuit, dum natura per gratiam ultra ſortem humanam dotata fuit. Et Clemens
Alex. 3. *Strom. Eum miſſum*, ait, *non ad generationem, ſed ad opus redemtionis.* Eſſe
enim quosdam Sanctorum à regula exemtos, propter dona ſupernaturalia voca-
tione divina, ſine fraude præcepti aut regulæ, aſſeri & concedi poteſt, ut & Le-
9. ctius reſpondet cavillis Antonii Fabri, *libr. 2. præſcr. Theol. aſſ. 10.* Reliquis verò te-
Neceſſitas cõjugij plerumq; impoſita a natura. merè Deus tentandus non eſt, aut naturæ lex & ordo ſacrilegio violandus. Nec
enim ſola generatio finis eſt conjugii, ſed quia ad finem hunc promtiùs appeten-
dum, flammas cupidinum adjecit natura, quibus non niſi pauci, quos æquus a-
mavit Juppiter, non ſuccumbunt, ad vitandum fornicationem unusquisq; tene-
tur habere uxorem ſuam, *1. Cor. 7.* ut in tertio fine dicemus, & proinde caſus ne-
ceſſitatis, quem abeſſe putat Bellarm. ubique præſto eſt, videl. ne ſtimulus libidi-
nis, à natura inditus degeneret in turpe flagitium. Eſto igitur hoc præceptum na-
10. turale, non niſi in caſu neceſſitatis uſurpandum. Atqui reſtinctione libidinis
ſemper opus eſt ex inſtituto naturæ. Ergo & conjugio. Adde, quod ſaltem quan-
doque ex hoc reſponſo Bellarm. ſacerdotibus injungi queant matrimonia, cum
ſc. terra non ſit plena. Tum enim concedit Bellarm. præceptum naturale omnes
obligare, idq; conſentit Scotus 4. *ſent. diſt. 26.* inquiens: *Et eſt inſtitutio matrimonii*
per modum præcepti affirmativi, quod obligat ſemper, ſed non ad ſemper, ſed tempore neceſſi-
tatis, non tantum in principio, ſed adhuc videtur eodem modo obligare ſi paucitas in filiis
ex aliqua cauſa accideret. Quoties verò fame, bello, peſte, inundationibus pereunt
familiæ, oppida, civitates, regiones? Et hoc ſaltem caſu obligabuntur ſacerdotes
uxores ducere, ut primi olim parentes, ſicut propterea *Gen. 9.* poſt Cataclyſmum
primum præceptum & benedictio à Deo ipſo repetitur, ut notat Lomb. 4. *diſt. 26.*
& Conſtantia, unica hæres regni Siculi eo prætextu contra fidem datam, & reli-
gionis profeſſionem, ex cœnobio extracta & in matrimonium collocata eſt.
Quod ſi etiam licentia fiat vulgo ſatisfaciendi libidini, vulgari venere aut amore
concubinarum, verendum certè eſt, ne tandem, ut in Republ. Lacedæmoniorum
omne honeſtum conjugium peſſum eat, ſicut ex communi hominum voto dicit
11. Metellus: *Omnes libenter carituros moleſtia uxorum, ſi ſine iis eſſe liceret, ſalvo ſtatu*
Reipubl. Gell. 2. c. 15. & in Italia & Hiſpania in Monaſteriis ſæpe plures reperiuntur
ex cælibatu ſine curis pingueſcentes, quam laborioſi patresfamilias in urbibus,
quod ex Catalogo & computatione Frument. *de ſecret financ. de Franc.* itidem pa-
tet, ne reſpondere poſſit Bellar. *libr. 2. de Monach. c. 32. ex Hieron. l. in Iovin. non eſſe*
timen-

Digitized by Google

timendum: ne omnes homines virgines ſiant. Difficilem rem eſſe virginitatem, & ideo raram, quia difficilem. Nam licet virginitatem illibatam non ſervent, à conjugii tamen moleſtiis ſeſe retrahent, tantillum voluptatis, tanto dolorum onere nequaquam emturi. Auguſtus, cenſu acto, cum plures inveniſſet deſidiæ cælibatus, quam honeſtis matrimoniis deditos, occaſionem Julias rogationes ferendi hinc traxit. *Dion. lib 56.* Nec tamen, ne ſic quidem multum profecit. Nam, ut ſcribit
Tacit. 3. *Annal. Licet poſt tot Iulias rogationes, legem tuliſſet, incitandis cælibum pœnis* 12.
& augendo ærario. Non tamen ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur prævalida orbitate, ubi citat Lipſius illud Senecæ: *In civitate noſtra plus gratiæ orbitas confert, quam eripit, adeoq; ſenectutem ſolitudo ad pœnitentiam ducit, ut quidam odia filiorum ſimulent, & liberos ſervent & orbitatem manu faciant.* Usq; adeò non tantum ad cælibatum, qui ſua tranquillitate pingui otio ultrò homines allicere idoneus eſt, ſed etiam ad conjugium, quod moleſtiis & turbarum. quæ hinc timentur, acerbitate deterret, monitis, legibus & increpationibus compellendi ſunt. Ne iterum nobis objiciat Bellarm. 1 *de Cler. c. 19. in arg. 5.* Quomodo efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuò operam dat? Nam qui conſolabitur preſſos conjuges, qui vitandarum moleſtiarum cauſa conjugii onus ſedulò excuſſit. Sed ut Epiſcopi *Ieſum pauperem & eſurientem fartis & repletis corporibus prædicant & jejuniorum doctrinam rubentes buccæ tumentiaq; ora proferunt,* dicente Hieron. *in c. 2. Mich.* Ita conjugum naufragia ſicci in littore ridere poſſunt potius, quam conſolari, ſacrificuli Pontificii. Ego verò etiam contra ſciſcitor:
Qua fronte libidinoſus Monachus confeſſiones occultorum criminum, & offen- 13.
ſionum conjugalium (ſiquidem omnia in aures dictanda ſunt) audire, & peccantem redarguere poteſt, cui, tanquam virgini, nefas eſt in arcana conjugii deſcendere, & obſcœnis verbis aures delectare? Nec quicquam obſtat Politica reſponſio Boteri 8. *Polit. Illuſtr. c. 4.* quod ſacerdotum in Anglia & Germania conjugia nihil conferant ad incrementum civium, cum non ſatis ſit liberos generari, niſi & educentur. Quo enim ex impedimento fit, ut ſacerdotes nequeant liberis educandis operam dare, & parvam familiam regere, cum ſecundum Bellarm. ſine officii neglectu poſſint integras moderari reſpubl. Nec alimenta iis deſunt, quæ probè inſtitutis nunquam deficiunt, nec tam arctis cancellis ulla civitas circumſcribitur, quin capax ſit paucorum iſtorum liberorum, quos fortaſſe unus & alter ſacerdos relinquit.

Alter finis Conjugii conſiſtit in utilitate & jucunditate privata, quam ex- 14. *Solitaria vita non omnino perfecta.*
primit conſilium divinum his verbis: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum. Faciamus ei adjutorium, Gen. c. 2.* Eſt enim non tantum fœmina ſuâ naturâ imbecillis, ſibiq; proſpicere non ſatis idonea, ſed etiam vir ſine adjutorio muliebri nequit ſubſiſtere, *ut ait Ariſt. 1. Polit. c. 1.* & ex hac cauſa naturali impetu fertur alter in alterum, tanquam ſui partem, quod Plato fabula diviſorum hominum adumbrare voluit, *Cæl. lib. 11. c. 13. Euſeb. 12. præp. Evang c. 7.* deſumta, *ut ſuſpicatur Connan. lib. 8. c. 1. n. 3.* ex prima mulieris formatione, quæ diviſa à corpore Adami, *Gen. 2.* & ex coſta ex ædificata legitur. De imperfectione ſolitariæ vitæ laudavimus ſupra

 ſenten-

ſententiam Salomonis, *Eccleſ.4. ubi Iun. notat commoda vitæ ſocialis c.2.de ſtat. Monach.* & Ariſtot.8.*Eth.c.12.* Græci, quaſi cælibes imperfectionis tacitè arguerent, τελείες vocabant nuptos & προτέλεια, donationem propter nuptias. Strabo in eum ſenſum interpretatur Epitheton ab Homero Myſis datum, quo eos vocat ἀτίες, quaſi in vita mortuos, quod conjugii commodis carerent, ſeu, quod brevi intervallo, dum poſteritatem nullam relinquunt, quaſi non vixiſſent, prorſus emorerentur. Sed ut hic finis privatim quemq; allicere poteſt ad conjugium affe-

15. *Finis tertius.* ctandum, ita publici commodi non, niſi ex conſequenti, intereſt, utrum quis duriter & contente, vel molliter & laxè domi ſuæ vivat, & propterea pergimus ad finem tertium qui poſt lapſum acceſſit & proinde principalis non eſt, ſed acceſ-

Accesſorius post lapſum. ſit ad officium naturæ, quaſi remedium infirmitatis, *ut ait Auguſt.c.nuptiarum 27. q.1.Lombard. 4. ſent. diſt.36.* Poſtquam enim primorum parentum lapſus omnia corrupit, & cupido generandi in inordinatam degeneravit libidinem, honeſto conjugii refrigetio eam extinguere voluit divina ſapientia & hinc jubet Paulus, *ut ad vitandam fornicationem, quiſq; ſuam uxorem habeat, 1.Cor.7.* Bellarm.*c.21. lib.1. de Cler.* coarctat verba Apoſtoli ad ſolos conjugatos, & negat iis præceptum, ſed

16. *Bellarmini conjugatum.* conſilium tantùm contineri. Utrumq; ſine ratione, & contra manifeſtum textũ affirmat. Nam ſi de ſolis conjugatis loquitur, qui dubitabant, utrum poſt converſionem, ductas in Paganiſmo uxores retinere debeant, cur non eadem facili-

Rejicitur. tate & magis propriè dixit: *Unusquisq; retineat uxorem ſuam?* Sed Periodus præcedens, & ratio adjuncta limitationem hanc non admittunt, quia in genere reſpondet Apoſtolus literis Corinthiorum: *Bonum eſt mulierem non tangere*, quod ipſe Bellarminus potius de innuptis, quam nuptis accipit, confiteturq; Hieron.*1.in Iovin.* & proinde adverſativa in eadem generalitate accipienda erit: *ſed propter for-*

17. *Rejicitur & alterum.* *nicationem quiſq; habeat uxorem, &c.* Lex enim explicatur ex ſua ratione Ratio præcepti Paulini eſt, nedum vitant conjugium, incidant in fornicationem. Patet verò, periculum fornicationis, ſi abſtineant à nuptiis, tam impendere innuptis, quam conjugatis, & proinde in paribus cauſis paria jura ſtatuenda. *l. illud 32. ad L. Aquil.*

De conſilio quod addit, ne reſponſione quidem indiget, quia conſilium Apoſtoli non poteſt eſſe niſi bonum, & ſacris literis conforme. Quod verò tale eſt, id Chriſtianus quisq; ſequi tenetur, ut præceptum, quia *quod bonum eſt, quod honeſtum eſt, hoc facite*, inquit idem alibi. Nam ſi conſilium hoc tale ſit, quod ſequi liceat & non ſequi, cum duæ tantum pateant viæ, ut aut uramur, aut ineamus conjugium, qui poſterius detrectant, ex conceſſione Bellarmini licitè agunt, ſi urantur & non contineant, ſed liberis luſtris liberè ſtudeant. Quando verò alterutrum vitioſum eſt, alterutrum neceſſariò ſequendum eſt, quia honeſtum & virtutem in ſe continet vitio oppoſitam.

18. *Nec non tertium.* Deniq; quod à Pauli conſilio excipit, qui votum continentiæ emiſerunt, quia de iis ſcriptum eſt: *Redde altiſſimo vota tua, Pſalm.50.* non quævis vota ex Zelo inconſiderato profecta reddenda ſunt Deo, non certè, quæ temeritate quadam, aut inſcitia expreſſa ſunt, aut quę vergunt in pernitiem publicam & contra bonos mores,

Digitized by Google

mores, ut Saulis, *1.Reg.14.* Davidis, *1.Reg.25.* Herodis, *Matth.14.* Jephthæ. *Indic.11.* *ut plurib. Canonibus probat Gratianus. 22.q.4.* quemadmodum lex Julia de maritandis ordinibus gratiam jurisjurandi indulget, quod liberto in hoc impoſitum fuerat, ne uxorem duceret, libertæ, ne nuberet, ſi modò nuptias contrahere ritè velint, *l. adigere. §. ult. de jur. patr.* quia juratum erat contra auctoritatem legum & utilitatem publicam.

De cælibatu Pontificio & dignitate Conjugii. Sect. 7.

1. *Unde errorē de indignitate conjugii traxerit Hieronymus.*
2. *Qui primi damnarint conjugium, quaſi tectam fornicationem.*
3. *A quibus Pontificii ſuam ſuperſtitionem ſuxerunt.*
4. *Pontificii nihil differunt è Manichæis.*
5. *Et licet videri nolint, reipſa tamen damnant conjugium.*
6. *Encomia conjugii ex Syric. Innoc. & Bellarmino.*
7. *Contradictiones aliquot Bellarmini.*
8. *Caſtitatem perperam opponi conjugio.*
9. *Quid ſignificet σώφρονα in c. 1. ad Tit.*
10. *Mira Philoſophia Bellarm. de virginitatis habitu.*
11. *Alia conjugii Encomia ex Bellarmino.*
12. *In conjugium non cadere fornicationem.*
13. *Conjugium per ſe eſſe bonum, reſpectivè & per accidens malum.*
14. *Cælibatus quo ſenſu præferatur conjugio.*
15. *Conjugium dicitur Malum, id eſt Incommodum οὐ συμφέρον.*
16. *Paulus limitat ſententiam ſuam ad continentes.*
17. *Conjugium abſolutè bonum eſſe.*
18. *Eamq; bonitatem æſtimandam ex fine primario, cujus gratia conjugium inſtitutum in Paradiſo.*
19. *Libido & inordinatus appetitus ineſt per accidens & acceſſit poſt lapſum.*
20. *Argumentum primum Bellarm. ex c. 1. ad Tit. rejicitur.*
21. *Retorquetur & alterum ex 2. Tim. 2. & & in ipſum Bellarminum directò obvertitur.*
22. *Quæ negotia vitæ intelligat Apoſtolus.*
23. *Redarguitur verſio Latina.*
24. *Bellarmini ſententia interdicit nuptiis omnibus hominibus.*
25. *Bellarmini argumenta retorquentur in autorem.*
26. *Conjugium an ſit res profana.*
27. *Utrum ob preces abſtinendum conjugio.*
28. *Tertio argumento Bellarmini ſatis ſit novem reſponſionibus.*
29. *Explicantur verba Apoſtoli 1.Cor.7.*
30. *Nova Bellarmini contradictio detegitur.*
31. *Argum. 4. ex ritu agni Paſchalis diluitur.*
32. *Argum. 5. Exod 19. 4. reſponſionibus declinatur.*
33. *Argum. 6 Ex c. 28. Exod. refutatur.*
34. *Refutatur argum. 7. ex 1. Sam. c. 21.*
35. *Idem argum 7. ex 1. Paral 24. & Luc. 1.*
36. *Multis Apoſtolis & Epiſcopis conjugium ad orandum & docendum non fuiſſe impedimento.*
37. *Omnes ſacerdotes veteris teſtamenti fuiſſe conjugatos & tamen quotidiè ſacrificaſſe.*
38. *Concilia quædam reipſa prohibere nuptias & proinde tradidiſſe doctrinam dæmoniorum.*
39. *Prohibitio nuptiarum ex traditione profecta & non ex Eccleſia primitiva præcepto.*
40. *Quinam autores declaraverint progreſſum prohibitionis Tyrannicæ Pontificum.*
41. *Multos, quos ex donio conſtat vocatos ad miniſterium donum continentiæ.*
42. *Argumentum Bellarm. ex c. 19. Matth. diſſolvitur.*
43. *Continendi poteſtatem non eſſe in cujuſque voluntate & arbitrio ſitam.*
44. *Vota temeraria non fundari ſuper certo promiſſo.*
45. *Iactanter dici: Qui vult, continere poteſt.*
46. *Blaſphemia pontificiorum de merito virginitatis.*

47. Cali-

Digitized by Google

47. Cælibatum expeti ad aliud & per ſe eſſe nullius momenti.
48. Bellarminum præciſè inſiſtere fallaciis Diaboli, Matth. 4.
49. Bellarmini tria remedia, contra incontinentiam propoſita, examinantur.
50. In pinguia Monachorum jejunia.
51. Fructus continentiæ Sacrificulorum contra.
52. Confirmatur teſtimoniis ipſorum cælibum & SS. patrum.
53. In Anglia & Germania.
54. De Epiſtola Hulderici Epiſcopi Auguſtani.
55. Adducuntur complura alia teſtimonia.
56. Cælibatus acceptus Clericis, quia præbuit occaſionem liberius ſcortandi.
57. Pontifices teneri, vitandi ſcandali cauſa, ipſum cælibatum ſacerdotum tollere.
58. In Eccleſia Orientali licite Diaconi contrahunt matrimonium.
59. Nemo poteſt de auxilio divino certus eſſe, qui orat continentiam ſine promiſſione.
60. Vocatus ad conjugium non debet vocationem deſerere.
61. Ridicula reſponſio Bellarmini rejicitur.
62. Alia ſimpliciter ſunt utilia, alia huic aut illi ſubiecte.
63. Nullo S. ſcripturæ teſtimonio ſignari cælibatui vitæ æternæ præmium.
64. Quo ſine laudetur Eunuchiſmus.
65. Non tantum laudari, quæ ſunt in noſtra poteſtate.
66. Quam ſit difficile continere ſine ope divina.
67. Inceſtus ſeu ſcortationes Veſtalium.
68. Ad perfectionem cælibatus requiritur non ſolum integra caro, ſed & mens.
69. Mentem integram raro quiſquam ſervat etiam in ſolitudine, deſtitutus ope divina.
70. Difficilia & impoſſibilia fere habentur pro iiſdem.
71. Paulus ad cælibatum vetabat admitti Diaconiſſas, niſi vetulas.
72. Cum conſilio & rationibus prorſus contraria ſunt vota Pontificiorum.
73. Etiam illos cadere, qui præſumunt ſe velle ſtare, & virginitatem juratam ſervare.
74. Pleriq; ob cauſas civiles, pauci amore regni cælorum intrant religionem & cælibatum.
75. Doctrina Pontif. conſcientiis ſacerdotum injicit laqueum, contra expreſſum Dei interdictum.
76. Conſtitutio Leonis probatur.

1. *Error Hieronymi.* HIeron. *libr. 1. in Iovin. in pr.* in hunc ſolum finem demerſus, nec eum quidem ipſum ſatis accuratè intuens, pertinaci diſputandi ſtudio, & Jovianiſmi odio in contrarium prolapſus eſt, & conjugium, contra propriam proteſtationem, in ordinem rerum malarum ſecluſit, quod non ſubeat rationem boni, niſi in comparatione majoris mali, ſc. fornicationis. *Si enim,* inquit, *bonum eſt homini, mulierum non tangere, malum eſt ergo tangere. Nihil enim bono contrarium eſt, niſi malum.* Item: *Si malum eſt, & ignoſcitur, ideo conceditur ne quid malo deterius fiat. Quale autem bonum eſt, quod conditione deterioris conceditur? Tolle fornicationes & non dicet: Unusquisq; uxorem ſuam habeat.* Quid potuit Marcion vel Secundus, vel Montanus, ejusve Paracletus, in conjugium effutire durius & iniquius? *Tertull.* Tertullianus, *de exhort. caſti.* nuptias etiam primas ait conſtare *ex eo, quod eſt ſtuprum*, & Hieron. ubique *1. in Iovin.* de conjugio loquitur, tanquam de levi & ex indulgentia, ſeu venia, (ſic enim vertit συγγνώμην Pauli. *1. Corinth. c. 7.* quam tamen Auguſtinus, *de bon. conj. c. 8. & 10 de bon. viduit. c. 3. & 4.* trahit tantum ad concubitus, qui fiunt, ut ipſe ait, *per incontinentiam, non procreandi*) conceſſa fornicatione, quemadmodum divortia Chriſtum, contra legem Moſis, conceſſiſſe addit Tertull. Tatianus hypocriſin affinxit Marcionis dogmati, & quaſi cælibatum extolle non potuiſſet, niſi prius deprimeret conjugium, quæ abſolutè contra conjugium ab illo diſputa-

2. *Conjugium eſſe conceſſum fornicationi.*

Tatian.

diſputata erant, comparate intellecta voluit, ut impleretur vaticinium Pauli. 1. *Timoth. 4.* quod *poſtremis temporibus à fide multi ſint abituri & acceſſuri mendacibus, ſpiritibus qui in hypocriſi prohibituri ſint conjugium, & diſtincturi cibos, &c.* Digito 3.
enim quaſi tangit Pontificios, qui utrique ſuperſtitioni adeò tenacitet inhærent, *Pontificii.*
ut citius ab articulo aliquo fidei ſacris literis expreſſo ſe abigi patiantur, quam vel carnem guſtent ſexta ſeptimave feria, vel conjugium permittant ſacerdoti. Licet enim Bellarmin. *libr. 1. de Cler. c. 20. in ſol. arg. 1.* ſuorum ſententiam ſeparet à ſententia Marcionis, quod nuptias non damnent in univerſum, ut malas, ſed in ordine ſacerdotum tantum: tamen in caſtra Manichæorum nolentes volentes ſecedunt. Nam ipſe Bellarmin. *libr. 2. de Monach. c. 32. ſol. arg. 2.* nuptias improbat *Bellarmin.*
in toto genere humano, dum illud Apoſtoli, *volo omnes eſſe, ſicut meipſum*, ſic explicat, quaſi *ſatius eſſet omnes in mundo eſſe cælibes, &c. 30. ſol. 2.* ait: *Apoſtolus abſolute optat omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, id eſt, nubere.* Nec dubium eſt de ſententia Hieronymi, qui Apoſtolum, conju- *Hieron.*
gibus, poſt preces & jejunium, reditum ad operas conjugales indulgere ſcribit, non aliter, *quam propter majorem ruinam: & per indulgentiam, quemadmodum & fornicatoribus per pœnitentiam fores Eccleſiæ aperiuntur, quodque his eſt majus, inceſtu.* 4.
Et ſicut impoſſibile eſſe infra demonſtrabimus, ut ſecundæ tertiæve nuptiæ *Non diſſentiunt à Manichæis.*
damnentur, non damnatis primis, ſicut & Tertulliani *in lib. de Monog. ad ux.* argumentis luce meridiana clarius demonſtrat Beza: *part. 2. de Polyg. in pr.* ita quoque fieri non poteſt, ut nuptiæ tollantur ex clero, ſi non eodem ſtimulo perfodiantur in populo. Nam ut rectè advertunt Petr. Mart. *in lib. de Cælib. & vot. Monaſt.* Chemnit. *part. 3. Exam. c. 2.* Manichæi non tollebant promiſcuè nuptias, ſed iis interdicebant tantum ſuis *Electis*, teſte August. *2. de morib. Manich. c. 18. & in Epiſt. 74. ad Deuter.* perinde ut hodie Pontificii. Bellarm. quidem *d. c. 20.* diſcrimen quoddam tentat, ex eo, quod Manichæi toleraverint nuptias in vulgo compeſcendæ libidi- 5.
nis ergo, ſed tamen non laudarint, nec probarint, quod Pontificii quidem face- *Revera damnant ipſum conjugium.*
re videri volunt, & verbis utcunque faciunt, reipſa verò negant. Ad quid enim argumenta hæc *ex Syrac. 26. Sapient. 3. Apocal. c. 4.* quibus puritatem carnis & Spiritus ſolis virginibus aſſcribunt, aut illa *ex Exod. 12. 19. 28. 1. Reg. 21.* quibus impuritatem conjugii evincere laborant, niſi ut conjugium cum Marcione & Tatiano, tanquam rem impuram & ſua natura malam abſolutè damnent, & imperfectioribus in Eccleſia, propter pertinaciam libidinis, non ſecus ex indulgentia concedant, atque Moſes conceſſiſſe dicitur divortia. Syricius ſanè *in Epiſt. ad Himer.* & Innocent. I. *in Epiſt. ad Victr.* ſacerdotes conjugatos *ſectatores libidinum* vocant & *præceptores vitiorum, immundos, coinquinatos carnali concupiſcentia, qui Deo placere & exaudiri non poſſint.* Quod verò his en- 6.
comiis afficitur, an illud obſecro laudatur & probatur? Quod reddit homi- *Encomia conjugii ex Bellarm.*
nem totum carnalem & ineptum ad divina, Bellarmin. *lib. 1. de Cler. c. 18. arg. 1.* & ne de ſolo actu conjugali id accipias, de toto conjugio repetit: *cap. 19. in rat. 5.* quod animam ipſam carnalem quodammodo faciat: Item, Quod opponitur caſtitati, *d. c. 18. arg. 2.* continentiæ, *d. c. 19. arg. 1.* & virtuti. *libr. 2. c. 32. in reſponſ.*

Digitized by Google

ad rat. 6. an quiſquam ſanæ mentis illud, nedum Chriſtianus probare poterit, aut laudibus proſequi? Non poſſum autem, quin turpes Bellarmini hallucinationes,&,ut in re incerta falſave fieri ſolet, temerarias contradictiones, obiter, priuſquam ad Encomia redeam, ob oculos ponam. In *d.c.18. arg.2.* negat, in con-
7. *Bellarmini contradictiones.* jugio eſſe caſtitatem, quando caſtitatem Epiſcopis & Diaconis ab Apoſtolo imperatam ſcribit, & per hanc excludi licentiam ducendi uxores. In *c.19 arg.1.* contrarium aſſerit: *Caſtitatem* ſcilicet *communem eſſe conjugatis.* Quod ſi forte duplicem caſtitatem fingat,alteram cælibum propriam,alteram communem,cur duas
8. *Caſtitas non opponitur conjugio.* res diverſas uno nomine complectitur? Latet autem fucus in hac confuſione, quia & concilium Trident. *Seſſ. 8. Can. 9.* caſtitatem profeſſos negat poſſe matrimonium contrahere, & ſic caſtitatem aſſignat ſoli cælibatui, quod ſacris literis apertè refragatur, & his ipſis locis, quæ perperam Bellarmin. ex Apoſtolo advocat. Nam ab Apoſtolo dicit imperari presbyteris caſtitatem: Si jam per caſtitatem accipit continentiam cælibatus, ut evitet contradictionem, & matrimoniis ſuum relinquat honorem, ubi quæſo fundatur Apoſtolicum præceptum, quo cælibatus annectitur ſacerdotio? Quanquam enim ſacrilegii inſtar ſit, Apoſtolica præcepta ſiggillare, quaſi divina non ſint, cum tamen paulò poſt *d.c.19.* ex veteri teſtamento & ex verbo divino petitis rationibus cælibatus probetur ſa-
9. *Ventilatur locus ex c. 1. ad Tit.* cerdotio neceſſarius. tamen cælibatus nullibi mentionem facit Apoſtolus vel *in Epiſt. ad Timoth.* vel *ad Tit.* Σωφροσύνην requirit, *ad Tit. c. 1* ſed quam mox *c. 2.* etiam nuptis mulieribus attribuit. Addit etiam ἐγκρατῆ,quam quis eſt.qui ſolis cælibibus attribuit & interpretatur per abſtinentiam ab uxoris amplexibus? Et licet Hieronymus ut opinioni ſuæ inſerviret,ſic interpretaretur,interpretationem tamen textus non recipit, quia præcedentibus verbis præſuppoſuerat Paulus talem Epiſcopum, non qui *fuerit, ut interpretatur Euſeb. 1. demonſtr. Evang. c. 9* ſed qui *ſit unius uxoris maritus, & liberos habeat nullæ infamiæ obnoxios.* Et tamen in hoc re-
10. *Mira philoſophia Bellarm. de virginitate.* quirit σωφροσύνην δὲ ἐγκράτειαν: ideoque ἐγκράτεια,quam intelligit Paulus, non repugnat conjugio, quandoquidem ab ipſo in eodem ſubjecto collocantur. Aut igitur ſibi contradicit Bellarminus aut Sophiſticè advocat Apoſtolum, qui caſtitatem quidem requirit in Epiſcopo,ſed non talem, quæ excludat honeſtum conjugium, cum expreſsè Epiſcopum conſtitui jubeat, caſtitatis ita ſtudioſum, ut præter ſuam unicam omnes alias mulieres ignoret, quæ ſient. Mira autem ſunt, quæ de virginitate philoſophatur Bellarm *d.c.32. in arg. 6. ſol.* dum nunc eam conſtituit virtutem, nunc negat. *Antequam, ait, Deo conſecretur non eſt virtus, ſed actus heroicus temperantiæ, cui non opponitur vitium, ſed minus aliquod bonum: quatenus verò eſt perfecta refrenatio concupiſcentiæ, & proinde medium ad melius ac purius Deum colendum eſt omnino virtus.* Annon & perfectè refrenatur concupiſcentia ante votum, imo tanto perfectius, quantò qui refrenat, liberius agit & magis voluntarium gratumque officium Deo offert. *Pſalm. 51. 1. Cor. 7. 2. Cor. 9.* Aut quid eſt, quod votum addit ad rationem virtutis? an apud Pontificios nemo temperans eſt, niſi qui temperantiam DEO vovit? Ad hæc, ſi continentia eſt actus heroicus temperantiæ, præſupponit ſaltem virtutem, & ejus ratione opponetur vitio.

Nam

Nam virtus heroica ſpecie non differt à virtutibus reliquis, *ut cenſet Thom. 1. 2. q. 54 art. 3.* ſed ſplendorem tantum ex inſtinctu divino ſingularem ſuperaddit, qui ipſe ſplendor non minori bono, ſed contrariæ feritati opponitur, *ut docet Ariſt. 7. Eth. c. 1.* Deniq; ſi continentia in cælibatu eſt actus heroicus temperantiæ, vel de ſententia Ariſtotelis nemini obtingit ſine nutu & dono divino, & proinde promiſcuè ab omnibus hujus vel illius ordinis exigi non debet, quia Deum omnes ex æquo faventē non habuerunt. Conſtat verò, ſi continentia eſt heroica temperantia, etiam in conjugio dominari temperantiam & moderari vagis libidinibus, quemadmodum Paphnutius contra decretum patrum obtinuit, ne uxores abriperentur à ſacerdotibus, cum etiam in matrimonio pudicitia & caſtitas locū habeat. *Socrat. lib. 1. c. 8. Sozom lib. 1. c. 22.* Quod ſi maritus etiam in conjugali conſuetudine temperanter ſe gerit, libidinibus erga uxorem aut pellices non indulgendo, cur caſtitas, continētia & virtus aſſcribuntur ſoli cælibatui? cur iis encomiis, quæ ſequuntur ſubjicienda, ornatur conjugium? nimirum, quod prohibeat mi- 11.
litare Deo. *lib. 1. de Cler. c. 19. arg. 1.* quod impediat ſtudium lectionis & orationis. *Ἀντι-conjugij Encomia ex Bellarmin.*
ibid. & arg. 5. probl. 2. quod impurum & pollutum reddat hominem etiam Sanctū, *ibid. prob. 1.* quod dehoneſtet ſacerdotium, *ibid. prob. 6.* quod prohibeat, quò minus probè & purè ſerviatur Deo. *lib. 2. c. 32. in reſp. ad rat. 5. & 6.* quod impii & impuri ſint homines, qui donum continentiæ non in omnibus agnoſcant. *lib. 2 de Cleric. c. 31. rat. 6.* & quæ præterea in honorem conjugii paſſim decantat. Inimicos ſic laudato Bellarmine. Non amici harum laudum non indigent. Patet igitur, ne Pontificios quidem de conjugio reipſa aliter ſentire, quam Manichæos, niſi quod cum Tatiano eandem theſin σοφιστικωτέρως & ad implendum vaticinium Pauli, magis hypocriſi tectam in ſcenam producant.

Falsò autem & non ſine blaſphemia hæc omnia, à primis conjugii oſoribus, eorumq; æmulis quodammodo, Tertulliano, Hieron. & tota ſecta Pontificiorū, 12.
in conjugum deblaterari paucis demonſtrabimus, ut & conjugio ſua aſſeratur dignitas, & quā iniqua lege ſacerdotib. conjugii uſus præreptus, & ab antiquis Rerumpubl. moderatorib. omnibus, qui continere neſciunt, quā utiliter imperatus ſit, prolixius ob oculos ponatur. Ac principio Hieronymum, qui conjugium minus malum ſtatuit, quam fornicationem, redarguit Auguſtinus, quaſi ex profeſſo, *de bon. conjug. c. 8. & 10. Non duo ſc. mala eſſe connubium & fornicationē, quorum alterum pejus, ſed duo eſſe bona, quorum alterum eſt melius.* Disertè enim idipſum aſſerit Apoſtolus. *1. Cor. 7. Qui nubit non peccat: ſed exponit ſe multis tribulationibus:* Item: *Qui nubit benè facit, qui non nubit, melius facit.* Quod ſi objiciat Hieron. dictū ejusdem Apoſtoli: *Bonum eſt, uxorem non tangere,* ego contra oppono ſententiam totius Trinitatis: *Non eſt bonum hominē eſſe ſolum.* Varię autem cum ſint Boni ſignificationes, non omne bonum, opponitur vitio, ut hîc infert Hieron. ſed vel majus minori, ut confitetur Bellarm. *d. c. 32. rat. 6.* vel incommodo, vel in jucundo. In ſententia verò Paulina, nequit accipi de eo, quod opponitur inhoneſto, quia *qui uxorem tangit, non peccat. ſed benè facit,* ut ibidem teſtatur Apoſtolus, *& manet in vocatione. in qua à Deo vocatus eſt.* Item vult Apoſtolus, *ut juniores viduæ nubant. 1. Timoth. 5.*

In conjugium nō cadere fornicationem.

14. *Cælibatus quo ſenſu præfe-ratur cōjugiō.*

Digitized by Google

Non vult autem, quod ſua natura malum eſt. Opponitur autem I. ut majus bo-
num minori, per hæc verba: *Qui non nubit, melius facit.* Nam cælibatus etiamſi
non habeat annexam promiſſionem vitæ æternæ, ut Pontificii ſomniant & me-
rita Chriſti in ſuperba & à ſe fruſtra conficta opera transfundunt, tamen excel-
lentior eſt conjugio, in iis, qui continere poſſunt, non quidem propter ſe, (ſic
enim reprehendendus magis eſſet, quia ſocietatem honeſtam, & à Deo ad con-
ſervationem Eccleſiæ. Reipubl. & familiarum inſtitutam evertit) ſed propter
aliud, nimirum, ut ſine diſtractione ſinat cælibem adhærere Domino, & curare,
quæ ſunt Domini, cum uxor ab his curis per negotia domeſtica ſæpius avocari
ſoleat 1.*Cor.*7. Caſtratos enim non ſimpliciter commendat Chriſtus, ſed, *qui ſe
caſtrant, propter regnum cœlorum. Matth.* 19. Accedit alia cælibatui dignitas ab ex-
cellentia doni, quod idem Paulus innuit, quando optat: *Omnes eſſe ſui ſimiles*, ſed
& addit: *Unicuiq; donum à Deo datum eſſe, alii ſic, alii aliter.* Vellet enim omnibus
data eſſe deſuper dona perfectiſſima, quemadmodum *1.Cor.14.* ait: *Vellem, omnes
loqueremini linguis, & multò magis, prophetaretis*, ſed quia dona ſua ex arbitrio va-
riè diſpenſat Deus, *in qua vocatione quisq; vocatus eſt, in ea maneat.* Sicut enim di-
gnior eſt ſacerdos magiſtratu, nec tamen non magiſtratus Deus cognominatur,
à Deo ipſo conſtitutus, quia ſecundum præceptum eſt ſicut primum: *Marc.* 12.
ita cælibatus, licet ex munere nobiliori proficiſcatur: tamen conjugii dignita-
tem non obfuſcat, nec tollit, ſed utrumque bonum eſt, utrumque à Deo: cæliba-
tus verò ſincerus præſupponit donum excellentius, quam conjugium, ſicut pro-
15. phetiam ex eodem fundamento præfert Paulus cognitioni linguarum. 1. *Cor.*14.
Malum accipitur pro incommodo. II. Opponitur cælibatus conjugio, ut commodum incommodo, jucundum mo-
leſto, quem in ſenſum Paulus uſurpat verbum *συμφέρον*, & explicat per adjectio-
nem *inſtantis neceſſitatis*, ſeu *perſecutionis*. Nam cum inſtarent converſis ab Ethni-
cis undequaque perſecutiones, & de oppido ejicerentur in oppidum, de regione
migrare compellerentur in regionem, commodum certè non erat, uxorem, libe-
ros & familiam in exilium trahere, & audacius ad martyrium properaturos ve-
riſimile erat cælibes, quam quos amor liberorum & hujus ſeculi retrahere poſ-
ſet, ſed etiam absque perſecutione ſir, conjugium tot comitantur moleſtiæ, ut
rectè dixerit Paulus: *Si qua virgo nubit, non peccat, ſed exponit ſe multis corporis tri-
bulationibus. Ego verò vobis parcerem.* ne ſcil. ob infirmitatem tanto oneri impares,
ſub eo deficeretis & naufragium fidei faceretis. Nullius igitur malitiæ accuſari
poteſt conjugium, quia Paulus dicit: *Bonum eſt mulierem non tangere*, quia id ex-
16. plicat propter inſtantem neceſſitatem & tribulationes carnis. Adde, quod ſub-
Quibus hominibus malum ſit nubere. jectum limitet Paulus ad eos, qui ſint ſui ſimiles, hoc eſt, habeant à Deo inſitum
donum continentiæ. Iis enim bonum dicit eſſe, ſi maneant ſine uxore, ſed ſi ſe
non contineant, melius, addit, eſſe, nubere, quam uri. Ex Antitheſi enim hoc
manifeſtè infertur, dum ait: *Vellem omnibus datum donum continentiæ, ut mihi.* ſed
quia id donum non cuivis contingit, bonum eſt, quibus contigit, ne curis
conjugii ſe implicent, quibus verò non contigit, melius, ut nubant, quam
urantur.

Neq;

Neque verò in comparatione ad fornicationem ſolùm dicitur bonum con- 17
jugium, ut pergit obiicere Hieron. ſed etiam abſolutè: *Qui nubit non peccat, imò* *Conjugium abſolutè bonum.*
bene facit, & peccat Hiero. dum uni & quidem ſecundario fini, qui poſt lapſum
acceſſit, inhæret, primarium autem in Paradiſo inſtitutum callide diſſimulat. Nã
dum ait Paulus: *Volo juniores viduas nubere, & liberos procreare*, non ſolum ad vitan-
dam fornicationem, tanquam minus malum, ſed ad conſervationem generis hu-
mani, tanquam inſtrumentum per ſe bonum, primitùs inſtitutum conjugium *Finis primarius conjugij.*
oſtendit, ex quo fine ſi æſtimetur, blaſphemus in Deum ejus autorem ſit, qui mi-
nimam in eo fingere velit malitiam. Æſtimanda autem eſt cujusque rei natura, 18
non ex fine acceſſorio & accidentali, ſed primario, & per ſe competente, ob quẽ
conjugium citra controverſiam bonum eſt. *Non enim propter libidinem, ſed propter*
liberorum procreationem uxor accipititur, ait Auguſtin. *ſerm. 3. Dom. 3 poſt Trin.* & *li.*
1. de merit. c. 29. Bonum conjugii non eſt fervor concupiſcentiæ ſeu libidinis, ſed quidam li-
citus & honeſtus fervore illo utendi modus. Item Ambroſ. *ſuper Lucam. Pudor eſt fœmi-*
nis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola cauſa eſt nubendi. c. pudor 32. q. 2. So-
la, id eſt, *præcipua*, ait gloſ. *ut in c. ſi ſolus. diſt. 8.* Nam primariò nubentes ſpectare
debent procreationem ſobolis adjumentaque vitæ, & hoc reſpectu, absq; omni
peccati labe ſubſiſtebat matrimonium etiam in ſtatu integritatis. Quod verò
corrupta libido poſt lapſum acceſſerit, & quidam voluptatem quærant ante ge-
nerationem ſobolis, unde Paulus ait: *Uxor curat ea, quæ ſunt mundi, quomodo pla-* 19
ceat viro, iſtæc inordinatio opus per ſe bonum non magis inquinare poteſt, quam *Libido & inordinatio, acceſſit poſt lapſum & ineſt per accidens.*
cibi & potus fruitionem, & reliquas naturales, politicasve functiones. Nam &
princeps, forove intentus judex curat ea, quæ ſunt mundi & à perpete rerum ſa-
crarum cura devocatur: qui edit aut bibit, non id ſemper eo animo facit, ut na-
turam ſuffulciat, frequentiusque ad voluptatem, & ut gratificetur appetitu, quã
ad ſatietatem, utrumque facit, nec tamen functionibus per ſe defectus illi im-
putandi. Difficile eſt, divitem intrare in regnum cœlorum, *Marc. 10.* quia difficile
eſt in magna fortuna moderari ſibi, & vivere ſine luxuria, ad honorem Dei: diffi-
cile eſt mercatorem exui à deceptione, *Eccleſ. 26. c. Eiiciens diſt. 88. c. qualitas diſt. 5.*
de pœnit. & tamen divitiæ, aut negotiatio per ſe reiiciendæ non ſunt, propter fre-
quentem abuſum, quemadmodum Bellarminus ubique abuſus imputat conju-
gio, & gl. *in c. omne. verb. Non poteſt. 27. q. 2. Hugo, in c. vir cum propria, ubi gl. 2. 33. q. 4.*
coitum ſine peccato nunquam fieri poſſe, audacter tradunt.

Nam, ut probet Bellarm. jure Apoſtolico annexum eſſe cælibatum ſacerdo- 20
tio, primò advocat locum Apoſtoli *ad Tit. c. 1.* & ex Latini unius vocis abuſu, quẽ *Argum. Bellarm. ex 1. c. ad Tit.*
Græcum vocabulum & ſeries contextus, ut ſupra diximus, prorſus reſpuit, con-
tinentia ab uxoris amplexibus deducere laborat, egregiam compoſitionis & di-
viſionis fallaciam committens, cum paucis lineis retro, diſertis verbis Epiſcopũ
nominaſſet Paulus, unius uxoris maritum, & qui liberos habeat propè eductos. 21
Poſt hunc verò ex vulgata verſione *2. ad Timoth. c. 2.* ſic argumentatur: *vetat Apo-* *Alterum ex 2. ad Tim. 2.*
ſtolus Epiſcopum implicare ſe negotiis ſecularibus. Nuptiæ ſunt res ſeculares, unde pedicæ
vocantur a Baſil. Ergo iis ſeſe implicare non debet. Quid ſi pari argutia ſic concludam: *Inſtantia.*

 Edere,

Retorſio. Edere, bibere, conviviis intereſſe, ſunt res ſeculares. Ergo iis ſe miſcere nequit Epiſcopus Imo tota hæc collectio adverſatur è diametro doctrinæ Bellarmini. *lib. 5. de Rom. Pontif. c. 9. & 10.* ubi docet, non repugnare, Pontificem ſimul eſſe principem Spiritualem, & temporalem alicujus provinciæ. Sic enim ſubſumam: Temporalis juriſdictio eſt res ſecularis. Ergo ex præcepto Apoſtoli miles Chriſti ſe illi implicare nequit. Cumque à Calvino & aliis obiiceretur hoc dictum Apoſtoli: *Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus*, tripliciter reſpondet & quidem iis verbis, quæ propoſitum hoc loco argumentum funditus ſubvertũt. Pri-

22. Quæ negotia vetet Apoſtolus intelligat. mum enim per negotia ſecularia, *τῶ βίου πραγματείαις*, nihil intelligi ait, niſi *curam victus, & proinde negotiationes & mercimonia.* Conjugium verò non eſt ex ordine ſollicitudinum victus, nec cogitur ſacerdos propter familiam negotiari, contentus ſtipendio, ut militibus præcipit Johannes, quod benevolentia auditorum eò liberalius ſuppeditabit, quò minus curæ domeſticæ vacare operamve dare poteſt. *Vivendum enim eſt ex Evangelio, qui Evangelium docet. 1. Corinth. 9. Deut. 25.* & *dignus eſt operarius mercede ſua. 1. ad Timoth. 5.* Deinde Latinum textum corrigit ex

23. Redarguitur verſio Latina. Græco, ubi ſolum hæc ſententia legitur: *οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις.* Et his verbis ait vetari *ſolum nimiam ſollicitudinem circa vitam corporalem.* Si imperfectionem verſionis vulgatæ agnoſceres, cur Sophiſticè eam diſſimulabas & mutilam ſententiam adducebas pro integra? Et ſi exceſſus tantum ſollicitudinis prohibetur, cur prohibes omnes res ſeculares, & inter has matri-

24. Bellarm. ſententia interdicit nuptias omnibus hominibus. monium? Denique benè ait monuiſſe Chryſoſtomum, dici hæc à Paulo tam Epiſcopo quam aliis hominibus. Omnes enim, etiam Laici, etiam Reges, milites Chriſti eſſe debent. Quod ſi verum eſt, nuptiæ ſub rebus ſecularibus comprehendi nequeunt, niſi Apoſtolus omnibus ex æquo hominibus nuptias prohibeat, & fruſtrà ſexus diſtinxerit natura.

25. Bellarm. oppugnat ſeipſum. Retorſio 1. Arg. Quin etiam omnia argumenta *cap. 9.* pro confuſione utrinſque regiminis producta, directò hoc argumentum oppugnant. Nam 1. proferuntur Melchiſedech, Noe, Abraham, Iſaac, Jacob, Moſes, Heli, & Machabæi, principes ſimul & ſummi Pontifices. At illi ipſi atque adeò omnes ſummi Pontifices, Deo ſimul miniſtrarunt, & liberos ex conjugio ſuſtulerunt, id quod tantò certius eſt, quantò incertius, quod affert Bellarm. cum Noë, Abraham, Iſaac, Jacob, non rexerint niſi amplas ſuas familias, nec ſummi ſacerdotes ſed prophetæ fuerint, ut & Mo-

2. Argum. ſes & Samuel. 2. Adducit quatuor rationes, quas totidem verbis contra hanc Bellarmini theſin detorquebimus: 1. Sacerdotium & conjugium non ſunt contraria, ſed utrumque bonum utrumque à Deo utrumque laudabile, & unum alteri ſervit. E non pugnant inter ſe & ſimul in eodem eſſe poſſunt. 2 Magis diverſa ſunt pax & bellum, quam conjugium & ſacerdotium. At unus & idem Rex præeſt Senatui & Exercitui, togatis & armatis. E multò magis poterit unus

3. Argum. ſimul eſſe maritus & Sacerdos. 3 Poteſt Pontifex Romanor. univerſam Eccleſiam regere & longè lateque patentes regiones politico imperio premere, imò reſpectu omnibus Chriſtianis principibus leges dare ex doctrina Bellarmini. Ergo mul[illegible] poterit ſacerdos parvam Eccleſiæ manum paſcere, & ſimul familiæ ſuæ

liæ ſuæ benè præeſſe. De Spiridone ſcribit Sozom. *lib. 1. c. 11. Vxorem & liberos habuit, nec propterea fuit, τὰ θεῖα χείρων.* 4. Qui duxerunt uxores ex Epiſcopis, & *4. Argum.* quæ nupſerunt iis, uxores piæ fuerunt, ne ex Patriarchis veteris teſtamenti argumentum repetam. Ergo licitum eſt, quod illi fecerunt. Negare quippe non poteſt Bellarmin. qui multi Apoſtolorum uxores habuerint, ſed ait eos poſt vocationem abſtinuiſſe. Si quæras, unde hoc ſciat, aut ubi ſcriptum ſit, nihil reſpondet, niſi fortaſſe quintum Evangelium in Vaticano lateat in eodem ſcrinio cum tabulis donationis Conſtantini, quod nos aſpicere indigni hucusque fuimus. Denique probatur experientia. Nam niſi facultas ducendi uxores reddatur con- *5. Argum.* jugibus, nullus erit finis ſcortationum, adulteriorum; & veneficiorum, quibus referendis non unus ſufficiet Bocatius, non Dantes, non Petrarcha, non denique ipſe virtutum propriarum buccinator Aretinus, de quibus incommodis paulò poſt copioſiùs agemus. Iſti boni viri ad compeſcendam libidinem & prævertenda adulteria Lupanaribus implent urbem & orbem, *c. inter opera. de Sponſal.* ſed honeſtum conjugium iisdem ex cauſis permittere negant.

Hactenus totum argumentum Bellarmini oppugnavimus obverſis ejusdem armis: Sed & minorem ipſam non ſegnius idem oppugnat, *in lib de Sacram. Matrim. c. 2. & 32.* ubi conjugii eſſentiam collocat in ratione Sacramenti, & propterea judici Laico eius cognitionem ſubtrahit, quia res eſt Spiritualis. Actus quoque ipſos conjugales, ſeu commiſtionem corporum ad magnum myſterium & ſignificationem unionis Chriſti & Eccleſiæ refert Innocent. 3. *in c. debitum de bigam* Leo *in c cum ſocietas 27. q. 2.* & ex communi opinione, de adulteriis, utrum divortio cauſam præbeant, nemo cognoſcit præter Eccleſiam. *Dec. conſ. 212. Hippol. de Marſ. ad l. unic. n. 193. de rapt. virg.* Aut igitur de his non cognoſcit Eccleſia, aut non ſunt res Spirituales. Præcipuè verò matrimonii rationem ſubire nequit, quod reddit hominem & animam totam carnalem. Nec refert, ſi confugiat ad actus conjugales, quia ſacramentum collocat Innocent. 3. in ipſa commiſtione carnali, & Bellarm. *1. de Cler. c. 19.* diſtinguit actus coniugii à contractu, dum ait: *illos impedire puritatem ſacerdotalis officii, & proinde jure divino ſacerdotibus inhiberi.* De ſolo verò conjugii contractu, relinquit *in c. 20.* diſputandum, utrum in ſacerdote jure Apoſtolico tolerari queat.

26. Conjugium an res profana.

Interim dum ſecum luctatur, & in gratiam redire parat Bellarminus, pergemus ſpeculatum tertium locum, quem ex *1. Cor. 7.* eruit, commentariis Hieron. illuſtratum, qui ſic argutatur: *Si ſemper orandum eſt, ut jubet Apoſtolus, nunquam ergo conjugio ſerviendum: quoniam quotiescunq; uxori debitum reddo, orare non poſſum.* Bellarm. accommodat ad ſacerdotes, quos ait aſſiduè verſari debere in ſtudio orationis & lectionis, & hoc impedire conjugiū. *arg. 1. & ult.* Plures ſunt in hac bona, *ut ait Bellarm.* Hieronymi conſequentia errores, quam verba, quibus nō pauciores ſuperaddit in ſua Bellarminus. Nam 1. Arroganter ſapit JCtus, qui ultra legem ſapit. Annon Paulus, Spiritu Dei illuminatus, hanc conſequentiā ex ſuis ipſius verbis nectendā noverat? & tamen nō obſtante qualicunq; ratiocinatione, unius uxoris viro tribuit omnia dona, quæ in fideli & perfecto Epiſcopo requirit.

27. Verū ob preces abſtinendum conjugio. Ad arg. 3. Bellarm.

28. Reſponſio 1.

2. Si

Reſp. 2. 2. Si quicquam roboris ineſt argumento, non ſolùm à ſacerdotibus, ſed ab univerſis Chriſtianis tollit uſum conjugii,& in eò magis candidè concludit Hieron. qui in genere ait: *Quam diu impleo mariti officium, non impleo Chriſtiani*. Et Ezechielem negat potuiſſe commonere populum, quam diu uxor vivebat. *Moritur uxor*, inquit, *& conjugale vinculum ſolvitur & abſque ulla trepidatione ſemper eſt in officio prophetali*. Bellarminus verò Sophiſticè transfert ad ſacerdotes ſolos, quaſi iis ſolis incumbat aſſiduè vacare lectioni & orationi, cum tamen Apoſtolus omnes Chriſtianos jubeat indeſinenter orare, *Epheſ. 6. 1. Theſſal. 5.* & Pſalmiſta felicem hominem velit meditari legem Domini dies & noctes. *Pſal. 1.* Quod ſi hæc in cōjugio expediri nequeunt quicunque orare cupit, & ſalvus fieri, per totam vitam

Reſp. 3. à conjugio abſtinere cogitur, quod Pontificii quidem non concedent. 3. Contradicit ſibi Bellarm. dum conjugium prædicandum cenſet tanquam rem bonā, & tamen precibus & rei ſacræ contrarium ſtatuit. Quod certè hominem à precibus avertit, & per conſeq. à vita æterna, quo reſpectu in Theologia ullo modo

Reſp. 4. bonum denominari poteſt? 4. Annon pater credentium, Moſes, qui cum Deus locutus eſt de facie ad faciem, Aaron & omnes ſummi ſacerdotes, qui quotidiè ſerviebant coram Deo, *Exod. 29.* David, qui de mane ſurgebat in laudes Domini, & veſperi iis indormiebat, nec media nocte beneficiorum cœleſtium obliviſcebatur, *Pſalm. 92.* & Prophetæ innumeri conjuges habebant? Et tamen ita Deo debitum perſolverunt, tamque grata holocauſta obtulerunt, ut omnia raſæ turbæ murmura cum iis ne quidem minimùm comparari queant: ex quo patet conjugium non impedire preces, nec facere aliquem ſecreto Dei colloquio indi-

Reſp. 5. gnum. 5. Improbè confundit Bellarm. *in hoc & 5. arg.* actus conjugii, cum conjugio ipſo. *Matrimonium*, ait, *impedit munus ſacrificandi, ſtudium orationum* &c. mox ubi ad probationem deveniendum, operi nuptiarum, & actui conjugii pollutionem, & depreſſionem Spiritus aſſcribit. Ab actu verò conjugali ad conjugium non valere conſequentiam ipſe contra Clichtovæum dixit *lib 1. de Cler. c. 18.* & Paulus hoc loco apertè innuit. Non enim propter preces & jejunia diſſolvit contractum conjugii, ſed actum tantùm ſuſtulit ad tempus, quo exacto jubet

Reſp. 6. eos ad ſe redire ad vitandam tentationem Satanæ. 6. In hoc ipſo quoque actu committit fallaciam accidentis, quia ut aliis noſtris actionibus, ita huic quoque depravatio per lapſum intimè inſedit, quam tamen pii conjuges, refrenata libidine, per gratiam divinam, eluere & ſupprimere poſſunt, nec actus ipſe per ſe pollutus eſt, (non certè erat ante lapſum) ſed per acceſſoriam libidinem. *Atqui turpitudinem*, ait, *ſatis teſtatur rebellio membrorum & verecundia humana in illo actu, quæ ſecretum ſemper quærit.* Probè. Tu quoque alvum depoſiturus, crepitumve emiſſurus ſecretum quæris. Ergone crepitus tibi peccatum eſt? & non licet apud vos ad altare prodire ſacrificulo eo die, quo alvum reddidit? Primi parentes poſt lapſum quærebant ſecretum. *Gen. 2.* An igitur ſubſtantialiter peccatum erant, nec poterant ab eo liberari, quemadmodum ne Sanctorum quidem matrimo-

Reſp. 7. nia à pollutione libera cenſet Bellarminus? 7. Auguſtin. ait. *de bon. conjug. c.* [illegible] *Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis.* Jam ſicut [illegible]-cibus

cibus nequit habere intentum animum, qui curis conjugii ſe dedidit, aut cupidini nimis indulget, ita nec qui victui quærendo totus incumbit, aut ultra ſatietatem appetitui indulget, nec tamen cibus & potus propterea condemnantur in ſacerdotibus, niſi ſi vacandum ſit jejunio. Alias enim ſi conjugium propterea repellendum, quia, dum ejus opera quis exercet, preces fundere nequit, nec edendum aut bibendum erit, imò ne jus quidem dicendum aut miſcenda pharmaca æque, quia dum hæc agimus, nequimus vacare ſacris. 8. Propterea præpoſtere abutuntur verbis Pauli: Is enim conjugibus conſulit, ut à ſe invicem abſtineāt eo tempore, quo preces ſolemnes cum jejuniis, in primitiva Eccleſia indici ſolitæ, procul ab ædibus in congregatione exigendæ eſſent. Cujus explicationis argumentum capere licet, tum ex jejunio precibus conjuncto, quod cum ſolennitate fiebat, tum ex verbo, σχολάζεσθαι, quod ſignificat incumbere & diu vacare, tum ex eo, quod ſancta quoque converſatio conjugum in ſacris literis vocetur, & precibus nequaquam contraria, ut paulò poſt demonſtrabimus. 9. Denique nec hanc quidem abſtinentiam pro imperio injungit, aut pro autoritate ſuadet Apoſtolus, ne laqueum cujusquam conſcientiæ inijcere videatur, ſed addit vocabulum *forte*, & *utriusque partis conſenſum*. Pontificii verò illud Apoſtoli: *forte*, ſicut & Origenis: *Mihi videtur. hom. 23. in libr. Numer.* & Euſebii: *Decet, libr. 1. demonſtr. Evang. c. 9.* in Categoricum & imperioſum: *Debet* & *cogitur*, tranſpoſuerunt, quod quid aliud eſt, quam laqueum conſcientiis inijcere? quod tamen in tota hac diſputatione ſedulò ſe vitare ait Apoſtolus. *1. Cor. 7.*

29. *Reſp. 8. Explicatio verborum Pauli.*

Reſp. 9.

Poſtquam jam ab Apoſtolo pergit Bellarm. ad alia ſcripturæ loca, annon hujus & præcedentis capitis theſin, quaſi dedita opera deſtruit? Si enim certò & evidenter ex ſcriptura educit cælibatum ſacerdotum, jam non eſt introductus jure Apoſtolico tantùm, ſed & divino, quia non tantum à ſacris literis præcipitur, quod verbotenus in iis exprimitur, ſed etiam, quod per infallibilem conſequentiam inde deducitur. Affert autem primò ritum, quo comeſturi agnum paſchalem renes accingebant, ut ſignificaretur: *debere eos carnis voluptatem domare.* Quid tum poſtea? An conjuges carnis voluptatem non edomant, ſed propterea cohabitant, ut non ſobolis procreandæ, ſed libidinis exercendæ gratia, ſeſe conjunctos meminiſſe debeant? Cur igitur κοίτη ipſa conjugalis dicitur impolluta? *Hebr. 13.* & maritus vas ſuum poſſidere in ſanctificatione jubetur, non in paſſione concupiſcentiæ, inſtar gentium, quæ Deum non noverunt? *1 Theſſal. 4. 2 Timoth. 1.* 2. Agnum paſchalem comedebant, non tantum cælibes, ſed & conjugati. Poterant igitur etiam conjugati Renes accingere, &, quod hoc typo ſignificabatur, carnis voluptatem edomare. 3. Si ex hoc ritu cælibatus ſtabiliri poteſt, quemadmodum omnibus imperatum erat Renes accingere, ita omnibus imperatus erit cælibatus, quod legi ipſi Moſaicæ adverſatur.

30. *Alia Bellar. contradictio.*

31. *Argum. 4. diluitur. Reſp. 1.*

Reſp. 2.

Reſp. 3.

Pergit in eodem libro & ex c. 19. Exod. advocat præceptum Moyſis: *Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris*, quod teſtimonium dicit accommodare Ambroſium ad probandam continentiam Clericorum, cum tamen nec cominus, nec eminus eò attineat. Nam 1. Si acceſſuros ante faciem Domini

32. *Argum. 5. ex Exod. 19.*

mini oportet liberos eſſe à commixtione uxorum, nemo unquam uxorem tangere debet, quia omnes accedere oportet quotidie. *Resp.* 1. 2. Moſes non tollit contractum conjugalem, ſed ſuſpendit tantum actum, quod in ſuis quoque presbyteris obſervare potuiſſent Pontificii. *Resp.* 2. 3. Signa & typi externi veteris teſtamenti non ſunt trahendi ad libertatem novi. *Resp.* 3. Alias purificationes quoque leproſorum, & puerperarum reducendæ eſſent & ſicut Moſes jubebatur calceos exuere in loco Sancto, ita Pontificiis ſacerdotibus ſanctuarium calcandum non eſſet, niſi diſcalceatis. 4. Committitur fallacia ſecundum non cauſam ut cauſam, quia præſupponitur *Resp.* 4. Abſtinentiam ab uxore propterea præcipi, quod conſuetudo conjugalis inquinet, cum tamen ipſæ veſtes ſanctificari jubeantur, non quod impurum reddant corpus, ſed ut ſanctificatione rerum externarum, deducantur Judæi ad agnoſcendam impuritatem interni cordis. Seipſos enim exuere, & mundo exire, ſi poſſibile fuiſſet, debuiſſent, ſi digni in conſpectum Dei prodire voluiſſent. Veſtes igitur, conjugia, corpora ipſa ſanctificantur, non quod abſolutè in ſua natura coram facie Dei fœteant, ſed ut univerſalis impuritas cordis externis typis adumbretur. Aliàs enim, ſicut Bellarm. ex hoc ritu abigit ab uxoribus ſacerdotes: ita eosdem ſpoliare debere veſtibus, quia & illæ, ut impuræ, damnantur, & ſine ſanctificatione in conſpectum Dei non admittuntur.

33. *Arg. 6. ex c. 28. Exod.* Nondum etiam, ne ſic quidem abit ab Exodo, ſed *ex cap. 28.* conſiderat ornatum filiorum Aaronis, & hinc enthymema ſic concludit: *Filii Aaronis jubebantur pudenda tegere feminalibus lineis. Ergo ſacerdotes novi teſtamenti aut virgines debent eſſe, aut contracta matrimonia diſſolvere.* Egregius certè typus, & qui cum re ſignificata perinde cohæret, atque cupreſſus cum naufragio. Mirum autem cur typus hic comprehenderit tantum ſacerdotes novi teſtamenti, & non veteris, à quibus gerebatur! Nihil immundum volebat in ſanctuarium Moſes inferri: Concedo. Atqui conjugati illic quotidie verſabantur: Ergo conjugium non inquinabat, nec immundos homines reddebat.

34. *Arg. 7. ex c. 21. 1. Sam.* Quod vero *ex 1. Sam. c. 21.* interrogationem Ahimelechi Sacerdotis accerſit, & ea quæri de coitu cum Hieron. opinatur, quantum id quæſo abeſt à vero & mente Ahimelechi? *Resp. 1.* Nam 1. Nullibi in tota lege Moſis κοίτη reponitur inter immunditias, quarum gratia à ſacris abſtinere conveniat. *Resp. 2.* 2. Multis aliis ex cauſis mulieres immundæ cenſebantur, ex puerperio, fluxu menſium &c. *Levit. 15.* Falſam igitur cauſæ committit, qui per ſolum coitum immundos fieri præ- *Resp. 3.* ſupponit eos, qui conſuetudine conjugali utuntur. 3. Ut maximè conſuetudo conjugalis, inter contaminationes legales à Moſe recenſita fuiſſet, non tamen inter Chriſtianos plus ponderis haberet, quam fluxus purulentus, effuſio inopinata ſeminis per ſomnum, contactus cadaveris &c. quæ omnia Judæos inquinabant, Pontificios verò à ſacerdotio & Eccleſia non abigunt.

35. *Argum. 8. ex Paral. 24. & Luc. 1.* Denique *ex libr. 1. Paral. 24. & Luc. 1.* colligit Sacerdotes vet. Teſtamenti per vices ſuas miniſtrare ſolitos, & toto eo tempore domo & ab uxoribus abfuiſſe: Unde concludit *cum Syricio c. plerimos diſt. 82. Job. Andr. in Clem. 3. verb. continentes de ſent. excom.* quod ſi illi tempore, quo miniſtrabant, ab uxoribus abſtinebant,

[illegible] omnino decere, ut Sacerdotes noſtri, qui non per vices, ſed ſemper miniſtrant, ſemper ab uxoribus ſe contineant. Malè verò colligit & pejus concludit. Nam quòd ſacerdotes, quanto miniſtrabant tempore domo abſuerint, & in templo ſeparati à commercio uxorum, ſecubuerint, nullo veriſimili indicio demonſtrari poteſt. Nam Zacharias in exedris templi manebat, non quod lege juberetur, ſed quod in civitate Juda habitaret & peregrè adveniſſet. Summus enim ſacerdos mane & veſperi tenebatur comparere coram altari Dei: *Exod. 29.* & tamen [illegible] ſuſtollebat liberos. Vices verò à Davide demum, non ad vitandam impuritatem conjugalis (ſic enim ab ipſo Moſe inſtitui debuiſſent) ſed ad meliorem ordinem inſtitutæ leguntur, *1. Paral. 24.* cum antea nihilò expeditius ſine certis vicibus ſacrificia Deo offerrent. Falſum igitur eſt fundamentum, cui ficulneum ædificium ſuperſtruunt Pontifices, quod, etiamſi fundamentum non ſubtraheretur, in præceps tamen iturum eſſet, quia in veteris teſtamenti ſervitute, multis ex cauſis, impuris non licebat ſacra tangere, *Exod 19. Levit. 15. Num. c. 8.* quod in novi libertate non obligat. Lex enim usque ad Chriſtum. Quod ſi verò Leviticis ſacerdotibus, in quibus tantam puritatis perfectionem exigebat Lex, prohibitum non erat, in conſuetudine conjugali vivere, quantò minus ea contaminabit miniſtros Evangelii, de quibus conceptis verbis legem tulit Paulus: *Conſtitue presbyteros, ſi quis eſt irreprehenſibilis, unius uxoris vir, & liberorum probè educatorum pater.* Si enim pergat Bellarm. ratiocinari *cap. 19. arg. 5.* quod conjugium in Sacerdotibus tolerandum non ſit: quia impedit oblationem ſacrificii, ſtudium orationis & lectionis, efficaciam prædicationis, curam paſtoralem, curam pauperum, Sacramentorum adminiſtrationem &c. Primum oppono legem expreſſam Pauli, & exempla quorundam ſaltem Apoſtolorum, & multorum piorum Epiſcoporum, qui officio ſuo etiam in conjugio ſatisfacere potuerunt. Et ineptū eſt, contra manifeſta verba legis, velle ſcrupuloſè argutum ſeſe præbere. Oppono deinde Pontifices veteris teſtamenti, qui noctes & dies miniſtrabant altari, & tamen tanto officio, & coram facie Dei expediendo, per conjugium non reddebantur vel inidonei, vel indigni. 36. *Multi Apoſtoli & Epiſcopi [illegible] habuerunt.*

Denique ne ad ſingula reſpondeam, cum pleraque paulò ante expedita ſint, Canones quoque, Pontificum decreta Patrum teſtimonia, nihil moramur, quia jus divinum non faciunt, & lex Eccleſiaſtica, nequit præcepto divino & Apoſtolico præjudicare, quo omnibus, qui non continent, dicitur: *Melius eſt nubere quam uri.* Item *Propter fornicationes quiſque ſuam uxorem & quæque ſuum maritum habeat.* Item. *Quæ non continet nubat in Domino.* Nec ulla conjuratione Conciliorum jure Anathema dici poteſt Apoſtolo, qui prohibitionem nuptiarum [illegible] Dæmoniorum doctrinam, quemadmodum verbo *prohibendi* in hoc negotio [illegible] Calixti decretum & Concilium Elibertinum *can 13.* ne interdictum [illegible] à cenſura Apoſtoli eximere poſſit Bellarm. quaſi non prohibeantur [illegible] ſed non tolerentur in ſacerdote perinde, ut nec officia forenſia & [illegible] Doris. Qui enim in certo ordine quicquā prohibet, etiā is prohibet, uti poteſt, ſi magiſtratus vetarentur uxores tangere propter excellentiā ordinis. 37. *Imo omnes ſacerdotes veteris teſtamenti.* *Reſponſio ad autoritatem [illegible]* 38. *Concilia quædam [illegible]*

 Nam

Nam hæc prohibitio habet ſibi univerſalem damnationem tacitè innexam, ut ex rationibus, quas Syricius & Innocent. I. interdicto adiiciunt, luculenter patet, & ſupra deductum fuit. Quæ enim honeſta ſunt, ſine crimine, à Deo inſtituta, ab optimis principibus, piiſſimis Sacerdotibus uſurpata, ſine ſacrilegio nulli generi vitæ prohiberi poſſunt, præcipuè cum leges & regulam, ſecundum quam examinandi ſint mores Epiſcoporum. Apoſtolus ipſe præſcripſerit, de qua Eccleſiæ quicquam demutare, nedum contrarium ſtatuere non licet, & malè ad propoſitum accommodat gl. *in c. [illegible] d. l. 28. l. in traditio. de pact.* quod quisque poteſtatem habeat rei ſuæ, quam alteri tradit, legem imponere. Nam Sacerdotum inſtitutio, & conſcientiarum coactio, non eſt res hominis, ſed Dei, & cum de ea extent præcepta divina, ſervi non eſt, *ut ait Theodor.* Domini leges invertere. Nam
39. *Decreta antiqua Eccleſiæ. Canon. Apoſt. Ancyr. Concil. Neocæſar. Canc.* & in Nicæna Synodo Paphnutius antiquam Eccleſiæ traditionem, non legem vocat, qua qui cælibes potiti eſſent clericatu, à nuptiis contrahendis arcerentur. Canones enim Apoſtolici, ſi locus iis in ſerio negocio dandus, vetant uxores prætextu religionis abiici, *Can. 50.* quos in eum ſenſum citat Synodus VI. & Ul[illegible] *in Epiſt. contra Nicol.* licet Epiphanius *hær. 59.* contrarios laudet, quos tamen nullos producit. Ancyranum Concilium, licet nolit gravari Eccleſias onere familiarum, tamen a ſacris ordinibus non repellit, qui vel uxores jam habeant ductas, vel proteſtentur, ſe iis carere non poſſe. *c. 10.* qui verò non proteſtentur, ſed profiteantur liberè continentiam, ſi promiſſa non compleant, non puniuntur gravius, quam ad pænitentiam inter digamos edendam. *can. 19.* Neocæſar. Synodus licet cælibatui Sacerdotum viam aperire ceperit, *Can. 1.* ut & Elibertina in
E[illegible] Arelat. [illegible] Sy[illegible]nod. Hiſpan. & Arelatenſis II. in Galliis *Can. 2.* cujus Canonem obliquè perſtringit Salvian. Maſſil. *li. 5 de provid. Dei.* tamen Nicænæ Synodi decreto quicquid ab iis ſtatutum fuit, corrigitur, ubi cujusque voto & arbitrio relinquitur, utrum velit uxorem retinere vel abdicare, prout non tantum Socrat. *li. 1. c. 8.* & Soz. *lib. 1. c. 2[illegible].* quos hæreſeos accuſat Bellarm. ſed ex ipſis Concilii Verbis & Actis refert [illegible].

Nam quod Epiphanium & Hieron. opponit Bellar. Socrati & S[illegible] nullius momenti eſt, cum utrumq; cauſæ ſuæ inſervire contra veritatem [illegible] ante dixerimus. Canones enim Apoſtolicos nullos proferunt, quibus prohibeatur Sacerdotes liberos generare, & qui proſtant, contrarium ſanciunt. Nos verò
[illegible] Syn. [illegible] u[illegible], opponimus Sextam Synodum univerſ. Canonibus Apoſtolicis contra[illegible] [illegible] quod ſc. Clericis uxores non ſint ex[illegible]piendæ. *Can. 13 c. [illegible]*
[illegible] Gangr. *in Græc[illegible] can [illegible]* [illegible] eno procul dubio traxerunt patres, quod in Gangrenſi [illegible] *Can. 4. Si quis diſcernit inter pr[illegible] conjugatum, [illegible] tiarum, quod offerre nõ debeat, quodq; non [illegible], eo [illegible], & ab ejus o[illegible]atione ſe abſtinet, Anat[illegible]* Qui-
40. *Qu[illegible] arti-bus [illegible] vir prohibitio [illegible].* bus verò [illegible] Artibus ad tantam Tyrannidem emerſerit hypocriſis [illegible] la[illegible] at [illegible]us omni ætate impoſturis Satanæ in A[illegible] L[illegible] publicis decretis & privatis ſcriptis doctrina & exemplo [illegible] O[illegible] & Occidentali Eccleſia [illegible] ſum iit, cum abunde & [illegible] ciliorũ Canonibus, [illegible] patrũ monumentis deduxerint Magdeb[illegible]

in [illegible]

in ſimul. Centur.c.7. Martyr.*in lib. de vot. & cælib. & 1. Cor.7.* Calvin. *4. Inſtit.c.12.* Beza *in 1.Cor.7.& de Polygam part.2.* Mornæ.*in myſt. iniq. paſſim.* Chemnit. *part.3 Exam. Conc. Trid. in princ.* nos hoc loco, præter inſtituti noſtri tenorem odioſius non repetimus, præſertim cum Baronius *in Annal.*& Bellarm. *de Cler.* nihil regerant, quod non ſatis ſit à prædictis autoribus præoccupatum & refutatum: Nec quicquam ad ſummum ex omnium Pontificum Bullis, omnium Conciliorum Anathematibus, omnium cujuscunque ætatis hominum clamoribus, evincitur, quam lex quædam poſitiva, quæ quam parum valeat contra legum & permiſſionem Divinam, vel illi intelligunt, qui nondum ære lavantur. Stat enim immutabilis vox Apoſtoli: *Qui continere nequit, nubat.* Jam autem, quibus ad presbyterium dona DEUS, haud ſanè fruſtrà, dedit, non omnes habent donum continentiæ. Et proinde, dum promiſcuè omnibus inducitur jugum continentiæ, plerisq; injicitur laqueus, contrà quam fieri jubet Apoſtolus.*1.Cor.7.* Multos enim vocatos ad miniſterium, ex donis ad id requiſitis patet. Hi tamen omnes non ſunt vocati ad continentiam, quæ eſt ſpeciale donum, & non niſi paucis datur, ſicut docet idem Apoſt. *1.Cor.7.* dum votum ſuum, quo omnibus precatur donum, quale ipſe habeat, ſtatim corrigit, ſubjiciens: *At unusquisq; proprium donum habet, alius ſic, alius aliter.* Unde paulò poſt extrahit præceptum ſalutare: *In qua quisque vocatione vocatus eſt, in ea maneat*, quemadmodum de cæteris quoq; donis ſpecialibus loquitur, *1.Cor.12.& 14.* Chriſtus ipſe *Matt.19.* non omnes capaces, ait, eſſe, *ſed quibus datum ſit*: Et paulò poſt: *Qui poteſt capere, capiat.* ex quibus verbis firmum admodum argumentum extruit Bellarm. *lib.2.de Cler.c.31.* dum infert *Hæc verba continent cohortationem. At quis unquam ſapiens hortatus eſt homines ad id, quod non eſt in noſtra poteſtate, utpote, ut Prophetæ fiant, aut robuſti ex debilibus.* Annon legiſti, Bellarmine, cohortationes Pauli, qui cum enarraſſet plurima dona ſpecialia, tandem addit: *Sed vos enitimini ad optima.1.Cor.12. & 1.Cor.14. Anhelate ad dona ſpiritualia, maxime ut poſſitis Prophetare.* Prophetiæ verò, linguarum & miraculorum dona non eſſe in noſtra poteſtate, paulò ante dixerat Bellarmin. & tamen tam inſcitus eſt Paulus, ut ad ea nos jubeat anniti. Porrò ſi à cujusque voluntate penderet donum continentiæ, Chriſtus non diceret; *Qui poteſt*, ſed *Qui vult, capiat.* Docet enim Bellarmin. capacem eſſe continentiæ, qui velit. Sed bono patri è memoria elapſa videntur verba præcedentia: *Quibus datum eſt.* Eos enim demum capere poſſe, quibus datum ſit, non qui propria temeritate velint, ipſe Chriſtus addit. & hinc concidit ſtatim etiam illud quando in noſtro arbitrio collocat facultatem continendi, quia Chriſtus tribuit quibusdam, quod ſe ipſi caſtraverint. Non enim cujuſvis temeritati id tribuit, ſed quibus id datum deſuper prædixerat. Sed idem Bellarm. *in eodem hoc cap.31.* extra fores veritati occurrit, dum totus in eo eſt, ut probet: *Continentiam non dari hominibus invitis, nolentibus, & nihil ad impetranda dona conferentibus*, cum tamen illud ipſi probandum incumbat, quod ut ſideſuita continentia quoq; omnibus promiſſa ſit. Vult enim Paulus ad omnes quoq; dona contendamus nec tamen qui contendunt, prophetandi Spiritum, linguarum dotes & id genus particularia dona plura obtinebunt, quia ſpes

Margin notes (right): 41. — 42. Argum. Bellarmi. ex Matth. 19. — Reſp. — Reſp. — 43. Non eſſe in cujusvis arbitrio ſitam continentiam.

ſpes deſtituitur promiſſione, & Deum tentat, qui ... ad conjugium intelligit, ... & remedium à Deo monſtratum, temerè negligit. Apoſtolus quidem ait: *Quod vult, faciat*, ſed non loquitur de quibuſvis
44. hominibus, ut interpretatur Bellarm. ſed de iis, quibus continere datum eſt. Nam ſicut Eunuchi natura, aut Steriles non habent licentiam, cum dolo aut in ludibrium benedictionis divinæ appetendi conjugium. Ita quibus abſtinere non datum eſt, iis non oſtendit temeraria vota, aut preces fortè non exaudiendas ... nec dicit. *Volo juniores viduas, ... orare, ... nubere, ne ... præbeant adverſario & retrocedant poſt Satanam.* Item, *Qui continere non poteſt, nubat, modo in Domino.* Sicut jam illum non ſuſtinebit promiſſio Pſalmi: *Angelis ſuis mandatum dedit, &c.* qui ſe exponit periculo, aut de turri in præceps ire, quam per ſcalam, aut per fluctus tranare malit, quam ſuper pontem incedere, aut ... ita fruſtra ſe conſolatur iſtoc Pauli: *Deus fidelis, qui non ſinit nos tentari, ultra id quod poſſumus, 1.Cor.10.* qui ſe ſponte ſua in tentationes Diaboli, ... vocat Apoſtolus (1 Cor. 7. 1.Tim.5.) projicit & præterito remedio, divinitus inſtituto & monſtrato, imo ſpreto & pro ludibrio habito conſilio divino, in ſuperbam continentiam inconſulto ruit & ante tempus affectat eſſe ... *Sumtuoſa turris eſt*, ait Bernhard. *in ſerm. ad Cler. & verbum grande, quod non omnes capere poſſunt*, & ipſe Hieronym. *in c.19. Matth.* librare vires ſuas quemque juſſit *priusquam cælibatui nomen tradat, utrum virginalia & pudicitiæ implere poſſit præ-*
45. *cepta.* Nimis jactanter Bellarmin. *libr.1. de Cler. c.21.* *Qui vult, continere poteſt, quia ipſa voluntas continendi eſt donum Dei.* Cur igitur Apoſtolus non omnes fore continentes auguratur, quia dona Dei non omnibus ſunt diſtributa? cur non ita enuntiat Chriſtus ad diſcipulos ipſos loquens cælibatus utilitatem admirantes, *Qui vult capiat?* An voluntas illa datur deſuper, qua ſuperbè conculcatur præceptum & inſtitutio divina, qua rejicitur remedium ordinarium à Deo præmonſtratum, qua ſuperbè affectatur regnum cælorum, tanquam meritum, quod non datur niſi contritis corde & humiliatis Spiritu per gratiam? Sic enim apprecantur ſuis Monachis: *Rigor religionis*, (quæ continet, *continentiam, pauper-*
46. *tatem, & obedientiam, Thom. 2. 2. q. 186. art. 3. 4. 5.* & quidem ſubſtantialiter, *ut diſputat. Domin. de Soto. 8. de juſt. & jur. quæſt. 1. art. 3.*) *meritum ordinis, cedant tibi in remiſſionem peccatorum & in præmium vitæ æternæ*, & Abbas ait: *Per nuptias impletur terram, per virginitatem Paradiſum, in c. cum olim. circa fin. de Cler. conjug.* Noti ſunt verſiculi.

Induta virginitas, cælos, quia ...
Cum thalamus ... places.

Bellarm. 2. *de Cler. c. 2.* citat illud Auguſtini: *Utinam omnes continerent, multo citius Dei civitas compleretur, & acceleraretur terminus ſeculi*, id quod ab Ethnicis didicerunt, qui cælites denominaſſe, quaſi Cælites, teſtatur Gabinius *apud Quintil. li. 1. c. 10.* imitatus Græcorum ... quo alludit & Modeſtinus: *Quia ... hoc nomine appellatur, qui generalibus careant.* Pontificii Cælibes nominant *Sanctimoniales & Spirituales*, quos opponunt *Carnali* ſtatui conjugatorum.

Vota temeraria non habent ſpem exauditionis.

Inſtantia Bellar. contraria verbis Chriſti.

Hæc

Nec Pontificiorum quiſquam diſſimulat, quin cœlibatus promereatur regnum cœlorum, cujus etiam cellulas, pro gradibus meritorum, diſtinctas, virginibus diſtribuere non verentur *vide Albert. Pigh. controv. 14.* Bellarm. *lib. 2. de Cler. c. 9. 31. Gasp. Cass. a Sot. in confeſſ. Cathol. & præ cæteris Bernhardin. in Roſar.* Sacrilegium autem eſt meritum Chriſti putidis operibus humanis aſſcribere, & Auguſtinus ubi quoque hortatur Virgines, *ne in virginitate ſua ſe efferant & contra conjuges obedientes triumphent. de Virg. c. 44. & 51. Circumciſio nihil eſt, nihil præputium, ſed mandatorum Dei obſervatio. 1. Cor. 7.* Neq; *in virginibus prædicamus, quod virgines ſunt, ſed quod etiam illa pia continentia virgines,* ait idem Auguſt. *c. 11. de Virgin.* Sicut enim jejunium, ita & cælibatus per ſe non expetitur, ut bona opera, ſed propter finem, in quem dirigitur. *Auguſt. de bon. conj. c. 9.* Cæterum de hac controverſia Theologica diſputent Theologi. 47. *Cælibatus per ſe nullius momenti.*

Nobis ſatis eſt, ſi oſtendamus, temerarium & ſacrilegum Monachorum propoſitum, manendi extra conjugium, non proficiſci ex inſtinctu & munere divino, nec poſſe, qui velit, continere, ſed ut ait Chriſtus, *cui datum ſit.* Interim tamen, ſi per abſentiam aut ægritudinem uxore abſtinendum ſit *ait* Bellarm. *1. de Cler. c. 21. 2. lib. c. 31.* quò te recipies niſi ad preces, ut libidinem reſtinguas. Nihil potuit adduci, quod ad fallaciam Diaboli *Matth. 4.* propius accederet, quam hoc argumentum. Volebat enim Chriſto perſuadere, ut de turri ſe dimitteret in præceps, quia Dei gratia ſuis non deeſt: ſed quia omiſerat: *In viis tuis,* Chriſtus reſpondet: *Dominum Deum tuum non tentabis. Deut. 6.* Pariter ego tibi, Bellarmine: Deus gratiam ſuam promiſit ambulantibus in vocatione ſua, ſi ejus gratia domo abeſſe cogantur, ut ægritudine à Deo ipſo tenentur. Neminem enim tentat ultra vires *1. Cor. 10.* ſi quotidiè oremus, *Ne nos inducas in tentationem.* Sed, ſi quis vocationem deſerat, & Deum temerario & arroganti voto tentet, nihil, ſubſidii ex miſericordia Dei ſperare habet, quia ſuperbis reſiſtit Deus, ut ait Aug *de virg. c. 44.* ad ſuperbientes virgines, & tentantib. ſe, vocationemve, in qua à Deo ipſo vocati ſiut, ſpernentibus, gratiam nullam promiſit. Eſto: tria Bellarm. remedia adhibeantur; *Oratio contra ſuggeſtiones Diaboli: Iejunium contra luxuriam Carnis: ſolitudo ad vitandum illecebrarum aſpectum*: Nihil proficient preces ſine fide & promiſſione, nihil jejunium ad præpoſterum finem abuſu detortum; nihil ſolitudo, dum intus pravis libidinibus turget animus, & objecta intrinſecus ſuggerit malus Dæmon. Hieronymus, etiamſi in eremo ita ſe maceraſſet, ut vix oſſibus hæreret, *Sola tamen,* inquit, *libidinum incendia bulliebant. in Epiſt. ad Euſtach.* Origenes fertur ſibi amputaſſe genitalia, quod iis ſalvis, ſine ſtimulis vivere ſe non poſſe ſenſiſſet. Monachus quidam in fratibus fracti voti accuſatus, teſtes ſibi per Chirurgũ amputari curavit, ut fratres reipſa ad oculum confunderet, *Vier. lib. 3. de præſt. Dæm. c. 14.* egregium continentiæ & ſanctitatis Monialis exemplum, accenſendum iis, quæ narrat Boeti *deciſ. 27. in fin.* Epiſcopus alter à Medico & affinibus ad Venerem inductus, quod ſine ea valetudini reſtitui non poſſet, cum poſt factum ploraret & accurrentes amici eum conſolarentur *Non ait, fleo peccatum, ſed quod etiam non inceperim, Fulgoſ. in l. ſi ultra. de pig. act.* Natura enim amorem

48. *Inſtantia Bellar. ſolvitur.*

Bellarm. imitator fallacio Diaboli.

49. *Tria Bell. remedia.*

ſexus

ſeus adeò af... & animis & corporibus immerſit, ut l... et ex... tur furca, ... men uſq; re... .

Miror autem, quod ad jejunia Pontificiorum, luxui potius, quam frug... tati ... inventa, certè conſervata, ut ... atietate ciborum, ſaturatum carne appetitum, re... cillent & de novo incitent, provocare, ac illorum ... ietati donum continentiæ aſſcribere audeat. Niſi nobis notus eſſet jejuniorum illorum apparatus, ignari fortè, ita rem ſe habere, perſuaderet. Ridiculi homines, qui tum ſe jejunaſſe putant, ſi carnem non guſtaverint, quaſi non & delicatis piſcibus, & bellariis exquiſitis & obſoniis condimentiſve ſelectis ventrem ſuffarcire, & naturam gravare poſſimus. Annon Amygdalæ, Pineæ, ficus, radices Eringii, Paſtinacæ, & quæ præterea Perſico apparatu & Pontificali cœnâ ſumtuoſius apponi ſolent, nauſeantis ſtomachi oblectamenta, magis nutriunt, & ſemen copioſius generant, ipſa carne, quam tantopere deteſtatur Bellarm? Nunquam ſplendidius excipiuntur hoſpites, nunquam carius, quam feriis 6. & 7. apud Pontificios. Et tamen in mediis his delitiis jejunium profitemini & continentes videri vultis, qui pinguiora oſtentatis corpora, quam beneficia, & ut dicit Johan. de Lignan. *de plural. benef. ad fin. ſanguinem pauperibus deputatum, non bibitis, ſed plenis buccis haurітis.* In publico quodam conſeſſu Weſtmonaſterii magnates Angliæ diſputaſſe contra Clericos in Sodomitico crimine prehenſos teſtatur Balæus *in fin. 6. Centur.* & dixiſſe. *Delicata cibaria virorum Eccleſiaſticorum quærunt naturalem*

51. *purgationem vel pejorem.* Noſti pinguedinis & ſeminis eandem eſſe materiam ... argumenta plura ex phyſicis petam. Experientiam adi & oculis irretortis circumſpice tuos ſacrificulos, quâ conſcientia votum continentiæ ſervent, dum primi Lupanaria inviſunt, poſtremi relinquunt, ibiq; & miſſam inchoant, & veſperam abſolvunt, dum artes meretricias profitentur, & viam ignaris, à ſe procul dubio ſæpius calcatam, monſtrare ſolent, dum confeſſas ad occultam ducunt abſolutionem, & quæ quotidiè non tantum in fabulis, ſed in medio foro reipſa fieri ex-

52. perimur. Nam quod impios & impuros indigetet Bellarm. propugnatores conjugii. *d. c. 31. rat. 6.* eos titulos multò rectius competere coacto Pontificiorum cœlibatui, ex publicæ famæ & experientiæ teſtimonio liquet. Præſagierat turpem eventum Paphnutius in concilio Nicæno, quem Bernhardus deinceps poſt factũ deploravit: *Tolle de Eccleſia honorabile conjugium & thorum immaculatum, nonne replet eam concubinariis, inceſtuoſis, ſeminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus. & omni deniq; genere immundorum?* Item. *Multi abſtinentes tem... dio nuptiali, in omne deinceps flagitium effluunt*, & quæ præterea paſſim conqueritur *in ſerm. de converſ.*

Fructus cælibatus coacti.

ad Cler. Anſelmus Archiepiſc. Cantuarienſis primus ferè, cum id fruſtrà aliquoties tentatum fuiſſet, à Britvvaldo, Odone, Dunſtano, conjugiis interdixit An-

53. In Anglia.

glorum ſacerdotibus, quod, ait Henricus Huntigd. *quibusdam mundiſſimum viſum, quibusdam periculoſiſſimum, ne, dum munditias viribus majores appeterent, in immunditias horribiles ad Chriſtiani nominis ſummum dedecus inciderent.* Horum veri præſagium proximus ſtatim annus confirmavit, qui nova decreta Anshelmo expreſſit ad compeſcendas Sodomiticas libidines, quæ in locum legitimi conjugii ſuc-

cellerant,

celſerant, ut refert Balæus *Cent.5.* qui idem *Cent.8.& 9.* monſtra multa libidinum ab Henrico IIX. in perfoſſis monaſteriis inventa & detecta enarrat. Suggillat Bellarm. *libr.1. de Cler. c.22.* Epiſtolam Hulderici Epiſcopi Auguſtani, quaſi à Magdeburgenſibus ſuppoſitam, eò, quod Hulderici vita non coincidat cum vitis Nicolai I. aut II. Sed quia non à ſolis Magdeburgenſibus ea Epiſtola in odium Pontificis ficta eſt, ſed publici juris facta ex bibliotheca Hollandiæ, ante mota de hac re certamina, *Hedio libr.8. hiſt. Eccleſ. c.12*, & ipſe Æneas Sylv. *in ſua G. rm.* illius mentionem facit. Huldericumq; mortuum annotat Ann. 900. non eſt ut ratiunculis Bellarmini è trivio conquiſitis moveamur, quò minùs iterum fructus cælibatus inde audire cogatur, dum Uldericus poſt primum conjugii interdictum ſex millia infantum ex quadam piſcina extracta teſtatur, & addit: *Patrum uxores ſubagitant, maſculorum & pecudum amplexus non abhorrent.* Item, *qui Clericorum caſta conjugia ſibi fœtere dicunt, neq; adulteria, neq; inceſtus, neq; maſculorum turpiſſimos amplexus ſciunt abhorrere.* Propterea experientia ducti quidam ruſtici, nolebant parrochum admittere, niſi concubinam haberet, *ut refert Barbat in c. ac ſi Clerici de judic.* quod à cælibe timerent uxoribus ſuis. Nullum enim unquam Clericum de frigiditate conquerentem ſe audiviſſe ſcribit Joh. Andr. *ad Specul. t. de Sponſal. §.1.* Aliquò enim vertunt impetum naturalem, quem ſuffocare nequeunt, &, ut Syracides dicebat de pruriente muliere, ex proxima lacuna bibunt, quemadmodum Thamar Judæ ipſi impoſuit, à quo in iniquo cælibatu detinebatur. *Gen. c 38.* Conqueritur Salycet. *in l. cum propriam. C. ſi quis alt. vel ſib.* quod prælati fraudent Eccleſias, ut ditent concubinas, ſine quibus adeò eſſe non poſſunt, ut cum dicente Aventino, *quædam concilia conceſſiſſent Clericis matrum & ſororum cohabitationes, ut de quibus nulla poſſet eſſe ſuſpicio, poſtea compertum fuerit, cælibatum ſacerdotum tam caſtum eſſe, ut nec matres nec ſorores inire dubitarint,* nec commatres, ut teſtatur Specul. *in tit. de teſt. §. proponitur.* Quemadmodum enim

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt:

Et dicente Gregorio, *dum fugere peccatum appetunt, ſine alio peccati laqueo non evadunt, & culpam faciunt, dum vitant. ac nequaquam ſi ab una valent ſolvere, niſi alia ſe conſentiant ligari. c. nervi. diſt.13.* Ita contrarium prorſus eventum ſortita eſt prohibitio nuptiarum. & contrariâ intentione à Clericis ſuſcepta, ut ait Abb *in c. cum olim. de Cleric. conjug. Experientia docente, contrarius prorſus effectus ſequitur ex illa lege continentiæ.* Etenim de interdicto Hildebrandi ſic memorat Aventinus: *Grata illa lex erat quibusdam Clericis, quibus pro una uxore, jam ſexcentas licebat inire mulierculas.* Et *pract. Pap. in for. lib. pro hæred. ab inteſt. del. gl.* Nullis *quod ſuperſtit.* ait *Ratio, qua movit Clericos, eſt, quia ipſi luxurioſi ſunt, & carent uxoribus, ut amplietur facultas luxuriandi.* De multitudine concubinarum teſtatur quoq; Nævis *lib.1. Sylv. nupt. n.128.* Joh. Fab. *Inſt. de jur. perſ. §. pen.* inquiens: *Si verum eſt, quod filii Epiſcoporum uſq; ad ſubdiaconum ſint ſervi Eccleſiæ, Deus meus quot eſſent hodie ſervi?* Eò enim res rediit, ut Mantuanus verè ſcribere non erubuerit:

Sanctus ager ſcurris, venerabilis ara Cynædis
Servit, honoranda Divûm Ganymedibus ædes.

G Epiſco-

In German.

54. *De Epiſtola Huld'rici Epiſcopi Auguſtani.*

55. *Aliorum teſtimonia.*

Epiſcopus Florentinus, cum Pontifices edicta ſua de cælibatu ſolito moroſius urgere cepiſſent, & jam prope eſſet, ut perferrentur, *Antichriſtum prodiiſſe* liquidò confeſſus eſt, *Sigon. lib. 9. hiſt. Ital.* poculum immunditia mox repletum iri, quaſi de ſpecula prævidens. Ipſe Æneas Sylvius, ſeu Pius II. inter ſententias ſuas reliquit: *Sacerdotibus magna ratione ſublatas eſſe nuptias, majori reſtituendas videri. Platin. in Pio 7. ad fin.* Caſſandri verba ſunt *lib. conſult. art. 23. Quare ſi unquam tempus fuit antiquæ conſuetudinis immutandæ, certè hæc tempora immutationem aliquam efflagitare videntur, ut ſummum caſtitatis gradum conſcendere qui non poſſunt, in ſecundo caſti conjugii gradu conſiſtere, permittantur.* Addit præterea: *Peccatum eſſe à poſteris, qui Cœlibatus legem pro tempore utilem multis in laqueum verterint.* Si enim ex jure divino cælibatus non efflorefcit, *ut confitetur Bellarm. contra Chlichtoveum de contin. ſacerd. c. 4. & Ioh. Maj. 4. diſt. 24. q. 2.* nec ex præcepto aut conſilio Apoſtolico introductus eſt, ut à nobis demonſtratum eſt, quia conſilium de virginitate juranda nullum extat, imò conjugium manifeſtè toleratur in Epiſcopo: Sed ex ſolius Eccleſiæ decreto dependet, *ut ſentit Thom. 2. 2. q. 88. art. 11. Cajet. tom. 1. Opuſc. tract. 27. Gloſſ. in c. cum olim verb. votum & ibi Abb. de Cler. conjug. Innoc. 3. in c. placet. de converſ. conjug.* quid obſtat, quò minus, ad prævertenda plura & graviora mala, ſuadente evidenti utilitate, *l. 2. de conſt. princ.* præcepti cælibatus rigor remittendus & in melius demutandus ſit. *Deberet Eccleſia, ait Abb. imitari bonum Medicum, qui Medicinam, quam, experientia docente, magis officere, quam prodeſſe videt, tollit.* In Orientali enim Eccleſia vel Diaconi ipſi matrimonio copulantur, *c. Aliter diſt. 31.* & id Innoc. 3. nequaquam, ut ſacrilegium, deteſtatur, ſed per conſuetudinem excuſat. *c. cum olim de Cler. conjug.* Non debet enim reprehenſibile judicari, *ait idem Innoc.* ſi ſecundum varietatem temporum, ſtatuta quandoque varientur humana, etiam circa ipſum conjugium, præſertim cum urgens neceſſitas vel evidens utilitas id expoſcit, quoniam ipſe Deus ex iis, quæ in veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutavit in novo. *c. non debet de conſang. & affin. auth. de nupt. poſt pr.* Urgentem neceſſitatem aperit Abb. *in d. c. cum olim* & Durand. *in lib. de modo celebr. Concil.* quia ſatius eſt nubere, quam uri, ſatius eſt caſto conjugio copulari, quam cum ſcortis aut adulteris volutari, quandoquidem fruſtrà contra naturam pugnatum eſt, legibus, precibus, ſolitudinibus, jejuniis, quæ omnia incaſſum cadunt, quia virginitas imperari non poteſt, *c. integritas 32. q. 1.* & preces nihil proficiunt ſine fide. Fides nulla ſine promiſſione, in qua fundatur. Promiſſio nulla extat in tota ſcriptura, ſupra quam fiduciam ſuam extruere poſſet orans. Nam generales promiſſiones, ubi agitur de donis particularibus, non ſufficiunt, ut objicit Bellarmin. quia Deus promiſit, ſe exauditurum in ſua quemque vocatione, quemadmodum ſapientiam, quâ opus erat in ſua vocatione, liberaliter indulget Salomoni. *Sap. 8.* ſed ſi idem oraſſet dona Pontificis, aut ſummi alicujus artificis, de auxilio divino certus eſſe non potuiſſet. Omnes verò vocati ſumus ad vitam æternam, & proinde fidem, ſpem, & dilectionem, ad eam neceſſarias nemini denegabit, ſed ad continentiam omnes non magis vocati ſumus, quam ad militiam, aut regendam Rempubl. *Alius, ait Paulus, 1. Cor. 7. donum nactus eſt vivendi in conjugio, alius ad cœlibatum,*

56. *Cælibatus fit occaſio liberius ſcortandi.*

57. *Cælibatus ex cauſa debere ab ipſis Pontificibus tolli.*

58. *Ut in Eccleſia Orientali.*

59. *Continentia non à nobis promiſſa.*

Nec ab omnibus exercetur.

batum & hinc texit admonitionem, *ut in ea quisq; vocatione maneat, in qua ſit vo-*
catus. Qui igitur vocatus eſt ad conjugium, quia vocationem temerè deſerit, & 60.
affectar ſuperbam abſtinentiam, auxilium divinum firma fiducia ſibi nequit pro-
mittere, non tantum quia mandato & promiſſione deſtituitur, ſed etiam, quia
orat contra præceptum & voluntatem Dei. Qui enim non continent, præceptum
habent, ut remedium conjugii quærant, & voluntas Dei eſt, ut vocationem ſuam
à Deo injunctam ſibi, quiſque comi animo ſuſcipiat & perſequatur. 61.

Ridiculè autem hinc infert Bellarm. *lib. 2. de Mon. c. 21. Non ſolum ſecundum* *Ridicula re-*
voluntatem Dei eſt, quod eſt neceſſarium ad ſalutem, ſed etiam, quod eſt utile, & utilius, *ſponſ. Bellar.*
quam ejus oppoſitum, neq; id ſolum, quod ipſe imperavit, ſed etiam, quod conſuluit & lau-
davit, & cui præmium maximum promiſit. Sophiſticè enim tranſmutat verba Johan- *Rejicitur.*
nis *Ep. 1. cap 8. Peti ſecundum voluntatem Dei*, in ea: *Eſſe ſecundum voluntatem Dei.*
Omnia enim dona particularia ſunt ſecundum voluntatem Dei, ſed non omnia *Reſponſio 1.*
promiſcuè à quovis ſecundum voluntatem Dei petuntur, quia promiſcuè omni-
bus omnia non diſtribuit. Sapientia regendæ Reipubl. aut Eccleſiæ, divitiæ, pro-
phetiæ, facultas ejiciendi dæmonia, placent certè voluntati Dei, ſed non eſt ſe-
cundum voluntatem Dei, ut à quibuſvis, quibus ea dare non decrevit, quia ſcil:
non erant futura ſalutaria, ſine diſcrimine petantur, atque ita ſe res habet quo-
que de continentia, quæ & ipſa peculiare Dei donum eſt. Pergit: Deum nemini *Reſp: 2.*
denegaturum, quod eſt utile aut utilius, quam oppoſitum. Euge: *Utilius eſt & di-*
gnius prophetare, quam linguis loqui. 1. Cor. 14. Ergone Deus omnibus petentibus te-
netur dare donum prophetandi? *Primi ſunt in Eccleſia Apoſtoli, ſecundi prophetæ, ter-*
tii Doctores, quarti, qui edunt miracula, &c. 1. Cor. 12. An igitur Deus ex omnibus,
qui deſiderant, facit Apoſtolos, aut Prophetas? Sæpe fit, ut preſſa malis mater fi-
lium devoveat ſacro ordini, qui, quia melior eſt quocunque ſeculari, non poteſt
non à Deo exorari, ſi Deus petenti, quod ſecundum voluntatem ejus eſt, dene- *Reſp: 3.*
gare non audet. Sed alius adhuc anguis latet in hac herba. Non ſpectatur in 62.
oratione, quod ſimpliciter utile aut utilius eſt, ſed quod petenti: & hujus qui- *Diſcrimē in-*
dem æſtimatio non petitur ex fallaci judicio petentis, ſed providentia diſtribu- *ter utile ſimpl-*
entis Dei. *In magna enim domo varia vaſa & præter aurea, & argentea, etiam lignea* *pliciter, & Mihi.*
& terrea. 2. Timoth. 2. In toto corpore varia membra eſſe neceſſe eſt, dignitatibus &
functionibus differentia. 1. Cor. 12. In Eccleſia pari proportione, varia dona diſtribuit
idem Spiritus, cujus gratia quisq; contentus eſſe debet, 1. & 2. Corinth. utrobiq; cap. 12.
nec ollæ licet exprobare figulo: Cur me talem feciſti? Rom. 9. Si enim omnes partes mu-
tarentur in oculos, nullus eſſet pes, nulla manus. 1. Cor. 12. Propterea, donorum omniũ
diſtribitor juſtiſſimus Deus, *alium vocavit in ſervitute, alium in libertate, alium, ad*
conjugium, alium ad cælibatum. 1. Cor. 7. Nec dubium eſt, quin libertas tanquam res
inæſtimabilis, præſtet ſervitute: Et tamen Paulus vetat ſervum à vocatione ſua te-
merè ad illicitam libertatem aſpirare, quia Deus vocationes diſtribuit pro cujusq;
commodis, adeò, ut licet cælebs expeditior ſit ad curandum ea, quæ ſunt Domi-
ni: Deus tamen quoſdam etiam deſtinarit ad ſufficiendum Eccleſiæ incrementũ,

Digitized by Google

quibus ipſe Apoſtolus dicit, *Melius eſſe, ut nubant, quam ut perpetuò urantur. 1. Cor. 7.*
Reſp. 4. Nam, qui donum continentiæ nacti ſunt, eos judicat melius facere, ſi maneant,
ſimiles ſibi, ſine uxore: Reliquis dicit, *Melius eſſe nubere, quam uri*, ut doctè expli-
cat Chemnit. *part. 3. Exam. c. 4.* Quod deniq; addit, *Deum conſuluiſſe, & laudaſſe cæli-
batum, præmiumq; maximum promiſiſſe*, ex falſa hypotheſi repetitur, quam Theo-
63. *Nullo S. ſcripturæ teſtimonio aſſignari cælibatui præmium vitæ æternæ.* logis prolixius refutandam relinquimus. Præmium vitæ æternæ promiſſum eſſe
cælibibus propter continentiam, manifeſtam continet in meritum Chriſti blaſ-
phemiam, nedum, ut minimo ſacræ ſcripturæ indicio probari poſſit. Nam per
regnum cælorum *Matth. 19.* accipit Paulus *1. Cor. 7.* exercitia pietatis. Eunuchi,
Eſai. 56. non præferuntur filiis Iſraël propter Eunuchiſmum, ſed quia fœdus Do-
mini ſervaverunt. Aliâs enim Advenæ quoque, ſeu Ethnici propter Ethniciſ-
mum præferrentur, quia ſimul cum Eunuchis præferuntur, *ibid. & Matth. 8.* ait
64. Chriſtus: *Multi venient ab Oriente & occidente accubituri cum Abraham in regno cæ-
Quare laudetur Eunuchiſmus. lorum præ filiis regni.* Quod verò laudari cælibes à Deo dicit, rectè quidem dicit,
ſed nihil ad propoſitum facit, nec rectè probatur. Laudari enim Eunuchiſmum
putat, *Eſa. 56.* ubi pari ratione Ethniciſmum laudari oſtendimus, non qua talis,
ſed quatenus tam Ethnici, quam Eunuchi ſervarunt fædus Domini, quod filii
Iſrael fregerant. Item, *Apoc c. 14.* ubi virgines cantant canticum, quod nemo alius
cantare poteſt. Nam per virgines non excluditur inquinatio carnis, ſed oppoſi-
tum Spiritualis fornicationis, ſiquidem *in eodem cap.* inquinatio accommodatur
ad meretricem Babylonicam, & cætera virginibus ibidem attributa conjugibus
detrahi nequeunt, niſi iiſdem detrahatur vita æterna. Sed ſicut totam Corinthio-
rum Eccleſiam Paulus ſponſam vocat, Chriſto deſponſatam, *2. Cor. 11.* ita puros
ab Idololatria Chriſtianos Johannes nominat virgines immaculatas. Laudatur
tamen & virginitas carnis ab Apoſtolo, ſed ut donum Dei. Nec enim verum eſt,
65. quod concludit Bellarm. *Ea tantum laudari, quæ ſunt in noſtra poteſtate.* Nam & ſu-
pernaturalia dona laudantur & quæ divinitus obtingunt, ut planum eſt. De con-
ſilio deniq; quo dicit à Chriſto ſuaderi cælibatum, nullum locum profert *libr. 2.
de Cler. c. 9.* & Paulus eum non ſuadet, niſi continentiæ donum habentibus, &
quibus illud Dominus dederit, ut ait Chriſtus. Reliquis non proponit preces,
66. aut jejunia, ſed conjugium ad compeſcendas flammas inſitæ cupidinis.
Quam ſit difficile continere ſine operâ divinâ. Cum igitur votum continentiæ vel temerè ſuſceptum, vel ſumma injuria
quibusvis ex ſacro ordine imperatam, adjutricem Dei manum ſibi polliceri cer-
tò non poſſit, quid ſupereſt de eo præſumendum, quam quod Arnob. *lib. 8. contr.
gent.* de Veſtalibus memoriæ tradidit: *Niſi forte apud iſtos major caſtitas virginum,
aut religio ſanctior Sacerdotum, cum pene in pluribus virginibus, quæ inconſultius viris ſe
miſcuiſſent, Veſta ſanè neſciente, ſit inceſtum vindicatum, in reſiduis impunitatem fecerit
non caſtitas tutior, ſed impudicitia felicior. Ubi autem magis à ſacerdotibus, quam inter
aras & delubra conducuntur ſtupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequen-
67. tius deniq; in ædituorum cellulis, quam in ipſis lupanaribus flagrans libido defungitur.*
Exempla Veſtalium. Exempla paſſim in promtu ſunt *apud Halycarn. Liv. Plin. Plutarch.* Rhea, ab Amulo
patruo inter Veſtales lecta, ſine marito gemellos edidit, *Liv. 1. Plut. in Rom.* & reli-
quis

quis exemplum, quod ſequerentur, præivit. *Oppia.* An. V.C. 271. *ex vatum auguriis in ſuſpicionem inceſti deducta, mox quæſtionibus ſuppoſita, & poſt confeſſionem damnata fuit, Dion. li. 8. Liv. li. 2.* Ann 335. *Poſthumia de inceſtu cauſam dixit, crimine innoxia, ob ſuſpicionem propter cultum amæniorem, ingeniumq; liberius, quam virginem decet, parum abhorrens famam. Liv. libr. 4. Plut. in lib. quom. ex amic. cap. Emol.* An. 418. *Minutia ſuſpecta primò propter mundiorem cultum, inſimulata deinde apud Pontifices ab indice ſervo, cum decreto eorum juſſa eſſet ſacris abſtinere familiamq; in poteſtate habere, facto judicio, viva ſub terram ad portam Collinam dextra via ſtratam defoſſa ſcelerato campo, quod nomen illi ab inceſto factum. Liv. libr. 8.* An. 538. *Duæ Veſtales, Opimia atq; Florontia, ſimul ſtupri compertæ: Et altera ſub terram, ut mos erat, ad portam Collinam necata fuit, altera ſibimet ipſi mortem conſcivit. Stuprum fecerat L. Cantilius ſcriba Pontificum, quos nunc minores Pontifices appellant,* ait *Liv. lib. 22.* Præterea Liciniam, cum qua Craſſus, *Plut. in Craſſ. & libr. quom. ex inim.* Corneliam, cum qua Domitianus, *Euſeb. in Chron. Plin. in Epiſt.* Clodiam Lætam, cum qua Caracalla rem habuiſſe fertur. *Xiphil. in Carac.* Seneca non veretur in ſchola declamationum veſtali tribuere hunc verſum:

Rhea. Oppia. — Poſthumia. — Minutia. — Opimia & Florontia. — Licinia. Cornelia. Clodia Læta.

Felices nuptæ: moriar niſi nubere dulce eſt.

Quam ſic excuſat: *Inceſti damnari nulla poteſt, niſi cujus corpus violatum eſt, libr. 6. contr. 8.* perinde ut per ſolitudinem à congreſſu mulierum ſejunctos Monachos à crimine fornicationis excuſat Bellarminus, ignarus verſiculorum Ovidii 3. *Amor. Eleg. 4.* 68. Cælibatum non ſervat, qui cogitatione ſcortatur.

Si qua metu demto caſta eſt, ea deniq; caſta eſt
Quæ, quia non liceat non facit illa facit
Ut jam ſervaris benè corpus, adultera mens eſt,
Nec cuſtodiri ni velit, ulla poteſt.
Nec mentem ſervare potes, licet omnia claudas,
Omnibus excluſis intus adulter erit.

Chriſtus, *Matth. 5.* non eum tantum, qui perpetraverit, ſed qui cogitaverit adulterium, condemnat, *c. ad Deum. c. ſicut. c. magn. c. qui viderit. 32. q. 5.* & Auguſtinus ait: *Quid prodeſt integra caro, mente corrupta?* Rectè Seneca in accuſatione: *Inceſta eſt ſine ſtupro, quæ quærit ſtuprum.* Nazianzen. vetat virginem, quæ caſtitatem vovit, concupiſcentiæ θανατοῦν φάρμακον ἔνδον ἔχειν, & Clem. ait *lib. 2.* Summa eſt: *vel jungi matrimonio, vel extra illud omninò puram ſervare mentem oportet,* quod quia vix paucis datum eſt, paucis quoque ſuadendus cælibatus. Ignatii nota ſunt verba: παρθενίας ζυγὸν μηδενὶ ἐπιτίθει, ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ κτῆμα καὶ δυσφύλακτον, ὅταν κατ' ἀνάγκην γίνεται. Item ὅστις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω, ἐὰν καυχήσηται, ἀπώλετο. Sicut enim rectè diſputat Ariſt. 2. *Eth. Nicol. 3.* pro Heracliti ſententia, quod difficilius ſit voluptati quam iræ obſiſtere, quia voluptas profundiores radices in nobis egit, quam ira, quia cum lacte materno imbibitur, & perpete conſuetudine confirmatur, & quia minus rationi obtemperare didicit. *Piccol. grad. 1. Mor. c. ult.* ita non immerito nihil ſtatuitur difficilius, quam continere & aculeos carnis, quos ipſi Paulo negotium feciſſe colligit Hier. *ad Euſtach. c. ſi Paulus 32. q. 5.*

69. Caro facilius quam mens defenditur à ſcortatione.

Digitized by Google

antequam perforent, obtundere & ſuffocare. *Petrach. de rem. utriusq. Fort. libr. 2. dial. c. 146. 232.*

70. *Difficilia & impoſſibilia habentur pro iiſdem.*

Difficilia autem, & quæ ſine incommodo effici nequeunt, æquiparantur impoſſibilibus, *l. nepos Proculo. in fi. de V. S. c. brevi. de jurejur. gl. in c. ab Exordio. verb. implere. diſt. 35.* & ad impoſſibilia nulla datur obligatio. *l. impoßibil. de verb. obl. l. Impoßib de R. I.* Pontificii verò promiſcuè, ſive continere valeant, ſive minus, ſive ad conjugium vocati ſint à Deo ſive ad cælibatum, ſacerdotes futuros obligant ad continentiam, quod certè nihil aliud eſt, quam ad impoſſibilia homines cogere, & laqueum conſcientiis injicere, quod faciendum non eſſe ipſe Præpoſ docet *in c. rurſus qui Cler. vel vov. & in c. cum habe-ret. de eo, qui dux in matr. quam adult.* dicit, *non eſſe de facili inducendam pænitentiam perpetuæ continentiæ, niſi ei, qui jam tranſierit dies ſuos, in quem non facile cadat præſumptio fornicationis.* Nam *juvenem caſtum*, eſſe *Martyrem ſine ſanguine* ſcribit Næviz *in Sylv. nupt. libr. 1. n. 124.* Athenienſes propterea perpetuo igni cuſtodiendo, non juvenculas, ſed grandævas præficere ſolebant mulieres, *Cypræ. de ſponſ. c. 13. §. 75. n. 5.* quod cum ſanciat Paulus de Diaconiſſis, quæ ex Eleemoſynis Eccleſiæ in eum finem alebantur, ut ſervirent pauperibus ægrotis, *Act. 6. & 9. 1. Timoth. 5. verſ. 16.* qua fronte audent Pontificii divino ejus ordini ſeſe opponere? Annon & illæ viduæ, quæ ex miſericordia ad miniſteria pauperum allegebantur, ſi domi non haberent, unde viverent, & liberis onuſtam familiam, quæ Eccleſiam gravare potuiſſet, non abducerent, propoſitum habebant in cælibatu & officiis piis, quamvis ſine voto, vitam tranſigendi? Sed tamen, quia juvenculæ erant, tentationes Sathanæ non effugerunt, poſt quem multos earum retrò abjiſſe, & à fide defeciſſe, calumniandiq; occaſionem adverſariis ſuggeſſiſſe Paulus teſtatur, & proinde Junioribus viduis, præſcribit aliud remedium, ut nubant, & familiæ ſtudeant, ne, ſi ante ætatem & ſupra vires cælibatum profiteantur, adverſariis ſcandalum præbeant, & ludibriis Sathanæ, ad exemplum aliarum, ſe proſtituant. Ad collegium verò Diaconiſſarum vetat ullam viduam eligi ante annum ætatis ſexageſimum ſuperatum, quia in cæteris pudicitiam, niſi ex ſingulari gratia, ægrè ſervari, licet ſacris officiis, cupidine Eleemoſynarum, ſe mancipaſſent, experientia aliquoties teſtatum fecerat.

71. *Paulus Diaconiſſas non vult eligi niſi vetulas.*

72. *Quia non vitarentur juvenculæ evitaturæ tentationes Satanæ.*

Effugium Bellarm. Rejicitur.

At nos quoque, inquit Bellarm. non admittimus ad Sacerdotium, niſi qui donum continentiæ habent. Quem, quæſo, vos rogatis, ad ſacros ordines admittendum, utrum virgo ſit & ſtimulis carnis per gratiam legem dare ſciat? Et licet quis id de ſe præſumat, ut operibus ſuis arroganter multum tribuebant olim Phariſæi, & nunc Pontificii, qui ſcit, an, quod præſumſit, poſſit perficere? Etiam viduæ apud Paulum id præſumebant, quæ tamen laſciviebant contra Chriſtum, & fidem primam irritam faciebant. *1. Tim. 5.* Barbat. ait: *Non debere exigi juramentum à Clerico, quod nolit redire ad Concubinam, quia propter humanam fragilitatem non obſervabis, in c. 1. de jur. calumn. in c. cæterum Eod.* Et Næviz anus: *Iſti magiſtri novitiorum, qui ſunt tam ſeduli ad inſtigandum adoleſcentes, imò pueros, ut frater Thomas Illyr. de poteſt. Papæ Chart. 162. intrare religionem, prævideant, qualo ſcandalum eveniat religioni & Reipubl. ob tales Apoſtatas. Non enim afferunt honorem Spiritui S. qui ubi voluerit ſpirat, & non egebit horum inſtigatorum auxilio, nec*

73. *Præſumtio Pontificiorum vana.*

torſtrationibus. In Sylv.nupt.lib.1.n.112. Nec enim omnes intrant religionem amore caſtitatis,& ait Eraſm. *in Annot.1.Timoth 3. Etiam atq; etiam vereor,ne cenſus Eccleſiaſtici caſtrent hodie Clericos verius, quam pietas.* Alios trahit hamus pinguium beneficiorum, alios ambitio, aut ſimulata æmulatio: Multos ad Monachatum adigit deſperatio & inopia: non paucos eò detrudit vel ultronea ſcelerum pœnitentia, vel magiſtratuum condemnatio. Quidam filias, quas deſperant inventuras procos, illuc condemnant, quidam filios, ſi eorum numero timent hæreditatem non reſponſuram. Multos deniq; pelliciunt blanditiæ fratrum, qui ditiſſimis quibusq; ſe applicant, ut eorum acceſſione augeant patrimonium cænobiorum, & quis poſſet cauſas illas omnes enarrare, quibus creduli falluntur animi? An his omnibus ex cornu copia, gratiam & donum continentiæ diſpenſabit Bellarminus? Non audebit, ſat ſcio, ne iis quidem, quibus dona ad ſacerdotium liberaliter indulta ſunt. Nam Paulus *ad Tit.1.* omnia ea dona præſupponit reperiri etiam in unius Uxoris viro: Qui verò à Deo ad miniſterium vocatus & donis ad id ſufficienter inſtructus eſt, cur à lege Eccleſiaſtica repellitur, ex hac cauſa, quia dono continentiæ deſtituitur? Hoc ſi non eſt laqueum conſcientiis contra expreſſam Dei voluntatem & vetitum Apoſtoli, injicere, quid ſit laqueum injicere, fateor me ignorare. Proinde rectè Leo, *Conſt. 2.* improbat Pontificum ſanctiones, quibus ait *eos ſacras divinasq; leges, quaſi abſolutæ non eſſent, abrogare, & Epiſcopatus honorem capeſſendi copiam facit quoq; iis, qui liberos habeant, nihil veritus, ne gravetur Eccleſia,* ut timet Pelagius, *c.de Syracuſ. diſt.28.* quia ob tantillam rationem, cui aliunde proſpici poſſet, tantæ turbæ conſcientiis non fuiſſent excitandæ. Sed de hoc capite ſatis: Cætera petantur ex diſputationibus Theologorum. Nobis in tranſcurſu tantum hæc tangenda fuerunt, quatenus Reipubl. intereſt, ut de conjugio honorificè quisq; ſentiat, & jugum ejus, ſub prætextu hypocriticæ ſanctimoniæ excutiendi occaſionem cives non arripiant.

74. *Pleriq; ob alias cauſas, quam amore religionis veniunt ſalsbatum.*

75. *Laqueus injicitur conſcientiis à Pontificiis.*

76. *Conſtitutio Leonis.*

CAPUT II.

DE ÆTATE QUA CONJUGIA CIVIBUS QUAM COMMODIſſimè ſint ineunda.

SUMMARIA.

1. *De differentiis ætatum.*
2. *Sponſalia infantum inauſpicatò contrahi & eſſe inutilia.*
3. *Puerorum matrimonia damnantur.*
4. *Qua deniq; ætate tam viri, quam mulieres commodiſſimè ineant nuptias.*

Poſtquam

Poſtquam huc uſque oſtenſum fuit, Reipubl. intereſſe, ut cives præmiis, legumque juſſis inducantur ad conjugia ineunda, proximum eſt, ut, cum ante legitimam ætatem matrimonia & ſponſalia rata noluerint habere Imperatores, quæ nuptiis maximè habilis ſit, & utilis ætas, diligenter diſpiciamus. Nam, cum paria ſint, nihil agere, aut præpoſterè agere non minores calamitates expectandæ ſunt Reip. ex infæcundis aut immaturis nuptiis, quã ex prorſus neglectis, *ut docet Ariſt. 7. Polit. c. 16.*

Sect. 1.

De differentiis ætatum.

1. *Quid ſit ætas.*
2. *Varia diſtributiones ætatum ex Philoſophis, ICtis & Medicis.*
3. *Non poſſe temperamentorum terminos certo annorum numero circumſcribi.*
4. *Multa gentes olim æſtimarunt pubertatem ex inſpectione.*
5. *Alia ex lanuginis exortu ſimul & annis.*
6. *Quis apud Rom. primus ocularem inſpectionem ſuſtulerit.*
7. *Termini ætatum conſtituendi ſunt præter propter.*
8. *Prima ætas quæ dicatur Medicis.*
9. *Plena pubertas non conſtituit novam ætatem apud Medicos.*
10. *Error Fernelii duas primas ætates, nomine adoleſcentia confundentis.*
11. *Temperamentum conſpicuè mutari circa ſecundi ſeptenarii exitum.*
12. *Quomq; excurrat, & quas ætates complectatur pueritia.*
13. *Qui olim inveſtes & veſticipes.*
14. *Pueritia ſubdiviſa in infantiam & pueritiam ſuſpecie.*
15. *Qui ſint proximi infantia & pubertati.*
16. *Minutiores ſubdiviſiones primarum ætatum.*
17. *Pubertatem non eſſe inter adoleſcentiam & pueritiam inſerendam.*
18. *Juventutis termini.*
19. *Quid ætas conſiſtens, unde incipiat, & quò deſinat.*
20. *Unde incipiat ſenectus.*
21. *Senectus triplex ſtatuitur Galen.*
22. *Mulier citius pubeſcit & adoleſcit.*
23. *Cujus cauſa petitur ab imperfectione temperamenti frigidi.*
24. Quib. ex cauſis fæmina in utero tardius, *extra uterum citius creſcat.*
25. *Cauſa ex Galeno perquiritur, de accretione extra uterum.*
26. *Mulier cito ſuccreſcit, ut mala herba.*
27. *Hippocratis rationes de accretione intra uterum.*
28. *Explicatur ratio vera.*

Quia verò in ætatum gradibus recenſendis, tam Philoſophi & Medici, quam JCti & Politici plurimum inter ſe diſſideant, ne velut in tenebris per ſylvam ignotam, incertis veſtigiis incedamus, differentiæ earum prius nobis ſunt declarandæ & aſſerendæ, imprimis quid ſit ſenectus, Veneri inhabilis, & quid pubertas, à qua JCti ut plurimum conjugium auſpicantur. De cæteris enim ætatibus egimus diligentius *in tr. de pæn. temper. & de excuſ. ætat. & in Phyſiol. cap. 2. de Temper.*

1. Quid ætas.

Nihil autem ſunt ætates, quam *periodi vitæ ex mutatione notabili temperamentorum totius oborta. Fernel. lib 3. Phyſiol. c. 10. injuria reprehenſus ab Argent. com. in 1. Aph. 13. cum vocabulum partis, quod exagitat Arg. in definitione Fernelii non legatur.* Servius tres claſſes civium ex ætatibus conſtituit, *Puerorum*, ad annum 17. *Juniorum*, ad An. 46. *Seniorum*, uſq; ad mortem, *Tuber. 1. hiſt. Gell. li. 10. c. 28.* ad quam diviſionem reſpexiſſe Ulpianum *in L. cum hi. 8. §. Modus. de tranſact.* notant Prattei: & Calvin. *in Lexic. verb. Ætas.*

2. Varia diſtrib. ... ætatum.

Verùm, ea diviſio non deſumta eſt ex principio interno, ſed ex uſu & commodo externo, prout videl. Ætates civium ſeſe habent ad munera

Reip.

Reip. à quibus primi & ultimi excuſantur, & quæ ſoli illi ſuſtinere coguntur, qui ſunt in medio. Xenophon quatuor ætates conſtituit, *Hottom. in Lex. verb. Ætas*, ut & Accurſius *in l. 68. in verb. a prima ætate. ad l. Falcid.* Avic. *prima primi.* Autor *finit. Medic.* licet in numeris annorum pauliſper evarient. M. Varro. quinque, in ſingulis periodis 15 annos collocans, *Cenſorin. libr. de dieb. nat. c. 14. Alciat. ad l. Pueri. 204. de V. Sign.* Macrobius *in ſom. Scip. lib. 1. c. 6. ad fin.* ex ſingulis ſeptenariis ſingula intervalla conſtituit, cujus computationem ſequitur Baptiſt. Montan. 1. *part. Medic. de Temper. ætat.* Nec ipſe Hippocr. & Galen. ubique ætates eodem tenore enumerant, iiſdemve annis circumſcribunt, quia, ut ait Celſus: *Ars Medica non eſt, quæ annos numeret.* Ut verò rem ordine proſequamur, cum præſuppoſitum ſit & certum apud Medicos, ex temperamentorum mutatione æſtimanda eſſe intervalla & numerum Ætatum, ſicut temperamenta in omnibus non eodem tempore mutantur, ita nec omnibus eundem annorum numerum præſcribi poſſe aut debere, quemadmodum docet Galen. *libr. 6. ſan tuend. c. 2. & in com. 27. Aphor. lib. 3. non omnibus eſſe unum exactum pubertatis terminum, propter calorem & frigus temperamenti, ideoq; ſe ſemel monere, ne quis quærat accuratos terminos ætatum, cum frigidi tardius, calidi citius pubeſcant*, quod notavit ex eo etiam Holler. 1. *Aph. 13. 3. Aph. 27.* Unde & Hipp. *libr. 3. progn.* nunc 30. nunc 35. annum terminum juventutis ponit, quæ loca explicans Galenus: *Quandoque*, inquit, *Hippocrates 30. quandoq; 35. commemorat. Nam eò quod aliæ aliis accidant mutationes, fieri non poteſt, ut una communis regula ex omnibus firmiter finiatur.* Hinc enim antiquitus pubertatem, non ex annis, ſed ex ortu pilorum, inſpectione judicabant apud Romanos, *in pr. Inſt. Quib. mod. tut. fin.* Saxones, *Spec. Sax. lib. 1. c. 2.* Athenienſes: *Sigon. 2. Rep. Ath. 2.* & Canones præter annos requirunt habitum corporis & potentiam generandi. *c. 3. de ſponſ. imp. gl in c. ex eo. 3 2. de Elect. in 6. Ioh. Andr. in addit. ad gl. 1. c. 1. de teſtam. in 6.* quæ erat olim ſententia Priſci & Theophili, quam expreſſiſſe Virgilium hoc verſu:

3. *Non poſſe certos annos ſingulis ætates circumſcribi.*

4. *Pubertas antiquitus judicata fuit ex inſpectione.*

Iam matura viro, plenis jam nubilis annis, cenſet Servius, injuria repræhenſus à Magio 2. *Miſcell. cap. 2.* Sed quia turpe videbatur, & à pudore fœmineo alienum, quæ natura in abditum ſecluſa locum, tegi tacitè juſſit, in apricum producere, *Ambroſ. 3. de Virg.* non primus Juſtinianus indecoram obſervationem, in examinanda marium pubertate reſecuit, ſed jam Antonius objecerat Auguſto, *quod adultæ ætate virgines denudaret, atq; perſpiceret, tanquam Thoranio mangone vendente. Sueton. in Aug c. 69.* & Tertull de ſua ætate ſcribit: *Tempus etiam Ethnici obſervant, ut ex lege naturæ jura ſuis ætatibus reddant. Nam fœminas à 10. annis, maſculos à duobus amplius ad negotia mittunt. in li. de Veland. Virgin.* Apertius Macr. 7. *Sat. c. 6. Secundum jura publica 12. annis in fœminis & 14. in puero definit pubertatis ætatem*: quem locum pro Proculianis affert Hottom. 4. *de nupt. 2.* Vixit autem Macrob. ante Juſtinianum, quippe ab Honorio & Theodoſio ad ſacri cubiculi præpoſituram evectus, *C. Theod. lib. 6. t. 8. ut indicio Scaligeri notat Ioh. Iſacius in not. ad Macr.* Imitati enim ſunt Romani morem Medicorum, qui reſpicientes ad ea, quæ fieri ſolent ut plurimum, maluerunt terminum aliquem præter propter conſtituere,

5.

6.

7. quam obſcæna inſpectione pudorem virgineum in ruborem agere. Itaque Hippocr. *5. Aphor.7.* pubertatis annos extendit ad annum 25. juventutem ad 35. *lib.3. prognoſt.* Galenus priorem terminum ſubdividit *5. Aphor com 7.& 9.* in pueritiam, durantem uſq; ad annum 14. & adoleſcentiam uſq; ad annum 25. cum ipſe Hip-
8. pocr. *1. Aphor. 13.* pueritiam & adoleſcentiam diſtinguat, ubi per adoleſcentiã non poſſe intelligi juventutem, *ut cenſet Valleſ. 1. controv. 8.* ex eo patet, quod adoleſcentes minimè dicat jejunium ferre, quod tamen commodè ferunt juvenes. Inter pueritiam item & adoleſcentiam, mediam ponit Bertinus *li.2. Medic.c.6.* pubertatem, ab anno 14. ad an. 18. quam plenam pubertatem vocat Calvin. *in Lex. verb.*
9. *Plena pubertas.* *Ætas, arg.§. fin. Inſt. Ex quib.cauſ.man.mit.non liceat.* Sed ut propter alimenta legata diſtinctio hæc in favorem pupillorum admittenda ſit JCtis, *l. Mela. de alim. legat.* tamen, quia hi quatuor anni temperamentum adoleſcentiæ non mutant, diverſam ætatem Medicis parere non poſſunt. Fernelius econtrario omnia con-
10. *Fernelij confuſio.* fundit, & uno adoleſcentiæ nomine complectitur totum tractum à primo ortu ad annum 25. quem dividit in infantiam ad an. 4. pueritiam, ad an. 10. pubertatẽ, ad an. 18. adoleſcentiam, in ſpecie, ad an. 25. eamq; opinionem Græco cuidam incerto Autori tribuit Braſſavol. & Argenter. *com.13. in lib.1. Apho.* Epiphan. Ferdinand. *lib.1. Theorem. Phil. & Med. 19.* duas tantum ætatum partes ſtatuens, nomine adoleſcentiæ complectitur, quamdiu vivens accreſcit: nomine ſenectutis, quamdiu decreſcit. Sed, quæ alii nimis accuratè diſtinguunt, Fernelius nimis negligenter confundit, cum manifeſtæ temperamentorum in hoc intervallo mutationes deprehendantur, & quidem non iis, quos ipſe ponit, intervallis, ſed potiſ-
11. *Prima mutatio temperamentorum.* ſimum circa 14. Tum enim menſes erumpere ſolent fœminis, lanugo tum in his, tum in viris, in illis etiam aliquantò maturius, ſeſe prodere. Quin etiam *hircire*, ſeu *hirciſſare*, ut loquitur Rhodig. *lib.19. Antiq Lect. c.21.* incipiunt, ſeu vocem mutare, circa ſecundum ſeptenarium, *teſte Macrob 1. in ſomn. Scip. cap.6. & Gal.3 Aphor. comm.27.28.* quæ ſunt certa indicia mutationis caloris & ſiccitatis. Dilatatur enim larynx à calore: hinc vox gravior, & dum eadem ſicceſcit magis, virilior evadit vox & minus fluit. Pili verò, ut in ſicciori parte corporis, ſcilicet vertice, non prodeunt, niſi dum fœtus abſolutè perfectus partui prope eſt, ita in partibus humidioribus non erumpunt, niſi quando calor cœpit dominari humido, & ejus abundantiam, quæ ex ſemine & ſanguine reliqua erat, diſcuſſit. *Roderi. à Veg. c.13. art. Med* Quod his verbis explicat Macrob *7. Saturn. c.7. Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſit pueritiam, fit durior & acuitur in pilos. Ideo hinc & pubes, & genæ & aliæ partes corporis veſtiuntur.* Ex ſicco enim naſci eos docet Galen. *2. de temper. c.5. 9. de V. P. & 14. Meth med.* & experientiâ demonſtrat Clem. *lib.3. Pædag. c.3.* Vir enim eo hirſutior eſt fœminâ, quo calidior & ſiccior, & Leo ut ſiccitate, ita & Juba vincit Leænam, nec mulieres unquam hirſutæ genas evadunt, niſi ætate ſicceſcant. *Iubert. de pilor affect. c.1 in fin.* Unde natum eſt proverbium in pueros præcoci ſapientia, quod *ante pilos ſapiant*, quaſi ante pilos habitus corporis non ſit ad functiones animi, & exercitia corporis ſatis obduratus. Pilos autem circa

ſecundum ſeptenarium, aut præter propter enaſci extra controverſiam eſt, & 12. *Pueritiæ terminus*
proinde terminus mutationis in illud potiſſimùm tempus incidit, cujus totum
decurſum nomine pueritiæ complectuntur leges Romanæ, *ut notat gl. Azon. in l.*
ſancimus. verb. puer parvulus. C. de infant expoſ. & patet ex l. 1. § pueritiam. de poſtul. l.
ita autem in princ. de admin. & pericul. tut. l. Mela. de aliment. legat. l. pueri app. 204.
ibi Alciat. Brech: & Godd: de V. S. Dd. ad §. 1. Inſtit. quib. mod tut. ſinit: Accurſ. in d. l. 68. *Inveſtis.*
verb. à prima ætate. ad l. Falcid. Antiquitus *inveſtis* dicebatur, *cui propter teneram* 13.
ætatem nulla pars corporis pilabat, ut ait Nonius. *Tertullian. de anim. Macrob. 3. Satur.* *Veſticeps.*
c. 8. Mancinell. in Od. 10 libr. 4. Horat. Ei opponit Apul. 2. *Apol. Veſticipem, & Veſticeps*
puer eſt, ait Feſt Pomp. *qui jam veſtitus eſt pubertate. Lipſ. in 5. Annal. Tac: Gell: libr. 5.*
c. 19. Conſpicuè patet ex Horat. *libr. 4. Od. 10.* quod illic notat Acron & Anton.
Mancinell. ſolitos Romanorum pueros alere cæſariem, donec ſuperveniens in-
ſperata pluma ſuperbiæ, faciem reddat hiſpidam, & decidant, quæ humeris huc
uſque involitarant comæ, idque ex Martiale paſſim conſtare addit Mancinell.
Impuberes porro, ſeu Inveſtes, pueros ante annum ætatis 14. puellas ante an. 12.
minatius dividunt per duas ætates *infantiam, & pueritiam in ſpecie, Gl: in proœm 6.* 14.
Decr. in verb. perfectus. Dd. ad §. 1. Inſtit. quib mod tut: fin. Menoch. arbitr. iud. caſ. 67. *Subdiviſio*
n. 6. 7. & ſeqq. Corraſ: ad l. precibus n. 19. de Impub: & al. ſubſtant. Anton. Fum: tract de *pueritiæ.*
ſubſt. n. 34. Myſing. com. ad §. Minorem natu. Inſt. de adopt. Alciat. lib. 10. Parerg. c. 10. *Infantiæ terminus.*
ad l. pueri 204. in fin. ibi Brech. in com. de V. S. Hottom. comm. verb. Iur. in verb. Ætas. Et
infantiam quidem definiunt primo ſeptenario, *per l. 1. §. ſufficit. ubi gl. verb. non*
poſſunt. de adminiſt. & peric. tut: l. ſi infanti. §. ult. ubi Bart. Bald. Iaſ. C. de jure delib. l. in
ſponſalibus. 14. in fin. de Sponſal. c. 1. de deſponſ. impub. in 6. Gl. in l. uxorem 41. § teſta-
mento verb. intra 7. annos. de leg. III. Gl. in Clem. 1. ubi Covarr. part. 3. Rel. n. 5. de homi- *Pueritia in ſpecie ſubdiviſa.*
cid. pueritiam ſecundo, ſub qua propriè impubem contineri notat Petr. Faber. *ad*
l. 5. n. 15. de R. I. ex l. ſed & ſi quemcunq. §. ſed etſi infans. ad l. Aquil. & hanc iterum di-
rimit Theophilus *in §. pupillus. Inſt. de inut. ſtipul.* in duas claſſes, à boni viri arbitrio
circumſcribendas, *Baro in d. § pupillus.* cum in lege nihil de iis reperiatur determi- 15.
natum. *l. 1. de jur. delib.* Proximus enim infantiæ is dicitur, qui in primo confinio *Proximus infanti & puberti.*
poſt primum ſeptenarium adhuc hæret: Proximus pubertati, qui ad finem ſecun-
di propè accedit. *Gal. 3. Aphor. 27. Zaſ. q. 2. de jud. n. 1. & 2. Vigl. in § teſtes autem nu. 11.*
Inſt. de teſtam. Decius in l. pupillum n. 1. de R. I. Menoch. caſ. 57. n. 25. Ioh Fab. in §. pupillus
Inſt de inut. ſtipul. Fernelius tamen *d. c. 10.* infantiam non extendit ultra quartum
annum Medici ſubtilius adhuc primam ætatem dividunt, in tempus geſtationis, 16.
dentitionis, *1. Aph. 24. 25. 26. 27.* quorum utrumq; ſeptem, aut novem menſibus *Subdiviſio medicorum*
definitur, & ipſe Hippocr. pro morborum viciſſitudinibus multifariã ætates di-
ſtinguit, *in 3. Aphor. Com. 2. 3. Epid. tex. 8. & Com. 1. 6. Epid. tex. 5.* ſed quia nihil faciunt
ad noſtrum inſtitutum, quippe Medicorum ſcopis propriè dicata, omiſſa prima 17.
ætate, quæ deſinit in pubertatem, Subtexto alteram, quam vocat Hipp. *1. Aph. 12.* *Inter adoleſc. & puer. non cadet media pubertas.*
Adoleſcentiam, eamq; extendit Galenus ad annum 21. *5. Aphor 9.* Putat Argent.
in com. 15. 1. Aph. ex ſententia Galeni, inter adoleſcentiam & pueritiam, mediam

Digitized by Google

pubertatem quatuor annorum eſſe adiiciendam, quam opinionem ſupra quoque Bertino attribuimus. Sed quia Gal. 3. *Aph. 27. & 29.* pueritiæ in pubertatem deſinenti, immediatè ſubnectit adoleſcentiam, non eſt ut turbemur, & quinque ſpecies ætatum, quas alibi Galenus proponit, *1. Aph. 13.* pubertatis acceſſione vitiemus. Nam *in d. Aphor. 9.* non propoſitum ipſi eſt præciſè principium adoleſcentiæ accerſere ex anno 18. ſed oſtendere, quod octo primi anni, illic ad Hippocr. nominati, ad adoleſcentiam pertineant.

18. *Iuventutis terminus.* Adoleſcentiam excipit juventus, ad annum 35. excurrens, ipſo Hippocr. judice. *5. Aphor. 9.* qui Aphoriſmus deſumtus eſt *ex li. 2. progn. & Coac. Paſſag.* Nam, quod dixerat, *3. Aphor. 29. Iuventibus ſanguinis ſputiones, tabes*, id *5. Aphor. 9.* per annos determinat, inquiens: *Tabes fiunt maximè ætatibus ab anno 18. ad 35.* Non tantum igitur ſine ratione, ſed etiam contra dictamen Hippocr. Montan. *in ſen. 1. Avic. & com. 13. lib. 1. Aph.* juventutis terminum ſtatuit annum 28. & qui inde excurrit, quintum ſeptenarium conſiſtenti ætati adjudicat.

19. *Quæ ætas conſiſtens.* Conſiſtens enim ætas à Gal. *lib. 1. Aphor. 13.* media vocatur inter vigorem & ſenectutem. Vigor autem tribuitur juvenibus, qui ἀκμάζοντες inde dicuntur, & non deſinit ante an. 35. niſi in valdè naturâ effœtis, & hinc incipit καθεστηκυῖα, ſeu, ut Cicero ipſe effert, *conſtans ac media ætas*: *libr. de ſenect.* quia in vigore manens non admodum declinat, unde ἀνδρία, ſeu virilis ætas dicitur, & in medio ætatum quaſi libratur. Gal. ex Thucydide advocat nominis originem, qui appellat τοὺς ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ, quos Hippocr. καθεστηκότας, id eſt, interprete Philotheo, ἐν παρακμῇ ὄντας, Ariſt. *8. Eth. c. 3.* τοὺς ἐν ἀκμῇ, quibus ſubjicit νέοι. Extenditur uſque ad exitum ſeptimi ſeptenarii, ſeu annum 50. Unde Macrob. *1. in ſomn. Scip. c. 6. Cum numerus 7. ſe multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur & dicitur: Adeo ut illius ætatis homo, utpote qui perfectionem & attigerit jam & nec dum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio virium alienus habeatur.* Malè Montanus hinc conflat principium ſenectutis, quia ad frigidum nondum ſatis notabiliter deflectit. Sed quia hæ ætates nuptiis aptæ cenſentur citra controverſiam, minutius earum partes non perſequor.

20. *Senectus.* Senectus deniq; eſt, quicquid ab anno 50. vivitur, usque ad mortem. Nominat Gal. *3. Aphor. ult.* quosdam, qui in prima ſenecta collocant καθεστηκυῖαν, *ut & Montan. in F. 1. Avic. & Epiphan. Ferdin. lib. 1. theo. 19.* ſed eórum ſententiam non probat, ut ipſi imponit Valleſ. *lib. 1. Contr. 8* quia *in Aph. 13. lib. 1.* ubi idem præſupponit Valleſ. *in comm.* etiam principium ſenectutis diſtinguit à conſiſtente ætate, & ſenectutem ſic diſtinctam dividit, ruditer loquendo, in crudam ſenectam & extremam, quam diſtinctionem repetit Fernel. *3. Phyſ. c. 10.* In *5. verò de ſanit. tuend. c. 12. in fin.* triplicem ſenectutem conſtituit:

21. *Triplex.* *Et prima pars*, inquit, ὠμογέροντων, *crudam viridemque ſenectam viventium dicitur, propterea, quod adhuc obire civilia negotia poſſunt. Altera autem, cui aptè nomen ipſum inditur eo, quod ipſa ſit, de qua dicitur:*

Vt lavit, ſumſitque cibum, det membra ſopori.

Quod tamen in tertiam non convenit, in qua Telephum Grammaticum bis terve menſe

menſe lavari auditum eſt. Nominant eum, qui ad hanc partem pervenit, Græcè πέμπτον, ſicut ajunt, qui vocabulorum Etymologiis gaudent, ab eo, quod eſt, πέμπειν τὴν εἰς ᾅδου πομπὴν, id eſt, *mittendo in pompam, quæ ducit ad manes. Para. 1. Chirurg. c. 5.*

Quæ de terminis Ætatum, ad inſtitutum noſtrum pertinentia, diximus, potiſſimum intelligenda ſunt de viris. Nam mulier, cum ſit imperfectior, citius ad maturitatem & *ἀκμὴν* devenit, quemadmodum & citius pubeſcit, & generando ſemini portandoque utero fit idonea. Ideo *fœminis,* ait Plutarch. *in Problem. Veteres Romani octavo die nomina imponere conſueverunt, cum in Viris id differrent, usq; in nonum.* Epictet. quidem principium pubertatis, quo in conjugium adoptari & Dominæ vocari ſoleant, accerſit ab anno 14. *in Enchirid.* dum ait: *Mulieres ſtatim ab anno decimo quarto à viris Dominæ vocantur,* quod ſic explicat ex verbis ſeqq. Simplic. *Pleriq; mortales, uxoribus à prima ætate adulantur & honorem habent, easq; Dominas vocant ſolius concubitus cauſa.* Macrobius quoq; *7. Saturn. c. 7.* vim generationis in pueris & purgationem in fœminis moveri ſcribit ſub exitum ſecundi ſeptenarii, ſed fœminas maturius biennio à tutela liberari *propter votorum feſtinationem,* ſeu, ut explicat Covarr. *part. 2. Matr. c. 5. n. 2.* quia malitia facilius ſupplet in iis ætatem, & difficilius cuſtoditur pudor, qui, ſemel amiſſus, perpetua eas multat infamia, cum impudicitia in mulieribus patiatur majorem famam, quàm in viris. Cæterum non ea eſt feſtinationis votorum in fœminis legitima cauſa, ſed ætatis ipſius maturior conſiſtentia, per quã & Veneri fiunt citius idoneæ & marito tolerando, ut idem Macrob. teſtatur *7. Satu. c. 7. Fœminæ celerius, quam pueri fiunt idoneæ ad generandum. Nam & ſecundum jura publica duodecimus annus in fœmina, & quartus decimus in puero definit pubertatis ætatem.* Quæ ſit autem facilioris accretionis cauſa, apud Macrob. diſputant Horus & Symmachus. Ille cauſam dicit eſſe; *quia calent amplius, & calor omnis generationis cauſa eſt.* Symmachus verò ait. quæ ratio veriſſima eſt: *Quod citò admonentur generationis, non nimii caloris, ſed naturæ infirmioris eſt: Ut exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Idem Plin. lib. 7. hiſt. nat. c. 3.* Nec enim fœmina, ſed vir calidior eſt, dicente Hippocr. *li. 1. de diæt. Gal. 14. de Uſ. part. c. 6. & in libr. de Temper. 6. Epid. com. 2. tex. 43. Ariſt. 4. gen. anim. c. 1. de long. & brevi. vit. 3. de part. anim.* & probantibus, Macrob. *d. c. 7.* Montan. 1. *part. Med. de temper.* Sex. Laurent. *libr. 2. Anat q. 13. & ex eo* Mercat. *in qq. Med. part. 1.* Roder. à Veg *com. in 6. de loc. aff. ſect. 5.* Valleſ. *1. Controv. c. 9.* quorum ſententias cum diligenter pertractaverimus *in obſerv. & qq. noſtris Anat.* hic odioſè non repetimus.

22. *Mulier citius adoleſcit.*

23. *Cur citius pubeſcant fœminæ.*

Fœmina frigidior viro.

Tantum hoc quærimus, quare fœminæ in utero tardius, extra uterum citius adoleſcant. *Ariſtot. 7. hiſt. anim. cap. 3. 4. gen. anim. cap. 6. Mares enim 30. diebus, fœminæ 42. conformantur, quam longiſſimè,* ait Hippocr. *de nat. puer.* & pari proportione poſt partum fœmellæ, 42. dies, poſt maris, 30. dies purgari puerperas ibidem addit, & *in 6. Epid. com. 2. tex. 44. Mas,* ait, *conſiſtit citius, ſed tardius augetur & longiore tempore.* Citius quoque movetur mas, nimirum tertio menſe; cum fœmella non moveatur ante quartum; quod Galen. *d. com. 2. tex. 44.* experientiâ gravidarum probat; *Mares [illegible] citius incipere moveri, & plures & vehementiores motus edere, quod*

24. *Cur tardius perficiatur fœmella in utero.*

25. *unicum Diogen Apolloniat. in li. 2. de nat. negaſſe referebat Rufus.* Et Galenus quidem rationem reddit, quare tardius augeantur mares, quia ſicciores ſunt, & quò quodq; humidius, eò facilius extenditur. Homerus, cum Pandori filiabus, à ſingulis Deabus tributum finxiſſet, quod cuiq; Deæ proprium eſſet, *Diana,* inquit, *addidit longitudinem, quia virgo*, quaſi virginum longitudo eſſet propria. Citius item, ait Galen. deſinunt accreſcere, propter imbecillitatem, quod ex Hippocr. deſumtum eſt. *lib. de ſeptim. part. paulò ante fin. Vbi ex utero ſejunctæ fuerint, puellæ citius, quam pueri pubeſcunt, ſapiunt, & ſeneſcunt, propter corporum imbecillitatem & victus rationem.* Videmus enim etiam arbores ad interitum properantes, impenſius luxuriare, & ante tempus fructus ſemicoctos maturare, & Seneca ait: *Præcocia*

26. *Cur citius accreſcat extra uterum.* *ingenia rarò ad maturitatem pervenire.* Quod cito fit, cito perit. *Corraſ. annot. 1. Areſt. Thol. Quod citius creſcit, citius finitur,* ait Bald. *in l. 2. C. de his qui ven. ætat. impetr. Quod natura modicum curat, citò producit ad augmentum. Ægid. de regim. princip. li. 1. Par. 2. c. 25.* Quæ verò cauſa contrario effectu faciat, ut dum intra uterum eſt fæmella, ſegnius perficiatur, Galen. *d. tex. 44.* non explicat, & ratio Hippocr. *in lib. de ſeptim. part.* ſpecioſa magis eſt, quam veriſimilis. Ait enim, *propter familiaritatem & amicitiam, quam fæmella habet cum fæmella, ægrius partum abſcedere & diſcerni.* Nam non ab utero, ſed à facultate plaſtica, vel materia ſeminis, tanquam principiis internis, cauſa accerſenda eſſet. Ratio autem diverſitatis à diverſitate motuum porrigitur. Nam in utero partes formam & conſiſtentiam accipiunt: ex-

27. *Ratio Hippocr.* tra uterum extenduntur tantum & temperiem mutant. Humida verò facilè quidem extenduntur & calor debilis citò ſubſidet, proinde citò exurgunt fæmellæ & in medio conatu calor deficit: ſed eadem difficultèr terminantur & in firmam ſolidamque ſubſtantiam compinguntur, præſertim, ſi calor laboret, &

28. *Ratio vera.* ſubigendæ materiæ non ſit ſufficiens: Unde fit, ut in utero, ubi efformantur partes, ſegnius perficiantur fæminæ, ex humido & frigido ſemine ſubnatæ, quam viri, propter eandem humiditatem, & caloris inopiam. Inde enim nomen traxit mulier, ſcilicet à mollitie, *ut Varro & Lactant. ajunt. c. 12. de opiſ. argumento. §. muliebri. de aur. & arg. leg.*

Sponſalia infantum eſſe inutilia.

1. *Exempla immaturorum ſponſaliorum.*
2. *Quæ ipſo jure nulla ſunt.*
3. *Propter conſenſus defectum.*
4. *Qui non cadit in infantes.*
5. *Utrum ad conſenſum præſumendum ſufficiat numerus ſeptem annorum.*
6. *Exceptio quorundam de matrimonio carnali.*
7. *Quod præciſè numero annorum inhærendum non ſit.*
8. *Quomodo cohabitatione ſponſalia convaleſcant.*
9. *Auguſtus qua de cauſa tempus ſponſas habendi arctaverit.*
10. *Sponſalia puerorum obnoxia funeſtis & creberrimis mutationibus.*
11. *Qua ex cauſa præpropera ſponſalia minus bene cedant.*
12. *Unde oriantur rixæ & lites.*
13. *Sponſalia puerorum condemnantur aliis rationibus.*

POſtquam ætates diſcretæ ſunt, & præſuppoſitum: Mulieres citius ad maturitatem aſpirare, faciliusq; decreſcere viris, ſeligendæ jam ſunt ætates, conju-

gijs

Digitized by Google

gijs contrahendis maximè idoneæ. Imprimis verò damnamus præcocia ſponſalia, quæ ad inconſulta vota feſtinantes parentes paciſci ſolent, de infantibus, dum in cunis vagiunt, aut ab Ephebis procul adhuc abſunt. Solent enim, *ut ait Philipp. in loc. de conj.* cupiditatibus ſuis avari parentes conjugia liberorum prætexere & illorum periculo amicitias & pacem velle conflare. Ita Deidemia ſoror Pyrrhi deſponſa erat Alexandro, Alexandri M. & Roxanis filio, infanti. *Plutarch. in Pyrrh. n.2.* Auguſtus adhuc adoleſcens ſponſam habuerat Publ. Servilii Iſaurici filiam, mox de conſilio exercitus Claudiam nondum nubilem duxit. *Sueton. in Aug. c.62.* Claudius Imper. calamitates quoq; domeſticas ab immaturis nuptiis auſpicatus eſt *Suet. in Claud. c.26.* & Sillano nondum puberi filiam deſpondit. *Ibid. c.24.* Alexius Comnenus Ibanco, à Blachis ad Romanos tranſeunti, Theodoram Iſaaci generi ſui filiam in cunis relictam, uxorem promiſerat, ut in fide ſua contra Barbaros maneret. *Nicet. 1. & 3. Annal. Alex. Comn.* Richardus II. Rex Angliæ, amore cæco filiam Caroli VI. Regis Gall. petebat in matrimonium, eamque, licet Duci Britanniæ jam ante deſponſam, abducebat adhuc inhabilem Veneri & neſciam rerum, quæ gererentur. *Froſſard. lib. 4.* Ludovicus Andegav: Rex Siciliæ jam penes ſe habebat Johannis Ducis Burgundiæ filiam, filio ſuo majori natu in matrimonium deſtinatam. *Nic: Gill: in Carol. 6.* Ludovicus Rex Ungariæ inconſulto impetu Wilhelmum Auſtrium cum filia Hedvvigi eum in finem educatum, generum ſibi, & Polonis regem decreverat. *Crom. lib 14.* Carolus V. receperat Henrici IIX. Regis Angliæ filiam majorem natu ducere, & multam ſibi ipſi, ſi reſiliret, adjecerat. *Bellai. lib. 3. Comm:* Statius 1. *Thebaid.* introducit Atyn, qui Iſmenem infantem ſibi pactus erat.

Pactus Athæ̨oream primis Atys ibat ab annis
Iſmenem Tyrii juvenis non advena belli.

1. Frequentia eſſe immatura puerorum ſponſalia.

Nec nunc deſunt exempla, ſi in Gallias, Hiſpaniam & Angliam oculum reflectas, nec ullo ſeculo defuerunt. Utrum verò, quod paſſim fit, rectè fiat & è re tam privatæ familię, quam publici commodi, paucis conſiderandum nobis eſt.

Et quidem, quod ſponſalia infantum nulla ſint, tam Canonico, quam civili jure receptum eſt, *c. un. 30. q. 2. c. 1. 2. 4. 5. 12. 13. de deſponſ. impub. c. 1. Eod. in 6. l. 14. de ſponſal. Leo Novell. 109. quam & Comnenus probavit*, ſive ambo ſint infantes, ſive alteruter tantum, *c. 2. c. de illis. 7. de deſponſ. impub. Panormit. c. 3. de ſponſ.* cujus ratio ex defectu conſenſus deſumitur. Cum enim tam ſponſalia, quam nuptiæ conſenſu contrahantur, in quo conſiſtit utriusq; eſſentia. *l. 4. l. ſponſalia 11. de ſponſ. l. nuptiæ 2. de rit. nupt. l. nuptias 30 de R. I.* deficiente conſenſu, nuptias ipſas deficere neceſſe eſt. Conſenſum autem præſtare non poteſt infans, quia conſenſus præſupponit intellectum, quo ipſe deſtituitur. Græci propterea infantem & Stultum uno nomine complectuntur, νήπιον, utrumq; denominantes Clem. *lib. 1. pædag. c. 6.* Ariſt. 2. *Eth. Eudem.* & Senec. *c. 11. & 12. libr. In ſap non cad. injur.* non magis infantem, quid agat, intelligere, putant, quam pecora. Nam, quod apud Senecam *libr. 7. declam. 5. & lib. 3. Controv. 20.* Senianus dicit: *Nihil puero eſt teſte certius, utiq; quinquenni. Nam & ad eos pervenit annos, ut intelligat & nondum ad eos,* quibus

2. Sed ipſo jure nulla.

Sive ambo, ſive alteruter puer ſit.

3. Propter defectum conſenſus.

Infantes non poſſe conſentire.

Licet quinquennes.

quibus fingas, Rhetoricè magis, quam verè dictum eſt, ut ibidem ſtatim ſubjicitur Nam etſi

Maxima debetur puero reverentia, ſi quid
Turpe paras: Nec tu pueri contemſeris annos.

Tamen, quinquennem infantem verius, quam puerum dixeris, & ipſi etiam pueri ante annum 14. nedum infantes, à mancipationibus & teſtamentis arcentur, *1. Inſt. de teſt. ord. Boet. in* Top. Cic. nec teſtimonium dicere poſſunt, quia non jurare, *l. qui juraſſe 26. de jurej. c. pueri. 22. q. 5.* & injurato fides non habetur. *l. jurjur. 8.* C. *de teſtib.* Plinius etiam ſenſum adimit infantibus: *lib. 7. cap. 50. Infantiæ anni ſenſu carent*, cui conſonant LL. *l. 5. §. ſed & ſi infans. ad L. Aquil. l. ſi quis ſuo 33. §. legis.* C. *de inoff. teſtam. l. 3. de adquir. poſſ. l. ſponſalibus. la. 2. de ſponſal.* Quod ſi etiam intellectus competat infantibus, in negotio matrimonii non ſufficit, ut notat Thom. Aq. *3. part. q. 43. art. 2.* ad quod requiritur præter intellectum, magna quoque vis conſilii.

Conſenſus ſine conſilio nō ſufficit ad matrim.

5. Dubium verò eſt, quouſque infans præſumatur intellectu carere, quia Modeſtinus, Sponſalibus, ut Matrimoniis, negat præfiniri certum terminum, ſed ſatis eſſe dicit: *Modo, quid fiat, ab utraq; parte intelligatur.* Mox verò intellectum ad certos annos alligat, dum addit: *Id eſt, ſi non ſint minores, quam ſeptem annis.* Abbas enim *in c. juvenis. de ſponſal.* Duaren. *l. 1. de V. Obl.* Brunell. *de ſponſal. concl. 4.* Albert. Gent. *de nupt. lib. 1. cap. 1.* præcisè inhærent numero annorum, & ante ſeptimum completum nemini concedunt jus ſponſaliorum, ſicut Canones profeſſione religionis ante complementum annorum præfinitorum cujuscunque intellectus & judicii homines abigunt. *gl. in c. ex eo. verb. pupillar de Elect. in 6. gl. 1. & in addit. Ioh. Andr. in c. 1. verb. Impuberes de teſtam. in 6.* Nam ubi lex certum annorum numerum exprimit, contra legem facit, qui de annis aliquid remittere aggreditur. *l. nemo* C. *de relig. & ſumt. fun. l. fin* C. *de teſtam. mil l. qua ætate ff. de teſtam. arg l. nihil tam. de R. I. Duar. 1.* C. *de his, qui ven. æt. impetr.* Excipiunt tamen dd. gl. matrimonium carnale, in quo non ſolum anni, ſed & habitus corporis & potentia generandi ſpectatur: *c. puberes. 3. de deſponſ. impub.* & Ulpianus in *l. falſus tutor. §. Iulianus. 3. Quod falſ. tut. aut geſt.* excuſat patrem, qui ex propenſiori affectu, ante annum ætatis 12. quem leges præſcribunt, *l. quæſitum de ſponſal. l. minorem. 4. de rit. nupt.* filiam in ſponſi familiam deducere properavit. Canones etiam, ſi malitia ſuppleverit ætatem, immaturas nuptias tolerant, *c. de illis. c. ult. de deſp. impu. Abb. & Prepoſ. in c. de deſponſ. impub.* Quæ verò ratio in matrimoniis locum habet, qua de cauſa excludenda erit à Sponſalibus? cum perinde anni habendis ſponſis, quam ducendis uxoribus ſint præfiniti. Si enim omnis lex intelligenda & explicanda eſt ex ſua ratione, *in hac d. l. 14. de Sponſ[al].* apparet, numerum annorum à Modeſtino adjici non tanquam primam, ſed præſumtivam & ab externo inditio deſumtam rationem. Nam propterea ante ſeptimum annum non ſubſiſtunt ſponſalia, quia ante illam ætatem non præſumuntur infantes intelligere, quid agatur. Porrò verò, quod vel ante intelligant, vel poſt elapſum terminum, nondum intelligant, nec illis facultas jure tolli, nec his jure concedi poteſt, quia primaria

Utrum infantes 7. annô ſunt conſenſus capaces.

6.

In matrim. requiritur etiam habitus corporis.

7.

Non eſſe præcisè inhærendum numero annorum.

cauſa, vid. intellectus, in illis explevit ætatis defectum; in his nihil operantur anni, cum abſit prudentia, & vis conſilii, quæ in eligendo vitæ compare neceſſariò requiritur. Determinavit quidem legislator ſponſalia ad certos annos, ſed judicis arbitrio eos ſapienter ex cauſa primaria ſubjecta interpretandos reliquit. Atque ita cenſet Bernhardus gloſſator *in c. Iuvenis. verb. dubia in fin. in c ſponſam. verb. Nubili de ſponſal. Covarr. part. 1. de Matrim. c. 2. n. 1.* & conſentit hæc opinio maximè cum eo, quod ſupra diximus, non poſſe ætates, vel ad pœnas vel ad matrimonia, certis limitibus Tyrannicè circumſcribi, ſed exquiſito & prudenti judicis arbitrio plurimum eſſe relinquendum. Addunt verò JCti: Licet quæ ab initio, propter defectum maximè eſſentiæ, nulla ſint, ſolius temporis tractu non convaleſcant: Sponſalia tamen robur acquirere mutua cohabitatione, ex qua indicium conſenſus ſecuti fieri queat, *c. duo pueri, ubi Abb. de deſp. impub. c. un. in pr. Eod. in 6.* Cujac. rectius putat, non convaleſcere, quæ nulla erant, ſponſalia, ſed conſenſu refici & quaſi de novo fingi, *c. de illis. 7. de deſponſal. impub.* quemadmodum ex indulgentia Eccleſiæ robur acquirit matrimonium, quod contra interdictum ejus initum erat. *c. 1. de matrim. contract. contra interd. Eccleſ.* 8. *Sponſalia cohabitatione convaleſcere.*

Auguſtus porro cum legi ſuæ, de præmiis maritorum, immaturitate nuptiarum fraudem fieri intellexiſſet, tempus ſponſas habendi coactavit. *referente Sueton. in Aug. c. 34.* quod prolixius ſic explicat Dion *libr. 54. Cum quidam pueros deſponderent & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusq; mariti non præſtarent: ſtatuit nullam ſponſionem firmam eſſe, poſtquam, biennio exacto, nuptiæ non ſequerentur, hoc eſt, ut omninò decennem deſpondere opus eſſet, ſi quis ſponſionis ejus vellet fructum. Puellæ enim duodecimus annus plenus ad nuptias definita ætas cenſetur.* Peculiari quidem & privata ratione inductus fuit Auguſtus ad tempus ſponſaliorum coarctandū, ſed quia non parvi momenti argumenta eam legem perpetuam ſuadent, non abs re fuerit eorum quædam repetere & in medium proponere. Suetonius improperat facilitati ſponſaliorum *d. c. 34.* incommodum ſatis arduum & frequens, nimirum, *crebram matrimoniorum mutationem*, quæ licet ex divortiis potiſſimum, tamen non infrequentius, ex præpoſteris & temerariis Sponſalibus oritur. Nam conſtans matrimonium ſperandum non eſt, niſi ex conſtanti animorum conſenſu, qui morum conſenſui ſeu convenientiæ innititur. Fortè fortuna autem evenit, ut mores eorum inter ſe conſentiant, qui ingenii documenta nulla adhuc dederunt. Ludovvicus Rex Ungariæ Wilhelmum & Sigiſmundum in aula ſua à pueris educarat, ut animi eorum & filiarum conſuetudine coaleſcerent. Richardus II. Angliæ Rex ſponſam, nondum viri potentem, deduxit in Angliā, quod cum improbarent proceres Regni, *ſe id facere* reſpondit, *ut facilius, dum ſit flexilis ætas, tranſeat in mores Anglicos.* Quid autem ſperamus futurum, ſi longè diſſitis regionibus, ad diverſa ſtudia, diſſidentes mores, ut alia aliis populis placent, educantur? Quin etiam, licet animi conſentire poſſint uſu & converſatione: infinita tamen intervenire ſolent impedimenta, quæ non tantum matrimonia inchoata diſtrahant, ſed ſæpe familias integras, nonnunquā etiam Reſpubl. ut internecina adigant odia & indelebiles inimicitias. Rectè notavit Melancht.

9. *Auguſti lex de coarctandis ſponſalib.*

Quæ ex cauſ. lata.

10. *Sponſalia puerorum facilè fine cauſa diſrumpuntur.*

Digitized by Google

Beza de repud. pag. 82. Corraſ. Annot. 1. in Arreſt. Tholoſ. immatura ſponſalia, inſciis liberis, à parentibus pacta in calamitates plerunque deſinere, non quod à ſolo eventu argumentum capere velit, ſed quod ex rei natura vix aliter fieri poſſe adverterit, ſiquidem Dei benedictionem ſibi promittere nequit, qui ad generationem inſtituto ſacro conjugio, ad ambitionem, avaritiam, & commoda domeſtica abutitur.
11. Nec enim Sponſalia hæc rata ſunt, niſi confirmentur, poſt annos pubertatis *c. 7. & 12. de deſponſ. impub.* Impunè igitur diſſolvuntur, quemadmodum Cæſar Coſſutiam ex equeſtri familia, ſed admodum divitem, ſibi prætextato deſponſatam dimiſit. *Suet. Cæſ. c. 1.* M. Antoninus Philoſophus item ſponſalia quæ cum L. Cejonii Commodi filia 15. ætatis anno de voluntate Adriani, contraxerat, diſſolvit, & Fauſtinam conſobrinam in ejus locum recepit *Capitol. in Anton. Phil.* Auguſtus Claudiam dimiſit, ſimultate cum Fulvia ſocru oborta. *Suet. in Aug. c. 62.* Claudius Æmyliam Lepidam, Auguſti proneptem, repudiavit, non alia de cauſa niſi quod parentes ejus Auguſtum offendiſſent. *Suet. in Claud. cap. 20.* Deidemia ſoror Pyrrhi deſponſa Alexando, nupſit poſtea Demetrio. *Plut. in Pyrrh.* Richardus II. Rex Angl. ſponſam ſuam ſubtraxerat Ducis Britanniæ filio. *Froſſard lib. 4.* Hedvvigis Regina Poloniæ coacta fuit Jageloni M. Duci Litvaniæ nubere, licet promiſſa fuiſſet Wilhelmo Auſtriaco. *Crom lib. 14.* Carolus V. repudiata Maria Angla, pinguiori fortuna inventa, duxit Regis Portugaliæ filiam, *Bell. lib. 3. Comm.* & ita ferè fieri videmus, ut ſponſalia immatura rumpantur, vel quia pinguior conditio excludit priorem, vel quia animi levicula offenſione, quæ ætate lubrica, tam longo intervallo facilè alicunde ſubnaſci poteſt, diſſiliunt, vel quia illi, quorum intereſt, repugnant, ut Bituricenſis & Burgundiæ duces, qui pro Carolo VI. regnum Galliæ regebant, Domini de Riviere filiam, Jacobo Hugonis Caſtilion. filio deſponſam, in alienum matrimonium intrudebant, *Froſſard. lib 4. cap 48.* vel quia nuptiarum juratus hoſtis aliud impedimentum aliunde objicit, ut vulgo dici ſolet: De conjugiis ineundis deliberandum eſſe diu, de
12. conſumandis ſtatuendum ſubitò. Repulſam verò an pars læſa æquo feret animo? Certè Ibancus defectionis ſuæ inter cæteras hanc quoq; cauſam habuit, quod Alexius Imper. promiſſam ſibi neptem, Iſaacii Sebaſtocratoris relictam filiam non tranſmitteret. *Nicet. lib. 3. Ann Alex. Comn.* Johannes Dux Burgundiæ nullum non lapidem movit, ut ignominiam, à Ludovvico Andegav. ſibi illatam, cum filiam domum, irritis ſponſalibus, remiſiſſet, ulciſceretur, *Gill. in Carol. 6.* nec omiſiſſet Wilhelmus ſponſam ſuam ex media Polonia repetere, ſi vires ſuppetiiſſent, cum Cracoviam eo animo veniſſet, & niſi reſtitiſſent Poloni, voto potitus fuiſſet. Henricus IIX. Angl. perenni odio proſecutus eſt fortunam Caroli V. & Franciſco I. Gall. non tantum contra ipſum liberales ſuppetias tulit, ſed argentum quoq; à Carolo ſibi propter reſciſſa ſponſalia debitum, ad perſolvendum lytrum eidem donavit. Accedit injuria, qua afficitur is, cui ſponſa, ſponſusve ſubtrahitur, dum in pinguiorem conditionem deducitur.

Diſſidia ex ſolutione ſponſaliorum

13. *Rationib. aliis improbantur pueror. ſponſalia.*

Præterea, cum immatura ſponſalia hunc ſaltem effectum edant, ut inde naſcatur Affinitas, tamdiu à matrimoniis aliis abſtinendum erit cognatis & Affinibus,

Digitized by Google

nibus, quam diu ſponſalia pendent. *c. literas. c. duo pueri. de deſponſ. impub.* Poſtquam verò, ut frequentiſſimè fieri ſolet, ſponſalia diſſiliunt, evaneſcente ficta illa affinitate, fruſtra ab arctiori amicitia reliqui ſibi temperarunt, qui potuiſſent ſtabilem aliquam conjunctionem inter ſe confirmare, niſi lubrica illa ſpes impediiſſet. *Panorm. c. 2. de deſp impub. Alber. Gent. 5. de nupt. c. 1.* Deniq; ſi majores natu ſpondeant ſibi puellas in cunabulis, aut viceverſa, quemadmodum filiam jam puberem Syilano impuberi deſpondit Claudius, & Richardus matura ætate, immaturam domum duxit virginem, ſæpe nectuntur laquei conſcientiis, & impeditur utilis Reipubl liberorum generatio, nimirum ſi lex jubeat puberem expectare, nec faciat illi copiam diſſentiendi & recedendi à contractu, donec alter quoq; pubeſcat, *ut ſentit gl. in c. de illis 7. verſ. cum ſponſal. contrah de deſponſ. Impub. & conſentit Beza de repud. pag 81. licet communem in contrarium afferat Covar. 1. part. Sponſ c. ult. §. un. n. 2. Cypræ. de Sponſal. c. 9. §. 6. ex Abb & Præpoſ. in d. c. 7.* Quis enim non cum Ibanco à filia tranſiret ad matrem, & diceret: *Quid mihi rei cum lactante adhuc agna, cum ove indigeam ad coitum apta? Nicet. libr. 1. Ann Alex. Comm. Iſacii fratris*, aut non cum Horatio ſeipſum dehortaretur ab uvæ immaturæ auſteritate?

Nondum ſubacta ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec Tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentis eſt animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: Iam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore. Libr. 2. Ode 5.

Rectius igitur faciunt, qui quod in re præſtare nequeunt, in ſpe non promittunt, & ante tempus libertatem ſuam nec vendunt, nec aliorum arbitrio proſtituunt, ſed tum demum, quando ætas cum poteſtate voluntatis conſentit, liberè ſtipulantur, quod ſine mora complere & poſſunt & volunt.

Puerorum matrimonia damnantur. Sect. 3.

1. *Fœminam viripotentem ſtatuunt jura anno ætatis 12*
2. *Sed de maribus nihil cautum reperitur.*
3. *Iuſtiniani lex improbatur.*
4. *Nec obtinuit in ipſa Rep. Romanorum.*
5. *Gen. alis argumentum rejicitur pro Iuſtin.*
6. *Pueri nequeunt obtinere finem primarium conjugii.*
7. *Famellam ante anno 14. ad matrim. non admitti à Macrob. Epitt. Heſio. Aet, &c.*
8. *Quomodo tam brevi ſpacio potuerit Iudas nepotes & pronepotes ſuſcipere.*
9. *Iudam duxiſſe uxorem valdè puerum.*
10. *Nec non Benjamin. Salomon. Achaſ. Ioſ.*
11. *Sed rara hæc exempla non eſſe rapienda in conſequentiam.*

 12. Pue-

12. *Pueros novem annorum reddidiſſe fæminas gravidas.*
13. *Puellas ejuſdem ætatis concepiſſe.*
14. *Perinde eſt, nullam aut Reipubl. inutilem generare ſobolem.*
15. *Ex pueris non tollitur, niſi morboſa & infirma ſoboles.*
16. *Quantum coitus diſſolvat corpora puerorum.*
17. *Pueris non eſſe indulgendum exercitium Veneris.*
18. *Quod augmentum etiam corporis impedit.*
19. *Et minitatur periculum parturienti matri.*
20. *Non eſſe ad nuptias admittendum, qui neſciat familiæ præeſſe, & uxorem cum prole ſuſtentare.*
21. *Puer ante 18. annum ætat. de jure civili non præſumitur ſuis commodis poſſe proſpicere.*
22. *Ad conjugium requirit ipſe Juſtin. virilem ætatem*
23. *Puerorum virtus nullius ad nuptiales curas momenti.*
24. *Quibus annis definiatur virilis ætas.*
25. *In muliere quoq; requiri conſtantem ætatem & prudentiæ capacem.*
26. *In conjugio puerorum perit reverentia maritalis.*
27. *De proverbio: Quod maturarum nuptiarum neminem pœnituerit.*
28. *Præjudicia quorundam, qui Venerem probarunt magis feram.*
29. *Conjugia puerorum provocare intemperantiam.*
30. *Puellarum cuſtodia maximè incumbendum circa annos pubertatis, quibus incipit movere Venus.*
31. *Non eſſe cuivis vis libidinis conjugii remedium conceſſum.*
32. *Sed veniendum ad alia remedia.*
33. *Quoſnam dicat Paulus propriè uri.*

1. *Fœmina viripotens an. 12. ætat.* QUa verò ætate, tam animus, quam corpus ad contrahendas & complendas nuptias, ſat roboris acquirat, porrò nobis inquirendum incumbit. Caſſianorum, Proculianorum & Priſci ſententias, ſupra obiter *ex Ulpian. fragm. t. 11.* explicatas, præterimus, & in jure Digeſtorum fæminis quidem 12. annum præfini-
2. *De marib. jure nihil cautũ* tum invenimus, *l. 9. de Sponſal. l. 4. de rit. nupt. l. pen. §. 3. quod falſ. tut. geſt.* de maribus verò nihil cautum eſt, nec annotatum à Sueton. *in Aug. c. 34.* Dion. *lib. 54.* Zonar. *tom. 2. Annal.* licet præcisè fæminis nubendi copiam factam lege teſtentur poſt annum 12. niſi quod 14. anno pubeſcant, *l. precibus C. de impub. & aliis ſubſt. l. fin. C. quando tut. vel cur. eſſe deſier. §. noſtra autem majeſt. Inſt. Quib. mod. tut. fin. c. illud junct. c. 1. 20 q. 1. c. puberet & ſeqq. de deſponſ. impub.* qui terminus à Juſtiniano præter pro-
3. *Juſtiniani licentia improbata.* pter poſitus, & à Canonibus, juncta habitudine corporis confirmatus eſt. Sive autem annos, quos tamen præcisè non ſpectavit Ulpianus *d. l. pen. §. 3. quod falſ. tut.* ſive habitum corporis ſpectes, nec è re ſua, multo minus è publica faciunt, qui licentia hac Juſtiniani utuntur contra optimorum Philoſophorum ſenten-
4. *A Romanis ipſis.* tias. Saltem enim non prohibet Juſtinianus poſt annum 12. fœminas, aut mares poſt annum 14. matrimonium, ſi res ferat, contrahere: ſed nec jubet, nec ſuadet, *ut Alber. Gentil. lib. 5. de nupt. c. 2.* imò licet per legem liceret citius, tamen, ait idem Juſtin. *novimus eos, qui vehementer citius contrahunt nuptias, non minus quindecim annorum ad hoc procedere. c. 2. § Novimus Nov. 100.* & gl. *Inſt. de nupt. ver. viripot.* conſuetudinem ait obtinuiſſe contra legem: lex item Papia ante 25. annum ætat. ad mulieris juſtum amplexum, neminem invitabat, nec pœnas cælibum ad eos, qui 25. annum nondum attigiſſent, extendi voluit, *ut ex Tripart. libr. 1. repetit Connan. 8. Com. c. 4. n. 2.* Cum enim, de conſuetudine virilem togam anno ætatis 15. ſumerent, & tum ſibi futuras uxores deſponderent plerunque, ut de M. Antonino

Philoſ.

Digitized by Google

Philoſ. *ex Iul.Capitol.* de C. Julio Cæſare *ex Sueton.* patet, tempus tamen capiendi & deducendi uxores diu adhuc differebant. *Suet.in Caſ.c.1. Capit.in Ant. Phil. n.1.* Majores olim noſtri, intra annum vigeſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habebant rebus. *Caſ.li.6.bell.Gall.* Tardius enim apud nos fœminæ pariunt, tardius mulieribus erumpunt menſtrua, & tum in his, tum in viris pubertatis lanugo tardius ſe prodit, ob regionem & victum frigidiorem. Ponatur verò, naturam adeo præcocem eſſe, & maſculum circa 14. fœminam circa 12. aptam præſtare Veneri. An tum ſtatim valebit argumentatio Gentilis: Provolandum 5.
eſſe ad matrimonia, ne fecerit natura iſtam aptitudinem fruſtra. Nam potentia naturalis ſæpe ab ipſa natura ſuffocatur corrigiturve, & ex multis cauſis legem accipit à Politica. Naturâ innatus eſt amor vitæ: Eam tamen vir fortis præ amore patriæ non timet prodigere. Natura ſtudemus conſervationi rerum noſtrarum: quas tamen ſuſque deque habere jubet liberalitas. Quin & temperantia naturali huic appetitui legem præſcribit, nec ſinit, illi ſemper & ubiq; ſatisfieri Quid? ſi cui donum continentiæ dederit Deus, an propterea ſe ipſum accuſat, quaſi fruſtrà aptitudinem in eodem progeneraſſet? Quid? ſi de ſententia Gentilis *lib.6. c.22.* intra annum luctus non ſit nubendum propter certitudinem prolis: an non tum quoq; fruſtrà cenſetur adeſſe potentia ſine actu? Fruſtrà factum eſt, quod finem ſuum nunquam attingere poteſt, ut iis objecimus, qui ad conjugium à Deo deſtinatos homines coacto multant cælibatu: Quod autem anno uno atq; altero impeditur, non prohibetur in totum, & poterit finem ſuum, peracto illo ſpatio, aſſequi eò perfectius, quò tardius. Nec enim anima fruſtrà data eſt infanti, quia fari, & ratiocinari nequit durante ſpacio infantiæ, nec pedes, quia ambulare neſcit, nec aptitudo generandi, licet ſingulis annis nihil generetur.

6. *Pueri nequeunt obtinere finem præcipuũ conjugii.*
Porrò cum finis præcipuus conjugii ſit generatio ſobolis, ad ejus limam aptitudo exigenda eſt, & demonſtrandum: pueros 14. & puellas 12. annorum, ad tollendam prolem ſatis eſſe aptas. Nam à pilis emicantibus ad potentiam generandi non ſatis firma ducitur conſequentia. Nec ab erectione, cum & Eunuchi erigant, nec ab admiſſione viri, quia ſine effuſione ſeminis admitti poteſt. Macrob. 1
Saturn. c. 6. non dicit, quod vis generationis ſecundo ſeptenario conſiſtat, ſed 7. *Fæmina ante an.14. non admittenda.*
quod *moveri incipiat*, ut & purgatio fœminarum, quas tamen citius in domum deduci addit, *propter votorum feſtinationem*, ſeu ut ait Ulpianus, *ex propenſiore affectu.d.§.3 quod falſ. tut.* Epictetus enim *in Enchir.* fœminam nubilem, & Dominæ nomine dignam ante annum 14. non cenſet, quæ eſt etiam ſententia Heſiodi 2. *op.& dier.* cum Aet. ex ratione Medica etiam pubeſcentes à nuptiis abigat, uſque ad an.18. *libr.16. c. 26.* nec Pythagoræi virile ſemen fixum & ſtabile ante tertium ſeptenarium credebant. *Perer.de opin.Philoſ.circ.a princ.c.de Pythag.* Ægyptii, cum voluptatem ſignificare vellent, numerum XVI. in hieroglyphicis pingebant, ea demum ætate rati adoleſcentes ſtimulo voluptatum pertentari. *Corraſ. Annot.1. in Arr. Tholoſan.* Fieri pôteſt, ut iis annis aliquid pronaſcatur; ſed, cum raro fiat, ad conſequentiam rapiendum non eſt magis, quam quod ante illam ætatem quoſdam generaſſe traditum fuit, præcipuè inter primos parentes, quos Deus

peculiariter prole copioſa beare voluit, ad Eccleſiæ ſuæ ex una ſtirpe propagationem.

8. *Dubitatio de Iuda.* Mirificè ſe torquet Auguſtin. *q. 128. 142. & q. ult. Geneſ.* ejusq; ratione ductus Perer. *in c. 38. & 40. Gen.* nunc in narratione *Gen 38.* nunc in *c. 46. Gen.* anticipationem & effugium quærens, ut veriſimilem rationem excogitaret, quomodo Judas, ſpatio 44. annorum, potuerit ex Thamare nuru ſua duos nepotes, & ex eorum altero, ſcil. Pereſo, totidem ſuſcipere pronepotes, Heſron & Hamul. Præſupponunt enim ante annum 16. aut 20. proli generandæ virum non ſufficere. Quia verò Moſes evidentibus verbis aſſerit, *c. 46. Gen.* omnes, quæ illic enumerantur, animas jam fuiſſe egreſſas ex femore, & deſcendiſſe vivas in Ægyptum, ita ut quæſitus color *ab Auguſt. q. ult. in Gen. & 16. de civ. Dei. c. 40.* in generationibus Ægypti, cum liberis ante genitis commiſcendis, locum non habeat, nihil obſtante ratione, de immatura ætate, Lutherus *in Gen. c. 46.* ex veritate verborum colligit, Naturam tum fuiſſe multò robuſtiorem, ita ut anno 12. aut 13. generare conjuges potuerint.

9. *Iudas duxit ux. tempore.* Nec enim, quod poſt venditionem Joſephi narratur, *Gen. c. 38.* poſt eam factum eſt, ut Rabbini cenſent, quia intervallo 22. annorum, quos in Ægypto ante adventum patris exegit Joſeph, non potuiſſet, filios, nepotes, & pronepotes generaſſe Judas, ſed verba illa: *In illo tempore*, de tota ætate Jacobi ἐν πλάτει accipienda ſunt. Pone enim Judam poſt annum ætatis 12. duxiſſe uxorem, & ſingulis tribus annis ſubſequentibus generaſſe, Er, Onan, & Selah, horumque primos duos intra 13. annos cepiſſe alterum uxorem Thamar, eamq; annum expectaſſe unum, donec Selah adoleſceret, & poſteà Judæ inſcio ſe commiſcuiſſe, unde poſt annum nati ſint gemelli Pheres, & Serah, ſuper ſunt adhuc anni quatuordecim, qui Phereſo ſuffecerunt ad duos infantes ſuſcipiendos, ita ut ſecundum hanc computationem tricis Auguſtini, & dubitatione Pererii nihil ſit opus.

10. *Exempla eorum qui in juventute duxerunt uxores apud Iudæos.* Nec enim ſoli, qui hîc nominantur, tam cito duxerunt uxores, & ſuſceperunt liberos, ſed & multi alii. Nam *Salom.* Salomonem anno 10. æt. genuiſſe Roboamum, & *Achaz.* Achazum anno 11. Ezechiam narrat Hieron *in Epiſt. ad Vital. Presbyt.* quem tamen magno errore hallucinatum putat Conna 8. *Comm c. 4. n. 3.* ſi quis diligentius ad calculos velit annos exigere. *Benjam.* Benjamin verò non longe, ante proditionem Joſephi natum conſtat *ex c. 35. & 37. Geneſ.* Et tamen cum ad Joſephum paterfamiliam tranſduceret, decem ex ſe advehebat filios. Quod ſi non ſtatim circa annum 13. duxit uxorem, tantillo intervallo non potuit toties ex uxore una, liberos tollere. *Gen. 46.* *Ioſi:* Joſiam quoq; anno ætatis 13. maritum extitiſſe, hinc colligere eſt, quod Jojakim filius ejus, quem fratri remoto ſubſtituerat Pharao, viginti quinque annos natus fuiſſe dicatur, minus tribus menſibus, quibus præerat poſt Ioſiam Joahas à populo electus, cum pater Ioſias moreretur, *2. Reg. 23. in fin.* nec tamen plus quam 39. annos habebat Ioſias, cum moreretur. Octo enim annos natus auſpicabatur regnum, & triginta unum illi præerat. *2. Reg. 22. in pr.* Iterum cum Ioſias jam octo annos compleviſſet, patre Ammone moriēte, ſtatim poſt 14. duxiſſe uxorem Ammonem veriſimile eſt, quia in univerſum non vixit niſi annos 24.

nos 24. *2.Reg.21.circa fin.* Fæcunditas autem illa populo Iſraelitico ſingulari Dei providentiâ tributa,ad regiones noſtras frigidas trahi non poteſt:& Hieron *in d. Epiſt.ad Vital.* miraculo ſimile facit,quod illic enarrat inquiens : *Audivi, Domino teſte,non mentior: Quædam muliercula cum expoſitum nutriret infantem,& ſtillaret cibos,& nutricis officio fungeretur, cubaretq; cum ea parvulus, qui usq; ad decimum jam pervenerat annum,accidit, ut plusquam pudicitia patitur,ſe mero ingurgitaret,accenſaque libidine,obſcœnis motibus,ad obitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem. Nec dum duo menſes voluti, & ecce fœminæ uterus intumuit. Quid plura? diſpenſatione Dei factum eſt, ut, quæ contra naturam ſimplicitate parvuli in contemtũ Dei abutebatur, à natura Domino proderetur.* Gregorius *lib.4.Dial.c.19.* de puero,vix dum novem annos nato idem refert,quod ſcil.nutricem gravidam reddiderit,ut ex eo repetit gl. *in Sum. verb. Quod ante annos 20.q.1. Hoſtienſ.ver.cui puer t de pœnit.& remiſſ.* Gomezius à ſe ſupplicio ereptum teſtatur puerum 11. annorum,qui acceſſum habuerat ad canem,& ſemen emiſerat,*de delict.c.1.n.60.* Schenkius præter novennem,etiam de ſeptenni puero, & puella, nono & octavo menſe gravida refert,*lib.4 obſerv.228.*quemadmodum puellam novennem, jam utero ferentem affert Alber. *in Diction.verb. Matrimonium*, quas liceat accenſens Quartillæ Petronii,quæ ſe virginem nunquam noverat, aut muribus Ægypti,quas Plinius teſtatur prægnantes in lucem edi Forte etiam unum atq; alterum exemplum adjicient,*Panorm.cap.3.de deſponſ.Impub. Alber.dict.Matrimonium.Covar.part.2.matr.c.5.n.8.Menoch caſ.52. arbitr.nu.33. Igneus in l.impubes. n.9 ad Syllan.Brechæ:ad l.pueri appell.204 de R.I.Corraſ.6.Miſcell. c.23.n.4. Gomez. de delict.c.1.n.59.60. Beuſt.de Matrim.part.2.c.41. Cypræ:de ſponſ.c.9 §.2 & 7.Alb Gent.5. de nupt.cap.2.Barbat.in proœm. Clem §.nullæ. Borch de grad. pag.97.* Connan.*Comm. c.4.n.3.Neviz.2.Sylv.nupt.num.109.Cal.Rhod.8 lect.antiq.c.8. & præ cæteris Tiraq.l.5. Connub.*ſed ex iis,quæ rarò & præter naturæ ſeriem accidunt,regula deſumenda non eſt, *l. jura 3. dell.* nec in omnibus affectandum, quod non niſi felicibus à natura datum eſt. Meritò Corraſ. *Annot. 1. in Arreſt.Thol.* ſacrilegii damnat has nuptias, quibus ſacra conjugii turpi abuſu defædantur, cum illud iniri Deus nolit, niſi ob generationem, & mutuas ſuppetias: Immaturi autem ſponſi, aut libidini ante tempus frena relaxent,aut parentum ambitioni,avaritiæ,aliiſve πλεονεξήμασι inſerviant.

11. A variis exemplis non licet argumentari

12. Pueri quidã impregnarũt nutrices.

13. Puellæ impregnatæ.

Porrò, Paria ſunt nihil generare,aut imperfectè,perperam,cumq; ſui ipſius detrimento generare. Nec enim poſſe dicimur, quod ſine incommodo non poſſumus: *l.Nepos procul.125.in fin de V.S.c.faciat.ubi gl.verb. Quod poteſt.22.q.2.*& perinde nihil prodeſt Reipubl. qui momento aut ex aliquo intervallo interituram ſobolem,atq; qui nullam generat. Lacædemonii ad Taigetum condemnare ſolebant partus,quos præſumebant idoneos cives non futuros: *Plut.in Lycurg.* Majores noſtri in Rhenum projiciebant,qui examen frigidæ maſculè non ſuſtinuiſſent.*Galen.de ſimpl.medic. facult.& 1.ſanit. tuend. cap.10.* quod licet ab humanitate ϛόργῃ naturali alienum ſit, & Aſinorum Medicina vocetur Galeno, maluerunt tamen nullos,quam nullis muneribus idoneos cives educere,cum hi,præterquã 14.

quod

quod nihil promoveant commoda Reipubl. eam, quaſi fuci, & fruges conſumere tantum nati, onerent, & depaſcantur. Pomerani adhuc crudelius fæmellas ſupernumerarias ad mortem damnabant, ne earum onere familias gravarent, & mas aſculi hæreditas præriperetur. *Cramer. lib. 1. Chron. Eccleſ. c. 9.*

15. *Inutiles nuptiæ puerorũ*

Quod verò ex puerorum præcocibus nuptiis nihil naſcatur, niſi quod ſit imbecillum, & inſtar præcocis pomi, citius interiturum, quam fuerit generatũ, ex ratione & experientia confirmat Ariſt. *7. Pol. c. 16.* Et *c. 2. ait. Novella, & ſeneſcens ætas magis quam florens fœminas generat. In altera enim calor nondum perfectus eſt, in altera deficit. Humidiora etiam effæminata corp. fœminam potius gignunt, & ſemina humida magis, quam ſpiſſa, hoc idem faciunt.* Nam parum ſeminis generatur in iis, idq; aqueum & inutile. Parum, inquam, quia ejus materia abſumitur in incrementum corporis, *ut docet Ariſt. & Averrh. 1. de gener. anim. c. 19. & 20.* Aqueum, quia temperamentum totum humidum eſt, & partes ipſæ molles, nedum ut excrementum earum ſolidam poſſit habere conſiſtentiam. Humidum autem ſemen infæcundũ, cum ejus gratia ebrii nihil generent. *Ariſt. 3. li. probl. 4. Gal. 11. de V. P. c. 10. Avic. lib. 3. F. 20. tr. 1. c. 13.* Hinc ait Ariſt. *In quibuſcunq; civitatib. moris eſt, utriusq; ſexus juniorum jungi nuptias, ibi imperfecti corporibus ſunt & puſilli.* Idem probat ducto argumento ab animalibus: *Omnium animantium, quæ ad coitum properant, imperfecta eſt ſoboles, & naſcuntur plures ſexus fœminei & figura puſilli, ut de hominibus idem fieri neceſſe ſit.* Exemplum in Germanis ponit. Tacit. *de morib. Germ. Pares validiq; miſcentur, ac robora parentum liberi referunt.*

Præterea, quia fœtum hunc imbecillum, ſine ſui pernitie non edunt parentes, plus & ſibi & civitati immaturis nuptiis nocent, quam proſunt. Satius enim eſt adultum ſervari civem, quam infantem, cujus meſſis in herba eſt, fortaſsè ad maturitatem nunquam aſcenſura. Dici enim non poteſt, quantum Venus noceat corporibus tenellis, *Avic. lib. 3. F. 20. tr. 1. c. 11. in fin. & li. de virt. cord. tr. 6. c. 5.* nec ulli corpori prodeſt, niſi quod in omnibus habeat mediocritatem. *c. 80. art. Med. Paul. 1. c. 35. 37. Celſ. 1. c. 1.* Puerorum verò corpora ab ea longè abſunt, & eò magis obnoxia diſſolutioni ex Venere, quo molliora, teneriora & maximè diſſipabilia. Nam Venus potiſſimum nocet cerebro, adeò ut petulci cujuſdam juvenis cerebrum prorſus exuccum inventum teſtetur Albert. M. cujus rationem reddit Vega *in c. 47. art. Med.* quod cerebrum eò facilius patiatur, quò ſit humidius, quod idem de juniorum laxis corporibus ſtatuendum. Quam multi in opere ipſo expirarunt? ut ex commentariis Galeni, quæ non habentur, refert Alexandr. *6. Epid. ſect. 6. Com. 3.* Quam multi ex ipſo thoro protrahuntur Apoplectici, aut in Syncopen reſoluti, licet corporis habitu appareant ſatis firmo & minus, præ maturitate judicii, præſumuntur voluiſſe indulgere veſanæ libidini, quam Pueri? Pythagoras rogatus, quando concumbendum eſſet, *Tum*, inquit, *quando teipſo infirmior fieri cupis. Diogen. lib. 8.* & Alexander M. duabus ex rebus ſe mortalitatẽ ſuam cognoſcere dicebat: *Sopore & coitu. Plut. in Alex.* Et pueris, quos facilè diſſolvi ſinit fluor corporis, quiq; præ imbecillitate libidinem in temperantiæ gyros nondum coërcere didicerunt, nihil timebimus ab eo hoſte, qui ne armatis quidem,

17. *Non eſſe pueris indulgendam Venerẽ.*

& qui-

& quibus ab omni parte proviſum eſt, parcit? Providus Galenus puero ante annum 14. non aperit venam, *9. Meth. cap. ult. 11 Meth c. 14. de rat. Vict. tex. 19.* & rationem aſſignat, quod puerorum ſubſtantia cum propter humiditatem, tum propter temperaturæ caliditatem, promtè in vaporem abeat & diſſolvatur, & *in diſp. de Ven. ſect.* à nobis demonſtratum fuit, cædis reos eſſe, qui ſanguinem pueris citra indicationem exhauriant, quod licet tardè & obſcurè incommodum ſentiatur, tandem tamen cum periculo mortis nonſevitetur. Oſtenſum ſimul fuit *ibid. th. 21.* Galenum non tam præcisè numerum annorum determinare, quam quod circa illos annos utplurimum occurrere ſolet, temperamentum. *c. 13. lib. de cur. rat. per ſang. miſſ.* In ſeptentrionalibus verò regionibus ferè etiam poſt pubertati dicatos annos, habitu & temperamento molles teneriq; ſunt pueri, & licet venæ ſectionem ſuſtinere poſſent, non poſſent tamen ſuſtinere Veneris exercitium, quia, *ut ait Avic. lib. 3. Animal. c. 3. Venus & ſeminis excretio quadragies plus exhaurit Spiritus & diſſipat vires, roburq; corporis diſſolvit, quam detractio ſanguinis.* Quibus verò Spiritus exhauriuntur, calorque, quem autorem vitæ non injuria dixeris, detrahitur, iis tantum de vita decedere neceſſe eſt, quantum decedit Spirituum & caloris. Tum etiam figuram virilem, & accretionis terminum nequeunt aſſequi, qui citato coitu materiam accretionis partibus ſubtrahunt. Germanis proceritatem adeò propriam tribuerunt Romani, ut interfecto Vitellio, in quemcunque, quem juvenem & procerum offenderent, vim cædis transferrent, *Tac. 4. hiſt. in princ.* rati, Germanum eſſe. Ejus vero proceritatis cauſam tam Julius Cæſar, quam Tacitus in ſolam ſeram Venerem rejiciunt. Sic enim ille: *li. 6. belli. Gall. Qui diutiſſime impuberes permanſerunt, maximam inter ſuos ferunt laudem. Hoc ali ſtaturam, ali hoc vires, nervosq; confirmari putant. Infra annum vero 20. fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus:* Hic verò *de morib. Germ. Sera juvenum Venus, eoq; inexhauſta pubertas: nec virgines feſtinantur: Eadem juventa, ſimilis proceritas. Pares validiq; miſcentur, ac robora parentum liberi referunt.* Maximè verò omnium periclitatur ex his nuptiis mater, quemadmodum experientia vulgò teſtatur, & ratio dictitat. *In partu,* ait Ariſt. *7. Pol. c. 16. gravius laborant juniores mulieres, & plures intereunt. Et ideò ſunt, qui perhibent, hac ob cauſam oraculum redditum eſſe Troezeniis, quod multæ interirent, propterea, quod juniores in matrimonium collocarentur.* Stilico utramque filiam, alteram poſt alteram, in Regium thorum detrudere properarat: Sed utraque, quod ferendo conjugii muneri, ob ætatis imbecillitatem, non eſſent, præmatura morte extincta, ſpem feſtinam Stiliconis fefellit & irritam fecit. *Diacon. in Arcad. & Hon.* Requiritur enim ad felicem partum virtus robuſta tam mulieris, quam infantis. Infantes autem teneros & imbecilles à pueris concipi paulo ante diximus: nec de imbecillitate matris cuiquam dubium eſſe poteſt, qui fluidum corpus, oſſa mollia, excrementorum, quæ ea colligi ætate ſolent, copiam ſecum perpendere & ad vires conferre voluerit. Quidnam igitur eſt illud tanti momenti, quod ex feſtinis nuptiis Reſpubl. expectare habet? Morboſos cives, tam qui inde generantur, quam qui inde generant, & frequentius fæminas, quã viros. Nec nunc opus eſt, operosè cauſas perquiramus, quare in cenſibus Venetorum

18. *Coitus impedit accretionẽ.*

19. *Matris, nimis tenera, periculum in partu.*

 rum

tum deprehenſum ſit, Mulierum nume um ubiq; ſuperaſſe numerum virorum. Fieri enim aliter nō poteſt, poſtquam promiſcuè pueri decrepitiq; ſenes in ſinu

20. puetili volvuntur.

Deniq; repetenda hîc eſt regula Medicorum: *Naturam, ſi probè agat, ſequendam, ſi improbè, corrigendam.* Si enim prius alicui Venerem maturet, quàm ingenium, prius aptum faciat ad dormiendum in thalamo, quam laborandum in domo, nec ad ſuam intentionem conformiter operatur, nec id agit, quod cum hominis ſalute, & Reipubl. commodis fieri queat. Heſiodus enim πρῶτον μὲν οἶκον, deinde uxorem quæri jubet, & Plato adigi quidem vult cives, ut ad nuptias intra 35. annum animum inducant, ſed ſi priùs rationem vivendi certam interint. *lib. 6. de LL.* Cretenſes adultam ætatem aſſecutis nuptias permittebant, ſed ſi puellæ prius rem familiarem curare didiciſſent. *Strab. libr. 10.* Germani, ſi juvenis hoſtis caput amputatum ad Regem pertuliſſet. *Strab. lib. 15.* Genevenſes, etiamſi poſt annum 18. à nuptiis neminem depellant, *ajans toutesfois eſgard à ce, que la corporance porte, In LL. Genev c. 90.* tamen, ſi non habeat, unde vivat, poſt initas nuptias, à civitate ſponſum dejiciunt, ne mendicis oneretur Reſpubl. Qui igitur ſalutares & familiæ ſuæ & toti Reipubl. nuptias contrahere cupit, eum oportet ejus ætatis eſſe, ut uxorem regere, familiæ præeſſe, liberos educare, & ſingulis hiſce, non tantum de victu & amictu, ſed & compendiis totius vitæ, proſpicere poſſit, quæ omnia an puer 14 annorum præſtare poſſit, non eſt ut argumenta foris quæramus, cum quiſq; exemplum de ſe capere poſſit. Ego non injuria ſemper miratus ſum, cum Romani alimenta legata rejecerint ad exitum plenæ pubertatis, ſeu annum 18. *l. Mela att. de alim. & cibar. legat.* quare ad nuptias primam pubertatem ſufficere putaverint. Illius enim rationem reddunt, quia ante an. 18. ut plurimum videmus non ſufficere pueris ſuam ipſorum artem, vel induſtriam, ut ſe alant. *Corraſ. in l. precibus num. 18. C. de impub. & al. ſubſtit. Alciat. l. pueri 204. de V. S. Forner. l. 134 Eod.* & hujus *ejuſdem pietatis*, ut ait Ulp. *intuitu, in d. l. Mela.* annus inchoatus accipitur pro ſolito & completo, quando alimentum præſtandum eſt, *l. 5. & 22. de annuis legat.* ne vento expletus legatarius eſuriat. *arg. l. ult. C. de alim. pup. præſt.* Quomodo verò uxorem & liberos alere poterit, qui ſe ſolum non poteſt? Nec enim homines, inſtar animalium brutorum, coëunt, libidinis tantum gratia, ſed ut familiam condant, & in ea paranda ſibi mutuum præſtent adjutorium, *ut rectè docet Ariſt. 8. Eth. c. 12.* Ab hoc verò fine in totum abſunt pueri puellæque, quæ nec ſibi nec aliis conſilium dare poſſunt, aut in longitudinem proſpicere. Juſtinianus *§ nuptiæ 1. Inſt. de patr. poteſt.* dedita operâ virum & mulierem ad conjunctionem matrimonialem requirit, cum Ulpian. *l. 1. §. Ius nat. de iuſt. & jur.* & ejus imitatione Juſtin. *in pr. Inſt. de jur. nat. gent. & in pr. Inſt. de nupt.* marem & fœminam ſolum nominent, ad jus naturale potius, quod omnibus animantibus, quam quod propriè homini competit, reſpicientes. Mulier enim non comprehendit, niſi virginem viripotentem, *l. mulieribus 13. de V. S.* & hominis proprium nomen eſt, *Scip. Gentil lib. 1. parerg. 16.* ſicut & vir, quem à virtute derivat, ſeu potius virtutem à viro Cicero *2. Tuſc. qq.* Virtutem autem hanc, quæ virum denominat, datam eſſe Lactant. ait *c. 12. opiſ. Dei quo faciliùs ſub patientiam jugi maritalis cogerentur mulie-*

Prius quærenda domus, quam uxor.

21. *Puer ante plenā pubertatem praſumptionem ſibi poſſe proſpicere.*

22. *Ad conjugium requiris virilem ætatem.*

23. *Puero virtus quanto deficit à impuls.*

res. Quæ verò ſint virtutes adulti pueri, quam contrariæ vitæ & fini matrimonii, præſtat audire *ex arte Poet. Horat.*

Imberbus juvenis tandem, cuſtode remoto,
Gaudet equis canibusq; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

Nam quem ſub Curatore adhuc relinquunt leges civiles, quem ſub monitore Horatius, quem utilia providere poſſe negat, quem prodigum facit & facile pœnitere dixit, ſi quid inconſultò amaverit, qua ratione poterit is uxorem regere, cum ipſe adhuc à ferulis liveat & magiſtro vix dum manum ſubduxerit? qua ratione ad rem attentus erit, cui prodigalitatem ferè neceſſariam facit ætas? *teſte Ariſtot. 4. Eth. c. 1.* 24.
quo modo conſtanti in amore conſeneſcet, qui facilè pœnitentia ducitur, nec amorem ex alio extruxit fundamento, quam puerili impetu libidinis. Idem Horat. ætatem virilem ibidem vocat, quam poſt juventutem collocat, Galenus 13. *Aph. 1.* & conſiſtentem denominat ex Hippocrate & Thucydide. Athenienſes in ordinem virorum, non tranſcribebant, niſi octodecim annos egreſſos, *Sigonius lib. 2. de Rep. Athenienſ. c. 2.* Romani non patiebantur à quoquam togam virilem arripi & uſurpari, niſi ann. 16. exceſſiſſet, *Suet. in Aug. c. 8. in princ. Wolffgang. Laz. 8. comm. Reip. Rom c. 2. Crinit. 3. de honeſt. diſc. c. 7.* Gl. *in proœm. 6. Decret.* Virilem ætatem auſpicatur ab anno 25. Quod ſi conjugium legitimè initurus debet vir eſſe, eam ætatem expectare tenetur, qua ſe virum præſtare poſſit. Valde enim repugnat ſenſui, in Ordine virorum conſtituere eum, qui vix pubertatis prima tulit indicia, *cum Bartol. in l. ſi quis decedens § Codicillis. de legat. III.* Minus quidem requiritur virtus in muliere, quam Plato γυνὴ, quaſi γονὴ, antiquitus dictam putat, mutato Æolicè, ο in υ, quaſi ſi ſit viripotens & ad generationem idonea, nihil in ea amplius requiratur. Sed tamen Cleobulus volebat filias nuptui locari ætate virgines, ſed prudentia mulieres. *δεῖν συνοικίζειν τὰς θυγατέρας παρθένους μὲν τὴν ἡλικίαν, τῷ φρονεῖν δὲ γυναῖκας. Diog. Laert. lib. 1.* Non enim mulieris tantum eſt accipere, ſed & tueri partum, *ut ait Ulp. l. quæritur. 14. de æd. ed.* & ut infra demonſtramus, familiæ ſub viro præeſſe, quod ſine prudentia aliqua expeditum reddi nequit.

Quæ ſit virilis ætas.

Requiritur ad eandem familiæ adminiſtrationem reverentia, uxoris & liberorum erga patremfamilias, quemadmodum illa ait: *Te timeo ſimul & veneror,* & Ariſt. demonſtrat. *1. Polit. c. 2. & ult. 8. Ethic. c. 12. & 13.* Niſi timeant, imperium ſusq; deq; habent: niſi venerentur, non amant, quem timent. Venerandum autem hominem reddit exceſſus ætatis, & autoritatem conciliat gravis annorum prudentia. *Magnum quidem eſt ad amicitiam & una educari & ætate convenire: Æqualis enim æqualem delectat, & quibuscum eſt conſuetudo, ſocii ſunt,* ait Ariſtot. *8. Ethic. c. 12.* & Cicer. *in Lel. Maximè optandum, ut cum æqualibus poſſis, hoc eſt, quibuscum, tanquam e carceribus emiſſus ſis, cum iisdem, ad calcem, ut dicitur, pervenire.* Cæterum ut duplex eſt amicitia, *æqualis & ſecundum Excellentiam*: Ita duplex quoq; æqualitas 26.

Reverentia debetur marito.

 aſſeren-

afferenda, *Arithmetica*, quæ ſociat amicitiam æqualem, & *Geometrica*, quæ herilem, paternam, maritalem, Regiam. Delatus quidam ex Americanis in Gallias,

Quæ pervit erga puerum.

& ad Regem Carolum adductus, ſubriſit, cum videret tot barbatos ſenes, Helvetios intelligebat, nudo capite aſtare ad quemvis imberbis juvenis nutum plus quam paratos. *Montaig. Es Eſſais.* Contra decorum quippe & naturæ dictamen eſſe cenſebat, ſi juveni aſſurgerent ſenes, & revererentur eum, à quo, ſi omnes æquales eſſemus, ut in Republ. Lacedæmoniorum, ipſis honor & reverentia debebatur. Quantò minus autoritatis conciliabit natura patri, cui barbam laſcivus filius ludendo evellicat, non longo intervallo patris lanuginem aſſecuturus?

27. *De proverbio: Maturarum nuptiarum neminẽ pœnituit.*

Vulgò dicitur: *Maturè nupſiſſe, neminem pœnituiſſe*, perinde, ut paraſitus Plautinus, qui ante auroram poſcebat juris heſterni repotia, & pro excuſatione, cum alter diceret, nimis parum eſſe de die, addebat: *Quod tute manè agere occipias, totum procedit diem.* Etiam manè ſurgere, neminem ad pœnitentiam deduxit: nimis tamen manè, ante peractam concoctionem ſurgere, deducit homines ad morbos & naufragium valetudinis. Sat citò qui ſat bene, & ſatis maturè venit, qui in tempore venit.

28. *Præjudicia aliorum.*

Lutherus etiamſi dicat: Wer ſich nicht findet geſchickt zur keuſchheit / der thue bey zeit dazu / tamen antequam ad nuptias provoletur, vult certum vitæ genus, quod magiſtratui probatum ſit, conſtitutum eſſe, & juveni præfinit annum ætatis 20. puellæ à 15°. 18um Hebræorum pandectæ viris ponunt annum 18. excluſivè, *teſte Geſn. com. c. 46. Gen. Cypr. de Sponſal. c. 9. § 2. n. 12.* quas ſequuntur leges Genevatum. *d. c. 99.* Hoc etiam anno apud δοκιμάζοντας Athenienſium pueri in Ephebos & viros tranſſcribebantur: *Sigon. 2. de Republ. Athen. c. 2.* Romani deſinebant poſt annos 16. prætextam puerilem gerere, & in Capitolio togam induebant virilem, *ut patet ex Sueton. in Auguſt. c. 8. Duodecimum agens annum, aviam Iuliam defunctam, pro concione laudavit: Quadriennio poſt virili toga ſumta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt, quanquam expers belli, propter ætatem.* Olim prætextâ non utebantur, niſi magiſtratus, ſed ob puerorum quorundam divinam indolem & prudentia facta ante pilos, ſucceſſu temporis ad eos defluxit. *Macr. 1. Saturn. c. 6.* Germani paulò tardius Veneris ante 20. annum notitiam non habebant. *Tacit. de morib. Germ. Cæſ. 6. bell. Gall.*

29. *Conjugia præproperorum provocant intemperantiam.*

Addit Ariſtoteles. 7. *Polit. c. 16.* adhuc aliud argumentum, dum ait: *Conducit etiam ad temperantiam collocari ætate provectiores. Videntur enim in concubitus uſum juniores eſſe petulantiores.* Alberic. Gentil. *5. de nupt. c. 2.* hoc argumentum invertit, *Dandum*, inquit, *fuit citò jus matrimonii, ne venandum foris eſſet, ne unquam eſſet reſpiciendum ad illicita, ut ita de adoleſcente, ſi non etiam de puero Claudianus 2. laud. Stilic.*

Vt primos in conjuge diſceret ignes,
Ordiniq; virum non luxuriante juventa.

Et vulgò JCti præproperarum nuptiarum indulgentiam pari ratione excuſare ſolent, quâ Romani ſua Lupanaria, ne videl. laſcivientes juvenes, aut puellæ in deteriorem ruant libidinem, aut à remedio licito abigantur. Auſcultemus ſanè Ariſtotelis conſilio *7. hiſtor. anim. c. 1.* tum maximè cuſtodiendas eſſe virgines,

quando

quando menſes moveri incipiunt. Ubi enim prurire, & virum appetere incipiunt, eò præcipitantius feruntur, quò dulcius eſſe fingunt, quod neſciunt, ait Gl. *in c. viduas. al. 1. verb. Vſa. ex Hieron. quem citat. 27. q. 1.* Sicut enim bellum: ita & 30. *Circa annos pubert. maximè cuſtodiendæ puellæ.*

Dulcis inexpertis ſocii communio lecti.

Propterea dicebat Euripid. *ἀλλὰ θυγάτηρ κτῆμ' ἐστὶν ἐργῶδες πατρί.* & Muſon: *A filia liberamur, re difficilis & moleſtæ cuſtodia. Tiraq. l. 9. Connub. num. 117.* Vtrum verò propterea immaturæ huic libidini tantum indulgendum ſit, ut conjugium illi non tam in remedium, quam in pœnam concedatur, non injuria in dubium vocatur, cum audiendus non ſit perire volens. *l. non tantum 6. de appell.* Effrenem enim dominari libidinem, quam propriiſſimo nomine malitiam vocant CC. *de deſponſ. impub.* oportet in eo, qui in ipſa pueritia, antequam natura id pateretur, meditatus fuit, quæ, ſuperato vix primo gradu ætatis, affectat inire. Quid? ſi quis ita inſanire incipiat, antequam pubertati proximus ſit & doli capax. An non ferulis potius, quam conjugii remedio, monſtroſum hunc impetum compeſcemus? Ferè enim non ex vitio naturæ, quod mutari non poſſit, ſed ex imbecillitate judicii & ſtulto amore, blanditiis muliebrib., ex ſtulto ingenio, prolectato, cupido illa exoritur, nec rarò, ubi ad maturitatem adolevit animus, ſeipſos oderunt & illud Mantuani uſurpare coguntur: 31. *Immaturæ Veneri nō eſſe ordinario remedio conſulendum.*

Hoc commune malum, ſemel inſanivimus omnes. 32.

Sæpe avertuntur ab amore juvenes, dum à Chryſide abducuntur, quia objecta movent ſenſus, aut dum meliori conditioni implicantur, non ſecus ac ſi ferrum ferro trudamus, *ut ait Nevizan. lib. 1. Sylv. nupt. n. 118.* & quæ præterea, contra amorem remedia præſcribit Ovid. *de remed. amor.* Corrumpitur enim plerumque ſequax, credulus, & ſui nequaquam potens animus impudica converſatione, alitur corruptus fomes pinguedine otii, quæ *ſi tollas, periere cupidinis arcus, & Res age, tutus eris.* *Oſtenduntur alia remedia.*

Quæritur Ægyſtus, quare ſit factus adulter,
In promtu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Paulus jubet, corpori ita ſubtrahi, ne luxu deducatur ad laſciviam, *Rom. 13.* Et his remediis potius pugnandum eſt contra inordinatam libidinem puerorum, quā ut voluntate ſuā agantur in perniciem extremam conjugii. Si quis tamen in viam redigi non poſſit, monitis, ſuaſu, juſſu, age fruatur ſtultitiæ ſuæ, hoc præmio, & liceat frigere in ſenectute, qui calorem conſumſit in adoleſcentia.

Facilè verò importunæ libidini nihil indulgendum, nec ea eſt mens Apoſtoli. *1. Corinth 7.* quando ei, qui ſe continere nequit, conjugium monſtrat tanquam Alexipharmacum, ut ſcilicet inconſultæ cujuſq; libidini mos geratur, *ut rectè explicat Chemnit. part. 3. Exam. c. 4.* Injurius potius in Deum eſt, qui, cum libidinem omni illiciorum genere apud ſe exuſcitet nec precibus, & abſtinentia donum continentiæ ullo conatu protrahere & perficere curet, nihilominus queratur, ſe continere non poſſe, & depoſcat uxorem, ad expiandam voluptatem illicitam. Incontinentia illa non à natura eſt, nec ordinatum à Deo remedium conjugii expoſcit, ſed ardentem orationem, conatum caſte vivendi, & abſtinentiam

 tiam

Digitized by Google

tiam ab illecebris, &c. & talis plerunq; eſt incontinentia puerorum & præcocium adoleſcentum, ex errore judicii & prædominio affectuum in devia actorũ, ideoque conjugio, cui apti à natura non ſunt, illi non medendum, ſed cum in illa ætate ſic illicita & præter naturam, quantum fieri poteſt, prorſus amputanda
33. & radicitus excidenda. Is enim demum dicitur uri, cujus medullam ita exedit flamma libidinis, ut, licet manibus pedibusque contra niſus fuerit, incendium tamen eius extinguere, aut ſe contra periculum combuſtionis obdurare non potuerit. Quam verò ſollicitos ſe habeant id genus adoleſcentuli ad compeſcendum furorem, cui Deus in Spiritu exoratus opem non denegaret, cum vocatio ſæpe conjugatos eos eſſe nondum ſinat, quotidiano uſu in quovis vitæ genere experimur, ideoque remedium hoc iis præcisè à D. Paulo præſcriptum non magis eſt, quam ſi quis ægrotam & ex morbo Veneri inhabilem uxorem, ſanâ & aptiore, propter incontinentiam, mutare velit.

Sect. 4.

Damnantur conjugia Senum.

1 *Senes jam eſſe rude donatos, & ineptos ad palæſtram amoris.*

2 *Perinde ut ad exercitium armorum.*

3 *Senes depontaneos non admiſſos ad ſuffragia.*

4 *Crudam ſenectam non repelli quidem à conjugio, ſed nec ſine incommodis admitti.*

5 *Decrepitos verò nulla ratione poſſe admitti.*

6 *Quatenus conceſſa matrimonia in articulo mortis.*

7 *In ſenibus nulla ſpes prolis, licet incaleſcant.*

8 *Sine ſpe ſobolis non poſſe valida contrahi matrimonia.*

9 *Explicatur locus Sueton. in Claudio.*

10 *Virum ſexagenarium generare, & quinquagenariam concipere queat.*

11 *Quod viri generent ad ſeptuageſimum annum & aliquando etiam ultra.*

12 *De quo tamen uxori ſine evidentiſſimis præſumptionibus non creditur.*

13 *Mulieres quoque ultra 50. annum parere.*

14 *Sed rarò & ferè præter ordinem naturæ.*

15 *Etiamſi generent ſenes, tamen non eſſe implicandos conjugio, quia debiles fætus edunt, & non poſſunt generationem continuare.*

16 *Senes conſumi calore nuptiarum, & pro nuptialibus ut plurimùm accendere funerales tædas.*

17 *Senibus non licere educare, ſi quid forte ab iis natum ſit.*

18 *Senum nuptias adverſari naturæ.*

19 *Senum conjugia non extinguere licitè libidinem.*

20 *Libidinem ſenis à juvencula fruſtra & illegitimè irritari.*

21 *Illicita Veneris, quæ apparent in vetula.*

22 *Quam rara ſit fides in ſenum & juvencul. conjugiis.*

23 *Nulla illic adeſſe vincula amicitiæ.*

24 *Exemplis demonſtratur, quam facilè vetula cadant in odia juvenum maritorum.*

25 *Ob defectum ſobolis non ſolvi conjugium.*

26 *Per adjutorium cap. 1. Gen. intellige non mutuas operas quaſcunque, ſed conjugales.*

27 *Alias & caſtratis erit contrahendum matrimonium, quia & illi egent adjutorio*

28 *Diſquiritur de Sunamitide, utrum vera & legitima conjunx Davidis fuerit.*

29 *Non eſſe magnum adjutorium ſperandũ à ſenibus.*

30. *Propter neceſſariam animorum diſtractionem.*

31. *Senes natura difficiles eſſe ad amicitiam colendam cum juvenibus.*
32. *Inter maritum & uxorem magis æqualem, quam inæqualem amicitiam cadere.*
33. *Nuptias impares ſenum & juvencul. invertere reverentiam marito debitam.*
34. *Abſurdius eſt, ſi cum vetula juvenis, quã ſi cum ſene jungatur juvencula.*
35. *Concluditur tota diſputatio, de ſenum nuptiis.*

QUemadmodum à conjugii ſacrario juſſi ſunt exceſſe Pueri & adoleſcentuli: Ita eadem occludimus Senibus. Illis, quod nondum propter defectum ætatis ſint inaugurati, his, quod jam rude, & gratioſa munerum quiete, donati, ſpolia opima marinæ Deæ ſuſpendere debeant, cum hac inſcriptione: *Senes inepti ad matrimonia.*

Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non ſine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Hunc gladium paries habebit
Lævum marinæ qui Veneris latus Cuſtodit. Horat. lib. 3. Od. 26. Si enim ex recepto adagio, *Bis pueri ſunt Senes* & ut Euripid. ait: *Mens iis non eſt amplius, putant tamen ſe recte facere*: ſi dicente Lucret. *libr. 3.*

Velut infirmo pueri teneroq; vagantur
Corpore: ſic animi ſequitur ſententia tenuis ſenes,

Cur non idem ſtatuendum in ſenibus, quod diſputavimus de pueris:

Quæ bello eſt habilis, Veneri quoq; convenit ætas
Turpe ſenex miles, Turpe ſenilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti
Hos petit in ſocio bella puella thoro. Ovid 1. Elig.

Item Gloſs. *in c. cum in juventute verb frequentius, de præſum.*

Militat in teneris annis amor hoſpes amænus,
Eſt in canitie ridiculoſa Venus.

Gl. corporis Gallici dicit appoſitè ad hanc comparationem: *C'eſt choſe auſſi folaſtre de voir le gendarme, qui va au baſton, que l' amoureux, qui ne peult marcher ſans aide.* Multum enim convenit amori cum militia & *Militat omnis amans.* A militia vero ſexagenarius dimittitur, *Lucian* in *Tyrann.* quo facit Juven. *Sat. 14. Vt locupletem Aquilam tibi ſexageſimus annus Afferat.* 2. *Perinde ut ad arma.*

Imò, *Cum in quintum gradum*, ait Varro de vita pop. Rom. teſte Nonio, *pervenerant & habebant 60. annos, tum erant à publicis negotiis liberi atque expediti, & otioſi.* Ideo in proverbium quidam putant veniſſe: *Sexagenarios de ponte deiici oportere*, id eſt, quod ſuffragium non ferant, quod per pontem ferebant. Feſti verba ſunt: *Quo tempore primum per pontem ceperunt comitiis ſuffragium ferre, juniores conclamavere, ut de ponte deicerentur ſexagenarii, quia nullo publico munere fungerentur*, quibus ſubſcribit Ovidius 5. *Faſtor.* 3. *Aut ad ſuffragia.*

Pars putat, ut ferrent juvenes ſuffragia ſoli,
Pontibus infirmos præcipitaſſe ſenes.

Cic. pro Roſc. Amer. Martian. 7. Topogr. Rom. c. 7. Sigon. 1. ant. jur. Rom. c. 17. Diviſimus autem ſupra ſenectutem in tres claſſes, *viridem, declinantem & decrepitam*, quæ diſtinctio

Digitized by Google

ſtinctio nobis hic repetenda, & quanquam prioribus jure denegari nuptiæ non poſſint, tamen ſi vetulæ adoleſcentulos, aut contra duxerint, quas Impares nuptias vocabant Romani, *Vlpian. in fragm. t. 16.* vix eſt, ut benè cedere poſſit Venus, & rectè dicit Eraſmus *in libell. de Chriſtian. matri. Certe Veneri litaſſe oportet tales ſponſos, ſi feliciter cedit matrimonium.* Reliqui verò, quibus emori virtus, & Spiritus exiccari maraſmo ſenili incipit, nec bona conſcientia nuptias repetere poſſunt, præcipuè cum juvenculis, nec ad turpia & ſine ſcandalo non continuanda matrimonia à Republ. admitti debent. Ubi enim tria bona conjugii, ex quibus conjugii bonitatem accerſit Auguſtinus *lib. de bon. Conjug.* locum non habent, ibi conjugium bonum ſtatui non poteſt. *c. omne 27. q. 2. Port. Inſt. de nupt. col. 3. Albert. Gent. 5. de nupt. c. 3. Cypræ. de Sponſal. c. 9. §. 8. Caſus. 1 Oec. c. 4. q. 3.* Quantum verò de fide Imparium Conjugum veriſimiliter præſumendum ſit, paulò poſt expediemus. Sacramentum non eſt, ut nos remorari debeat, cum à noſtris inter bona matrimonii non numeretur, & à Pontificibus ipſis collocetur in commixtione, ut ſupra oſtendimus, quæ nulla cadit in ſenes decrepitos & depontaneos. De prole verò fruſtrà ſibi ſpem faciunt ſenes, cum exempla non afferantur, niſi pauca, ex quibus nulla texi conſequentia poteſt, niſi particularis & incerta. Concedunt quidem JCti valere conjugia, in articulo mortis contracta, *Alexand. Bald. Iaſ. in l. 6. de lib. & poſth.* ſed ſi ſpes ſit recuperandæ valetudinis. Cui enim anima jam hæreat in gutture, colligatis vaſis & nexis talariis abitum expectans, uxor ſine fraude tradi non poteſt, *Nicol. de Vbald. in tr. de ſucc. ab inteſt. 1 part. in 6 ſpec. filii. Anton. Roſſell. in tr. legitimat. in hac q.* & proinde articulus Mortis cum debita latitudine intelligendus eſt, pro morbo periculoſo, ſed non abſolutè lethali. Hic enim ſi non in re, ſaltem in ſpe tria matrimonii bona habet, *ut ait gl. in c. nuptiarum verb. in quibusdam. 27. q. 1.* Non video autem quo modo eadem. gloſs. & gl. *in c. 2. verb. Impotentes.* & Panorm. *ibid. de frig. & maleſ. quem ſequuntur Covarr. 7. part. matr. c. 8. §. 2 n. 13.* eandem exceptionem trahere poſſint ad ſenes, dum neminem tam ſenem eſſe dicunt, quin aliquando calere poſſit natura vel artificio. Certè David Sunamitidem ſuam nunquam agnovit, *2. Reg. c. 1.* & incaleſcentia ſeu titillatio nondum ſufficit proli generandæ, niſi ſeminis acceſſerit bonitas. Plutarc. *in Sol. & Cat. Maj.* turpes, execrabiles, & Reipubl. inimicas facit nuptias Senum aut vetularum, iiſque tria deeſſe dicit: *Gratiam, Actionem & Finem, χάριν, ἔργον γαμήλιον, ϰ τέλ* ☉.

5\. *Senes decrepiti prorſus abigendi à nuptiis.*

6\. *Conjugia morientium quatenus conceſſa.*

7\. *In ſenib. nulla ſpes prolis.*

Cum verò à nobis ſupra dictum ſit: Familias & conjugia pertinere ad earum rerum claſſem, quæ ad finem referuntur, indeq; tam bonitatem ſuam obtinent, quam eſſentiam, ex enumeratis finibus porrò demonſtrandum eſt, quam inutiles ſint & nullius roboris aut uſus impares id genus nuptiæ. Primarium enim finem ſupra ſtatuimus, procreationem ſobolis, quam ſolam nominat Auguſt. *c. pudor. 32. q. 2. ubi gl. explicat, intelligens præcipuam. & lib. 19. contr. Fauſt. cap. 26.* ait: *Matrimonium ex hoc appellatum eſt, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quam ut mater fiat.* Juſtinus Martyr ait: *Chriſtianos procreandorum tantum liberorum cauſa uxores ducere, cum cæteri voluptatis ſtudio ſibi aſciſcant. ad Anton. Pium.* Clemens Alex.

8\. *Conjugii finis præcipuus: Generatio ſobolis.*

2. Pædag.

2 Pædag c 10. Non coire ad procreationem, eſt facere injuriam naturæ. Itaq; natura pueri nondum conceſſit uxores, ſenibus negat ducere. Philo *lib de Abrah. in orat. Saræ ad marit. Quæ præcipua conjugii cauſa eſt, propter quam utique natura virum junxit mulieri, deſunt nobis liberi.* Lucret. *lib. 4.*

Vnde puellos
Suſcipere, & partu poſſent ditéſcere dulci.

Virg 4. Æn. *Veneris præmia vocat dulces natos,* & 1. *Æn.* primum conjugii fructum Æolo promittit Juno: *Vt pulcra faciat te prole parentem*: *Vide Grat. 32 q. 2. Lombar. 4. diſt. 31.* & communis opinio eſt, non poſſe matrimonium contrahere, qui non poteſt generare. *cap. 2. ubi Præpoſ. Butr. Abbas. de frigid. & malef. Socin. in l. 1 ſolut. matrim Fulgoſius conſ. 212. quædam mulier. col. 2. Anton. Faber. t. de nupt. princ. 3. Idat. 3. ad ſu Inſtit.*

Primario autem hoc fine deſtitui nuptias ſenum tam experientia, quam ra- 9.
tione patet. Tiberius legi Papiæ caput addiderat, de invalidis ſexagenariorum nuptiis quaſi ſexagenarii generare non poſſent. Sic enim rectius apud Suetoniū legunt Lipſ. & Caſaub. *in Claud. c. 23. Capiti Papiæ Poppeæ legis a Tiberio Cæſare, quaſi ſexagenarii generare non poſſent, addito abrogavit,* cum vulgò legeretur edicto, ſenſu imperfecto, & quia Claudius non edicto, ſed SÇto additamentum Tiberii correxit, *ut tradit Vlpian. in fragm. t. 16.* ubi ſimul derogatur alteri capita legis, quo mulier quoque quinquagenario à nuptiis legitimis repellebatur. Apulejo tamen 10.
criminis grandis loco ex lege Tiberii objectum erat, quod Pudentillæ, ſexagenaria jam majoris, nuptias iniverit: *1. & 2. Apol.* & ad Tiberii legem alludit Lactant. *lib. 1. Quid ergo eſt, quare apud Poetas ſalaciſſimus Iuppiter deſierit liberos tollere? utrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit?* Proinde Juſtinianus *l ſancimus 27. C de nupt.* coactus fuit legis Papiæ ſanctionem novo edicto tollere, ut juſti liberi præſumantur quoque ex ſexagenario & quinquagenaria, atque ita tolerat nuptias ſine ſpe prolis. cum tamen inter viduas ad vota ſecunda tranſituras ſic diſtinguat, ut ex ætate æſtimetur, utrum poſſint parere vel minus. *l. 2. C. de ind. vid toll.* Nam ex jure civili ſexagenarius præſumitur inidoneus ad gene- 11.
randum, *l. ſi pater. §. in arrog. it. de adopt. & emancip. Laudenſ. in c ſicut. §. Titius. ſi de feud fuer. controv. Iacobin. Inveſt. in verſ. Et cum pacto, quod ipſi Vaſalli & eor. hæred. verſ. tamen volo,* & quinquagenaria ad concipiendum. *l. ſi ſterilis 21. in pr de act. emt. & vend. l. ſi major. C. legit. hæred.* quod de quinquagenaria teſtatur etiam Halycarn. *lib. 4.* & Ariſt *7. hiſt. anim. 7. Polit. c. 16.* cum ea ætate plerunque deficiant menſes, & poſt illam editus partus mirabilis cenſeatur. *d. l. ſi major.* D. Paulus *1. Timoth. 5.* paulò longius ſpatium indulſit mulieribus, quando juniores viduas jubet nubere & liberos generare, ſeniores verò, in quibus libidinis inſultus non timetur amplius, extincta ſpe ſobolis inter Diaconiſſas aſcribi permittit, & eas quidem non infra annum ſexageſimum, quaſi ante eam ætatem ſpem prolis & pruritum libidinis non præſumeret extinctum. Viros quoque annum 70 ad generationem ſobolis impotentes non æſtimat Ariſt. *7. Pol. c. 16.* & Macrobius ait: *7. Saturn. c. 7. Si vis intelligere in generatione veram rationem caloris, conſidera viros longè diutius*

An ſexagenarius generare queat.

Etiam ultra ſexageſimū annum virū generare.

perſeverare in generando, quam mulieres in pariendo. Cato Major anno 80. exacto ex ſcribæ clientis ſui filia genuit filium *Plut. in Cat. Maj.* Maſaniſſa tam firmo habitu corporis fuiſſe perhibetur, ut poſt annum 86. etiam filium ſuſtulerit. *Plin. lib. 7. c. 14. Solin. c. 3. Polyhiſt.* Socinus quoque adducit exemplum alicujus, qui genuerit annos natus 88. *lib. 3. conſ. 65.* Uladislaus nonagenarius, Uladislai & Caſimiri pater factus perhibetur. *Æneas Sylv. in Europ. c. 25.* Corraſ. *in l. ſi pater. §. In arrogat. n. 7. de adopt. & emanc.* patris & avi paterni exempla memorat, quorum alter ſeptuageſimum plus annum natus, ſubinde liberos procreet, alter circiter 90. filiolam genuerit. Lemnius verò *de occult. nat. mirac* & Schenck. *4. obſ. 121. & ſeqq.* de Centenariis idem teſtantur & apud Tungros & Brabantos octuagenarios frequenter generare Lemnius addit. *ibid.* Fulgoſius verò, etiamſi fieri poſſe concedat, ut ſeptuagenarius generet, credi tamen id non vult, niſi *manifeſtiſſimis, evidentiſſimis, & indubitatiſſimis* præſumtionibus doceatur. *Fulgoſ. conſ. 212. Mulier quædam col. 2.* Afflictus de ſe ipſo teſtis eſt, quod poſt ſexageſimum tres filios maſculos procreaverit. *In conſtit. poſt mort. circa fin.* Et ſanè, facilius evenit, ut poſt ſexageſimum annum vir generet, quam poſt 50. mulier pariat, ſive revera vegetior ſit vis viri, quam mulieris, ſive facilius partus affingi & ſupponi queat, *Albert. Gent. lib. 5. c. 3.* quam ob cauſam adeò violentas probationes requirebat Fulgoſius *d. conſ. 212.* Henricus Imper. Conſtantiam uxorem, regni Neapolitani hæredem, quæ major quinquagenaria nupſerat ex monaſterio extracta, Panormi publicè in platea ſub papilione, dato mulieribus, quæ vellent, ad eam acceſſu, parere voluit, *Anton. Florent part. hiſt. t. 19. c. 6. in pr.* P. *Æmyl. 6. hiſt Franc. Afflict. in proœm. conſtit §. nos itaq;* ne partus, tanquam incredibilis, & ſuppoſitus, reiiceretur ſub prætextu, quaſi quinquagenariæ parere non poſſent amplius, cum tamen de ea quadam nobili fœmina, ſeptimum ſeptenarium jam egreſſa, referat Baldus *libr. 5. Conſ. 437.* quod pulcherrimum filium pepererit, & Junius *in c. 1. Ruth.* de muliere Palatina, quod duos maſculos ſimul ediderit, jam octavi ſeptenarii termino proxima. & alia quædam exempla affert Schenck. *in d obſ. 121 Tiraquell. de ll. connub.* ex quibus omnibus non magis regula conſtituitur de viris, quam mulieribus; quia rara ſunt, & ipſo Imperatore judice, mirabilia. *Quibus enim menſes deficiunt*, ait Ariſt. *7. hiſt. anim. c. 7. magna ex parte ſteriles evadunt, præcipuè ſi ex ſiccitate & inopia incorrigibili, qualis eſt ſenum, id accidat:* & in genere: Semen frigidum tenue, aquoſum & languidum, quale decrepitorum eſt, infœcundum ſtatuit Aet. *lib. 16. c. 26.* Quod ſi etiam aliquid generetur, perinde imbecillum erit & Reipubl inutile, atque, quod ſupra diximus, generari ex pueris, imò eo imbecillius, quo frigidius, & ſiccius ſenile ſemen eſt, quam puerorum. Corraſius *d. n. 7.* ab avo ſuo nonagenario progenitam quidem filiam ſcribit, ſed adeò languidam, debilem, & viribus defectam, ut octavo vix anno poſſet per ſeipſam pedibus ambulare, nec diu, poſtquam pedibus inſiſtere didicerit, ſuperſtes vixerit, quam re ipſe ſe animadvertiſſe ſcribit verum eſſe, quod Ariſtoteles memoriæ mandarit: *Fetus Seniorum æque, ut Juniorum imperfectos naſci corporibus & ingeniis*, quod etiam Lyra tradit. *cap. 37. Gen. Virtus*, inquit, *generativa in ſenectute debilior eſt, Et ideo tunc ſolent pueri*

12. *Sed fallax in hoc negotio experientia.*

13. *Mulieres etiam ultra 50. annum parere.*

14. *Sed ferè præter naturam.*

pueri generari magis defectuoſi & imperfecti. Præterea non ſufficit ambulare, ſi iter non perficias: *Næviz.lib.2.Sylv.nupt.n.12.* nec ſatis eſt, ſi bis terve concipere queat mulier ante quinquageſimum annum ſubſiſtens, aut vir tandem generare ante ſeptuageſimum, ſed *ut ait Ariſt.7. Polit.c.16. ita per leges ſociandi ſunt conjuges, ut ſimul & parere deſinant & generare.* Si ſecus fiat, diſſidia oriuntur inter ipſos & animorum alienationes, dum juvenis petit ire cubitum, vetula mavult ſedere ante focum, *ut ait Næviz. ſylv.nupt.lib.2.n.19.* Quin etiam, ſi alter fæcundus adhuc ſit, in altero virtus deferbuerit, totus ille decurſus ætatis, quo in iſta imparitate manent, inutile præſtat conjugium, dum agrum lapideum fruſtra ſe arare, & in arenas ſementem proiicere ſciunt, quod quia ſcientes volentes faciunt, cum de ætatis neceſſaria imperfectione ſine controverſia certi eſſent, antequam contraherent, quid differunt ab impietate Onani, quem manu vindice, propterea tetigit, Deus, quod ſemen in terram conterendum proiiceret, *Geneſ.38.* & nollet fratri excitare poſteritatem, quemadmodum nec illi Reipubl. cives ſufficere curant. Solon, quoties juvenem quempiam in ſinu vetulæ pingueſcentem deprehenderet, quod perdicibus à coitu contingere ferunt, non ſolum inde protractum in fæcundos juvenculæ alicujus amplexus coëgit, ſed & multam, ingrato civi dixit, qui mallet inutili otio torpeſcere, quam utili conjugio Reipubl. prodeſſe. *Plut. in Sol.* 15. *Argumenta alia.*

Accedit, quod non dico generare, ſed ad generandum ſeriò ſeſe accingere ſenes, ſine ſui detrimento, & præſentanei interitus periculo, non poſſint. Nimis violentus eſt puellarum calor, quo frigori ſuo ſenili teporem acquirere avent. Ubi exuccum corpus prehendit, non tam calefacit molliter, quam exurit, & quicquid reliquum fecit ſenectus, uno impetu disjicit in auras & abſumit. Vulgò dicimus: *Senes, dum juvenculas ducunt, in vivum ſepulchrum properare, & equam quærere, qua vehantur ad cælos.* Frater Bernhardin. *in 1.part.roſ.ſerm.24.* more ſuo lepidè dicit: *Puellam ductam à ſene poſſe tutò feretrum ſecum deferre pro tumulando marito.* Caſus vocat *exequias nuptiales, & funebres nuptiarum tædas.1.Oec.c.4.q.3.* Plautus *in milit.* adoleſcentulam ſeni nuptam, & *nuptam* dicit eſſe & *viduam.* Epictetus *in Enchirid.* eleganti ſimilitudine, *Si ſenex es,* inquit, *cave unquam à nave recedas longius, ne quando vocatus deficias:* quam *in Paraphraſ.* ſic explicat Simplic. *Eum, qui obiter conjugio & procreationi liberûm operam daturus eſt κατὰ καιρὸν ἅπτεσθαι χρῆ, tempeſtive id facere decet, ut modo convenienti rebus hiuce ſatiatus, ἀχίτως hinc recedat & alacriter gubernatorem vocantem ſequatur. Si verò ſenex fueris, & prope jam a fine abfueris: nullo tali vinculo conſtringitur, ſed totus in reditum & diſceſſum ex hac vita intentus eſto, ne cum tempus diſcedendi adfuerit, vocatus ſarcinis onuſtus deprehendaris & à vinculis retraharis, ac recens ductam uxorem & infantes liberos lamenteris.* Atque adeo ſenem, diſceſſum ex hac vita, quam diuturnam in ea manſionem, magis ſpectare & curare decet. Magis convenit ſeni funerales, quam nuptiales tædas accendere. Videtur natura ipſa voluiſſe ſenes meditationis hujus admonere, dum ſenſim elatam frontis ſuperbiam ad terram deducit, & thorum, in cujus gremium canitiem defodiant, oculis deflexis inveſtigare jubet. Hoc age ſenex potius, quod 16. *Nuptiæ ſenũ, ipſis autoribus noxiæ.*

tibi monſtrat natura, quod injungit divinum præceptum, quod ſuadet è propinquo periculum. Divina meditare, & quæ ſunt juvenum, juvenili ætati relinque: Tu verò quæ tibi præit vates, verba ſequere:

Intermiſſa Venus diu
Rurſus bella moves, parce precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ: deſine dulcium
Mater ſæva cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis. Abi
Quo blanda juvenum te revocant preces. *Horat. lib. 4. Od. 1.*

17. *Senes nō habere ſat ætatis ad educandum ſi quid forte natum ſit.* Extruxit verò ex hoc argumento aliud incommodum Ariſt. quod obſtat, quò minus Senum conjugia primum finem aſſequi queant. Perinde enim eſſe dicit Boter. *1. Polit. Illuſtr. c. 4.* ſive non generentur, ſive generati non educentur liberi. Senes verò, licet ſobolem poſt ſe reliquerint, illi tamen educandæ ſat ætatis reliquum non habent.

Nam poſt mediam ætatem qui ducit uxorem domum,
Si eam Senex prægnantem fortuitò fecerit
Quid dubites, quin ſit paratum nomen puero, Poſthumus. Plaut. in Aul. Pleriſque enim ſenibus circa annum 63. Climactericum, quem duplicatus in ſe ſeptenarius parit, imminere periculum tradit Gell. *lib. 5. c. 7.*

18. *Senum nuptiæ adverſæ naturæ.* Cum igitur conjugia Senum, primævo & naturali conjugii fini tot modis tantopere adverſentur, meritò contra naturam pugnare cenſendus eſt, qui ea affectat, ſive vir ſit, ſive mulier. Dionyſius matri ἡ καθ' ἡλικίαν nuptias repetenti reſpondit: *Leges quidem civitatis per Tyrannidem ſeſe evertiſſe, Leges verò naturæ violare non audere. Plut. in Sol.* Demetrio abneganti Phyllam Antipatri filiam, Cratero olim junctam, viduam ducere, pater Antipater inſuſurravit in aurem illud Euripidæum:

Ὅπου τὸ κέρδος παρὰ φύσιν γαμητέον.

Negare quippe non poterat, in naturam peccare juvenes, qui vetularum in gremio ſeneſcentes turpi deſidiæ honeſtum conjugii nomen prætexunt, & cum iis nuptias ſimulant, quas inhabiles generationi fecit effœta natura.

19. *Senum conjugia non ſufficere ad reſtringendam libidinem.* Finem alium ſuprà monſtravit nobis Paulus, videlicet remedium libidinis, qui in conjugiis ſenum, aut imparibus multò minus locum habet. Nam non omnis cupido per conjugium licitè explicatur, ſed quæ turpis non eſt, *& fertur ab annis. Turpe ſenilis amor*, & ſecundum gl. *in canitie ridiculoſa Venus*, quod *in Bacchid. Aſinar. Mercat.* & c. adumbrare voluit Plautus. *Adoleſcentem luxurioſum peccare, ſenem luxurioſum inſanire*, ex Seneca citat curia Tholoſ. *in addit. q. 346.* Nam ubi ſpes prolis non ſupereſt, ubi deſunt bona, quæ per matrimonium ſanctificari ſcribit Auguſtin. *de bon. conjug.* quid ibi ſupereſt, quod Deo placeat, & actus conjugii excuſet. Pudentillæ Apuleii obiiciebatur, quod ſexageſimo ætatis anno *nupſiſſet ad libidinem*, & Apuleio, quod eam cupiverit, *avaritiæ cauſa, atque adeo*

primo

primo in congreſſu dotem magnam rapuerit, Apul 2. Apol. quia non præſumitur anus ex juvenili conjugio quicquam captare, præter laſciviam, nec juvenis ex anu præter divitias, adeoque utrinque hic peccatur, & turpi libidini aut avaritia magis ſervitt ale conjugium, quam ordinatæ cupidini ſedandæ.

Dabitur amica homini, noctu quæ in lecto accendat ſenem
Namque ædepol, illi aliud quid amica poſſit, neſcio. *Plaut. in Stich.* 20.

Libidinem ſenis irritari magis, quam ſedari.

Irritat enim, *uritque videndo Fæmina Virg. 3. Georg.* Poſt *Vana eſt ſine viribus ira.* &

Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraq; laborem
Ingratum trahit. *Virg. 3. Georg.*
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus ſenex
Tantundem quaſi ſit ſignum pictum in pariete. Plaut. in Merc. act. 2. ſc. 1. Item.
Tune capite cano amas ſenex nequiſſime?
Si unquam vidiſti pictum amorem hem illic eſt.

Senectus eſt tantum apta nuptiis, quantum bruma meſſibus, ait Portius, *Inſtit. de nupt.* 21.
Quid enim, ô juvenis, ut te appellem verbis cani Caſi & meis, in implumi tua columbula invenies delectabile? Caput calvum, aut plicis infernalibus deturpatum, caperatam frontem, os edentulum, pediculoſam in labiis barbam, pro oculis foramina, in toto vultu morticinum ſqualorem & livorem ſanioſum videas: en manus tremulas, pedes vacillantes, en aures obtuſas duriuſq; vocanti, tibi imprimis, en ſtillantes nares, & murrha gravius olentes, en truncum corporis, en ſaccum putredinis, en formoſam Venerem, cujus gratia Moſes tibi conceſſit immunitatem militiæ, ut delecteris cum ea jugiter: ſi oſculeris, fætet anhelitus: ſi amplectaris, movetur ut lapis, ſi voces, reſpondet, ut tuſſiens ovis, accurrit, ut quer-querum plauſtrum, expedit imperata, ut cancer venaturus cervum, adeoque viva mortis imago in tuis ulnis jacet, quam niſi Stentoreum ſterteret, à cadavere nihil differre, jurè optimo crederes.

Unde fit, ut alterum conjugii bonum vid. fides facilè excutiatur, dum ut ait Catullus:

Senis amplexus culta puella fugit, aut ut Euripid. *in Phænic.*
Αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνὴρ, citante Clem. 6. Strom.

Alciatus, exprimens Epigramma Leonidis, *ex li. 2. Epigr. Græcor.* ſenem ait, non *ſibi*, ſed *aliis* ducere, quod eſt in Græco, *ἑτέροις γαμεῖν.*

Nupſit anus juveni, vetulo tibi juncta puella eſt:
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut aliis ducis, ſterilis vel conſeris agro
Conjuge nec frueris, nec frueris ſobole.

Eſſei olim à nuptiis & conſortio muliebri prorſus abſtinebant, non quod conjugii uſum ſordidum & impium damnarent, ſed quod crederent, non inveniri uxorem, quæ fidem viro ſervet. *Ioſeph. 2. bell. Iud. c. 7. 15. Antiq. c. 13. lib. 17. c. 15. lib. 18. c. 2. Cum vero omnibus infideles ſint fæminæ, ſenibus ſunt infideliſſimæ,* ait Æneid. Sylv. *in Epiſt.* & quod domi non inveniunt, foras quæſitum eunt, cum Venter careat auribus. Fulgoſii conſilium amico datum refert Næviz. *2. Syl. nupt. n. 6. Si capis juvenculam, elle te mettra en Cornevaille ſans paſſer l'eau.* Pari fide experimur quotidiè

tractari Vetulas anus à juvenibus, dum, quod de deformis uxoris marito ſuſpicatur Auſonius,

Vxorem habere, ſubigere ancillam volunt.

Quod enim illicium amoris de ſe præbere poteſt anus rancida, & libidinoſa, ſchœnicola, ſordida, fuco delibuta, quam ſi propè acceſſeris, in fœtidam te incidere animam credideris, in *Paſtillos*

23. *Hircum, ſeſſibulum, quaſi multa jura confundat coquus?*

Amicitiæ nulla vincula in conjugio ſenum. Nihil eſt, quo juvenes ad amorem magis invitentur, quam ſuperbia formæ, nihil, quod conjugum animos arctius ſibi devinciat, quam communes liberi. *5. Eth. c. 11. & 12.* At illam in vetulis tempus depaſtum eſt, hos negat effæta ſenectus. Divitus quidem inhiant attenti ad rem ſenes: juvenum propria eſt prodigalitas: *4. Eth. c. 1.* Et licet quisquam obeſæ ſui manum per poſteriora iniiciat ad extrahendum pugillum adipis: ita tamen cum temeritate juvenum comparatum eſt, ut Curios & probitatem jam diu ſimulent, donec potantur, quod cupiunt. *Poſtquam penes ſe habent, cujus cauſa fuerunt probi*, ait Plautus, *ex bonis fiunt peſſimi.*

24. *Quam facilè incidant vetulæ in odia juvenum.* Theophano Imperatrix Nicephorum Phocam, & Johannem Zimiſcen, ſua ope promoverat ad imperium, ea ſpe, ut utrique duceretur uxor, quod Nicephorus quidem fecit, ſed quam citò animum ab uxore avertit? adeò ut illa meliorem fortunam quæſitura, clanculum in cubiculum mariti attraheret Zimiſcen futurum ſponſum, qui quidem Nicephorum è medio ſuſtulit & imperio potitus eſt, ſed Theophanonem in exilium miſit, ducta Conſtantini Porphyrog. filia. *Zonar. in Niceph. & Zimiſc.* Michaël Paphlagonicus Imp. beneficio Zoës, Argyropoli uxoris, obtinuerat imperium, &, *ut ſcribit Zonar. in Mich. in pr.* ad tempus quidem, priſtinum amorem ſimulans, obſequiis mulierem demulcebat, eaque faciebat, quæ illi grata & jucunda eſſent. Sed cum ſimulationem longius producere non poſſet, mutatis moribus, eam ſuſpectam habens, ſibique metuens, primarios illius miniſtros regiâ ejiciebat, ancillis itidem familiaribus amotis, alias ſubſtituebat: denique Gynæconitidem claudebat, cuſtodiaque adhibita, à nemine illam adiri patiebatur, ni ſatellitum præfecto expoſuiſſet, unde & quid veniret. Pari arte Romanus Diogenes, imperio potitus, Eudociæ tanti faſtigii autoris ſpem eluſit. Ad tempus ſiquidem, naturæ ſuæ vi facta, Auguſtæ voluntati ceſſit, ſubmiſſione ſimulata: mox tamen ad ingenium reverſus, in cœnobium, quod ipſa circa fretum Propontidis extruxerat, eam ſecluſit, quaſi in exilium. *Zonar. in Rom. Diog. n. 1. & 9.* Theodahadus ab Amalaſuentha Theodorici Regis filia in conſortium lecti & regni adoptatus, immenſis quidem honoribus uxorem affecit ab initio, quos perſcripſit Caſſiod. ad Senatum urbis, *libr. 10. Var. Ep. 4.* Mox tamen, *ut ſcribit Iordan. de reb. Goth.* à palatio Ravennate abſtractam in inſulam lacus Bulſinenſis relegavit, ubi pauciſſimos dies in mæſtitia degens, à ſatellitibus eius in balneo ſtrangulata eſt. Ottocarus Rex Bohemiæ, Margaretam Auſtriæ hæredem, quamvis annis obſitam, in conjugem adoptavit, ut ipſe adoptaretur in pinguem hæreditatem, quo peracto, vix ſuſtinuit fœtorem anilem, annum unum, & creditur, non ſine certis conjecturis, funus ipſi, occulto veneno procuraſſe. *Munſter.*

ſtr.3.Geogr. Petrus quoque Candiacus, Dux Venetorum, uxorem, cætera probam, ſolo annorum onere contemtibilem, abdicavit, & Alberti Berengarii filiá Vadertam, in vacuum locum ſubſtituit. *Volater. 4. Geogr.*

Supereſt igitur conſiderandum, Utrum, quod deſtituitur duobus primariis finibus, à tertio ſolo ſuſtentari queat. Nam quod diſpoſitio, ex pluribus cauſis introducta, deficiente unâ earum, non deficiat, tum demum locum habet, niſi prima ſit & ferè ſola, quæ deficit: Et infra demonſtrabimus, ſterilitatem notoriam ſupervenientem non dirimere conjugium, licet impedimentum obiiciat, priusquam contrahatur, ſi fuerit cognita.

Tantum quippe valet vinculum ſociale, ut licet cauſa procreandi colligetur, tamen ob eius defectum nequeat ſeparari, *Auguſt. de bon. conj. c.7. c. tantum. 32. q.7.* ſed maneat in ſolatium humanitatis, *c. nuptiarum. 27. q.1.* Et contracta quidem matrimonia, ſpe & intentione prolis, propter defectum ejus non dirimuntur, utrum verò ſine intentione & ſpe, propter ſolum adjutorium contrahi poſſint, dubium eſt. Nam certum eſt, quod per Adjutorium *c.1. Gen.* non intelligantur ſimplices ſuppetiæ, quæ à quovis alio præſtari poſſunt, ſed cõjugales, ad quas peculiariter requiri uxorem ſupra diximus. *Perer. lib.4. in Gen. cap.2. verſ.18. in pr. Montecat. 2. Polit. c. 4. in pr. Schol.* Sic enim Auguſtinus *lib. 9. de Gen. ad lit. c.3. 4. Si quæritur, ad quam rem fieri oportuerit, hoc adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos, ſicut adjutorium ſemini terra eſt, ut virgultum ex utroque naſcatur. Hoc enim & in prima rerum creatione dictum erat: Maſculum & fœminam fecit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini. Aut ſi ad hoc adjutorium gignendi filios non eſt facta mulier viro, ad quod ergo adjutorium facta eſt? Si ut ſimul operaretur terram, nondum erat labor, ut adjumento vir indigeret, & ſi opus eſſet, melius adjutorium maſculus fieret. Hoc & de ſolatio dici poteſt, ſi fortaſſe ſolitudinis tædebat. Quantò enim congruentius ad convivendum & colloquendum duo amici pariter, quam vir & mulier habitarent.* Nam in Paradiſi affluentiis & temperantia incolarum, quorſum opus fuiſſet uxoris operis ad quærendum victum, compeſcendam contumaciam familiæ & præcavendam infidelitatem miniſtrorum? quæ cauſæ ſuccenturiatas operas uxoris hodie in amplis familiæ requirunt. Quod ſi adjumentum cauſa acceſſoria eſt, nihil operatur ſine prima, imprimis cum conſortium conjugale, & liberorum procreationem tacitè involvat. Nam ſolus quidem conſenſu facit nuptias ſine concubitu, ſed qui ſit conjugalis ad concubitum: ita adjutorium requiritur à conjuge, ſed cum reſpectu ad uſum & operas conjugales. Aliàs, ſi ſolum adjutorium ſufficit, quid obſtat, quò minus cum caſtratis, frigidis & quibuscunque aliis, qui generare nequeunt, nuptiæ contrahi poſſint ab iis, qui adjumento indigent? Nihil agunt, qui ad ultimas nuptias Davidis provocant, & libidinem ſuam imbecillitate ejus excuſatum veniunt. Nam, ut Martyr excipit, exempla Davidis omnia non ſunt trahenda ad conſequentiam. Addam ego: quod nullum hîc peccatum queat imputari Davidi, cum non ipſe ambierit in ſenectute novam ſponſam, ſed de conſilio procerum obtruſam, ſaltem non repudiarit, quo argumento Abrahami quoque Polygamiam excuſant Theodor. *qu. 66. in*

25 *Ob defectum ſobolis non ſolvi conjugium.*

26 *Quid intelligatur per Adjutorium c.1. Gen.*

27 *Cum frigidis & caſtratis non licet contrahere.*

28 *De conjugio ultimo Davidis diſquiſitio.*

66. in Gen. Auguſt. *16. de c. Dei c. 25. lib. 22. contr. Fauſt. c. 30* Ambroſ. *lib. 1. de Abr. ib. c. 4.* Chryſoſt. *hom. 56. in Gen.* quod ſcilicet ad ancillam ingreſſus ſit non libidine ſua, ſed ſuaſu uxoris. Unde aliud argumentum contra libidinoſos ſenes naſcitur, qui, ut Pudentillæ Apuleii obiiciebat Æmilianus, non niſi *ad libidinem*, juvenculas quærunt, & ex hoc capite meritò arguuntur. Quin enim affectio maritalis in Davide non declaratur, nec Abiſag uxoribus connumeratur, ſed miniſtra corporis tantum dicitur, quod ipſa miniſterium, ſalvo honore, ſeni frigido, emaciato, pio facilè præſtare poterat. Qua enim fronte non tantum Adonias patris uxorem, matrem ſuam, in uxorem petere à Salomone potuiſſet, ſed Betſabæa quoque filio autor eſſe, ut traderetur in notorium, & verbo Dei vetitum inceſtū. *1. Reg. 2.* ſi Abiſag vero & legitimo matrimonio Davidi juncta fuiſſet. Ne adiiciam interim, benè ſperaſſe Senatores regios, de reſtitutione Davidis, quia deſperatæ frigiditati remedium non quæſiviſſent. Nam & Abraham annum agens 140 aut circiter, duxit Cethuram, & liberos 6 ex eâ ſuſcepit, *Gen. 25.* Deo vires Patribus præter naturam ſufficiente. Et notat Lyra *d. c. 1. lib. 1. Reg.* Rabbinos putare: Davidem præter ſolitum frigiditate à Deo percuſſum fuiſſe propterea, quod tegumentum, ſub quo calefieri debuiſſet, Sauli præcidiſſet.

29 Quodnam verò eſt adjutorium tanti momenti, quod utrinque ex ſenum vel impari conjugio conjuges ſibi promittere habent? Iſtuc de Plutarcho diſcere licet, qui ſenio nubentes miſeros vocat, iiſque exprobrat, quod alibi Phylotetæ objectum fuit: *Ecquid conjugium appetis miſer. in Sol.* aut ſi mavis de Blephyro, ipſo *apud Ariſtoph in Concion.* conquerente: *Οἱ μὲ κακοδαίμων, ὃ γέρων ὢν ἠγόμην γυναῖκα.* Ubi enim conſtans non conglutinat amor animos, ſed lites & diſparia ſtudia diſtrahunt, quid illic emolumenti ſperes? Jubet unus, vetat alter, & quod mariti ſollicitudo ædificat, uxoris invidia deſtruit, quemadmodum de patris & matris diſcordia argumentatur Salomon. *Quorum enim unum eſt corpus, unus debet eſſe animus,* ait Hormisda Papa. *c. de nuptiis 31. q. 2. & eadem velle, eadem nolle, ea demum firma amicitia eſt. Hieron. ad Demetr. c. 8.* Amicitiam verò nihil tam connectit, quam æqualitas, *Boet. 1. de Muſ. c. 1.* &

Quam male inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Tam premitur magno conjuge nupta minor.

Perpetua verò, ut ætatum, ita morum inæqualitas diſtrahit vetulas à juvenibus, quia alia aliis ætatibus jucunda ſunt, *ut in Rhetoricis tradit Ariſt. & Horat. in art. Poet.* Atque ipſos ſenes ad amicitiam contrahendam difficiles facit Ariſt. *8. Eth. c. 3.* quia voluptate non capiuntur, unde omnis amicitia ortum trahit. Horat. *Canitiem moroſam,* Virgilius, *triſtem ſenectutem* vocat.

31 *Senes difficiles ad colendam amicitiam.*

Subeunt curæ, triſtiſque ſenectus. *3. Georg.*

Multò minus verò ad amicitiam deduci poſſunt, ſi indoles amici per omnia diſpliceat, quemadmodum ſenum avaritia, juvenum prodigalitatem, moroſitas delitias, triſtitia voluptatem, ſordes elegantiam, deſidia alacritatem accuſat & odit.

Iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes judices,
Qui æquum eſſe cenſent, nos jam à pueris illico naſci ſenes.

Neq;

Neq; illarum affines eſſe rerum, quas fert adoleſcentia.
Ex ſua libidine moderantur, quæ nunc eſt, non quæ olim fuit. 32 *Diſtantiam ſenum & juvenum.*
Terent. Heaut. act. 2. ſc. 1.
Speculum his, ait alius in noſtra Comœd. *nimis vellem dari, non quo os modò*
Sed quo perſpicere poſſint cor ſapientiæ,
Quod ubi inſpexiſſent, cogitarent poſtea,
Quomodo vixiſſent vitam in adoleſcentia.

Horatius hos ſenis mores, vivo penicillo depinxit: *in art. Poet.*

Difficilis, querulus, laudator temporu acti,
Se puero: cenſor caſtigatorq; minorum.

Atq; adeò fieri non poteſt, propter morum diſtantiam, ut in ſtabilem coaleſcant amicitiam Senex & juvencula, aut vetula & juvenis: Sed

Propter opes teneram vendit quicunq; juventam,
Mercatur lites, & ſine fine dolos.
Nulla quies illum recreat, pax nulla fovebit,
Semper habet rixas, litigiumq; frequens. *Caſ. 1. Oec. c. 4. q. 3.*

Quod ſi requiſieris inter conjuges non æqualem amicitiam, ſed quam Ariſt. vocat ſecundum excellentiam, *8. Eth. c. 13. in pr.* ne ſic quidem ſatis feceris, aut incommoda hæc effugeris. Etenim Ariſt. *8. Eth. c. 11.* amicitiam patris erga liberos comparat regiæ, uxoris & mariti, Ariſtocraticæ, fratrum invicem Democraticæ. Cõſtat vero inter optimates, & qui pariter præſunt, magis locum habere æqualem, quam inæqualem amicitiam: & hac de cauſa mulier Domina domus vocatur 33
unâ cum marito, & ut ille familias pater, ita hæc mater. Imò ne excellentem quidem hanc amicitiam ſervant, qui juvenes cum ſint, Vetulis nubunt. Lex enim naturæ junioribus imperat erga ſeniores reverentiam, ut ex Romanorum LL. docuit Gell. *2. c. 15.* At contra lex Oeconomiæ imperat mulieri, quantumvis Vetulæ reverentiam erga juniorem maritum; Lex verò Oeconomiæ tantum? imò ſi Ariſtoteli credimus, *1. Polit. c. 2. 3.* natura ipſa imperium viro tradidit, mulieri imperavit obedientiam & ſubjectionem, & Ariſtophanes nuptias juvenis cum vetula ex eo fundamento comparat nuptiis Oedipi: *Inæquales nuptiæ invertunt ordinē naturæ.*

Præterit ætas, qua queat concumbere
Cum juvene, matris nomine, quam uxoris magis
Digna. Ergo ſi cordi hæret hæc ſententia,
Implebis Oedipodis ſolum omne nefariis.

Propterea Eraſmus *de Chriſt. matrim.* multò abſurdius juvenem vetulæ, quam ſenem juvenculæ copulari dicit, quia in poſteriorum conjugio non perit reverentia maritalis, nec viri unquam, tam deſperata eſt impotentia, quam ſterilitas mulieris, quæ deſiit exacta ætate pati, id quod mulierum eſſe dicit Sara. *Gen. 18.* 34 *Abſurdius copulatur juvenis cum vetula, quā contra.*

Cum igitur, dicente Mitione, *pravum, ineptum, abſurdum, atq; alienum à vita ſua faciat, qui novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo fiat*, *Terent. in Adelph. act. 5. ſc. 8.* quippe, cujus jam *Præterierat ad ducendum ætas*, *Id in Phorm. act. 2. ſc. 3.* 35 *Concluſio.*
cum nullum conjugii finem aſſequi poſſit, & ſibi, Reique publ. & ſuperſtiti, ſi

quæ præter ſpem obtigerit, poſteritati peſſimè conſulat, quid ſupereſt, ex quo decrepitorum nuptias excuſare, & juri, legibus, rationique ullo modo conſonas demonſtrare quisquam poſſit?

Sect. 5.

Qua ætate tam Viri, quam mulieres nuptias inire debeant.

1 In determinando tempore nuptiarum reſpiciendum eſſe ad finem generationis.
2 Potius quam ad principium, cõtra Alber. Gentil.
3 Habendam quoque rationem ſucceſſionis liberorum.
4 Ariſtoteles præfinit ætatem mediam, ut & Solon.
5 Heſiodi ſententia explicatur.
6 Ariſtotelis ſententia confertur cum aliis Philoſophis.
7 Terminos nuptiarum accipiendos cum latitudine.
8 Mulierem citius fieri conjugio maturam & idoneam.
9 Cujus rei multæ explicantur rationes.

1 *A terminis generationis deſumendos terminos nuptiarum.*

REmotis denique tam decrepitis Senibus, quam immaturis puellis à Veneris adytis & luco Nympharum, qua quisque ætate admittendus ſit, Epiſagmatis loco conſiderandum reſtat, quod ut non dictatoria autoritate, ſed Philoſophicis rationibus proponat Ariſtot. *7. Polit. c. 16.* præſupponit ante omnia, ætatis determinationem ex generandi facultate deſumendam eſſe potiſſimùm, cum propter generationem principaliter nuptiæ ſint à Deo inſtitutæ, & à civibus iniri debeant. Quia verò homines non concurrunt, inſtar brutorum animalium, ſolius coitus gratia, nec ſatis eſt generari ſobolem, niſi educetur & bonis ad vitam neceſſariis dotetur, quemadmodum nuper probavimus, non tam principio
2 quam à fine generationis, computationem ætatis voluit exordiri Ariſtot. Hanc enim rationem reddimus Alberico Gent. *5. de nupt. c. 2.* quærenti: Cur finem intueamur, non principium? & illam præterea, quia principium eſt incertum, & non ſtatim ad generandum idoneus eſt, qui ex prima lanugine pubeſcit. Nec refert, quod de fine minus nos jubeat eſſe ſollicitos, quia rarò ſimul ad ſenectutem veniunt conjuges. Nam, qui citiùs auſpicantur, citius abſolvunt. Si quis Veneris telam non ordiretur, antequam ætas conſiſteret, & obdurata eſſet contra illius violentiam, ad terminum naturæ citra controverſiam perveniret. Et leges ſpectare non ſolent, quid fiat, ſed quid per naturam fieri debeat. Nec enim propter Eunuchorum & mulierum intemperantiam maximum Medicorum mendacii arguimus, quod eos immunes pronuntiarit à podagra.

3 *Altera ratio Ariſtot.*

Accedit altera ratio, quam poſt generationem attendi voluit Ariſt. ex ſucceſſione liberorum, qui ſi non longo intervallo ſequantur parentes, contemtui eos habent, quaſi æquales, ſi nimis ab eorum ætate removeantur, nec educari ab iis commodè poſſunt nec ἀντίδωρον pro tot beneficiis reponere, cujus gratia parentes liberis operam dare veriſimile eſt & dictat Ariſtoteles. Proinde mediam ætatem elegit Ariſtoteles, & puellis 18. annum ætatis, viris, 37. præſcripſit, cujus rationem ſubtexit. *Nam horum conjugium erit corporibus vigentibus & aptè conveniet temporibus opportunis ad ceſſationem liberos procreandi. Succeſſio præterea evadet liberûm, tum ætatis vigentis initio, ſi conſentanea ratione ſtatim procreatio exiſtat, tum effœta jam*

iuſam ætati ad numerum octoginta annorum. Hæc Ariſtotelis ſententia hauſta videtur ex Solonis *de 10. ætatib.* Eleg. *apud Phil. libr. 1. de opif. mund. Clem. Alex. 1. Strom.* ubi virum ait quinto ſeptenario paratum fieri ad nuptias & ſuſcipiendam liberorum poſteritatem. Alii paulo ſecus, ſed ad ſententiam Ariſtotelis, ut patebit, tanquam ad Cynoſuram, ſe trahentes, terminos diſtribuunt. Hebræos & Majores noſtros prætereo, qui circa annum 20. permittebant quidem, ſed non imperabant, nec ſuadebant nuptias: *Caſ. lib. 6. bell. Gall.* quanquam Iſaac ante annū ætatis 40. nuptias non cogitavit, *Gen. c. 25.* quem terminum, ſi ætas Iſaaci ad noſtras exigatur, putat Perer. *in d. c. 25. verſ. 20.* coincidere cum anno 25. quia Iſaac vixit annos 180. cum nos vix medium ejus ætatis attingamus. Ad Heſiodum venio, *lib. 2. Oper. & dier.* qui tempeſtivas viro nuptias ſtatuit circa 30. annum, mulieribus circa 15.

Sententia Solon. *Hebræor. German.*

> Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι
> μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ᾽ ἀπολείπων
> μήτ᾽ ἐπιθεὶς μάλα πολλά· γάμος δὲ μὲν ὥριος οὗτος
> ἡ δὲ γυνὴ τέτορ᾽ ἡβώη, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.

Reſpexiſſe Heſiodum ad operas ruſticas dubium non eſt, & notat Bonam: *lib. 1. de Alim. c. 24.* ut ſcil. fatiſcente patre, adultus ſuccederet filius, cui lampada tradere poſſet. Quia tamen eadem ætas idonea eſt laboribus & muneribus Reipubl. obeundis, præceptum Heſiodi ſecuti ſunt multi Philoſophorum, atq; adeò ipſi Medici, qui ex receſſu naturæ rationem petunt. Plato enim ubique *5. de Republ. 6. de legib.* in viro trigeſimum annum, in muliere 20. requirit, cujus rationem computat ex termino generationis, quem naturaliter uterque attingere natus eſt, in quo tamen calculo errorem aliquem notat Bonam. *d. c. 24.* & ex corrupta ſcriptione corrigit. Aëtius verò ait: *Ætas etiam vel junior vel provectior conceptum intercipit. Propterea nunc primum pubeſcentes à Venere arcere oportet, ita ut vir 30. annum, mulier 18. attingat. lib. 16. c. 26.* Ægyptii quoque poſt 30. jubebant meditari nuptias viros; *Xenoph. de Spart. Rep.* puellas poſt 16. quem numerum pro voluptate pingere ſolitos, ſupra diximus.

6. Platon. *Aet.* *Ægypt.*

Cæterum idem Plato *6. de ll.* in terminis ad nuptias præſcriptis juſtam latitudinem definit, viris ab anno 30. ad 35. mulieribus ab anno 16. ad 20. ſpatium concedens, quæ ſententia procul dubio vera eſt, & Heſiodi, Ariſtotelisque menti conſona. Nam, quia ætas certis annorum limitibus Tyrannicè circumſcribi non poteſt, & alius aliter res ſuas conſtitutas habet, & nuptiis idoneus evaſit, non poteſt omnium appetitui una æqualis lex imponi, id quod non tantum ex rationibus Ariſtotelis, ſed & locutione patet. Nam non ſimpliciter 37. annum ponit, ſed circiter illum annum ait, vel præter propter, ſeu ut Heſiod. *non multum deficiens, nec multum exuperans.* Solon quoque totum quintum ſeptenarium propoſuit, cujus ſententiam nos hic arripimus, eo quod rarò quiſquam ante ejus initium rerum ſuarum ſtabilimentum, ad exordiendam familiam, facere poſſit, nec cuiquam ætas ante conſiſtit, aut prudentia matureſcit. Mulieribus verò vo-

7. 8. *Mulierem citius fieri idoneã conjugio.*

Digitized by Google

torum feſtinatio propius adoleſcentiæ terminum fixit in ſeptenario tertio, ab anno 15 ad annum 20. quem *florem ætatis* vocat Parmeno.

CH. *Color verus, corpus ſolidum & ſucci plenum.* P. *Anni.* CH. *anni ſedecim.* P. *Flos ipſe. Terent. in Eun. Act. 2. ſc. 3.* Lucianus reſpicit annum 18. *An te putas annorum octodecim ſemper fore?* Diximus enim ſupra, quod celerius pubeſcat fæmina, ſtatumque corporis acquirat, & proinde citius generare deſinat, unde operi generationis citius immergendam concludunt Ariſt. 7. *Polit. c. 16.* Plato 5. *de Republ.* quemadmodum ſecundum Platonis & Heſiodi computum Abraham Saram duxit decennio minorem, *ut patet ex collat. c. 12. 16. 17. Gen. & notarunt Cajetan. & Perer. ad d. c. 16. Geneſ. verſ. 3.* Accedit quod citius incaleſcat, & flammas libidinis, propter defectum animi, minus reprimere queat mulier, unde remedio contra uſtiones & ſtimulos magis opus habet. Quin etiam mulieris tantum eſt pati, & ad paſſionem ſuſtinendam, quam actionem edendam, citius inducitur aptitudo, *ut ait Thomas Aquin. 3 Sum. Angel.* Nec expectatur in muliere, ut erumpant dentes ſapientiæ, quod poſt quartum ſeptenarium, ut plurimum accidere tradunt Anatomici, quia cum mulieris ſit parêre, non imperare, conſummata aut ſaltem virilis prudentia in ea non requiritur, *ut docet Ariſt. 1. Polit.* Denique inæqualitatem hanc ætatum, ſeu potius æqualitatem Geometricam inter virum & uxorem, requirit reverentia, quæ marito debetur ab uxore. Qui enim ſimul ab ineunte ætate conſueverunt,

Ludere par impar, equitare in arundine longa,

nec per ætatem quicquam aliud in votis habere poſſunt, quam paribus & inter ſe colludere iis periit omnis reverentia, quam gravior ætas, & hinc nata autoritas incutit, timor alit, ut prolixè docet Plutar. *in Cleom. n. 8.* ubi Helenæ ad Priamum vocem ex Homero repetit. *Ego te timeo ſimul & veneror. Ariſt. 2. Oec. c. 1.* Propterea Ægid. *lib. 1. de regim princ. part. 2. c. 16. lib. 2. part. 2. c. 12.* puellis 18. juvenibus 21. annum præſcribens, intervallum ponit nimis anguſtum, cum tres anni viro nequeant multum autoritatis conciliare. Germanis jactatur accommodatius proverbium: Wenn das Mägdlein liegt im Bad / Soll der Man achen in dem ſchwad / nec non Latinis: *Semper ſeni juvenculam ſubiice*, quod in hunc ſenſum trahit & explicat Eraſmus, quem vide.

CAP.

CAPUT III.

DE IIS, QUÆ ATTINENT AD ESSENTIAM MATRIMONII.

In quo agitur de

CONSENSU, ERRORE, ET METU CONtrahentium, Item Conſenſu Parentum, & deductione ad domum, ſeu benedictione.

SVMMARIA.

1 *De conſenſu contrahentium.*
2 *De ignorantia, ex qua naſcitur error.*
3 *De errore perſonæ, quò pertinet ſexus & virginitas.*
4 *Vtrum virginitas certis ſignis cognoſci & probari queat.*
5 *De errore conditionis, & utrum peregrinitas vitiet contractum matrimonii.*
6 *Vtrum contrahendum ſit & valeat matrimonium inter nobiles & ignobiles.*
7 *Vtrum pulcritudo in contrahendis nuptiis ſpectanda, & num deformitas notabilis vitiet contractum conſummatum.*
8 *De dote conſtituenda, & utrum dotatam ducere expediat.*
9 *De metu, & violentia, quenam in quantum vitiet matrimonium.*
10 *De conſenſu parentum, an ſit ad nuptias neceſſarius.*
11 *An & conſenſus tutorum & curatorum.*
12 *Vtrum deductio ad domum, aut benedictio ſacerdotis pertineat ad Eſſentiam matrimonii.*

SECT. I.

De conſenſu ineuntium Conjugium.

1 *Conſenſum requirere tam Canonica quam civilia jura.*
2 *Et quidem ad conſtitutionem & Eſſentiam*
3 *Eundem requirere ſacras literas.*
4 *Etiam in matrimonio præſumte.*
5 *Verba non eſſe ad matrimonium neceſſaria, cum etiam ſine iis contrahatur.*
6 *Virgines præ pudore non teneri loqui, ſed ſatis eſſe, ſi annuant.*
7 *Signa quadam contracti matrimonii.*
8 *Num probetur contractum matrimonium ex traditione annuli.*
9 *Quatenus verba ſint ad conjugium neceſſaria.*
10 *Explicatur obiter l. ult. de Sponſal.*
11 *Quid ſit proxeneta.*
12 *Conſenſum includere duo, notitiam ſcil. & libertatem*
13 *In rem ignotam voluntatem non inclinari aut conſentire.*
14 *Duplex proponitur ignorantia.*

1. *Conſenſum eſſe ne eſſentiam.*

SUbſtantiam Conjugii collocat gl. *in c. tua nos de ſponſ.* in Conſenſu, excepto matrimonio præſumto, cujus ſubſtantiam & formam conſiſtere dicit in ipſo facto, *gl. in c. is, qui fidem. de ſponſ.* Conſenſus autem neceſſitatem tam civilia, quam Canonica jura profitentur, & ex eo conſtitui matrimonia aſſerunt. *l. 2. de rit. nup. l. cum hic ſtatus 33. § ſi mulier. de donat. inter vir. & uxor. l. cui fuerit 15. de cond. & dem. l. nuptias de R. I. Nov. 18. & 22. c. ſufficit. c. ſic quippe. c. beata Maria 27 q. 2. c. 1. c. cum locum c. tua. de ſponſ.* Quod autem conſtituit rem, de conſtitutæ rei eſſentia eſt.

2. *Ad eſſentiam.*

Contractus autem, in quibus conſenſus exigitur, à conſenſu dependere JCti tradunt *in l. 1. §. conventionis de pact. l. conſenſu junct. l. ſeq. de act. & obligat.* & ſicut Paulus de emtione ſcribit *in l. 1. § ult. de contrah emt. Emtio juris gentium eſt, & ideo conſenſu peragitur*: ita de matrimonio quoque licebit nobis concludere, quod ſit juris gentium, ut ſupra diximus, & ideo conſenſu peragatur, ſine ſolemnitatibus aliis, à jure civili requiſitis, *ut explicat Accurſ. d. § ult. verb. conſenſu.*

3. *Probatur ex ſacris literis.*

Sacris literis idem valde conſonat, quando Rebecca non prius traditur Eleaſaro, quam vocata à parentibus & rogata, utrum abeuntem comitari velit, *Gen. 24.* quod licet de conſenſu in abitum rectè accipiatur; tamen præſupponit conſenſum in matrimonium, quem præſumere licet etiam ex eo, quod monilia, ultrò acceperit, teſſeras futuræ amicitiæ. Apud Plautum *in Curcul.* miles promittit Planæſium ſororem uxorem dare Phædromo, *ſed ſi ipſa velit*, quæ cum reſponderet: *Mi frater cupio*, ſubdit: *ſpondeo*

4. Errat enim gl. in matrimonio præſumto ſubſtantiam & formam accerſens, à facto ipſo & non à conſenſu, quia ſi matrimonium ſubſiſtit, & ejuſdem eſt cum expreſſo naturæ, nequit aliam habere formam. Id tantum intereſt, quod in uno cõſenſus ſit apertus, in altero incertus, ſed intellectu juris præſumtus, quam præſumtionem ſubſequens ratihabitio confirmat.

5. *Matrimonium contrahi ſine verbis.*

Nec illud alterum gl. *in eod. c. tua nos. ver. verba de ſponſ.* probare poſſumus, quod formam matrimonii dicat eſſe verba conſenſum exprimentia, *quæ opinio arridet Covarr. par. 2. de matrim. c. 2 n. 4. Cypræ. de ſponſal. c. 4. §. 24. n. 3. Mauſer. t. de Nupt. ad pr.* quia matrimonium contrahi poteſt etiam ſine verbis, *ut docet gl. alia Hoſt. Cardin. Præpoſ. & alii in d. c. tuæ. Panorm. in c. pen. n. 4. & 6. de ſponſ. in c. ex parte n. 8. & 28. de reſtit. ſpol. Vivius & Villalob. in tr. comm. opin. Zaſ. conſ. 10. matr. Socin. Iun. in conſ. 29. nu. 3. vol. 2. Sylv. in Ver. matrimonium q. 27. Covarr. 2 par. de matrim. c. 4 in pr. n. 1. Tiraq. gl. 7. n. 17. in verb. expreſſo. Sneidevv. de nupt. requiſ. 3. Beuſt. de matrim. c. 42.* & ſine quo actus vel contractus ſubſiſtere poteſt, id ad ejus ſubſtantiam referendum non eſſe, docet Bart. *in l. prolatam. C. de ſent. & interloc. omn. jud.* Olim enim præ Verecundia virgines non ſolebant ſponſalia inire, & nuptias promittere, quemadmodum Cariolæa *apud Heliod.* de nuptiis interrogata, modeſtè procos amovet: *magis*, inquiens, *decebat meum fratrem Theagenem pro me loqui, quam mecum viros verba facere*,

6. *Præſertim à pudibundis virginibus.*

id quod gl. notavit *in d. c. pen. de ſponſ.* quando, *multæ*, inquit, *puellæ propter verecundiam annuunt potius, quam loquuntur*, maximè præſentibus parentibus, ne videantur ambire ſponſum, quod virginibus indecorum eſt. Nihilominus nutum hunc JCti accipiunt pro verbis expreſſis, ſi petenti virginem in uxorem Virgo annuat, aut in ſignum matrimonii contracti dextram præbeat, oſculum imprimat,

mat, aut annulum accipiat, licet verbum nullum prolocuta. *c. 1. de matr. contr. in-* 7.
terd. Eccleſ. contr. gl. & Abb. in c. pen. de ſponſ. Covarr. d. p. 2. c 4. in pr. Faber. & Ang. §. 1. *Signa contractus matrimonii.*
de patr poteſt. Alber. Gen. 2. de nupt. c. 16. Beuſt. de nupt. cap. 42. Sneidevv. de nupt. req. 3.
Theophilus Imp. Theodoræ præ omnibus puellis pomum dedit, quod cum illa
acciperet, tanquam in matrimonium conſentientem, in thorum duxit. *Zonar. in*
Theoph. Clitemneſtra petit Achillis dextram in ſymbolum ſponſaliorum. *Eurip.*
in Clit. Oſculum quoque interveniens interpretatur Conſtantinus ſignum initi 8.
matrimonii, *in l. ſi à ſponſo 16. C de donat. ante nupt* De annuli traditione idem aſ- *Ex annulo num probetur cõtractus matrimonij.*
ſerimus, ſi eum acceperit puella cum mentione conjugii, quod ſine verbis, ſola
acceptione ſeſe obligaverit, *gl. in c. pen. de ſponſ. gl. & Imol. in c. tenor. de re jud. Abb. c.*
fin. de deſponſat. impub. Aretin. conſ. 13. col. 3. Covar. par. 2. matr. c. 4. in pr. n. 4. Alberic.
Gentil. 2. de nupt. c. 16. Menoch. lib. 3. præſ. 2. Mozz. in tr. de matrim. c. de natural. Matrim.
n. 13. licet alias nuda annuli traditio, donatio potius dicenda, quam ſubarratio,
niſi conſuetudo alicubi non patiatur annulos geſtare, niſi ſponſas, aut tali forma
ſignatus ſit traditus annulus, qualis ſolis ſponſis conveniat. Verba enim ad id in-
venta ſunt, & non alio fine requiruntur in conjugio, quam ut voluntatem di-
centis demonſtrent; *l. Labeo. 7. §. fin. de ſupell. leg.* Voluntatem autem noſtram non
tantum ſermone, ſed & aliis ſignis & conjecturis evidentibus declarare poſſu-
mus, prout ait Caſſiod. *lib. 4. var. Nam & homines poſſunt ſine oris effatu velle ſuum*
declarare, & ut ait Ovid *Multa ſupercilio, multa notu loquter.* quod & Celſus docet
d. §. fin. in fi. de ſup. leg quando conatum ipſum, & ſonum quendam κ̓ τὴν ἄναρθρον
φωνὴν eorum, qui loqui neſciunt, pro loquela agnoſcit impropria. Hinc enim
nutus ſufficit Paulo *in l. nutu 21. de leg. 3. Et in l. Epiſt. 22. C. de fideicom.* & conjectu-
ra Papiniano *in l cum proponebatur 64. de leg. 2.* ad demonſtrandam voluntatem
fideicommiſſum relinquentis. Solum enim conſenſum ſufficere ad matrimo-
nium conſtituendum, Nicolaus ſcribit *in c. ſufficiat 27. q. 2. l. ſufficit in pr. de ſponſ.*
ſeu ſolam διάθεσιν γαμικὴν Juſtin. *Nov. 22. 74. 117.* Sed quia conſenſus partibus 9.
ipſis, aliisque, quorum præſentia opus eſt, ne clandeſtina contrahantur ſponſa- *Quatenus verba neceſſaria.*
lia, cognitus eſſe nequit, ut obiicit Cypræ. *c. 4. de ſponſ. § 22. n. 4.* niſi cogitata &
ſenſa voluntatis ſibi mutuò detegant, igitur Innocentius *c. tua de ſponſ.* neceſſaria
dicit eſſe verba, conſenſum exprimentia de præſenti, quantum ad Eccleſiam, pu-
ta in iis, qui fari poſſunt. Nam in muto & ſurdo, qui & ob hæc vitia nativa non
prohibentur nuptias conflare, *c. cum apud c. tua de ſponſ.* alia ſigna ſufficere rectè
ſtatuit Panorm *in c. tua nos in fin. de ſponſal.* Hæc autem ſive ſigna, ſive verba non
ingrediuntur eſſentiam matrimonii, ſed ſunt ſigna externa conſenſus interni,
quæ quidē non requiruntur, ad conjugiū, quatenus ſacramentum eſt, & ſacra-
mentum nequit conſiſtere ſine ſigno externo, *ut tradunt Paludan. 4. ſent. diſt. 27. q.*
1. art. 2. Covar. par. 2. matrim c. 4. in pr. n. 3. quoniam quæ ratio ſacramenti poteſt
eſſe in eo, quod non minus Ethnicis, quam Chriſtianis commune eſt? ſed, *ut*
Baſſol. in 4. ſent. diſt. 27. q. un. art. 1. rem explicat. *Solus conſenſus non ſufficit ad contra-*
ctum inter homines, quod ſit interius latens. Sed oportet, quod in ſigno aliquo ſenſibili,
fiat exterius patens, quia homo videt ea, quæ patent. Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16.

Nec

Digitized by Google

Nec refert, voluntatem ſuam patefaciant contrahentes coràm, vel per lite-
Inter abſentes contrahi nuptias. ras *l.5.de rit.nupt.l.ult.de ſponſal.Anto.Fab.9 Inſt.Pap.pr.5.Illat.6.* cum & literæ ſint
voces abſentium, & Cajus contractus, qui conſenſu peraguntur, expediri poſſe
ſtatuat per Epiſtolam, aut per nuntium, *l.conſenſu 15.de act.& oblig.* quod & Paulo
placet de emtione. *l.1.§.fin.in fin. de contr. emt.* Nuntium quoque in ſponſalibus
Nuncius in nupt. admittit Pomponius *d.l.5.de rit.nupt* quem *procuratorem* nominat jus Canonicũ
Procurator. *c.fin.de procur in 6.* licet impropriè, *ut notant Covarr.d.c.4.n.11.Alber.Gent.c.14.libr.*
Proxeneta. *2.de nupt.* quod etiam per *proxenetas* expediri poteſt, quos intelligit Gentil per ea
verba in *d.l.ult.de ſponſal.Aut per alium,* imitatus Hottoman. *de rit.nupt.2.& Cuja.*
10. *11.obſ.18.* Nam Romanus, qui *conſ. 295. ubi Mandoſ.* per *Alium* accipit, hominem
Explicatur l. ult.de ſponſ. quemcunque, qui ſine mandato defert voluntatem alterius partis forte fortuna
à ſe auditam, ex eo refutatur, quod ubi ſpeciale mandatum requiritur, ut in re
tanti momenti, nec generale ſufficiat, *l.generali 34. de rit.nupt. c.nec illud. 30.q 5. c.*
ex cauſis de Electıon. multò minus admittendus ſit, qui ſine mandato venit, etiamſi
pater ſpondeat pro filio, qui patris actum poſtea ratum habere negat, ut Caſtren-
ſis ſcribit *l.ult C.ſi quis alt.vel ſi.* licet alias pater mandato opus non habeat, modò
liberi, ubi rem reſciverint, factum parentis nõ improbent. *c. cum locum de deſponſ.*
impub. Inſcius enim per factum alterius nemo obligatur. *l.quod tutela 73.§.fin.*
junct.l.ſeq.de R.I.l.1.in pr.de alien. & falſitatis ſe alligat, qui actum requirentem
ſpeciale mandatum, ſine mandato gerit. *Bald.in c.nonnulli col.1. Felin in c.ex parte*
decani.col.3.de reſcr. Quid enim, ſi animum mutaverit, cui verbum affirmativum
antea exciderat. Nam ne procuratoris quidem contractus valet, ſi interim man-
datum tacitè revocarit mandans, dum ille contrahit. *c.fin. in fin.de procur.in 6. Fe-*
lin.in rubr.de ſponſal.col.5. Covarr.par.2.de matr.in pr.n.12. Beuſt.de matr.c 42. Non
poteſt igitur is intelligi, qui contrahendi matrimonium poteſtatem habere ne-
quit, ſed Interpres aut proxeneta. *Connan.8.comm.c.2.n.1.* Proxenetas enim, quos
Græci *προμνηςρίδας* appellant, definit Harmenop. *lib. 4. qui nuptiis conciliandis ſeſe*
11 *interpretes ac veluti ſequeſtres interponunt.* Budæus, generali ſignificatu, appellat
Quid ſit proxeneta. *inventores & conglutinatores hominum.* Plaut. *in Mil. glor.* ancillam his rebus ope-
rantem, nominat *conciliatricem*, quam Feſtus deſcribit, *quæ viris conciliat uxores,*
& uxoribus viros. Horum igitur miniſterio, aut per nuntium, aut per Epiſtolam
matrimonia conſtitui poſſunt, etiam inter abſentes, dummodo de conſenſu ab-
ſentium liquidò conſtet.

12 Conſenſus autem præſupponit & includit duo, Cognitionem ſeu Notitiam,
Conſenſum includere notitiam & Libertatem. & Libertatem. Conſenſus enim nihil eſt aliud, quam mutuus aſſenſus contra-
hentium. Aſſenſus, licet profluat ex voluntate, tamen, ſicut voluntas, ita & ipſe
radicem agit in intellectu, *Piccol.gr.2.Phil.Mor.c.41.43.Soncin.9.Metaph. qu. 9. 14.*
Soar.diſp.Metaph 19. *Ignoti* enim *nulla cupido eſt,* & ut ait Ariſt. *3. Eth.c.3. poſtquam*
13. *conſultatione adhibita iudicavimus, tum ſecundum eam conſultationem appetimus.* Vo-
In ignotum non conſentimus. luntas quippe & omnes facultates appetentes ab Averr *2.ph.tex.48.* numerantur
inter paſſivas, & *8.Phyſ.tex.11.* motorem per voluntatem vocat *motorem motum.*
Paſſiva verò cum nequeant ſeipſa determinare, *8.Phyſ.tex.40.3.de an.tex.18.* ma-
nent

neos indifferentia, & ab indifferenti, non prodire actionem, recte docet Averr. ... *tex. 4.* A ratione igitur neceſſum eſt determinari voluntatem, ſeu aſſenſum, qui agendis rebus præſtatur, tanquam à cauſa, *ut ait Aphrodiſ. 1. de ani. cap. de ...* Ratio verò non judicat, nec inclinat facultatem appetentem, niſi per cognitionem, & proinde præcognitum rationi eſſe oportet, in quod voluntas ... debet. *In eum, quem penitus ignoramus, conſentire non poſſumus,* ait gl. *in c.* ... *10. q. 5.* & deridet Juvenalis *Sat. 4.* Catullum cæcum, Cæcus amator.

Quod nunquam viſæ flagraret amore puellæ,

Grande & conſpicuum noſtro quoq; tempore monſtrum,

Cæcus adulator, dirusq; a Ponte Satelles. Negat Vair. *lib. 2. de faſc.* ex ... naſci amorem: negat, inquam, contra fidem ſenſuum, & judicium rationis. Objectum amoris eſt id, quod pulcrum eſt: pulcrum autem viſu dijudicatur, ... de coloribus judicare nequit. *Nemo,* inquit Ariſt. *9. Eth. c. 5. amore capitur, ... it ante forma ſpecieq; delectatus.* Ignorantia verò duplex ſtatuitur ab A... *Anal. tex. 89. & 109.* ſecundum *puram negationem*, & ſecundum *pravam ...*, quarum utraque nobis hoc loco attendenda eſt. Aut enim contra... per ignorantiam falluntur, quemadmodum Lea ſuppoſita fuit ..., aut errant tantum in parte, ſeu ignorant aliquam conditionem, quæ ... nuptias detegitur. 14

De ignorantia totali, & particulari, quæ parit errorem. Sect. 2.

1 *... antibus non contrahi matrimo-...*
2 *... ne à furioſo.*
3 *... per intervalla ad ſanam mentem re-... cat.*
4 *... tamen ..., ut a furore incipie... ſponſa liberetur.*
5 *Verum ſubſiſtat matrimonium promiſſum ab Ebrio.*
6 *Vel ex amore inſano.*
7 *Diſtinguitur de gradibus affectuum.*
8 *Quid ſit ignorantia in parte.*
9 *Quatuor errorum ſpecies.*
10 *Aliter proponuntur & diſtinguuntur.*

Quantum ad ignorantiam totalem, certum eſt, cum Errantis, quatenus errat, nulla ſit voluntas, *l. cum teſtamentum 8. C. de jur. & fact. ignor.* nec conſenſus, *l. non idcirco. 9. C. Eod.* quod ſponſalia vel matrimonia inter ignorantes contracta, non ſubſiſtant, quia ſubſtantia matrimonii conſiſtit in conſenſu, ut declaratum fuit. *& conſenſui nihil tam contrarium eſt, quam error, qui imperitiam detegit. l. ſi per errorem ... in 2. col. ver. nota regulam, & Alex. in pr. de jurisd. om. jud. l. conſenſiſſe in pr. de ... l. nihil conſenſ. 116. §. Non videntur, ubi gl. & Dec. de R. I. l. alioquin, de contrahen. ... hoc ita. de aq. plur. arc. c. 1. 29. q. 1.* Ex quo infertur, Eos, qui præ furore aut ebrietate, ſibi non conſtant, aut propter abſentiam, notitiam non habent perſonarum, quæ inſciis obtruduntur, aut dolo malo in pænitenda inducuntur conjugia, non obligari, quia non conſenſerunt, niſi defectum conſenſus ſubſequenti ratihabitione ſuppleant. Ac de furioſis quidem plana res eſt, *c. dilectus, ibi Prepoſ. de ... & ... ſponſal. l. oratione 16. de ſponſal. l. hæredibus 77. §. ult. ad Trebell. Senat. Conſult. ... 111. & 112. Harmenop. lib. 4. t. 1.* cujus rationem aſſignat Paulus *d. l. 16.* quia

Margin notes: 1. Ignorantes nihil contrahunt. 2. Idem, nec furioſus.

16. quia *conſenſu opus eſt*, quo furioſus prorſus deſtituitur, quippe, qui brutis
æquiparatur, *l. ſed & ſi 5. § Et ideo ad l. Aquil.* ignorantibus. *l. ſi a furioſo in pr. 12 de
reb. cred. & ſi cert.* abſentibus, *l. 1. § furioſum de oblig. & act. l. 2. § furioſus de jur. Cod.
l. 1. § adipiſcuntur, de adquir. poſſ. l. ubi non voce. § furioſus de R. I. l. 2. § furioſus de procu-
rat.* & infantibus. *l. infans ad L. Corn. de ſic. l. in negotiis de R. I. l. 5. verſ. ſed & ſi infans
ad L. Aquil.* qui nec ſuus eſt *d. § Et ideo ad L. Aquil.* nec ſcit, quid agat, *l. illud. 3. § fin.
de injur § furioſus Inſt. de inut. ſtipul. l. furioſi ff. eod.* nec ſenſum ullum habet, *l. ſi cum
dotem 23. § ſi maritus ſol. matr.* ſed omnia ejus acta æſtimantur non ſecus, ac for-
tuitò aut caſu facta, *l fin. § fin. de admin. tut. l. ſed & ſi 5. § Injuriam. ad L. Aquil.* &
cum effectu non geruntur, in iis, quæ conſenſum exigunt, ut patet in teſtamenti
confectione & homicidio &c. *§ præterea Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt. l. furio-
ſum C. qui teſt. fac. poſſ. l. furioſi ff. de inut. ſtipul. Clem. 1. de homic. Lombard. 4. ſent. diſt.
34. ubi Thom. art. 4. Beza de divort. pag. 90. Covarr. part. 2. matr. c. 2 n. 6. Alber Gent lib.
3. de nupt. c. 7. Cypra. c. 13. de ſponſal n. 1. Schneidevv. de nupt. part. 3. n. 53. Ant. Fab. Iuriſ.
Papin. t. 9. princ. 5. Illat. 14.* niſi furor det inducias, & ſub tempus induciarum ani-
3. mus furioſo redeat. Tum enim ut teſtamentum condere, *l. furioſum C. qui teſt. fac.*
Niſi habeat dilucida intervalla. *poſſ.* ita & nuptias contrahere poteſt. *c. quamvis. 27. q. 1.* Nam & homicidium per
in ervalla perpetratum punitur, tanquam à rationis compote commiſſum. *l. Di-
4. vus de off. pr. eſ.* Quod ſi tamen à furore inſtet periculum vitæ, aut metuatur defe-
Furor ſuperveniens, diſſolvit ſponſalia. ctus prolis, acquieſcendum videtur conſilio Ulpian. *d. l. ſi cum dotem § fin* [illegible]
ad L. Aquil. quod licet alias ob furorem matrimonium nō ſolvatur, *d. l.* [illegible] *de* [illegible]
l. patre furioſo de hu. qui ſunt ſui vel al jur. c. dilectus de ſponſal. c. hi qui jun [illegible] *cum* [illegible]
qu. 7. quod *nihil tam ſit humanum*, dicente Ulpian, *quam fortuitis caſibus* [illegible]
maritum, vel uxorem viri participem eſſe: Melancht. in loc. de Conjug. Beuſt. de matrim.
12. Schneidevv. de nupt. par. 3. n. 53. Beza d. loc. de divort. tamen propter periculū, &
metum adulterii liceat mentis compoti, perſonæ furenti nuntium remittere,
adeoque multò facilius ſponſalia diſſolvere, quod & Bonaventuræ placet *in 4
ſent.* propter periculum, quod maximum eſſe dicit. Nam & ad procreationem
ſobolis ineptum furioſum cenſet Leo *d. conſt. 111.* & nihil dicit ipſum exhibere
uxori, præter miſerum ſpectaculum, ſolo aſpectu horrendum, quo intuitu fieri
non poteſt, quin animi diſſocientur. Nec verò furioſus conſenſum, etiamſi jam
ante ſponſalia factum, reiterare coram facie Eccleſiæ poteſt, nec matrimonialia
fœdera contrahere, nec benedictionem divinam requirere, quæ omnia ad com-
plementum matrimonii hodiernæ Conſtitutiones requirunt.
5. Hæc quidem argumenta non procedunt contra Ebrium, aut amore demen-
tatum, quippe, qui, poſtquam crapula disjecta eſt, & affectus deferbuit, ad ſe
Vitium ebrij matrimonium reſcindatur. redeunt: verum prima & præcipua ratio non minus hic militat, quam pro furio-
ſo, quia uterque affectus eò procedere ſolet, ut rationem pervertat, conſilium
excutiat, & ut ait Auguſtinus: *auferat memoriam diſſipet* [illegible] *&* [illegible]
tellectum. Ubi dominatur ebrietas, ibi furor eſt [illegible] *mentis* [illegible]
& hon. Cl [illegible] Quod ſi ex circumſtantiis tanta ebrietas, aut furimentum [illegible]
poſſit, non dubium eſt, quin propter ignorantiam liberet a promiſſo matrimo-
[illegible]

nio, ... ſequatur, *c. ſane 15. qu. 1. c. unuſquiſq; 22. q. 4.* qua proæreſin declarat ... Ariſt. *Eth c. 1.* & pulcrè Paulus *l. divortium 3. de divort. & rep.* quod per calorem iracundiæ geſtum eſt non prius ratum habet, quam ſi perſeverantia apparuit, ... animi fuiſſe. Ideoq; per calorem miſſo repudio, ſi brevi reverſa uxor eſt, ... videtur. Idem judicare licet de aliis affectibus, ſi eò proceſſerint, ut hominem poſuerint extra ſe. Nam quia *Vina parant animos Veneri*, *Claud. de bell. Gild.* ... ratio à Baccho vincitur, & libido vehementius extimulatur, & ad inconſultas nuptias properat, quod eò magis ex amore fieri putandum, quò is impellit ad ſatiandum appetitum propellit. *Quis legem det amantibus?* ait Boet. *lib. ... metr. ult. Major lex amor eſt ſibi.* Plato pulcra dicebat cogere, eò quod violenter ... excitarent amorem, quem inde *magnum Dæmonem* vocare ſoliti ſunt Academici. *Ficin. in ſua Theol. & in libr. Plot. de pulcrit.* Conſtantinus *in l. 1. § Ipſis C. de ... Venenum* vocat *amorem concubinarum*, qui liberos homines propellit ad ſectandas ... *bernia ancillarum, l. 3. C. de liber. cauſ.* etiam cum jactura libertatis, ſi negotium ... datur ex *l. ult. Longob. ut ibidem ad d. l. 3. teſtatur Accurſius.* Amatores, ait Cæcilius, dum 6. *Virium pro amore inſania.*

Amata animus prægeſtit apiſci,
Nil metuunt jurare, nihil perjuria curant.

Dubitat Baverius. *§. Item furioſi col. antep. & fin.* utrum amore captus teſtamentum condere queat, quia ſimilis furioſo, & Bald *in l. precibus, col. 6 de impub. & al. ſubſt.* ... ait ardore amoris eſſe vehementius, quem intra debitos limites carcerare ... ſophicum eſt, non muliebre. *Azo in ſumm. C. de SC. Claud.* Cum igitur ... ſolus Cupido cæcus ſit, ſed & oculis capiat, in quorum pectore pedem figere cœpit, & Ariſt. *1. poſt. Anal. text. 134.* dicat, ſcientia neceſſariò deſtitui homines eorum objectorum, quorum ſenſu carent, nec amantes ſatis, quid agant, aut cui ... cognoſcunt, quippe oculis mentis capti. Nam *amare & ſapere vix Deo conceditur*, ut ait Mimus, & ut Ovid.

Nox & amor, vinumq; nihil moderabile ſuadent.
Illa pudore vacat Liber, amorq; metu.

Poeta quidam *apud Helgaudum Hiſtoricum* de Conſtantia Roberti uxore ſcribit.

Conſtans & fortis, quem non Conſtantia luſit,

præ admiratione formæ, quam tantam in ea effulſiſſe tradit, ut vel invitos trahere ... let. Connivendum igitur ignorantiæ eorum, quos etiam leges à gravioribus criminibus, propter defectum proæreſeos, excuſant, *ut in libr. de Prop. Geom. ... demon ... ravimus.* Nam, qui apud ſe non ſunt, non potuerunt libere & cum ... conſentire. Aliter ſentiendum de moderato amore, & fervida crapula, ... quam olim Germani etiam optima conſilia inierunt. *Tac. de morib. Germ.* Nã, ... tem & libertatem non adimunt, pro excuſatione adduci queunt. Quin ... juvenum nuptiæ plerunque à talibus auſpiciis originem trahunt, nec propterea ... duntur *Alber Gent. 3 de nupt. c. 8.* 7. *De ... ſingulari.*

Contingit porrò, ut multi quoque ſana mente errent, aut ignorent, vel dolo ... vel negligentia decepti, qui, quia in parte tantum & non in integrum 8. *Ignorantia partium ...*

N 2 errant,

errant, non videntur plenam mereri excuſationem, ideoque Scholaſtici *in 4.*
9. *ſent. diſt. 30.* & Canoniſtæ, *in c. oppoſuit. de conjug. ſerv. ex c. un. 29. q. 1.* quos etiam Le-
Quatuor ſpecies errorum. giſtæ ſequuntur, quatuor conſtituunt erroris ſpecies, In *corpore, conditione, fortunis, & qualitate.* Nobis commodior videtur diſtinctio Bonaventuræ *4. ſent. diſt.*
10. *30. q. 1.* quam ad inſtitutum ſic accommodabimus, ut alia dicamus eſſe *eſſentialia*
Diſtinctio errorum commodior. conjugio, alia *accidentalia*, quorum numerus finitus non eſt. In illis ſi erretur, conjugium non tenet, quia ſine ſubſtantia res non ſubſiſtit. Conſenſus vero, qui ſubſtantiam matrimonii conſtituit, includit ea omnia, quæ ad complendam eſſentiam ejus ſunt neceſſaria, quemadmodum nullum aliud facinus tam promte idem diſſolvit, quam adulterium, eò quod directò deſtruat fidem conjugalem *c. fin. de cond. app.* quam alia crimina non attingunt. Ad conjugium verò pertinet ut perſona certa ſit, nullâ ſcortationis aut adulterii labe commaculata, item ut ſui juris, quia alias liberè conſentire nō poſſit, quorum primum ad perſonam, alterum ad qualitatem pertinet, tertium ad conditionem. Nec enim omnis qualitas, eſt extra conjugium, nec omnis conditio ignorata vitiat contractum *ut docet Ulpian. l. Alioquin de contr. emt.*

Sect. 3.

De errore qualitatum eſſentialium.

1 *Errorem perſonæ vitiare contractum matrimonii.*
2 *Utrum firmum fuerit matrimonium Iacobi cum Lea.*
3 *Deceptæ per fraudem eſſe ſubveniendum*
4 *Sexum includi in perſona*
5 *Et excludi ab uſu conjugii Eunuchos, Spadones, caſtratos, virgines nondum viripotentes.*
6 *Qui nequeunt generare, nequeunt contrahere nuptias.*
7 *De morboſis frigidis & maleficiatis.*
8 *De errore in nomine cum conſtet de re.*
9 *Error in qualitate Eſſentiali.*
10 *Nuptias non valere, cum ea, quæ vitiata deprehenditur præter ſpem*
11 *Infames non tantum fieri ſtupratas, ſed maritos etiam qui eas ducunt.*
12 *Lex divina probata à Leone, abrogata à Porticis [illegible].*
13 *Quid obſervetur in Eccleſiis reformatis.*
14 *Multarum gentium conſuetudines [illegible] minantur.*
15 *Non eſſe ducendam ſtupratam.*
16 *De ſignis virginitatis, utrum certa [illegible]*
17 Utrum lac in mammis indicet virginitatem corruptam.
18 *Lac generari etiam ſine concep[illegible]*
19 *Diſtinctio Andr. Laurentii [illegible]*
20 De Hymene utrum & quid ſit
21 *Verum uatca cruentata [illegible]cent.*
22 *Alia hymenis deſcriptio.*
23 *Anatomicos non audere [illegible] hymenem aſſerere, aut deſcribere*
24 *Deſcriptio ejus nova*
25 *Ex hymene non deſumi certum [illegible] corruptæ virginitatis*
26 *Utrum hoc [illegible] ſtare liceat [illegible] trone obſtetricum*
27 *Reſ[illegible] monſtrantiam virginitatis*

1. *Error perſonæ.* DE perſona verò ſeu corpore res difficultate caret, quia electio [illegible] in perſonam, & Ulpian. ſcribit *l. 9 §. 1. de cont. emt. l. ſi quis in ſui* [illegible] *leg. Si in corpore erratum fuerit, nihil deberi*, quod etiam Anch[illegible] *conſ. 220.* ubi Regis Cypri conjugium nullum pronuntiat, quod [illegible] tor, [illegible] et à Domino juſſus, contraxerat cum Caja filia ſeniore duc[illegible] Medio[illegible] ſis, cum eo nomine putaret appellari natu minorem, quam thoro [illegible]

[illegible] tamen acquieſcit dolo ſoceri, qui ipſi Leam ſuppoſuerat pro Rache- 2.
[illegible] de [illegible] ſuo remittens. Nam licet ex lege Moſaica virgo compreſſa à *De conjugio Jacobi cum Lea.*
[illegible] ducenda ſit: *Exod. 22* & Lea poſt concubitum ex hac lege, (quantum-
[illegible] ata, manendum fuiſſet in thoro Jacobi: tamen Jacob ſtuprum
[illegible] miſit, *ut Lombard. diſt. 30 lib. 4. rectè diſputat*, quia ipſe ſe commiſcuit
[illegible] mo, quaſi cum legitimè deſponſa conjuge rem habiturus, quippe,
[illegible] demum Sole fraudem deprehenderet, & Lea ſimili affectu ipſi reſpon-
[illegible] tudine loci, quæ ſecundò natam prohibebat primogenitæ præferri,
[illegible] paterno, ſe ſatis tutam æſtimans. Nihil igitur cauſæ ſupereſt, quam
[illegible] Jacob retentione Leæ puniri debuiſſet, *c. tua, ibi, nec conſentit in perſonam.*
[illegible] *1. 29. q. 1* ſed potius reddenda fuiſſet pæna Labano, propter dolum,
[illegible] defraudatum fuiſſe, ipſe Jacob confitetur. *Gen. 31.* Nam licet Beza de di-
[illegible] *4.* exemplum Jacobi imitandum ſuadeat, & error ſubſequenti conſen-
[illegible] ſit revocat tamen conſilium, ſi fraus interceſſerit, quia dolo ſuo ne-
[illegible] debet, *l. 1. de except. dol. mal.* Non revocavit errorem ſuum Iſaac cum 3.
[illegible] benediceret pro Eſauo, *Gen. 27.* ſed nec errabat prorſus Iſaac, quia dubi- *Decepto per fraudem, ſub veniendum.*
[illegible] diceret, *Vox eſt Iacobi*, & Deus ipſe occulto conſilio dirigebat verba be-
[illegible] ita ut intuitu primi dirigentis erraſſe dici non poſſet. Phraſtor vero
[illegible] s concubinæ filiam, quam Stephanus ipſi ſuppoſuerat pro ſua, etiam
[illegible] ex ea concepta in dote reddita ejecit: *Demoſth. in Neær.* & Cambyſes
[illegible] tum bellum movit Amaſi Regi Ægyptiorum, eò quod pro ſua, quam
[illegible] nium petierat, Aprois relictam filiam transmiſiſſet, *Herod. lib. 3. Lu-*
[illegible] Buch vom E[illegible]ſachen *art. 4. §.* In dieſem Art[illegible]el. *Alber. Gent. lib. 3. de*
[illegible] *præ de ſponſal. c. 13. §. 12. & ſeqq. Covarr par. 2 de matr. §. 7. n. 1. Beuſt. de mat.*
[illegible] *de nupt part. 3. n. 56.*

Ad perſonam pertinent ea quibus viri ſunt viri, mulieres mulieres, quia de 4.
[illegible] ſus conjugalis eſt, ut vir conſentiat in fæminam, fæmina in virũ. *Ad perſonã pertinet ſexus.*
[illegible] expreſſus conſenſus in carnalem commixtionem non requiratur *c.*
[illegible] *Abb. & Dd de ſponſ.* tamen ex fine primario ſemper includitur, *l. quæ-*
[illegible] *d. ll.* atque etiam in ſecundario, ſcilicet ad vitandam ſcortationem.
[illegible] mulier iniri non poteſt, qui vir debitum conjugale non exolvere, utri- 5.
[illegible] matrimonii vinculo meritò arcentur, idque de Spadonibus caſtratis teſta- *Unde excluduntur virgines nondũ viripotentes.*
[illegible] Ulpian. [illegible] *ervs 39. § ult de iur. dot.* & ſancit multis adductis rationibus Leo
[illegible] de [illegible] nondum viri potentibus affirmat Labeo *l pen. in fin. quand.*
[illegible] quæ nec mulieres appellari poſſunt, *l. 13 de V. S. l. pater. 101. de cond.*
[illegible] *§ [illegible]. ex quib. cauſ in poſſ.* ſi adeo arctæ ſint, ut virum pati nequeant *d. l.*
[illegible] *mulierum, d. l pen. in fin. quand. dies leg. Godd. ad d. l. 13. n. 6. de V. S.* Et ſicut
[illegible] tentes non merentur nomen mulierum. Ita Eunuchi non *Eunuchi.*
[illegible] virorum, ſed *tertium genus hominum* nominabantur ab Alex
[illegible] *in Alex. ſemnvir* à Lactant. *l. 1. c. 13.* ἄνδρες δὲ καὶ ἀνανδροι à Clearcho *Spadon.*
[illegible] Luc. *in Dial Syr. De.* τοὶ ἐν γυναιξὶν ἄνδρες, ἐν ἄνδρασι *Caſtrat.*
[illegible] *z. in Baſil. Epitaph.* Nec moroſè hic diſtinguã nomina Spado-

6. num, Caſtratorum, Eunuchorum, cum Spadonum nomen plerumque generale ſit. *d. l. ſi ſerva 39. l. 4. §. Idem D. vus ad l. Corn. de Sicar. l. Spadonum 128. ibi Alciat. in pr. de V. S.* ſed rem ipſam deſcribendo, quibus virilia exſecta ſunt, aut ita confuſa, aut à natura diſtorta, ut ſpes omnis prolis generandæ præcluſa ſit, eos à conjugio prorſus arcendos cenſeo, ut & eos quibus teſtes tantum ſunt execti, remanente nervo, quibus tamen matrimonium nequaquam denegandum putat Alciatus *ad d. l. ſpadonum*, quia coire poſſunt, & Wier. *3. de præſt. Dæm. c. 18* excuſſa cuculla refert Monachum poſt exectum utrumque teſtem duxiſſe uxorem. Et ſanè

Qui nequeunt generare, nequeunt contrahere.

Sunt quos Eunuchi imbelles & mollia ſemper
Oſcula delectent, & deſperatio barbæ,
Et quod abortivo non eſt opus. *Iuvenal. Sat.*

Gellia *apud Mart. lib. 6.* non viros quærit, ſed Eunuchos tantum:

Vult uti Gellia, non parere.

Verum coitus accipiendus eſt cum effectu, *Soc. in l. 1. col. 3. ſol. matr. ſilva nupt. lib. 2. n. 12.* ſiquidem ad procreationem ſobolis dirigitur, quam ab eo, cui teſtes execti ſunt, fruſtra expectaveris, *ut in lib. de gen. hom. oſtendimus*, etiamſi bos repleverit vaccam *apud Ariſt. 1. de gen. anim.* quod tamen vel ipſi Averrhoi creditu difficile eſt. Præterea conjugium paratum eſt ad ſatiandam libidinem. Atqui ſterilis illa titillatio Venerem magis excitat, quia excitatam non ſatiat, tam in Eunucho, quam muliere, ut meritò dicat Eccleſiaſtes *c. 30. Qui profligatus eſt a Domino, in oculis aſpicit & ingemiſcit*, ὥσπερ εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρθένον καὶ στενάζων, *cit. ab August. 6. contr. Iulian. Pelag. c. 14.* Accedit, quod impediat propagationem ſobolis in fœcunda muliere, cujus corpore in vanum abutitur: quod adulterus iſtam reperiat, dum mulier aliunde quærere cogitur, quod domi fruſtrà ſperarit, ſicut in fabula Luciani, Combabi uxor ſeipſam mala morte multavit, quod virum auſſet eſſe eviratum. Denique eludit benedictionem divinam, qui ſcit ſibi fruſtra

Sine teſtibus nihil generatur.

7. dici hæc verba: *Creſcite & multiplicamini.* Et hæc procedunt de iis, de quorum reſtitutione prorſus deſperatur: quorum, *nuptias innuptas* vocat Leo, γάμον ἄγαμον, & impediendas cenſent Beza & Cypræ. etiamſi ex bona conſcientia ab utraque parte appeterentur, quia non eſt audiendus perire volens, *l. 6 de appell.* & contra voluntatem privatorum impedienda ſunt, quæ publicè nocitura videntur. Qui vero paralyſi aliqua, aut morbo non inſanabili partium naturalium detinentur, à conjugio repellendi non ſunt, id quod etiam de frigidis & maleficiatis ex eadem ratione aſſerimus, quia & reſtituti ſunt ſæpe, & reſtitui poſſunt. Cum his enim, non cum iis, quos intelligit Alciat. *in d. l. Spadonum*, concedit Ulpianus matrimonium contrahi, dotemque eſſe & dotis actionem, cujus rationem reddit Theophilus, *quia ſpes eſt, abacto morbo, eos* δυνατῶς παιδοποιεῖν *Harmen. lib. 4. t.* Rectè conſuluit Horat. Augen. *lib. Epiſt.* non poſſe dirimi conjugium, ad quod maritus dicebatur ineptus eſſe, eò quia præ verecundia, aut alia de cauſa, expe-

De morboſis & frigidis.

8. ctationi ſponſæ primis noctibus non ſatisfeciſſet. Sed de his vide Bez. *de divort.* Cypræ *de ſponſ. c. 9. §. 13.* Anton. Fabr. *t. 9. Iuriſp. Papin. pr. 7. Illat. 3. &* Albet. *Gentil. de nupt. lib. 3. c. 2.* quos etiam conſule, de hac quæſtione, Utrum ſi error ſit in nomine,

De errore in nomine.

[illegible] tum conſtet de corpore, matrimonium teneat, de quo ſimpliciter pronun-
[illegible] cum Ulpian *in l.3. in pr. de leg. 1. l.9. §.1. de cont. emt. Si quis in fundi vocabu-*
[illegible] *& Cornelianum pro Sempronіano nominavit, debebitur Sempronianus.* Quæ-
[illegible] facti, quod proponitur & reſolvitur *in c. tua nos. de Sponſal.* variè à Dd.
[illegible] it. Beza *de divort.* prorſus iniquitatis condemnat, quem refutat Alber.
[illegible] *nupt. c.5.*
Ex qualitatibus eſſentialis hæc eſt, ut nuptum danda ab alio præter ſcitum
[illegible] non ſit vitiata vel imprægnata: Nemo enim tam extra honeſtatem pro- *9. Error qualitatis eſſentialis.*
[illegible] umum gerit, ut adulteratum aurum ſibi patiatur obtrudi, cum ſtipula-
[illegible] purum & obryzum. *Si quis vendat aurum, ſed deterius, quam emtor putaſſet,*
[illegible] emtionem valere ſcribit, *l. 10. de contr. emt.* quia, ut de aceto & vino acuen-
[illegible] et Ulpian. *in l præced. §. fin. Eod. eadem propè eſt ratio:* actio tamen decepto da-
[illegible] e dolo ad intereſſe *l. Iulianus 13. §. ſi venditor. de act. emti & vend.* quia damnum
[illegible] ſu præſtari poteſt, *l. ſi ſterilis 21. §. quamvis Eod.* quod ſi præſtari non poſ-
[illegible] pter dolum nihil actum fuiſſet. Jam verò ſurreptæ virginitatis damnum
[illegible] pretio æſtimabitur? Quid verò, ſi aliud pro alio venditum ſit? Ulpianus ne- *10.*
[illegible] emtionem valere *d. l.9. in fin.* Virgo verò licet in perſona non differat à mu- *Nuptiæ cum vitiata, præter ſpem non valent.*
[illegible] ert tamen eſſentiali qualitate, quoad conjugalem conſenſum, quia ſi
[illegible] ſciviſſet, vitiatam fuiſſe mulierem, non duxiſſet. Hebræi appellant ſtu-
[illegible] humiliatam, *Iud. c.19.* quia de ſtatu, ex lege *Deut. 22.* dejicitur, fit infamis
[illegible] pœnæ. Conjugium autem omne ex præſcripto Apoſtoli *Hebr. c.13.* de-
[illegible] norabile. Stuprata verò non tantum ſeſe reddit infamem, ſed & qui i- *11.*
pſam domum ducit, quemadmodum Plin. ait *in Paneg. Multis illuſtribus dedecori* *Notantur illi qui ſtupratas ducunt.*
[illegible] *aut inconſultius uxor aſſumta, aut retenta patientius.* Chryſoſto. ait *in c.9. Matth.*
[illegible] *lus eſt & iniquus, qui caſtam dimittit uxorem, ſic fatuus eſt & injuſtus, qui reti-*
[illegible] *tricem.* Germani ſolent proverbio dicere: *Non videri abhorrere a proditione*
[illegible] *qui ſciens volens meretricem ducat,* quod ex antiqua ſeveritate retinue-
[illegible] teſtatur Tacit. *de morib. Germ.* quod *publicatæ pudicitiæ apud Germanos*
[illegible] *venia. Non forma, non ætate maritum invenerit.* Idem de Palmeria re-
[illegible] t Martyr. *lib. de inſul. nov. rep.* quod capitale ſit virgini, ante nuptias vi-
[illegible] ſſe. Domitianus judicum albo eraſit & nota affecit Equitem Roma-
[illegible] marito ob adulterium dimiſſam uxorem reduxerat. *Sueton. in Domit.*
[illegible] um & Italorum nota ſunt dicteria, in eos, *qui portent les cornes, paſſent en*
C[illegible] *traverſer la mer.* &c. & ſexcenta talia. Propterea Joſeph. *Matth. c.1.* *12.*
[illegible] am Mariam deſerere, quod honeſte ſe illi cohabitare non poſſe *Lex divina.*
[illegible] explicat Niceph. *lib.1. c.8.* (licet aliter conjectet Origen *hom. in vigil.*
[illegible] le ſe Joſephum conjugem deſerere tanquam ſanctiorem, quam cui
[illegible] ri) ſiquidem ex lege Moſaica, *Deut. 22.* virgo compreſſa, & pro
[illegible] capite pœnas luebat, & lapidibus obruebatur: *gl. in c. ſatis verb.*
[illegible] *q.1.* quam legem Leo *Nov.* *Harmeno. lib.4. t.1. & 12* in uſum revo-
[illegible] poſtea Jure Canonico *c. un. 29. q. 1.* ex malè adducta ſimilitu- *Abrogata eſt.*
[illegible] corrupta, non aliter differat ab intemerata, quam ager minus
fertilis

fertilis à fertili. Rectius Ulpianus *in l. ex emto 11. §. ſi quis virginem de action. emti & vend.* ſi mulier venum ierit, pro virgine, Emtori decepto adjudicat actionem, non quidem redhibitoriam, ſed ex emto, ad reſolvendam emtionem, ut pretio reſtituto mulier reddatur. Quod ſi contractus ob errorem reſcinditur, licet vitium virgini non ſit illatum, multò minus ſubſiſtet, poſtquam in ſubſtantiali qualitate res ſtipulata corrupta eſt. Et quidem damnum in ſerva reſtitui poſſet: In libera non poteſt. Quinetiam, cum in conjugiali contractu promittatur fides illæſa & perpetua, poſtquam à fide receſſit ſponſa, non tenetur ſervare Sponſus. *[illegible] de R. I. in 6. cum ſim.* Itaque in Conſiſtoriis Electoralibus Saxoniæ, ubi reconciliatio fruſtrà tentata fuit, pars innocens libera pronuntiari ſolet, *[illegible] de matrim. [illegible] 34. Schneid. de nupt. part. 3. n. 61. Conſult. Sax. lib. 1. p. 1. in qq. matrim. q. 8. part. 2. [illegible] deciſ. 4. Germ.* quod & in Genevenſi Eccleſia obſervari teſtis eſt Beza *de divort. & rep. pag. 87.* & in Dania ex conſtitutione Friderici II. Ann. 1582. Cypræo *c. 13. de ſponſ. §. 40.* & in Marchia Brandeburg. Viſitat. Ordnung. *t. de errore [illegible] Scheplitz. in prompt. Iuris. t. 42. §. 12.* qui & ipſi huic ſententiæ accedunt. & Luther. *in lib.* Von Ehſachen Melancht. *in loc. de Conjug.* Wigand. *de divort. t. de [illegible] prat.* Kornman. *de virgin. c. 25.* & hæc ſententia communiter recepta eſt, licet diſpliceat Weſenbec. *in com. ad t. de nupt. n. 5.*

14. *Conſuetudo Græcorum.* De Græcorum conſuetudine licet judicare ex ſupplicio, quod Creuſæ paratum erat, niſi fætum, clàm marito [illegible] ciſſet. *Eurip. in Ion.* De Romanorum, quod Pamphilus renuit recipere, quam ex alio gravidam ſuſpicabatur, & addit ipſe, id ſibi inhoneſtum fore.

Nam de reducendâ, id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror.

Nec faciam, etſi amor me graviter, conſuetudoq; ejus tenet.

Et ipſa Softrata mater Philumenæ non audet hoc à Pamphilo petere, [illegible] penſius nihil factum vellet.

Cæterum de reducendo, inquit, *id facias, quod in rem ſit tuam.*

Romanor. *Terent. in Hec. act. 3. ſc. 5.* Suetonius *c. 62.* meritò exprobrat Auguſto, quod prudentis & moderati principis officium transgreſſus, quod Liviam Druſillam à Tiberio Nerone marito gravidam abduxerit: cujus exemplum imitatus C. Caligula, cum Piſoni ſuam abduxiſſet, dixit: *Sibi matrimonium ſumtum, exemplo Romuli & Auguſti. Sueton. in Calig. c. 25.* Nam præter maculam infamiæ, etiam alienum fætum ſibi ſupponebat, quod rationem non pati, ait Leo *Nov. 9[illegible]* ut ſcilicet [illegible] quam, alterius fætum, inſtar curruccæ, ſibi ſubjici æquo animo ferat, & in [illegible] familiam ſuppoſitium hæredem, laborum ſuorum alienigenam [illegible] ſciens volens irrepere ſinat, quemadmodum Brutus creditus fuit Julii Cæſaris filius, à Bruto educatus pro ſuo, *Plut. in Brut.* & Ptolomæus Philippi Regis [illegible] nuptiæ Lagum patrem demonſtrarent. *Pauſan. lib. 1.* Nec Perſeus Philippi [illegible] creditur, quam conjecturam ipſe odio in fratrem & parum regia [illegible]

Lacedæm. mavit. *Liv. libr. 39. Plut. in Paul. Æmil.* Lacedæmonii quia liberos [illegible] Reip. educabant, nihil quoque penſi habebant, ſolo marito [illegible] mulier, an fortiſſimo cuique traderetur ut ſimiles ab eo conciperet [illegible] *in Lyc.* quemadmodum adulteranda fuit data regia conjunx Alcibiadi [illegible]

13. *Qui obſervetur in reformata Eccleſia.*

eos exularet. *Plut. in Alcib.* Apud Naſamones conſuetudo fuit, ut ſponſæ per convivarum ordinem deductæ, a ſingulis initiarentur, priusquam ad ſponſum devenirent *Herod. lib. 4.* Calecutiorum regulorum ſponſæ prælibari ſolebant à Brachmannibus ſacerdotibus. *Hiſtor. Calec.* Volſinenſibus quoque antiquitus legem fuiſſe, ut ingenuo nupturam virginem ex Senatorum ordine qui quã prius defloraret autor eſt Valer. Max. *lib. 9.* Evenus III. Rex Scot. inter cæteras hanc quoque legem tulerat, ut Rex nobilium, Nobiles plebeiarum ſponſarum pudicitiam prælibarent ante nuptias. *Buchan. lib. 4.* Babyloniorum mulieres ſemel quoque [illegible] ad templum Veneris deſidebant, copiam ſui peregrinis exhibentes. *Herod.* [illegible] ſexcentas id genus abſurditates introduxit gentilis error, quas execrari [illegible] debemus, quam multis argumentis refutare. Mulierem adulteram gravius [illegible] leges, quam virum, quia confundit ſanguinem, & perturbat familiam [illegible] *Mart. in loc. comm. ad præc. 7.* eademque ratio eſt, quare ſtuprata mulier, aut quæ [illegible] cum alio ante conſuevit, non ſit retinenda. Nec enim facilè præſumitur animum mutatura, quæ ſemel honorem proſtituit, & quæ ſemel pudoris limites [illegible], eam oportet gnaviter impudentem eſſe, & ut ait Comicus, *conſilii [illegible] ſimilis.* Cur enim infamiam timeat, quæ honoris jam diu jacturam fecit? Aſſuetæ vago paſtui volucres, etiamſi optimo cibo domi ſaginentur, facilè tamen ad ingenium redeunt, & malunt cum periculo & inedia foris luctari, quam domi tuto diſtendi pabulo. Nasamon. Calecution. Volſinenſ. Scotor. Babylon. 15.

Difficulter autem probatur devirginatio, niſi utero gerat mulier. Nam, *[illegible]* ait Cic. *1. de Iuven. ſi peperit, cum viro concubuit.* Quod ſi etiam ſeptimo menſe [illegible] exoneret, propterea violati pudoris accuſari nequit, quemadmodum Gerardus comes Holſatiæ Annam, Marchionis Badenſis filiam domum remiſit, tanquam neglectæ pudicitiæ convictam ex eo, quod ſeptimo menſe peperiſſet. *Chronic. Holſat. part. 2.* Nam & ſeptimo menſe legitimum edi partum propter autoritatem magni Hippocratis credunt JCti. Abſque imprægnatione difficile eſt [illegible] aut integræ, aut delibatæ invenire indicia, *Cujac. 17. obſ. 27. c. pen. [illegible] propoſuiſti. de prob. Captivacc. lib. de Sign. Virgin. in pr. Claudin. reſp.* [illegible] de eo conſtet ex confeſſione tam ſtupratæ, quam ſtuprantis. In criminalibus enim probationes requiruntur luce clariores. *l. ult. C. de probat. l. ſciant. [illegible] Bald. & gl. ibid. Gomez. de delict. rubr. de del. probat. c. 12. n. 26. Menoch. de [illegible] 3. 9. 479. Suar. theſ. comm. opin. lib. 1. n. 315.* At quæ afferri ſolent, conjecturæ [illegible] ſunt, aut ſuſpiciones ſine ratione, quam firmæ probationes. 16. Virum ſe virginatio ſignacter n præcognoſci queat.

Nam Fabius *lib. 5. Inſt. Orat. c. 9* ſignum neceſſarium putat eſſe corruptæ virginitatis, ſi lac appareat in mammis, id quod Bald. *in rubr. C. de prob. n. 6. verſ. Ex* [illegible] pro naturali refert præſumtione, quam violentiſſimam vocat Menoch. [illegible] quia vim ſolidi argumenti habet, & neceſſitate quadam [illegible] *Anniv. c. 27. & t. de probat. c. 3. poſt pr.* E contrario Paris *in conſ.* [illegible] *Boer. tr. de quæſt. & tort. c. 3. n. 18. Alber. Gent. 7. de nupt. 9.* Veriſimilem tamen conjecturam deſumunt ex lacte mammarum, quibus aſtipulantur [illegible] Medicorum. Conſpicuè enim ſupponit Hippocrates, *li. 5.* 17. De lacte apparente in mammis virginum.

18. *Aph.39.mulierem lac emittere ex mammis,etiamſi nec gravida ſit, nec pepererit*, cujus

Lac generari etiam ſine conceptu. rationem aſſignat, *quia menſtrua defecerunt*. Sicut enim dicente Phavorino *apud Gell. lib.12.c.1.ſanguis inſtante partus tempore, in ſupernas ſe partes profert, ibique Spiritu multo & calore mammarum exalbeſcit*: ita,explicante Galeno *in com. d. Aph. 39.* fieri poteſt,ut per deſtinatas à natura vias ſanguis reſtagnans, ad ſuperiora regurgitet,& ab eadem cauſa efficiente eandem ſortiatur formam. Quod confirmatur eo,quod Cardan. *de ſubtil.* cognitum ſibi ſcribat virum 34. annorum, qui infantem lactare potuerit,quod & Dodon. *in obſerv.* tradit & Alex.Bened. *lib.3. cap.4.* lac ſcil. prolectatum in viro ex eo,quod filium poſt mortem matris vagientem ſæpius uberibus admoverit. Idque probat Ariſt. *3. de hiſt.anim.c.20.* exemplo caprorum in Lemno inſula & caprarum non prægnantium in monte Oeta, ubi paſtores urtica,tam diu perfricant ubera earum,donec dolore & calore ſanguis attrahatur, licet Scal. *3. Poet. c. 84.* illud Virg. *Ecl.3. Mulgeat hircos*, ſic explicet, quaſi velit fieri, quod factu ſit impoſſibile. At Matthiol. *in Epiſt.* depingit hircum,,lactis copia abundantem Laurent. *lib.3.Anat.q.2.* diſtinctione rem expedire cogitat,dum verum lac poſt conceptum, fucatum ante generari cenſet, quaſi ubi ſit eadem cauſa efficiens,eademq; materia,non idem ſequatur neceſſario effectus.

19. *Diſtinctio Laurentij.* Idem ſanguis ex ſuppreſſis menſibus reſtagnat in virginibus, qui in gravidis ob conceptum:idem mammarum calor,eadem proprietas utrobiq; conſpicitur. Unde igitur ratio diverſitatis. Et ſane vir apud Cardanum lactavit, & capræ in monte Oeta,apud Ariſtotelem. Eſto:natura non intendat lactis veri generationem in virginibus. Multa nihilominus fiunt ex neceſſitate naturæ,quæ non fiunt ex ejus intentione,ut docet Ariſtot *2.Phyſ.c.ult.& 1.poſt. Anal.tex. 49.& 53.* Ex ſuperabundante materia facultas plaſtica generat ſextum digitum, ex vera carne,verisq; oſſibus,licet à naturâ,minimùm particulari,non intendatur. Nec id negat Hippocrat.ut idem Laurentius putat & Kornman.*de Virg.c.9.* quando *1. περὶ γυναικείων* ait: *Si qua mulier, tumente utero,lac in mammis non generat, molam concepit.* Nam ſi idem dixiſſet: *Si qua mulier, tumente utero, menſibus deſtituitur, concepit.* An hinc liceat ſtatim inferre: Ergo ſolis gravidis menſes deficiunt. Hippocrates pro ſubjecto ſuæ ſententiæ non accipit mulierem indefinitè,ſed mulierem tumentem utero. Alias enim & reliqua ſigna molæ mulieribus non prægnantibus non poſſent incidere,quod falſum eſt.

20. *De Hymene.* Alterum,idque indubium virginitatis ſignum conſtituunt in hymene Wier. *lib.2.de preſt.Dæm.c.[illegible]*. Alex.Benedict.*lib.2.Anat.c.24* Iubert.*in lib. de Error. vulg. circa Medic.libr.1.* Veſal.*lib.5.de fabr.hum.corp.cap.15.* Oſiand. *in comm.Bibl. ad c. 22. Deut.* Fallop *in obſerv. Anat* Jacob.Horſt.*in Lemn. Germ.* Columbus communem opinionem ſequitur Cæl.Rhodig. *lib.2.antiq.lect c.55.* Scal.*lib.[illegible].Poet.c.10* Cypræ.

Communis opinio. *de ſponſal. c.13.§ [illegible].& 51.* Alber.Gentil.*lib.7.de nupt.cap 9.* qui omnes hymenem agnoſcunt membranam in medio perforatam, ſupra orificium urethræ, ex cujus ruptura putant cruentari lintea,quæ apud Judæos reſervari [illegible] *c. 22.* [illegible] quemadmodum Afros eidem probandi modo [illegible]

21. *Lintea cruentata.* buere ſcribit Johan Leo *lib.3.hiſt.Afr.c.34.* ut nuptiales feſtivitates reſcindantur, ſi

eius

cri[illegible] [illegible]ò in hoc rigidiores, quàm interpretes noſtri, qui exceptiones [illegible] ob morbum & ætatem. *ſi quæ ſcilicet virgo* [illegible] *fit, non* [illegible], ut ait Tertull. *de vel virgin* libenter concedunt, [illegible] contemnendas aſſerit ſever. Pinæ. *lib. 1. de not. Virg.* Panormit. *in c. propoſ*[illegible] *prob*[illegible] etiam fallacem vocat modum à Moiſe præſcriptum, quam tamen [illegible] obſervari ſolere autor eſt Jubert. *d. libr.* ſecus, quam illic à me auditum fuit. Valleſius *de ſacr. philoſ. c. 25.* ut ſalvet autoritatem legiſlatoris, confugit ad [illegible] laterum cervicis uteri, ex quorum dilatatione ſanguinem prorumpere putat, cujus opinioni ſubſcribit Fernel. *lib. 1. Phyſ. c. 7.* Laurent. *lib 2. c. 6. & q.* [illegible] Gunter. *lib. 1. Inſt. Anat.* Varol. *lib. 4. Ana. cap. 4.* qui nymphas in aliquibus [illegible]eſcere cenſet. Verum cum iis non eſt operæ pretium, ut rationes committamus, quia latera nunquam niſi in monſtroſa aut morbida conſtitutione coaleſcere deprehenſa ſunt, nec nympharum ſitus patitur, ut firmiter coaleſcant. 22 *Alia deſcriptio hymenis.*

Meum autem quod ſcribit Veſal. diductis cruribus membranam conſpici, quã tamen nec Columbus, nec Laurentius nec Paræus invenire potuerunt, imò nec ipſe Veſal deſcribere auſus fuit. An concidit & evaneſcit in mortuis? *ut videtur excipere Alber. Gentilis.* Certè Spirituoſa pars non eſt, quò concidat unâ cum vita: Et ſi partes multò & minutiores & abſtruſiores à curioſitate Anatomicorũ detegi potuerint, quo genere myſterii aſſerent hanc tam ſubdolè ſe oculis artificũ ſubducere poſſe, ut in nullius conſpectum huc usq; ita venerit, ut is id intrepidè de αὐτοψίᾳ ſua poſteritati affirmare auſus fuerit. Aëtius in quibusdam reperiri ſcribit, & eam conſtitutionem morboſam eſſe *lib. 16. c. 96.* ut & congeriem venarum Capivac *in libr. de not. Virg.* & Claudin. *reſponſ. medic. 40. quæ eſt ejusdem argumenti.* Usq; adeo nihil in hac re certi ab hujus profeſſionis Autoribus aſſeritur, dum membranam non reperiunt, nec tamen communem de hymene opinionẽ facilè eludere audent. Fortè etiam communem errorem errare maluerunt, quam diligentius in odioſam hanc & ſecreto loco reconditam particulam inquirere. 23 *Incerti de hymene ſunt Anatomici.*

Ego à Gallis Chirurgis edoctus, nec plane de nihilo eſſe comperi, quod de zona virginitatis vulgò & dictum fuit & creditum, nec tamen ullam membranam ſive in demortuis ſive vivis pellulis etiam ex utero demortuarum exectis unquam inveni. Cæterum caruncularum lateribus ſuis conjunctarum cincturam ſupra orificium veſicæ deprehendi, quæ coarctat illic cervicem univerſam uteri & in aliis facit anguſtiorem, in aliis laxiorem, ad eam ferè faciem, ut deſcripſit Pinæus *[illegible] de not. Virg.* Imitatusq; eſt Bauhin. *lib. 1. Anat. c. 39.* Fortè ejus veſtigium prævidit Galenus, quando *de diſſect. nt c. 2.* particulam quampiam notat im pudendis mulierum, virorum præputiis ſimilem. Nam ſicut hujus frenum coitu crebro [illegible] nec ſine dolore, donec tandem evaneſcat, ita & juvenculæ ob anguſtum ingreſſum ſine dolore virum primum non admittunt, niſi affluxu ſanguinis, aut [illegible] zona diffundatur, aut major ſit oſculi ejus amplitudo, quã membri virilis. Crebro [illegible] vero attritu, & quia humore mucoſo, ex utero deſtillante, frequenter perfunditur, ſubinde dilatatur, & carunulæ divulſæ in quatuor angulos ab[illegible] quarum veſtigia licet etiamnũ obſervare in devirginatis, *ut & Pinæ. not.* 24 *Deſcriptio nova.*

25 *Ex hymene defloratio nō cognoſcitur certò.* Ex quibus conſtat, nullum certum ex hymene indicium deſumi poſſe, multò minus ſanguinis profuſionem ſemper expectandam eſſe, cum etiam ſine cruento congreſſu virginale clauſtrum à non prorſus violento inſeſſore aperiri poſſit. Ubi enim partes dilatantur, nec violenter vena perrumpitur, ſanguinem effundi neceſſarium non eſt. Arctioris verò vinculi, quod ut in præputio virili, ita in uteri cervice natura non fruſtrâ, ſed defenſionis gratia adjecit, id quoque indicium eſt, quod Celſus *lib. 7. c. 26.* dum ſecatur calculus veſicæ in virgine, digitum jubeat inicere ano, perinde, ut in maſculis, cum mulieri in pudendum multò compendioſius iniici poſſet.

26 *Virum ſtandum ſit fidei obſtetricum.* Conſtat pariter ex dictis, quantum deferendum ſit verbis & fidei obſtetricum, ad probandam pudicitiam ſubornatarum. Hebræos enim ſolitos virginitatem explorare per obſtetrices ex narratione Suidæ patet *in explic. nomin. Ieſu*, ubi ablegatas ſcribit mulieres ad inſpiciendam beatam Mariam, utrum ſine congreſſu viri concepiſſet, & illæſa virginitate peperiſſet. Cyprianus quoque virgines Deo dicatas per manus obſtetricum tentari jubet, *lib. 1. Ep. 10. c. quod ſi. 27. q. 1 c. propoſuiſti. de probat.* & Romani dabant negotium ventris inſpiciendi iiſdem, *l. 1. de ventr. inſpic.* Verum, ubi nihil eſt, quod inſpicere poſſint, nec ipſæ quid inſpicere debeant, intelligunt, fruſtra earum opera hic utimur. Et Cujac. *11. obſ. 27.* nunquam hujus rei arbitrium delatum affirmat obſtetricibus, cujus aſſertionem probat Gentil. *d. c. 9.* Nam, quod doctiſſimi & diligentiſſimi Anatomicorum, aut ignorant prorſus, aut non niſi dubitanter aſſerunt, quî cognitum fuerit mulieribus, de his rebus judicantibus, ut cæci ſolent de coloribus. Id porrò quod cognoſcendum proponitur, tot viciſſitudinibus obnoxium eſt, ut ſive contractum inveniatur, ſive dilatatum, non niſi levem præbeat præſumtionem, nedum ut instar tanti præjudicii evidentis probationis loco eſſe queat.

27 *De cæteris virginitatis ſignis.* Minoris momenti ſunt cætera ſigna, in quibus Philologi ſibi placere ſolent, utpote, quando filium à naſi ſummo ducunt recta ad ſagittalem futuram & longitudine deprehenſa ambiunt collum puellæ: *Pinæ. & Bauhin d. loc.* aut quando naſi acumen comprimunt, cujus cartilago ſolida creditur in virginibus divulſa in corruptis: *Mich. Scotus in Phyſiogn. c. 22. 23.* aut quando lapidis Gagatis pulverem propinant, qui vitiatas creditur cogere urinam reddere contra voluntatem, *Id. c. 10.* aut portulacæ ſemen carbonibus iniciunt, unde neſcio quæ miracula circa corruptam ſomniant. *Bartol. Anglic. de propr. rer. lib. 16. c. 49.* aut urinam etiam conſiderant, quam alii ſubcitrinam, alii perturbatam & craſſam in virgine requirunt. *Claudian. d. reſp. 40.* Nam hæc omnia partim ſine ratione afferuntur, partim rationem omnem convellunt, ut quod de urina affirmant, quæ non tantum in ſingulos dies, ſed & horas variatur, prout corpus ſanum eſt vel ægrum, motum vel quietum, cibo potuque repletum vel jejunum. Ac tantum abeſt, ut virginitas ex urina dijudicari queat, ut ne conceptus quidem poſſit, *quemadmodum demonſtrat. Sanctor. Sanctor. de Error. Medic. libr. 1. cap. 28.* quia quicquid urinæ a partibus, à quibus abſcinditur, imprimitur, longo tractu confunditur & obſcuratur. Nec verò tanta eſt inter uterum Virginis & corruptæ differentia, ut urinæ tale

vel

vel colorem, vel ſubſtantiam, vel hypoſtaſin mutare debeat. Certiora indicia ſunt, quæ ex concubitu, & impudica converſatione depromuntur, de quibus videantur JCti, *Menoch.lib.5.præſumt.41.& nos agemus infra cap.6.*

De errore conditionis. Sect. 5.

1 Servos non contrahere matrimonium.
2 Utrum error in nobilitate vitiet matrimonium.
3 Utrum civis ducere poſſit peregrinam.
4 Iuſtinianus defenſus ab argumentis Sigonii.
5 Apud Romanos & Græcos vetita fuiſſe matrimonia cum peregrinis.
6 Utrum ſtatutis talis prohibitio introduci queat.
7 Snecdevvini interpretatio t. de nupt. in pr. rejicitur.
8 Nuptias omnes contra leges contractas eſſe illegitimas.
9 Qui ſint filii principum, Gen.c.6.

ACcedit tertius error in conditione; qui & ipſe vitiat contractum, ſi in conſenſum & eſſentialia matrimonii incidat. Quidam enim ea ſunt conditione, ut conſentire nequeant, vel quia deſtituuntur intellectu, ut impuberes & pueri, vel quia non ſunt ſui juris, ut ſervi. *c.ſi quis ingenuus. c.ſi fœmina ingenua 29. q.2 c.2.de conj.ſerv.Lombard.4.ſent.diſt.30.ibi Thom.q.1.* Nam horum nec velle eſt, nec nolle. & corpus operasque debitas conjugi mancipare nequeunt, cum ſe in ſua poteſtate non habeant, & propterea diremit Juſtinianus matrimonia ſervorum, quæ irruptionis Gothicæ tempore iniverant, cum ingenuis. Appius Claudius Decemvir eodem jure abuſus eſt, cum L. Julii ſponſam in ſervitutem aſſerere niteretur, quò propter diverſitatem conditionis ſponſalia nulla pronuntiandi cauſam inveniret *Liv.lib 3.* Nam licet ſervitus non includatur eſſentialiter in matrimonio: tamen neceſſariò pertinet ad cauſam eius, videlicet libertatem cōſenſus, ut rectè explicat Covarr.*par.2 de matr c.3. §.7 n.3.* Ergo, ſi ſervitus impedit matrimonium, non tam propter inæqualitatem ordinum, quam quod ſervus Domino jus ſuum præripere, ſeque conjugi tradere totum nequeat, conditiones aliæ, quæ libertatem conſentiendi non dirimunt, matrimonio promiſſo præjudicium creare non poſſunt, cum ſubſtantiam matrimonii non attingant, utpote, ſi per errorem quis conſenſerit in perſonam ignobilem, quam credebat eſſe nobilem. Cypræus *c.13.de ſponſal.§.36.* ſtatuit dirimi poſſe ſponſalia per errorem hujus conditionis inita, eò quod multum ſitum ſit in nobilitate. Covarruvias negat *d.n 3* quia nobilitas refertur ad bona fortunæ, & error in fortuna non vitiat matrimonium. *c.1.n.29.q 1.Bald.in l.cum Artemidoram C. ut in poſſ leg. Iaſ. in § ſuccur.Inſ.de action n.13* cujus non tam rationem probamus, quam opinionem, idque ex ratione rationis. Nam fortunæ error non officit matrimonio, quia fortuna in matrimonii ſubſtantia non involvitur. Cum igitur nec externa nobilitatis conditio in ea includatur, nec ad diſſolvendum illud accerſi poteſt, quod omnino ſummum caluit idque obtinet iis in Rebusp. ubi ex ratione publica, nobilium & plebeiorum promiſcua conjugia non ſunt prohibita, quemadmodum olim in Republ. Roman. *Liv.libr.3.& 4.* Saxonum, *Adam Bremenſ. lib.1.c.5.* & Danorum

1. Servos non poſſe contrahere matrimonium.

2. Error in ſtatu.

rum. *Receſſ. regis Chriſtian. cap. 36.* Alias enim impedimentum oriretur nuptiis,
3 non ex errore, ſed ob vetitū legis publicæ, quæ non ſinit legitimas iniri nuptias,
De matrimonii civium cum peregrinis. aut juſtos procreari hæredes cum perſonis vetitis. Nam cum Campani poſt de-
fectionem in II bello Punico, jus connubiorum cum Romanis ademtum eſſe,
ſingulari rogatione, M. Meſſala & C. Salinatore Coſs obtinuerunt, ut quas ha-
ctenus ex Romanis duxerant, uxores pro juſtis retinere ſibi liceret & pro juſtis li-
beris & hæredibus, quos interea temporis genuiſſent *Livius lib. 30.* Juſtinianus ex-
preſsè, *in pr. Inſt. de nupt.* injuſtas vocat nuptias, quæ non contrahuntur inter ci-
ves Romanos, quem reprehendit Sigon. *lib. 1. de ant. jur. civ. Rom. c. 9. in pr.* cum ex
Strabonis & Halycarnaſſæi autoritate Albinis & Latinis jus connubiorum da-
tum fuiſſe demonſtret, quo toto diſcurſu nihil affert, quod Juſtinianum vel mi-
4 nimùm redarguat, quia exempla ſingularia, partim neceſſitate, partim ex ratione
aliqua ſingulari inducta, legi præjudicium creare non poſſunt, & facta hæc pul-
crè excipit Ulpian. *in fragm. t. 5.* dum ait: *Connubii jus habent cives Romani, cum ci-
vibus Romanis: Latini & peregrini illud jus non habent, niſi hoc illis conceſſum ſit nomi-
natim.* Jam verò exceptio firmat regulam, & conceſſione opus non erat, cum po-
tuiſſent uti jure communi. Ita nimirum Campanis id juris datum & viciſſim
ademtum fuit: *Liv. Dec. 3.* Ita Albanis, ita Municipibus aliis, ut fruſtra horum ex-
empla advocet Sigon. pro lege, ut & illa verba Canuleii: *Altera lege connubium
5 petimus, quod finitimis externisque dari ſolet.* De facto loquitur in tota iſtac oratio-
ne, non de jure. Nam eo modo Numa, Tarquinius, & Servius regnum occupa-
runt: eo modo Claudia gens ex Sabinis, non tantum in civium, ſed & patricio-
rum numerum relata eſt, non jure, ſed ex indulgentia. Alias de peregrinis à con-
nubiis civium repellendis, ſatis vel ex Terentio *in Andr.* conſtare poteſt, ubi juve-
nis conqueritur:

Pro uxore me habere hanc peregrinam?

ubi Donatus, ignarus juris Athenienſium, per *peregrinam* putat intelligi *meretri-
6 cem.* Legem enim refert Demoſth. *κατὰ νεαίρας*, qua nec civi peregrinam ducere,
nec peregrinæ licebat nubere civi, quam Xviri in tab retulerunt, pœna tamen
mitigata, *Connan. lib. 8. cap. 4. num. 1. Fab. l. 30. n. 15 de R. I.* Idem notant Acron Porphy.
phy. Stephan. & Aſcen. *in Sat. 7. lib. 1. Hor.* ad verb. *Hybrida*, quo Poëta appellat
Perſium, ex patre Aſiatico & matre Rom. q. *Semiromanum*, ut ait Acron, prona-
tum. *Hybrida enim nominatur animal ex diverſis generibus confuſum, ut ex aquila
& vulture, aut cane venatico & gregario, cui aſſimilat Horat. eum, qui non ſciat mon-
ſtrare utrumque parentem Romanum.* *Iuſtæ nuptiæ ſunt*; ait Cajus *lib. 1. Inſt. tit.* [illegible]
manus Romanam nuptiis intervenientibus, vel conſenſu, uxorem ducit. Et jure gen-
tium prohibita dicuntur conjugia inter alienigenas. *cap. 9. diſt. 2.* ut innuit etiam
Ariſt. de jure Græcorum, *3. Polit. c. 3. ubi Montec. ad tex. 41.* Poſſe etiam ſtatuta [illegible]
quibus prohibeantur fœminæ ultra territorium nubere, modò intra territorium
honeſtam invenire queant conditionem, tradunt & concedunt JCti *Bart.*
Bald. pen. in l. edictimus. C. de Muril lib. 11. Arct in §. 1. n. 4. verſ. Quaero [illegible]
de jur. nat. gent. & civ. Calcan. in conſ. 3. verſ. Ad hoc etiam accedat & fortiſſime. [illegible]

Paulan.

Pacian. li. 2. de probat. c. 3. n. 119. & ſeq. Seneca ait: *li. 4. de benef. Promiſi tibi filiã in matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum extraneo commercium.* Boet. *in Topicis Cic. Nuptias inter impares jure contractas non eſſe, hoc eſt, qui inter cives Romanos non coiſſent.* Etiam apud Lacedæmonios Lyſander Ephorus diem dixit Leonidæ, quod peregrinam duxiſſet uxorem. *Plut. in Agid.* Ideoque non ſatis accurate Sneidevv. *in tract. de nupt. par. 2. n. 9. & com. in pr. Inſt. de nupt. n. 3.* à Juſtiniano *in d. pr. Inſt. de nupt.* tantum excludi ſervos interpretatur, cum Ulpian. *d. t. 5.* expreſsè repellat à jure connubiorum omnes peregrinos, niſi quos à lege exceperint merita aut indulgentia Senatus, aut *quibus princeps, populusve civitatem & connubium permiſiſſet, ut ait Boet. in Top.* ſicut Campanis SCto indultum teſtatur Liv. *lib. 38.* Repulerunt etiam jura à Senatorum thoris libertinas, nec id vel oratio D. Marci vel SCtum inhibuit: *ſi tamen id indulgentia principis permiſſum fuerit, poſſe juſtam uxorem eſſe,* reſpondet Ulpian. *l. ſi Senatui. 31. de rit. nupt.* 7.

8. Poſita igitur lege, cum peregrinis, cum plebeiis, non eſſe civibus, aut Patricios contrahendum, nuptiæ procul dubio erunt illegitimæ, quippe contra leges contractæ, *Eleganter gl. in l. 58. verb. Actionem, quam omnes ſingularem reputant, de rit. nupt. l. 2. de jur. dot. § ſi adverſus. Inſt. de nupt. l. lex naturæ 24. de ſtat. hom. l. de jure 37. §. fin. ad munic. l. ſi uxor 13. § plane. ad l. Iul. de adult. Anton. Fab. Iurisp. Pap. t. 9. princ. 5. Illat. 10.* quod innuit Apulei. *li. 6. Met.* quando nuptias impares, opponit legitimis & juri civili congruis, & Catullus huc reſpiciens dicit: *Cum par connubium maturo tempore adepta eſt.*

Nuptiæ contra ll. illegitimæ ſunt.

9. Rabbi Selomoh diluvii cauſam fuiſſe auguratur, quod principes plebejas uxores duxerint, liberi ſervas. Sic enim interpretatur illud, *Gen. c. 6. Cum vidiſſent filii principum filias hominum, quod pulcræ eſſent, acceperunt ſibi ex omnibus uxores, quas voluerunt.* Et licet de legitimo conjugio non loquatur Moſes, *Auguſt. 15. de civ. D.* Aquila tamen, per filios Deorum, intellexit principum & magiſtratuum filios, ſeu ut Chaldæus interpretatur, Rabbinorum, qui turpi confuſione ex promiſcua plebe rapuerint pro libidine, quas voluerint, & cum iis ſe commiſcuerint. *Auguſt. d. lib. 15. c. 28. Hieron. in qq. Hebraic. Theod. q. in Gen. 47.*

De matrimonio contracto inter nobiles & ignobiles. Sect. 6.

1 [illegible] Princeps lege prohibere poſſit nuptias inter Nobiles & Plebem.
2 De lege XII tab. & qua ex cauſa Decem[illegible] pertulerint.
3 Nobiles [illegible] faſtidire plebis commercia.
4 [illegible]rum faſtum, quibus argumentis reprehenderit Canuleius trib. pl.
5 Lex Venetorum aſtutior, quam Romanorum.
6 [illegible] cauſa derogatum fuerit legi ſupradictæ XII. Tab.
7 Nuptias quondam prohibitas fuiſſe inter ingenuos & liberos, & poſt inter Senator. & libert.
8 Inter nobiles & plebejos non debere tolli commercium nuptiarum.
9 Contemtus in Repub. parit diſcordias.
10 Communio conjugiorum facit ad concordiam civitatis.
11 Multæ lites componuntur matrimoniorũ interventu.
12 Interdictum nuptiarum vergit contra libertatem, quæ in matrimoniis requiritur.

13 Pri-

13 Privatis ſeu domeſticis commodis non cōducit imparitas conjugum.
14 Nobilis uxor affectat dominium in ignobilem virum.
15 Nobilis vir ſpernit ignobilitatem uxoris.
16 Ignobilis perſona, licet ametur a viro, ſpernitur tamen a cognatis.
17 Qua de cauſa multi impares nuptias detrectarunt.
18 Quas paritas omnium optime [illegible] continet.
19 Satius eſſe ſi peccandum ſit, ut vir ſit ſuperioris conditionis, quam uxor.
20 Error in nobilitate non vitiat contractum matrimonialem.

1. UTrum verò talem legem perferre poſſit Majeſtas, ut omninò vetita ſint conjugia inter nobiles & plebejos, variè diſputatum fuit inter plebem Romanam, ducibus Canulejo & Icilio, & inter patritios primo quinquennio poſt promulgatas leges XII. tab. in quarum poſtremis, ut Halycarn *lib 10* refert, ab App. Claudio ita adjectum fuerat: *Ne patritius, cum plebeiis Romæ connubium eſſet*, eamque propter indignitatem ruptam fuiſſe, Auguſtinus autor eſt *lib. [illegible] de civitat. Dei c. 37.* & quidem Canuleii rogatione. *Liv. lib. 4. in pr.* Rationes afferebant patritii varias, pro æquitate legis, quas adhuc hodie urgent, qui ex nobilitate adeò faſtidioſè ſpernunt conjugia plebis, quanquam ſi verum dicere fas eſt, non alio conſilio lex ſcripta erat, niſi, ut plebs magis premeretur, & ſanguis plebeius ab honoribus & officiis publicis prorſus excluderetur, ſive ut diſſidia inter utramque gen-
2. tem alerentur, *ut ſuſpicatur Halyc. lib. 10.* Quantum autem ex iis colligi poteſt, quæ à patribus contra trib. pl. diſputata fuêre, duobus potiſſimum argumentis fulciebant vim legis, quorum alterum videbatur quoq; aliquid ſacri habere, nempe, ne turbentur auſpitia & ſacra, & ne contaminentur vel confundantur familiæ. Utrumque his verbis explicat Livius *lib. 4. Canuleium* ſcil. *colluvionem gentium, perturbationem auſpiciorum publicorum, privatorumq; afferre, ne quid ſinceri, ne quid intanimati ſit: ut diſcrimine omni ſublato, nec ſe quisquam, nec ſuos noverit. Quam enim*
3. *aliam vim connubia promiſcua habere, niſi ut ferarum prope ritu vulgentur concubitus plebis patrumq;? ut, qui natus ſit ignoret, cujus ſanguinis, quorum ſacrorum ſit: dimidius patrum ſit, dimidius plebis, nec ſecum quidem ipſe concors.* Utrumque proficiſcitur ex innato patrum faſtu, quaſi omnes, qui ſint ex plebe, indigni ſint amore patrum: quemadmodum & Tertullianus queritur, *lib. 2. ad uxor. c. 8. Pleræque & genere nobiles peſſimis & ignobilibus & mediocribus ſimul conjunguntur* & Sueci inter cauſas abdicationis Alberti Megapolitani recenſuerunt, quod nobiliſſimas virgines & viduas indignis matrimoniis dedecoraret. *Ioh. Magn. lib. 21. Cur non eadem o[illegible] ſancitis*, ait Canulejus, *ne vicinus patritio ſit plebejus? ne eodem itinere eat? ne [illegible] convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? quid enim in re eſt aliud, ſi patritiam plebeius duxerit, ſi patriciam plebejus?* Et paulo ante, quod de contaminatione
4. dictum erat, cum ſumma injuria plebis objici ait; *An eſſe ulla major aut inſignior contumelia poteſt, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? quid eſt aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur, cavent, ne ſocietur ſanguis. Quid? [illegible] nobilitatem illam Veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus [illegible] juſſu populi, ſinceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque*

Faſtus nobilium.

Retorſio oratione Canuleij.

veſtras filias ſororesq́; enubere ſinendo è patribus? &c. Turbarat ſane plebejorum mi-
nus plebejos animos, quod ſanguine ſuo patritium commaculari audirent: ma-
gis verò, quod auſpicari quoque quaſi Diis inviſi, poſſe negarentur, quæ ſuper-
ſtitio ex mera proficiſcebatur perſuaſione, quaſi auſpicia ſolis iis competerent,
quibus Gentes eſſent, *Cicer. de divin.* quem errorem Decius pòſt ſua devotione
detexit. Nec negari poteſt, quin virtutis ſtudioſos ex plebe animos vehementer 5.
fodicet iſtæ injuria, ſi ab honoribus repellantur, tanquam indigni, qua de cauſa *Lex Venetorum.*
Veneti, licet occulto conſilio excluſam plebem vellent à gubernaculis, tamen a-
pertè non inhibuerunt patritiorum & plebis connubia, ſed ſub ſpecie aliqua æ-
quitatis, quando plebeja ingreditur majorem dignitatem & familiam ſuperio-
rem, ea privilegia cogitur recompenſare majore dote, quo fit, ut plebeii non avi-
dè aſpirent ad connubia patrum, quæ magno ſumtu coguntur emere, nihil emo-
lumenti, præter ſuperbum generum, inde reportantes; nec patritii, præ innato
ſuo contemtu, facile ſe dimittant ad humiliorum vota, niſi qui rei ſublapſæ quæ-
runt reſtaurationem.

Ceſſerunt igitur patres rogationi tribuni, quia cum ratione reluctari non 6.
poterant, & in thorum patritiorum, non ſine Reip. commodo plebejas admiſe- *Lex 12.tab.*
runt. Nam, quod familias turbari dicerent patres, quodque hodie faſtidioſi ſpe- *ſublata.*
ctare ſolent Nobiles, id quoque refutat Canulejus, quando ait: *Si plebejam patri-
tius duxerit, ſi patritiam plebejus, quid juris tandem mutatur? Nempe patrem ſequun-* 7.
tur liberi. Lex Papia Poppæa, etiam inveteratam legem ſuſtulit, quo ingenui pro- *Nuptiæ pro-*
hibebantur libertinas ducere. *Dion. in Annal. Aug.* Hiſpalæ enim libertinæ pecu- *hib. inter*
liari SCto indultum eſt, ut enubere, ſeu ab ingenuo duci poſſet, neque ei, qui *ſenatores &*
eam duxiſſet, id fraudi eſſet, ut ſcribit Livius. Sed lege Iulia Papia, & oratione *libertas.*
Divi Marci, nec non SCto effectum eſt, ut libertinæ, vel artem ludicram exer-
centes, quorumve patres & matres id fecerint, à legitimis nuptiis ſolorum ſena-
toriorum liberorum arcerentur, *l. lege Iulia. 44. l. Semper 42. §. 1. l. ſi ſenatori. 31. l.
lege Papia. 23. l. oratione 16. de rit. nupt. l. 3. & 28. C. de nupt. Vlpian. Inſtit. t. 13. §. 1. Godd.
ad l. 128. n. 1. de V. S. Forſter. de hiſt. Iur. civ. libr. 1. c. 31. n. 13. Forner. l. 100. de V. S. Fab. l. 197.
n. 2. de R. I.* quia ſenatorius ordo infami conjugio non putabatur maculandus,
*arg. l. ſenatoris 47. de rit. nupt. l. 1. de colluſ. deteg. Anton. Fab Iuriſp. Pap. t. 9. princ. 6. Il-
lat. 13. & 14.* & Nero non auſus fuit Acten libertam juſto matrimonio ſibi jun-
gere, niſi ſummiſſis primùm Conſularibus viris, qui regio genere ortam pejera-
rent. *Sueto. in Nero. cap. 28.* Veſpaſianus poſt uxoris exceſſum, Cænidem Antoniæ
libertam & à manu dilectam quondam ſibi, revocavit in contubernium, nec ta-
men prorſus juſtæ uxoris loco habere auſus eſt, licet ejus ornandæ gratia nihil
reliquum faceret. *Sueton. in Veſp. c. 3.* præſertim, cum & cæteri ingenui, inhone-
ſtas perſonas & ignominioſas ducere prohibeantur *d. l. lege Iulia §. fin. l. Filio 48. §.
Si ignominioſam. de rit. nupt.* Cum verò tam vilis non ſit conditio eorum, qui avita 8.
nobilitate non eximuntur è vulgo, ut inquinent dignitatem nobilium, non eſt,
cur repelli debeant, & ex una civitate duplex conſtitui. Nec enim frequentius
incidit ſeditio in civitatibus, quam ſi plebejorum & Nobilium animi disjungan-

tur, quemadmodum non tantum docuit Ariſt. 5 *Polit.* ſed & cum damno ſuo experti ſunt patritii Romanorum, Helvetiorum, Circaſſiorum, quibus exitio fuit
9. ſolus contemtus plebis, & *grande ſupercilium, ut ait Iuvenalis.* Ex nulla verò re gravius offenduntur homines, quam ex repulſa & ſui ſtatus contemtu, quem adeò graviter vindicavit Fabii filia, ex patritiis enupta, ut maritū non ſiverit eſſe quietum, priusquam per ſeditiones tribunitias plebi quoque feneſtram ad conſulatum aperuiſſet, ne patritiorum fœminis reliquum quid eſſet, quod plebeiis exprobrare poſſent. Tullia Servii filia, quam indignè tulit, quod cum viro, regio quidem filio, ſed cui faſces Servius præripuerat, tacita ſervire cogeretur: *ſe rectius viduam, & illum cælibem futurum fuiſſe, quam cum impare junctam, ut elangueſcendum aliena ignavia eſſet: ſi ſibi eum, quo digna eſſet, Dii dediſſent virum, domi ſe propediem viſuram regnum eſſe, quod apud patrem videat.* Nec mora: Nacta virum, Arunte elatiorem, *qui ſe regno dignum putaret, qui meminiſſet ſe eſſe Priſci Tarquinii filium, qui habere, quam ſperare regnum mallet,* adeò ſuæ temeritatis implevit ſtultum adoleſcentem, ut, vellet modò à furiis uxoris quietus eſſe, in regiam ſedem cogeretur ſe reponere, ex qua ſe excidiſſe putabat regia filia, quamdiu Regi nupta non eſſet. *Liv. lib. 1.* Nec minus conqueritur Ulvilda Regis Danorū Hadingi filia, quod Guthormo privato homini nuptum elocata, *in obſoletos & deſpicabiles amplexus transmiſſa ab ignavo patre fuerit, cujus felicitati thori commercium deroget, cujus munditiem immunditia ruralis attrectet, dignitatem indignitas vulgaris inclinet, ingenuitatem conditio maritalis extenuet.* Denique, virum crebris interpellationibus eòadegit, ut mortem regi, ſpe potiundi regni, inferret. *Saxo. Gram. lib. 1.* Vitandæ igitur
10. animorum diſtractionis gratia & ad ſtabiliendam concordiam, Plato *lib. 6. de ll.* volebat connubia inter patritios miſceri & plebem, quia minus invita ſubiicit ſe plebs eorum imperio, cum quibus ſanguinē ſuum confuſum eſſe novit, quod innuit Megadorus, ſi opulenti pauperiorum filias ducant indotatas,

Et multò ſiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur, quam utimur.

Et uſu receptum dicit Friſchlin. *in Rebecc.* ut conjugiis ſtabiliantur fœdera, & vel novæ parentur amicitiæ, vel veteres deleantur inimicitiæ, *Betſ. c. 6. de pact. ſucceſ.* qua quidem conſuetudine inter Reges & principes nihil eſt familiarius hodie, cum & Pompejus propterea quæreret amicitiam Catonis, & Cæſar Pompeji. *Ptolemæus Philadelphus,* ait Hieron. *in Dan. c. 11. volens poſt multos annos in leſtum finire certamen, filiam ſuam Berenicen Antiocho uxorem dedit.* Auguſtus, poſtulantibus utriusque tam Auguſti, quam Antonii militibus, ut neceſſitudine aliqua ratam pacem confirmarent, privignam Antonii Claudiam, Fulviæ ex P. Clodio fi-
11. liam, duxit uxorem, vix dum nubilem. *Sueton. in Aug. c. 62.* Alexander M. nuptias cum Roxane Satrapæ Perſici filia ſic excuſavit, quod Perſarum ex Macedonum per affinitatem unio regno ſtabiliendo faceret. Hoc enim modo & pudorem victis & ſuperbiam victoribus detrahi poſſe: *Curt. libr. 8.* & diſcordes veteraque odia retractantes Porum & Taxillem Indiæ Reges firmavit in amicitia beneficio mutuarum affinitatum. *Curt. lib. 9.* Cum duo populi, Romanus & Carthagi-

nenſis

nenſis utrinque ex æquo ambirent amicitiam Syphacis, Aſdrubal, ut præveniret vota Romanorum, filiam Sophonisbam, forma ſpectatam, Regi elocavit, & ea ſpecie affinitatis ipſum à Romanis abſtractum, in Carthaginenſium fidem deduxit. Quod cum comperiſſet Scipio, non paſſus eſt eandem uxorem retineri in Conturbernio à Maſaniſſa, cum is in fraudem victoris, in momento expugnationis regiæ, eam in thorum ſuum introduxiſſet, ſed Romam, tanquam partem prædæ cum Syphace mitti voluit. *Liv. lib. 30. poſt pr.* Carolus V. ſororem Franciſco I. junxit. Richardus II. & Henricus V. uterque Rex Anglorum, duxerunt regum Galliæ filias, in ſignum reconciliatorum animorum. Uſque adeo firma putantur fœdera, quæ nexu conjugali conſtringuntur, adeò, ut ad conjungendos animos civium promiſcua connubia meritò probari poſſint, ſi publicam ſpectare velimus ſalutem, quemadmodum ad eos disjungendos legem contrariam ab Appio latam teſtatur Halycarn. *lib. 10.* Putabat enim tam diu ſtabile futurum imperium Xviris, quam diu patres diſſiderent à plebe, idque diſſidium in disjunctione connubiorum, quod cum conſideraret Cato, ſervis ſuis liberum aditum conceſſit ad ſervas, ut ipſi magis inter ſe unirentur, & ab alienis interim abſtinerent, quarum amorem putabat animos ad ſe trahere, & à Domini ſervitiis abalienare. *Plut. in Cat.*

Quin etiam illa nuptiarum prohibitio, vergit in præjudicium libertatis, matrimoniis debitæ, quemadmodum idem Canuleius oſtendit, quando ait: *Verum enimvero lege prohiberi, & connubium tolli patrum & plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium divitibus ac pauperibus? quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quam cuiq; feminæ conveniſſet domum, nuberet, ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret, id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem.* 12

Verum ſi in hac quæſtione, non quid publicè fieri expediat, conſideretur, 13. ſed quid privatis cujusque commodis videatur magis conſonum, non dubitarem conſilio Plutarchi calculum adiicere, qui *in libr. de educ. liber.* filiis ſuis jubet parentes quærere uxores, quæ ipſos generis nobilitate non multum exuperent: nec non Juvenalis, dicentis:

> *Malo Venuſinam, quam te, Cornelia mater*
> *Gracchorum, ſi cum magnis virtutibus affers*
> *Grande ſupercilium, & numeras cum dote triumphos.*

Syllam publicis cantiunculis inſectatus fuit populus, cum ambiret filiam Metelli Pontif. Maximi, quaſi altiorem ſua fortuna conditionem captantem. *Plut. in Syll.* Nam rectè Eccl. *c. 3. Altiora te, ne quæſieris.* Si enim dotata uxor ab omnibus reſpuitur, quia inequitare vult viro, & dominari in ſuis divitiis, quantò magis idem timendum de nobili vel viro vel uxore, cum omnium nobilium animis *innatum aliquid ſuperbi* ſcribat Saluſtius de Metelli contemtore animo agens. *in Iugurth.* Theodoſius Imperator Eudociam ſuam, Athenienſis philoſophi filiam, 14. *Incommoda imparis conjugii.* perditè ab initio amabat, nec quicquā ab amore ejus remittebat, licet variis modis inde eum ſorores abducere laborarent. Tandem tamen ſub prætextu religio-

Digitized by Google

15. *Nobilis contemnit conjugem ignobilem.* nis ineundæ, longè ab aula eam miſit Hieroſolymam, non ſine ſuſpicione alienati ab ipſa animi. *Zon. in Theod.* Ulrici Ducis Saxoniæ filia, quæ Ludovvico Comiti Thuringiæ nuptum data erat, maritum, quod inferioris conditionis eſſet, ita reſpexit, ut ad parentes ex conjugio rediret. *Rivand. in Chron. Thur.* Boleslaus Mazoviorum Dux, Annam Pauli Hunovii Palatini Belſenſis filiam, prorſus repudiavit, tanquam non ſatis ſuperbo loco ortam. *Cromer lib. 28.* Maria Regina Scotiæ, etiam vitam marito ademit per Bothuelium, ſi Buchanano credimus *lib. 17. & 18. hiſt. Scot.* ſicut & Johanna Neapolitana. *Cur. in Chron. an. 1415.* Comes Geldriæ, qui obæratus, de conſilio Archiepiſcopi Colon. mercatoris Mechlinienſis unicam filiam duxerat, non ipſe quidem exarſit in odium contra uxorem, immaturâ morte præreptam, ſed filia ejus Iſabella ex hoc matrimonio nata, tanquã ſordida, hæreditate Comitatus depulſa & à Maria ſorore ex Eduardi III. Regis Angl. ſorore, excluſa fuit, ne quicquam contradicente Johanne Bleſenſe eius marito. *Froſſard. lib. 3.*

16. Quod ſi etiam inter ſeſe mutuo amore conglutinati conjuges ſe non oderint, nec inſequantur, non effugiunt tamen, qui ſunt inferioris conditionis, ſannas & contemtum cognatorum & amicorum. Boleslao Mazoviorum Duci fratres & proceres reliqui tam diu moleſti fuerunt, donec uxorem dimitteret. *Cromer. lib. 28.* Virginiam patriciam à ſacris exegerunt matronæ, quod enupſiſſet & plebeio conjugi ſerviret. *Liv. lib. 10.* Catonem etiam in contemtum ſe poſuiſſe ſcribit Plutarch. *in Cat. Maj.* quod præter ætatem & dignitatem ſuam contraxiſſet nuptias, cum Solonii ſcribæ ſui filia. Ericũ Sueciæ Regem etiam regno exuerunt fratres, cognatique & univerſi ſubditi, quod Catharinam, Lictoris filiam, qua uſus fuerat concubina, & duos ex ea liberos ſuſtulerat, juſto matrimonio ſibi copulatam, Reginam pronuntiaſſet 15. Cal. Oct. An. 1568. *Thuan. libr. 43. hiſt. ſui temp.* Wilhelmus Dux Bavariæ, de conſilio Senatorum, Agnetem tonſoris Auguſtani filiam à filio Alberto ita adamatam, ut in juſtæ uxoris locum eam extollere meditaretur, culeo inſutam necavit, propter ſuperbiam & contumaciam, ut prætexebatur. *Hieron. Henning. in Geneal. Duc. Bavar.* Henricum Ducem Carinthiæ, Comitem Tyrol. & Goric. corona Bohemica, ad quam evectus erat, exuerunt ſubditi, quod conjugis ſuæ, Wenceslai regis filiæ, ſororem in impar matrimonium Hinci de quercu, ex nobili quidem, ſed non regia ſtirpe oriundi, detruderet. *Id. in Geneal. Duc. Carinth.* Jacobam Alberti Batavi unicam in Hollandia, Zelandia, Hannonia, Comitatibus, & dominio Phriſiæ, hæredem, quæ ante nupta fuerat Johanni Delphino Franciæ, deinde Johanni duci Brabantiæ, & tertiò Hunfrido Henrici V. Regis Angl. fratri, cum deniq; Franconis Equitis Aurati privatum matrimonium iniiſſet, univerſa hæreditate exuit Philippus Burgundus, & mariti conditionem ſequi coëgit. Johannes Dux Lancaſtrenſis Eduardi III. Regis Angl. filius, poſt duas uxores præmortuas, in juſtam uxorem duxerat Catharinam de Ruet, cum qua, inſtar concubinæ, familiariter huc usq; rem habuerat, & liberos ex ea ſuſtulerat. Cæterum à fratrum uxoribus usque adeò contemtui habita fuit, ut non tantum ad dignitatem viri non admitteretur,

teretur, ſed ne colloquio quidem aut ſalutatione digna judicaretur. *Froſſard. li. 4. cap. 71.*

Qui verò ſe aliis odio eſſe & contemni videt propter uxorem, non poteſt non tandem etiam irarum radios deflectere in cauſam contẽtus, inprimis, quando ipſa inæqualitas domi principium diſcordiæ præbere nata eſt. Nam propterea Cato filiam denegavit Pompejo, quod ſciret potentes inferiorum connubia non virtute, ſed ſuorum commodorum gratia petere. *Plut. in Pomp. & Cat.* Pſammenitus Rex Ægypti noluit Cambyſis poſtulatis locum relinquere, quod timeret, ne filia pellicis loco magis, quam uxoris haberetur. *Herod. lib. 3.* Mithridates enim Monimen Meliteſem, non ut regiam conjugem, ſed ut captivam habebat. *Plut. in Lucull.* Eliſabetha quoque Caſimiri III. regis Pol. uxor, Matthiam regem Ungar. repulſam de filia ferre ſivit, quod ab Hunniadis humili ſtirpe oriundus, apud conjugem non ſatis autoritatis habiturus putaretur. *Crom. lib. 28.* Multò juſtiore ex cauſa Carolus Rex Siciliæ repulſam dedit Nicolao Urſino Papæ regiam puellam in matrimonium fratris filio petenti. Nam, *quanquam*, inquiebat, *Nicolaus rubeo calceo ſuperbiret, agnatos tamen ejus regia affinitate indignos eſſe. Maſſon. 3. Annal. ex Ricorda.* Blanca regina Neapol. à Cræpera projuſtitiario in matrimonium petita, ſtatim triremi in altum provecta animum contemtorem indigno proco aperuit. Fazell. *9. c. 8.* Nec aliter felicia ſperanda ſunt conjugia, quam ſi aut æquales coëant conjuges, aut, ſaltem non multò ſit uxor inferior viro. Nam 17 18. *Æqualitas optimè jungit amicitiã conjugalem.*

Premitur etiam *magno conjuge nupta minor.* *Ovid in Ep. ad Dejan.*

quò affert Gentil. *4. de nupt. cap. 12.* illud *ex Deut. 22. Non arabis in Bove & aſino*, & dictum Eccleſiaſtici *c. 13. Cum eo, qui robuſtior eſt te, aut ditior te, ne communices. Quid communicatura eſſet olla cum lebete? Illa ſi allidet, eadem conteretur.*

Solutius tamen retinet imperium maritus, ſi inferiorem ſe legat uxorem, quam ſi econtra vir ſit deterioris originis, quam uxor, & hoc minus perturbat jura conjugii, quæ imperium tribuunt marito. 19

Inferior matrona ſuo ſit, Paule, marito.
Non aliter fiunt fœmina virq; pares.

Legem verò hîc nullius arbitrio damus, cum, ut Canulejus ait, *privatorum conſiliorum ea res ſemper fuerit, ut, in quam cuique fœminæ conveniſſet domum, nuberet, ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret.* Oſtendere ſaltem voluimus, quid publicè expediat, quid privatim, & ſi nulla lege prohibita ſit conjugialis plebis & patrum commixtio, quod quidem ne publica lege fiat, ſatius eſſe oſtenſum eſt, licet privatis conſiliis iſtac licentiâ modus datus non ſiet, nihil intervenire, quo dirimi poſſint ſponſalia per ignorantiam ignobilitatis inita, cum nobilitas conſenſum matrimonialem nec attingat, nec vitiare poſſit. *Tiraq. de nobil. cap. 20. n. 179* Solet enim ab interpretibus Nobilitas referri ad bona fortunæ, & hæc non diſſolvere contracta ſponſalia plani juris eſt, quia extra nos ſunt, quæ ſuo imperio ſubjecta habet fortuna. 20 *Error in nobilitate, non vitiat contractum.*

Sect. 7. De pulchritudinis requiſito, Utrum ejus ratio in ducenda uxore habenda ſit, Utrum ob notabilem deformitatem reſcindendum matrimonium. Et Num quisque uxorem ſuam debeat putare eſſe pulcerrimam.

1 *Nemo cogi poteſt, ut conſentiat in ſponſam, quam malis præditam moribus novit.*
2 *Si tamen conſenſit, ob mores duriuſculos matrimonium non reſcinditur.*
3 *Nullam virginem videri improbam, ante nuptias.*
4 *Conjugium ob nævos leviculos non disjicitur.*
5 Utrum ob fœditatem notabilem diſrumpatur vinculum nuptiarum.
6 *Amorem eſſe deſiderium Pulcri & in eo fundari.*
7 Utrum fas ſit nudas inſpici virgines, ne qua vitio corporis occulto devenuſtentur.
8 *Uxoris acquiſitionem eſſe quaſi coemtionem & multas gentes olim uxores emiſſe.*
9 *Æquitatis eſſe, ne emtor circumveniatur.*
10. *Galba & Crates gibbos ſuos ſponſis detexerunt ante nuptias.*
11 *Virgines non poſſe honeſtè denudari, nudasq; conſpici.*
12 *Utrum fas ſit, ut virgines faciem tegant, & mammas denudent.*
13 *Naturam humanam ſemper niti in vetitum.*
14 *Contra balnea virorum & mulierum promiſcua.*
15 *Ex diſtanti ſine coitu non fieri conceptũ.*
16 *Plus valet pulcritudo animi, quam corporis.*
17 *Nec tamen nihil tribuendum pulcritudini corporis.*
18 *Encomia pulcritudinis, quoad conjugiũ.*
19 Utrum pulcritudo in capienda uxore, bonâ conſcientia, ſpectari queat.
20 *Licere etiam Chriſtianis honeſtam in conjugio quærere delectationem.*
21 *Amor in pulcritudine fundatus quam ſit inconſtans.*
22 *Quemadmodum diffluit ipſius pulcritudinis fugax flos.*
23 *Mores ſpectandos eſſe ante formam.*
24 *Ex diſtorta facie præſumi diſtortum animum.*
25 *Pulcritudinem eſſe mutam commendationem.*
26 *Nonnunquam ex pulcritudine præſumi libidinem & laſciviam.*
27 *Non rarò diſſidium eſſe inter formam & ingenium.*
28 *Quas ob cauſas pulcritudo ut plurimum laſciviat.*
29 *Deformitas non præbet de ſe violentas præſumtiones impudicitiæ*
30 *Pulcritudinem intutam facit multitudo expugnantium.*
31 *Pulcritudinem naturaliter ſequitur faſtus.*
32 *Unde Zelotypia mariti erga uxorem, quæ omnibus placere quærit.*
33 *Pulcritudo ſæpè publicè detrimentoſa*
34 *Statam & mediocrem formam carere omnibus, quæ enarrata ſunt, incommodis.*
35 *Pulcras uxores quærere otium, mollitiem, & luxuriem, quibus pulcritudinem alant.*
36 *Pulcritudinem ſemper eſſe ſumtuoſiorem.*
37 *Etſi animi facilius pulcritudine coaleſcant: tamen poſtquam frui cœperunt, cito ſatiantur.*
38 *Stultè agere, qui pulcritudinem ornatam bonis Moribus contemnunt.*
39 *Condemnatur deformitas, tanquam omineſa & improbi animi cauſa*
40 *Quibus artibus fiat, ut pulchra appareat fœmina.*
41 Uxorem ſuam quisque putare debet pulcerrimam.
42 *Utrum poſſibile ſit, ut ſibi quisq; id perſuadeat.*
43 *In amore licito non dari exceſſum, qui vituperari queat.*
44 *In amore aliquem ſibi perſuadere, quæ non ſunt, propter vehementiam affectus.*

45 Non

45 Non omnia omnibus pulcra.
46 Pulcritudo propria fœminarum.
47 Conclusio de non negligenda, ſed nec perditè expetenda pulcritudine.

PRopterea, nec error in divitiis, nec in pulcritudine remoram iniicere poteſt, 1.
vel quodcunque demum ignoretur ex iis, quæ tribuere & eripere ſolet for- *Non tenetur*
tuna, vel quæ ad conjugium nihil attinent, ut ſi iracundior paululum reperiatur *quis conſenti-*
uxor, quam tranquillam credideras, ſi aſperior & diſſolutioribus moribus. Filius *re in ſponſam*
quidem cauſam habet, quare cogenti patri obluctari poſſit, quando *indignam* *male educa-*
moribus ipſi elegit, *l. ſed quæ patris. de ſponſal.* Rixoſi autem ſocietas meritò defu- *tam.*
gitur: *l. 14. de rit. nupt.* & nihil eſt, quod firmiorem promittat amicitiam, quam
concordia & bonitas morum. Apud Apulei: *5. Metam.* procus, qui cæteris omni-
bus genere antiſtabat, *judicio morum tamen improbatus repellitur.* Nam ſi ſervos re-
fractarios, protervos, reſpuere nobis licet, *l. 1. & ſeqq. de Ædil. Ed.* cur non eoſdem
mores deteſtemur in perpetua & individua vitæ ſocia? *Dos eſt magna parentium*
virtus, Horat. 4. Carm. od. 24. nec facilè à majorum virtute præſumuntur liberi de-
generare: ſed certis dos eſt bona educatio, morum formatrix & correctrix. *Edu-*
catam bene uxorem præſtat habere ſine dote, quam divitem malè educatam, ait Diodo-
rus Syropenſis. *arg. l. ſi quis ſtipulatus in fin. de V. O. Bald. in l. viduæ. C. de nupt. Mau-*
ſer. de nupt. Inſt. in pr. Quantumvis enim benè præſumatur pro Nobilitate, tamen
evidentia ſigna, quæ ſuppeditat educatio, præſumtioni dubiæ, & quam quotidiè
experientia fallacem facit, longè præferri debent. Hinc Libanius ad Solonicum:
Vxorem cognitam jubet duci: cujus parentes & matrem præcipuè bonis moribus præſtan-
tem noverimus. Quod ſi aſperis moribus ex converſatione deprehendat ſponſam
deſtinatam filius, aut viceverſa, rationem quidem & cauſam habet adverſandi 2.
imperio patris: Verum ubi ſemel conſenſit, etiam per errorem morum, non da-
tur amplius pœnitendi locus, quia error tantus non eſt, qui vergat in diſturba-
tionem matrimonii.

Cenſen' vero te reperire poſſe ullam mulierem, quæ careat culpa. Omnibus malis
Punicis, ineſt granum aliquod putidum, & vulgò dici ſolet. Virginis mores non 3.
prius detegi, quam ipſa tegat caput. Sermo, quantumvis durus alias & incomtus, *Virgines o-*
ſuaviter aures ferit, ſi ex ore pulcræ Virginis fluat. Mores, quantumvis hiſpidi, *mnes vitiorū*
non diſplicent, ſi temperentur præſtantia formæ. Et ſicut vinum ſæpe proba- *probæ.*
mus propter poculi caritatem: ita mores non diſcernimus, intenti in præſtan-
tiam ſubjecti. Ubi verò cum tempore nubes oculorum disjicitur, & apparet ver-
mis, qui ſub ſpecie externa ſeſe velarat, utendum eſt conſilio Apoſtoli & ſcien-
dum, rem nobis eſſe cum vaſis fragilibus, nec cum Judæis ſtatim properandum 4.
ad divortia, ſi vel in publico apparuerit uxor, vel obliquos & retortos oculos in *Ob leviculos*
maritum conjecerit, vel cum ſervo Auguſti *menſa forte catillum Evandri manibus* *nævos non*
tritum dejecerit, Horat. Satyr. 3. libr. 1. aut alia minuta peccaverit, ob quæ Judæos ſo- *diſtrahitur*
lere matrimonia ſolvere teſtatur Chriſtianus Gerſon *de Relig. Rabin.* *Hæc dum* *conjugium.*
ignoras, dum incipis, ait Comicus, *gravia ſunt, ubi cognoris* & in mores tuos, lenita-
te & prudentia, quicquid durum & inæquale occurrit, traduxeris *leviſſima*. Se-
quax enim eſt mulierum, imprimis virginum natura, & ut ſunt minus pruden-
tes, mi-

tes,minus vivendi præceptis præoccupatæ,ita facilius ad viri,quem amant, monita ſe deflectunt, multique lenitate pravos mores uxorum in melius demutarunt,,ſiquidem,dicente Æliano *lib. 3. c. 10. benevolentia plurimùm valet apud Amaſis ad inſerendum ſtudium virtutis,ſi moderati ſint ipſi & honeſti.*

5. *Ob fœditatē an ſolvantur nuptiæ.* De pulcritudine quæſtio videtur reddi magis dubia, propterea, quod jure divino viro poteſtas erat facta divertendi ab uxore *ob aliquam fœditatem,Deut.24. c.non ſatis 34.q.2.* quod ſic imitati ſunt Canones, ut Sponſalia de futuro ſolvant ob notabilem deformitatem. *c. quemadmodum verſ.quod ſi poſt junct.gl & ibi Imol. col.2. de jurej.* idq; ad prævertendam ſuſpicionem adulterii. Nam, *ut ait Auſonius.*

Deformis uxor cui ſit,ancilla elegans,
Uxorem habere,ſubigere ancillam velit.

Et Libanius ad Solon. inter cæteras cauſas, ex quibus pulcritudinem ſponſæ cōmendat. *Qui*,inquit,*forma præſtanti uxorem domi habet, alieno toro non inſidiatur.*

6. *Amor fundatur in pulcro.* Caſimirus M. Rex Poloniæ, dignitatem ſuam illicita Venere tantopere non inquinaſſet,niſi Adeleidam Henrici Haſſiæ Landgravii filiam,propter deformitatem ſuo amore indignam judicaſſet. *Cromer.lib.12.* Amor quippe ſtabilimentum eſt conjugii & in conſenſu præſupponitur, ſive in affectione maritali, quæ conjugium conſtituit. Amor autem, *definiente Platone in Symp.* eſt *deſiderium pulcri*, prout Leo Hebræus *in libr.de amor.* & Camutius *in lib. de felic.* Scal. *ex 300.ſect 3.* prolixe & eleganter declararunt. Cum igitur conjugium non ſubſiſtat ſine amore,nec amor ſine pulcro,decipi conſtat amorem eius, qui ranam arripit pro Diana,aut in Spinturnicia & Pitacea incidit Plauti,cum ſe putaret amplexurum Helenam,pro cujus forma tota Græcia decem annos bellum geſſit. *Iſocr. de laud. Hel. Quintil.8.Inſt.*

7. *Verum inſpectione detegenda labes occulta puellarum.* Propterea ſunt ex JCtis,qui inſpici poſſe, de vitio occulto ſuſpectas virgines cenſent, idque defendit Aretinus *conſ 142. Ex facto proponitur, quod Illuſtris in 3. & 4. dub.* de poſtulatis Franciſci Sfortiæ ducis Mediol. qui cum Dorotheam Ducis Mantuani Ludovvici filiam filio ſuo Galeatio deſpondiſſet, petiit,ut quibusdam Medicis filia nuda oſtenderetur,illique dijudicarent,an virgo vitio aliquo laboraret,quod Ludovvicus quidem recuſavit, rectè,*ſi Tiraq. l.4. Connub.audimus*, ſed *ſi Aretinum d.conſ. & Dec.in d.c. propoſuiſti.in 2.not.* minus rectè. Cum idem peteretur à Clementina, Caroli II. regis Neapolitani filia, & amici diſſuaderent,ne ſe conſpiciendam exhiberet,etiam per linterulam,ut Proci à rege Galliæ ſubmiſſi rogarant, *Non amittam*, ait ipſa, *regnum Galliæ pro iſta linterula. Summont.lib.3.hiſt.Neap.*

Regibus hic mos eſt, ubi equos mercantur,opertos
Inſpiciunt: ne ſi facies, ut ſæpe,decora
Molli fulta pede eſt,emtorem inducat hiantem,
Quod pulcræ clunes,breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi rectè. Nec corporis optima lynceis
Contemplere oculis: Hypſæa cæcior illa,
Quæ mala ſunt, ſpectes. O crus,ò brachia! Verum
Depygis, naſuta,brevi latere,ac pede longo eſt.

Macro-

Matronæ præter faciem nil cernere poſſis.
Cetera, ni Catia eſt, demiſſa veſte tegentis. *Horat.1.Sat.1.*

Vel ut ait Senec. Epiſt. 80 in fin. *Equum empturus, ſolvi jubes ſtratum, detrahis veſtimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant hominem involutum æſtimas? Mangones quicquid eſt, quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt. Itaq; ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt ſive crus alligatum, ſive bracchium aſpiceres, nudari juberes, & ipſum tibi corpus oſtendi.&c.* Habet certè uxoris acquiſitio aliquid Emtioni ſimile, quemadmodum ſpecies aliqua matrimonii Romanis vocabatur ex *coemtione. Arnob.4. contr. gent. Boet. in 2.com. in Top. Cic. Sigon. 1. ant. jur. civ.* quando mulier unum ex tribus aſſibus viro dabat, quaſi coemtionis gratia, *Iſidor.5.Etymol.c.24.* & Græcos ſibi invicem uxores emiſſe teſtis eſt Ariſt.2.*Polit.c.6.* ſicut & Iphidamas Antenoris filius ſocero centum boves tradit, pro quibus uxorem recipit apud Homer. *Iliad.11.* cum adhuc mille promiſiſſet capras & oves.

Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη
Αἶγας ὁμοῦ, καὶ ὄϊς, τὰ οἱ ἄσπετα ποιμαίνοντο

Indi multas ſimul ducebant uxores & ſingulas pari boum coemebant. *Strab. lib.* 8.
15. & adhuc hodie Turcæ parentibus pretium numerare ſolent pro abductione *Mulieres*
filiarum, *ut refert Menav. in relat. captiv. Turc.* Aſſyrii olim Virgines conjugio ma- *olim emtas fuiſſe.*
turas in unam aliquam civitatem conducebant, & venum proponebant. Et quã quisque emiſſet, ſponſam abducebat. *Ælian.lib.4.c.1.*

In emtione verò ubique curant Ædiles, ne emtores a venditoribus circum- 9.
veniantur, *l.37. de Ædil. edict.* & æquitatis ſummæ cenſent JCti, ut emtores ante contractum certiores fiant, de vitio mercium. *l.1. §. venditor de act. Emti. l. 1. in pr. & per tot. t. de Ædil. Ed.* quod & Cicero probat. *3. off. Alioquin reticentiæ pœnam eſſe* addens, *Hottom. part.3. Comm. in 12.tab. ubi plura, ut & apud Apulei. 8. Metam. mihi p. 251.* & Valerius ait: *lib.8.c.2.in pr. Bonæ fidei venditorem, nec commodorum ſpem augere, nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet.* Quaſi verò eadem ſit in conjugio & Emtione ratio, pergit Horat. *d.Sat.1.*

Cois tibi pene videre eſt
Ut nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi,
Metiri poſſis oculo latus. An tibi mavis,
Inſidias fieri, preciumq; avellier ante,
Quam mercem oſtendi.

Sergius, Galbæ pater, huic conſilio conformem ſe geſſit, quando Liviæ Ocel- 10
linæ, à qua obſtinatius in Virum appetebatur, ſecretò detracta veſte, gibbum *Galba &*
ſuum oſtendit, ne ipſum poſtea doli accuſare, aut ſe deceptam queri poſſet: *Suet.* *Crates ſe de-*
in Galb. c. 3. non minus, quam Crates philoſophus, gibboſus, cujus nuptias cum *nudarunt*
ambiret Hipparchia, is interſcalpium gibberoſum detexit, peramque cum ba- *ſponſis.*
culo & pallium humi poſuit, profeſſus puellæ, eam ſibi eſſe ſuppellectilem, eam 11
formam, quam videret. *Apul. 2. Florid.* Et viris quidem ignoſcendum, ſi vitia in *Virgines ho-*
non pudenda parte corporis revelarint: Virginibus verò pariter ignoſci non poſ- *neſtè nudæ*
ſet, quippe quæ honeſtè à viro conſpici ſine veſte non debét. P. Vinitius repellen- *non conſpi-*
ciebantur.

Q dam

dam cenſet à ſacerdotio virginem captam & venditam, *quod nuda in littore ſtetiſſet, ad faſtidium Emtoris, quod omnes partes corporis, ipſi & inſpectæ & contrectatæ ſint.* *Senec. 2. lib. decl. 2.* Antonius objecit Auguſto *quæſitas conditiones per amicos, qui matresfamilias & adultas ætate virgines denudarent, atq; perſpicerent tanquam Toranio mangone vendente* *Suet. in Aug. c. 69.* Nec abſque ratione Theodor. *9. de curat. græcan. affect.* reprehendit Platonem, quod nudari voluerit virgines in palæſtra, ad imitationem Lycurgi. *Xenoph. de Spart. Rep. Plutar. in Lyc.* Nam cum Caracalla Juliam novercam ſaltem ad umbilicum nudam conſpexiſſet, in illicitum ejus amorem exarſit, *Spart. Carac.* & Gyges ſervi animum in ſui perniciem pellexit, quod nudum uxoris corpus ipſi oſtenderet, & formam tam admirandam ab ipſo quoque cum admiratione conſpici incautè voluiſſet, *Herod. lib. 1.* qui idem addit: *Mulierem cum tunica ſimul exuere verecundiam*, de qua re extant ſeveræ admoni-

12 *Verum virgines faciem tegere & mammas nudare debeant.* tiones Patrum. *Clement. Alex. in pædag. lib. 2. c. 9. lib. 3. c. 5. Tertull. in libr. de [illegible]* *Theodor. de virt. activ. Hieron. de inſt. filiæ ad Lætam.* Mos Arabum fuit, ut mulieres non caput tantum, ſed & faciem ita tegerent, quo uno oculo liberæ eſſent, *[illegible]tentæ, dimidiam,* ut loquitur Tertull. morem hunc impenſe ſibi placere addens, *frui lucem*, potius, quam totam faciem proſtituere. Mavult fæmina videre [illegible] videri. Quas propterea infeliciſſimas eſſe dixit Romana quædam regina, quod adamare magis illæ, quam adamari poſſint, cum ſint vel ex alterius infelicitate & quidem frequentioris, immunitate felices, quia felicius adamari, quam adamare, fæminæ poſſint. Eumque habitum non tantum adhuc apud confines Arabibus populos obſervari teſtantur Duſa *in itine. Conſtant.* Zedlic *in capt. ſua*, Rauvvolf. *in itin. Arab.* ſed & inde ad Italos, Hiſpanos & Gallos defluxiſſe videmus, quorum fæminæ faciem ſolent tegere, & mammas, adeoque totum pectus detegere, in eo meritò reprehendendæ, quod illicitum amoris cuivis obvium ferant, & faciem non verecundiæ, ſed vel ſuperbiæ, vel laſciviæ cauſa obnubunt. Seneca etiam contra hunc morem ſtomachatur *lib. 2. declam. ult. Infelices [illegible] ancillarum greges laborant, ut adultera tenui veſte perſpicua ſit, & nihil in corpore [illegible] ſuæ plus marito, quam quilibet alienus peregrinusq; agnoverit.* Ambroſius ait *[illegible] virgin. An quicquam eſt tam pronum ad libidinem, quam inconditis motibus ea quæ vel natura abſcondit, vel diſciplina nudavit, membrorum operta nudare?* Nec ſimulata illa

13 *Nitimur in vetitum.* occultatio facit, ad compeſcendos impetus juventutis, quia, ut Mich. Montaigne ratiocinatur de legib. ſumtuariis *lib. 1. cap. 43.* nitimur in vetitum & negata ſemper, quæque non licet aſſequi, impenſiori appetitu proſequimur. Philoxenus guloſus, quam maximo pretio caupo vendebat, ovem à puero emi [illegible]ebat, *[illegible] ſuavior*, inquiens, *& jucundior erit, quo majori precio eam emero. Ælian. lib. [illegible]* C. Caligula in extractionibus prætoriorum atque villârum, omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, *quam quod poſſe effici negaretur.* [illegible] *Cal. c. 37.* Pariter

Leporem Venator ut alte
In nive ſectatur, poſitum [illegible] [illegible] tangere nolit. Ita amator
Cantat & apponit. Meus eſt amor huic ſimilis: Nam

Tran-

Trans[illegible]at in medio poſita,& fugientia captat.
[illegible]. [illegible]nde re[illegible] Pierr. Matth. *lib.2.hiſtor. Narrat Les deffences*, ait, *ne*
[illegible] *donner plus d'envie*, & Lycurgus, cum nudis in palæſtra virgines
[illegible]ellet, eò reſpexit, ut perpetuo intuitu fervor juvenilis elangueſceret,
quod [illegible] quidem & Americanis, qui nudi incedunt, ex frequentia accidere
[illegible] Mich. de Montaig. *lib.2.des Eſſais.* Inhoneſtè autem facies non detegitur, 14
[illegible] partes, quibus mulieres ſunt mulieres, quasque ipſa natura in ſe- *Balnea promiſcua improbata.*
[illegible] m[illegible] ſecretiſsit locum, & utrinque ita munivit, ne facilè oculis pateſcerent. Ly-
[illegible]ud et Tertull. *de virt. act.* quæ ne quidem, *cum lavaretur ſubuculam exuit*,
[illegible] illud Hieronym. *de Inſtit. fil ad Lat.* verum eſſe: *Mihi omnino in adulta virgine*
[illegible]ent, quæ ſeipſam debet erubeſcere, & nudam videre non poſſe. Quid hic di-
[illegible] promiſcua virorum & mulierum balnea, in civitatibus quibusdam Han-
[illegible]liqua, ingreſſus, alternatim viros & fœminas deſidentes vidiſſet? Nec
[illegible]od Averrhoi relatum eſt, viro in tali balneo excidiſſe ſemen: ſed id mi-
[illegible]d illud à fœmina ſuperveniente attractum credat. *2. Coll. c.* Nam & illud 15.
[illegible]dere licet, quod Thomas affirmat, *quodl. 6. art. 18.* puellam pollutam à
[illegible], qui cum cuſtodiæ cauſa dormiebat, concepiſſe ex aſperſo ſemine, quod
T[illegible]us *c. com. 19. Gen.* trahit ad inceſtum Lothi excuſandum, q. & is dormien-
[illegible]uiſſet pollutione filias imprægnare: Cato ne quidem cum filio ingredie-
[illegible]r balneum: & communi more apud Rom. receptum erat, ut gener cum ſo-
[illegible] nunquam idem intraret balneum, quia religionem putabant prohibere, ut
ſe invicem nudos conſpicerent. *Plutarch. in Caton. Maj.* De Gordiano ſeniore ſcri-
bit Capitol. *in Gord.* Socero ſuo Annio Severo tantum detulit, ut nunquam cum
eo lavarit, nunquam illo præſente ſederit. Antoninus Philoſophus quoque la-
vacra mixta removit, *ut ſcribat Iulius Capitol. in ejus vita.* Juſtinianus inter cauſas
divortii retulit, ſi uxor commune lavacrum cum viris habere anſa fuerit. *l. ult.* C.
[illegible] *[illegible]uth. de nupt. Ita, ut liceat matr.* Turcæ uoxres ſuas abigunt etiam ab
[illegible]ne[illegible], quibus non conveniunt, niſi promiſcuæ mulieres. Compertum enim
[illegible]enecularum aſpectum in præpoſterum amorem rapuiſſe vetulas, ut refert,
& exemplo nefando confirmat Busbeq. *Epiſt.3.* Spectata in balneis Diana Actæo-
[illegible] [illegible]it in feram beſtiam, *Ovid. 3. Metam.* Bethſabæa Davidem in parricidium
[illegible] ſimul & adulterium. Germani tamen antiquitus promiſcuè in flumini-
[illegible]lu[illegible]bantur, ex quo fiebat, ut pubertas & corruptio cujusque cuique pate-
[illegible] *Caſ.* [illegible] *Gall.*

Rectè igitur negavit Ludovvicus Sforciæ morem gerere, quia honeſtè vir- 16
go [illegible] inſpici nequit, nec nævus aliquis corporis tanti eſt, ut matrimonium *Divortium*
[illegible]pedire. Multò minus probandi ſunt mores eorum, quos refert gl. *in §.* *non [illegible] deformitas a*
[illegible]verb præ[illegible]terunt Inſt. de hære. quæ ab int. cum concubinis primùm experiri, *nævi tolera-*
[illegible] gerere poſſint, & reiicere, quas minus ad conceptum idoneas de- *bili.*
p[illegible]int. Diſtinguimus enim inter enormen & monſtroſam deformita-
tem, [illegible] nemo præſumitur conſentire voluiſſe, & inter nævum aliquem cor-

 poris,

poris qui nec amorem diſturbare poteſt, nec ſponſalia diſſolvere, quia Amor non fundatur tam in forma corporis, quam decore animi.

Certus amor morum: Formam populabitur ætas, ait Ovid. & Lucret.
Nec divinitus interdum Venerisq; ſagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigerisq; modis & mundo corpore culta,
Ut facile inſueſcat vir ſecum degere vitam.

17. Duplex in homine ut pars, ita pulcritudo. Platonici totam hominis eſſentiam ponebant in anima, & corpus nihil aliud cenſebant eſſe, quã receptaculum hominis, *Plat. 1. Alcib. Procl. de ani. & dæm.* quorum ſententiam imitatur Cic. inquiẽs: *Non n. homo is eſt, quem forma illa declarat, ſed mens cujusq; is eſt quisq; non ea figura, quæ digito monſtrari poteſt.* Cæterum Peripatetici abſtractum hominem non conſiderant, nec id ad conjugia ineunda accerſitur, ad quorum complementum concurrit etiam habitus corporis, ut ita pulcritudinem nõ ſolum in animo quærere debeamus, ſed etiam in corpore unde ſponſæ in ſacris literis, non tantum à virtutibus commendantur, ſed & decore corporis, *Cantic. 2. Pſal. 44. Eccl. c. 26. & 36.* & Dei donum dicitur forma, *Auguſt. 15. de civ. Dei. c. 22.* quod Paris injuria ſibi à fratre Hectore obiici conqueritur, *apud Homerum Iliad. 3. ῥαψῳδ. paulo poſt pr.*

Pulcritudo etiam corporis ſpectari debet.

Μὴ μοὶ δῶρ' ἐρατὰ πρόφερε χρυσῆς ἀφροδίτης.
οὔ τοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα.

18. Afranius pulcritudinem dotis loco habet: *Formoſa virgo eſt. dotis dimidium vocant iſti, qui dotes negligunt uxorias.* & Apul. lib. 2. Apol. *Virgo formoſa, etſi ſit oppido pauper, tamen abunde dotata eſt.* Noſtri dicunt, quod ſplendida virgo dotem ferat in fronte. Publius. Syrus: *Formoſa ſpecies, muta commendatio eſt.* Icti etiam nobilitatem & divitias cenſent recompenſari pulcritudine, ita ut juvenis formoſus ignobilis cum nobili minus pulcra copulatus, non cenſeatur ſuperiorem duxiſſe, cum in altero præponderet forma, in altero nobilitas, æqualis utraque momenti & ponderis. *Alexand. in conſ. 200. ponderatis his, vol. 7. & ſeq. Chaſſan. in catalog. glor. mund. conſ. 5. c. 18. Tiraquell. Connub. 5. gl. n. part. 3. Alber. Gent. 4. de nupt. c. 13.* quo ſpectant verſus Martialis.

Ingenuam malo, ſed ſi tamen illa negetur,
Libertina mihi proxima conditio eſt.
Extremo eſt ancilla loco, ſed vincit utramq;
Si facie nobis, hæc erit ingenua.

19. Cum igitur nobilitas & dos, quibus præſtantia formæ æquiparatur, veriſimile ſponſalibus iniiciant impedimentum, pulcritudinem quoque non parum momenti ad hanc rem habere certum eſt, de qua etiam Scholaſtici diſputant, nec ſatis inter ſe concordes, utrum ob pulcritudinem liceat alicui ſine peccato ducere uxorem. *Cajetan. in 2. tom. q. de matrim. Ambroſ. Cathar. lib. 5. contra Cajet. c. de matrim. Pererius lib. 9. diſp. in Gen. de Jacob & Rahel. & cenſ. Thom. Anglic. in cap. Gen.* Tandem, quando Rahelem dilectam reperiunt à Jacobo, nec id imputari

[illegible]

pluri-

vi[illegible] [illegible] literis, ut nec Ahasveri nuptias, quas inſtituere cupiebat, cum ſelectiſſima muliere, ex omnibus provinciis, *E[illegible]. 2* concludunt *cum Lombard. & Bonav. [illegible] diſt. 20. & Thoma ibid. q. 1. art. 3.* non peccare eum, qui pulcritudinē præ oculis habet, quando uxorem ambit, dummodo eam non præfigat ſibi, ut cauſam principalem, licet eius admiratione ad conjugium propulſus fuerit & inductus, *Covarr. de matr. part. 2. c. 1. §. 1. n. 7. Perer. d. libr. 9. Thom. Anglic. d. c. 28. ex Hugon. de S. Vict. [illegible] uxor. 4. ſent. diſt. 26. q. 2.* Nam Eleaſar commendat Abrahamum, etiam à divitiis, ut facilius inducat parentes Rebeccæ: *Gen. c. 24.* Sara, Rebecca, Sunamitis [illegible] *c. 1.* Judith & Eſther commendantur à forma. Et quis vetet, ut in pulcritudine, quæ donum Deī eſt quis ſe delectet, niſi illi ita ſe mancipet, ut primarium finem conjugii vel prorſus ſecludat, vel ſusq; deq; habeat. Deus ipſe probat propoſitum eorum, quibus ex captivis placeant pulcræ puellæ, easq; ſinit domū ducere *Deut. 21. & Deut. 24* ſinit diſſolvi conjugia *ob excedentem fœditatem*: quod [illegible] JCti quoque per *Turpitudinem, l. ſed quæ patris. de ſponſ. ll.* quando filiæ datur poteſtas refragandi, ſi turpem ſponſum pater elegerit. Non enim peccatur 20
appetendo ea, quæ pulcra ſunt; aut in quibus ſibi placent homines hujus mundi [illegible] peccatum, præpoſterè appetendo, & præferendo iis, quæ Deus primo loco à [illegible] appetita cupit, ut ſunt fines matrimonii in ſacris literis expreſſi. De Zenobia refert *Pompon. in Zenop.* quod viro nunquam uſa ſit, niſi tentandi conceptus [illegible], qui finis eſt primarius conjugii: Hinc cæperunt iterum Scholaſtici litem [illegible], utrum peccet, qui eum animum ad torum non affert, de qua re etiam ſollicitus eſt Auguſti. *de bon. conjug.* Primarium finem conjugii fateor, conſiſtere in eo, ut procreetur ſoboles & ſint conjuges ſibi mutuò adjutorium: cæterum nihil prohibet, quin cum hoc conjuncta eſſe poſſit delectatio ſecundaria, quia Salomon [illegible] *Proverb. 5. Lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ, & in amore ejus delectare [illegible] Deut. 24.* conceditur immunitas novello marito & vacatio à militia per annum integrum, ex hac ratione, *quo lætetur cum uxore ſua.* Paulus jubet. *1. Cor. 7. Ne fraudate alius alium, niſi ad tempus*, quia conjugium inſtitutum quoq; [illegible] compeſcēdam libidinem, toties reiterandum, quoties illa ob depravatam naturam ſe exerit, etiamſi ceſſet finis primarius. Ita quoque peccant, qui uxorem ducunt, ut pulcritudinem eius delibent, ubi tamen duxerunt, non prohibentur 21
ea [illegible]. Nec tantum peccant, *ut Cathar. diſputat contra Cajet. & placet Covarruviæ d. n. 7.* ſed etiam politicè non rectè agunt, nec ſuis commodis ſatis proſpiciunt. Sic ut [illegible] amicitia in voluptate fundata inſtabilis vocatur Ariſtot. *8. Eth.* eò, quia voluptas cum ætate mutatur in horas: ita & amor conjugalis fixo nequit hærere pede, [illegible] fugaci innitatur fundamento.

Christianis etiam fas eſt delectationē in conjugio quærere.

Amor inſtabilis, qui fundatur in fugace pulcritudine.

> *Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?* ait Juven. *Sat. 6.*
> *Si verum excutias, facies, non uxor amatur.*
> *Tres rugæ ſubeant & ſe cutis arida laxet,*
> *Fiant obſcuri dentes, oculiq; minores,*
> *Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi*
> *Iam gravis es nobis.*

Ineptè populi quorum meminit Curt. *lib. 10.* qui nuptias inibant, non genere, ac nobilitate, ſed electa corporum ſpecie. Inepte & illi, quorum meminit Diod.
22 *Forma infida & mutabilis.* Sicul. *libr. 17* Sophitæ Regi ſubjecti, qui neque dotis, neque alius apparatus rationem habebant, ſed formæ duntaxat. Hos meritò rideat Olympias mater Alexandri M. quod ſolis oculis uxores ducant: *Athen. lib. 13. c. 32. Plut. in præc. Connub.* aut Plutarchus, qui ſummo vitio vertit Syllæ, quod ex ſolo intuitu exarſerit in amorem Valeriæ, in id vitii cadens adultus ſenex, ob quod debuiſſet condemnare temeritatem juvenilem. *Plut. in Syll.* Si enim ſolis oculorum deliciis ſerviat uxor, fac bonum illud ὀλιγοχρόνιον, *ut vocat Iſocr. ad Demon:* vernaliumque florum velocitate fugacius, *ut ait Boet. 3 conſ. Phil.* pro ab ætate decerpi, fac formam decerpi, fac formam deturpari, & ſplendorem annorum copia obumbrari, quemadmodum

quantum accedit ad annos
Fit minor, & ſpatio carpitur ipſe ſuo,

quod idem Boet. *d. proſ.* [illegible] dem admonet: *Æſtimate, quam vultus nimio corporis bona, dum ſciatu hoc quod [illegible] quam miramini triduanæ febris igniculo poſſe diſſolvi. Nihil quidem gratius dec[illegible]* Domitianus *in libr. de cura Capillor. ad amic. ſed nihil brevius. Sen. in Dom. c.* [illegible] Jam extincto amoris fomite, & amorem ipſum expirare neceſſe eſt.

Probitas, fidesq́;, conjugis mores pudor
Placeant marito; ſola perpetuò manent
Subjecta nulli mentis at animi bona.
Florem decoris ſinguli carpunt dies. Sen. in Octav.

Tu, quisquis es, qui hæc legis:

Nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur. Virg. Eclog. 2.
Non ſemper viola, non ſemper lilia florent,
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.

Quicunque igitur ex forma acceditur amor, *ſimilis eſt igni furenti in paleis & leporinis pilis. Nam hic quidem facilè efferveſcit, ſed citius deſævit, quam apparatum [illegible] re poßit,* ut appoſitè Plutar. *de præc. con.*

Forma impulſi noſtra nos amatores colunt.
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animum aliò conferunt,

ait Terent. *Heaut. Act 2. ſc. 4.* Nec tamen id ſic accipi velim, quaſi pulcritudini nulla ſit habenda ratio, quia & corporis dotes conſiderandas eſſe ſupra dixi. & commendatas à ſacris literis: in Sara, *Gen. 12. 20.* Rebecca. *Gen. 24.* Judith [illegible] *c. 10.* Eſther *Eſt. 2.* Verum conjungendas ſuadeo dotes animi cum bonis corporis, ita tamen, ut his primæ tribuantur, nec ſit de moribus ultima quæſtio, quæ
23 *Mores ſpectandi ante formam.* omnium prima in conſilium deduci debet. Nam *felix eſt nigredo, quæ [illegible] dorem habet,* *Bernhard. ſerm. 2. in Cant.* & forma bona ſæpe fallax præbet [illegible] indicium.

Sæpe etenim occuluit picta ſeſe hydra ſub herba,
Et nivea irrepſit furialis lilia vermis,

Quia

Quia animus nequam, atq; occulto crimine plenus
Sub ſpecie formæ, incauto ſe ſæpe marito
Vendidit, & miſero tulit invida jurgia lecto, 24

ut in [illegible] quondam a me ſcriptum eſt. Duplex eſt ex forma præſumtio, eæque ſibi mutuò contrariæ, quarum una rationem ſequitur naturalem, altera Politicam. Nam qui pro forma pugnant, ex ſtructura externa metiuntur inhabitatorem, ut plutibus deducit Tiraquell. *in l. 2. Connub.* Certè Nazianz. nihil boni ſibi promittebat de Juliano, quia facie erat diſtorta. *Socr. 3. hiſt. Eccl. c. 19.* quod & de Zoilo Martialis: *Deformitas præbet indicium deformis animi.*

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus,
Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.

Neminem enim poſſe bonum eſſe, qui ſit egregiè deformis, dicebat Aſpaſius, Rhaſis *ad Almanſ. c. 33.* *Cujus facies eſt deformis, vix poteſt habere bonos mores.* De Vatinio Vellejus *lib. 2. In Vatinio, cujus odio abiit in proverbium, deformitas cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus ejus dignißimo incluſus domicilio videretur.* De Julio Pelig[no] Tac. *lib. 12.* quod fuerit *ignavi animi & deriſiculo corporis juxta deſpiciendus.* Econtrario, Niceph. *lib. 10. c. 6.* de virgine, Athanaſium fugientem occultarat, *Vere, inquit, a majoribus dictum videtur: Qualia ſunt corpora, tales eſſe animos* [illegible] *γὰρ ἡ μορφὴ, τοιάδε δ' ἡ ψυχή. Plan. in vit. Æſop.*) & de Lucretia Ovid. *6. Faſt.* 25 *Pulchritudo eſt mutacō mendatio.*

Par animo quoq; forma ſuo reſpondet in illa,
Et genus & facies, ingeniumq; ſimul.

Is, qui Conſtantino dicavit panægyricum, *Non fruſtra*, ait, *ut doctißimi viri dicunt, naturam ipſam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi poſſe, quantus illo cæleſtis Spiritus intraverit habitator.* Apuleius *Apol.* puerum ad divinandum jubet eligi *providum, & corpore decorum atque integrum & animo ſolertem & ore facundum, ut in eo aut divina poteſtas quaſi bonis ædibus diverſetur, ſi dignè tamen ea pueri corpore includitur, atq; ipſe animus, bonæ ſpeciei ſua citius ad divinam naturam redigatur.* Unde Ambroſius *2. de virg. ſpecies corporis ſimulacrum eſt mentis, figuraq; probitatis*, & viceverſa Auguſt. §. *ult. diſt. 41. Incompoſitio corporis, inæqualitatem indicat mentis.* Galenus. *1. de v. P.* citat Hippocratem dicentem: *Naturam circumdediſſe ridiculam animam ſimiæ ridiculo corpore*, quod ipſe *2. de Temp. c. 6.* ſcripſerat, *naturam conformare membra, prout moribus animæ convenit.* Caſſius Iatro Sophiſta, quem ſe vocat. *in parvo probl. Meditor. libell.* ad [illegible] problema, cur monſtroſæ formæ homines inſipientes ſint? reſpondet, *quia corporalibus conſentiunt animalia, ſicut animalibus corporalia.* Lycurgus ea de cauſa juſſerat publicæ cenſuræ exponi recens natos, ut, in quibus pravi timerentur mores ex pravitate oris, maturè in aquam projicerentur, tanquam indigni Spartani cives futuri. *Plutar. in Lyc.* Et ut hæc ex quadam naturæ intentione ſpecioſè deducta videantur, tamen Oratores & JCti contrarium ſæpe præſumunt. *Datur,* ait Quintil. *Inſt. c. de argu. frequenter in argumentum libidinis ſpecies*, & facilius adulterium cum muliere formoſa, quam cum deformi præſumunt, *Abb. in c.* [illegible] 26 *Non tamen quà ex pulchritudine præſumi libidinē.*

col. au-

*col.ult.verſ.& hoc infero de Cler.non reſid.Felin in c præterea n.4 de te ... Nav... in.libr. 4.ſ... nupt.n.76.Tiraq de ll connub.gl.1.p.2. n.23. P... yd. de Rip... ... temp... n. 10.1... Menoch.ſ.præſumt....19.*Seneca *l b.2. decl. ult.* argumentum contemptæ uxoris hinc petit, *quod adoleſcens formoſus, dives, ignotus, in viciniam formoſæ & in abſentia viri nimium liberæ mulieris ſæpe commigraverit*, nec raro diſconvenit indoli cum forma, quemadmodum Galbæ animus malè habitare dicebatur, *Macrob. 2 Sat. cap. 6.* Æſopus in ridiculo corpore omnia ridentem gerebat animum: *Plan. in Vit. Æſop.* nec Socrati calva frons, ſimus naſus, repanda crura obſtiterunt, quò minus Apollinis oraculo ſapientiſſimus mortalium judicaretur, *Plin. lib. 36.* nec Philopæmeni incomta facies, quin totius Græciæ evaderet fortiſſimus. *Plutarc. in Philop.* De qua re ita loquitur Seneca *Epiſt. 66.* *Iniquè ſe natura geſſit erga Claranum, & talem animum male collocavit, aut fortaſſe voluit hoc nobis oſtendere, poſſe ingenium fortiſſimum & beatiſſimum ſub qualibet cute latere. Poteſt ex caſa vir magnus exire. poteſt & ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac magnus.* E contrario conjecturis decipiebatur Medea, quando ex Jaſonis forma ita de ingenio ejus ratiocinabatur: *apud Ovid. 7. Metam.*

27 Sæpe diſconvenit forma & ingenio.

Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo eſt, ea gratia formæ,
Vt timeam fraudem, meritiq; oblivia noſtri.

Veriſimilem faciunt hanc conjecturam multa, ex iis, quæ Andr. Schoeff. & Thom. Sagitt. *in temp. virt.* Kornman. *de jur. Virgin. c. 99.* diſputarunt de cauſis, ob quas, *ut ait Ovid. Ep. 15.*

Lis eſt cum formâ magna pudicitiæ. aut ait Juven. *Sat. 10.*
Rara eſt concordia formæ,
Atq; pudicitiæ, ſanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

28 Ob quas cauſas pulcritudo laſciviat.

Succinctè Seneca: *Argumentum deformitatis eſt pudicitia. lib. 3. de benef. c. 16.* Floridum quippe corpus, & quod commendat Comicus, ſucci plenum, indicat temperamentum floridum & Spirituum copiam, qui Veneris pruriginem ſtimulare ſolent, ut Ariſt. *2. Polit.* ratiocinatur, cauſam aſſignans, quare bellicoſi viri, ut plurimùm Veneri indulgeant, quia laudabili ſunt temperie. Quod ſi natura eò non inclinent fœminæ, facilè tamen à tot irritamentis, quæ pulcritudinem circumſtant, inclinari ſolent.

Vt corpus, teneris ſic mens infirma puellis. *Ovid Ep. ...*

Innata omnibus eſt quædam quaſi φιλαυτία, quæ facit, ut non tantum noſtra, inſtar Simiarum, nimio amore proſequamur, ſed & eadem ab aliis probari & amari gaudeamus, eique eo minus legem dare ſciunt fœminæ, quò minus animum ad virtutes, vel præceptis vel exercitio obfirmarunt. Ergo ubi pulcritudinem ſuam vident eſſe in oculis & admiratione omnium, inſtar pavonum, ſpectantibus caudam oſtentantium, aut luſciniarum, intenſiori voce exordientium, ubi diligentem nactæ ſibi videntur auditorem, magis magiſque ſibi placent, & in ſuperbiam excreſcunt viro intolerabilem & non raro perniicioſam. Nam, quæ jam

incipit

incipit aliis velle placere, digniorem ſe cenſet, quam ut uni viro formam tam lu-
culentam conſecret, qua poſſet totum mundum ſibi amicum capere. Hinc illa
lenocinia, quæ deſcribit Senec. *2. lib. decl. 15. Prodite mihi fronte in omne lenocinium
compoſita, paulo obſcœnius, quam poſita veſte, nudæ, exquiſito in omnes facetias ſermone
tantum non ultro blandientes, ut quiſquis viderit, metuat accedere. Deinde miramini, ſi
cum tot argumentis pudicitiam proſcripſerit, cultu, inceſſu, facie, aliquis reperiatur, qui
incurrat, & reti adulteræ laſcivientis ſe non ſubducat.* Non eſt, ut hoc metuas in de-
formi, aut forma, quam vocabat Ennius *ſtatam*. Phavorinus, *uxoriam*, *apud Gell.
lib. 5. c. 2.* quia rectè Seneca *lib. 2. Contr. 1. Fœminæ, quæ malam faciem habent, ſæpius* 29
pudicæ ſunt. Non animus illis deeſt, ſed corruptor. Buſtus *in 1. part. Roſar. ſerm. 331.* craſſa
ſimilitudine comparat deformes mulieres macellorum tabulis, quæ furem non
metuunt, ſed die noctuque in foro relinquuntur, tutæ vilitate ſua. Eſto, *ut obiicit
Korman. d. c. 99.* Exorbitent etiam deformes, quandoquidem

In deformi non occurrũt violẽta præſumtiones impudicitiæ.

Iliacos intra muros peccatur & extra:

Tamen animus ille facilius compeſcitur, quia foras non expugnatur, nec tot
blanditiis evocatur. Facilius eſt reſiſtere uni hoſti, quam integro exercitui. Pul-
critudinis verò proprium eſt, ut deſiderio ſui animos omnium ad ſe alliciat, ut
quidem docet Plato *in Symp.* & experientia ratioque teſtatur. Sicut enim bona
definiuntur Ariſtoteli, quæ ab omnibus expetuntur: *1. Eth. c. 1. 2. Top. cap. 2.* ita &
pulcra, quæ aut coincidunt cum bonis, aut ab iis non longè abſunt, *ut in Metaph.
docuimus.* Et ſicut juvenum animi non ſunt perfectè virtutibus inſtructi, ita nec
in veram vergunt pulcritudinem, quam in animo potius quærere debebant, ſed
quia oculis corporis tantùm ferè utuntur, non æſtimant niſi pulcritudinem cor-
poris, eaque quaſi violenter trahuntur. Socrates jubebat fugere omnia pulchra,
*quod etiam à longe vulnera infligant, & non patiantur moderationem appetitus adhibe-
re. Nam cum Critobulus oſculum dediſſet pulcro Alcibiadis puero, juſſit ipſum per annum
peregrinari, quod intra id ſpatium vix queat ab iſto morſu reconvaleſcere. Xenoph. lib. 1.
de dict. & fact. Socrat.* Spurina adoleſcens, cum prævideret formam ſuam mulieri-
bus nimis eſſe invidioſam, proindeque parentibus ſuſpectam, faciem vulneribus
conſcidit, deformitatemque ſanctitatis ſuæ fidem, quam formam irritamentum
alienæ libidinis eſſe maluit. *Valer. lib. 4. t. de verecun. Mamert. in Panag.* Taurinenſis
quidam nobilis uxori adulteræ ſimili conſilio naſum abſcidit, ut ab amatoribus
domum ſibi vacuam præſtaret. *Nevizan. lib. 2. Syl. nupt. num. 86.* Crudelius uxor
Theodeberti regis Lotharingiæ, quæ ſubmerſit filiam in Moſam fluvium, quod
timeret, ne pulcritudine eius accenderetur animus Regis. *Gill. in Annal. Franc.*
Miles Comicus, cum formam ſuam ab omnibus expeti ab aſſentatore audiret

Nimia, inquit, *miſeria eſt hominem eſſe pulcrum nimis.*

Quod verò à multis oppugnatur, ab aliquo demum expugnari neceſſe eſt, & ut 30
primum, & fortaſſe etiam tertium inſultum ſuſtinuerit, atqui quarto concidit,
quod crebrò concutitur.

Pulcritudo intuta, ob multitudinẽ expugnantiũ.

Difficile cuſtoditur, quod multis placet, ait Mimus,

& Hier. *2. contr. Iovian. Aliquo modo vel aliquando expugnatur, quod undique inceſſitur:*

R nec

nec facilè cuſtoditur, quod plures amant, & in quo totius populi vota conſpirant. Cæſar de Induciomaro in Vado deprehenſo, *lib. 5. in fin.* *Cum unum omnes peterent, tandem in quorundam manus incidit.* Tritum eſt & illud: *Deformem ferre grave, formoſam ſervare difficile,* quò direxit dilemma ſuum Bias: *Si duxeris formoſam, habebis κοινὴν, ſi turpem, ποινήν. Stob. ſerm. 65. Gell. 5. c. 11.* Pamphilus etiam timet formæ, *in Andr.*

Hujus ætatem & formam vides,
Nec clam te eſt, quam illi utræq; res inutiles
Et ad pudicitiam & ad tutandam rem ſient.

31. Tot hoſtium, quorum inſidiis expoſita eſt forma, externas machinationes juvat conjuratio mulieris domeſtica, quæ & ſuopte impetu quærit placere amicis, & præ ſuperbia, formæ individua comite, in mariti contemtum facilè exardeſcit.

Pulcra ſequitur faſtus.

Faſtus ineſt pulchris, ſequiturq; ſuperbia formam, ait Ovid. *1. Faſt.* & Pontan. *in Parthen. lib. 1.*

Et rigidos mores forma ſuperba facit.

Mariamne uxor Herodis, licet cætera ſobriè & caſtè viveret, inſolens tamen
32 extitit formæ conſcientia, *Ioſeph. 16. antiq. c. 9. Egeſip. lib. 10. exc. Hieroſ. c. 38.* quæ res Herodem in Zelotypiam adeò conjecit, ut cum foris feliciſſimus regum haberetur, domeſticis uxorum & liberorum cladibus confectus perierit. *Vxor enim pulcra, res eſt ſuſpicionis plena,* ut ait Chryſoſt. *hom. 67. ad pop. Antioch. & hom. 22. in Gen.* *Chi ha caval biancho & bella mogliere, non e mai ſenza penſiere,* dicunt Itali, & Horatius, *lib. 5. Ep. 16.*

Qui cupiet, metuet quoq; porrò
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Id quod apparet ex exemplo Herodis, qui uxorem etiam interimi juſſerat, ſe mortuo, ne quiſquam eius pulcritudine frueretur, Item & regis Candaulis *apud Herod. lib. 1.* cui Gyges propterea vitam, de qua ſibi timebat, abſtulit. Ungarus quidam Zeugminenſis civis, expugnata à Manuele Comneno, urbe, uxorem gladio trajecit, ne in manus hoſtium deveniret. *Nicet. 4. Annal.* Lepidus mærore extinctus legitur, cum ex literis forte fortuna inventis, videret ab aliis uxorem ſuam, usque ad perpetratum adulterium, adamari. *Plut. in Pomp.* Zelotypia quippe iſta multas mulieres egit in furorem, & Zelotypis ipſis ſicarium ſuppoſuit: *Petrarch.*
33. *lib. 1. de reme. utri. fort. c. 72. Navizan. 2. ſylv nupt. n. 92.* Multis etiam mortis & ſummorum diſcriminum cauſa extitit uxoris pulcritudo, qua cum potiri mæchus non poſſet, vivo marito, à parricidio ſcelus adulterii exorſus eſt. Annon Helenæ forma funeſta fuit toti Græciæ, Lucretiæ, & Virginiæ toti urbi Romanæ? *l. 2. §. initium de orig. Iur.* Unde Juven *Sat 10.*

Vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipſa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atq; ſuum Rutilæ dare.

Pulcritudo noxia.

Et fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Cauſa, ſed ignotis perierunt mortibus omnes.

Betſa-

Betſabeam, quia aliter ſine crimine non poterat, cum parricidio Uriæ in thalamum regium non tam deduxit, quam rapuit David. *2. Reg. c. 11.* Abraham vix exivit periculum vitæ, in quod conjecerat ipſum pulcritudo uxoris, quam etiam deſponſam ſibi, ad declinandas inſidias, negabat, *Gen. 12. & 20.* quem locum cum enarraret Ambroſ. *lib. 1. de Abrah. Hic docetur*, inquit, *non magnopere quærendum decorem conjugis, qui viro necem plerumq; gignere ſoleat*, ut non immeritò Theocritus *apud Laert. in Ariſt.* uxorem pulcram vocet ἐλεφαντίνην ζημίαν, ſeu *Eburneum* aut *ſpecioſum detrimentum*. Plutarchus narrat Synorigem Galatam interfeciſſe Sitanum, ut Camna ejus uxore potiretur, quod cum factum eſſet, Camna, mariti necem ultura, venenum Synorigi, novello marito, viciſſim propinavit. *de clar. Mulier.*

Nihil tale timendum in uxore, præ pulcritudine non ſuperbiente. *Eas* quippe *fœminas incolumi ferè pudicitia eſſe, quæ ſtata forma forent*, ſcripſit Ennius *in Menalipp. Trag.* & Phavorinus apud Gell. *lib. 5. cap. 11.* reſpondet ad dilemma Biantis, quod inter pulcerrimam fœminam, & deformiſſimã, media quædam forma ſit, *quæ a nimiæ pulcritudinis periculo & à ſummo deformitatis odio vacet.* 34.

Stata & mediocris forma præfertur.

Illud, quod medium eſt, atq; inter utrumq; probatur,

Nec volo, quod cruciet, nec volo, quod ſatiet, ait Martialis. Hanc formam nominat Gellius *modicam & modeſtam*, quia pulcritudo id quoque vitii ſecum affert, quod homines proiiciat in otium, & luxuriem, &, quæ utramque ſequi ſolet, immodeſtiam. Sicut autem naphta transcurrit ad ignem, ita amor ad otium & mollitiem.

Quam platanus rivo gaudet, quam populus unda, 35.
Et quam limoſa canna paluſtris humo,
Tam Venus otia amat. *Ovid. lib. 11. Amor:*
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.
Res age, tutus eris.

Pulcritudinẽ ſequitur otiũ cum faſtu.

Tritum eſt illud veterum: *Periclitatur caſtitas in delitiis, Humilitas in divitiis, Veritas in multiloquio, Probitas in negotio.* Faſtuoſæ autem mulieres domi ſemper deſidere volunt, non ad colum aut focum, ne qua fuligine conſpergant fulgorem frontis, aut laboribus obdurent manus, ſed ad ſpeculum, ubi comuntur, & moliuntur, ſive foras pedem proferent, ne quã amator obvius nævum alicubi deprehendat, aut deſuper deſpectans incompoſitos ſubſannet crines, ſive domum ſe referent, ne vel aſpredine aëris venuſtati aliquid delibutum fuerit, vel per incuriam in platea oris artificioſa compreſſio defluxerit. Interim peſſum it res familiaris, aut prorſus neglecta, aut infidis curatoribus & ancillis in manus tradita, & maritus oneratur novis ſumtibus, non tantum in mundum uxoris, ſed etiam in familiam, quam cogitur alere longè ampliorem, quia adminiſtratione uxor abſtinet, & ad faſtum ſuum plurium auxiliatricibus indiget manibus, quarum Catalogum recenſet Megadorus *apud Plaut. in Aulul. act. 3 ſc. 5.* poſtquam ab initio dixerat: 36.

Pulcritudo etiam ſumtuoſa.

Meo quidem animo, ſi idem faciant cæteri,

Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant uxores domum
Et multo fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur, quam utimur,
Et illæ malam rem metuant, quam metuunt, magis.
Et nos minore ſumtu ſimus, quam ſumus. Recte Menander in fragmentis.

Γυνὴ πολυτελής ἐς' ὀχληρὸν, οὐδ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόντ' ὡς βούλεται.

Cum tot igitur periculis, incommodis & ſuſpicionibus cum ſit conjuncta pulcritudo, quis adeò demens, ut ex flamma cibum petere velit, quem extrahere non
37. *Fugax amor pulcritudinis forma.* poſſet, niſi manum combuſſerit, & plus damni accerſiverit ſibi, quam lucri. Etſi enim forma elegans irritamentum ſit amoris, & colliget animos juvenum, qui his rebus potiſſimum ducuntur, *8. Eth. c. 4.* adeò, ut etiam colligati maneant, longa converſatione uniti, poſtquam jam ſuperbia formæ defloruit: tamen ſoli ipſi tantum minimè tribuendum putaverim, quia, quam cupidè ad pulcerrima quæque anhelamus, tam facilè impetratis ſatiamur. Nec immeritò furtivos panes vocat Salomon dulciores: quia conceſſorum ſtatim nos capit ſatietas, & frequẽtia ipſa extinguit rerum deſiderium. *Formæ ſplendore capiuntur quidem nonnulli, ſed*
38. *Stulte contemnitur pulcritudo ornata virtutibus.* *nemo niſi virtute atq; obſequio retinetur,* ait Thom. Morus *libr. 2. Vtop.* Quod ſi verò pulcritudinẽ ornent tales mores, quales in Sara, Rebecca, Sunamitide, Eſther, Juditha, deſcribunt ſacræ literæ, in Lucretia, Virginia, Aſpaſia Cyri, Livia Auguſti, &c. prophanæ hiſtoriæ, ſtultus ſit, qui duplex bonum nolit præferre ſimplici. Nam, ut ſupra diximus, non ſolo animo homines ſumus, nec ſolo animo ducimus uxores, ſed & oculis & corpore.

Si ſpinturniceam caperata fronte Lycorin.
Quis velut amplecti præ Helena, præ Thaide Bancin,
Atq; olidam trahere, ex rugoſis faucibus auram,
Cum queat Ambroſia permulſam ac nectare Divûm
Delibare animam, cujus tam muſteo odore
Exiliat, quanta æſtuat intus Spirituum vis,
Ille erit aut oculis captus vel naribus orbus.

Ariſtoteles, cum quis ipſum interrogaret, quare pulcra amaremus, *Cæci dicebat eam eſſe quæſtionem*, cum naturaliter quisque, qui oculis valeat, ad pulcritudinis deſiderium excitetur & rapiatur. *Laert. in vit. Ariſt. & Stob. ſerm. 63.* Ex quo jam calculus omnis demtus ſunt deformibus & non ſine cauſa multatus Archidamus, quod parvam ſimul & deformem duxiſſet uxorem. *Plut. de ed. lib.* quaſi ſi-
39. *Contemnitur deformitas.* milem relicturus urbi poſteritatem, nõ regum, ſed regulorum, cum tamen Plat. *6. de ll.* omninò cogitari velit à ſponſo & ſponſa, quo pacto quam pulcerrimos & optimos civitati liberos poſſint relinquere. Ut pullos ſibi procuret generoſos, *ſtabulator equorum,*

Corpora præcipuè matrum legit. *Virg. 3. Georg.*

& nos

& nos in capris & ovibus erimus diligentes, in amico quærendo & liberis matre eligenda nullam curam adhibebimus? *Cic. in Lel.* Caſtrucius dicere ſolebat: *Mirari ſe eos, qui teſtas, quas emturi ſint, prius ictibus explorent, at uxores cum ducunt, viſu ſibi ſatisfactum putent. Machiav. in vit. Caſtru.* Quin & diſtorta facies, non tantum conjecturã præbet diſtorti ingenii, ſed & ejusdem cauſa eſt, ut demonſtrat Veſal. *lib. 1. c. 5.* quia licet facultates principes non dependeant à conformatione cerebri, ſed à temperie, *ut in qq. Anatomicis oſtendemus,* tamen ſine concinna commodaque conformatione obiri non poſſunt.

Μορφὰς ἀτερπεῖς ὄψεσι κεκτημένος
Παρευφορεῖς ταύταισι τοὺς τρόπους ἔχεις.

Verſus ſunt Ecdori Poëtæ, relati à Stobæ. *Serm. 88.* Olim mali ominis loco habebatur deformis hominis occurſus, ut ex illo Juven. *Sat. 5.* colligere eſt,

Tibi pocula curſor
Getulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Quo referò & illud Plauti: *In tenebris ſi occurreris, credo ſiſtas gradum*, & Bruto & Caſſio Æthiops ante conflictum prænuncium futuræ mortis tulit, *App. 4. bell. civ.* quod & Dioni obtigiſſe narrat Plut. *in vit. Dion.* & in eo hujus fata comparat cum fatis illius. Severus item Imp. ex Nigri ſpectri occurſu, mortem ſibi impendere conjecit. *Spart. in Sev.* Et quis jam ominoſum & aſpectu ipſo terribile monſtrum in lecto, ad menſam, in unis ædibus ſecum perpetuò ferat? Cum Chremes filio Clitiphoni, filiam Phanocratæ offerret, excipit filius:

Rufamne illam virginem
Caſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater. *Terent. in Heaut.* 40.
Act. 5. ſc. 5. & huic exceptioni acquieſcit pater, & ſinit filium frui eâ, quam ſibi ipſi invenerat, conditione: id quod hoc quoq; in loco cuivis opinioni indulgendum puto, quia non omnia videntur omnibus pulcra, non omnia omnibus dulcia, aut amara. Anacharſis philoſophus, cum deformitas uxoris ſibi exprobraretur, ita quidem eſſe confeſſus eſt, ſed puerum juſſit vinum liberalius infundere, *& ſic,* inquit, *ut formoſa ſatis appareat. Athen. lib. 10.* Quod ille potu vini ſe obtinere poſſe putavit, id compendioſiori remedio quisque obtineat potu amoris, quo vult Caſus *in qq. Oecon.* ut quivis ita ſe inebriet, ut uxorem ſuam ſibi ſpecioſiſſimam apparere faciat, cui conſonat præceptum Epicuræo datum à Stoico: *Nulla tibi mulier præter tuam formoſa videri debet. Arr. Epict. lib. 3. c. 7.* Multi fieri poſſe negant, ut falſam opinionem contra conſcientiam ſibi quis perſuadeat: alii cenſent non expedire, quia nimium amaturus eſſet vir uxorem, quam ſibi perſuaſiſſet eſſe pulcerrimam. Ergo utriusque ut obviam eamus, à poſteriori difficultate 41.
facile paradoxum hoc liberamus, quandoquidem Ariſtoteles *8. Eth. c. 1.* propterea ex ordine virtutum exemit amicitiam, quia in amore exceſſus non datur, & vitio nemini vertitur vel exprobratur, quod nimiùm amicum amaverit. Eſto: ex nimio amore oriatur Zelotypia, aut ignominioſa viri abjectio, quemadmodũ Hercules ſervivit Omphalæ, cujus exemplum ſe imitari dicit Thraſo *apud Terent. in* 24.

Qua arte formoſa fiat uxor.

Quiſq; putare debet uxorem ſuam pulcerrimam.

43. *In amore non datur exceſſus.* *Eun.* aut prorſus cum Medea agatur in inſaniam. Nihil horum poterit amori [illegible] putari per ſe, quæ, *dicente Cic. in Lal.* nihil eſt, quam *voluntatum, ſ*[illegible]*torum ſen*[illegible]*tiarumq; conſenſio*, & hæc quò arctior & firmior, eò majorem laudem meretur, nedum, ut tanquam exceſſus illicitæ perturbationis vituperari debeat. Quod verò quis præter hanc mutuam benevolentiam recidat in recenſitos errores & vitia, id non magis aſſcribi poteſt amori, quam fortitudini, ſi quis propter eam incidat in invidioſam æmulationem, aut periculum capitis. Amor verò continet ſe intra cancellos deſiderii, adeò ut Leo Hebr. *3. dial. de am.* inter deſiderium & amorem differentiam non faciat, & licita deſiderando nemo peccat, nemo alteri injuriam facit. Apud Muſcovitas moris eſſe ſcribit Sigism. Baro *in hiſt. Muſc.* ut mulieres amoris maritalis conjecturam deſumant ex verberibus, quibus ornantur à viris. In hoc amore credo exceſſum dari, & exceſſit ſane Faber quidam Germanus, objurgatus ab uxore, quod ſe non diligeret, quam fuſtibus nondum tetigiſſet. Cæpit enim uxorem ita amare, ut in ipſo fervore amoris animam expiraret. *Sigism. Bar. in hiſt. Muſc.* Quod attinet ad falſam perſuaſionem, qui non fiat

44. *Poſſe aliquem ſibi falſa perſuadere.* in amore, quod in aliis rebus vulgò & quotidiè fieri cernimus, ut ſcilicet cum Paride amplectamur nebulam pro Helena, & de ſubjecto credamus, quæ ipſi nō ineſſe veriſimiliter ſcimus, erronea opinione excæcati. Tritum eſt: *Suum cuique pulcrum, ſuus Rex reginæ placet, ſua ſponſa ſponſo, ſuus cuiq; Alexander*, ut ait Fab. *de puer Inſtitut.* nec non

Balbinum delectat Polypus Agnæ. &
Quisquis amat Ranam, Ranam putat eſſe Dianam.
Quisquis amat cervam, cervam putat eſſe Minervam.

Hipparchia Apuleii, cum Crates Philoſophus gibberoſum interſcalpium ipſi monſtraſſet, & dixiſſet: *proinde ſedulò conſule, ne poſt pænitudo te capiat*, hoc amoris poculo ebria, conditionem utraque manu amplectitur reſpondens: *Iamdudum*

45. *Non omnia omnibus pulcra.* *ſibi proviſum ſatis eſſe, & ſatis conſultum, neq; ditiorem maritum, neque formoſiorem uſquam gentium poſſe ſe invenire. Apul. 2. Flor.* Galbæ Imperatoris pater à Livia Orcellina dite admodum & pulcra, enixius appetitus, ſubinde inſtanti vitium corporis ſecretò poſita veſte detexit, ne quaſi ignaram fallere videretur. At illa candore viri delectata, tanto impenſius negatum amorem concupivit, quantò difficilimum is ſe fingebat. *Suet. in Galb c. 3.* At quo errore, in quis, poſſet aliquis credere, quod ſecus eſſe videt? An, divortium faciet inter fidem & ſcientiam, inter oculos & mentem? Ita nimirum comparatum eſt cum omnibus, qui animum appellunt ad conjugium, ut non tam rationem ſequantur, quam ad impetum affectuum proruant. Rarò enim quis uxorem ducit, niſi ſtimulatus ab impetu, quē ſenſitivum vocant Peripatetici, & in hac parte à ſapientiſſimis quibusque ferè videmus in deteriorem partem peccari. Ubi verò affectus dominantur, rationis judicium exulat, & oculorum acies præ nimio amore fallitur, utque Ictericis accidere ſolet, ut omnia aſpiciant flava, quia flavus humor obfuſcat & ad colorem ſuum traducit, quicquid oculis obiicitur, ſecundum illud vulgatum *intus apparens probibet alienum*: Ita, quorum imaginatrici pulcra ſpecies inſedit, ea fa[illegible] ut

quic-

quicquid per oculos intromittitur, ad modum ſpeciei, per quam tranſit, recipiatur & appareat. Ergo, ſicut incontinentes *meliora vident, Deteriora probant*, & ratio cogitur acquieſcere falſo appetitus errori, ut prolixè docet Philoſ. *in 7. Eth in pr.* Ita amantes quoque, ſoli ſeſe dedentes appetitui, occæcatum gerunt oculum mentis, ex quo fit, ut pulcritudinem ſibi fingant, quæ nulla eſt.

Credimus an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt. *Virg. in Ecl.*

& ſi rogentur, qui fiat, quod turpibus delectentur, reſpondent, ait Næviz. *Sylv. nupt. Lib. 2. n. 96. Non vides oculis meis.*

Et hic eſt ille utilis error, quem omninò fovendum eſſe cum Caſo ſuadeo, quia opinio tenax æquivalet ſcientiæ, *ut ait Ariſt. in 2. poſt. Anal.* & ficta pulcritudo tam in ſe defigit animum mariti, quam vera, dummodò morum pulcritudine ſuſtentetur & alatur.

Et de forma quidem, quantùm ſpectanda ſit, & quid ignorata nocere poſſit matrimonio, ſit ſatis, de qua repetimus verba Theoderici Regis neptem ſuam ſociantis Hermenfrido regi Thuringorum: eamque ſic commendantis: *Habebit felix Thuringia, quam nutrivit Italia literis doctam, moribus eruditam, decoram non ſolum genere, quantum & fœmineâ dignitate. Caßiod. 4. varia Ep. 1.* aut conſilium Plinii ſecundi *in 1. Epiſt. ad Iun.* ſcribentis, cujus nepti ex fratre maritum delegerat: *Eſt illi facies liberalis multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa: Eſt ingenua totius corporis pulcritudo, & quidem ſenatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda.* Negligenda quidem non ſunt, ſed ante mores non ſpectanda: magis tamen in fœmina, quam viro. Nam ut ait Bion. 46.

Forma fœminis res decora; viro autem fortitudo:
Barba viros hirtæq; decent in corpore ſetæ.

Quod ſi mores deſint, ſoli pulcritudini non magis fidendum, quam ſerenitati cæli ſub tempus, quo terram aperit Aprilis.

Sit formoſa alius uxor: tibi ſit bona: neſcis
Quam noceat caſtæ forma pudicitiæ.

Alterum, quod circa hunc Errorem conſiderandum venit, pertinet ad Divitias, 47.
quæ, quando de uxore quæſtio eſt, primæ omnium in contentionem adduci ſolent, dum digitis plerique magis ſupputant nuptias, quam rationis calculo.

De Dote, & num expediat dotatam duci, Item de errore divitiarum. Sect. 8.

1 Omnes deteſtamur imperium muliebre, & tamen dotem concupiſcimus.
2 In dote conſtituenda tam exceſſum, quam defectum vituperari.
3 Ex ſententia Platonis probatur æqualitas in dote.
4 Pecuniam & dotem etiam a prudente viro non contemnendam.
5 Vera dos conſiſtit in pudicitia & amore mutuo &c.
6 Quæ divitiæ non tollunt, ſed potius conſpectiora reddunt.
7 Mulieres ut plurimum dote ſuperbire.
8 Dotem diminui à Platone: & Ariſt. ne minimum mariti ſerviant.
9 Lacones fuiſſe obnoxios imperio mulierum.
10 Idq; familiare eſſe bellicoſis quibusque gentibus.
11 Getas Lacones, Turcas duxiſſe uxores indotatas.

12 Ex-

12 *Explicatur locus Ariſt. quo taxat Lacones ob magnitudinem dotium.*

13 *Leges Solonis contra dotem.*

14 Vtrum princeps privatis civium dotibus modum & legem præſcribere poſſit.

15 *Nihil eſſe iniquius, quam æqualem dotem omnibus civibus imperari.*

16 *Explicatur lex divina de quantitate dotis.*

17 *Aliarum gentium leges conſiderantur Maſſilienſ. Platonis.*

18 *Item Orientalium populorum, German. Saxonum. Venetor. Polono. Ruſſor. Hiſpanorum. Gallorum.*

19 *Leges, quibus certa dos præfinitur civibus, tollunt jus naturæ. quod cuique dominium in res ſuas aſcribit.*

20 *Examinatur altera ratio, ob quam Plato improbat dotem.*

21 *Poſſe aliquem licitè ſpe præmiorum, ad nuptias induci.*

22 *Dotem multum facere ad promovendas nuptias.*

23 *Qua de cauſa Athenienſes & Romani benè meritorum filias dotarunt.*

24 *Indotatam non facile ductum iri præſumit Lex.*

25 *Quid ſit in hac quæſtione ſtatuendum, reſpectu commodorum privatorum.*

26 *Cum divitiis ſuperbiam non cohærere neceſſariò.*

27 Quibus de cauſis viri docti ut plurimum immorigeris utantur uxoribus.

28 *Nihil eſſe aſperius muliercula quæ ex humili loco repentè emergunt in altum.*

29 *In ſecundis rebus raro ſibi quenquam temperare poſſe.*

30 *Tam præſumi ſuperbiam & præfractum animum in indotata, quam locuplete.*

31 *Facilius oriri litem, ſi nulla, quam ſi ampla detur dos.*

32 *Dotis cauſam eſſe, ut maritus ſublevetur in oneribus matrimonij.*

33 Vtrum error in divitiis vitiet contractum matrimonium.

34 *Vtrum ob dotem non ſolutam poſſit ſolvi matrimonium*

35 *Præſertim, ſi deceptus dolo fuerit inductus.*

36 *Qui dolus omnino meretur pœnam.*

37 *Sed conjugium propterea non dirimendum.*

38 *Infelicem ſortiri eventum nuptias, quæ dolo concinnantur.*

1. IN hoc negotio accidit uxorem quærentibus idem, quod ſolet iis, qui de Amaſia ſemper queruntur, nec tamen, quam moleſtam agnoſcunt, unquam dimittere curant, aut quod Rhetoribus exprobrat Seneca: *lib. 4. contr. 29. ut vitia ſua & intelligant & ament.* Nemo enim eſt, qui imperium muliebre non deprecetur, & ſocerum ſuperbum: ubi ad executionem ventum eſt, omnes dotem captamus, & dulcedinem divitiarum præferimus amaræ ſervituti, hoc eſt, βουλόμεθα ἀτυχεῖν μακάριοι καλούμενοι, *ut ait Stob ſerm. 70. de dotatas ducentibus. Inſuaviter cubare, veſci ſuaviter, ut ait alius ex Græco Poeta.* *Inſolens* quippe *malum*, ait Seneca. *beata uxor.*

2. *In dote tam exceſſus, quã defect⁹ vituperatur.* *Cum immenſum pondus auri attulerit, cum pecunia arcas noſtras oneraverit, quid aliud, quam beate ſervimus. lib. 1. contr. 6. Totus jam mundus didicit: Quantum dabis cum filia tua?* ait Caſus 1. *Oecon. c. 4. q. 2.* & Chaſſan. *rubr. 4. de droicts & appar. à gens mar. in præf. n. 25. non ſolent, ad modum Logicorum, interrogare: Quæ, qualis, quanta, ſed poſteriori quæſtione contenti ſunt ſola: Quanta.* Ego verò, ut fruſtra cujusque arbitrio legem poſuero, ita dotem quidem non omninò ſpernendam cenſeo, ſed nec ad illas tenuitates circumcidendam, in quas eam concluſerũt olim Solon Lycurgus, & Maſſilienſes. Video enim ex dotium & lautæ hæreditatis nimia imminutione, non minora tam in familiis, quam Rep. oriri incommoda, quam ex earundem

3. exceſſu. Maximopere autem probo ſententiam Platonis, 2 *de Republ.* ſic ſtatuentis: *De dotibus dicendum: Æqualia pro æqualibus eſſe*, cum ſupra generalis, non

tantum

tantum matrimonii, & ſed cujusque amicitiæ ineundæ regula præſcripta ſit, *ex 8. & 9. Eth.*

Si qua voles aptè nubere, nube pari: quoniam
Quod ſimile eſt, firmam ſervat amicitiam.

Cæterum ubi non licet auream hanc æqualitatem commodè apiſci: 4. *Dotem non eſſe ſpernendam.*

Nimirum hic ego ſum, nam tuta & parvula laudo,
Quum res deficiunt, ſatis inter vilia fortis:
Verum ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos ſapere & ſolos ajo bene vivere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis. *Horat. Ep. 15. lib. 1.*

Virtus quidem *externi indiga non eſt, Ipſa ſibi merces,* ut ait Stat. *de Herc. in bivio*: ubi verò divitiarum gloria inumbratur, non tantum propterea non ſpernitur, ſed & conſpectior evadit. *1. Eth c. 8.* Nobilitatem ex divitiis non metiuntur niſi vulgus avarorum, & qui ſpem omnem & ſummam rerum collocant in ære & argẽto: Tamen non ineptè Curtil. *in tr. de nobil.* ſcripſit: *Sicut fides ſine operibus mortua* 5. *eſt, ita & nobilitas ſine opibus.* Sic quoquè optima, quamque procus ante omnia *Vera Dos.* ſpectare debet, dos eſt, quam paupercula Lacæna, rogata, quam dotem viro eſſet allatura, ſeſe in majoribus traditam accepiſſe dicebat, ſc. *pudicitia,* quam Alcumena, prolixè explicat, *apud Plaut. in Amphitr.*

Non ego illam mihi dotem eſſe duco, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & ſedatum cupidinem,
Deûm metûm, parentum amorem, & cognatûm
concordiam,
Tibi morigera, atque ut munifica ſim, bonis proſim
probis,

Apuleius etiam *in pr. Apol.* addit *concordiam conjugalem & mutuum amorem,* quando ait: *Ego præter uxorem nihil computo, omnem ſupellectilem, cunctasque divitias in concordia conjugali, & mutuo amore pono,* nec non juvenis *apud Sene. lib. 1. contr. 6. Ubi uxorem quæro, video an nuptias meas amet, an nihil pluris faciat marito, an miſericors ſit, an fortis, an poſſit, ſi quid viro inciderit mali, unà tolerare. Si his bonis fuerit inſtructa, ſatis dotata eſt.* Ea ſi ſola inveneris, quis adeò abſurdus ſuorum commodorum cenſor, qui omnibus divitiis contra mutare velit? Qui in arena ædificat, cuivis torrenti debet ludibrium. qui conjugii firmamentum ponit in divitiis, cuivis fortunæ. Subtracto autem fomite evaneſcere amicitias docet Ariſt *8. Eth. c. 2.* qui qui ſolam in virtute fundatam amicitiam ſtabilem cenſet, reliquas quibusvis viciſſitudinibus obnoxias, quod ſi ad conjugium deduxeris, rectè feceris, cum ad ſpeciem accommodes, quod de genere dictum eſt. *Nec enim ulla tanta amicitia, quanta matrimonialis. l. 13. ubi Bald. C. de nupt.* Ideoque rectè Diodorus Synopenſis: *Educatam bene uxorem præſtat habere ſine dote, quam divitem male educatam:* & Accurſ. *ad Novell. 44. §. & non fug. in fin. Melior eſt buccella panis ſicca in gaudio, quam tota domus plena victimis cum miſeria.* Virtus verò ut non excludit divitias, ita nec 6. pudicitia, & tam pudicam, virique obſervantem licet tibi habere dotatam, *Quã ingens divitiæ.*

quam cui dos ſunt atanea, hæreditas carbones. Horatius *Od. 29. lib. 3.* de fortuna rectè:

Laudo manentem: ſi celeres quatit
Pennas reſigno, quæ dedit, & mea
Virtute me involvo, probamq́;
Pauperiem ſine dote quæro.

7. *Dos facit uxores ſuperbas.*

Non aliter probam pauperiem etiam ſine dote ſequi debemus: nec tamen ſi ſit cum dote, virtutem aut minori in pretio habere aut prorſus contemnere: *Nec minus pia eſt conjunx, quæ venit cum annexis optatis corollariis,* ait Cruger. *diſp. 2. Pol. th. 72. quam quæ ſine iis.* quod ut evertant, qui doti ſervire nolunt, virtuti uxoris cum magnifica dote non magis convenire cenſent, quam formæ cum pudicitia. Cum enim mulier ſit *animal indomitum, impotens,* ut ait Cato *pro l. Opp. intractabile,* ut Gell. *1. c. 17.* & *ſua natura ſuperbum,* ut Petrarch. *2. Dial. 42. de remed. utr. fort.* ubi vires & opes adjeceris, quid aliud quam oleum camino addideris, & ex ſuperbis effeceris feroces. *Si vis ſcire an velim,* ait Sen *2. benef. effice ut poßim.* Multi à ſceleribus puras continent manus, non quod nolint, ſed quod non poſſint. *Date primùm frenos impotenti naturæ, & indomito animali: & ſperate ipſas modum licentiæ facturas, ſi mariti non fecerint. Recenſete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores noſtri, per quæq; ſubjecerint viris: quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis: Quid ſi exæquari ad extremum viris patiemini? tolerabiles vobis eas fore creditis? Extemplo, ſimul pares eſſe cœperunt, ſuperiores erunt.* Nihil profuit lex Voconia, nihil Oppia, nullo tam ſevero domeſtico imperio muliebris licentia compeſci & intra limites officii coërceri potuit, quid divinemus futurum, ſi dotis amplitudine armentur, & currentibus calcaria ſubjiciantur? *Omnes uxores divites* ait Senec. *libr. 1. Contr. 6. ſervitutem exigunt. Crede mihi, volent regnare in ſuis divitiis.*

Crede mihi, domina eſſe ſui vult qualibet auri,
Mancipiumq́; ſuo dare leges ære redemtis.

Hermocrates recuſavit filiam Antipatri, qui Imperatori ab Epiſtolis erat, cum magna dote oblatam. *Nam Doti,* inquit, *magnæ non ſerviam, neq; ſoceri ſuperbiæ, ut ſcribit alicubi Philoſtratus.*

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Vxori nubere nolo meæ, ait Mart. *12. Epigram. 8.*

Vbi mulier ditem efficit virum, ibi nihil videre eſt, præter odium, contemtum & ignominiam, ait Eccleſ. *c. 21.* Serius Demænetus, *apud Plaut. in Aſin.* & ut Phryges ſolent, poſt factum, aut piſcatores, poſt ictum:

Argentum accepi, dote imperium vendidi

cum jam occentantem Antemonam audiviſſet:

Faxo ut ſcias
Quid pericli ſit, dotatæ mulieri convicium dicere.

Pittacum adeò ſui juris fecerat ex gente potentiori uxor, ut, ſe inſcia inductis convivis, menſas ipſas ſubverteret, & ſubrutas inferret in caput mariti. *Plut. in*

lib. de

Digitized by Google

lib. de tranq. anim. ita ut non immeritò minuendæ dotis cauſam ſecundam aſcri- 8.
pſerit Plato 3. *de Rep.* ut & mulieribus faſtus minueretur, & minor foret viris & *Ad faſtum*
ἀνελεύθερος δουλεία, quam Ariſt. 2. *Polit. c.7.* latius diducit, quando Lacedæmonio- *mulierum*
rum inſtitutum carpit, quod Epicleras ditioribus elocarent, divitias divitiis cu- *retundendum*
mulando, & magnis ſponſas onerarent dotibus. Non enim privatam tantum, *minuas dotem.*
ſed & publicam γυναικοκρατίαν hinc metuendam, accedente imprimis licentia, qua Lacænas abuſas fuiſſe tum illic conqueritur Ariſt. tum Plato *6. de ll.* & Euripid. *in Androm. Hec.* rectè ſubjicit, dum nihil intereſſe dicit, mulieresne imperent, an magiſtratus mulieribus pateant: Idem enim ſequi, quemadmodum Cato mulieribus tribuebat imperium, quia, *nos*, inquit, *imperamus Orbi, mulieres nobis.*
Quanquam verò Plutarch. *in Lyc.* minimè luxurioſè Lacænas habitas ſcribat 9.
à Lycurgo, tacitè Ariſtotelem & Platonem quaſi reprehenſurus: Tamen vel ex *Lacones ſer-*
uno Gorgones Leonidæ uxoris dicterio, quod ſtatim ſubjicit, contrarium evin- *viverunt uxo-*
citur. Ea enim hoſpitæ cuidam roganti: *Cur ſola Lacænæ viris imperarent*, reſpondit: *ribus.*
Quia ſolæ viros parimus. Serviebant igitur Spartani mulieribus, quod pluribus
bellicoſis nationibus familiare eſſe dicit Ariſt. propter bonitatem temperamen- 10
ti, ſive naturalis, ſive exercitiis indurati, & quia, dum domo abſunt, imperium *Quod eſt fa-*
coguntur relinquere arbitrio muliebri, qua de cauſa poëtæ non abſque ratione *miliare belli-*
Martem conjugarunt Veneri, *Homer. Od. θ. Ovid. 4. Metam.* & ipſi Lacedæmonii, *coſis gentib.*
Venerem colebant armatam, delitias & laborem in una Dea conſociantes. *Pauſan. libr. 3. Lact. 1. Inſt. Chriſt.* Celtas verò excipit à γυναικοκρατουμένοις Ariſt. de quibus ſive de Getis Horat. *lib. 3. Od. 24.*

Nec dotata regit virum 11
Conjunx, nec nitido fidit adultero. *Sine dote du-*
Dos eſt magna, parentium *xerunt Getæ.*
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere caſtitas.

Horum ad exemplum hodie Turcæ non tantum ſine dote uxores aſciſcunt, ſed *Turcæ.*
& nuptias muneribus & pretio, *ut cum Apul. loquar. 10. Metam.* ſibi *confarreant*, ſi
Menavino credimus *in narrat. ſuæ captiv.* Lycurgi legem affert Juſtin. *lib. 3.* cum *Lacones.*
ratione: *Statuit Virgines ſine dote nubere, juſſit, ut uxores eligerentur, non pecuniæ: ſe-* 12
veriusq; matrimonia ſua viri coërcerent, cum nullis dotis frenis tenerentur, quod refert *Explicatur*
etiam Ælian. *lib. 6. cap. 6.* Plutarchus *probl. 30.* colum tantum & fuſum ſcribit à *Ariſt.*
ſponſa ad domum deductam fuiſſe. Cur igitur taxat Spartanos Ariſt. *2. Pol. cap. 7.* quod magnas dotes dent, addens: *Satius eſſe vel nullam dari vel exiguam*, puta ad æqualitatem, quæ Lycurgo propoſita erat, ſervandam? Nimirum, quia jam Spartani, ut ab æqualitate degenerarant, *de quo ibid. queritur Ariſt.* & multas alias ſui legiſlatoris leges, vel antiquarant, vel tacendo conſeneſcere & obliterari paſſi fuerant, *ut iis exprobrat Plut. in Lyſand. Cleom. & Agid.* ita ab hac quoque ſeveritate deſciverant, hæredetates non amplius ad præſcriptum Lycurgi, ſed arbitrium
poſſeſſorum diſtribuentes. Athenienſibus verò contra nimias dotes plurimas le- 13
ges tulit Solon, quarum una hæc eſt, ut ſi cum dotata muliere maritus rem habe- *Leges Solo-*
nis.

Digitized by Google

re nõ poſſet, ipſi imperatum ſit, mariti propinquis miſceri, ut hoc dedecore mul-
taret avaritiam & cupiditatem eorum, qui, cum ſe ſcirent ad Venerẽ inidoneos,
pecuniæ tamen cauſa inquietum matrimonium quærant, & naturam cupidine
ſuffocatum eant. Reliquarum nuptiarum dotem prorſus ſuſtulit, neq; nuptam
ad ſponſum quicquam præter tres veſtes & ſupellectilem non parvi pretii adfer-
re voluit, cujus rationem ſubiicit Plutarch. *in Sol.* Demoſth. *in orat. ὑπὲρ ἀγνίου κλη-
ρου. Boter. 8. Pol. Illuſtr. c. 4.* *Non enim mercedis cauſa contrahi, venaleſq; debere eſſe nu-
ptias, ſed prolis ſuſcipiendæ, gratiaq; & amoris cauſa, conjungi virum cum muliere.* Eve-
nire ſolet plerunq;, ut eſt genus hominum pecuniæ avidum, ut, ubi pinguis dos,
14 prælucet, non tam puellã ſpectent, quam, quâ oneratur, dotem: Verum præpo-
Commoda publica non debent extinguere privata. ſterus error quorundam, non debet multorum commodis præjudicare: & fami-
liis, rebusque privatis ita leges dare debent publicæ, ne indè naſcatur odium, un-
de ſperatur gratia, nec quæ privatis cujusque rebus conſervandis comparata eſt
Reſp. in pernitiem privatorum vertatur, quemadmodum in eo peccavit Lycur-
gus, quando è conjugio ſenis aut valetudine confecti protraxit fæminam gene-
roſo & robuſto juveni eam ſupponens, quemadmodum Alcibiadi, cum apud
Spartanos exul degeret, ſuppoſita eſt regia conjunx, ut ſimilem ſui civem Lace-
dæmoniis progeneraret: *Plut. in Alcib.* cujus rationem aſſignat Plutarch. *in Lyc.*
*Exiſtimabat quippe, liberos non eſſe parentum proprios, ſed communes civitatis: itaque non
ex quibuscunq; hominibus, ſed ex optimis naſci cives volebat.* &c. Quæ cum publice
proſunt, & privatim plus nocent, magis deteſtanda ſunt, quam probanda: quo
ferè argumento Hippolyt. de Marſil. *in ſing. 589.* irritas cenſet leges Laicorum,
Utrum lege modus queat imponi dotibus. quibus prohibeantur, *ultra taxatam*, ut ipſe loquitur, *ſummam*, dotem augere,
quia impediant libertatem matrimonii: quod quidem Covarr. *de matrim. p. 2. c. 3.
§. 9. n. 7.* negat ſe credere; quia non prohibentur conjugia, ſed modus tãtum præ-
ſcribitur patrum quorundam cupiditatibus: Ego verò conſequenter etiam ma-
trimonia quodammodo impediri video iis legibus, quæ æqualem dotem omni-
15. bus præſcribunt civibus, quanquam Arithmetica æqualitate in civitatũ, ex inæ-
Æqualitate dote nihil eſſe iniquius. quali ordine civium conſiſtentium, cenſu nihil eſſe iniquius rectè demonſtratũ
fit à Bodin. *lib. ult. de Rep. c. ult.* & à nobis infrà confirmabitur. Quæ enim bonis in-
junguntur vel onera, vel multæ, vel quæ imperantur leges, ad exemplum Servii,
ſecundum proportionem cenſus iniungi & imperari debent, cum alias tota vis
16 juſtitiæ & proportionum diſſolvatur, *ut infra patebit.* Maſſilienſes maximam do-
Lex Maſſilienſium. tem præfinierant centum aureos, & eo amplius in veſtem quinque, & in mun-
dum muliebrem aureorum quinque, amplius autem doti dicere non licebat.
Lex divina explicatur. *Strab. lib. 4. Geogr.* Lex divina dotem videtur determinare, ad 50. ſiclas argenti, id
eſt, *ut computat Bodin. 5. de Rep. c. 2.* tredecim aureos. Nam cum *Exod. 22* qui com-
preſſerit virginem, jubeatur eam dotare & uxorem ducere, aut tantum argenti
patri numerare, quantum vitiatæ debeatur pro dote: ſumma multæ patri nume-
randæ exprimitur, *Deut. 22.* vid 50. ſiclarum Cum tamen leges ſint diverſæ & 50
17 ſiclas poſſimus interpretari tanquã multam patri vitiatæ, propter illatam igno-
Lex Platonis Lycurg. miniam, refundendam, vix quicquam certi inde concluſerit Bodin. *d. lib 5. cap. 2.*
& Ca-

Digitized by Google

& Camerar. *2. hor. ſucciſ. c. 43.* Servus quippe Abrahami, potius munera dedit Rebeccæ, quam dotem acceperit. Jacob etiam ſervivit pro uxoribus, nedum ut dotem ſperarit Sichemi verba ſunt ad filios Jacobi: *Augete dotem, ut vultu, nullam repudiabo conditionem, modo ſororem veſtram liceat habere uxorem.* Plato verò *3. de Rep.* æqualem omnibus dotem conſtituit 50. drachmarum, quod in Rep. Platonis, quæ non magis inveniri poteſt, quam vir bonus & αὐτάρκης Ariſtotelis, tolerari poteſt, item in Republ. Lycurgi, qui niſus eſt omnia reducere ad æqualitatem Arithmeticam: verum ad omnes Reſpub. quas varietas civium inæquales facit, ſine injuria traduci non poteſt, nec magnitudo dotium in Rep. Laced. ab Ariſtotele *2. Polit. c. 7.* aliter reprehenditur, quam quod convellat inſtitutum & æqualitatem Lycurgi. Veneti, *ſi Poſtello credimus lib. de magiſtrat. Athenienſ. c. 33.* Patritiis terminum dotis conſtituerunt ſex millia ducatorum aureorum, ultra quem prodire nefas, licet eum ad ſummam multò minorem, definiat Bodin. *5. de Rep. cap. 2.* Carolus quoque V. quantitatem certam Hiſpanis lege lata definivit *Madricii, An. 1534. c. 101.* & Caſimirus M. Polonis, quorum Palatinos, qui ſint ex iis ditiſſimi, vetuit 100. Marchas ſupergredi, ſi fratres ſponſarum ſint ſuperſtites. *In Comit. Vulic. 1368. lib. 3. ſtat. c. 6. a. 3. l. 2.* Ruſſi Polonis vicini non latifundia, aut magnam argenti ſummam, ſed veſtes, cibos, equos, boves, & id genus quædam alia in dotem tradunt, *Sigismund. Bar. in hiſt. Muſcov.* quorum frugalitati convenit antiquus Germanorum mos, de quo Tacit. *de Morib. Germ. Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus affert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delitias muliebres quæſita, nec quibus nova nupta comatur, ſed boves & frenatum equum, & ſcutum cum frameá gladioque. In hæc munera uxor accipitur: atque invicem ipſa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos conjugales Deos arbitrantur.* Conſuetum fuiſſe & apud Meſopotamiæ, Palæſtinæ, adeoque Orientalium plagarum incolas, ut non tam ſponſa, quam ſponſus dotem in medium ſtatueret, ex pluribus ſacræ ſcripturæ locis colligit Perer. *com. in c. 29. Gen. diſp. 2. & in c. 34. verſ. 12.* Sichem enim dotem auctiorem & munera promittit Dinæ, modo ſibi relinquatur juſtæ uxoris loco: *Gen. 34.* Jacob cum nihil haberet Labani retribuendum, ſervitia ſua ipſi pro ſingulis filiabus ſeptennalia mancipare coactus fuit. *Gen. 29.* David dicit, ſe Michol ſibi deſpondiſſe centum præputiis Philiſtinorum *2. Sam. c. 3.* quæ peculiari nomine *Sponſalia* appellat Latinus interpres. *1. Reg. c. 18.* Et in hunc ſenſum interpretatur Perer. illud Oſeæ *cap. 3. Et fodi eam mihi 15. argenteis, & coro hordei & dimidio cori*: illucque allusum putat ab eodem Propheta. *c. 2. Deſponſabo te mihi in juſtitia, & in miſericordia & fide*, nec non à Paulo: *Actor. 20. Chriſtum acquiſiviſſe ſibi Eccleſiam ſanguine ſuo.* Sed ut ad propoſitum de diminutione dotis redeamus, conſtat de jure Saxonum *ex t. 6. & 7. legum Sax. ab Heroldo collectarum,* quod mulieres juſſerint indotatas nubere, & ſponſus coactus fuerit precium pro ſponſa offerre parentibus vel tutoribus, quam conſuetudinem defluxiſſe etiam ad Burgundiones, *ex leg. Burgund. t. 9. 6. 12.* videre eſt, unde eam repetunt Briſſon *de rit. nupt.* Guibert. *de dotib. c. 1. n. 3.* Cujac. *c. 1. de ſponſal.* Heig. *part. 1. q. 8. n. 66.* Caroli IX. Gallorum regis lex eſt. *1563. Ne pourrunt*

Marginalia: 18. *Venetorum.* — *Polon.* — *Ruſſor.* — *Germanor.* — *Orientalium omnium.* — *Saxonum.* — *Gallor.*

Digitized by Google

les peres & mere, ajeul & aieule, en marians leurs filles es villes de noſtre Royaume, pays, terres & Seigneuries de noſtre obeiſſance exceder la ſomme de dix mille livres tournois, à laquelle avons moderé le plus haut dot de conſtitution de mariage. Lib. 3. Corp. Gall. t. 4. l. 2. Summa dos, tempore Juſtiniani, fuit centum librarum Auri. *Nov. 22.*

19. *Leges dot. tollunt dominium & minuerum.* Cæterum privatis cujusque facultatibus leges non poſuerunt, licet terminum præfixerint, ultra quem prodire quidem non liceat, ſed infra conſiſtere minimè ſit prohibitum. Quin etiam Caſimirus expreſſe pro facultatum & dignitatum diminutione, diminuit dotes, quoniam ſuæ rei quisque moderator eſt ac arbiter, etiamſi ea abutatur. *l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. petitio. hæred. l. nemo. C. de Iud. l. in re mandata. C. mandat.* Intereſt quidem Reipub. ſubjectos fieri locupletes, *§ Cogitatio. Vt jud. ſine quoque Coll. 2.* inque eum finem otioſi homines, qui Remp. Inſtar fucorum, depaſcuntur, puniuntur & conſortiis civium excluduntur. *l. un. C de val mendic. libr. 11.* ſed certum vitæ genus nemini imperari poteſt, uti nec, qua ætate aut forma quis ducere debeat uxorem, quia vota matrimoniorum convenit eſſe libera, *l. nec fil. l. neque ab initio. C. de nupt. l. Titia 134. in princ. de V. Obl.* licet publicè utile ſit, legitimè & juſta ætate duci uxorem. Alia verò directò evertunt ſalutem publicam, & hæc publicis edictis coërcet magiſtratus: alia ex conſequēti & remotè, *ut dicit Corraſ. lib. 7. Miſcell. c. 20.* Et hæc à magiſtratu ita curantur, ne privata evertantur per publica. Natura autem quisque eſt Dominus ſuarum rerum, *d. l. in re mandata*, & dominium conſiſtit in libera poteſtate re ſua utendi. *c. Eos qui per pecun. 1. quæſt. 1. Bartol. & Dd. in l. ſi quis §. differentia. ff. adquir. poſſ.* Dominium hoc, quod jure gentium cuique in res ſuas convenit, *Pinell. cap. 2. n. 4. 26. C. de reſcind. vend. Zaſ. ad l. cum hæredes n. 13. de acq. poſſeſ.* Princeps ſine urgente Reip. neceſſitate auferre nequit, *l. jure naturæ 226. de R. I. l. nam hoc natura de condict. indeb. l. prætor § 10. ne quid in loc. publ.* nec prohibere, ut quis amicos & generos ſuis ſibi quærat opibus. Prohiberet enim, ne quis re ſua benè & ad ſalutem ſuæ familiæ uteretur, quod nulli majeſtati conceſſum eſſe. *lib. 2. de jur. maj. c. 3.* demonſtravimus.

20 *Argatio Platonis examinatur.* Plato *3. de Rep.* mediocritati dotium addit aliam rationem, ne exhauriantur familiæ; & ut patrum cupiditati meta ponatur, qui, dum inconſulto ſuperiorum nuptias ambiunt, ampliorem ſæpe promittunt dotem, quam cui exolvendæ ſint univerſæ opes. Huic enim ſive ambitioni ſive cupiditati ut lex ponatur, Reipubl. intereſt, ne quis dotem augeat ultra vires & bona: *Beſ. c. 6. de pact. ſucceſ. mihi pag. 181.* cæterum ex eadem cauſa velle æqualem dotem præſcribere tam divitibus, quam pauperibus, quid hoc aliud eſt, quam uſum rerum ſuarum civibus adimere. Ecquid enim divitias ſuas melius collocare poſſet quispiam, quam ſi eas extrudat ad promovendam ſalutem liberorum, ſi honeſtiſſimas filiabus iis admercetur nuptias? Veneti non prohibent plebejas à thalamo patritiorum; Majorem tamen dotem ab iis exigunt, ne plebeii nimis cupidè patritiorum nuptiis ſeſe immiſcere properent, & hi dulcedine dotis tamen invitentur ad ea connubia, quæ absque dote eſſet, prorſus ſpernerent, quemadmodum Romæ accidit, ante Icilii conciones. *Liv. lib. 4.*

Poſſe

Poſſe autem aliquem licitè, promiſſis divitiarum, aut ſpe hæreditatis, ad matrimonia invitari, Ulpianus docet *l. Titio 71. §. 1. de condit. & demon.* & Severus confirmat *l. 1 C. de inſtit. & ſubſtit.* & Alexander III. probat *in c. de illis de condit. appoſ.* ubi id notat *gl. in verb ſi tantum. Connan lib. 8. cap. 2. n. 6.* Nam quod Celſus cenſet *l. ſi ita ſtipul. 97. §. ſi tibi nupſero de V. Obl. actionem denegandam, ſi quis decem ſpoſpondenti, ſi ſibi nupſerit*, propter cauſam fieri putandum eſt, prout ipſe explicat, quādo addit, *Cauſa cognita actionem denegandam, cum non rarò probabilis cauſa hujus ſtipulationis ſubſit.* Poſtquam enim cauſa inventa fuit inhoneſta, ut ſi contraxerint cauſa libidinis, aut ut precio illicitum emerent amorem, ſtipulatio meritò reſcindenda eſſet: ſecus, ſi hoc tanquam illico, ad honeſtum contractum uſi fuerint. *Cypræ. de ſponſal. c. 8 §. 23.* Nam & Eleaſar, Abrahamum Dominum, cujus filio petiturus erat ſponſam, commendatum facere vult ex eo, *quod oves & boves, argentum & aurum, ſervos & ancillas, Camelos & aſinos dederit ipſi benedictio Domini. Gen. c. 24.* ex quo notat Bidenb: *in promt. Connub.* ante omnia quidem ſpectandā pietatem, ſed ſi ad eam acceſſerint opes bene quæſitæ, dona Dei non eſſe contemnenda. Non debet contrahi matrimonium ad ſatiandam libidinem, quemadmodum Auguſti. dicit *ſerm. 3. dom. 3. poſt Trinitat. Vxor non propter libidinem, ſed propter liberorum procreationem accipitur*: ſi quis verò hoc exordio animum eò appulerit, ne ſcilicet pravis ſuccumberet voluptatibus, contractus per ſe bonus, propter occaſionem minus bonam, non poteſt revocari. Quam multas enim integræ famæ, nec improbi ingenii puellas, aut ſine conjugio victuras, aut minus honeſtum pro loco & origine ſua nacturas conjugium videremus, niſi quod formæ, aut facundiæ deeſſet, dote rependeretur? *Thraces*, ait Solin. *c 15. Pol. quas formæ premit dedecus, dotibus emunt, quibus conjunguntur.* Qui dotes è Republ. ſublatas 22.
cupiunt, eo inter cætera argumenta moventur maximè, quod maxima pars virginum, quantumvis comtis moribus & optima indole præditarum, innuptæ maneant, ubi nuptiæ ambiuntur ex dote, quemadmodum, qui matrimonium ſtipulati erant Lyſandri filiabus, mortuo eo & cognito, quod pauper repertus eſſet, promiſſa reſciderunt, *Ælian. lib. 10. c. 15.* quibus tamen Ephori jure multam irrogarunt, eò, quod quem divitem eſſe credentes coluerant, eundem juſtum ac probum ex paupertate agnitum contemnerent. *Eraſm. in dict. Lacon. Plutarc. in Lyſandr. in fin.* Helpinice, Cimonis ſoror, conſenuit ſine nuptiis, eò quod ſe dignū maritum non reperiret, contemta propter paupertatem, in quam divitiæ paternæ reciderant. *Plut. in Cimo.* Itaque Athenienſes, poſtquam legum Solonis ſeveritatem expirare ſiverant, ne indotatæ virgines ſine nuptiis conſeneſcerent, coacti fuerunt benè meritorum filiabus dotē adiicere, quam ob humanitatē Remp: eorum meritò in admiratione eſſe ſcribit Plutarch. *in Ariſt. in fin.* Ariſtidis enim filiabus è Prytanæo ſponſi dati ſunt, publicè nuptias civitate paciſcente, dotisque nomine utrique tria drachmarum millia decernente. Filiam filiæ Ariſtogitonis 23.
in Lemno abjectè ſine marito viventem, Athenas traduxerunt, honeſtoque natum loco ei maritum dantes, dotis nomine agrum in Potamo, addiderunt. *Plut. in Ariſt.* Parem in Romanis humanitatem commendat Valer. *lib. 4. c. 4.* Fabricii enim

21\. *Poſſe aliquē licitè ſpe præmiorum ad nuptias invitari.*

Digitized by Google

enim Luſcini & Scipionis filias ab indotatis nuptiis, ſenatus ſua liberalitate vindicavit. Et revera indotatam neminem facilè ducturum præſumit lex *l. fin. § ſi à ſocero in fin. Quæ in fraud. cred.* quæ iccirco Reipubl. interesse dicit mulieribus conſervari dotes, quo earum illicio inveniant maritos *l. 1. ſol. m atr. l. 2. de jur dot. l. 3. de privil. credit.* quam præcipuam cauſam privilegii dotis cenſet Corraſius *in d. l. 1. ſol. matr. in utr. rel* licet privati quoq; commodi mulierum ſit habita ratio ſecundariò, propter fragilitatem, *l. aſſidua. C. qui pot in pign.* Terent. huc reſpiciens ait:

24. *Primum indotata eſt, tum quæ ſecunda ei dos erat, periit.*
Pro virgine dari nuptum non poteſt.

Eſto verò: ſit hæc probabilis præcidendarum dotium cauſa, quam Lycurgus ipſe reddidit roganti, quare ſine dote virgines elocari voluerit: *Vt*, inquit, *neq; propter inopiam ullæ relinquerentur innuptæ, neq; ob divitias expeterentur, ſed ut juvenum quisq; ad puellæ mores reſpiciens, ex virtute faceret electionem. Plutar. in Lacon.* Idem incommodum timendum quoq; ex diminutione dotium, quoniam quæ jam expetuntur propter dotes, ſublato incentivo, non repeterentur, adeoque non minus ex hac, quam illa lege repleretur Reſp innuptis puellis, ſine ulla utilitate bona Reipubl. depaſcentibus: id quod tantò foret iniquius, quantò opulentæ magis à conjugio arcerentur absque omni ſuo merito. Nam ſi pauperes non invenerint maritum, cui niſi fortunæ culpam impingere poſſint? ſi divites à matrimoniis, ad quæ dotibus inducere poſſent juvenes prohibeātur, quem incuſare habent præter injuriam magiſtratus?

25 *Privatis quoque utilitatibus conſulit, jus dotatam ducit.* Quantum igitur ad rationem & cauſam publicam attinet, ita ſe res habet: quantum ad privatam, à qua ſupra exorſi ſumus, cujusque intuitu Chilon ſuadere ſolebat, ut uxor humilis & modico apparatu duceretur, *ne ſcilicet pro conjuge domina domum accerſeretur, Laert. in Chil.*

Nam, quæ indotata eſt, ea in poteſtate eſt viri,
Dotatæ mactant & malo & damno viros,

ut ait Megadorus *apud Plaut. in Aulul. Act. 3. ſc. 5.* Ea in hunc modum commodè explicari poteſt. Quemadmodum enim forma non ſemper arguit lubricam pudicitiam: ita nec divitiæ ubique ingenerant ſuperbum & impotentem animum. Nō

26 *Divitiæ non ingenerant neceſſariò ſuperbiam.* minus ſuperbiebat Diogenes in paupertate, cum conculcaret pulvinar Platonis, & ſe ſuperbiam Platonis conculcare diceret, cui ſubiiciebat Plato:

Calcas ſane, ſed alia ſuperbia.

Quam multas videmus ex humili caſa prodire mulieres, tantò ſuperbiores iis, quæ inter purpuras jacuerunt, quanto regiis ædificiis caſa contemtior eſt & abjectior? Non in opibus, nec veſtitu, ſed in animo quærenda ſuperbia. Tritum eſt

27 *Quare viri docti ut plurimum malis uxoribus mulctentur.* & in ore vulgi circūmfertur: Philoſophos & viros doctos plerunque imperioſis multari mulieribus, cujus rei documentum præbet Xantippe Socratis, *Gell. l. 1. c. 17.* & uxor Grammatici illius, quem ſic querentem inducit Auſon.

Dies totos, totasq; ex ordine noctes
Litibus oppugnat meq; meumq; larem.

Atque

Atq; ut perpetuis dotata à Marte duellis
Armat me tollit, nec datur ulla quies.
Iamq; repugnanti dedam me, ut deniq; vidi dm,
Iurgor ob hoc ſolum, jurgia quod fugium.

Facetus quidam homo, nec ipſe indoctus, & quod afferebat, non ſine ſuo periculo edoctus, cauſas ejus infortunii redditurus, alias afferebat Mathematicas, ex poſitu ſiderum, plerunque ita diſpoſitorum, ut ſimul probum portenderent ingenium & improbam uxorem, alias Phyſicas, alias Ethicas, easque meo quidem judicio, optimas omnium. Imperium enim perdunt, dum à domo abſunt & inter literas peregrinantur, vel quaſi vivos in bibliothecas ſe defodiunt, quemadmodum Lacedæmoniis mulieres eripuerunt poteſtatem, dum in militia conſeneſcunt, *Ariſt. 2. Pol. c. 7.* & Scythis ſervi, herorum connubia invadentes, dum ipſi depugnant decennale bellum in Græcia. Sed dilemmâ hoc, ad inſtitutum noſtrû accommodandum, inter cætera rem videtur probè conficere. Ut enim ſolet eſſe conditio eorum, qui ex humili loco aſpirant ad altiora, aut ducunt in ſtatu humiliationis, humiles & abjectas uxores: aut in ſtatu exaltationis, divites & opulentas. Mediocritatem vix ſervant, quoniam, dum meſſis ipſorum in herba eſt, ſpem pretio nulla emet, nec pauperem maritum, & qui incertum eſt an diteſcere poſſit, in pingue matrimonium, opulenta mulier facilè admittet: ubi verò jam emerſerunt, & aliquid eſſe cœperunt, ad ſordes relictæ, paupertatis nolunt animum reflectere, ſed cum Metrodoro Philoſopho, ad ditiſſimam quamque uxorem ſeſe obvertunt, *Strab. lib. 13.* quemadmodum Apuleio quoque non ſine veriſimili argumento objectum fuit. *Apul. in pr. Apol.* Volunt enim eruditionem, & dignitatem ſuam divitiis uxoris recompenſari, quemadmodum divitias uxoris formâ pauperis mariti recompenſari conſuluit Alexan. *in conſ. 209. Ponderatis his col. 2. & ſeq.* Et tum, ſi duxerint dotatam: *Nullum ſentiunt onus gravius, quam mulierem, quæ fert dotem copioſam,* ut refert Stobæ. *ex Antiphane:* & ut ait Juv. *Sat. 6.*

Intolerabilius nihil eſt, quam fœmina dives.

Si pauperem: illi creſcit animus cum dignitate, &

Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum.

Nequeunt quippe proſperam fortunam moderatè ferre, quæ adverſæ tantum aſſuetæ fuerunt. 28 *Nil est aſperius humili, cum ſurgit in altum.*

Nec facile eſt æqua commoda mente pati.

Δεινὰ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ ἑκάστου ἁμαρτήματα. Thucyd. libr. 2. quam ſententiam ſic reddidit Senec. 4. *controv. 24. Magnam vim habent res ſecundæ ad uniuscujusq; vitia tegenda & inumbranda:* brevius & elegantius, vel ipſo Seneca jucundius, expreſſit Saluſtius: *Res ſecundæ mirè ſunt vitiis obtentui.* Victor ait: *Compertum habeo, humillimos quosq; maxime, ubi alta acceſſerunt, ſuperbia atque ambitione immodicos eſſe. in Diocle t.* Conciſè Asdrubal in ſenatu Romanorum: *Raro ſimul hominibus bonam fortunam, bonamq; mentem dari. Liv. lib. 10. ad fin.* Quemadmodum experientiâ diſcimus, nullos puerorum inſperata licentia deterius corrumpi, quam quos Orbilii ferulæ nimis ſeverè coërcuerunt: ita nullum datur hominum ge- 29

nus luxurioſius, aut immoderatius iis, qui ab aſpera fortuna ad inopinam eluctantur felicitatem, id quod prolixè teſtatur Nicet. *in Bald. Fland.* *Qui*, inquit, *ex*
30. *ſervitute inſuetam libertatem propitia fortuna conſecuti ſunt, maxima perpetuo affectantes, neque ſe in poſterum calamitati ulli fore obnoxios opinantes, ſucceſſibus effuſe indulgent, priſtini ſtatus obliti, præſenti vero læti & inſolentes.* ἀφόρητος ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας, ut Polybio Claudio Liberto objectum fuit. *Dion. in Claud.* vulgo credi ſolet: *Omnem Apoſtatam eſſe ordinis ſui oſorem*, & quam quis evicit paupertatem, cum ea perpetuum miſcet bellum, ne quâ ipſius ſordibus fuiſſe præſumatur collutulatus. Cum igitur idem periculum impendeat ab indotata, quod impendere objectum fuit à dotata, *Alberic. Gentil. l. 4. de nuptiis c. 12.* cur doti aſcribendum, quod cum ea non cohæret, niſi per accidens? Tatia Cæſonis filia X. millia æris ad virum attulit, quæ tum maxima dos habita fuit in tanta rerum Romanarum anguſtia, adeo, ut Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum intravit, *Dotata* cognomen invenerit: *Valer. lib. 4. c. 4.* quemadmodum etiam Ptolomæus Philadelphus φερνοφόρος, id eſt, *Dotalis* appellatus eſt, quod filiam ſuam Berenicen, Antiocho elocatam, multis millibus auri & argenti comitaretur *Hieron. in Dan. c. 11.* Nulla tamen harum virum ſibi ſubjugavit, aut immodeſtiorem ſeſe exhibuit Xantippe, quam ſine dote Socrates accepit, quod ſic notat Hieronym. de Catone, *qui Actoriam Paulam, humili loco natam, pauperem, indotatam habuit, eandemq; vinolentam, impotentem, ſuperbam: lib. 1. contr. Iovin. Martyr. 1. Sam. 25. verſ. 23.* & Vives *lib. 3. de offic. mar.* exemplum affert viri cujuſdam primarii, qui jucundum captans conjugium, uxorem duxerat ſua conditione longè inferiorem, ſed à qua prorſus contemtus fuerit & flocci factus. Ubi ea vitam cum morte commutarat, contrario conſilio duxit ſuo loco & fortuna dignam, quæ ita ipſi inſervivit, ac ſi verna domi nata eſſet. Annon Fulvii uxor, ex ſervitute ad conjugialem dignitatem protracta, maritum apud Triumviros ſuperbè accuſavit. *Fulgoſ. lib. 5.* Addit animum uxori copioſa dos, fateor: ſed & incendit ſuperbiam dignitas, quæ ex humili loco inopinantem ad ſummum extollit. Credimus etiam Auſonio *in Monoſyll.* quod

Sæpe in conjugiis fiat *noxia, ſi nimia eſt Dos.*

31. *An vertatur, ſi nulla detur dos.* ſed idem dabit nobis, non minorem fieri noxiam, ſi nulla ſit dos, quoniam maritus, dum onera ſumtuoſæ uxoris ſolus portare cogitur, paupertatem ipſi perpetuò exprobrabit, & ut mulieri maritus inops deſpectui habetur & ludibrio: ita viciſſim mulier dote carens omnibus mariti injuriis obnoxia erit, adeò ut depulſum iri domo, & diſtractionem matrimonii præſumat lex. *l. ult. ad l. [illegible] apnullum [illegible] q.* idque eo magis ſibi licere opinabitur, quod, præterquam quod à fœminæ bonis nihil adjuvetur, etiam ſua inutiliter in uxorem prodigere cogatur
32. Dotis enim [illegible] cauſa eſt, ut maritus ſumtu in rem uxoriam faciendo, levetur. *l. un. § pen. C. de imp. lat. d[illegible] l. 10 l. pro oneribus. C. de jur. dot. l. de[illegible] plerum[illegible] ff Eod. Cortaſ. in l. [illegible] liberos. in præf. [illegible] num. 42. de rit. nupt. In [illegible] matr. An[illegible] Th[illegible] de [illegible] in pr. Heig. lib. [illegible] q. 2 [illegible] Scip. Gentil. d[illegible] vir. & uxor. c. 15. Laur Bertholt. conſ. 16. q. 5. part. 1.* Æquum igitur eſt, ut mul[illegible]

ſtat,

piat, qui multum tenetur expendere, atque adeo, qui vult dotem præcidere, onera matrimonii, quibus ferẽdis dos datur, primum amputare debet. Hoc eſt, quod Comicus innuit. *in ſervitutem datur pauper mulier ad ditem virum Terent. in Phorm.* & Poeta Græcus: *Sponſa ſine dote non habet loquendi libertatem.* Atqui, inquis, nec ſoceri familia depauperari debet: Imo nec generi, quam peſſum ire neceſſe eſſet, ſi novellus maritus ſumtuoſam uxorem gratis alere cogeretur. *Sumtuoſa autem uxor intolerabilis res eſt,* ut ait Menander *in fragm.*

Hactenus, quid de dote conſtituere poſſit magiſtratus, quantumque divitiis deferendum ſit in quærenda conjuge: Utrum verò error in divitiis præjudicium & impedimentum afferat promiſſo matrimonio, ex iis, quæ huc usque diſputata ſunt, facile eſt diſcernere. Nam ſi tam parum ad integritatem conjugii faciunt bona fortunæ, ut ne ſpectata quidem à contrahente præſumantur, quod extra contractum eſt, nequit ipſum vitiare. *c. 1. 29. q. 1. Imol. in c. cum dilectus. Quod met. cauſ. Iaſ. in §. fuerat. Inſt. de act. n. 15 Port. Inſt. de patr. pot. col. fin. Nevizan. lib. 2. ſylv. nupt. n. 88. Covar. par. 2. de matri. c. 3. §. 7. n. 3. Cypræ. de ſponſ. c. 13 §. 35. Alber. de nupt. lib. 3. c. 4. Kornman. de jur. virg. c. 39.* id quod ita conſtitutum reperitur in Hiſpania *l. 10. & ſeq. t. 2. part. 4.* & Diana à Friderico II. *Cypræ. d. §. 35. n. 1.* ut multetur quodammodo levitas eius, qui ad inconſideratas nuptias properavit, antequam in conditionem eius, cum quo contracturus erat, diligenter inquireret, & vulgò dici ſolet, contrahentem deceptum ſibi ipſi nocere, qui, cum potuiſſet, conditionẽ eius, qui cum contrahit, ſcire ſuperſedit *c. 6. de his, quæ vi.* Simul hinc apparet, quid ſtatuendum ſit de opinione Romani, *conſ. 517. ubi Mandoſ.* cauſam divortii afferentis etiam hanc, ſi promiſſa dos non ſolvatur, *arg. l. ult. ad Vellej.* Lex enim illa non loquitur de jure, quid fieri liceat, ſed de facto, quid fieri ſoleat. Si enim hæc cauſa ſepararet nuptias, cur non affertur ab Imperatoribus *in l. conſenſu C. de repud. Nov. de nupt. & Nov. ut lic. matr. & av. Nov. 111. 112. Leon.* Nec verò ſeparare poteſt conjuges, quod eorum conjunctionem non poteſt impedire. *Molin. in addit. ad conſ. Alex. lib. 4. conſ. 16.*

33. *Error in opibus non vitiat matrimonium.*

34. *Utrum ob dotem non ſolutam ſolvatur matrim.*

Difficilior videtur deciſio, ſi dolus ab una parte acceſſerit, & *ut ait Ovid. ſpes corrupta ſit fraude,* utpote ſi falſis promiſſis & vana ſpe quis ſit ad conjugium prolectatus, quia malefacta & dolus nemini prodeſſe debent, *l. 1. in pr. de dol. mal.* & pactus non videtur fuiſſe, qui deceptus eſt. Quin etiam, ſi à coactis matrimoniis licet reſilire, licebit etiam ab iis, ad quæ dolus induxit, quia perſuadere plus eſt, quam compellere atque cogere. *l. 1. § perſuadere. de serv. fug. ſeveriusq; nocet, qui blando [illegible] graſſatur, ut ait Caſſiod.* Etiamſi enim ignobilitatis ignorantia non vitiat matrimonium, ut ſupra dictum fuit: vitiat tamen, ſi perſona nobilis obtrudatur dolosa affirmatione, quæ nobilis non eſt, *ut tradit Thom. part. 3. q. 51. art. 2. & Turrecr. [illegible] cauſ. 2 . arg. l. a Divo 58. de rit. nupt.* Idem juris erit, ſi vendatur nupta, ut dives, quæ Iro pauperior deprehenditur. Nec dubium eſt, quin dolus hic puniri debeat, quod evincit Alberici Gentil. diſputatio *d. c. 40.* & Arreſtum Pariſienſe *ap[illegible] n. lib. 22. t. 6. arr. 3.* punit quidem matrem puellæ, notarium & proxenetas, qui incautum ſponſum fefellerant, verum de firmitate matrimonii remit-

35. *Quid ſi dolus acceſſerit.*

36. *Dolus hic omnino puniendus.*

rebat rem ad judices Eccleſiaſticos, quanquam ſpeciem aliquam raptus declarabat in facto ipſo, quod conſonat cum iis, quæ paulò ante diximus, quod minus ſit vi rapere, quam fraude, & Eraſmus ait: *Captio eſt, non conjugium, cum alter habet prædam, quam captabat, altera decepta plorat, niſi mavis hoc raptus appellare genus. Non ad hoc inſtitutum eſt conjugium, ut in fraudem illiciatur ſimplicitas, ſed ut conjugum uterq; ſuo bono jungatur alteri.* Poſſunt enim, qui hîc incautis captatoribus os ſublinunt, aliter puniri, *Iaſ. in §. actionum. Inſt. de act. Nævizan. lib. 2 ſyl. nupt. n 120.* licet matrimonium non diſſolvatur, quod ſua veritate ſubſiſtit, etiamſi dolus ipſi occaſionem dederit, *ut tradit Azo in gl. in l. a Divo 58. verb. Actionem in fin. de rit. nupt.*
37. *nec non gl. ſingularis in c. dilectus, de his, quæ vi, quam commendat Abb ibid. Beuſt. de matrim. par. 2. n 44. per l. fin. C. de repud. & Bald. in l. Archimedoram n. 10. C. ut in poſſeß. legat. Iaſ. in l novißima n. 13. de pact.* Mendacium enim & ſurreptio, quod non diſſolvant contractum matrimonii, *in c. cum in Apoſtolica de ſponſal. ſecundum Abb. & Prepoſ.* ſatis deciditur, quod acceptamus, ſi incidant circa accidentalia contractus, quia non omnis leviculus dolus contractus vim tollit, ſed is demum, qui in ipſam eius eſſentiam vergit, *Iaſ. in d. l. noviß. n. 13.* ut ſi libertina, ut ſenatori nubere poſſet, pro ingenua ſeſe venditaverit, *l. à Divo 58. de rit. nupt.*

38. *Infelices nuptiæ, quæ dolo continuantur.* Interim, quicquid ſit de valore hatum nuptiarum, nunquam feliciter cedit, quicquid dolo procuratur, aut vi, non tantum, quod ſimplicitatem ſuam pars læſa deceptam, & contemtui habitam indignabitur, animumque pariter doloſum in reliqua vita & moribus præſumet: verum etiam memoria doli ſemper ingenerabit impatienti animo ſuſpicionem de improbitate decipientis, quia cui licet aperta via progredi, quid inſidioſos agat cuniculos? Rectè Plutarch. *de præcept. Connub. Piſcatio, quæ fit medicamentis, compendiosè quidem & ſubitò capit piſcem, ſed inſipidum & pravum reddit. Ita quæ viros voluptate capiunt, aut dolo malo ineſcant, etiamſi in naſſam facile eos pertrahant, pertractos tamen intractabiles ſentiunt & decipularum uteniores.* Circe nullam voluptatem cepit ex iis, quos in apros & aſinos converterat: ſed ex Ulyſſis prudentia & circumſpectione, qui laqueos ſibi iniici paſſus non fuerat. Nulla quippe injuria profundius ſubit animum, quam profecta ab eo, à quo nefas putaſſemus, quicqnam mali expectare.

Sect. 9. De libertate & huic oppoſita violentia.

1 Voluntatem cogi non poſſe.
2 Non peccare, qui invitus aut coactus peccat.
3 Non perire virginitatem, coacta fornicatione.
4 Matrimonia coacta eſſe ipſo facto nulla.
5 Et infelicem ut plurimum ſortiri exitū.
6 Violentia diſtinguitur in Abſolutam & Conditionalem
7 Quid ſit metus.
8 Verum metus non ſit futurorum.
9 Verum minæ juſtum inferant metum.
10 Vis abſoluta facit omnem contractum irritum.
11 Coactam voluntatem nihil minus eſſe voluntatem & metum non excludere conſenſum in univerſum.
12 Nihil actum videri, quod ex metu geſtum eſt.
13 Etiamſi juramento confirmatum ſit.
14 Metum inducere ignorantiam.
15 Sed intelligi metum, qui cadat in cōſtantem virum
16 Quid intelligatur per virum conſtantem.

17 In

17 In muliere ſufficere minorem metum.
18 Arbitrio Iudicis cōmitti cenſuram, Verū juſto metu quid actum ſit.
19 Iuſti metus ſpecies quaſdam legibus exprimi.
20 Inter quas utrum contineatur metus infamiæ.
21 Non excuſari, qui metu patitur ſe adigi ad peccandum.
22 Metus jacturæ bonorum an inducat juſtum metum.
23 Multam, ſponſalibus adjectam, non deberi, nec obligare contrahentes.
24 Levis jactura non inducit juſtum metū.
25 Sed gravis, quoad opinionem vulgarem.
26 Vtrum juſtus ſit metus reverentialis.
27 Apud Rom. magiſtratui ſuo non erat uxorem ducere ex provincia, cui praerat.
28 Quare tutori non liceat ducere pupillam.
29 Liberos teneri ſequi vota & juſſa parentum.
30 Quibus caſibus metus non liberet à promiſſis.
31 Si quis ſeipſum ſua culpa in metum conjecerit.
32 Deprehenſum in ſtupro jure poſſe cogi ad nuptias.
33 Obligari & illum, qui matrimonium promiſit, ut ſe ex metu, vel carcere emanciparet.

HActenus de notitia ſeu cognitione, cui adverſatur ignorantia & error, quē diximus eſſe ignorantiam in parte, ſeu pravæ diſpoſitionis: Sequitur jam videamus, de libertate, ſine qua voluntas non meretur nomen voluntatis. Usque 1.
adeò includitur in natura voluntatis, ut licet præter eam multa cogamur inviti facere aut pati, ipſa tamen frena violentiæ non ſentiat, in ipſo coacto facinore ſui potens & libera, & ſine culpa, quemadmodum Lucretiam excuſabant cognati: *mentem peccare, non corpus, & unde conſilium abfuerit, culpam abeſſe:* & ipſa ſe conſolabatur: *Corpus tantum eſt violatum, animus inſons. Liv. lib. 1.* de qua & Auguſt. *ex* 2.
declam. Mirabile dictu: Duo fuerunt, & unus adulterium commiſit. cap. propoſito 32. q. 5. quia, ut ait Hieron. *lib. 1. ad Rom. Non poteſt fieri, ut niſi quis prius mœchetur in corde, mœchari poſſit in corpore.* Caro enim corrumpi nequit, niſi mens fuerit ante corrupta. *cap. revera 32. q. 5. c. raptor. 27. q. 2. l. vim paſſam. l. uxor. §. ſi quis plane de adult. l. fœdiſſimum. C. Eod. Farin. lib. 3. pract. crim. q. 97. Menoch. arb. jud. caſ. 354. n. 9.* & Helena *apud Ovid.*

Voluntas cogi nunquam poteſt.

Non peccat qui invitus agit.

Crimen erat noſtrum, ſi delinita fuiſſem:
Cum ſim rapta, meum quid niſi nolle fuit?

Unde nec virginitatem perire coacta fornicatione, ſi voluntas in actum non 3.
condeſcendat, JCti tradidēre, *Covarr. de ſponſ. par. 1. c. 5. n. 3. Abb. in c. diſcretionem de eo qui cogn. conſang. ux. Mart. Navarr. in man. comp. præ. 6. n. 1. Angelus Clavaſin. in. ſum. verb. virginitas. §. 2. Ioh. de Ana. in c. 3. col. 2. de fur. Hippol. de Marſil. in l. 1. n. 17. de ſicar. C. præ. de ſponſ. c. 13. §. 47.* quia virginitas non conſiſtit in membris corporis, ſed affectu animi, *in pr. & c. tolerabilis 32. q. 5.* qui omni violentia externa ſuperior eſt, & à vitiato corpore non inquinatur, & proinde nec recuſari poſſe ſponſam, cum qua alter aliquis vi ſe commiſcuerit, licet præ zelo vi compreſſam uxorem Levita quidam in fruſtra 12. totidem tribubus filiorum Iſraëlis transmittenda diſſecuiſſet, ſed quæ antea in adulterio deprehenſa fuerat, & ex compreſſione violenta mortua *Iudic. c. 19 & 20.*

Cum verò conſenſus itidem conſiſtat in voluntate, & hæc, etiamſi corpus 4.

 coga-

tebat rem ad judices Eccleſiaſticos, quanquam ſpeciem aliquam raptus declarabat in facto ipſo, quod conſonat cum iis, quæ paulò ante diximus, quod minus ſit vi rapere, quam fraude, & Eraſmus ait: *Captio eſt, non conjugium, cum alter habet prædam, quam captabat, altera decepta plorat, niſi mavis hoc raptus appellare genus. Non ad hoc inſtitutum eſt conjugium, ut in fraudem illiciatur ſimplicitas, ſed ut conjugum uterq; ſuo bono jungatur alteri.* Poſſunt enim, qui hîc incautis captatoribus os ſublinunt, aliter puniri, *Iaſ. in §. actionum. Inſt. de act. Navizan. lib. 2 ſyl. nupt. n. 120.* licet matrimonium non diſſolvatur, quod ſua veritate ſubſiſtit, etiamſi dolus ipſi occaſionem dederit, *ut tradit Azo in gl. in l. a Divo 58. verb. Actionem in fin. de rit. nupt. nec non gl. ſingularis in c. dilectus, de his, quæ vi, quam commendat Abb ibid. Beuſt. de matrim. par. 2. n 44. per l. fin. C. de repud. & Bald. in l. Archimedoram n. 10. C. ut in poſſeß. legat. Iaſ. in l. noviſſima n. 13. de pact.* Mendacium enim & ſurreptio, quod non diſſolvant contractum matrimonii, *in c. cum in Apoſtolica de ſponſal. ſecundum Abb. & Prepoſ.* ſatis deciditur, quod acceptamus, ſi incidant circa accidentalia contractus, quia non omnis leviculus dolus contractus vim tollit, ſed is demum, qui in ipſam eius eſſentiam vergit, *Iaſ. in d. l. noviß. n. 13.* ut ſi libertina, ut ſenatori nubere poſſet, pro ingenua ſeſe venditaverit, *l. à Divo 58. de rit. nupt.*

37.

38. *Infelices nuptiæ, quæ dolo contrahantur.*

Interim, quicquid ſit de valore harum nuptiarum, nunquam feliciter cedit, quicquid dolo procuratur, aut vi, non tantum, quod ſimplicitatem ſuam pars læſa deceptam, & contemtui habitam indignabitur, animumque pariter doloſum in reliqua vita & moribus præſumet: verum etiam memoria doli ſemper ingenerabit impatienti animo ſuſpicionem de improbitate decipientis, quia cui licet aperta via progredi, quid inſidioſos agat cuniculos? Rectè Plutarch. *de præcept. Connub. Piſcatio, quæ ſit medicamentu, compendioſè quidem & ſubito capit piſcem, ſed inſipidum & pravum reddit. Ita quæ viros voluptate capiunt, aut dolo malo ineſcant, etiamſi in naſſam facile eos pertrahant, pertractos tamen intractabiles ſentiunt & decipularum memores.* Circe nullam voluptatem cepit ex iis, quos in apros & aſinos converterat: ſed ex Ulyſſis prudentia & circumſpectione, qui laqueos ſibi iniici paſſus non fuerat. Nulla quippe injuria profundius ſubit animum, quam profecta ab eo, à quo nefas putaſſemus, quicqnam mali expectare.

Sect. 9. De libertate & huic oppoſita violentia.

1 *Voluntatem cogi non poſſe.*
2 *Non peccare, qui invitus aut coactus peccat.*
3 *Non perire virginitatem, coacta fornicatione.*
4 *Matrimonia coacta eſſe ipſo facto nulla.*
5 *Et infelicem ut plurimum ſortiri exitũ.*
6 *Violentia diſtinguitur in abſolutam & Conditionalem.*
7 *Quid ſit metus.*
8 *Verum metus non ſit futurorum.*
9 *Verum minæ juſtum inferant metum.*
10 *Vis abſoluta facit omnem contractum irritum.*
11 *Coactam voluntatem nihil minus eſſe voluntatem & metum non excludere conſenſum in univerſum.*
12 *Nihil actum videri, quod ex metu geſtum eſt.*
13 *Etiamſi juramento confirmatum ſit.*
14 *Metum inducere ignorantiam.*
15 *Sed intelligi metum, qui cadat in cõſtantem virum.*
16 *Quid intelligatur per virum conſtantem.*

17 In

17 In muliere ſufficere minorem metum.
18 Arbitrio judicis committi cenſuram, Verùm juſto metu quid actum ſit.
19 Juſti metus ſpecies quaedam legibus exprimi.
20 Inter quas utrum contineatur metus infamia
21 Non excuſari, qui metu patitur ſe adigi ad peccandum.
22 Metus jacturæ bonorum an inducat juſtum metum.
23 Multam, ſponſalibus adjectam, non deberi, nec obligare contrahentes.
24 Levis jactura non inducit juſtum metū.
25 Sed gravis, quoad opinionem vulgarem.
26 Utrum juſtus ſit metus reverentialis.
27 Apud Rom. magiſtratui fas non erat uxorem ducere ex provincia, cui praerat.
28 Quare tutori non liceat ducere pupillam.
29 Liberos teneri ſequi vota & juſſa parentum.
30 Quibus caſibus metus non liberet à promiſſis.
31 Si quis ſeipſum ſua culpa in metum conjecerit.
32 Deprahenſum in ſtupro jure poſſe cogi ad nuptias.
33 Obligari & illum, qui matrimonium promiſit, ut ſe ex metu, vel e carcere emanciparet.

HActenus de notitia ſeu cognitione, cui adverſatur ignorantia & error, què diximus eſſe ignorantiam in parte, ſeu pravæ diſpoſitionis. Sequitur jam videamus, de libertate, ſine qua voluntas non meretur nomen voluntatis. Usque 1. adeò includitur in natura voluntatis, ut licet præter eam multa cogamur inviti *Voluntas cogi* facere aut pati, ipſa tamen frena violentiæ non ſentiat, in ipſo coacto facinore ſui *nunquam* potens & libera, & ſine culpa, quemadmodum Lucretiam excuſabant cognati: *poteſt.* *mentem peccare, non corpus, & unde conſilium abfuerit, culpam abeſſe:* & ipſa ſe conſolabatur: *Corpus tantum eſt violatum, animus inſons. Liv. lib. 1.* de qua & Auguſt. *ex* 2. *declam. Mirabile dictu: Duo fuerunt, & unus adulterium commiſit. cap. propoſito 32. q. 5.* *Non peccat* quia, ut ait Hieron. *lib. 1. ad Rom. Non poteſt fieri, ut niſi quis prius mœchetur in corde,* *qui invitus* *mœchari poſſit in corpore.* Caro enim corrumpi nequit, niſi mens fuerit ante cor- *agit.* rupta. *cap. revera 32. q. 5. c. raptor. 27. q. 2. l. vim paſſam. l. uxor. §. ſi quis plane de adult. l. fœdiſſimum. C. Eod. Farin. lib. 3. pract. crim. q. 97. Menoch. arb. jud. caſ. 354. n. 9.* & Helena *apud Ovid.*

Crimen erat noſtrum, ſi delinita fuiſſem:
Cum ſim rapta, meum quid niſi nolle fuit?

Unde nec virginitatem perire coacta fornicatione, ſi voluntas in actum non 3. condeſcendat, JCti tradidêre, *Covarr. de ſponſ. par. 1. c. 5. n. 3. Abb. in c. diſcretionem de eo qui cogn. conſang. ux. Mart. Navarr. in man. comp. præ. 6. n. 1. Angelus Clavaſin. in. ſum. verb. virginitas. §. 2. Ioh. de Ana. in c. 3. col. 2. de furt. Hippol. de Marſil. in l. 1. n. 17. de ſicar. Cypræ. de ſponſ. c. 13. §. 47.* quia virginitas non conſiſtit in membris corporis, ſed affectu animi, *in pr. & c. tolerabilis 32. q. 5.* qui omni violentia externa ſuperior eſt, & à vitiato corpore non inquinatur, & proinde nec recuſari poſſe ſponſam, cum qua alter aliquis vi ſe commiſcuerit, licet præ zelo vi compreſſam uxorem Levita quidam in fruſtra 12. totidem tribubus filiorum Iſraëlis transmittenda diſſecuiſſet, ſed quæ antea in adulterio deprehenſa fuerat, & ex compreſſione violenta mortua. *Iudic. c. 19 & 20.*

Cum verò conſenſus itidem conſiſtat in voluntate, & hæc, etiamſi corpus 4.

 coga-

Vis facit matrimonium ipso facto nullum.

cogatur, libera tamen maneat, conſtat, matrimonia vi aut metu init[a] ipſo facto eſſe nulla, quia eſſentiam nullam habent propter defectum conſenſus, qui à renuente voluntate proficiſci nequit, idque in matrimoniis eò diligentius requiritur, *Thom & Scot. 4. & diſt. 29. q. 1.* & ut ait Quintil. *declam. 247. Nuſquam libertas tam neceſſaria, quam in matrimonio eſt*, quia alieno animo amare nemo poteſt, & rectè Molinæus *ad Alex. 5. conſ. 152. Nihil odioſius, nihil periculoſius, quam matrimonium inter diſſentientes.* Nam

5. *Coacta matrimonia inauſpicata.*

Malo coactus qui ſuum officium facit
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cavet.
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit. Terent. in Adelph. act. 1. ſc. 1.

multò magis ad dominium ſuum revertitur voluntas, poſtquam conſummato conjugio, metum impendentem diſcuſſum videt, perinde, ut Lactantius *lib. 5. Inſtit. divin.* de imperata & ex metu ſuſcepta religione ſcribit, & Gregorius ait *li. 1. Epiſt. ad Virgil. & Theod. Epp. Maſſil. Dum quiſpiam ad baptiſmatis fontem non prædicationis ſuavitate, ſed neceſſitate pervenerit, ad priſtinam ſuperſtitionem remeans, inde deterius moritur, unde renatus eſſe videbatur.* Ludovvicus XII. Gall. coactus à Ludovvico XI. filiam illius recepit quidem in matrimonium, habuitque juſtæ uxoris loco, quam diu metus cauſa duraret. Mortuo verò cogente, & hoc ſuccedente in regno, repudiata priori conjuge, Annam Britonum principem duxit, quod licet facere de jure nequiret, *Bez. de divort. p. 88.* cum metus concubitu purgetur, *c. Conſultat. de ſponſal. Navizan. lib. 2. ſylv. nupt. n. 119.* quicquid pro ipſo enitatur Connan. *lib 8. c. 4. n. 5.* tamen maluit jura omnia perrumpere, quam coacto matrimonio acquieſcere. Coacta malum ſolent habere exitum, *c. cum locum c. requiſivit c. gemma. de ſponſal.* & omne violentum eſt contrarium ei, cui violentia infertur, *3. Eth. c. 1.* & proinde nequaquam ſtabile aut perpetuum, cum aut expugnetur à reſurgente natura, aut ſubigat naturam, quieſcere neſcientem, donec in nativam ſe libertatem reſtituerit. *Stultitia eſt*, ait mulier *apud Plaut. Canes invitos venatum ducere.* Et:

Hoſtis eſt uxor, quæ invita ad virum datur.

6. *Duplex violentia.*

Duplex autem eſt coactio, ſeu ex coactione inducta neceſſitas. quarum unam abſolutam vocat gl. *in c. ſacris verb. coactio, de iis, quæ vi met. cauſ.* alteram qualificatam & conditionalem Decius *in l. velle 4. n. 6. de R. I. Tiraq. cauſ. 26. de pœn. temp. num. 4.* Utriusque diſtinctio petita eſt *ex 3. Eth. c. 1.* ubi Ariſt. de utraque accuratè diſputat & alteram prorſus veniam mereri cenſet, quia voluntatis concurſum p[enit]us excludit, alteram ſecundum quid, quia voluntati relinquit arbitrium eligendi. Illam nomine coactionis intelligit Innocentius III. *in d. c. ſacris*, cum magis pati, quam agere videmus, & per vim explicant Ulpianus *in l. & P[au]lus [in l.] Quod met. cauſ.* Hanc nomine metus ubique inſinuant JCti, quando diſputant, utrum

7. *Definitio metus.*

metus ſolvat conjugium vel ſponſalia. Differentia enim eſt inter vim & metum *ex c. de muliere. de ſponſ.* & definitur metus Ulpiano, *d. l. 1. trepidatio mentis in[ſtant]is vel futuri periculi cauſa.* Inſtans periculum nominat, non ex ea cauſa, quod remota non timeamus, ut ex Auguſtino *ſerm. 1. poſt. octav. paſch. Dom. 2.* dicente. N[em]o

futu-

futurorum metum cogitat, explicat Covar. *de matr. par. 2. c. 3. §. 4. n. 3. & ex hoc Cypræ. de ſponſal. c. 13. §. 14. n. 3. Gentil 3. de nupt. c. 10.* eò quod morte, quam omnibus inſtare ſcimus, non terreamur. Quis enim neſcit dictum Salvatoris: *Homines tabe perituros, præ timore rerum expectatarum*, & quam multos videmus metu futuræ 8. *Verum futurorum non ſit metus.*
poſt malè geſtam vitam calamitatis, in deſperatam redigi inſaniam? Nec id dicit Auguſtinus, quod futura non terreant, ſed quod terrorem futurorum non ſoleamus cogitare. Aliud enim eſt metum eſſe præſentem: *l. metum, l. 4. §. 3. in pr. quod met. cauſ.* aliud periculum, quod metuitur, ut vult gl. *in d. l. 1. verb. futuri*, cum etiam abſentia præſentem poſſint iniicere metum, ut de eo, quem Herculis adventus in cavernas præcipitabat. Sed ferè fit, ut remota non cogitemus, quia incerta videntur, ut de morte objectum fuit. Nam, de morte quidem certi ſumus, ſed incerti de hora, ideoque ſpem nobis ſemper protrahimus, & metum ſpe excludimus, nec ſusque deque habemus mortem, quia longe abeſt, ſed quia incertitudo acceſſus eius nos audaces facit. Aliàs Ulpian. *in d. l. 1.* manifeſtè per disjunctivam *Inſtans* periculum opponit *Futuro*, adeoque per hoc intelligit, quod tam propè non inſtet, dummodo imminentem incutiat metum.

Quæritur à JCtis, utrum minæ ſolæ juſtum metum inferant, & volunt conſiderari perſonas, à quibus minæ proficiſcantur. Ego hac diſtinctione quæſtionem quam breviſſimè expediri cenſeo. Si in diem ſit, quod minitetur quiſpiam, 9. *An minæ juſtum inferant metum.*
ut inquit ille apud Terent. *in Eun.* aut ſi minæ incertum habeant eventum, quia præſentem metum non incutiunt, nihil eas operari in animis cordati viri. Si verò executio verbis parata videatur, *& dictum factum parvo diſcrimine diſtent*, etiamſi periculum longè abſit, tamen præſens metus inducitur, & quod ſic fit, metu factum putatur, ut ſunt omnia, quæ à Tyrannis imperantur, cum etiam *Tyrannorum preces miſtas neceßitatibus* ſcribat Plat *in Ep. ad Dion. prop. Cit. 9. ad Att.* In cæteris minis tam violenta non dominatur præſumtio, cum etiamſi ſervus meo juſſu pecuniam mutuò ſumſerit, ut mihi ſolveret, datur quidem actio in me, ſed quod de dolo, non quod juſſu. *l. ſervis tuis. de dol. mal.* id quod pluribus à nobis explicatum eſt *in tr. de pæn. temp.* Et quidem, quod vis abſoluta, quæ repelli nequeat, *l. 2. Quod met. cauſ.* contrahere coactum non obliget, in omni contractu verum eſt. 10.
l. 3. in pr. Eod. eoq; magis in hoc noſtro, quo liberior conſenſus hîc exigitur, quia vim imponit voluntati neceſſitatem omninò contrariam, ut cum Tarquinius Lucretiæ pectori gladium iniiceret & infamiæ metum cum vi conjungeret: *Liv. lib.* aut cum frater virginis violentiſſimus, ut fingit Pythias, colligato Chæreæ minitaretur porrò facere, quod mæchis ſolet, *Terent. Eun. Act. 5. ſc. 5.* aut cum Juppiter Caliſtonem comprimeret, quam injuria in Urſam verſam, conqueritur Juno *apud Ovid. 1. Faſt.* quod fuerit

Invito corpore paſſa Iovem.

De metu res videtur magis dubia, cum is voluntati ſelectionem prorſus non eripiat, adeo, ut etiam coactum voluiſſe dicat Paulus *in d. l. ſi mulier 21. §. ſi metu*, ubi 11.
Bart. & Accurſ. notant. *coactam quoq; voluntatem eſſe voluntatem* & gl. adducit verſum:

Sicq;

Ex metu agēs conſentit. *Sicq; volens factus, quod nollem velle coactus*

Servus adiens hæreditatem, coactus, dicitur id voluiſſe, quia vult liber eſſe, *c. cum proponas circ fin. de hæred. Inſtit.* & qui proiicit merces, ſalvandæ navis & hominũ cauſa, præeligit ſane jacturam bonorum, præ naufragio vitæ, *ut tradit Ariſt. 3. Eth. c. 1.* adeo, ut quædam harum actionum, quæ mixtæ ibidem vocantur, plus videantur habere voluntarii, quam violenti, & Alciat. *l. 13. C. de transact.* regulariter actus per metum geſtos, non vult eſſe nullos, *l. ſi mulier §. pen. junct. gl. in verb. vol.., quod met. cauſ. Zaſ. in §. actionem n. 45. Inſt. de acti n. Benſt. de matrim. c. 44. Sneidevv. par. 2. de nupt. licit. n. 23.* quia in quacunque ſcintilla libertatis ſervatur actus liberi arbitrii, *ut vult Bald. in conſil. ſchiſm.* Semper enim, qui ex metu facit, licentiam habet non faciendi, ſi malit propoſitum ſubire periculum. Nihilominus etiam

12. de metu, imo poſtea de metu ſolo, quia vix atrox in metu includitur, *ut ait Vlpia. in fin. d. l. 1.* ſeu potius, quia ſi ex metu geſta nulla ſunt, multò minus ex vi, ducto

Nihil actum eſſe, quod ex metu actum eſt. argumento à minori ad majus, concepta eſt vox prætoris, quam *à Spiritu Sancto in os ejus poſitum* dicit Bald. *in rubr. de controv. inveſt. in fin. Quod metus cauſa geſtum eſt, ratum non habebo, l. 1. Quod met. cauſ.* & omnis metus contradictoriè opponitur libertati, *ſecundum Bald. in d. conſ. ſchiſm.* & ſecundum jus Canonicum, omnem actum, cui occaſionem dedit, vitiat, *ut not. ad c. 2. de iis, quæ vi,* etiamſi juramento firmatus ſit, à quo tamen abſolutionem petendam cenſent, *Fortun. de ult. fin. illat. 22. Corn. in auth. ſacramenta. pen. & fin. colum. C. ſi adverſ. vend. Bald in c. 2. de jureſ.*

13. alioquin à jurato promiſſo non reſiliendum tenet ipſe Gujac. *c. 1. de jurej.* Germani dicunt, etiam Juramentum vi expreſſum coram Deo odioſum eſſe, *cap. Abbas. quod met. cauſ. cum ibi not. c. cum contingat. de jurej.* nec indiget peculiari abſolutione, quod antea nullum erat, nec abſolutio quicquam præſtare poteſt, *ſecundum gl. Iuris civil.* quam ut nullum declaret, quod ſuapte natura jam nullum erat. Quod enim Canoniſtæ diſputant Pontificem poſſe religionem juramenti diſſuere, & ſtante obligatione facere, ut obligatio non teneat, abundè à nobis refutatum fuit, *lib. 2. de jur. majeſt. c. 6. n. 8.* quia contra jus divinum non datur Pontifici diſpenſandi poteſtas. Nervosè Ciceſtr. *in Tort. Tort. pag. 67. Materia, quæ fuit juramenti docetur indebita, ut ſub juramento cadat. At hoc jam non eſt, ligaturam ſolvere, ſed rem ligatam ſubtrahere. Nodus manet, nexus manet. Tollitur id, cui nectendo fuit.*

14. Ratio autem, quare metus faciat contractus nullos, aſſignatur ab Ulpian. *l. Item 14. §. In hac actione. Quod met. cauſ.* quod habeat in ſe ignorantiam, & per conſ. excludat deliberationem, ſeu excutiat conſilium & memoriam, *ut ait Thucyd lib. 2.* & ut Ennius dicebat:

Pavor omnem ſapientiam ex animo expectorat, & *Terent.*
Vix ſum apud me: ita animus commotus eſt metu. & Martial. *lib. 2.*
Res eſt imperioſa timor.

16. Proinde, quò metus major eſt, eò magis excuſat ſpondentem, & ut ait Cajus *in l. metum la. 2. 6. ff. Eod. Metus non vani hominis, ſed qui meritò & in hominem conſtantiſſimum cadat, ad Edictum prætoris pertinet. l. vani 184. de R. I. c. cum dilect. ubi Ab[illegible]. & gl. quod met. cauſ. l. interpoſitas C. de transact.* Conſtantem virum accipit Covarr. *§ 4. n. 5.* vi-

n.5. virum *prudentem*, qui ſciat diſcrimen facere inter majus minusve malum, 16. *Quæ ſit vir conſtans.*
arg.l. metum.la.1.ff.Eod atque ita totam vim vocabuli invertit, & prius arripit pro poſteriori. Conſtans enim non is dicitur, qui eligit, ſed qui conſtanter & fortiter electa vel perfert, vel agit. Opponitur enim meticuloſo, qui quovis agitatur ventulo, & deſignat,

Iuſtum & tenacem propoſiti virum, quem
Non civium ardor prava jubentium
Nec vultus inſtantis Tyranni
Mente quatit ſolida, Horat.3.Od.3.

ut in illo ejusdem. *Vir bonus & conſtans.* &c. & Cicer. *in Læl.* firmum, ſtabilem & conſtantem amicum, iisdem verbis deſcribit. Patet enim nomen conſtantiæ latè, & hoc in loco accipiendum eſt de ſubjecta materia, quatenus firmum denotat animum in periculis, in quibus & metus verſatur. Aliàs in viris maximè prudentibus, minus deprehenditur conſtantiæ, ſicut Theologus Scotus, ut videtur, obiicit Lipſio, *in Apolog. contr. Lipſ. Neminem inconſtantius vixiſſe, quam qui de conſtantia integros libros ſcripſiſſet,* quod & Ciceroni objectum fuit: *Ipſum nimirum non avidius appetiiſſe honorem, quam cum ſcripſiſſet, de contemnendo honore*, nec pejorem extitiſſe Philoſophum, quam cum in exilio documentum ſuæ profeſſionis edere, & elegantibus ſcriptis conſtanti facto fidem facere debuiſſet. *Dion in Augu.* Non in prudenti electione, ſed pertinaci executione conſiſtit conſtantia, quam hîc Cajus vanitati opponit, ſeu mobilitati animi ejus, qui ſub quovis periculo ſuccumbit, & quia mulieres & pueri non tantum minus prudentia & perſpicacitate in eligendo valent, quam viri, ſed minus quoque conſtantes ſunt in perferendo, ideò gl. *in c. cum locum de ſponſal. probata ab Abb. & Præpoſ. ibid. & à Rom. ſing.* 17. *In muliere ſufficere minorem metum.*
226. minorem metum dicit ſufficere in fæmina. *Innoc. in c cum dilectus. Quod met. cauſ. gl. in c. cum locum de ſponſal. Iaſ. l. interpoſitas de tranſact. Covarr. d. §. 4 n. 17. 18. 19. Dec. in l. 39. n. 3. de R. I Gentil. de nupt. li. 3. c. 10. Bart. 1. conſ. 60. Cypræ. c. 13 de ſponſal. §. 15 Latè Tiraq. l. 9. Connub. concl. 1. part. 9. n. 160. Gail. obſerv. 93. 1. de pac. publ. n. 3. Cravett. conſ. 115. Sneidevv. par. 2. nupt. n. 26.* & *d. l. metum 6.* concepta eſt tantum de norma ſeu regula juſti metus, prout artifices Idæam ſolent proponere, ad quam cætera omnia æſtimentur. Nec enim in fæmina fas eſt quærere tantam perfectionem quantam Ariſtot. *in Eth.* viro bono præſcripſit multò minus autem tantam fortitudinem, quam ἀνδρείαν inde vocarunt, quia viri propria eſt, ut decus mulieris, *dicente Bione.* Imò nec tam pertinacem animum in Clerico, non tam obduratum ad tormenta corpus invenimus, quam in milite aut præfractario homine, quem nec Auſter

Dux inquieti turbidus Adriæ
Nec fulminantis magna Iovis manus, terreat, adeò ut Ulpian. omnem metum æſtimari velit ex affectu ejus, qui metum patitur, *l. metus 2. ex quib. cauſ. maj.* ſeu ex conditione perſonarum, ut explicat Faber *ad d. l. 184. de R I. Dec. ad d. l. 39. n. 3 ff. Eod* cum in omni diſpoſitione ſpectanda ſit qualitas perſonæ, ad quam diſpoſitio refertur, *l. plenum. 12. §. Equitis de uſu & habit. Iaſ. in l. ſtipulatio*

V *iſta*

18. *iſta.§.hæc quoq; de V.O.Fel. c.cauſam n.17.de reſcript. Ar.Pinell. l.1.par.2.n. 75. uſque ad fin.C.de bon.mat.Menoch.li.3.præſ.4.n.3. Bruſt. de matr. part.2. n. 44. Gail. 2. obſ.93.* ideoque, utrum quis juſto timore perculſus fecerit, ejus rei exquiſitionem vult Ulpian. *in d.l. metus. 3. in fin.* judicis disquiſitioni relinquendam eſſe, ut facta collatione inter perſonam patientem & magnitudinem metus, de juſto timore arbitrium ferat. *gl.Innoc. & Dd. in c.cum dilectus, de his, quæ met. gl. in l.interpoſitas verb.civitatum, ibi Bald.& Iaſ.C. de transact. Dec. in d.l.39.n.7.Covar.d.§.4.n.15.Gentil.3.de nupt. c.10.* Speciem tamen aliquam juſti timoris ibidem exprimit Ulpia-

Verum metus fuerit juſtus arbitrio judicis decernitur.

19. nus, ſcilicet, *mortis*, & ut habet Fl.lectio, *cruciatus corporis, l.ſi donationes.7. C. Eod.* nec non verberum & eorum, quæ contra bonos mores fierent, *l.2.§.Sed vim & in fin ff.quod met cauſ.* vinculorum *l.7.ff.Eod.* ſervitutis & ſimilium, *l.2.ff.Eod.* carceris *l.22.Eod.* cum talia vir conſtans non perferat, quin concutiatur, & à ſua opinione ſe dimoveri patiatur, à qua alias non recederet.

Species juſti metus.

20. Utrum metus infamiæ idem operetur, dubium eſt propter Pedii ſententiam, qui dicit infamiæ metum edicto non contineri. *l.7.in pr.Eod.* & tamen Paulus *in l.ſeq.§.pen.* ſi ad evitandum ſtuprum quis dederit aliquid aut promiſerit, edictum locum habere ſcribit, addita generali ratione: *Cum viris bonis iſte metus major eſſe debeat, quam mortis.* Unde gl. *in d.l.7.verb.infamiæ & in d.l.8.verb.ſeu mulier,* infamiæ metum locum habere voluit, ſi ſcil. infamia inferatur talis, quæ juris habeat effectum, ut cum Lucretia conſentiret Tarquinio, ne mortua cum ſervo collocaretur in eodem lecto quaſi ab eodem ſtuprata, & ob adulterium à rege indignante jugulata. *Liv. lib. 1.* Deterius tamen malum eſt, committere adulterium, metu infamiæ, quam promittere conjugium licitum, & Ariſt. *3. Eth. c. 1.* quædam eſſe monet, à viro conſtanti, nullius mali vitandi gratia, ſubeunda, eò quod nullum tantum poſſit inferri malum, cujus reſpectu ipſa poſſint ſubire rationem boni. Metum autem o-

An metus infamiæ juſtus.

21. mnem inde æſtimandum, utrum majus malum vitetur, ipſe Ulpianus reſpondit. *l.5.Eod.* Joſephus, etiamſi adultera ipſum accuſaret intentati ſibi ſtupri, carceris periculum maluit ſubire, quam voluptati ipſius, cum tanto peccato obſequi. *Gen.c.39.* Suſanna infamem ſubiit condemnationem & mortem non incertam, dummodo conſcientiam Deo integram ſervaret. *Fragm.de Suſ.* Comes item quidam Italus paſſus ſe eſt ad rogum duci ab Imperatrice, quaſi ipſam appellaſſet de ſtupro, cui ipſe appellatus conſentire negarat. *Sigon.7 hiſt.Ital.* Satius enim eſt coram mundo infamem fieri, quam coram Deo, & in hac re non ſatis conſideratè diſputat Alberic.Gentil. *lib.5.de nupt c.10.contr.Covarr. d. §. 4. n.6. uſque ad n. 14.& Fortun.tr.de ult.fin Illat. 22.* negantes excuſari poſſe gloſſam *in l. pen. ſi fam. furt.fec. dic.* quæ venia dignũ cenſet delictum, timore aut per metum cõmiſſum, quia ad peccandum nulla vis virum conſtantem adigere debet. *c.primum. cap. ne quis 22.q.2.c.ſacris.ubi Abb de his, quæ vi met.Thom.2.2.q.110 art.3.* Quod enim obiicit, timorem deferre aliquem extra ſe & ſecundum Ennium, *expectorare omnem ſapientiam ex pectore,* ſeu facere, *ut ingenia ſibi ipſis excidant*, dicente Sen. *6. Mor. qq.& inter magna mala deſipiant, in quem ſenſum plura congeſſit* Cardan. *2. de ſap.* in eo non diſtinguit hominem meticuloſum, *l.7.in pr.ff.quod met.cauſ.* à conſtante,

Ad peccatum nemo ſe compelli pati debet.

l.6.Eod.

l.6.Eod. Conſtans enim non eſt, qui timori valvas pectoris ita aperit, ut omnem inde ſapientiam ſibi excuti patiatur: Atqui nos loquimur tantum de timore cadente in virum conſtantem. Nec obſtat mendacium, quod dicere videtur is, qui metu contrahit, cum dicat ſe conſentire, nec conſentiat tamen, adeoque peccat mendacium dicendo, quod propter metum viro Chriſtiano nunquam licet. Nã, *ut rectè reſpondet Covarr. d.§.4 n 10.* is, qui ita promittit, non addit ſe hoc facere liberè & ex animo, ſed promittit verbis, quibus ſe conſentire dicit, & veraciter conſentit, ideoque non mentitur, quia dè libertate animi quæſtio non eſt, ſed de conſenſu quocunque. Ut autem ineptus ſit, qui à coacto liberum conſenſum velit exigere: ita iniquus & mendax, qui urgente maximo metu, ſe liberè & ex metu ſpontaneo agere ſimulet.

Dubium etiam eſt, utrum jactura aliqua pecuniæ, vel multa imminens tetrectantem matrimonium excuſet. Frequenter enim ſponſalia inter principes contrahi ſolent, adjecta gravi multa, niſi promiſſa compleantur, quemadmodum Carolus V. quingenta millia ſcutatorum ſtipatus eſt ſolvere Henrico II X. regi Angliæ, niſi promiſſum matrimonium, ut inter eos convenerat, conſummaret: quam multam coactus fuit peudere, poſtquam Regio Portugaliæ filiam duxerat, ejusque bonam partem ceſſit Henricus Franciſco I. Regi Galliarum, ut promiſſum lytrum Carolo eò promtius expediret. *Bellai. lib. 3. Comm.* Perſolvit autem multam Carolus, non quod ex vi promiſſi cogeretur, ſed ne Gallias ſimul & Angliam ſibi uno tempore inimicas caperet. Alias, ſi jurata ſponſalia pro irritis habentur, niſi ſua veritate absque juramento ſubſiſtant, *ut diſputat Alciat. in l. 134. de V. Obl. & 1. Conſ. 42. contra Corneum 4. Conſ. 294. & eſt text: in c. ſignificavit de eo, qui dux. in matr. de quo vide gl. in c. 2. de his, quæ vi. Fortun. d. lib. de ult. fin. illat. 21. Covarr. d. c. 3. §. 1. n. 2. & 3. Gentil. lib. 3. c. 13. Beuſt. de matr. c. 44. Sneidevv. par. 2. de nupt. lic. n. 24. Beza de divort. pag. 83.* quia juramentum imitatur naturam actus, cui apponitur, *l. fin. C. de non num. pec.* & non facit validum, quod ſua natura invalidum eſt. *c. quamvis, ubi gl. in verb. diſpendium. de pact. in 6. not. in c. fin. de procur.* multò magis adjectio pœnæ nihil operabitur, quia impedit matrimonii libertatem. Et quãquam Leo *Nov. 18.* pœnalem pactionem toleret, cujus exemplum adducit Gentil. *ex Planti Pſeud.*

Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua ut ſit, aut ſi tibi do viginti min. us?

quod etiam lege Longobardorum licuiſſe teſtatur Alciat. *d. l. 134. de V. Obl.* tamen quia contra bonos mores vergit, non tantum civiles, *ut limitat Corneus*, ſed etiam naturales & divinos, cùm conſenſus tam naturali, quam divino jure requiratur, ſtandum eſt deciſioni Panorm. *in c. cum terra de Elect.* negantis conſuetudinem valere, quæ vergat contra libertatem Electionis, *per d. c. cum terra*: nedum contra libertatem conjugii, quæ ſumma debet eſſe. *Inhoneſtum enim eſt*, ait Paulus *in d. l. 134. in fin. de V. Obl. vinculo pœnæ matrimonia obſtringi, ſive futura, ſive jam contracta*, & pœnales hasce obligationes improbant tam Alexander, *in l. 2. C. de inut. ſtipul.* quam Juſtinianus *in l. ult. in fin. C. de ſponſal.* ex hac ratione, quia in contrahendis

22 *Metus jacturæ an ſit juſtus.*

23

Digitized by Google

nuptiis libera poteſtas eſſe debet. Multæ igitur amiſſio neminem terrere debet, 24. quia de jure nulla debetur: *Connan.lib.8.Comment.c.2.n.5.* Quod ſi vi exigatur, idem de ea dicendum, ut de reliquis bonis. Leve enim, quod iis imminet, periculum tanti non eſt, ut juſtum metum in cordato viro ciere valeat, *Iaſ.in l. Titia. de Verb.Obl.* ſed ſi periculum ſit de tota ſubſtantia, aut maxima bonorum parte, cedendum putant JCti. *Bart.in l.ſi ob turpem de cond.ob turp.cauſ.Bald.in l.1.in fin.C. quod met cauſ.Panorm.in c.gemma de ſponſal.Sneidevv.par.2.nupt.n.27. Alciat.l.13. ff. de transact.Covarr.d § 4.n.ult.Gentil.3.c.10.* ea ratione moti, quod pecunia ſit vita & ſanguis hominis, *ut notant prædicti autores, & latè Tiraq.de nobil.c.31.num.364. & 25 ſeqq.Zoann.part.1.de defenſ.n.39.47.* quod ſi de communi hominum opinione intelligant, non negamus procedere, quia vulgus collocat beatitatis fundamentum in divitiis, *1 Eth.c.5.* ſecus ſi de prudentum ſententiis ſermo ſit, qui divitias quidem in mare, cum Democrito non ſpargunt, nec Diogenis dolium præferunt honeſtis ædibus, aut atrum panem ex jure heſterno liguriunt, cum modico liceat uti apparatu, ſed nec eo usque eas evehũt, ut vitam præ earum amore, aut famam in diſcrimen deducere velint: ita ut vel hinc pateat per virum conſtantem, non intelligi tam prudentem, quam qui firmiter ſciat perferre mala, quæ vulgò putantur maxima. Vir prudens enim, cui ad exemplum Thaletis *1.Polit* diteſcendi viæ nunquam præcidi poſſunt, malit ſuorum bonorum bonam partem ventorum ludibriis exponere, quam inauſpicato ſe implicare conjugio, ubi non tantum perpetuis oblatrationibus cum Socrate obdureſcendum eſſet ad patientiã, ſed funeſtis diſſidiis etiam dilapidaretur, quicquid per contractum conjugium incautus vir ſalvare voluerit. Pari conſilio vir prudens præfert infidæ & cruentæ paci momentaneam, quæ ex bello timetur, bonorum jacturam, *ut in tr. de bell. diximus.*

Iactura grave.

26 Denique coactæ videntur nuptiæ, in quas conſentitur ob metum reverentialem, erga parentes & magiſtratus. Metum reverentialem voco obſequium, reverentiæ ipſorum debitum, à quo adhuc abſint, verbera, vincula, aut minæ cum parata executione. Nam ſi tali metu premantur liberi, & imprimis filiæ, in quibus minus eſt animi, *l.regula. de Iur. & fact. igno.* ſi excluſione ab hæreditate terreantur, de juſto metu apud magiſtratum conqueri poſſunt, & auxilium implorare ad reſcindendum contractum. *l.vidua C.de nupt. c.cum locum de ſponſal. Riminal.in conſ.77.matri Beuſt.de matri.p.2.n.44.Kling.de cauſ.matrim.pag.16.* Abſque hac violentia quæritur, utrum qui contra patrem mutire præ verecundia auſus non fuit filius, vel filia, propterea nihil agat, ſi voluntati patris ſuam ingratiis accommodet, quod cenſet Igneus *in l.3.§. eleganter n.176. ad Syll.* ex præpoſtera le-27 ctione *l.ſi patre de rit. nupt.* quaſi ibi dicatur: *inter invitos contrahi matrimonium,* cum editione Florentina negativam adiiciat. *Item Bachin.lib.2. Cont.c.96 niſus in l.1.§.quæ onerandæ, quar.rer.act non dat. & in l.pen.de furt. quibus reſpondet Duar. ad t. quod met.cauſ.Beuſt.de matrim part.n.44. Sneidevv. par. 2. nupt. n.28.* Jure antiquo Rom. orationibus Imperatorum & SCtis comprehenſo, *ſi quis,* ut ait Paulus, *in aliqua provincia officium adminiſtrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem uxo-*

Utrum metus reverentialis juſtus ſit.

rem

Digitized by Google

rem ducere non poterat, *l. ſi quis. 38. l. qui in provincia 57. l. Eos qui 65. de rit. nupt* cujus rationem aſſignat Papinian. *in l. præfectus 63. Eod.* ex metu reverentiali, quod ratio potentatus nuptias prohibuerit. Solent enim qui poteſtate in provincia præditi ſunt, *occaſione poteſtatis uti, & minacem ſuum fervorem invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere*, ut ajunt Impp. *in l. un. C. ſi quacunq; prædit. poteſt.* Eodem jure nec tutori vel curatori, vel utriusque liberis & libertis fas erat adultam pupillã uxorem ducere, *l. tutor 15. de ſponſal. l. tutor 36. ſi libertum 64. l. non eſt. 66. cum l ſeq ff. de rit. nupt.* cujus rationem continere orationem D. Marci hanc ſcribit Tryphoninus, *l. non ſolum 6. Eod* ne *ratio tutelæ reddendæ cohibeatur*, eandemque aſſignant Impp. *in l. ſi tutor 7. C. de interd. matr.* ne hujusmodi conjunctione fraus adminiſtrationis tegatur. Sed & aliam addunt alii non abs re, quod facile ſit tutori pupillæ voluntatem in leges conficere ſuas, quia & bona & animum eius ſuo regit arbitrio, ſuæque poteſtati ſubjecta habet. Cæterum, cum prior ratio ceſſet in parentibus, de quibus nihil præſumi poteſt, quod tendat in detrimẽtum filiorum, quibus omnia ſua ex voto parant, propter ſolam, quam in liberos habent, poteſtatem, matrimonia dirimenda non cenſemus, *l. ſi patre de rit. nupt. facit l. fidejuſſo. §. 1. de pignor. gl. in c. præſens Clericus. 20. q. 3.* quia, ut paulò poſt dicemus, liberi coguntur parentum præſcriptum ſequi, niſi indignis aut turpibus perſonis copulentur. *l. ſi quæ 12. de ſponſal.* Qui verò jure licito & jure honoris, quem ſuſtinet, utitur, nec vim facit, nec metum incutit, *l. continet 3. §. 1. quod met. cauſ.* etiamſi ſit magiſtratus, qui nuptias ſuadeat, quia ſola dignitas non arguit metum, *l. ad invidiam 6. C. de his, quæ vi met. cauſ.* niſi, qui eam poſſidet, ſolitus ſit ad compellendũ ea abuti, *prout notant Grg. de crim. maj. rubr. de rebell. q. 4. Hyppol. de Marſ. ſing. 645. Pariſ conſ. 5. n. 82. lib. 4. Tiraq cauſ 35. n. 9. de pæn. temp. Menoch caſ. 354. n. 12. arb. jud.* Quò usque verò jus patriæ poteſtatis in imperandis conjugiis ſeſe extendat, paulò poſt pluribus deducemus, modò præmiſerimus unam atque alteram exceptionem, in qua metus nihil operetur, ſi videlicet, qui cogitur, ipſe in metum ſe conjecerit, aut ſi metus, in quo verſatur coactus, nihil ad matrimonium ineundum attineat.

28 *Cur non liceat tutori ducere pupillã.*

29 *Liberos teneri ſequi vota parentum.*

Priorem exceptionem facit ipſe Paulus *in l. ſi mulier. 21. in pr. quod met. cauſ.* ubi mulier ſervitutem, in quam à patrono juſtè poterat revocari, redimit argento, & promiſſa, licet metu facta, valere dicit, quia hunc metum ſibi ipſa infert. *Non erat mihi pæna in carcere eſſe*, ait Sen 4. *Controv. 24. mea voluntate illuc perveneram.* Ita ſubvenitur ſervis, qui non potuerunt domino ſuccurrere, propterea, quia concluſi erant, niſi data opera voluerint ſe includi, ne opem ferre poſſint, *l. 3. §. ſubvenitur. ad Syll.* & in genere gl. *in d. l ſi mulier. verb. Quia hunc ſibi metum*, notat, non ſuccurri ei qui ſe in neceſſitatem poſuit, quemadmodum ait Ulpian. *d. l. ſi fidejuſſor 7. § ſi neceſſaria in fin* non mereri, qui ipſe ſibi neceſſitatem ſatisdationis impoſuit. *l. 2. § ſi quis tamen, ſi quis caut. in jud. ſiſt. l. cum poſtulaſſem in pr. de dam inſe. §. item tria. ibi. affectata. de excuſ. tut. gl. in d. l. ſi mulier in d. l. 3. §. ſubvenitur. verb. voluerint. in d. l. 2 § ſi quis tamen. verb. artaverit.* Cum quæſtio incideret, utrum promiſſa ab hoſte metu expreſſa complenda, quod unus promittentium, dimiſ-

30 *Quo caſu metus non liberet à promiſſis.*

31 *Si quis ſe ipſũ in metu conjecerit.*

Digitized by Google

ſus non rediiſſet, Servius reſpondit, *æquum eſſe, prætorem in detrectantem reddere judicium, l. Nam & Servius 21. de neg. geſt.* ubi rationem addit gl. *in verb. judicium, quia ipſi in injuriam, quæ fieri a prætore videbatur, ſe præcipitarunt.* Regulus certè noluit juratam hoſti fidem fallere, & Romani remiſerunt Hannibali, qui cum fraude ex caſtris ejus ſe abduxerant, *Cic. 3. off.* quia non omnia, ex neceſſitate conceſſa vel pacta reſcindi poſſe, *in lib. 3. c. 1. de jur. Maj.* demonſtravimus.

32. *Aut cum amaſia repertus in ſtupro fuerit.* Si quis cum amaſia repertus in lecto, cogatur matrimonium conſummare, non poteſt metum allegare, in quo ſeipſum conſtituit, *Panorm. c. 14. de ſponſal. licet diſſentiat Port. Inſt. de patr. pot. Neviz. 2. ſylv. n. 119. Roſſell. conſ. 43. Riminald. conſ. 77. inter conſil. matrim. Sneidevv. par. 2. de nupt. n. 22. per c. veniens el. 2. de ſponſal. gl. in c. Abbas quod met. cauſ. quod in dubio relinquit Beuſt. de matr. c. 44.* ſicut etiam ex l. divina ſtuprator cogitur ſtupratam ducere. *Exod. 22. c. 1. de adult. c. inter cætera 22. q. 1. gl. in c. majores verb. conditionali de baptiſ. Sylv. in verb. metus q. 6.* Neque enim cogitur injuriâ ab alio, qui dedita opera id egit, ut jure cogi poſſet. Alteram licet trahere *ex c. 2. ubi Abb. de his, quæ vi, ex c. ſicut de R. I. Bald. l. 1. in fin. quod met. cauſ. Covarr. d. § 4. n. 25. Cypræ. c. 13. de ſponſal § 15.*

33. *Item ſi quis fidem dederit ut ſe metu liberaret.* Nam, quem ob metum carceris excuſat Paulus *l. 22. quod met. cauſ.* eũ ſic excuſat, ſi in eum finem detruſus ſit, ut aliquid ei extorqueatur. Si quis verò detineatur in carcere cum periculo vitæ, vel libertatis, ex metu fas non eſt promiſſa retractari, quia non tam infertur metus, hoc modo, quam aufertur. Jam enim in metu conſtitutus erat promittens, priusquam conjugii mentio injiciebatur. Et ſic Franciſcus I. Gall. licet propter metum reliqua promiſſa reſcindere cuperet, uxorem tamen in eadem cuſtodia acceptam non repudiavit. *Guicciard. lib. 17. Bell. lib. 3.* Pontifex etiam diſpenſavit de Bigamia, quam Comes quidam, cujus adhuc Erfordiæ tumulus monſtratur, coactus erat contrahere, cum matrimonium Ethnicæ fæminæ promiſiſſet, viva adhuc priore conjuge, quò illius opera ex ſervitute liberaretur. Cleophis regina Dædalorum montium, nihil verita fuit Alexandro M. ſe miſcere, ut regnum reciperet, & ſe ex imminente periculo eriperet. *Iuſtin. 12.* Cæterum de facto hoc diſputatur *apud Senec. lib. 1. Contr. 6.* aliis argumentis, quæ ibi videre eſt.

Sect. 10.

De conſenſu parentum.

1 Conſenſum liberum requiri ad conjugium.
2 Sed libertatem tamen abſolutam non intelligi.
3 Cum etiam liberè agat, qui jure coactus agit.
4 Cur neceſſarius ſit conſenſus parentũ votis liberorum.
5 Liberos eſſe in poteſtate & arbitrio parentum.
6 Nec poſſe rerum paternarum quicquam abalienare.
7 Effectus patriæ poteſtatis conſiſtit in eo, ut liberis proſpiciant de matrimonio.
8 Quod quidam interpretantur de jure civili tantum.
9 Cum tamen patria poteſtas ex natura ipſa prodeat.
10 Lex Græcorum requirit conſenſum parẽtum.
11 Nuptiæ invitis parentibus contracta habent aliquid raptus ſimile.
12 Improbatæ omnium gentium jure.
13 Niſi quod Pontificij & Synodus Tridentina contradicat.
14 Secundum quos filia invito parente nubens, nequit dote multari.

15 Lex

15 *Lex Saxonica, Hiſpanica & Gallica.*
16 *Vtrum filius invito patre ducens uxorem poßit exharedari.*
17 *Qui requirant conſenſum parentum.*
18 *Veteres Canones diſſidere a novis.*
19 *Novos a Iure civili.*
20 *Reſpondetur ad c. ſufficiat. 27. q. 2.*
21 *Item ad alia, quæ adduci ſolent, capitula.*
22 *Ad c. cum cauſa de Raptor.*
23 *De jure divino requiri conſenſum parentum.*
24 Vtrum conſummata per concubitũ absque parentum conſenſu matrimonia reſcindi poſſint aut debeant.
25 *De jure naturæ requiri parentum conſenſum.*
26 *Cur Iuſtinianus conſenſum parẽtum potius ex civili, quam naturali jure deducere voluerit.*
27 Vtrum ad nuptias liberorum requiratur matris perinde ac patris conſenſus.
28 *Minus eſſe matris conſenſum neceſſariũ.*
29 *Liberos non eſſe juris, & proinde non poſſe transferre ad conjugem jus, quod non habent.*
30 *Patrem, dum inducit filium ad conjugiũ paterno imperio, non cogit.*
31 *Alia ex naturæ dictamine educitur ratio.*
32 *Item ex diſpoſitione juris Civilis.*
33 *Liberorum inconſideratam licentiam eſſe conſilio parentum illigandam.*
34 *Parentes capere meliora conſilia pro liberis, quam ipſi capiant pro ſeipſis.*
35 *Afferuntur rationes aliæ.*
36 *Et quidem ex ſacris literis.*
37 *A votis valet argumentum ad conjugia.*
38 *Reſpondetur argumento ab exemplo Eſaui.*
39 *Item Tobiæ.*
40 Vtrum ſatis ſit, ſi conſenſus parentum poſt nuptias ſequatur, vel an præcedere debeat.
41 *Conſenſum tacitum parentum ſufficere.*
42 *Exemplis ſacrarum literarum probatur, conſenſum parentum requiri.*
43 *Reſpondetur ad argumentum tritum.*
44 *Probatur idem, moribus multarum gentium.*
45 *Antevertitur effugium Canoniſtarum.*
46 *Cur in definitione nuptiarum non fiat mentio conſenſus.*
47 *Explicatur definitio nuptiarum l. 1. de rit. nupt.*

HActenus oſtenſum eſt, conſenſum contrahentium requiri ante omnia, eumque liberum, *l. nec filium l. in copulandis* C. *de nupt.* Nã in eo conqueritur Pamphilus, ſibi injuriam fieri maximam, *apud Ter. And. Act. 1. ſc. 5.* 1.

Proh Deûm, atq; hominum fidem, quæ hæc contumelia eſt?
Vxorem decrevit ſeſe mihi dare hodie, nonne oportuit
Præſciſſe me ante? nonne communicatum oportuit?

Cæterum, ut Græci olim obedientiam legitimis legibus debitam odioſo nomine ſervitutem & Tyrannidem vocabant, libertatemque definiebant ex poteſtate faciendi, quod vulgo placuiſſet: ita improbè libertatem hanc interpretantur illi, qui *cum Vlpiano lib. 6. ad Sabin.* Eum negant *velle, qui obſequitur imperio patris vel domini.* Nam & ipſe Petr. Faber *in l. 4. n. 16. de R. I.* contra juris rationem verba legis accipi conſentit, ſi ſimpliciter accipiantur, ut ſonant. Sicut enim Tertull. *in exhort. ad caſtit. in pr. non omne, quod permittitur, ex mera & tota voluntate procedere* ſcribit *eius, qui permittit, ſed,* ut ipſe loquitur, *ex voluntate quaſi invita, paſſa cauſam ſui, quæ cogit voluntatem,* & ſicut Juſtinianus, *Nov. 22. §. mater. καθαρὰν γνώμην,* diſtinguit ab ea, quæ per cauſam probabilem inducta fuit: Ita rectè Ariſtot. *3. Eth. c. 1.* ad voluntarias actiones refert etiam eas, quibus initium dedit neceſſitas, vel quia aliter majus malum evitare non licebat, vel quia honeſtas & leges ita imperabant. Sic enim libertatem circumſcribit ipſe Imperator. *in pr. Inſtit. de jur. perſ.*

2. Libertas limitanda ad jus & honeſtum.

quod

Digitized by Google

3. *Libertas coacta.* quod ſit *naturalis facultas ejus, quod cuiq; facere libet, niſi ſi quod vi aut jure prohibetur*,
& accommodatè ad propoſitum noſtrum Celſus, filium à patre coactum, *maluiſſe præſumit*, *l. ſi patre 22 ff. de rit. nupt.* quod ſic explicat Anton. Fab *in Juruspr. Papin. t. de nupt. princ. 4. Illat. 1.* quaſi juſtius ſit ſpectari voluntatem patris, quam filii in eligenda perſona, quæ non ſpectatur ad eligendum conjugium præ cælibatu, *l. non cogitur. 21. Eod.* cum tamen Paulus *l. filiofam. de ſponſal.* in genere aſſerat ſponſalia quæri non poſſe, quamdiu filiusfamilias diſſentiat, nec major ratio eſt, quare ad eligendam perſonam cogi poſſit filius magis, quam ad eligendum conjugium. Nam ſi invitus non tenetur pater admittere hæredem, ne invitus quidem tenetur eo carere: Et injunctum erat civibus Rom. ex lege Julia Papia, ut uxores maturè quærerent. Cogebantur igitur uxores ducere, quod directo contrarium eſſet *d. l. non cogitur*, niſi diſtingueremus inter voluntatem ſimpliciter liberam, quam definit Auguſtin. *in lib. de duab. animab. Animi motum, cogente nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiſcendum*, & eam quæ propter reverentiam aut alia ex cauſa eò condeſcendit, quo ſuo impetu aliàs non inclinaſſet. Hûc enim maluiſſe, non tantum Ariſt. *3. Eth. c. 1.* ſed & Celſus *d. l. ſi patre* judicat adeoque non voluntatem patris ſpectat, *ut Anton. Faber interpretatur*, ſed filii ipſius, qui patre cogente maluit ducere uxorem, quam ſi ſui juris fuiſſet, vel nullam, vel non hoc tempore, vel non hanc duxiſſet. Rationem aperit Celſus in his verbis,

4. *Cur patris conſenſus ſit neceſſarius.* quibus filium familias negat *ſui arbitrij* eſſe. Nam qui ſui poteſtatem non habet, nequit ſui copiam facere aliis, *l ſic eveniet, ad l. Jul. de adult.* quemadmodum de marito & uxore argumentatur Apoſtolus, quod quia ſe ſibi mutuò dediderunt, neuter queat ſine alterutrius conſenſu ex pactis matrimonialibus ſeſe eripere. *1. Corinth. 7.* Nemo enim *poteſt plus juris ad alium conferre, quam ſibi competere dignoſcatur. c. nemo 79. de R. I. in 6.* Jam verò filii & filiæ ſunt in poteſtate parentum, *Inſtit. de patr. pot. in pr.* ut rectè Catullus expreſſit *in Epithal.*

5. *Liberi ſunt in poteſtate parentum.*

Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia ſola tua eſt, noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul, cum dote dederunt.

Rectè igitur Baſil. *Epiſt. 1. ad Amphil. Can. 41. 42. Eorum qui ſunt in alterius poteſtate pacta conventa firmi nihil habent*, & non minus eleganter quam verò Oldendorp. *claſſ. 4. act. 26. in defenſ. rei conv. Filius familias ſubducens perſonam ſuam in matrimonium facit furtum ſui ipſius.* Licet enim Ariſt. *5. Eth c. ult.* neminem poſſe ſibi ſuas res ſuffurari, aut adulterum fieri ſuæ uxoris ſcribit: tamen id ita limitat, niſi inter patiens & agens diſtinctio interveniat, quemadmodum inter appetitum ſenſitivum & rationem Ille enim dum ad pernitiem properans, rationem ſecum abducit, non immeritò ſpeciem aliquam injuriæ huic infert. Nec alia ratione injuriam facit patri filius, dum ex illius poteſtate contra ſcitum & juſſum ipſius ſeſe ſubtrahit. Majeſtatis læſæ accuſat Scævola eum, qui dolo malo facit, ne Maje-

6. *Nequeunt rei parentum diſtrahere.* ſtati cives ſalvi maneant, *l. 1. §. 1. l. 4. ad l. Jul. Majeſt.* & plagiarium definiunt JCti, qui aliquem ex familia alterius ſubducit. Quantò gravius peccat filius, qui ex

pote-

poteſtate longè arctiori, & magis pia profugit, & jus ſuum patri prævertit, cum tamen, *Quod meum eſt, ſine meo peccato à me auferri non poſſit. l. id quod noſtrum 11. de R. I.* Non licet filio alienare bona, in quibus pater habet uſumfructum. *l. fin. §. filius autem C. de bon. quæ liber.* Qua ratione igitur liceat ipſi alienare corpus, in quod poſſidet imperium? Si non licet id, quod minus eſt, nec licet quoque, quod majus eſt. *l relegatorum. §. ult. de inter. & releg l qui indignus de Senat.* Ideoque meritò ſtomachatur Demipho, *apud Terent. in Phorm. Act. 2. ſc. 3.*

En, unquam cuiquam contumelioſius
Audiſtis factam injuriam, quam hæc eſt mihi? At quænam illa injuria?
Itane tandem uxorem duxit Antipho injuſſu meo?
Nec meum imperium: age mitto imperium: non ſimultatem meam
Revereri ſaltem? non pudere? ò facinus audax. Act. 2. ſc. 1.

Et Cratinus amicus ſuper facto conſultus,

Sic hoc videtur, ait: *Quod te abſente hic filius*
Egit, reſtitui in integrum æquum eſt & bonum,
Et id impetratu. Act. 2. ſc. 4. Non minus quam Simo *in Andr. act. 3. ſc. 2. Gnatus, quod pollicitus eſt, haud dubium eſt mihi id ſi nolit, quin eum meritò poſſim cogere.* Effectus enim poteſtatis patriæ eſt, ut filiis uxores, filiabus maritos dent, *Alber. Gent. de nupt. lib. 4. c. 2. Cypræ. c. 6 de ſponſal. 2.* quod notat etiam Donatus *in Phorm. Terent.* Patremfamilias eum eſſe dicens, *qui debeat propriè dici uxorem ducere.* Filium enim familias tam uxorem ducere, quam à patre ſuo accipere. Idque pleriſque tantum interpretantur de Jure Romano, *Mauſer. in t. de nupt. Sneidevv. de nupt. part. 2. requiſ. 4. Beuſt. de ſponſal. n. 20. Anton. Fab. Iuriſpr. Papin. t. 9. princ. 4. Phil. Matthæ. ad l. 30. n. 19. de R. I.* quod patriam poteſtatem talem introduxit, qualis apud alias gentes, ſi Juſtiniano credimus, non fuit inventa, *§. 2. inſt. de patr. poteſt.* Et certè Juſtinianus *in pr. inſt. de nupt.* in ſolis filiisfamilias requirit conſenſum parentum. cum Emancipatis fas ſit etiam ſine conſenſu patris uxorem ducere, *l. filius 25. de rit. nupt. l. 3. §. ſi Emancipatus de contr. tab. bon. poſſ.* Et matris conſenſus de jure Civili non requiratur, *l. in conjunctione 20. C. de nupt.* quia fœminæ liberos non habent in poteſtate. *l. illud 4. § ad teſtam. de bon. poſſ. cont. tab. § Cæteri inſtit. de hæred. qual. & diff.* Quod ſi verò legem interpretemur ex ſua ratione, *l de ll.* & Juſtinianus dicat conſenſum parentum ſuaderi tam *civili*, quam *naturali ratione*, longius conſtitutio extendenda eſt, quia naturalis ratio obligat non tantum liberos, qui ſunt in poteſtate patria Romanorum, ſed quoscunque & cujuscunque conditionis. De jure enim naturæ omnes filii naſcuntur ſub poteſtate paterna, ſicut Plin. ait *in Panæg. vu & lex naturæ ſemper in ditione parentum liberos eſſe juſſit,* & Dionyſ. *lib. 2. Natura in omnibus patri in filium & per omne vitæ ipſius tempus poteſtatem dedit,* &c. quibus accedit ſententia Ariſtotelis digna autore ſuo *1 Polit c 4. & 8. Natura lege liberi imperio parentum ſubditi eſſe tenentur. Montecat. prolixe lib. pol tex. 140 verb Mas, quàm fæmina, in pr. ſchol.* Quod enim procreavit, id ut præſit, amicitia & ætatis ratio poſtulat & *8. Eth. c. 11. φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν, καὶ πρόγονοι ἐκγόνων, καὶ βασιλεὺς βασιλευομένων.* Nec ſoli Romani nefaſtas pronunciarunt nuptias. quæ

Marginal notes: 7. *Patris eſt filio uxorem dare.* — 8. — 9. *De jure naturali.* — 10.

X contra-

contractæ fuerunt abſque conſenſu parentum, ſed & Græci & extra leges moresque projectæ gentes, *ut oſtendit Cujac. 3. obſerv. 5. Corraſ lib. 7. Miſcell. c. 29. Cypr. c. 6. de ſponſal. §* . In Andria ex Græco expreſſa Simo ita conqueritur. *Act. 5. ſc. 3.*

Adeo impotenti eſſe animo, ut præter civium
Morem atq; legem, & ſui voluntatem patris
Tamen hanc habere ſtudeat, cum ſummo probro.

In Hercule Oetheo Hercules filio Hyllo deſpondet Jolen.

Tu hanc facibus & flammis para, ut quidem breviter expreſſit Seneca. Nam Sophocl. *in Trachin.* Herculem introducit ſeriò filio præcipientem, ut ſi pietatem colere, & juramenti memor eſſe velit, quo patri ſit devinctus, Jolen uxorem ducat, nec obluctetur patri. Ovidius quoque Pyramum & Thisben fingit non potuiſſe

tædæ jure coire
Dum vetuere patres, quod non potuêre vetare.

Ambroſius *in c. honorantur 31. q. 1.* adducit *ex Andromach Eurip.* reſponſum Hermiones, Menelai ex Helena filiæ, ab Oreſte in uxorem petitæ: *Nuptiarum ſcilicet ſuarum curam patrem ſuum ſubiturum. Hoc enim ad ſe non pertinere.* Verba Euripidis ſunt:

Νυμφευμάτων τῶν ἐμῶν
πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν
τάδε κρίνειν

Virgo quædam ſimplicioris animi, cum ex Carpocratianis quidam eam compellaret: *Scriptum eſt, Da omnia à te petenti*, putans ſe ſollicitari de juſto matrimonio, *At tu*, inquit, *matrem conveniàs. Clem. 3. Stromat.* Panægyris *apud Plautum in Stich.* aliis verbis, ſed eodem ſenſu, ſorori reſpondet:

Neq; eſt cur ſtudeam nunc has nuptias mutarier.
Verum poſtremo hoc in patris poteſtate eſt ſitum.
Faciendum id nobis, quod parentes imperant.

Prolixior eſſem, quam evidentia rei requirit, ſi ex hiſtoricis huc infercire vellem, quoties vel filii exorarunt conſenſum parentum, priusquam in alicujus conjugium ſe præcipitarent, vel filias aliorum pepercerunt tangere, donec parentes ipſarum conſenſiſſent. Quid enim aliud eſt, ex inviti parentis ædibus abducere puellam, quam rapere? *l. un. verſ. oportet enim C. de rapt. virg. Papon. Arr. 22. t. 4. libr. 15. Arr. t. 6 libr. 22. Ant. n. Fab. d. princ. 4.* Ne Antiochus quidem Chalcidenſem virginem abſtulit, niſi patre prius, partim ablegando, partim coram rogando, defatigato, *ut ait Livius lib. 36.* quod cum paſſim apud gentes ita obſervatum ſit, meritò ad jus gentium ſeu naturale ſecundariū hanc obſervantiā refert Sneiddevv. *part. 2. de nupt. requiſ. 4. n. 1* & Juſtinianus vocat *antiquam conſuetudinem d. l. un. de nupt.* immeritoque egregii erroris accuſat Anton Faber. *d. princ.* eos, qui ex jure naturali factum putant, ut patris conſenſus in filiifam. nuptiis jure civili exigatur. Quod enim naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, & pro jure gentium venditat Imperator, *§. Quod vero. Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* id A[illegible] 5.

11. *Nuptiæ, invitis parentibus similes raptui.*

12. *Conſens. parentum requiri jure gentium.*

Sch.

Eth c.7. vocat jus naturale, τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή. Atqui naturalem rationem consenſum parentum ſuadere idem Imper. docet, *d. pr. inſt. de nupt.* & hoc jus immutabile vocat Ariſt. *d. c. 7.* apud omnes gentes cordatas, nedum, ut ulla lege poſitiva, quæ quidem juſtæ nomen mereatur, perrumpi & labefactari queat. *l. 2. de uſufr. c. fin §. hu ita. diſt 6.*

Ex quo jam ſtatim damnatur decretum Synodi Tridentinæ, *Seſſ. 24.* anathemate ferientis eos, qui falſo affirmant, matrimonia à filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, quam ſententiam Canoniſtæ adeo frequenti cōſenſu probant, ut Palæott. *de ſpur. c. 8. n. 3.* neminem ſe reperiſſe dicat, qui contrarium ſentire auſus fuerit, & Covarr. *part. 2. de matrim. § 8. n. 1.* contrariam ſententiam receptiſſimæ opinioni omnino repugnare ſcribat. Qui enim Canones conſenſum & traditionem parentum requirunt, eos non de neceſſitate, ſed honeſtate interpretantur, quaſi, ut inquit gl. *in c. fin. 32. q. 2. requirendus quidem ſit conſenſus patris, ſed non ita ſit neceſſarius, quin teneat matrimonium ſine ejus conſenſu contractū.* Lombardus ad *decorem & honeſtatem* nuptiarum dicit facere conſenſum, non ad neceſſitatem *4. ſent. diſt. 28. ubi Thom. ita explicant gl. in d c. fin gl. in c. ſufficiat 27. q. 2. gl. in c. cum virum de regularib. in c. tua de ſponſal. impub. gl. in l. Paulus. verb. Paulus in fin. de ſtat. homin. Panorm. & Dd. in c. veniens. l. 1. ff. de ſponſal. Archidiac. in cap. n. n omnis 32. q. 2. Covarruv. d. § 8. n. 1. & 2. Anton. Faber d. princ. 4. Decius in l. nuptias 30. de R. I. n 8. Petr. Auchar. conſ. 21. Anton de Butr. conſ. 31. Ang. conſ. 29. & 192. eamque ſententiam Iuri Canonico tribuunt Sneidevv. d. req. 4. de nupt. Palaott. d. c. 8 Steinhauſ. in ſumm. Iur. t. de ritu nupt. n. 2. Hottom c. 9. qq Illuſtr. Mauſer. ad tit. de nupt. Zepp. libr. 4. ll. Moſ. c. 18. Sneidevv. in pr. n. 7. inſt. de nupt Sichard. ad l non eo minus 14. n. 6. C. de procurat. Gail. 2. obſ. 95. n. 5. Montecat. in ſchol. tex. 140. lib. 1. Polit. verb. Mas, quam fœmina. Beſ. de pact ſucceſſ. c. 6. in princ.* ex quo omninò ſequitur, filiam ſine patris licentia matrimonium contrahentem, non poſſe dote multari, multò minus exhæredari. *Hoſt. Abb. & Dd. in c. 1. de deſponſal. Impub. Decius in d. l. 30. n. 10. Covarr d. §. 8. num. 5 gl. in c de raptorib 36. q. 1.* quia filia autoritate legum decipi non debet, *l. 1. C. de his qui ven. æt. imp.* & tutò peccat, qui autoritate legum peccat. *l. Gracchus C. ad l. Iul. de adult.* Quanquam verò Conſtitutiones Saxonicæ *in t.* von Eheverlöbnüſſen contemtum & neglectum conſenſus paterni puniant, pro qualitate cauſæ, amiſſione legitima, exhæredatione, & carcere, & leges quoque Hiſpanicæ pœnas contra ſcitum & voluntatem parentum matrimonium ineuntibus infligant *l. 4. t. 1. lib. 5. Ord. l. 10. t. 1 part. 4.* quarum rigorem reduxit Carolus V. in hæreditariis ditionibus, nec non edictum Regis Gall. à Mommorantio 1557. elaboratum à parentibus exhæredari permittat & à judicibus puniri velit, qui ſine conſenſu parentum ante 30. annum ducant uxores filiifam. aut ante 25 nubant filiæfam. quam legem ſanctiſſimam vocat Thuan. *lib. 13. hiſt.* & probat Hottom. *d. c. 9 qq. Illuſtr.* tamen quoad exhæredationem res videtur duriuſcula, cum illa cauſa non aſſcribatur *in Auth ut cum de appell. cognoſc §. Aliud quoque Collat. 8.* & communibus votis Dd. damnetur ſententia Pauli Caſtrenſ. *in l ſi filiam C. de inoff. teſtam. (cui ſubſcribit Duaren c. 2. ſolut. matrim. in fin. Molin. ad Alex. lib. 6. conſ. 209. Alb. Gent. lib 4.*

13. *Pontificiorum ſententia.*

Conſenſum requiri tantum ex honeſtate,

14.

15.

de nupt.c.9.) qui juſtè exhæredari poſſe ſcribit filiam, *quæ ante 25. annum*, ut ipſe loquitur, *ſe maritet, ſine conſenſu patris* *Laſ.in l.2 §.1.ſol.matr.& in Auth.ſed ſi poſt. C.t.de in off teſtam Borcholt.de grad.pag.71.Cephal.conſ.642.Decian.1.conſ.13.Dec.d.n.10.Mauſer.t.de nupt.Beuſt.part.1.de ſponſal.n.20.*

16 Verum in cæteris, licet jus Pontificium in cauſis matrimonialibus Cæſareo præferatur, *c fin.de ſecund.nupt c.Euphemium in fin.2 q.2.arg.c.1.de nov op.nunt.* Juri tamen divino & naturali præjudicare nullo modo poteſt, ex quo cœpimus oſtendere, quod conſenſus parentum profluat, idque pluribus probatum reddamus, ſi modò prius novellos Canones conciliaverimus cum antiquis, & quod utrisque
17 Canoniſtæ abutantur, demonſtraverimus, id quod jam ante fecerunt *Gentian. Hervet. peculiari in hanc rem edita oratione.Corraſ.libr 1.Miſcell.c.17.lib.7.c.29.Chaſſan.in Catal.glor. mund.part.12.conſ.36. Alber.Gentil.lib.4.de nupt. a c.4.ad c.9. Oldendorp.claſſ.4.act.26.Palæott de Noth Spur.c.8.Heig q.22.a n.17.ad n.25.Duaren.t.ſol matrim.c.2 de nupt.Guibert.de ritu nupt.n.114.Cypræus c.6.de ſponſal.§.6.Zepper.lib.4 ll.Moſaic.c.18.Fel.Bidemb.de cauſ.matrim.c.1.q 1.Calvin in c.7.verſ.37.Epiſt.1.Corin. Hottom.c 9.qq.Illuſtr.Eguin Baro.inſt de nupt.in pr.Eraſm.in c.7.Ep.1.ad Cor.Petr.Martyr.ad cap.14 verſ.5.Iud. Borcholt.de gradib. Vultei.inſt.de nupt.§1.n.17 Adr.Pulvæus lib.1.de nupt ſi conſ.par.non contr.n.42.& ſeqq.Sneidevv.in pr.n.8.inſt.de nup.Beuſt.de ſponſal.c.20 de matrim.c.45 & 46 Brent.in libr.* wie in Ehesachen zu handeln *q.1.Matth in l.30 num.18.de R.I Weſenb.de rit. nupt ff.n.3.Bronchorſt. Cent.ἐναντιοφ.: aſſert.15.Beſ de pact.ſucceß.c.6.in pr Thuan.lib.13.hiſt.ſui temp.* Leo enim Papa *ſine conſenſu paterno legitimas nuptias non haberi*, apertè aſſerit, *c.non omnis 32.q.2.*
18 & Euariſtus *legitimum conjugium non inſtitui, nec filios legitimos & hæreditabiles, ſed ſpurios generari* ſcribit, quod & Paulus JCtus reſpondit *l. Paulus de ſtat. hom. ne ab his qui ſuper fœminam dominationem videntur habere, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, aut a parentibus, aut propinquioribus ſponſetur* &c. *Tom.1.C nicol.c.aliter 30.q.5* quod idem diſponitur *in c noſtrates ibid c ſi verum 31.q.2.c.tria legitima 36.q.2.c.honorantur 31.q 2.* ubi Ambroſ. *puellam ne quidem conſuli* ait, ex hiſtoria Rebeccæ, quod parentes non præſumantur quicquam mali de liberis ſtatuere velle, quanquam de hoc, an Rebecca rogata ſit, aliter conjectet Martyr. *in c 14. judic. Bidem de cauſ.matrim.q.2.* Et his CC non requiritur conſenſus tantum ex honeſtate, ſed omninò ut matrimonia ſint & habeantur legitima, in quo iis convenit cum ll.civilibus, injuſtas nuptias vocantibus, quæ ſine parentum conſenſu contrahuntur, *in pr.inſt de nupt l Paulus de ſtat hom.l.2.9 & 18 de rit.nupt.l.ſi ut proponis C de nupt.l un.§oportet C de rapt.virg. Nov. 22 l.ſi uxor 23 § ſi quis uxorem in fin.ff ad l.Iul de adulter.*

19 Qui verò in contrarium adduci ſolent CC, facili & expedita interpretatione ad bonum ſenſum reduci poſſunt. Nam quod *in c ſufficiat 27.q.2. ſolus conſenſus eorum* [illegible] *ſufficere* dicitur, *de quorum conjunctione agitur*, non veriſimile eſt, parentes voluiſſe Nicolaum per particulam *Solus* excludere, cum idem alibi eorum conſenſum conſpicuè requirat *c noſtrates 30 q.5*: ſed opponit eam carnali copulæ, ut ſenſus Canonis idem ſit, qui *l.nuptias de R.I. & l.pen.de donat.inter vir.& ux.*

Canones poſteriores damnantur per priores.

Ex jure civ. le.

ubi

ubi ad excludendum concubitum ſolus conſenſus dicitur matrimonium con-
ſtituere. Quod enim conſenſum parentum nolit excluſum, apertè evincitur ex 20.
verbis adjectis: *ſecundum leges*. Nam ſive ea referas ad verbum *ſufficiat*, ſive ad *Reſponſio ad*
conſenſum ſemper intelligitur conſenſus parentum incluſus, quia conſenſus nō *c. ſufficiat.*
eſt legitimus aut ſecundum leges, niſi conſentiant omnes, ſub quorum poteſtate
vivant contrahentes *l. 2 de rit. nupt.* nec ſecundum leges civiles (quas hic intel-
ligi oportet, cum Canones longo tempore pòſt lati ſint) aliter ſufficit ſolus con-
ſenſus, quam ut concubitus excludatur. Atque non alius poteſt eſſe ſenſus, *c. tua*
de ſponſal. c. cum locum c. cum apud Eod: cum ubique legitimus conſenſus requira- 21.
tur, quantumvis ſolus. Semper enim interpretatio ita facienda, ne jus naturale *Item ad c.*
aut divinum convellatur: & ubi obſcuritatibus involvitur Jus Canonicum, ex- *tua &c.*
planatio petenda ex civili. *Dd. in c. 1. de op. nov. nunt.*

Fortius videtur urgere *c. cum cauſa de Raptor.* ubi mulier jubetur manere in 22.
conſortio militis, qui ipſam invitis parentibus eripuerat & vitiarat. Ideoq; Mar- *Ad c. cum*
tyr *in c. 14. Iud.* Duar. *c. 2. ſol matr.* Oldendorp. *claß. 4. act. 26.* ſummæ iniquitatis *cauſa de Ra-*
damnant hoc cap. idque ſequenti reſcripto Innocentii corrigi cenſent. Sed etſi *ptor.*
pro legitimo totum hoc cap. agnoſcatur, nihil tamen Canoniſtarum ſententiam
juvat: quoniam conjugium permittit Pontifex, non quod fuerit legitimum ab
initio, ſed quod concubitus ſuperveniens non ſinat illud amplius reſcindi, tum
propter favorem conjugii & liberorum, quibus jura impenſè favent, *l. 7 ſol. ma-*
trim tum propter honorem vitiatæ, quæ non facilè ſit inventura maritum, &
denique quod nimis acerba videatur conjugum, poſt longam conſuetudinem
disjunctio. Satius enim eſt parentum juri quodammodo detrahere, quam per-
mittere, ut obtentu patriæ poteſtatis, quæ non in atrocitate, ſed pietate conſiſte-
re debet, *l. Divus ad l. Pomp de Paric.* conjugia quieta turbentur. *l. 1. §. 3. de liber. ex-*
h. b. Paulus id elegantiſſimè decidit *lib. 2. ſent. 19. Eorum*, inquiens, *qui in poteſtate*
ſunt patris, ſine voluntate ejus, matrimonia jure non contrahuntur, ſed contracta non ſol-
vuntur. Contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur,
& patri perſuadendum eſt, ne acerbè & rigidè patriam poteſtatem exerceat, qué-
admodum Ambroſ. *in Epiſt. ad Syric in.* laudat patrem, qui nuptias à filio ſe invito,
initas non diſſolvebat, non quod diſſolvere non potuiſſet, *ut interpretatur Bellar.*
ſed quod ex indulgentia jure ſuo uti nollet. Publicæ quidem utilitatis intuitu di-
cit Paulus contracta conjugia tolerari quæ aliàs, imprimis non ſubſecuta copu-
la carnali, jure reſcindi poſſent, ut apertè ſancitur in lege divina *Deut. 7. Exod. 22.*
Num. 30. & probatur à Luthero *in lib. de cauſ. matr. q. 1.* per honorem, quem paren-
tibus ex 4. præcepto debent filii.

Nam ſi votum Deo factum irritum fieri poteſt, propter diſſenſum paren- 23.
tum, *Num. 30.* qua ratione reſcindi non poſſit obligatio, quæ facta fuerit homi- *De jure divi-*
ni *Zanch. de op. ſex dier. lib. 4. c. 1. Eraſm Sarcer. de conjug. part. 3.* Etiam poſt concubi- *no requiritur*
tum id genus matrimonia jure diſſolvi poſſe tenet Bidembach. *q. 1. de matrim. n. 3.* *con ſenſus pa-*
quia concubitus non roborat nuptias & Deus arbitrio patris relinquit, utrum fi- *rentum.*
liam vitiatam ſtupratori in conjugium tradere velit vel non, *Exod. 22.* quemad-

24 *Utrum re- ſtandi poſſint conſen m in matrimonia.* modum & Sichem poſt vitiatam Dinam conſenſum patris implorat. *Geneſ. c.* Nec juvanda eſt malitia eorum, qui eo fine ... ut earum nuptiis potiantur. Sed ad evitandum ſcandalum majusque malum, & ut ... conſulat pater, cogitur concedere, quod de jure non tenebatur. *l. patri ſ... his qui ſunt ſui vel. c. quemadmodum in ſin. princ. de jurejur. Melanchth. in loc. d. ... de conſ. part. Beuſt. de matrim. c. 46. & 47. Briſſon lib. ſing. de jur. connub. pag. ...* Et hoc eſt, quod reſcripto ſuo indulget Lucius: eoque modo non corrigit antiquos Canones, ſed exceptionem tantum addit ex humanitate, ſi coitus ſupervenerit, ut perſonæ deſertæ & liberis conſulatur. *Duar d. c. 2. & ex eo Cypræ. d. § 6. c. 6. de ſponſ.* Quanquam & diſſenſus parentis, quoad nuptias *in d. c.* non exprimatur, licet diſſenſiſſe dicatur, quoad raptum, & ſic interpretantur Decian. *2. pract. 19.* Palæott. *d. c. 8. n. 12.* Gentil. *lib. 4. c. 4.* Proinde fruſtrà ex jure Canonico ſententiam ſuam ſtabilire nituntur Canoniſtæ & Sententiarii, quippe, quod ipſis è diametro repugnat. Quin etiam, licet Pontifex ita determinaſſet, ipſa tamen determinatio nulla eſſet, quia contra jus divinum & naturale diſpenſare nequit, propter defectũ poteſtatis. *l. ult. de jurisd. c. cum inferior, ubi gl. in verb. ligare. de major. & obed. Clem. Romani. in pr. de Elect.*

25 *De jure naturæ.* Ex jure naturali jam ſupra argumentum extruximus, fundatum in poteſtate patria, quam natura parentibus conceſſit in liberos. Contra præſcriptum naturæ igitur agunt, qui ex hac poteſtate ſe exolvunt. Thomas *in 4. ſent. ... 28. & part. 3. q. 45. art. 5.* declinat hanc rationem & illam alteram *ex Epiſt. ad Epheſ. Filii obedite parentibus veſtris in omnibus,* quod filius non ſit ſub poteſtate ut ſervus, ſed habeat ſui quoque libertatem, quam quidem ipſi largimur, ſed ita, ut ambiatur & coerceatur à poteſtate ſuperiori. *Nusquam libertas gratior extat*, inquit Claud. *Quam ſub Rege pio.* Minimè tamen ſub rege pio facere licet, quod libet. Sed de li-

26 *Juſtinian. magis reſpexiſſe jus civile.* bertate hac limitata paulò poſt plura dicemus. Modò pergemus pertexere argumentum ex poteſtate naturali petitum, quod Borcholt. *de grad. pag. 59.* Vultejus *com. inſt. ad t. de nupt. § 1. n. 17.* Cujac. *3. obſerv. 5.* Sneidevv. *in pr. n. 7 in ... de nupt.* tantum civile vocant. & Anton. Guibert. *in comm. de ſponſal. & matrim.* inde infert ex jure naturali conſenſum parentum non exigi quia de jure naturæ liberi ſunt etiam in poteſtate matris, nec tamen matris conſenſus neceſſarius eſt, *l. in conjunct. C. de nupt.* quod eſt etiam argumentum Antonii Fabri, *tit. de nupt. pr. 4.* Albericus Gentil. *lib. 4. de nupt. c. 2.* transfert argumentum ad rationem naturalem, ſed quod illud eo ſenſu conſideratum fuiſſe addat à Juſtiniano, contra Cujacium, evince- re nulla ratione poteſt quia ne emancipatis quidem integrum eſt ... abſque conſenſu patris nuptias inire, nec ſpernendus omnino conſenſus matris, cui non minus ex quarto præcepto debetur reverentia, quam patri. Conſideravit autem Imperator potius rationem civilem, ut notat Vultej. *d. n. 17.* quia fortius urgebat, quàm naturalem, quam ſi attendiſſet, matris aſſenſum non excluſiſſet *l. ... 9.*

27 *An neceſſarius ſit conſenſus matris.* *10. 20. C. de nupt.* Nam ſive hanc rationem ſpectare velis, ſive alias paulò poſt explicandas, ex reverentia, & gratitudine parentibus debita petitas, ubique includitur perſona matris, ejusque conſenſum in Conſiſtoriis Saxonicis requiri videtur

Digitized by Google

tur Sneidevv: *ad t.de Nupt.n.38.Beuſt.de matrim c.47.Cothmann.conſ.10. n. 97. & ibi in ſubſcript. ... nenſes n.682.* Coler.*deciſ.5. German. Mollerus lib.1. Semeſtr.c.47.per tot. Cypr.c.6.de ſponſal.§.7.* Pietas quippe parentibus, etſi inæqualis ſint poteſtatis, æqualis debetur, *l.furioſi.de tutor.fur. l. 6. de in jus voc.* quod ipſam naturam nos in belluis docere oſtendit Montec. *1.Pol.tex.140.ſub fin.* & tam de matre, quam patre maledictio concipitur: *Qui non obedierit*, &c.*Lev.20.Prov. 1.v.8.* Auguſt. *Epiſt. 133.* rogatus, ut puellam aliquam juveni jungeret, *Facerem*, reſpondit, *ſed mater pueri non adeſt, & tu ſcis ad nuptias contrahendas ejus voluntatem eſſe neceſſariam.* Tobias addit rationem: *Memor eſto, quanta pericula paſſa ſit propter te in utero ſuo.Tob.4.* ex qua Clytemneſtra id juris ſibi tribuit *apud Eurip.in Iphig.*

Egone, quos peperi liberos, non elocem?

Phormio in conſilium adhibet uxorem, *Act.4.ſc.5.*

Tranſito ad uxorem meam, ut conveniat hanc,
Priusquam hinc abeat, volo ipſius quoq; voluntate hæc fieri,
Ne ſe ejectam prædicet.

Livius *lib.38.* quando indignantis uxoris, de deſponſa contra ſcitum ſuum filia, verba affert, aliam rationem tangit. Indignatur enim Scipionis Africani uxor, nihil de *communi filia* ſecum conſultatum, cum inſcia matre ne elocari quidem debuiſſet, etiamſi T. Gracho elocari potuiſſet. Quia enim communes ſunt liberi utrique parenti, neutri invito ſubtrahi debent. Imò, ſi parentum conſenſus præcedere debet, quia parentes liberis omnia ex voto parant, *l. pen. de bon. libert.* eò magis videntur matres ſollicitæ futuræ pro commodis nuptiis liberorum, quo majori amore eos proſequuntur, tum quod eos tanquam ſui partes venerentur, tum quod majori cum labore & periculo eos in lucem ediderint, ut ediſſerit Ariſt. *8. Eth.c.12.* & dicit text. *in c fin.de converſ.infid.* quod infans *ante partum* matri ſit *oneroſus, in partu doloroſus, poſt partum laborioſus. Gomez. in § fuerat. inſt.de act. late.* Si verò alteram rationem ſpectare velimus, quâ parentum conſenſus requiritur, quia rectius liberis proſpicere poſſunt, quam ipſimet ipſi, conſtat matribus eò minus deferendum, quo minus conſilio & prudentia valent, *cap. Forus de V. S.* quamobrem lex Geneventium, *l.101.* matrum vota illigat conſilio proximorum cognatorum, *des principaux parens, s'il y en à* &c. qua ratione & ſtatutum valere cenſet Jaſ.*l.41.de vulg.* ne mulier poſſit teſtamentum facere, ſine conſenſu propinquorum, propter fragilitatem ſexus. *Bartol. l. 1. ſi cum dotem § Eo tempore ſolut. matrim.Caſtrenſ.l.1.C unde vir & uxor* Et quandocunque contentio incidit inter patrem & matrem, illius ſententia ſtandum eſſe, rectè docet Cypræ. *d. cap. 6. § 8.* Heig.*q.22.n.58.* Beuſt.*c.47.* quia, præter rationem allegatam, *nec ipſa æquitas*, ut ait Apul.*9 Metam: patitur, habere plus auctoritatis uxorem, quam maritum.* Tum demum enim matris adſenſus requiritur, ſi poſt obitum patris, filia recidat in imperium matris.*l. 1. in conjunctione C. de nupt.* 28.

Atque hæc eſt una ratio ex natura deducta, cui ſimilis eſt & hæc ab Oldendorp propoſita: Matrimonium conſtituitur per conſenſum liberum, *l nuptias. de R. I.* Sed filius vel filiafam. conſenſum in ea re & jus ſuæ perſonæ nullum habent, 29

Liberi non ſunt ſui juris.

Digitized by Google

Canoniſtarũ reſponſio. bent, cum ſint alieni juris. *in pr. inſt. de patr. poteſt.* Canoniſtæ hoc argumentum prorſus invertunt, & ex omnimoda libertate votorum connubialium, *c. cum locum c. requiſivit. de ſponſ.* inferunt, non eſſe liberam voluntatem liberorum innectendam imperio paterno, iniqui, me hercule, libertatis interpretes, quaſi non & *Refutatur.* jus civile eandem libertatem requirat, *l. Titia 134. in pr. de V. Obl. l. 2. C. de inut. ſtipul. l. nec fil. neq; ab initio C. de nupt.* quam tamen cum poteſtate paterna minime pugnare cenſet. Quod ſi abſolutè libera debent eſſe vota contrahentium, cur ipſi Pontificii tot gradus cognationis prohibent, & quaſi id nondum ſufficeret, ſpiritualem cognationem adjiciunt, & ſacerdotibus libertatem illam prorſus adimunt? cur Romani vota iſtæc, quæ libera debere eſſe non ignorabant, limitabant ad cognatos aut cognatas? Si ſui juris prorſus ſunt liberi, *ut Thomas diſputat*, cur vetuit Deus ducere uxores diſparis religionis, aut ex diverſa tribu, *Num. ult.* aut quo jure licet patri filium venundare, *Exod 21. 22. tot. t. C. de parent. qui lib. diſtrax.* ſi non poteſt impellere ad vota matrimonialia? Cogi quidem non poteſt, *l. filiof. de ſponſal. l. non cogitur. de rit. nupt. l. nec filium C. de nupt.* nec etſi poſſit, debet, cum

30. *Pater inducens filium ad conjug. non cogit.* matrimonia coacta difficiles ſoleant habere exitus, *c. requiſivit de ſponſal* eò, quod omne neceſſarium triſte eſſe ex Ariſtotele tradat Bald *in l. neq; ab initio C. de nupt.* ſed tamen paterno imperio amicè induci ſe pati debet, & tum ſolùm diſſentiendi à patre licentia filiæ conceditur, *ſi indignum moribus vel turpem ſponſum ei pater elegerit. l. ſed quæ. de ſponſal.* Nec propterea cogitur, quia metu contractum matrimonium non ſubſiſtere, *l. ſi mulier. Quod met. cauſ. & not. ad c. Abbas, quod met. cauſ. c. cum locum de ſponſ. Bald ad l. ſi patre. de rit. nupt.* ſed maluiſſe præſumitur, ut interpretatur Celſus *d. l. ſi patre.*

31. *Alia ex natura ratio.* Aliter ex natura rationem deducit Theophil. *Inſt. de nupt* Δίκαιον ſcilicet eſſe, τὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας, ἀναθρέψαντες τὺς γονεῖς ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς, τουτέστι τῷ γάμῳ συνευδοκιμεῖν. Nam cum perſona patris filio ſemper debeat videri ſancta, *l. perſona. de obſeq. parent. & patron. a lib. præſt.* & ad obedientiam obligetur perſona filii, quam quaſi remunerationem retribuit tot tantiſque beneficiis, quibus ab eo momento affecta fuit, ex quo cœpit aliquid eſſe, quemadmodum Paulus præcipit, *ad Ephes. 6. Filii obedite parentibus in omnibus*, non poteſt major injuria fieri parentibus, quam ſi in hoc negotio eorum autoritas ſpernatur, in quo ſummam ſpei ſuæ collocarant. Nec id faciunt filii ex honeſtate, aut ad decorum, *ut interpretatur Magiſter ſententiarum & gl* quia, quo fit ex mandato divino, ex neceſſitate fit. Generale autem non tantum mandatum Apoſtoli eſt *ad Philipp. 4. Quæcunq; ſunt vera, quæcunq; honeſta, quæcunq; juſta, quæcunq; pura, quæcunq; accommoda, quæcunq; boni nominis, hæc facite*: ſed & idem filios jubet obedire parentibus in omnibus, *ad Epheſ.* & Deus ipſe, ante omnia ſecundæ tabulæ opera, vult ut parentibus honor habeatur, & extremis malis devovet, quicunque contra fecerint. Nulla autem major eſt inobedientia, quam ſi parentum conſilium & autoritas in eo negligatur negotio, in quo ſacræ literæ quam maximè ejus rationem haberi voluêre, ut paulò poſt declarabimus.

32. *Alia ratio.* Bartolus *in l. in bello de capt. & poſtlim. rever.* affert rationem aliam, quam civilem

civilem vocat Heigius *q. 22.n.20. Alber.Gentil. lib. 4.de nupt. c.2.Hottom.com.inſt.ad 1.de nupt.* Quod videlicet ſi filius inſcio & invito patre uxorem ducat, avo naſciturus ſit hæres invito, quod civilium legum diſpoſitio non admittit, *§.ſed ſi quis Inſt.de adopt.l.oratione de ritu nupt.d.l.in bello § medio* quæ ratio locum quoque obtinet in filia hoc modo,quo declarat Ambroſ.*Epiſt.43.venturam in l cum filia tua, debes judicio eligere tu,cui ſias pater.* Aliæ non nihili rationes ex principiis Politicis extruuntur,quibus, quam ſit & Reipubl. & familiarum ſaluti utilis conſenſus parentum,firmiſſimè evincitur.Quod enim Imper. dicit,*in l.26. C.de nupt ex affectu omnes conſiſtere nuptias*, ex parte juvenum & puellarum nimis quam verum eſt.Nec enim ætas illorum fert,ut conſulant in longitudinem,& ſociam vitæ ſeligant ex conſilio, quo & propter ætatis immaturitatem deſtituuntur, & præ amore uti non poſſunt.*Ubi enim error aut affectus menti obfuſus eſt*,ait Senec.*Ep. 94.* 33.

Iuvenum libido illiganda conſiliis parentum.

Nihil proficiunt conſilia,nihil præcepta, ſed
Fertur equis auriga,nec audit currus habenas.

Quam multos enim infelicibus irretiri nuptiis videmus, inprimis in Academiis, ubi licentia deteriores reddit ad amorem proclives animos,& metum adimit abſentia patrum? Quotus quisquam eſt illorum,qui non jure audiat:

Ah miſer
Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliora flamma. *Horat.lib.1.Od.27.*

Sicut igitur Ariſtoteles præceptorem dicebat præſidere pueris, ut mentem appetitui ſenſitivo,eò quod ſibi ipſis proſpicere non poſſint.Ita vaga illa & inconſiderata juvenum libido alliganda eſt freno imperii paterni, ne tam ſuæ, quam paternæ filiæ,incorrigibile accerſat infortunium. Parentes enim præ ætate rectius ſapiunt,quid ſit ex re liberorum,ut ait ille *apud Comicum*:

Tibi me eſt æquum conſulere pater,

& quo præſumuntur erga ex ſe genitos affectu, non niſi optima conſilia proiis capiunt,quibus omnia ex voto parant,*l ſi pater.C.de ſponſ. l. pen. C.de bon.libert.l. iſti quidem 8. in fin. quod met. cauſ. l.nec in ea 22. ad l.Iul.de adult.* Nec enim *meliorem amicum ſcit invenire filius,quam patrem*,ut ait gl.*in l.quidam.ver.Inſtituere.de hæred.inſtit.* Porrò verò,quid iniquius, quam ſi patrifamilias, qui in domo ſua ſolus dominium poſſidet, *l.pronuntiatio.195 §.familiæ 2.de V. S.* imperium domeſticum eripiatur ſine cauſa,quod tum fieri neceſſe eſt,ſi vel filius in familiam introducat,quam pater averſetur,vel ex familia abripiatur filia, quam pater retinere laborat. Denique cum pater debeat filii novellam familiam opibus & opera juvare, quid injuſtius, quam ſi ſerpentem in ſinu fovere,aut filium in extremam pauperiem ſua culpa projectum ſpectare cogatur? *l.3.C. ne fil.pro patr.*

34\. *Parentes optima conſilia capere pro liberis.*

35\. *Rationes aliæ.*

Supereſt,aſſertionem noſtram deducamus ex dictis & exemplis ſacrarum literarum. Et quidem *Exod.22.* ne ſtupratori quidem licet vitiatam ducere, ſi pater vitiatæ dare negaverit,unde poteſtas parentũ manifeſtiſſimè evincitur,quippe,ſine quorum conſenſu irrita fiunt matrimonia, quæ rata haberet ipſe Pontifex.*c.cum cauſa.de Raptor.* Præterea ubique parentibus injungitur,quales filiis dare uxo- 36.

Ex ſacris literis.

re uxores, & filiabus accipere maritos debeant. *Deut. 7. Exod. 21. & 34. Hierem c. 29. Syrac. c. 7. 1. Cor. 7.* Quod ſi ea res fuiſſet in arbitrio liberorum, fruſtra tribueretur parentibus, qui de factis liberorum reſpondere non tenentur, niſi quatenus ex ipſis obligantur. Potius liberis præcipi debuiſſet, ne cum peregrinis ſe commiſcerent, quam parentibus, ne id permitterent, ſi jure idipſum prohibere non poſſent. Cum Benjamitas à conſortio ſuo reliquæ tribus prorſus excluſos cuperent, adeo, ut nec conjugia cum iis communicare amplius vellent, non adigunt liberos ab conjugia Benjamitarum abjuranda, ſed ipſi parentes juramenta ſuis verbis concipiunt, ſe videlicet nec accepturos filias ab illis, nec filios iisdem daturos, quod juramentum fuiſſet planè luſorium, niſi parentes liberorum voluntates in manu ſua habuiſſent. *Iud. 21.* Præterea, cum à voto ad matrimonium valeat conſequentia, ſicut votum Deo factum reſcinditur ob defectum conſenſus paterni, *Num. 30.* ita eò minus valebit promiſſio facta homini ob idem impedimentum, quò majori religione tenemur vota exolvere Deo, quam promiſſa præſtare homini. Ideoque rectè Eraſmus *de inſt. Chriſt. matrim. Nullum opinor in ſacris literis exemplum inveniri, filiosfam. aut pupillos, clam iis, in quorum poteſtate ſunt, contraxiſſe matrimonia, quod illis reclamantibus valuerit.*

37. Nam quod de Eſau affert Bellarmin. qui Cananeas duxerat, indignantibus parentibus, quæ tamen uxores vocantur in ſacris literis, ut & liberi pro ſpuriis non traducuntur, nec conjugium irritum pronuntiatur, quemadmodum Euariſt. Papa matrimonium, inſciis parentibus initum, appellitat ſtuprum, ſcortationem, adulterium: *Tom. 1. Concil.* parum ad rē facere videtur, quia indulgentia jus non facit, nec quid fecerit Iſaac, ſpectandum, ſed quid facere potuerit. Joſeph. *1. Antiq. c. 26.* filio id indultum teſtatur ab Iſaaco, ne primogenitum contriſtaret. Potuiſſet igitur matrimonium reſcindere, ſed ne moleſtiam crearet filio, à jure ſuo receſſit. Uxores fateor appellari eas, quas Eſau ſibi copularat. Sed ſcriptura ſolet ſe conformare communi phraſi, quemadmodum Paulus ait, *1. Cor. c. 8. Deos multos eſſe, Dominos multos*, non quod Deos multos aſtruere velit, ſed quia vulgo linguam accommodavit. Hæredes ſanè & numeroſam poſteritatem reliquit Eſau: ſed legitima an fuerit nec ne, ſcriptura non decidit. Apud gentes verò legitima habebatur, quæ & verbo Dei deſtituebantur, & principia naturæ ſusque deque habebant.

38. *Reſp. ad exemplum Eſavi.*

39. *Ad exemplū Tobiæ.* Exemplum Tobiæ, quod idem Bellarminus affert, vana conjectura nititur. Licet enim abſente patre contraxerit Tobias, tamen qui ſcit Bellarminus, quod ipſi de voluntate patris non conſtiterit, cum & à Raphaele doctus & ductus fuerit, & ex poſt facto præſumatur patris voluntas præceſſiſſe. Sic enim reſpondet Imp: *in l. ſi ut proponis. C. de nupt. Si pater poſtea reſciſcens non contradixerit, valent nuptiæ.* & *in c. mulier. 22 q. 2.* roboratur votum, inſcio patre, factum, ſi pater id cognoſcens non contradixerit, quod traxit Ambroſ. *ex Num c. 30.*

40. *Conſenſus parentum an præcedere debeat.* Juſtinianus quidem *in pr Inſt. de nupt.* vult juſſum patris *præcedere*, idque fieri debere contendit Alber. Gent. *d. li. 4. c. 3. Heig q. 22. n 61. Beuſt. de matrim. c 46.* Verum Hottom. *lib. 1. amic. reſp. c. 3* vocabulum: præcedere, non ita ſtrictè ubique accipi demonſtrat, & Mauſer. *Inſt. de nupt.* nihil referre ait, ſive ſequatur, ſive præcedat conſenſus parentum, dummodo interveniat,

niat, idque probat *ex l. nec filium 12. C. de nupt.* ubi tamen Imper. ait, conſenſum patris accedere debere, non contractis, ſed contrahendis nuptiis, & hoc modo præcedit. Paulus quoque *in l. in ſponſalibus 7. de ſponſal.* exigit conſenſum, non poſt nuptias, ſed in ſponſalibus, adeoque ante nuptias. Anton. Faber. *in jurispr. Pap. t. 9. princ. 4 ill. 10.* affert *l. dotis permiſſio 68. de jur. dotium,* ubi nuptiæ à die ſupervenientis ratihabitionis convaleſcere dicuntur. Sed quod Paulus *in fi.* addit: *Intelligi ſemper filia patrem conſentire, niſi evidenter diſſentiat*, ex ſententia Juliani, inde hic nodus ſolvitur. Nam quia tacitus conſenſus ſufficit, *d. l. 7. & l. 12. de ſponſal.* 41.
ll. 5. C. de nupt. c. 1. §. fin. de deſponſ. Impub. Beza de divort pag. 80 eò quod nulla ſuſpicio metus aut coactionis cadat in parentes: multò facilius præſumitur, quam expreſſus. *Alex. lib. 6. conſ. 218.* Sicut igitur Ariſt. *3. Eth. c. 1* ex pænitentia & dolore ſecuto, præſumit proæreſin: ita animus parentum non alienus demonſtratur à poſteriori, ſi ſcilicet factum filii pater probet. Nam ſi ab initio id reſciſſet, pari facilitate conſilium filii juviſſet. *Panorm. in c. cum nos. de his quæ fiunt à præl. Beuſt. de matrim. c. 46. Connan. lib. 8. n. 6. Anton. Fab. d. illat. 10.*

Cum igitur exempla in contrarium, ex ſacris literis adduci nequeant, noſtrum erit, præter præcepta, etiam exemplis demonſtrare, quam ſit parentum conſenſus neceſſarius, & à ſacris literis requiſitus. Deus ipſe, tanquam primus & communis parens, conjugem obtulit Adamo, & adumbraturus typum Eccleſiæ in conjugio, filio ſuo dilecto deſpondet eam. Iſaac, etiamſi jam quadraginta an- 42.
nis ſuperior, *Gen. c. 25.* non properat tamen ad nuptias inconſultas ſuo impetu, *Argumenta ab exemplis.*
ſed expectat, donec pater mittat, qui conjugem ſibi depoſcat: Et hæc conjunx, ne rogata quidem, ſi Ambroſio credimus, aut quod veriſimilius, & patet *ex verſu 58.* & ex eo, quod donaria legati acceperit, patris voluntati non auſa refragari, à patre Bathuële traditur Eleaſari. *Gen. 24.* Jacob iterum cum Labano contrahit de mandato parentis, quod cum neglexiſſet Eſau, meritam Iſaaci incurrit indignationem. *Gen. 28.* Imò & agreſtis aliàs homo, & ferus venator Iſmaël non dedignatus fuit uxorem accipere à manu matris. *Gen. 21.* ubi ſingulariter id notandum monet Luther. *in comment.* Egregium verò exemplum petere licet ex hiſtoria Samſonis, qui licet perditè arderet Philiſtinam, eò tamen audaciæ provectus non erat, ut amatam abducere auderet, inconſultis aut refragantibus parentibus. *Jud. 14.* Thamara, regia virgo, negat ſe admiſcere fratri, ſed, quicquid hujus facere fas ſit, remittit ad arbitrium parentis. *lib. 2. Sam. c. 13.* Tobiæ dat Angelus conſilium, ut à patre Raguële, Saram uxorem petat, *Tob. 6.* Qui igitur veriſimile ſit, ejusdem Angeli ductu, Tobiam duxiſſe uxorem, inconſultis parentibus, ut inſcitè obiicit Bellarminus.

Nec obſtat, quod ex ſacris literis obiici ſolet: Id genus matrimonia non eſſe 43.
irrita, nec reſcindenda, quia propter uxorem deſeret homo patrem & matrem, *Reſpond. ad tertium argumentum.*
Gen. 11. & quod Deus conjunxit, homo non ſeparabit. *Matth 19.* Qui enim contra præſcriptum divinarum & humanarum legum conjunguntur, non conjunguntur à Deo, ſed ab autore omnis mali, & perpetuo ordinationum divinarum

& conjugii hoſte Diabolo. Bellum juſtum permittit & adjuvat Deus. At idem non favet civili & injuſto.

24. *Lex Roman.* Proinde ſic concludimus de jure naturali, divino, Canonico & Civili, neceſſariò requiri ad legitima conjugia conſenſum parentum, id quod non tantum jure Romano receptum eſt, ut præter jura allegata etiam Gellius docet *li. 2. c. 7.* inquiens: *In ejuſmodi omnium rerum generibus patri parendum eſt, veluti ſi uxorem ducere imperet, aut cauſas pro reis dicere,* ſed etiam apud alias nationes. Lex Wi- *VVisigothor.* ſigothorum fuit: *Ut, quæ nupſiſſet invitis parentibus, ea de bonis eorum non aliter haberet, quam ſi ipſi reliquiſſent. lib. 3. t. 2.* Conſtitutiones novellæ Saxoniæ idem di- *Saxon.* ſponunt *t.* von Ehegelöbnuß ut liceat parentibus liberos, vetita matrimonia ſuo arbitrio contrahẽtes, vel ad dimidium legitimæ, vel in totum exhæredare, *Beuſt. de ſponſal. c. 21.* quod tamen in mitiorem partem Beuſt. interpretatur tantum de *Hiſpan.* Minorennibus. *de matr. c. 47.* Leges Hiſpaniæ *l. 2. t. de matrim. li. 3. fort. l. 4. t. 1. lib. 5. Ord. l. 10. t. 1. part. 4.* non tantum pro irritis habent matrimonia ſine conſenſu parentum inita, ſed & graviſſimis pœnis contrahentes perſequuntur. Galli ſemper detrectarunt decretum Synodi Tridentinæ admittere, *Guibert. de matrim. t. de ri-* *Gall. Genev.* *tu nupt. n. 114.* Quin etiam Henricus II. & Curiæ tam Pariſienſis. *Papon. lib. 15. t. 1. ar. 3. t. 4. arr. 22.* quam Tholoſana. *Corraſ. in paraphr. arr. Thol.* contrarium definierunt, adjecta gravi pœna, ſi quis vel quæ parentum conſenſum contemſerit, vel contemtus autor extiterit. Henricus II. etiam exhæredandi poteſtatem indulget, contra inobedientes hoc caſu liberos, *in Edicto Pariſ. Ann. 1556. lib. 5. corp. Gall. t. 1. l. 2.* Genevenſes ante 20 annum juvenibus, ante 18. puellis non dant licentiã *ou puiſſance de contracter mariage, ſans congé de leurs pares*: nec poſt illam ætatem, niſi pater rogatus, voluntati liberorum præter cauſam refragetur. Tum enim à *Muſcovit.* Conſiſtorio cogi poteſt, cognita cauſa. *l. 110.* Muſcovitarum conſuetudo prorſus tribuit hanc poteſtatem parentibus. Nec enim illic nuptias ambit ſponſus, ſed ſponſæ pater quærit affinitatem apud ſponſi parentes, adeò, ut totius negotii cardo vertatur in manu parentum, *ut teſtatur Sigismund. Baro in hiſt. Muſcov.* Nec nos movere debet exceptio Canoniſtarum, *Iohan. Andr. in c. ſtatutum in 1. de heret. in 6. Felin. in c. 1. ubi late & ut ipſe ſibi videtur, clarius quam unquam alius, de ſponſal. Decian. conſ. 13. Covar. d. §. 8. n. 5. & 7. Iohan. Lup. in c. per veſtras, de donat. not. 3. §. 9.* qui legibus principum omne pondus detrahunt propter defectum poteſtatis, &

25. *Effugium Canoniſtarũ antevertitur.* quia ad ſolum Pontificem pertinet de Spiritualibus diſponere. *c. fin. de jud. in 6.* Nam *li. 2. de iur. Maj. c. 6.* pluribus oſtendimus, non poſſe Principes Politicos ab omni re ſacra abigi, cum & de juramentis diſponant & rebus locisque & perſonis religioſis. Nec verò conſenſum parentum Spiritualibus rebus immiſcemus, cum jura familiarum fluant ex principiis Politicis, & non omne, quod ex ſacris literis deciditur, ſpirituale ſit, cum ſacræ literæ ſæpiſſimè ſeſe etiam ad Politica dimittant.

Unicum ſupereſt determinandum, quousque conſenſus parentum ad conjugii integritatem ſit neceſſarius. Nam Anton. Guibert. *li. 1. qq. iur. memorab. c. 12. & in comm. de ſponſal. & matrim.* hoc argumento negat neceſſarium eſſe conſen-

ſum

ſum parentum, quia in definitione nuptiarum non exprimitur, *l.1. de rit. nupt.* cū tamen definitio evolvere debeat omnia, quæ ſub nomine definiti continentur. *l.1.§. dolum. de dol. malo.* Beuſt. *de matrim. cap. 46.* ſolennitatem ſubſtantialem dicit eſſe conſenſum: Alber. Gentil. *4. de nupt. cap. 3.* conſenſum paternum aſſimilat formæ aſſiſtenti aut removenti impedimentum. Borcholt. *de grad. pag. 46.* reſpondet argumento Guiberti, ut vulgo ſolent, ſcil implicitè fieri mentionē conſenſus in vocabulo conjunctionis: quo modo ſe habeat conſenſus ad matrimonium, indeciſum relinquit. Ego verò, ubi nuptiarū naturam intueor & legem 1. confero cum *l. 2. de rit. nupt.* & cum pr. Inſt. *de nupt.* non aliter controverſiam expediri poſſe video, quam ſi legitimas nuptias ſeparemus à nuptiis abſolutè & in ſe conſideratis, quo reſpectu definiuntur *in d. l. 1.* Nam & bellum abſtractè ita definit Ulpianus *in l. hoſtes. de capt. & poſtl. reverſ.* Unde Socinus occaſionem traxit errandi *in l. 1. de adq. poſſ.* quaſi juſta cauſa ad juſtum bellum non ſit neceſſaria. Ita & legis virtutes abſtractè aſſignat Modeſtinus *in l. 7. de ll.* cum tamen Chryſippus non definiat, niſi bonam legem, quæ ſit regula juſtorum & injuſtorum. *l. 2. ff. Eod.* In conceptu enim nuptiarum non includitur, ut ſint juſtæ vel legitimæ, ſicut nec in conceptu belli, vel legis: ideoque quæ legitimas nuptias faciunt, in definitione exprimenda non fuērunt. Verum legitimæ nuptiæ, & quæ ſubſiſtere debent, ut ait Paulus *d. l. 2.* conſenſum requirunt eſſentialiter, cum eas conſenſus faciat, *l. nuptias de R. I.* Conſenſus verò non eſt perfectus eorum, qui non ſunt ſui juris. *in pr. Inſt. de patr. pot.* Ergo ſicut autoritas patrum complebat poteſtatem populi, *Liv. lib. 1. Flor. Epit. 21.* & ſicut auctoritas tutoris exigitur ad roborandum contractum pupilli, *l. ſi quis mihi. 25. § juſſum, ubi Bart. & Dd. de adquir. hæred. Fels. c. 1. de ſponſal. Hottom. lib. 1. amic. reſp. c. 3.* ita requiritur conſenſus paternus, tanquam complementum conſenſus contrahentium, in quo conſiſtere ſubſtantiam matrimonii jam ſupra diximus. Et hoc in juſtis nuptiis tantum, *in pr. Inſtit. de nupt. d. l. 2. de rit. nupt.* Nam injuſtæ per quamcunque conjunctionem fieri poſſunt, quod in generali & abſtracta definitione Modeſtini ſpectatum fuit. Vulgaris enim eſt iſta definiendi methodus Modeſtino, ut jam *ex l. 7. de ll.* patuit, & ex definitione uſucapionis, quando ait *in l. 3. de uſurp. & uſuc. Vſucapio eſt adjectio dominii per continuationem poſſeſſionis temporu lege definiti*: nec includit titulum aut bonam fidem, ſine quibus præſcriptio non ſubſiſtit. §. 1. *Inſt. de uſu & long. temp. præſcript.*

46. *Curen definitione conjugii non fiat mentio conſenſus.*

47. *Explicatur definitio.*

De conſenſu tutorum & curatorum. Sect. II.

1 *Qui ſint loco parentum.*
2 *Curatoris conſenſum non requiri.*
3 *Sed tamen Tutoris.*
4 *Matris autoritatem majorem eſſe quam tutorum.*
5 *Nuptias non reſcindi per diſſenſum tutorum.*
6 *Conſenſum tacitum pupilli tutori non ſatis eſſe.*
7 *De conſenſu tutorum lex Danorum.*
8 *Statutum Lubecenſium & conſuetudo Brandeburgenſis Marchiæ.*
9 *Quæ non probantur jure civili, quia impediunt libertatem matrum.*
10 *Taxatur conſuetudo Anglorum & lex Guilielmi Siculi.*

1\. *Qui ſint loco parentum.* ET de parentum quidem conſenſu ſatis: Præter quos nominat Paulus *Eos, in quorum poteſtate ſunt liberi l. 2. de rit. nupt.* ſeu ut Lutherus loquitur *in libr. de cauſ. matrim.* Was an Eltern ſtadt mag ſein / quæ verba accipit Beuſt. *de ſponſal. cap. 21.* de avo & proavo, potius, quam perſona extranea, quia tutoris tanta poteſtas in matrimonialibus non eſt, quanta parentum.

2\. *Curatoris conſenſus non requiritur.* Et quoad curatorem res plana eſt, quem Salycet. *in l in copulandis C. de nupt.* & gl. *ib. in verb. Ejus voluntas.* Anton. *Fab. tit. de nupt. pr. 4. Illat. 8.* diſtinguit à tutore, quod inconſultò negligit Sneidevv. *de nupt. in q de conſ. tut.* Quia enim rebus tantum datur curator, ut Bald. ſummat. *de nupt. in q de conſ. tut.* & conſtat *ex d l. ſciendum & d. l. in copulandis.* in perſonam jus non habet, id quod Severus & Antoninus reſcripſerunt in hæc verba: *Ad officium curatoris adminiſtratio pupillæ pertinet. Nubere autem pupilla ſuo arbitrio poteſt.* Proinde malè Hottom. *Inſt. de nupt.* etiam curatoris conſenſum ex honeſtate requiri aſſerit.

Sed tutor præſidet etiam perſonæ & moribus, *Inſt. de tutor.* & ut ait Theoph. *§. 1. de ſatisd. tut. datur in patris locum*, cui idcircò poteſtas elocandi pupillam aſcribitur. *l. 1. l. ult. C de nupt. l. unic. C. ſi rect. provinc. l. 6. de ſponſal. l. ſi tutor junct. l. ſeq. de interd. matrim. inter puell. & tut. c. aliter 30. q. 5. gl. & Dd. in l. 1. C. de ſponſal. & in l. 1. C. de nupt.*

3\. *Sed Tutoris.*

4\. Poteſtas verò hæc minor eſt, quam matris, ut apparet ex judicio magiſtratuum Ardeatium, qui ſecundum matris arbitrium, jus nuptiarum contra tutorem decreverunt. *Liv. lib. 4.* Imo Heigius *q. 22. n. 10.* non tam conſenſum, quam *ſcientiam & conſilium* tutorum exigi cenſet. Conſilium autem, inquit Cajus, *non eſt obligatorium, quia nemo ex conſilio obligatur, etiamſi non expediat ei, cui dabatur, quia liberum eſt cuiq; apud ſe explorare an expediat ſibi conſilium. l. 2. in fin. Mandat. c. cum in veteri de Elect.* Nam ſi conſenſus tutorum perinde requireretur, ut parentum, perinde poſſent tutores matrimonium contra placitum ſuum contractum reſcindere, ut parentes, cujus contrarium ſancitur. *in l. ſi pater. 4. C de ſponſal.*

5\. *Tutoris diſſenſus nequit reſcindere matrimonium.* Supra enim ratio aſſignata fuit, quare conſenſui parentum tantum ſit indultum, quia parentes præ pietate paterna, quam nullus affectus vincit, *l. fin. C. de curat. furioſ.* optima conſilia pro liberis capiunt. *l. nec in ea ff. de adulter.* At hæc ratio prorſus ceſſat in tutoribus, quos tam arctis legibus circumſcripſerunt Romani, quod eorum fieri non ſatis fidem haberent, *Paul. Mont. de jure tutel. c. 32. reg. 2. & 9. Chaſſan. in conſuet. Burg. rubr. des enfans des pluſieurs licts. §. 4. in verb. maintenir. n. 1. & 2.* nec alia de cauſa matrimonia inter tutorem & pupillam prorſus vetuerunt Impp. *tot. tit. C. de interd. matrim. inter pupill. & tutor. l. 36. & ſeq. l. 60. l. 64. l. 67 §. 1. & §. ſed videamus de rit. nupt. Cyn. in l. fin. C. Eod.* nec non inter pupillam & tutoris filium *l. libertum 64. in pr. l. non eſt. 66. l. non ſolum 67. de rit nupt.* quam quod vererentur, ne tutor cum damno pupillæ diteſceret, quam rationem reddit ipſe Tryphoninus *in d. l. 67 & ex eo Anton. Fab. Inſt. de nupt. princ. 6. Illat. 21.*

6\. Unde fit, ut licet conſenſus liberorum tacitus cum conſenſu paterno ſufficiat, *c. 1. § fin. de deſponſ. Impub. in 6.* ad conſilium tamen tutorum requiratur expreſſus, *ut tradunt Dd. in c. un. de ſponſ. Imp. in 6. in l. in ſponſalibus 1. de ſponſal.* & dicente Ulpiano, *quod omnia fiant ex voluntate puellæ l. ſi puella, 6. de ſponſal.*

Wal-

Waldemarus tamen rex Daniæ *libr. 1. Iuris Iulici c. 8.* apertè ad nuptias filiæ 7. Lex Danorum.
requirit conſenſum tutorum & cognatorum, ſine quo ſi quæ nupſerit, multatur bonis paternis, quod defendit Cypræus *cap. 6. de ſponſal. §. 9.* & legibus Dithmarſorum conforme eſſe dicit. Statuta Lubecenſium, quæ in plerisque oris maritimis recepta ſunt, de ea re ſic habent: Wenn eine Witfraw/ ohn jhrer Freunde Rath/ die ſich das auß wichtigen erheblichen vrſachen (de quibus arbitrium permittitur Senatui aut Conſiſtorio) vorwegern/ ſich in die Ehe begibt/ die ſoll von allen jhren Gütern nicht mehr haben/ denn jhr täglichen Kleider. Von jrem Gute gebührt dem Rath 20. Marck/ das vbrige haben jhre nechſte Erben. *libr. 1. Stat. t. 4. de ſponſal.* Conſtat autem in hoc ſtatuto conſilium, poni pro conſenſu, quando dicitur, ſi ex cauſis nolint ratum habere, quod ſe inſciis ſit actum. In Marchia privatur dote, non tantum, quæ citra ſcientiam, conſenſum, & conſilium parentum, ſed etiam tutorum aut proximorum cognatorum, matrimoniũ init. In der Ordnung von Eheſtandt von heimlichen vnd offentlichen Verlöbnuß. Gordianus verò *in l. in copulandis C. de nupt.* cognatorum & affinium auctoritatem prorſus removet, ſolamque voluntatem vult ſpectari ejus, de cujus conjunctione tractatur. Et negant JCti ſtatuta civitatum, quibus tutorum & pro- 9.
pinquorum conſenſus exigatur, valere, quia impediunt libertatem matrimoniorum, *Panorm. in c. 1. n. 7. & ſeq. Feliu. latè de ſponſ. Bald. in d. l. in copulandis in fin. Mauſer. ad t. de nupt. in pr. 1. Beuſt. de ſponſal. c. 21. Conſult. Conſt. Sax. p. 1. qq. matri. q. 7. lib. 1. Coler. deciſ. 5. German.* Quin etiam ſi tutor nolit conſentire, quò diutius bo- 10.
nis locupletis pupillæ frueretur, an propter invidiam aut pleonexian tutoris, ca- Anglorum.
rendum erit pupillæ matrimonio? Angelorum conſuetudo, ſive lex (utrumque enim creditur) in eo maximè peccat, quod matrimonia pupillorum pupillarumque nobilium prorſus ponat in arbitrium & poteſtatem tutorum, qui eos elocant, quibus viſum fuerit, & ſi pupilli conditionem oblatam detrectaverint, multantur ea pecunia, quam ad nuptias ex bonis relictis deſtinatam habebant. *Smith. lib. 3. de Republ. Angl c. 5. Froſſard. lib. 4. c. 90.* Conſpicuè quippe venit contra libertatem matrimoniorum, & liberorum ſalutem reponit in manus hominis extranei, quem nec legum rigor, nec conſanguinitas in fidè retinet, ſed proprii commodi ſtudium ad iniquiſſima quæque hortari poteſt, prout jam alibi à nobis demonſtratum fuit *lib. 2. de jur. maj. c. 3. n. 11. lib. 3. c. 1. n. 8.* Simul etiam damnatur Neapolitan.
lex Guilielmi I. Regis Siciliæ, qui ad nuptias ſubditorum volebat accedere licentiam, ſive conſenſum regis. *Summont lib. 2. hiſt. Neap. c. 3.* Rationem refutationis aſſignat gl. *in c. nullum 36. q. 2.* quia libera debent eſſe ſponſalia: *cap. requiſivit de ſponſal.* & ex hoc fundamento improbantur nuptiæ, ex reſcripto principis conflatæ, *l. 1. C. ſi nupt. ex reſcr. pet.* quibus portas Galliæ etiam omnino occluſit Henricus III. *in Comit. Bleſenſib. 1576. art. 281.*

Utrum deductio ad domum, aut benedictio ſacerdotis pertineat ad eſſentiam matrimonii. Sect. 12.

1 Quinam putarint deductionem ad domũ eſſe neceſſariam ad Eſſentiã Matrimonij.
2 Ex Conſtitutionibus Imperatorum noviſſimis.

3 Ex

3 *Ex jure Canonico*
4 *Vnde argumentum Sophiſticum extruit Bellarminus.*
5 *Quædã eſſe neceſſaria ex natura rei, quadam per conſtitutionem externam.*
6 *Copulationem publicam eſſe neceſſariam, propter honeſtatem publicam.*
7 *Publicè intereſt ſcire, qui cum quibus jungantur.*
8 *Clandeſtinas nuptias inducere præſumtionem fraudis.*
9 *Quod ad omnia, quæ clanculum fiunt extenditur.*
10 *Non eſſe nuptias ſine prævijs precibus publicis auſpicandas.*
11 *Quod & Ethnici obſervarunt.*
12 *Quorſum opus fuerit deductione ad domum.*
13 *Aliorum opiniones & gloſſa examinantur.*
14 *Quid differant hæc duo: Accipi & Duci uxorem.*
15 *Vnde orta phraſis, qua dicimur uxorem ducere.*
16 *Vnde dicatur, Nupta & Vxor.*
17 *Nuptiæ accipiuntur nunc pro contractu nunc pro feſtivitate.*
18 *Omnes gentes ſolitas feſtiviter & cum ſolemnitatibus ſacris exordiri nuptias.*
19 *Solemnitatum quarundam deſcriptio.*
20 *Tres apud Rom. erant deductiones, quarum prima in hortos.*
21 *Tertia in cubiculum.*
22 *Ex qua ſola olim Saxones æſtimabant cõjugium.*
23 *Ideoq; arguuntur ex jure civili, quod nuptias rectius æſtimat ex ſolo conſenſu.*
24 *Media deductio vocatur ad domum.*
25 *Hottom. corrumpit ſententiam Scævolæ.*
26 *Nec non Vlpiani, dum accuſat Trebonianum.*
27 *Solum conſenſum conſtituere matrimonium.*
28 *Solennitates adhiberi tantum ut notas & ſigna externa.*
29 *Nuptias à vulgò accipi pro ſolemnitate potius, quam pro contractu.*
30 *Deductionem ad domum non eſſe neceſſariam eſſentialiter, ſed ut ſolemnitatem à legibus imperatam.*

SUbſtantiam matrimonii collocavimus hucusque in conſenſu libero, & affectu ex quo omnes nuptias conſiſtere dicit Imp. in *Auth. de nupt. c.1. Nuptias. l.26. C. de nupt.* ubi Bald. ait: *propria hîc debet eſſe voluntas.* Cæterum ex JCtorum diverſis deciſionibus ſtatim naſcitur nova difficultas, an ſolus hic conſenſus conſtituat matrimonium, an præter eum, ad eſſentiæ complementum requiratur hodie publica in templo aut coram Eccleſia benedictio, ſicut olim neceſſariò requiſita putatur deductio ad domum, quæ eſt opinio Placentini relata & refutata ab Accurſ. *in c.1. verb. nuptias. Auth. de nupt.* cui inſiſtit Hottoman. *5. obſerv. 9.* Cypræ. *c.5. de ſponſal. §. 4.5.6.* Nam Harmenop. *lib. 4. Epit. t. 4.* expreſſis verbis dicit: *Hodie non nudo conſenſu matrimonium contrahitur, ſed & in ſacerdotum precibus interpoſitis corroboratum fuerit, nec nuptiæ contrahuntur, nec prohibentur, qui contrahunt, à ſe invicem disjungi:* Atque hoc addit conſtituiſſe Leonem philoſophum, *hujus conſtitutio extat inter Novell. Leon. conſt. 89.* & Alexium Comnenum. Poſt benedictionem verò, etiamſi copula ſecuta non fuerit, matrimonium, inquit, ſubſiſtit; & abit in contractum, qui jam ſolvi reſcindique nullo modo poteſt. Ante utrumq; Juſtinianus voluit matrimonium contrahi cum conteſtatione apud defenſores Eccleſiæ, tabulisque conſignatis; *Nov. 74.* imo ipſe Euariſtus Papa *c. aliter. 30. q.5. ex 1. tom. Concil.* Aliter negat eſſe *legitimum conjugium, niſi ab his, qui ſuper fœminam dominationem videntur habere, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur, aut à parentibus aut propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut conſuetudo docet,*

1. *Deductionẽ ad domum non eſſe neceſſariam.*

2. *Ex jure noviſſimo.*

3. *Ex jure Canonico.*

cet.cuſtodita & conſociata à proximis tempore congruo petita legibus dotetur & ſolenniter accipiatur,& biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, ut bonæ ſoboles generentur,& Domino in actibus ſuis placeant. &c.Quæ verba Bellarm. *libr.de matrim.ſacra.c.20.* in nos retorquet, quando conſenſum parentum eſſentialiter *ex d t.aliter.* deducimus,quia,inquit,ſi conſenſus parentum ad eſſentiam matrimonii à Papa requiritur,etiam reliquæ ceremoniæ ibidem expreſſæ & jam enumeratæ,erunt ad eſſentiam neceſſariæ,quod tamen nemo noſtrum facilè concedet. Nos verò diſtinguimus inter ea,quæ neceſſaria ſunt ex ſua natura,& quæ neceſſaria ſunt ex conſtitutione aliqua humana propter cauſam publicæ utilitatis.

4. *Argumentū Bellarmini.*

5. *Diſtinctione ſolvitur.*

Oſtendimus enim *lib.3.de jur.Maj.c.ult.* vectigalia & tributa eſſe quidem ex ſua natura ſeparabilia à Majeſtate,cum in ejus natura non includantur: Verum propter uſus publicos majeſtati erogandos introductum fuit,ne ſeparentur. Inveſtitura requiritur ex natura feudi, *ait Burſ. conſ. 127.n.15.vol.2.* & eſt ſignum feudi neceſſarium, *Roll.à Vall.conſ.50.n.9.vol.3.conſ.1.n.9.vol.4.Borch.de feud.c.7.n.2.* ita ut inveſtitura non facta,non intelligatur feudum conſtitutum, *lib.1.feud.t.25.Iaſ.in prælud feud.verb.Item inveſtitura.Zaſ.part.6.Curt.part 2.q.4.* nec tamen propterea eſt de natura ſeu eſſentia feudi,quæ in ſola fide conſiſtit. *Vultej. lib.1.feud.c.6.* Sic quoque Theodoſius *l.ſi donationem* C. *de nupt.* rectè removet à matrimonii definitione quaſcunque Ceremonias: & nihilominus intuitu publicæ utilitatis poſteriores Impp.& Pontifices voluerunt coram facie Eccleſiæ publicè conſummari nuptias, quas in ducatu Megapolitano, licet publicè contractas, ex ſonticis cauſis ſæpe diſſolvi ſolere notat Borcholt. *de grad. mihi pag. 94.* reprehenſus à Cothman. *in Conſil.* niſi publicis precibus in Eccleſia ſint confirmatæ. Capuanus legatus Pontificis per Bohemiam & Poloniam vetuit matrimonia perfici abſq; ceremoniis publicis,quas ibi nullas invenerat. *Cromer. lib. 7. Rer. Pol.* Idem ſeriò Gallis quoque imperat Henricus III. *aux Eſtats de Bois 1579. Libr.5.t. 2.l. 2. in pr.* ut ſc.poſt tres proclamationes publicè per manum ſacerdotis copularentur.

6.

Cauſæ autem,propter quas deſponſatio publica coram facie Eccleſiæ, neceſſario requiri cœpit,multæ ſunt,primum,quia Reipubl.intereſt, ſcire quinam cum quibus coëant *Heig.lib.1 q.22.n. 6.* ne civitas vel rixoſis matrimoniis oneretur,vel mendicorum copia repleatur. Genevæ coram conſiſtorio coguntur rationes vitæ ſuæ reddere,qui conjugium ambiunt, & qua arte, quibus mediis vitam ſuſtentare poſſint. Alias aut à matrimonio prohibentur, aut poſt eius conſummationem urbe ejiciuntur. Et hanc quidem officii Cenſorii non minimam partem eſſe *in c.de Cenſor.* demonſtravimus Deinde,quia clandeſtina ſponſalia,ut & alii contractus clanculum facti inducunt præſumtionem fraudis, *c quod latenter.de R.I.c.1. ubi gl plura allegans,aut Eccleſ ben l.pen.C.de reſcind.vend.l.non exiſtimo de admin.tut.& quæ præterea afferuntur à Dd.Bal.Sal Aret.Corn.in l.2.de repud. hære. Bald.in l.3.de ſum.Trin.in l.ab Anaſtaſio 5.Notab.C.mand.Cagnol. in l.ſingularia n 80. ſi cert.pet.Tiraq.in præf de retract.convent.n. 13.14.15.Beuſt.de ſponſal.c.13. Heig.libr.1. qq.22.n 5.Menoch.arb.jud.libr.2.caſ.244.Boer.conſ.40.Hottom.q.25.Illuſtr.* & arguūt animum doloſum,qui errorem aut ignorantiam prætexere nequeat. *l. ult. in fin.*

7. *Cauſæ ob quas b.nedictio neceſſaria.*

8. *Clanculum facta inducunt præſumtionem fraudis.*

de rit. nupt. c. ult. § ſi quis verò de cland. deſponſ. A conjugio autem, tanquam Bonæ Fidei contractu voluerunt jura omnem doli ſuſpicionem amotam, & propterea nequaquam clanculum, ſed coram facie univerſæ Eccleſiæ publicè idipſum in-
9. ſtitui voluerunt, *c. 1. junct. gl. in verb. Quod autem 30. q. 5. Luther. in libell. de cauſ. matr. poſt. pr.* ne qua fraus ab alterutra parte ſe poſſit ingerere. Demonax, qui ſub Adriano Philoſophiæ laude ſpectatus fertur, perſuaderi ſibi nunquam paſſus fuit, ut ſacris Eleuſiniis intereſſet. Vocatus ea de cauſa in jus, q. religionem patriam ſperneret, pro concione ſe excuſavit. *Ea ſibi ſacra ſemper ſuſpecta fuiſſe, quod occultè fierent: Si enim nihil, quod eſſet mali exempli, in iis tractaretur, palam inſtituenda eſſe, ut eorum cupidine incenderentur alii: ſi quid ſubeſſet monſtri, ut publicè cognitum aboleretur. Lucian in vit. Demon.* Ea de cauſa etiam Xviri nocturna mulierum ſacra vetuerunt, *ſi Ciceroni 1. de ll. credimus*, quam legem ſi non ſiviſſent expirare, tam crudeli inquiſitione, in Bacchanalia nocturna, remotiſque arbitris inſtitui ſub ter-
10. ra ſolita, opus non habuiſſent. *Liv. lib. 39.* Quod ſi ſacra noctu clanculum inſti- *Nuptiæ ſine publica actis non inchoandæ.*
tui noluerunt Ethnici, multò minus Chriſtiani, hoc ſuum ſacrum, à Deo ipſo inſtitutum, clandeſtini alicujus doli ſuſpicione gravare & dedecorare debent. *Occultæ conjunctiones*, ait Tertull. *li. de pudic. c. 4. id eſt, non prius apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitentur.* Denique quia hoc vitæ genus,

Periculoſæ plenum opus aleæ,

ingrediendum non eſt, niſi precibus prius Deo commendatum fuerit, & benedictio exorata ab eo, qui ſolus cum effectu pronuntiat illud: *Creſcite & multiplicamini*, ad exemplum Tobiæ voluit antiquitas, ut preces lege aliqua imperarentur novis nuptiis, & ſimul Dei numen, in manum convenientibus introduceretur, utpote quod ſuo interventu conjungat ſociandos, ut loquitur Alexius Comnenus in ſua Novell. *Si namq; ait, alteram partem morte forte, aliove caſu, aut mutato conſilio recedere, aliamq; ſibi conditionem quærere contingat, non exigua hinc abſurditas conſequetur, ſi præambulæ nuptiarum preces in ſponſalibus peractæ pro nihilo, & quaſi adhibitæ non eſſent, reputentur, & ſine diſcrimine ea res intelligatur, quaſi Deus inter perſo-*
11. *nas, quæ conjungendæ ſunt, per ſponſalia introductus non eſſet.* Plato item Ethnicus *lib. 5. de ll.* nuptiarum inaugurationem fieri voluit per ſacerdotes, adhibitis ſacrificiis & precibus. Quò ſpectat etiam illud Iuven *Sat. 11.*

Veniet cum ſignatoribus auſpex.

Solebat enim dos inter auſpices conſignari, *ut tradit Suet. in Clau.* Et Cic. ait *pro Cluen. Nubit genero ſocrus, nullis auſpicibus, nullis auctoribus:* &c. qui & idem *auſpiciorum nuptialium* mentionem facit. *1. de divin* Nam Valer. apertè dicit: *Nuptiis etiamnum auſpicia interponuntur, qui quamvis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia uſurpantur. lib 2. c. 1.*

Hæ cauſæ oſtendunt, benedictionem coram Eccleſia non requiri ad Eſſentiam conjugii, ſed accedere, tanquam teſtimonium publicum legitimè & non clanculum contractarum nuptiarum. Deductio verò ad domum ex nulla harum cauſarum requiritur, ſed potius, ut tradat ſponſam in q. poſſeſſionem mariti,

quem-

Digitized by Google

quemadmodum cenſet Cypræus *d.§.5. n. 2.* & videtur innuere Pompon.*l.5. de rit.nupt.* quando *mulierem* ait *abſenti viro nubere non poſſe, cum deductione opus ſit in mariti domum, tanquam in domicilium matrimonii.l.cæterum §. mulieri. de uſu & habitat.l.cum in re. C.de donat.inter vir & uxor.* Sed in hac ratione petitur principiū, 12. *Quorsū opus deductione.*
cum perinde dubium ſit, utrum poſſeſſio mulieris faciat initium matrimonii, an verò maritalis affectio præcedens, ne dicam, quod jure Rom. mulier, etiam domum ducta, maneat ſub poteſtate parentis, aut, quid? ſi mulier in domum mariti nunquá ducatur ſed ipſe veniat in domū uxoris, ut obiicit Gentil *1 de nupt. c.5.* & ſæpe fieri tradit Roll.*q.16.de jur.dot.* Gloſſ.*in d.l.5. in verb. deductione*, opus ait eſſe deductione, *ut ſit ſufficiens nuptiarum teſtimonium*, quod quidem ita eſſe in 13.
dubio paulò poſt dicemus, ſed ad propoſitum Pomponii non ſatis accuratè accommodatur, ut nec reſponſio Philipp.Matth. *ad l. nuptias 30.n.13.de R. I.* qui ait ſermonem eſſe Pomponio, de muliere, quæ abſenti nubit, quo caſu conſenſum mutuum ita demum apparere, ſi in domum mariti mulier deducta ſit. Negat enim omninò Pomponius fieri poſſe, ut abſens mulier nubat, quia ad nuptias opus eſt deductione. Quod ſi deductionem accipiat pro ſigno, fruſtrà dixiſſet ea opus eſſe, cum ſigno non ſit opus ad rem, ſed ad notitiam rei, nec debuiſſet adiicere rationem, quod domus mariti ſit domicilium matrimonii, & proinde deductione in eam opus eſſe. Item cum conſtare potuiſſet de conſenſu matrimoniali mutuo, per literas, per nuntium, per proxenetas, non opus erat præſumtione ex deductione, quia præſumtio cedit claris documentis. Adde ſententiam Cinnæ. *in l.5.de rit.nupt.* qui dicit *abſentem accipi poſſe uxorem*, cui legi apertam vim infert Hottom. & Faber. *2.Sem.2*. quando pro abſentem, legit, *abſens*. Minus tolerter gl. *in d.l.6.verb.abſentem*, fingit, per amicos mulierem deductam in domum mariti abſentis. Ergo mulier non erat abſens, ſed vir, & tamen retinet gl. receptam lectionem de abſente muliere. Præterea, malè negavit Pomponius *in d.l.5.* mulierem abſentem duci non poſſe, quia in caſu à gl. efficto, ſine incommodo id fieri poſſet, ſc. ſi mulier viro non præſente, per amicos ducatur, quemadmodum per legatos magni Principes ſolent ſibi copulare uxores.

Propterea diſtinguimus inter duas has phraſes: *Accipi uxorem, & Duci uxorem* Accipi poteſt etiam abſens, ſed non itidem duci, ſi vocabulum propriè ac- 14. *Aliud Accipi, quam Duci uxorem.*
cipiatur, & ea ſignificatione, qua Romana lingua ipſo primitùs uti cœpit. A ſolennitate enim deductionis ad domum, ortam phraſin, ut uxorem ducere dicamur, annotat Briſſon *libr. 1. Select.ex jur. antiq. & ex eo Borcholt. de grad. Cypræ de ſponſ c.5.§.5.n.2.* Primùm enim dicebatur duci domum, *ut apud Plaut. & Terent.* 15.
paſſim Apud Tacit.*lib.12.Nullo exemplo deducta in domum patrui fratris filia*, apud *Quid ſit Ducere uxorem.*
Auguſtin.*6.de Civ.Dei c 9.* qui inde Deum *Domiducum* denominatum addit. quod deductioni felici auſpicio præſideat. Mox cœpit ſine adjectione dici, *Duci*. Ex eadem tracta ſunt nomina, *Nuptæ & uxoris*. *Neptunus*, inquit Varro, *quod terras &* 16.
mare obnubit, ut nubes cælum, à nuptu, id eſt, opertione, ut antiqui, à quo nuptiæ & nuptus. Conſuetudo nubendi, ſeu velandi ſponſam deſcribitur à Feſto & Plinio & *Unde dicatur Nupta & uxor.*
Servio, nec non à Lucan.*lib.2.*

Digitized by Google

Timidum nuptæ leviter tectura pudorem.
Lutea demiſſos velarunt flammea vultus.

Caput quippe obvolvebat nova nupta flammineo, ſeu velamine lutei coloris, quem inde præ cæteris honoratum putat Plinius, eoque ritu deducebatur ad domum mariti, boni ominis gratia, quod Flaminica, ſeu Flaminis uxor non poſſet divortium cum viro facere. Uſu receptum id quoque erat, apud Judæos, quandoquidem Rebecca, ad conſpectum Iſaaci, obvoluto capite proiicit ſe in terram, *Gen. 24.* qui ritus etiam ab Eccleſia injungitur. *c. fœminæ 3. q. 5. c. mulier. 33. q. 5. c. quæcunq. diſt. 3.* in teſtimonium ſubjectionis, aut pudoris, licet Cypræ. *c. 1. de matrim.* ab Hebræo vocabulum deductum velit. Ubi domum attigerat, inungebat poſtes adipe ſuillo, ſeu lupino, *ut tradit Maſſurius*, ne quid mali medicamenti inferretur. Inde nomen uxoris, quaſi diceres, *Vxoris*, ita ut nomina, *nuptarum, nuptiarum, uxorum, nubendi & ducendi*, ex primæva origine, magis accipienda videãtur de actu ipſo feſtivitatis, quam contractu præcedente. Sic enim Juſtinianus vocabulum nuptiarum explicat, *l. ſancimus. 24. in pr. C. de nupt. Sancimus, ſi quis nuptiarum fecerit mentionem in qualicunq; pacto, quod ad dandum vel faciendum, vel non dandum, vel non faciendum concipitur, & ſive nuptiarum tempus dixerit, ſive nuptias nominaverit, non aliter intelligi, conditionem eſſe adimplendam, vel non extenuandam, niſi ipſa nuptiarum accedat feſtivitas.* &c. Vocabulum quippe nuptiarum, interdum

17. *Nuptiæ duo ſignificant.*

deſignat matrimonium ipſum, *ut in l. 1. & l. 10. de rit. nupt. l. 30. de R. I. l. cui fuerit. de condit & demonſtr. tot. t. Inſt. de nupt.* interdum ſolennitates, quas omnes gentes ad conſummandum matrimonium adhibere ſolitæ fuerunt, ut apud Cajum *libr. 1. Inſt.* nuptias legitimas eſſe dicentem, *cum Romanus Romanam, nuptiis intervenientibus, vel conſenſu uxorem ducit.* Ariſtot. *4. Eth. c. 2.* etiamſi privatus homo non poſſit eſſe magnificus, quia virtutis ſplendor exigit perſonam ſplendidam, poſſe tamen, ait, quemvis magnificentiæ ſplendorem imitari, in nuptiis, quas oportet

18. *Gentes omnes conſueverunt ſolemnes adornare nuptias.*

magnificè & ſine ſordibus inſtitui. Apud Athenienſes quippe lege imperabantur ſympoſia, ſub auſpicia nuptiarum duplici de cauſa, tum Deorum nuptialiũ, tum teſtimonia cauſa, *ut tradit Athenæ. lib. 5. & conſtat ex ratione legis Platonicæ li. 5. de Rep & lib. 5. de ll.* Demoſthenes *or. 11. in Oenot.* id etiam propterea fieri putat, ut, cum liberi concredatur alienæ fidei, traditioni tam periculoſæ aſſiſtant cognati ac maximè neceſſarii. Homerus nuptias filiæ Menelai inſtruit non tantum epulis, ſed & cythara, & choreis, *Odyſſ. 4.* Alexander M. ſuperato Dario, ſuas & octoginta amicorum, infinito luxu & lectorum multitudine, ſuperbas nuptias per quinque continuos dies, hilares habuit cum cantu, & Comicis, Tragicisque actionibus aliisque Indorum regioni familiaribus præſtigiis. *Ælian. libr. 8. variar.* De Hebræorum conſuetudine ſufficiens teſtimonium præbent apparatus Labani, *Gen. 29.* Samſonis, *Iud. 4.* In Cana Galilæa, ubi & ad ebrietatem usque ſolitos convivas potare, ex verbis liquet Strategi. Item, quod in parabolis, ubi nuptiis aſſimilatur regnum cælorum, adiiciatur mentio Epularum magnificarum. *Luc. 14 Matth. 22 Apoc. 1 10. & c. Perer. in c. 29. Gen. v. 22. & ante eum Toſtat. ibid.* Lycurgus in phiditiis voluit cænare ſponſum cum ſponſa, ne ſine ſolennitate ingrederetur

deretur nupta thalamum mariti, nec tamen ultra ſatietatem corpus gravaret, *ut ait Plut. in Lyc.* qui & alibi reprobat exorbitantem ſuæ ætatis luxum, qui non tantum depauperat novos nuptos, & à precibus deſtinatos animos avertit, ſed etiam luxurioſæ ſoboli occaſionem præbet, quemadmodum Diogenes temulento juveni objecit: *Pater tuus te ebrius ſeminavit. Plut. de educ. liber.* Sed de hac re ſermo nobis erit *in c. de Cenſor.* modò demonſtramus ſolitos fuiſſe à ſponſis feſto convivio excipi familiares & neceſſarios, ut de Perſis apparet ex convivio Ahasveri. *Eſth. c. 1.* De Romanis, ex Lucani *lib. 2.* de Catonis & Martiæ nuptiis agentis, qui ordine enarrans, quod ſine Ceremoniis uxor ducta fuerit, hoc quoque addit: 19. *Solennitatis nuptialium deſcriptio.*

non more Sabino
Excepit triſtis convivia feſta maritus,
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.

Item ex Catulli Epithal. Ovid. *lib. 5. Metam. in pr. lib. 6. de Ter. & progn.* & Stat. *lib. 1. Sylv.* nec non *ex l. 6. de rit. nupt. l. pen. de donat. inter vir. & uxor.* Serv. & Don. *in 4. Æneid.* & qui ex recentioribus diligenter totam pompam deductionis collegerunt, & per minimas quasque ceremonias deſcripſerunt, unus ex alio. *Barnab. Briſſon. lib. 1. ſel. antiq. Conna. lib. 8. Comm. c. 3. Sigon. de antiq. jur. Rom. lib. 1. c. 9. Scalig. in Poet. paſſim & comm. in Catull. Calvin. in Lexic. Iurid. verb. Duci uxorem. Cypræ. de ſponſal. c. 5. §. 4. & 5. Borcholt tract. de grad. pag. 78. & ſeqq. Gothofr. ad rubr. C. de ſponſ.* Invenio autem apud autores & JCtos triplicis deductionis mentionem fieri, 1. in hortos, 2. in domum, 3. in cubiculum. De prima quæſtionem decidit ipſe Scævola, in *l. pen. §. virgini de donat. inter vir. & uxor.* quando virginem ſcribit *deductam in hortos mariti, ante diem tertium, quam ibi nuptiæ fierent, inque ſeparata diæta ab eo fuiſſe.* Et hanc negat ex deductione uxorem factam, & proinde ante nuptias data repeti & de dote, facto divortio, deduci non poſſe. Tertia autem deductio inſtituebatur à paranymphis, qui Græcis, autore Suida, dicebantur πάροχοι, *Brecheus in lib. 239. §. 2. de verb. ſign.* & tradebant ſponſam ad lectum, poſt ſe ſurripiebant, puellamque collocandam relinquebant fæminis pronubis, ut docet Aug. *6. de civ. c. 9.* Apul. *lib. 8. Metam.* Donat. *ad Ter. locum: Illam in lecto collocant.* & Catullus his verſibus:

20. *Prima deductio in hortos.*

21. *Tertia in cubiculum.*

Mite brachiolum teres	*Vos unis ſenibus bonæ*
Prætextatæ puellæ.	*Cognita benè fæminæ*
Jam cubile adeat viri.	*Collocate puellam.*

Huic rei, ut deductioni ad domum *Domiduca*, ita *Vinnura pronuba* addita fuit, *ut ait Tertull.* aut Juno, de qua Ovid. *lib. 6. Met.*

Non pronuba Iuno,
Non hymenæus abeſt, illi non gratia lecto.

Saxones antiqui videntur ad matrimonii complementum hanc quoque deductionem requiſiviſſe, quippe, quorum extat ſtatutum, *libr. 1.* Landrecht. *art. 31. & 45. lib. 3. art. 45.* So bald der Mann deß Weibes Bette beſchreitet / ſo iſt er fehig worden / aller fahrender Haabe / ſo das Weib hinder ſich läſſet wenn ſie ſtirbet. Item, der Mann iſt auch ſeines Weibes Vormund ob er ſie gleich nicht eben bür- 22. *Vnde Saxones conſummatum conjugium æſtimabant.*

tig iſt vnd ſie iſt ſein genoſſen/vnd thut jhm ſein recht/wenn ſie in ſein Bette trit. Nam quanquam *lib.5.art.45.* dicitur. Ein Mann wird ſeines Weibes Vormund zur hand/wenn ſie jhme getrawet wird/id tamen Mauſer. *in proœm.t.de nupt.Inſt.* accipit de ſpeciali caſu, quando ſponſæ infertur injuria. Nam pro hac tam agere poteſt ſponſus etiam jure communi, quam pro injuria uxoris, ut probat *l.2.l.15.§ ſponſum quoq; de injur.§. patitur.circa fin.Inſt. Eod.* De cætero diſſidet Jus Saxo-

23. *Quod refutatur.* nicum à civili, *ut notat Zobel.diff.part.3.diff.11. Mauſer.in proœm.t.de nupt.Inſt. Beuſt. de matrim.c.67.& ex ius Cypræ.de matrim.c.3. Nuptiæ enim completæ dicuntur,& legatum ſub conditione,ſi nupſerit, debetur,quam primum domum deducta eſt ſponſa, etiamſi nondum in cubiculum mariti venerit. l.cui fuerit 15.de cond. & demonſtr.* ubi etiam rationem aſſignat Ulpianus, *quia nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, l. 30. ubi latè Ravard.de R.I* quod Cinna quoque reſpondit, *l.6.de rit. nupt.lugendum* ſcilicet *eſſe ab uxore, qui ipſo die nuptiarum periit, licet lectum genialem nondum conſcenderit.* Ambroſius *c.6.de Inſt virg.* idem docet his verbis: *Deſponſata viro conjugis nomen accepit. Cum enim initiatur conjugium,tunc conjugii nomen adſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium,ſed pactio conjugalis.Denique,cum jungitur puella, conjugium eſt,non cum virili admixtione cognoſcitur* Auguſtin. *li.2.de conſenſ.Evang. c.1.* idem probat exemplo Joſephi & Mariæ. *Vnde,*inquit,*Joſephum patrem ejus appellat,nempe quia virum Mariæ rectè intelligimus ſine carnis commixtione, ipſa copulatione conjugii. Et ob hoc Chriſti patrem, multò conjunctius, quia ex ejus conjuge natus fuit, quam ſi eſſet aliunde adoptatus.* Hieronymi verba in eandem ſententiam referuntur *in c.quod dicitur.& c.ſeq.de verb.ſignif.* Quod ſi concubitus, non facit matrimonium,nec lecti conſcenſio,quæ coitus gratia inſtituitur.

24. *Media deductio ad domum.* Solùm concertatio eſt inter JCtos de deductione media, *quam vocat Scip. Gentil.lib.4.de donat.inter vir.& uxor.c.1.* utrum hæc apud Rom. fuerit neceſſaria ad perficiendam eſſentiam matrimonii,eò quod Pompon. *in d.l. mulierem*, neget mulierem poſſe duci abſentem. Quod ſi Scævolam conſulas *in d.l.pen.in pr de donat.inter vir.& uxor.* apertè negat matrimonium conſiſtere in deductione, *cum ex* *An neceſſaria.* *conſenſu contractum intelligatur etiam ante tempus deductionis*: Hottoman. *li.5. obſ.6.* cum aliter effugere neſciret,vim infert literæ,& quia varias interpretationes af-

25 *Contra Hottomani interpretationem.* fert Accurſ. *in d.l.pen verb.attinuiſſe*, quaſi is varias ſcripturas agnoſceret, textũ ipſum in dubium vocat,& pro voce. *Non,* ſubſtituit, verbum *R N D I*, atque ſenſum legis proſus invertit. Reſpondentem enim Scævolam introducit: *attinuiſſe, utrum in quærendo expreſſum eſſet tempus deductionis aut confectionis tabularum.* quod quidem ineptè reſponſum eſſet,cum in quæſtione tempus expreſſum ſit, & apertè propoſitum, *donationem factam,antequam Seja domum deduceretur, tabulaq; dotis ſignarentur.* Præterea ratio adjecta reſponſioni non patitur negativam particulam deleri,quando ait, *conſenſu matrimonium intelligi.* Nam ſi conſenſu contrahitur matrimonium,jam deductione non magis eſt opus, quam tabularum confectione, quam ſolam per nudum conſenſum excludi putat Hottom. cùm tamen non tantum generaliter dictum ſit à Scævola, *ſolo conſenſu ſtare matrimonia,* ſed etiam ad quæſtionem ita accommodatum, ut deductio ad domum excluſa videri poſſit.

poſſit. Quæritur enim, *an donatio valeat Sejæ facta, antequam domum deduceretur & tabulæ dotis ſignarentur.* Reſpondet Scævola *nihil referre, utrum deducta ſit, vel tabulæ ſignatæ, cum hæc non raro fieri ſoleant poſt contractum matrimonium, ſed ſpectandum eſſe principium matrimonii, quod conſenſu intelligitur.* Si reſpondere voluit Scævola ad quæſtionem, non minus per conſenſum deductionem excludere debuit, quã
ſcripturam aut tabulas. Cæterum Hottom. nimis audacter hic involat in textũ, 26
& abſurdæ reſponſionis accuſat Scævolam, ſicut & Tribonianum vitiosè & im- *In eundem.*
peritè inter regulas Juris referre addit hanc: *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit*, cum potius dicere debuiſſet: *In muliere domum deducta nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit*, quoniam Ulpianus *l. cum fuerit de cond. & demonſtr.* unde hæc regula tracta eſt, loquitur de muliere jam domum ducta, & poſtea addit regulam, quam ex ſubjecta materia limitatam putat Hottom. quaſi non ſæpe generalis regula ſoleat ad particularem caſum accommodari, *ut l. 7. §. quin imo. de pact. l. 3. de reb. cred. l. 25. de ſtat. hom.* nec rem ſuam confecit Hottom. etiamſi regulam ea li- 27
mitatione eluderet, cum pluribus aliis in locis, quæ reſtrictionem eam non recipiunt, Impp. & JCti æſtiment matrimonium ex ſolo conſenſu, ſeu affectione maritali, *l. cum hic ſtatus. 32. § ſi mulier. de donat. inter vir. & uxor. §. 1. inſt. de hær. quæ ab inteſt. def. l. ult. in pr. C. de r. pud. ſeu γαμικῇ διαθέσει Nov. 15. in fin. Nov. 22. 74. 117.* ſeu deſtinatione, ut de concubinatu loquitur Paulus *l. 4. de concub.* Nicolaus Papa *c. ſufficiat 27. q. 2.* ſufficere dicit ſolum conſenſum ſecundum leges eorum, de quorum conjunctione agitur. Sicut enim concubina, *l. [illegible] en. de concub.* & ſponſa, *l. 4. in pr. de ſponſal.* ita & uxor ex ſola animi deſtinatione cenſetur, quia aliis re-
bus opus non eſt in iis contractibus, qui conſenſu peraguntur, *l. 4. de fid. inſtrum.* 28
niſi probationis clarioris gratia, & huc faciunt tabulæ & deductio ſolemnis ad domum. Theodoſius enim omnes Ceremonias à nuptiarum eſſentia abſtrahit, *l. cum donat. 22. C. de nupt.* nec tamen inficiatur, quò minus nuptiæ æſtimari poſſint ex ceremoniis, cum ſint notæ & indicia confectarum, quemadmodum Aurelianus Imp. *in l. cum in te. C. de donat. ant. nupt.* donationem à marito factam videri reſpondet, poſtquam mulier deducta fuit, quia in dubio ad ſigna recurritur, & certas notas, quibus opus non fuiſſet, ſi aliunde de inito matrimonio, ſeu de maritali affectione conſtitiſſet. Nec enim ad ſigna recurrit Scævola, *in d. l. pen.* ſed ad conſenſum, cum de conſenſu res certa eſſe proponeretur in quæſtione. Vul-
gus ferè nuptias non aliter definit, quam ex iis, quæ in oculos incurrunt, adeò ut 29
ſi hodie conſulas aliquem ex vulgo, non prius cenſeat matrimonium contractũ, quam ſint celebratæ nuptiæ, ex quo diximus ſuprâ, Nuptiarum nomen dupliciter accipi etiam in jure, tum de feſtivitate conſueta, tum de conjunctione maris & fœminæ. Quod ſi quis igitur quid legaverit, ſub ea conditione, ſi ex familia nupſiſſet, impletam conditionem meritò cenſet Ulpianus ſtatim, atque uxor deducta fuit in domum, quia qui legavit, vulgaro loquendi more, non tam conſenſum, quam ſolennitatem nuptiarum ſpectaſſe putandus eſt, quia verba accipienda ſunt, ſecundum uſitatam ſignificationem, *l. non aliter [illegible] in pr. de leg. 3.* III *Socin. reg. 441. Eberh. in Top. loc. ab opin. vulg. n. 5.* prout in noſtra controverſia apertis

verbis

Digitized by Google

verbis decidit Imperator, *in d.l. ſancimus,* legatum ſcil. cum mentione nuptiarum non videri ante diem feſtivitatis nuptiarum deberi, ſeu ex more antiquo, ante
30 *Deductionē non aliter eſſe neceſſariam, quam ut cōplementum ſolennitatū.* deductionem in domum, quæ ultimam manum Ceremoniis nuptiarum imponebat, ideoque pro complemento nuptiarum nominatur ab Ulpiano, *in d. l. cui fuerit,* & Pomponio, *in d.l. mulierem.* Quæritur enim illic, utrum abſens mulier duci poſſit, ſeu an nuptiæ cum abſente muliere celebrari poſſint, & negat Pomponius id fieri poſſe, quia nuptiarum ſolennitas, quæ deductionem præſentis mulieris requirit, cum abſente expediri non poteſt. Deductionem igitur ad domum ne apud Romanos quidem ad eſſentiam matrimonii requiſitam fuiſſe, ex dictis conſtat & aſſeritur. *ab Accurſ. in d.l.5. & 6. de rit. nupt. in d.l. cui fuerit verb. ducta, de cond. & demonſtr. in d.l. cum in te 6. verb. retrahi, ubi fatuè ait ex ea colligi, traductionem eſſe neceſſariam,* C. *de don. ante nupt. Bald. in l. 28. de don. inter vir. & uxo. l.5. de rit. nupt. Borcholt. de grad. mihi pag. 85. & ſeqq. Scip. Gentil. lib. 4. de donat. inter vir. & ux. c.1. Alber. Gentil. 2. de nupt. c.5. Phil. Matth. ad l. nuptias 30. n.10. & ſeqq. Duaren. c. 2. ſolut. matrim. Anton. Faber t. 9. de nupt. princ. 5 Illat. 12. & 13. Connan. lib. 8. comment. c. 3. n.6. Betſ. de pact. ſucceſſ. Illuſtr. fam. c.6. in pr.*

CAP. IV.

DE POLYGAMIA ET CONCUBINATU.

SUMMARIA.

1. *Quid per Polygamiam intelligatur.*
2. *An Polygamia ſit probata vel conceſſa à ſacris literis.*
3. *Polygamiam repugnare juri naturæ.*
4. *Polygamia quot ſecum trahat incommoda.*
5. *De concubinatu Iudæorum & Romanorum.*

SECT. I.

1 *Polygamiam propriè referri ad uxores.*
2 *Familia non patitur plures maritos.*
3 *Multitudo maritorum repugnat naturæ.*
4 *Polygamia ſucceſſiva.*
5 *Quot modis poſſint multiplicari uxores.*
6 *Contra promiſcuas uxores ex ſententia Salviani.*
7 *Ad conjugium non admitti niſi duas perſonas.*

POſtquam de iis, quæ ad eſſentiam Matrimonii requirit Politicus, actū eſt, ſequitur, ut de numero perſonarum contrahentium, & contractus indiſſolubili perpetuitate pro inſtituti noſtri ratione videamus. Variè
1. *Polygamia reſpicit uxores.* enim in utroque non tantum ab Ethnicis, ſed & Judæis ipſis ſeu populo Dei, imò à Sanctiſſimis patribus & prophetis peccatum fuiſſe, multis videri poſſet: quæ ut ordine excutiamus, & de numero conjugum exordiamur, quā-

quam

quam non minus quæri poteſt de multitudine maritorum, quã uxorum: tamen
experientia & ex hiſtoriis conſtat, Polyg. propriè referri ad uxores. Britanni qui-
dem multi multas ſimul ducebant uxores in commune, *ut refert Cæſ. 5. bell. Gall. &*
Bardeſ. in lib. de fat. ſed quod una uxor ſimul nupſerit multis viris, nulla unquam 2.
in regione uſu invaluiſſe compertum fuit, *Auguſt. 3. de doctr. Chriſt. cap. 12. Thom. 4.*
diſt. 33. q. 1. art. 1. ad 7. Martyr. in c. 3. verſ. 31. Iudic. Montecat. 2 Polit. c. 4. in princ. Schol.
niſi meretrices exceperis, quæ corpore quæſtum quidem faciunt, ſed juſtarum
uxorum loco non numerantur: aut Litvanorum perverſos mores, quibus lice-
bat nobilioribus matronis concubinos maritis ſuis aſſciſcere, ſeu, ut vocabant,
matrimonii adjutores *teſte Ænea Sylv. c. 26. deſcript. Euro.* Ratio quippe familiæ
plura capita non admittit, licet parentium magnus poſſit eſſe numerus, *ut expli-*
cat Colon. Concil. de matrim. c. quod incipit: Cæterum nec naturæ. Nec procreationis 3.
ordo & natura aliter fert, quæ primarium conjugii finem conſtituit, quia ſemel
tantum in anno mulier utero gerere poteſt, imò, ſi lactare infantem, ut à natura
docetur, velit, longius ipſi ſpatium, priusquam iterum concipere queat, indul-
gendum eſt. Quorſum igitur tantus maritorum numerus, qui conceptus vel ite-
ratis congreſſibus impedirent, vel fruſtra agrum jam conſitum ararent? Accedit
incertitudo prolium & educationis neglectus, quæ omnia repugnant naturali
conjugiorum fini, *ut diſputat. Lactant. lib. 5. div. inſt. c. 21.* Proinde, remiſſa ad alte- 4.
rum caput hujus diſputationis bigamia, quando aut vir duas uxores ducit, aut
uxor duobus pluribusve nubit viris ſucceſſivè, ſive poſt legitimum divortium,
ſive poſt alterutrius obitum, illud in medium proponimus conſiderandum, utrũ
excuſari quodammodò poſſint, qui plures ſimul ducunt uxores. Aut enim o- 5.
mnes in medio promiſcuas habent mulieres, quemadmodum Scythas Nomades *Polygamiæ*
vixiſſe teſtatur Strabo, uxores, liberos, adeoque omnia ad vitam pertinentia, præ- *ſpecies.*
ter enſem & cyathum, communia habentes, nec non Scotos ſua ætate Hieron.
lib. 2. contra Iovin. fæminis, prout ſors quamque obtuliſſet, miſceri ſolitos: Aut
multi multas, easque certas colunt, ut de Britannis ſupra retulimus. Aut unus
plures in familiam transſumit, vel ut juſtas uxores, vel ut concubinas, vel ut pel-
lices. Contra priores ſatis diſputatum eſt *c. 1. lib. 1. Pol.* quia ex parte colludunt cũ 6.
Platone, & conjugii ſacra prorſus tollunt, contra quos aſſcribam ſaltem cenſu- *Sententia*
ram Salviani *ex lib. 8. de gubern.* Dei, ubi ait: *Vxorem, inquit Socrates, propriam nullus* *Salviani cõ-*
habeat, Matrimonia enim cunctis debent eſſe communia. Sic namq; major erit concordia *tra promi-*
civitatum, ſi omnes viri fæminis ſine diſcretione omnibus miſceantur, & omnes fæminæ ſe *ſcuas uxores.*
omnibus viris ſine diſtinctione ſubſternant, ac ſic fiant omnes viri omnium mulierum ma-
riti, omnes fœminæ virorum omnium uxores. Nunquid ullum unquam aut Phreneticum
aut Dæmoniacum, varia inſaniarum labe furioſum, tale aliquid locutum eſſe agnovimus?
Tu dicis, maxime Philoſophorum, hac ratione omnes viros eſſe fæminarum omnium mari-
tos & omnes fæminas virorum omnium uxores & parvulos omnes omnium filios. At ego
hac ratione dico, neq; ullum virum, ullius fæminæ maritum neque ullam mulierem ullius
mariti uxorem, neq; ullum pignus ullius parentis filium. Vbi enim promiſcua omnia &
confuſa ſunt, nemo eſt, qui ſuum poſſit aliquid venditare. Nec ſuffecit ſapientiſſimo, ut qui-

dam ajunt, Philoſopho docere hoc, niſi ipſe feciſſet. Vxorem enim ſuam alteri viro tradidit. Scilicet ſicut etiam Romanus Cato, id eſt, alius Italiæ Socrates. Ecce quæ ſunt & Romanæ & Atticæ ſapientiæ exempla: Omnes penitus maritos, quantum in ipſis fuit, Lenones uxorum ſuarum eſſe fecerunt. Sed vicit tamen Socrates, qui de hac re & libros condidit, & memoriæ hæc pudenda mandavit. Plus habet, unde gloriari ſibi præceptis ſuis poſſet. Quãtum ad doctrinam ſuam pertinet, Lupanar fecit mundo. Injuſte damnatus dicitur a judicibus & verum eſt. Rectius enim hæc eum talia prædicantem genus damnaret humanum, ſicut absq; dubio damnavit. Nam cum in hac re doctrinam ejus omnes repudiaverint, omnes eam nõ ſolum ſententiæ auctoritate, ſed quod multo majus eſt, vitæ electione damnarunt. Hæc Salvianus, in quæ peccant & illi, qui in ſecundo ordine cum Britannis

7. certas quidem, ſed tamen multas multi in domos inferciunt, contra quos, cum prolixè diſputatum ſit *lib. 1. Pol. c. 1 ſect. pen. & ult.* ne eandem cantilenam bis repetamus, pergimus ad tertium ordinem, & in genere prius demonſtrabimus: Conjugii naturam adeò adhorrere multitudinem uxorum, ut ſacroſanctum illud fœdus ſtatim diſſiliat, atque plures, quàm duo in communionem adſciſcuntur, quod ipſum etiam commodè retrò trahi poterit, ad impugnandam communionem Platonis & Britannorum.

Sect. 2.

An Polygamia ſit probata vel conceſſa à ſacris literis.

1 *Conjugii veritatem & eſſentiam æſtimandam ex intemerata prima origine.*
2 *Ex prima lege naturæ & divinâ conjugiũ fuiſſe concluſũ inter duas perſonas tantũ.*
3 *Lamechum primum duxiſſe duas uxores.*
4 *Et quidem ex ſtirpe Caini maledicta.*
5 *Ex fæcunditate Lamechi non licet concludere conjugii honeſtatem.*
6 *Patres conſuetudine impunita primitus deceptos fuiſſe.*
7 *An polygamia patrum excuſari poſſit ac debeat.*
8 *Polygamiam ob libidinem ſemper damnabilem.*
9 *Polygamiam ob deſiderium ſobolis non improbari ratione finis, ſed ratione modi.*
10 *Polygamiam repugnare primæ inſtitutioni & legi naturæ*
11 *Nec uſpiam in ſacris literis reperiri probatam.*
12 *Apologia patrum pro primorum patrum polygamia.*
13 *Ignorantia juris naturæ non excuſat.*
14 *Vtrum patres diſpenſationem divinam habuerint*
15 *Quam attribuit Bellarminus impudenter etiam Ethnicis.*
16 *Apud Ethnicos diſpenſatione nulla opus fuiſſe.*
17 *Diſpenſationis divinæ nullam conjecturã extare in tota ſacra ſcriptura.*
18 *Examinantur verba legis Deut. 21 quæ concedi Polygamia videtur.*
19 *Item locus ex 2. Sam. 12.*
20 *Ex Deuter. 25. de ducenda vidua fratris.*
21 *Deum poſſe jus naturæ relaxare.*
22 *Diſpenſationem interdum facere legem.*
23 *Quid per fratrem intelligatur in lege Deut. 25.*
24 *Interpretatio Ochini, Cajet. & Bellarm. ducitur ad abſurdum.*
25 *Non eſſe diſpenſationem Dei imitandam Pontificibus.*
26 *Commodior interpretatio legis Deut 25.*
27 *Non poſſe Patriarcharum polygamiam ab omni labe excuſari vel vindicari.*
28 *Examinatur polygamia ex novo teſtamento.*
29 *Chriſtus polygamiam quomodo improbet ex prima origine conjugii & lege naturæ*
30 *Examinatur ſententia Chriſti, Marc. 10. & Luc. 16.*
31 *Idem probatur ex 1. Cor. 7.*
32 *Plures uxores nec capi poſſe, etiamſi uxor conſentiat.*
33 *Rejicitur polygamia ex 1. Tim. 3.*

Com

COnſideraturis autem totam hanc controverſiam è fundamentis, reflectendi ſunt oculi ad primam originem conjugii, de mandato ipſius Chriſti *Matt. 19. Marc. 10.* Licet enim per variarum gentium, quibuscum vivebant patres, inveteratos errores, lux naturæ quodammodo obſcurata fuerit, & gentilem Polygamiam in ſuas quoque familias pii homines admiſerint, tamen *ab initio non erat ſic.* Res autem quævis fortior in principio, & dicente Tertulliano: *Veriſſimum, quodcunq; primum, adulterinum, quodcunq; poſterius.* Corruptas Lacedæmoniorum leges pravis moribus, non melius putabat Agis Rex corrigi poſſe, quam ſi ad originem & jacta à Lycurgo primordia revocarentur. *Plut arch. in Agid. & Cleo.* Deus autem Adamo non junxit, niſi unam uxorem, quod ſic interpretatur Chriſtus, quaſi eo ipſo indicare voluerit, ne ſint plures, quam *duo in carne una.* Eſto, vocabulum, Duo non ponatur *Gen. c. 2. in fin.* ut obiicit Ochin. *in dialog. pro Polygam.* tamen ex eo ſubintelligitur, quod cum propter ſobolis propagationem maximè opus fuiſſet multitudine uxorum, Deus tamen noluerit pellicem Evæ attribuere, ſed *duos tantum creaverit in carnem unam*, ut totidem verbis verba Moſis repetit & exponit Chriſtus *Matth. 19. Marc. 10.* & Paulus *Epheſ. 5. ad fin* adeò ut Ochinus blaſphemiæ maculam hoc in loco vix effugere poſſe videatur, quando contineri negat in verbis Moſis, quod ibi contineri expreſſis verbis teſtantur Chriſtus & Apoſtoli. Quin etiam ſingulos cum ſingulis uxoribus vixiſſe usque ad Lamechi Caini trinepotis ætatem, qui duas ſibi uxores accepiſſe dicitur, *Gen. 4.* veriſimile eſt, cùm generationes piorum omnes enarrare voluerit Spiritus S. nec tamen digamum quenquam inter eos faciat. Nam ſi in cæteris tacuiſſet, cur nominavit polygamiæ principium in Lamecho. Caini quidem damnatam ſobolem odioſa curioſitate in faſtos referre non debuit, ſed piorum patrum, ad cognoſcêdam propagationem Eccleſiæ, conjugia & poſteritas taceri non potuerunt. Non damnatur quidem Lamech adulterii crimine apertis verbis, *Gen. c. 4.* ut præter fidem ſcripturæ aſſumit Menoch. *arb. jud. caſ. 420. n. 7. 16. 23.* ſed æſtimandus nihilominus effectus ex natura autoris, nec aliud expectandum erat à poſteritate Caini, poſtquam parens à facie Dei, ſeu Eccleſia egreſſus peculiarem ſibi populum condere cœperat, quam ut parentis veſtigia ſecuti, Dei & naturæ ordinem, ſeu inſtituta, præfractè & libidinosè perrumpere pergerent, *ut notat gl Gen. 4.* Satis quippe non erat Lamecho, quod exemplo Caini, manus cæde inceſtaſſet, & in homicidio impune, quaſi re probè geſta, triumpharet, Dei clementia tutiorem ſe futurum jactitans, quam olim Cainum, (ſi modò is ſit ſenſus verborum Lamechi, quem inexplicabilem cenſet Catharinus) niſi & conjugii fœdus improbè diſtraxiſſet, & conſuetudini, quæ poſt etiam bonis patribus impoſuit, improbæ feneſtram aperuiſſet. *Numerus conjugii*, ait Tertullian. *in lib. de exhort. caſtit. à maledicto viro incepit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem effecit* Prodierunt quidem, *ut Joſeph. 5. memorat*, ex ea digamia liberi ſeptuaginta ſeptem, quorum tres filii nominantur à Moſe, paſtoritia, Muſica, & fabrili arte nobiles. Verum ineptè hinc concludit Ochinus, multitudinem uxorum non diſplicuiſſe Deo, cum liberos inde natos inſignitos reddiderit artium præclararum inventioni-

1. *Conjugii veritas aſtimãda ex prima origine.*

2. *E lege primæ conjug. aſtrictũ fuiſſe ad Dav.*

3. *Lamech primus digamus*

4. *Et quidem ex ſtirpe maledicta.*

5.

Digitized by Google

tionibus,quaſi Hippocrates propterea etiam in Ethniciſmo ſuo placuiſſet Deo, quia parens Medicinæ,eius beneficio extitit. Multitudo ſobolis numeratur inter benedictiones conjugii,*Gen.*[illegible] *& 9. Pſal.128.* nec non fortitudo ejusdem, *Pſal. 127.* At quoties inceſti quoque & illiciti concubitus fortem ſimul & numeroſam ſobolem progenerant? *Ingreſſi filii principum ad filias hominum,ait Moſes genuerunt Nephilim potentes à ſeculo,& viros magni nominis.Gen.6.*Salomonem elegit Dominus,præ omnibus filiis Davidis, *2.Sam.12 v.24.* ſed adulterium cum matre ipſius præ omnibus ejusdem operibus,extremo odio proſequebatur.*Ibid.v.10.*Ne dicam interim, artes filiorum Lamechi ad gulam potius, voluptates corporeas, & bellicam crudelitatem,quam ad Dei cultum & ſalutem Reipubl. reſpicere,ut *ad c.4.Gen.*Theologi notare ſolent.

6. *Patres conſuetudine decepti.*

Poſtquam inter gentes à poſteritate Caini introducta Polygamia, legem naturæ,Deique primævum ordinem,longa conſuetudine, obfuſcare & tantùm non penitus obliterare cœpit,quid mirum,ſi Sancti quoque patres, quod inculpabile videbant coram mundo,divina diſpenſatione ſibi licere putaverint? Nam & Electis imminere periculum,ſi vitiorum ſeges eos ubique circumſtet, innuit Chriſtus,*Matth.24.*& Noah,Loth,convivæ nuptiarum, ebrietate laxaſſe animos leguntur,decepti præpoſtera conſuetudine,quos tamen,quis poſſet in integrum excuſare?

7. *An polygamia patrum excuſanda.*

In utramque enim partem ſolent Theologi patrum hanc polygamiam diſputare,dum alii eos prorſus excuſant,diſpenſatione Dei peculiari tutos *Martyr.c.8.lud.Oſiand.in lib.* von den verbottenen Heurathen.*Brent.q 4 lib.* wie in Eheſachen Chriſtlich zu handlen ſey. *Meiſner.ſect.2.qq.cap.5.q.1.quo inclinat Philipp. in Eth.c.gaudemus § nulli.de divort.Lombard.& Thom.4.diſt.33.q.1.art.2.Bellarm.de matrim ſacr.1.c.11.Alphonſ.de Caſtr.de hær.verb.Nuptiæ.Catha.5.contr. Cajet. cap.de ſacr. matr.Baſſol.d.diſt.33.q.1.ad princ.Turrecrem.in c.dixit Sara. n.6. & 7.32.q.4. Menoch. arb jud.caſ.420.n.19.& ſeqq.Perer.c.16.Gen.diſp.1.prolixè. Azor.lib.6.Inſtit.Moral.c.13. q.1.*alii,peccaſſe quidem contra primam Dei inſtitutionem, quam ignorare non debuiſſent,confitentur,ſed probabili ignorantia eosdem excuſant, *Aretius loc.56. Beza de Polygam in reſp.& arg.Danæ. libr. 2.Eth. Chriſt. c.4. Geſner.c.4.G*[illegible]*.q.1. Menzer.de conjug.t.de perſon.Herbrand t.de conjug.Beuſt.par.2.de matrim. c.3. & huc inclinat Philipp.in t.de conjug.& videtur non obſcurè idem arripere Chemnit. part.2. Exam. de Matrim.can.2.*

8. *Polygamia ad libidinem ſemper damnabilis.*

Conſtat autem [illegible] utriusque partis defenſores,& aſſeritur ab Auguſtino *lib.3.de doctr.Chriſt.c.12.* ſi qui ex patribus plures duxerint uxores,non amore ſobolis,ſed vel libidinis gratia,vel ex alia aliqua cauſa minoris momenti, à peccato excuſari non poſſe,quia libidini morem gerere,per ſe peccatum eſt,idque multò magis,ſi ejus gratia jus naturæ,aut honeſtas ſive præceptum divinum violetur.Nec enim Salomon tot uxores & concubinas prolis ſuſcipiendæ cauſa ducere voluiſſe præſumitur,nec eum in finem Betſabeam ex privatis ædibus extraxit David,imò ne Jacob quidem Rachelem propterea ſuperinduxit,quod Lea ſterilis eſſet,ſed quod illius amore jam diu incenſus eſſet. *Gen. 29.* Et ſi propter ſobolis augmentum multiplicandæ eſſent uxores, cur hujus conſilii memoria non ſubiit primos parentes, quorum ætate aut opus erat propagatione generis huma-

humani quam maximè, aut poſt eam opus nunquam erat? Qui verò pluribus 9. *Finis polygamia non improbatur, ſed modus.*
conſueverunt uxoribus prolis tollendæ gratia, quo fine uxores Jacobi, ipſi ſuppoſuerunt ſuas quæque ancillas, & Sara Abrahamo conceſſit Agaram, etiamſi in propoſito non peccarunt, tamen vix eſt, ut excuſari poſſint de modo. Nam & vago concubitu, qui vixerunt ante diluvium, creverunt & multiplicati ſunt, ſed Deus multitudini ex libidinibus prognatorum vehementer iraſcitur. *Gen.6.* Filiæ Lothi, quod putarent totum genus humanum interiiſſe, ut ſibi reſervarent ex patre poſteritatem, bona quidem intentione, ſed inceſta commixtione in ejus ſinum ſe effundunt. *Gen.19.* Nec enim ſufficit excuſatio Irenæi *lib. 4. c.51.* Chryſoſt. *hom.44.in Gen.* Theodoret. *q. 69. in Geneſ.* quod bona intentione, deſiderio prolis patrem ad inceſtum ebrium induxerint, quia, *ut rectè obiicit Auguſti. lib. 22. contra Fauſt.a c.42.uſq; ad c.46.* non ſolùm quo fine, ſed & quo modo quodq, fiat, videndum eſt.

Multitudo verò uxorum, repugnat tum primæ Inſtitutioni divinæ, tum 10
juri naturæ, quorum neutrius ignorantiæ prætextus quenquam excuſat à crimine. Licet autem Adami verba tantum referat Moſ. *Gen. c. 2. v. 24.* ea tamen Deo ipſi tribuit Chriſtus *Matth. 19.& Marc. 0.* & hinc concludit: conjugium unius viri & unius uxoris, duorum in carne una, inſeparabile ab initio à Deo conſtitutum fuiſſe, cui nulla obrogare quantumvis piorum hominum facta ſive errores potuerunt. Non enim exemplis judicandum, ſed legibus. Divortia, his iiſdem verbis vetita, Moſes duritiei Judæorum juſſu divino conceſſit, quemadmodum totos quadraginta annos, dicente Paulo, *Act.3.* ἐτροποφόρησεν ingenium ipſorum patienter, ſed nullibi tamen probavit. Polygamiam verò ne ullibi quidem con- 11
ceſſit, nedum ut probaverit, adeò ut tota hæc multas ducendi uxores licentia in *Polygamia nuſpiam probata.*
factis conſiſtat, non legibus. Auguſt. *lib.16.contr. Fauſt.* Abrahamum ſic excuſat: *Quia tunc mos erat, peccatum non erat.* & *lib.5.de civit. Dei c.38.* lege nulla ait polygamiam multiplicandæ poſteritatis cauſa prohibitam fuiſſe, quod prolixius repetit, *lib.22.contr.Fauſt.c.47. Peccata alia ſunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Si naturam conſulas, non laſciviendi, ſed generandi cauſa illis mulie-* 12
ribus utebatur: (Loquitur autem de Jacobo) *ſi morem, illo tempore, & in illis locis hoc* *Apologia pro patribus.*
factitabatur: ſi præceptum, nulla lege prohibebatur. Sic & Hieronym. *ad Gerunt.* excuſat Jacobum, quod more gentili inter gentes ſeductus putaverit ſibi id licere, quod licebat omnibus. *Habuit,* inquit, *duas uxores, ſed in Meſopotamia & ſub Labano,* & tertiam cauſam excuſationis pro Abrahamo affert Ambroſ. quod ex Chaldæa retinuiſſet aliquid gentile, cum non deſint, qui Abrahamum in Chaldæa ab initio credant idolis ſerviiſſe, ducta verborum *Ioſ.c.24. Trans fluvium habitarunt. &c. Philo in libr.de Abr. Genebrard. in Chronol. Maſius in d.c. 2.Ioſ.* Cæterum Abraham non acerſebat ſibi Agaram ultrò, ſed exoratus à Sara ob ſolam ſpem poſteritatis: Jacobo verò & aliis probabilis imponere potuit ignorantia, *ducente Philip. de conjug.* ut ſibi licere crediderint, quod communi more cæteris gentibus licere viderent, & hinc piè excuſari ex parte poſſunt, dubito verò an ex integro, quia contra jus divinum agentem ignorantia nulla ſecurum facit. Licet enim vox &

Digitized by Google

lex Dei à Moſe nondum conſignata eſſet literis,quod intelligit Auguſt. quando polygamiam lege vetitam fuiſſe negat: tamen à ſanctis patribus ignorari non potuit,præcipuè cum ipſi naturæ à prima creatione quodammodo inſcripta fuerit,ut mox dicemus.

13. *Ignorantia juris naturæ non excuſat.*

Excipiunt verò,qui patrum polygamiam prorſus à vitio liberant, quod Deus præſumatur de lege prima propter ſobolis multiplicationem diſpenſaſſe, quod fieri quidem potuiſſe non negamus, cum ſolus is, qui legem tulit, legem tollere

14. *Verum Deus diſpenſarit cum patrib.*

queat,vel totam,vel in parte,ſicut rapinam imperavit Hebræis,ex Ægypto exituris: Verum,ut de poteſtate certi,ita de voluntate Dei prorſus incerti ſumus, nec de ea quicquam affert Bellarminus, *lib.1.de matrim.Sacr.c.11.* præter repetitionem factorum,imò quod magis mireris,etiam cum Ethnicis diſpenſaſſe Deum affirmat, *prop.5.* quod (quod vel ipſi Azorio diſplicet *lib.6.c.13.q.1.*) quia,teſte Auguſtino,apud eos,cum quibus vivebant Laban & Jacob,mos erat inculpabilis,nulla lege prohibitus,ducendi plures uxores, ac ſi Deum diſpenſaſſe contendas de

15. *Bellarmini impudentia.*

cultu ſuo,quia mos erat apud gentes colendi idola, loco veri Dei, & is quidem inculpabilis inter eos & nulla lege prohibitus. An verò conniventia & permiſſio Dei ſtatim arguit diſpenſationem? Eſau, inquit, multas accepit uxores, *Gen. 26.28.* & ſcriptura eum non reprehendit. Scriptura non reprehendit defectionē decem tribuum,nec Libnenſium rebellionem,nec inceſtum Lothi, *Geneſ.19* quæ

16. *Apud Ethnicos non opus erat diſpenſatione.*

tamen à Deo per diſpenſationem non probantur. Circumſtantias verò tales adjicit Spiritus S. *Geneſ.28. à verſ.6. ad v. 10.* ex quibus non obſcurè quatuor ingentia Eſaui crimina deteguntur,Epicureiſmus,religionis irriſio, ἐπιχαιρεκακία, & hypocriſis. *Geſner.in c.28.Moſ.q.2.* Et quorſum opus erat diſpenſatione divina inter gentes? Qui ad diſpenſationem Dei,quando de polygamia patrum agitur,cōfugiunt,cauſam accerſunt ex promiſſo Abrahæ & Jacobo facto, de multiplicatione ſobolis ad numerum ſtellarum,cui putant ſine multitudine uxorum ſatisfacere Deum non potuiſſe,quaſi non in prima naſcentis mundi ætate ſine polygamia repletus fuiſſet orbis terrarum, nec potuiſſet Deus tam fœcundam facere unam uxorem,ut duodecim vel etiam plures fœtus, benedictione ſingulari edidiſſet. Cæterum cauſam conceſſæ polygamiæ alligant tantùm populo Iſraëlitico, quippe cui promiſſio facta erat, & quem, tanquam primitias hæreditatis ſuæ, maximè propagatam voluit Deus,ſed quid hæc ad gentes? An ad Idololatrarum propagationem,quorum jam ſic ſatis magna copia per medium triticum ſubnaſcebatur,debuit Deus jus naturæ relaxare,& præcepta ſua revocare? Cur igitur extirpationem eorundem ubique minitatur,& Cananæos propter vagas & luxurioſas libidines è provincia ſuſtulit, cum potius eorum multiplicandorum gratia debuiſſet ſuam,legem è natura eradere,ſecundum Bellarm, qui *d.prop.5.* generalem facit Dei diſpenſationem,quia ſoboles non tantum propagari debuit in populo Dei,ſed & apud gentes:quaſi vel Deus tam ſollicitus debuerit eſſe de poſteritate infidelium, vel gentes tam paucæ extiterint, quot numero fuerunt Patriarchæ,à quibus pendebat origo populi Dei, ut ſine relaxatione legis naturalis in omnes oras ſeſe diffundere,& ſemine ſuo orbem replere non potuerint. Quòd

ſi alte-

ſi alteram cauſam adjeceris ex *Iuſtin.colloq.cum Trypho.Hieron. ad Gerunt.& Ambroſ. lib.1.de Abrah.c.4.* diſpenſatum eſſe à Deo cum bigamia Abrahami, quia debebant binæ ejus uxores gerere typum duorum populorum in Eccleſia, ut explicat Paulus *ad Gal.c.4.* adhuc continenda erit diſpenſatio intra cancellos Eccleſiæ, nec impunè licere poteſt gentibus promiſcuè, quod Deus toleravit in primordiis ſubnaſcentis ſuæ Eccleſiæ.

Vellem autem à Bellarmino intelligere, unde diſpenſationis à Deo factæ conjecturam hauſerit. Nam quæ ſine autoritate ſcripturæ aſſeruntur, eadem facilitate reiiciuntur, qua aſſeruntur. Elias quidem cognitam habuit iram Dei in Quinquagenarios, *2.Reg.c.1.v.15.* per revelationem Angelicam: Simeon contulit ſe in templum divino inſtinctu & occulta inſpiratione Spiritus Sancti. *Luc.2.* Rebecca Deum conſuluit de cauſa colliſionis infantum in utero, *Gen.25.* Samuelem non piguit ejuſdem quærere revelationem de aſinis Saulis. *1.Sam.9.* Hebræos jubet Moſes, voce & demandato Dei, aurum & argentum Ægyptiorum ſubtrahere, *Exod.11.* quanquam in eo nihil conceditur vel contra jus naturæ, quo ſunt omnia communia, vel contra præceptum Decalogi de furto, cum Ægyptii deberent Judæis pro laboribus, & jura permittant etiam privatis hominibus, quam per injuriam magiſtratus nanciſci nequeant mercedem, vi rapere: Sed quod Deus legem naturæ implantatam, & voce Adami promulgatam revocaverit, ſeu de polygamia in gratiam patrum diſpenſaverit, id nullo ſacræ ſcripturæ teſtimonio probatum reddi poteſt. 17 *Diſpenſationis veſtigium nullū extat.*

Licitam tamen paſſim fuiſſe polygamiam probat Bellarm. *d.prop.4.* ex lege *Deut.21. Si quis duas habuerit uxores, unam, quam amat, alteram, quam odit.* &c. Quanquam verò ex hac lege ne licentia quidem plures ducendi uxores evincitur, eò quod odioſa potuerit eſſe repudiata. tamen, nihil inde ſequitur, niſi Deum in populo ſuo, peculiarem in finem, ad multiplicandam poſteritatem Abrahæ, polygamiam toleraſſe, licet ipſa ſine peccato non fuerit. Tolerat Deus etiam vagos concubitus, quando jubet abſtinere à fratribus & ſororibus, ſive foris, ſive intus genitis. *Lev.18.* Videtur tolerare meretrices, quando meretricium vetat inferri in ærarium templi. *Deut.23.* Quod autem toleratur, non ſtatim præcipitur. 18 *Examinatur lex Deut.21.*

Præceptam verò eandem auguratur Bellarm. *d.c.11. in princ.* dum Nathan à Deo dicit traditas omnes uxores Saulis in ſinum Davidis. *2.Sam.12.* Martyr. *in c. 8.Iud.* reſpondet, Deum ſimul legem ſuam remiſiſſe. Quid verò? an ſimul præcepit Deus inceſtum? quia uxoris ſuæ Michol novercas, non magis poterat David ducere, quam ſuam novercam, cum conſanguinei uxoris ſubeant eundem gradū cum conſanguineis mariti. Quantò rectius accipimus exprobrationem Nathanis de dominio, quod Davidi Deus dederat, in domum & uxores Saulis, ut iis uti poſſet pro libitu, nemine prohibente. David enim nullam uxorum Saulis legitur in contubernium accepiſſe. 19 *Item locus 2.Sam.12.*

Affert Ochinus *in d. dial.* præter ſuperius dicta etiam legem *Deut.25.* de ducenda vidua fratris, de qua acrem diſceptationem excitavit divortium Henrici IIX. Angl. Regis & interpretes Bibliorum in varia effugia conjecerunt duæ diverſæ 20 *Itē Deut.25.*

Digitized by Google

verſæ leges. *Lev.18.& Deut.25.* Alicubi enim prohibetur conjugium inter fratrem & fratris viduam, alicubi conceditur. Et quidem in ſimili caſu, cum Grimoldus dux Bavariæ Theodonis fratris viduam, Willetrudin duxiſſet, à S. Corbiniano vehementer reprehenſus legitur. *Henning.in Geneal. Bav.* Cæterum Roffenſis, & Cochlæ *in lib.de matrim.Reg.Angl.* præſupponentes, quod latius diſputatur à Thom. *1.2 q.105.art.4 Caj.t.22.q.154.art.9.Sylveſtr.in verb.Papa.§.17.Sot.4.diſt.4.q.1.art.* *Azorio lib.6.Inſtit.Moral.c.2. Alph.à Caſtr.1.pot leg.pœn.c.ult.Bellarm.lib.1.de matr. ſacr.c.27.* In c.18.*Lev.* prohibitos gradus, lege forenſi & non naturali prohiberi, pergunt inde demonſtrare, facilè potuiſſe ob cauſam priori legi judiciali per poſteriorem obrogari, & Bellar. ait *d.c.27.§.probatur ultimo. Quid abſurdius, quam ut*

21. *Deus poteſt jus naturæ relaxare.* *naturæ auctor contra naturam pugnet.* Atqui oblitus erat, quod paulò ante *c.11* diſputaverat, Deum in polygamiis patrum relaxaſſe jus ſuum & naturæ. Annon tum quoque autor naturæ pugnavit contra naturam? Et ſi ibi relaxavit jus naturæ, cur non tam potuit idem hic relaxare, quam jus judiciale, cum, ſicut hoc ſitum eſt in arbitrio legiſlatoris: ita illud in manu Dei. Solum hoc objicit Bellarm *§.Dices fortaſſe* quod diſpenſatio non facit legem. Pro lege igitur non habentur à Bellarm. *c.autoritatem.15.q.6.c.cum quidam.§.illi vero.de jure.l.ult. qui ſatisd.cog.l.5.§.ult.de capt.& poſtl.l.ult. de legation.*

22. *Diſpenſatio facit legem.* aut an exceptio legem non facit? nec privilegium rectè definitur Ciceroni, *lex de privato lata, quæ juri communi derogatur? 3.de ll.Iſid.5.Etym.c.18.l.ſingulare.l.jura de ll.l.1.§1.ad Munic.c.privil.81.q.* Solet enim privilegio interdum una perſona, interdum communitas interdum factum ſingulare à communi regula excipi, & privata lege de novo confirmari, quemadmodum hoc caſu factum cenſent Auguſt. *q.61.in Lev.Lyra. in c.18. Lev.& Beza de polyg.Item, de repud.& divort Martyr.in c.8.Iud.*

23. *Quid per fratrem intelligatur Deut.25.* Per fratrem hoc loco intelligit Calvinus *in c.18.Lev.propinquos*, quibus lege licebat cognatorum uxoribus conſueſcere, quo ſenſu Loth dicitur frater Abrahæ, Sara ſoror ejusdem *ſecundum Auguſt.16.de civit. Dei c.12.& 19. Ioſeph.1. Antiq.c.14.& 15.* licet Hieron. *in qq.Hebr.ſuper c.20.Gen.& Clem.Alex.lib.2 Strom.* *Dominic.de Sot.1.de juſt.& jur.q.3.Cajetan ſuper c.11.& 20.Gen* Saram pro genuina Abrahæ ſorore habeant, Item cognati Chriſti vocantur ejus fratres & ſorores, *Matth.12* & ſunt qui Athnielis cum Calebi fratris filia conjugium eo item effugio excuſent, *Iud.c.1.* licet ibi expreſsè mentio fiat, fratris minoris natu, qua pluſ ſi alias Scriptura, dum vagè nomen fratrum uſurpat, uti non conſuevit. Objicit Bellar. quæſtionem Saducæorum, *Matth.22.* qua producebatur mulier, ſeptem fratrum ſucceſſivè conjunx: item Judæ judicium, *Gen.38.* qui Thamaram tribus filiis, uni poſt alterum elocabat, nec non verba Naëmi nurus ſuas in patriam reverti ex itinere, quo ſe comitabantur, jubentis, fruſtraque ex utero ſuo ab iis maritos expectatum iri addentis. *Ruth.c.1.*

24. *Abſurda interpretatio Ochin. & Bell.* Cæterum nos hanc litem ſuis autoribus relinquimus, & accipimus, ſecundum ſententiam Ochini, Cajetan. Bellarm ex lege *Deut.25* non tantum polygamiam, ſed & inceſtum imperari, contra quam ſancitum fuit *Levit 18.* Quod illi putant potuiſſe mulieris cū mariti fratre nuptias in hoc caſu licitas fieri diſpenſatione

ſatione divina, cum tamen aliis quibuscunque caſibus id genus nuptiæ pro damnatis & nefariis haberentur, quid abſurdi ſequitur, ſi polygamiam hoc unico in caſu Deus conceſſerit, aliàs ubique deteſtandam? Exceptiones enim à jure ſtrictè interpretandæ ſunt, & ad ſimilia non transferendæ, nec potuerunt ex hac lege Pontificii quicquam ſubſidii petere pro diſpenſatione Papæ, quia, quod à Deo autore ſuarum legum factum eſt, homo, infra eas conſtitutus, imitari non poteſt, & quod Deus fieri voluit ob certitudinem ſtirpis in populo Judæorum, & ad excitandum ſemen fratri præmortuo, ad alias cauſas diſpenſationum trahere nemini licet, quia amplianda non ſunt, quæ fiunt contra præſcriptum Juris. 25. *Dei diſpenſatio nõ fuit imitanda homini.*

Verum ſi ſenſum & verba hujus legis intimius paulò inſpicere velimus, quicquid ſit de inceſtu permiſſo, certè polygamia inde probari non poteſt, niſi imbecilla ratiocinatione, quâ præſupponitur, fieri poſſe, ut ducturus fratris uxorem, jam ſuam ſibi habeat. Interpretatio verò ſemper ita facienda eſt, ne ducat ad abſurdum. Abſurdum autem eſt, ſi putemus, Deum, qui vetuit ad vitandum odium & injuriam uxoris, ejus ſuperinducere ſororem, *Lev. c. 18.* voluiſſe, ut cauſa prohibitionis non amota, in conſortium matrimonii cum legitima uxore comiter conſiſtentis aſciſceretur fratris uxor, à qua graviores timendæ eſſent rixarum & diſcordiæ ſcaturigines, quam à ſorore ipſa. Proinde verba, ſub initium legis poſita, quibus ipſa limitatur & contrahitur ad fratres ſimul cohabitantes, indicant eam conceptam eſſe, non de uxoratis, ſed, qui, cum uxore carerent, uxoratis cohabitare poterant. Et huic interpretationi non tantum conſonat factum Judæ, ex quo legem explicare ſolent, licet ante legem latam, ex errore magis, quam recto judicio, Judas nurum ſuam & filiis elocabat, & ignotam, non ſecus ac ſi id impunè ſine labe criminis licuiſſet, violabat, ſed & quæſtio Saducæorum, quia ſi ex ſeptem fratribus quiſquam binas habuiſſet vel plures uxores, captio ipſorum multò reddi potuiſſet intricatior, & difficilior dubitatio. 26 *Commodior interpretatio Deut. 25.*

Proinde, cum polygamia nulla lege divina ſit conceſſa, nec de diſpenſatione Dei ſpeciali quicquam pateat ex ſacris literis, in ſuſpenſo relinquimus, utrum patres plures ducendo uxores peccaverint, quia id ſibi licere, probabili ignorantia & per Orientem recepta conſuetudine decepti, arbitrati ſunt. Multum quidem poteſt probabilis ignorantia ad excuſandum peccatorem, ſed contra legem Dei & jus naturæ, non præbet ſatis tutum refugium. Eſto, perſeveraverint patres in polygamia ſine pœnitentia: Etiam duas ſorores non repudiavit Jacob, nec Betſabeæ nuntium remiſit David, quorum neuter in univerſum excuſari poteſt. Non dubium autem eſt, quin etiam Patriarchæ cum Davide ſubinde orarint: *Ab occultis munda me. Delicta quis intelligit?* & quam multa quidẽ non rectè fiunt, ſed non ſatis erudita conſcientia? quam multa eorum, quæ contra præſcriptum divinum geſta ſunt, memoriam noſtram fugiunt? Et tamen ſeriam de omnibus pœnitentiam agentibus, peccata remiſſurus eſt miſericors Deus. 27. *Patriarchas polygamiam non poſſe ab omni labe vindicari.*

Ubi verò à veteri lege pergimus ad novam, de diſpoſitione divina nemo cum Ochino dubitare poteſt amplius. Nam quod Bellarm. *lib. 1. de ſacram. conj. c. 10* & Piſtor. *in peculiari lib.* eundem errorem improperent Luthero, ſatis ad eas 28. *Ex novo teſtamento.*

calumnias reſponſum eſt, libro germanico, *Piſtorii nugis oppoſito*. Chriſtus enim
Matth.19. Marc.10. ſublata prava quacunque conſuetudine revocat Judæos ad
primam conjugii originem, ubi præceptum eſſe ait ab autore ſexus humani, ut
duo ſint in carnem unam, & hinc texit argumentum, quo ipſe quidem conclu-
dit, divortia ex prima conjugii inſtitutione & de voluntate Dei eſſe illicita, ſed &
polygamia eadem opera prorſus tollitur & prohibetur. Infert enim Chriſtus
29 *Per dictum Matth. 19.* Non licere cuiquam diverti ab uxore, quia factus eſt cum ea una caro. & qui uni-
tatem hanc diſſolvit, dicitur ſolvere, quod Deus ligavit. Qui jam alterā uxorem
ſuperinducit primæ, licet hanc non abdicet in totum, tamen ſeparat ſe ab ea ex
parte, quia animum & corporis uſum ab illa transfert ad ſecundam. Separat ſe-
30. *Marc.10. & Luc.16.* tur in parte, quod conjunctum erat à Deo. Confirmatur per alteram ſententiam
Chriſti, *Marc 10. & Luc.16.* ubi adulterium committere dicitur qui divortio facto
cum uxore, aliam ducit. Quod ſi liceat duas ſimul habere uxores, in quo [illegible]
crimen adulterii? Non in dimiſſione, ut patet, Ergo, in eo, quod qui ſe totum de-
bebat uxori primæ per fidem datam, rem habere cœpit cum altera, quod idem
evenire neceſſe eſt, etiamſi prima uxor intra ædes retineatur. *Covarr. par. [illegible]*
trim. c. [illegible] § [illegible] n.2. Paulus enim *1.Cor.7.* ita ſibi invicem alligari conjuges docet, ut
nec vir, nec fœmina ſui corporis poteſtatē amplius habeat, poſtquam ejus uſum
31. *1.Cor. 7.* in conjugis arbitrium depoſuit. Si igitur ſui poteſtatem vir non habet, ne quidem
ad alteram transferre poteſt, quod non habet, per vulgatam regulam, & *quod ſemel*
donatum eſt, non poteſt iterum donari. Imò ne prioris quidem fœminæ conſenſus ad
tollendum vitium bigamiæ ſufficit, quemadmodum Sara ſuppoſuit Abrahamo
ancillam, & Comitis Gleichenſis uxor ad eūdem admiſit lectum mulierem Sa-
32. *Conſenſu u[illegible] xoru non tol[illegible] vitium [illegible]gamia.* racenicam, cujus ope liberatus fuerat ex carcere Turcarum, quia contractus in-
diſſolubilis & perfecta unitas conditionem talem non admittit, & ut juriſ [illegible]
qui renuntiare licitè poſſit, non poteſt tamen renuntiare juri divino, quo ſan-
citum eſt ut duo in carnem unam ita tranſeant, ut, dicente Paulo, ne fraudare
quidem ſeſe queant invicem, nedum, ut ſui copiam faciendi alienis perſonis ha-
beant, quod cum defraudatione perpetuò conjunctum eſſet. Propterea ne de
præcepto quisquam amplius in dubio ſit, addit Paulus. *1 Cor 7.* Ad vitandam for-
nicationem ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα. Unicuique ſu-
pe fœmina habeat proprium maritum. Proprium autem quod [illegible] eſt, [illegible]
deatur plena poteſtate, quemadmodum virum dicit Apoſtolus [illegible]
34 cui tradita eſt viri [illegible] poſſeſſio, aliis communicari non poteſt. A [illegible]
[illegible] Epiſcopatum non admittat idem Apoſtolus, niſi μονογάμον, *1. Tim.* [illegible]
tum in infa nis erat multitudo uxorum, & Epiſcopum deſcribere [illegible]
cula & reprehenſione. Item, quod in unitate conjugii notet myſterium Chriſti
& Eccleſiæ, *ad Ephes.* & quæ præterea huc afferre ſolent Theologi.

Polygamiam repugnare juri naturæ.

[illegible]

1 Quam multis gentibus [illegible] recepta [illegible] — *Perſarum & [illegible]*

2 De [illegible] Romanorum [illegible] — *3 [illegible] Judæis [illegible]* — *Ægyptios [illegible]*

4 *Romanos impunè pellicibus uſos fuiſſe.*
5 *An polygamia jure naturæ licita.*
6 *Duplex jus naturæ.*
7 *Quædam animalia convitium faciũt vagæ hominum libidini & polygamiæ.*
8 *Polygamiam repugnare primo fini conjugii, ſc. procreationi ſobolis.*
9 *Item ſecundo ſc. mutuo adjutorio.*
10 *Polygamiam impedire perfectam amicitiam*
11 *Item repugnare tertio fini, ſc. compeſcendæ libidinis.*
12 *Nec non quarto, qui conſiſtit in typo Eccleſiæ.*
13 *Adverſari etiam naturali Zelotypiæ.*
14 *Quanta ſit vis Zelotypiæ.*
15 *Exemplis mulierum confirmatur.*
16 *Quaſdam fœminas connivisse voluptatibus virorum.*
17 *Sed eas perquam paucas, cum multæ plures amores virorum illicitos crudeliter vindicarint.*
18 *Polygamiam nulla conſuetudine potuiſſe introduci.*

CONſtat de lege divina: ſequitur ut videamus, quantum repugnet polygamia, 1.
juri naturæ, moribus gentium, & commodis tam Reipubl. quam privatarũ *Polygamia*
familiarum. De Jure naturæ variè certant Scholaſtici, dum durum cenſent eſſe, *recepta apud*
ſi primi parentes creduntur in jus naturæ deliquiſſe, imprimis, quando per totũ *multas gentes.*
Orientem hæc opinio, de uxorum multitudine ferè vagata legitur, & Occidentem quoque ſic infecerit, ut Tacitus ſcribat: *Soli ferè Germani ſinguli ſingulis uxoribus contenti ſunt, præter paucos, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis* 2.
ambiuntur. Nam Arioviſtum duas habuiſſe uxores, conſtat ex Cæſ. *lib. 1. belli Gall.* *Germanos.*
in fin. ubi ait: *Duæ fuerunt Arioviſto uxores, una Sueva natione, quam domo ſecum adduxerat: altera Norica, regis Voccionis ſoror, quam in Gallia duxerat à fratre miſſam* Imitatus idem in Romana Republ. Cæſar, legem quam Helvius Cinna Trib. pl. ſe *Romanos.*
ſcriptam & paratam habuiſſe confeſſus eſt, ferri juſſit, cum ipſe abeſſet, *uti uxores, liberorum quærendorum cauſa, quas & quot vellet, cuiq; ducere liceat, Sueton. in Cæſ. c.52.* idque in eum finem, ut multiplicata ſua conjugia prætextu alicujus legis excuſaret, *Id. c.50.51.52.* cum jam SCtum privatum de ſe edi curaſſet, ut, quot libuiſſet, fæminarum matrimonio uteretur. *Dion. lib. 44.* Nec enim alio fine Euenus III. Scotorum Rex, lege lata dedit ſubditis licentiam ducendi uxores plures pro *Scotos.*
arbitrio, ne ſolus ſuæ libidini præter fas & æquum nimium indulſiſſe videretur, cum ipſe plusquam centum uxores in gynæceo aleret. *Buchan. lib. 4. hiſt. Scot* Cabades Perſarum Rex itidem, cum pertæſus unius uxoris, laſcivo impetu raperetur in vagam libidinem, omnibus ſubditis communionem mulierum indulſit, *Perſas.*
Cedren. in Zen. quod & Mahometh feciſſe putatur eo conſilio, ne ætatem cogeretur fruſtrâ deterere cum vetula. Inde enim à tempore Patriarcharum apud Orientales polygamiæ conſuetudo invaluerat, prout de Judæis Joſeph. *17. antiq. c. 1.* 3.
& de Perſis teſtatur Strabo. *15. lib. Marcel. lib. 23. Athen. lib. 13. ex Dinonis Perſicis.* De *In Judæos, Ægyptios, Indos, Græcos, Americanos, &c.*
Indis *Strab. 15. Solin. c. 65. Oneſicrit. in vit. Alex.* de Parthis *Bardeſ. de fa. Clem. Alex. 9. Recogn. c. 7* De Cyrenaicis, *Mela. lib. 1.* De Pæonibus, *Herod. in Terpſ.* De Thracib. *Mela lib. 2.* De Judæis patet ex libris Moſis & Regum. *Iuſtin in Trypho.* De Mauris & Numidis ſcribit Saluſt. *in Iugurth Singuli Numidæ, Maurique pro opibus quisq; plurimas uxores, denas alii, alii plures habent, ſed Reges eò amplius* De Ægyptiis Diodor. *lib. 1. c.* . quod ſacerdotibus quidem unam tantum uxorem indulſerint, cæteris verò pro facultate & voluntate plures, & quotquot vellent. Etiam apud Americanos

canos

canos hæc licentia invaluerat, & apud Reges Hiſpaniolæ, *Mart. 8. dec 3.* quemadmodum in unis Pacri Tyranni ædibus octoginta uxores offenderunt Hiſpani *Id. 8. dec. 2.* Dionyſius quoque Syracuſarum Rex duas habuiſſe uxores [illegible] *Ælian. lib. 13. Var. [illegible]* & Cecrops morem vagarum libidinum apud ipſos Athenienſes correxit, unde *Δίφυης* Athenæo, Biformis Juſtino dicitur, quod duos [illegible] tum in unum conjugium coaleſcere vellet. Nec tamen tam ſtricte id obſervatum fuit in Republ. Athenienſium, quin cives, exhauſto numero civitatis, cogerentur matrimonia duplicare, quemadmodum Socrates, Euripides & permulti [illegible] ea lege familiam geminatis mulieribus onerarunt. *Laert. in Socrat. Gel. lib. [illegible]* *Alex. ab Alex. 1. dier. Genial. c. 34.*

4. *Pellicatus Romanor.* Sed ut ad Romanos redeamus, etiamſi edicto prætoris infamis eſſet, qui duas duxiſſet uxores, *l. 1. de his qui notant. infam.* & Valentinianus ſenior [illegible] bigamiam ſuam ſtabilire, & ſubditis quoque licentiam parem indulgere volebat, *Niceph. lib. [illegible] c. 3 . Socr. [illegible] lib. 8. c. 11. Dracon. lib. 11.* ſua iniquitate, ſuffocata & extincta fuerit: tamen à pellicatu non abſtinuerunt. Nec ſolus Nero, ſed & Auguſtus, & Ælius Verus, & ante eos Cato & Scipio Africanus impunè cum pellicibus rem habuerunt, quemadmodum ex univerſa hiſtoria conſtat. Abſit verò jus

5. *An polygamia jure naturæ licita.* gentium, vel naturæ æſtimemus potius ex corruptis moribus, quam ex principiis, animis hominum univerſim innatis, & hinc inferamus *cum Durand. 4. diſt. 33. q. 1. C. [illegible] & quibusdam aliis,* polygamiam jure naturæ licitam eſſe. Sæpe enim fit, ut, *ducente Planto,* mores redigant in poteſtatem ſuam non ſolum leges civiles, ſed & eas, quæ ex ipſa naturæ luce ultrò erumpunt. Duplex enim jus naturæ conſtituunt Thom. *4. ſen. diſt. 33. q. 1.* & qui cum eo ſentiunt, alterum, ex ipſis naturæ notis principiis, alterum ex concluſionibus inde deductis, quod Covarr. *part. 2.*

6. *Duplex jus naturæ.* *de matrim. c. 7 §. [illegible] n. 1.* vocat jus *quaſi Naturale,* Philipp. *in Eth.* jus naturæ *Mutabile* & hinc prodire cenſent polygamiam, quia abſolutè turpe & naturæ contrarium non eſt, multas haberi uxores, perinde ut naturæ repugnat, multos habere maritos, *Auguſt l. b. 1. de nupt. & con[illegible] ub. c. 9. lib. 3. doct. Chriſt. [illegible] 12. lib. de [illegible]* nec tamen ex naturæ principiis eductæ rationes id permittunt. *Vide C[illegible] Conſtam [illegible] b. 2. An bigum jur. c. [illegible]. Menoch. arb jud. caſ. 420. n. 58.* Sicut enim cædem naturaliter abhorremus, *ait Bonavent. 4. diſt. 33. q. 1.* ita confuſionem quoque & multitudinem mulierum innato quodam odio deteſtamur, præcipue cum [illegible]

7. *Quadam [illegible] monogamia [illegible] columbarum.* à multis brutorum animalium libidinem noſtram corrigi [illegible] N[illegible] [illegible] nt omnibus columbarum amores, & matrimonia, quæ [illegible] ſi quando adulterii ſuſpicio incidit, *tum iræ, tum [illegible] querulæ voce [illegible] mox in ſatiſ factione,* inquit Plinius, *exoſculatio & circa [illegible] crebris pedum orbibus adulatio.* Par pari gaudent, communem [illegible] domum [illegible] neutram niſi cœlebs & vidua relinquit. Cornicum etiam [illegible] de [illegible] reddentior animus, quæ, marito mortuo, defunctum [illegible] quæ novem ætatibus durare dicitur, viduam tranſigat. [illegible] rem eleganter diſſerit Covarr. an. *lib. 1. C[illegible] c. 4. n. [illegible]* ſtias [illegible] procurant, principia tamen, ad honeſtatem [illegible] [illegible]

Pen-

Porrò ex finibus quos natura præfixit matrimoniis, idem jus deducitur à
Montec 2. *Polit. c. 4. in princ.* Bellarm. *lib. 1. de ſacr. matrim. c. 10.* Ne autem fines ma-
trimonii in nimis exiles minutias *cum Montecat.* dividamus, tres ſupra explicatos
reperimus: Generationem & educationem liberorum, mutuum adjutorium, & 8.
compeſcentiam libidinis, & omnibus his oſtendimus polygamiam repugnare. *Polygamiam*
Quanquam enim copioſior ſoboles expectatur ex pluribus uxoribus, in familiis *repugnare*
privatis: tamen tota Reſpubl. pauciores inde cives nanciſcetur, quia dubium nō *primo fini*
eſt, quin ſæpius procreaturæ ſint fœminæ, ſi ſingulæ copulentur ſingulis, quam *matrimonii.*
ſi denæ vel plures cogantur ab uno pendere marito. Præterea virtus viri finita &
à natura ad certum terminum contracta, quo pluribus cogitur ſatisfacere, eò
promtius evaneſcet, & citius generare deſinet. Ubi verò non ſolum generatio-
nem, ſed & educationem liberorū reſpicimus, polygamia hoc fine prorſus ever-
titur. Propterea enim appetimus generare, ut in ſtatione noſtra cultores Dei, &
membra Reipubl. imaginem noſtram gerentia relinquamus, à quibus in ſene-
ctute non tantùm ſolatium, ſed & ſuſtentationis, ſi opus ſit, præmium expecta-
re habeamus, quod quia obtinere non licet, niſi probè educatis liberis, non mi-
nori cura in educationem, quam procreationem incumbendum eſt. Quotus
verò quisque eſt, qui tot liberis, quot ex denis vel pluribus matrimoniis tolli
poſſunt, probè educandis ſufficiat, ſive curam domeſticam ſingulis impenden-
dam, ſive opes, tanquam nervos rerum gerendarum relinquendas, reſpicere
velis?

Alterum finem collocat Moſes in Adjutorio, quem ex naturæ intentione 9.
deducit Ariſt. 8. *Eth. c. 12* qundo ait: Ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, *Nec non ſecundo.*
& in quonam conſiſtat illa amicitia ſubiiciens, ait: *Aliis quidem animalibus eate-
nus communicatio eſt. At homines non ſobolis procreandæ cauſa tantùm ſimul habitant,
ſed rerum etiam, quæ ad vitam ſpectant. Continuò enim officia diviſa ſunt, aliaque ſunt
viri & uxoris. Sibi ergò mutuo opitulantur, in commune* τιθέντες τὰ ἴδια. *Atque ob id &
utilitas & jucunditas eſſe in hac amicitia videtur.* Neutrum horum ſperandum ex
polygamia, quæ nec operas mariti facilitat, nec micam ullam voluptatis affert,
cum amicitiam prorſus diſſolvat. Perfecta enim amicitia, ἡ τελεία φιλία, non pati- 10.
tur rivales, ſed ſocii impatiens eſt, ubi ad ſummum pervenit. Sive n. Damonis & *In polygamia*
Pithiæ, ſive Niſi & Euryali, ſive alias conſiderare velis perfectas amicitias, nun- *nulla perfecta amicitia.*
quam plures in commercium adoptatos præter duos invenies, ob rationes, quas
aſſignat Ariſt. 8 *Eth. c. 6.* Quî poſſit igitur in tanta multitudine mulierum, ſuus
cuique amor conſtare? Addit Ariſt permoleſtam eſſe amicitiam, quæ cum mul-
tis contrahitur, dum ſingulis momentis aliquem ex tot amicis ludos facit fortu-
na. Toties autem tangit amantem infortunium, quoties tangit amicum, quia
amicorum ſive bona ſive mala ſunt communia. Ubi verò exulat amicitia, ibi
ſuccedunt odia, rixæ & æmulationes, quemadmodum in multitudine uxorum
ſive pellicum neceſſariò accidere experientia docet, & paulò poſt prolixius de-
ducemus. Quî enim, ut ſeipſum, amare poteſt primam conjugem, qui, quam ſu-
perinducit, plus amare præſumitur.

Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors. Hor. *1. 2. Epiſt.* [illegible]

Nulla [illegible] tur amicitia, nulla voluptas ſperanda ex mul[illegible] pellicum ſed nec laborum levamen, quia diſcorde[illegible] quod multis curandum eſt, infectumque plerunque [illegible] altero id curatum iri quisque ſperat, *ut ait Ariſt. 2. Polit.* [illegible] partem corrumpi patitur, dum invidet alienæ. *l. 2. C. quando & quib.* [illegible] *ex bon. Dec.* Præterea adjumentum præſtat uxor viro, non ut [illegible] Domina, ut paulò poſt oſtendemus. Plurium verò domini [illegible] diunt, & per ſeditiones ſolent rerum ſummam ut plurimum deducere ad inte- ritum.

11. *Polyg. repugnare etiam tertio fini.* Tertium finem poſt ſacras literas aperit ipſa honeſtas, & ex natura [illegible] virtus, quia cum vagas olim rudis populus ſequeretur libidines, & [illegible] tillulæ è tenebris per doctrinam excitari & eluctari inciperent, tum, [illegible] cretius

> *Mulier conjuncta viro conceßit in unum,*
> *Caſtaq; privatæ Veneris connubia læta*
> *Cognita ſunt, prolemq; ex ſe videre creatam.*

Huic verò tertio fini multitudo uxorum prorſus & è diametro adverſ[illegible] quod nemo nervoſius & melius docere potuit, quam Apoſtolus ipſe *1. Cor.* [illegible] ait: *Vitandæ fornicationis gratia quisq; ſuam uxorem, & ſuum quæq;* [illegible] Ubi enim unus ſufficit, quorſum opus eſt pluribus? Quomodo verò [illegible] mulierum decadibus, ad compeſcendam libidinem, ſatisfaciet? quando [illegible] plures non ſufficiunt uni, quemadmodum illa

> *Delaſſata quidem, ſed non ſatiata receßit.*

Et ſane nimis iniqua eſſet conditio miſerarum mulierum, ſi illigare[illegible] viri arbitrio, viro verò liberè vagari liceret per totum gynæceum, & ut [illegible] Imperator facere conſuevit, ſudariolum injicere, cui vult, quando [illegible] debeat eſſe ratio contrahentium, & vir non magis, quam mulier, [illegible]

12. *Nec non Quarto.* teſtatem dicatur Apoſtolo. Quod ſi adjeceris typum, quem geſſit [illegible] Chriſti & Eccleſiæ, *ex Eph. 5.* ut prolixe diſputat Hieron. *contr. Iovin.* [illegible] tolerari poteſt polygamia, niſi & Eccleſiam, *ut ait Hieron.* velimus [illegible] venticula. Propterea, licet potuiſſet Deus, & id multiplicationi ge[illegible] maximè profuturum videretur, tamen ad repræſentandum myſterium, [illegible] candam conformitatem naturæ, noluit creare à principio [illegible] m[illegible], easque in perfectam unire ſocietatem, quam mortales poſſent, [illegible] prototypum imitari deberent.

13. *Naturæ Zelotypia adversatur polygamiæ.* Præterea ſicut Ariſt. *1. Polit. c.* [illegible] naturæ adverſam eſſe communionem [illegible] rum, liberorum, & bonorum, evincit ex eo, quod natura [illegible] omnibus [illegible] gas quasdam erga ſua, & ſtudium conſervandi propria [illegible] repugnare naturæ [illegible] argumento demonſtratur, ex Zelo, ſive amore erga [illegible] uxorem & uxorum erga maritum. Nam ſi plures in hac ſocietate [illegible] ra congregatos, [illegible] hunc affectum, quem [illegible] [illegible]

ab altero tangi ſine invidia, nec mulieres maritos alienis implicari amoribus æquo unquam ferunt animo. Ita enim à natura edocti ſumus, tam viri, quam mulieres, ut omnia quidem inter nos communia habere velimus, exceptis uxoribus & maritis, cum hi ſibi invicem ſint ligii, ſe ſibi totos debeant ſine exceptione. Herodes uxorem ſecum vivam ſepeliri voluit, ne quis ejus pulcritudine poſt ſe
frueretur. *Ioſeph. 15. Antiq. c. 4. & 11.* Lepidus ex mœrore animi mortuus eſt, cum 14.
incidiſſet in literas, ex quibus ſuſpicionem de adulterio uxoris traxerat. *Plut. in* *Vis Zelotypiæ.*
Pomp. Hungarus quidam gladio tranſadegit formoſam uxorem, ne in manus hoſtium incideret. *Nicet. 4. Annal.* Hieronym. *in Amos cap. 7. libentius virum audire uxorem interfici, quam pollui*, ſcribit, & JCti, *in l. Lucius 88. §. matre. de leg. II. modeſtius ferri natorum mortem, quam uxoris adulterium cenſent Ioh. Fab. in §. ſciendum. Inſtit. de donat. Lucas de Pen. in l. 1. C. publ. læt. Iaſ in l. tranſig. not. 2. C. de transact. Ioh. Lup. in rub. de donat. inter vir. & uxor.* Cotys rex Thraciæ, uxorem ex Zelotypia, ſuis ipſius manibus, à pudendo incipiens, mediam diſſecuit. *Athen. lib. 12. cap. 14. Suid. in Cot.* Mulieres verò eò impatientiores ſunt conſortium, quo plus affectibus naturalibus indulgent, adeò ut earum Zelotypiam furori Leonino rectè comparaverit, Ovid. *2. de art. amandi.* Ecquid deſcribi potuiſſet vel à Virgilio, ſuper Didonis, *4. Æneid.* vel ab Ovidio, ſuper Prognes, *6. Meta.* vel à Seneca ſuper Clytemneſtræ, *In Electr. & Agam.* Zelotyparum mulierum inſaniam & furores? Quam incenſam, quod minitatus erat, *Actio. 5. Phor. ſcen. 8.* Nauſiſtratam dederit Phormio, cum inſperato nuntio obductam ſibi à Chremete marito Lemniam pellicem detexiſſet, brevibus referri nequit. *Act. 5. ſcen. ult.* Ipſe Chremes id ſibi præſagiebat: *Act. 4. ſcen. 1.*

Vereorq́; ne uxor aliquà hoc reſciſcat mea,
Quod ſi fit, uti me excutiam, atq; egrediar domo;
Id reſtat. Nam ego meorum ſolus ſum meus.

Durius Olympias Philippi uxor, Alexandri M. mater, in ipſum maritum ſubor- 15.
naſſe ſtupro incenſum Pauſaniam creditur, & multis conjecturis, vero non abſi- *Exẽpla mu-*
milibus demonſtrat Juſtin. *lib. 9.* Thebe, præter cauſas à Plutarcho relatas, *in vit.* *lierum Zelo-*
Pelop in fin. etiam pellicatum viri ſui, Alexandri Pheræorum Tyranni, parricidio *typarum.*
ejusdem vindicare voluit. *Cic. 2. off. Valer. lib. 9. c. 14.* Lemniæ mulieres maritos ad unum omnes trucidarunt, quod eos in captivarum amorem propenſiores, quam fas eſſet, cernerent. *Apollon. lib. 1. Argon Stat. lib. 1. Thebaid.* Demetrio Antigoni filio Arſinoë uxor ſicarium ſubornavit, quod cum Berenice ſocru ſtupri conſuetudinem habuiſſet. *Iuſtin. lib. 26.* Demetrius Nicanor pari ſcelere exceptus fuit à Cleopatra uxore propter amorem Rhodogunæ, Phraatis regis ſororis. *Appian in Syr.* Wierus narrat *lib. 2. de præſtig. Dæm. c. 50.* quomodo multæ mulieres maritis ob Zelotypiam Arſenicum propinarint, præſentaneumque ſupplicium adire maluerint, quam invidioſis amoribus eos implicitos ferre. *Sylv. nupt. lib. 1. n. 20. & ſeqq.* Et quis poſſet furioſas mulierũ machinationes à Zelotypia excitatas omnes enarrare, quibus vel maritis, vel pellicibus, vel ſibiipſis exitiũ, totis verò familiis perpetuum infortunium attraxerunt. Eſt enim *Impatiens conſortis amor*, & miraculi inſtar.

tionibus,quaſi Hippocrates propterea etiam in Ethniciſmo ſuo placuiſſet Deo, quia patens Medicinæ.eius beneficio extitit. Multitudo ſobolis numeratur inter benedictiones conjugii,*Gen.1.& 9.Pſal.128.* nec non fortitudo ejuſdem, *Pſal. 127.* At quoties inceſti quoque & illiciti concubitus fortem ſimul & numeroſam ſobolem progenerant?*Ingreſſi filii principum ad filias hominum,ait Moſes genuerunt Nephilim potentes à ſeculo,& viros magni nominis.Gen.6.*Salomonem elegit Dominus,præ omnibus filiis Davidis, *2. Sam.12 v.24.* ſed adulterium cum matre ipſius præ omnibus ejuſdem operibus,extremo odio proſequebatur.*Ibid.v.10.*Ne dicam interim, artes filiorum Lamechi ad gulam potius, voluptates corporeas, & bellicam crudelitatem,quam ad Dei cultum & ſalutem Reipubl. reſpicere,ut *ad c.4.Gen.*Theologi notare ſolent.

6. *Patres conſuetudine decepti.* Poſtquam inter gentes à poſteritate Caini introducta Polygamia, legem naturæ Deique primævum ordinem,longa conſuetudine, obfuſcare & tantùm non penitus obliterare cœpit,quid mirum,ſi Sancti quoque patres, quod inculpabile videbant coram mundo,divina diſpenſatione ſibi licere putaverint?Nam & Electis imminere periculum,ſi vitiorum ſeges eos ubique circumſtet, innuit Chriſtus,*Matth.24.*& Noah,Loth,convivæ nuptiarum, ebrietate laxaſſe animos leguntur,decepti præpoſtera conſuetudine,quos tamen,quis poſſet in integrum

7. *An polygamia patrum excuſanda.* excuſare? In utramque enim partem ſolent Theologi patrum hanc polygamiam diſputare,dum alii eos prorſus excuſant,diſpenſatione Dei peculiari tutos *Martyr.c.8.Iud.Oſiand.in lib.* von den verbottenen Heurathen.*Brent.q 4 lib.* wie in Ehe-ſachen Chriſtlich zu handlen ſey.*Meiſner.ſect.2.qq.cap.5.q.1.quo inclinat Philipp. in Eth.c.gaudemus § nulli.de divort.Lombard.& Thom.4.diſt.33.q.1.art.2.Bellarm.de matrim.ſacr.1.c.11.Alphonſ.de Caſtr.de hær.verb.Nuptiæ.Catha.5.contr. Cajet. cap.de ſacr. matr.Baſſol.d.diſt.33.q.1.ad princ.Turrecrem.in c.dixit Sara. n.6. & 7.32.q.4. Menoch. arb ud.caſ.420.n.19.& ſeqq.Perer.c.16.Gen.diſp.1.prolixè.Azor.lib.6.Inſtit.Moral.c.15. q.1.* alii,peccaſſe quidem contra primam Dei inſtitutionem, quam ignorare non debuiſſent,confitentur,ſed probabili ignorantia eosdem excuſant, *Aretius loc.56. Beza de Polygam in reſp.& arg.Dauæ.libr. 2. Eth. Chriſt. c.4.Geſner.c.4.Gen.q.11.Menzer.de conjug.t.de perſon.Herbrand t.de conjug.Beuſt.par.2.de matrim. c.3. & huc inclinat Philipp.in t.de conjug.& videtur non obſcurè idem arripere Chemnit. part.2. Exam.*

8. *Polygamia ad libidinem ſemper damnabilis.* *de Matrim can.2.* Conſtat autem inter utriusque partis defenſores,& aſſeritur ab Auguſtino *lib.3.de doctr.Chriſt.c.12* ſi qui ex patribus plures duxerint uxores, non amore ſobolis,ſed vel libidinis gratia,vel ex alia aliqua cauſa minoris momenti, à peccato excuſari non poſſe,quia libidini morem gerere,per ſe peccatum eſt, idque multò magis,ſi ejus gratia jus naturæ,aut honeſtas ſive præceptum divinum violetur.Nec enim Salomon tot uxores & concubinas prolis ſuſcipiendæ cauſa ducere voluiſſe præſumitur,nec eum in finem Betſabeam ex privatis ædibus extraxit David imò ne Jacob quidem Rachelem propterea ſuperinduxit,quod Lea ſterilis eſſet,ſed quod illius amore jam diu incenſus eſſet. *Gen. 29.* Et ſi propter ſobolis augmentum multiplicandæ eſſent uxores, cur hujus conſilii memoria non ſubiit primos parentes, quorum ætate aut opus erat propagatione generis huma-

humani quam maximè, aut poſt eam opus nunquam erat? Qui verò pluribus 9.
conſueverunt uxoribus prolis tollendæ gratia, quo fine uxores Jacobi, ipſi ſup- *Finis polygamia non improbatur, ſed modus*
poſuerunt ſuas quæque ancillas, & Sara Abrahamo conceſſit Agaram, etiamſi in
propoſito non peccarunt, tamen vix eſt, ut excuſari poſſint de modo. Nam & vago concubitu, qui vixerunt ante diluvium, creverunt & multiplicati ſunt, ſed Deus multitudini ex libidinibus prognatorum vehementer iraſcitur. *Gen.6.* Filiæ Lothi, quod putarent totum genus humanum interiiſſe, ut ſibi reſervarent ex patre poſteritatem, bona quidem intentione, ſed inceſta commixtione in ejus ſinum ſe effundunt. *Gen.19.* Nec enim ſufficit excuſatio Irenæi *lib. 4. c.51.* Chryſoſt. *hom.44. in Gen.* Theodoret. *q. 69. in Geneſ.* quod bona intentione, deſiderio prolis patrem ad inceſtum ebrium induxerint, quia, *ut rectè obiicit Auguſti. lib. 22. contra Fauſt. a c.42. usq; ad c.46.* non ſolùm quo fine, ſed & quo modo quodq; fiat, videndum eſt.

Multitudo verò uxorum, repugnat tum primæ Inſtitutioni divinæ, tum 10.
juri naturæ, quorum neutrius ignorantiæ prætextus quenquam excuſat à crimine. Licet autem Adami verba tantum referat Moſ. *Gen. c. 2. v. 24.* ea tamen Deo ipſi tribuit Chriſtus *Matth. 19. & Marc. 10.* & hinc concludit: conjugium unius viri & unius uxoris, duorum in carne una, inſeparabile ab initio à Deo conſtitutum fuiſſe, cui nulla obrogare quantumvis piorum hominum facta ſive errores potuerunt. Non enim exemplis judicandum, ſed legibus. Divortia, his iiſdem verbis vetita, Moſes duritiei Judæorum juſſu divino conceſſit, quemadmodum totos quadraginta annos, dicente Paulo, *Act.13.* ἐτροποφόρησεν ingenium ipſorum patienter, ſed nullibi tamen probavit. Polygamiam verò ne ullibi quidem con- 11
ceſſit, nedum ut probaverit, adeò ut tota hæc multas ducendi uxores licentia in *Polygamia nuſpiam probata.*
factis conſiſtat, non legibus. Auguſt. *lib.16. contr. Fauſt.* Abrahamum ſic excuſat: *Quia tunc mos erat, peccatum non erat,* & *lib. 16. de civit. Dei c.38.* lege nulla ait polygamiam multiplicandæ poſteritatis cauſa prohibitam fuiſſe, quod prolixius repetit, *lib. 22. contr. Fauſt. c.47. Peccata alia ſunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Si naturam conſulas, non laſciviendi, ſed generandi cauſa illis multe-* 12
ribus utebatur: (Loquitur autem de Jacobo) *ſi morem, illo tempore, & in illis locis hoc* *Apologia pro patribus.*
factitabatur: ſi præceptum, nulla lege prohibebatur. Sic & Hieronym. *ad Gerunt.* excuſat Jacobum, quod more gentili inter gentes ſeductus putaverit ſibi id licere, quod licebat omnibus. *Habuit,* inquit, *duas uxores, ſed in Meſopotamia & ſub Labano,* & tertiam cauſam excuſationis pro Abrahamo affert Ambroſ. quod ex Chaldæa retinuiſſet aliquid gentile, cum non deſint, qui Abrahamum in Chaldæa ab initio credant idolis ſerviiſſe, ductu verborum *Ioſ. c.24. Trans fluvium habitarunt.* &c. *Philo in libr. de Abrah. Genebrard. in Chronol. Maſius in d. c. 2. Ioſ.* Cæterum Abraham non acceſſebat ſibi Agaram ultrò, ſed exoratus à Sara ob ſolam ſpem poſteritatis: Jacobo verò & aliis probabilis imponere potuit ignorantia, *dicente Philip. de conjug.* ut ſibi licere crediderint, quod communi more cæteris gentibus licere viderent, & hinc piè excuſari ex parte poſſunt, dubito verò an ex integro, quia contra jus divinum agentem ignorantia nulla ſecurum facit. Licet enim vox &

Digitized by Google

lex Dei à Moſe nondum conſignata eſſet literis, quod intelligit Auguſt. quando polygamiam lege vetitam fuiſſe negat: tamen à ſanctis patribus ignorari non potuit, præcipuè cum ipſi naturæ à prima creatione quodammodo inſcripta fuerit, ut mox dicemus.

13. *Ignorantia juris naturæ non excuſat.*

Excipiunt verò, qui patrum polygamiam prorſus à vitio liberant, quod Deus præſumatur de lege prima propter ſobolis multiplicationem diſpenſaſſe, quod fieri quidem potuiſſe non negamus, cum ſolus is, qui legem tulit, legem tollere queat, vel totam, vel in parte, ſicut rapinam imperavit Hebræis, ex Ægypto exituris: Verum, ut de poteſtate certi, ita de voluntate Dei prorſus incerti ſimus, nec de ea quicquam affert Bellarminus, *lib. 1. de matrim. Sacr. c. 11.* præter repetitionem factorum, imò quod magis mireris, etiam cum Ethnicis diſpenſaſſe Deum affirmat, *prop. 5.* quod (quod vel ipſi Azorio diſplicet *lib. 6. c. 13. q. 1.*) quia, teſte Auguſtino, apud eos, cum quibus vivebant Laban & Jacob, mos erat inculpabilis, nulla lege prohibitus, ducendi plures uxores, ac ſi Deum diſpenſaſſe contendas de cultu ſuo, quia mos erat apud gentes colendi idola, loco veri Dei, & is quidem inculpabilis inter eos & nulla lege prohibitus. An verò connıventia & permiſſio Dei ſtatim arguit diſpenſationem? Eſau, inquit, multas accepit uxores, *Gen. 26. 28.* & ſcriptura eum non reprehendit. Scriptura non reprehendit defectionē decem tribuum, nec Libnenſium rebellionem, nec inceſtum Lothi, *Geneſ. 19* quæ tamen à Deo per diſpenſationem non probantur. Circumſtantias verò tales adjicit Spiritus S. *Geneſ. 28. à verſ. 6. ad v. 10.* ex quibus non obſcurè quatuor ingentia Eſaui crimina deteguntur, Epicureiſmus, religionis irriſio, *ἐπιχαιρεκακία*, & hypocriſis. *Geſner. in c. 28. M ſ. q. 2.* Et quorſum opus erat diſpenſatione divina inter gentes? Qui ad diſpenſationem Dei, quando de polygamia patrum agitur, cōfugiunt, cauſam accerſunt ex promiſſo Abrahæ & Jacobo facto, de multiplicatione ſobolis ad numerum ſtellarum, cui putant ſine multitudine uxorum ſatisfacere Deum non potuiſſe, quaſi non in prima naſcentis mundi ætate ſine polygamia repletus fuiſſet orbis terrarum, nec potuiſſet Deus tam fœcundam facere unam uxorem, ut duodecim vel etiam plures fœtus, benedictione ſingulari edidiſſet. Cæterum cauſam conceſſæ polygamiæ alligant tantùm populo Iſraëlitico, quippe cui promiſſio facta erat, & quem, tanquam primitias hæreditatis ſuæ, maximè propagatam voluit Deus, ſed quid hæc ad gentes? An ad Idololatrarum propagationem, quorum jam ſic ſatis magna copia per medium triticum ſubnaſcebatur, debuit Deus jus naturæ relaxare, & præcepta ſua revocare? Cur igitur extirpationem eorundem ubique minitatur, & Cananæos propter vagas & luxurioſas libidines è provincia ſuſtulit, cum potius eorum multiplicandorum gratia debuiſſet ſuam, legem è natura eradere, ſecundum Bellarm., qui *d. prop. 5.* generalem facit Dei diſpenſationem, quia ſoboles non tantum propagari debuit in populo Dei, ſed & apud gentes: quaſi vel Deus tam ſollicitus debuerit eſſe de poſteritate infidelium, vel gentes tam paucæ extiterint, quot numero fuerunt Patriarchæ, à quibus pendebat origo populi Dei, ut ſine relaxatione legis naturalis in omnes oras ſeſe diffundere, & ſemine ſuo orbem replere non potuerint. Quod ſi ite-

Marginal notes:

14. *Verum Deus diſpenſarit cum patrib.*

15. *Bellarmini impudentia.*

16. *Apud Ethnicos non opus erat diſpenſatione.*

ſi alteram cauſam adjeceris ex *Iuſtin.colloq.cum Trypho.Hieron. ad Gerunt.& Ambroſ. lib.1.de Abrah.c.4.* diſpenſatum eſſe à Deo cum bigamia Abrahami, quia debebant binæ ejus uxores gerere typum duorum populorum in Eccleſia, ut explicat Paulus *ad Gal.c.4.* adhuc continenda erit diſpenſatio intra cancellos Eccleſiæ, nec impunè licere poteſt gentibus promiſcuè, quod Deus toleravit in primordiis ſubnaſcentis ſuæ Eccleſiæ.

Vellem autem à Bellarmino intelligere, unde diſpenſationis à Deo factæ 17 conjecturam hauſerit. Nam quæ ſine autoritate ſcripturæ aſſeruntur, eadem facilitate reiiciuntur, qua aſſeruntur. Elias quidem cognitam habuit iram Dei in Quinquagenarios, *2.Reg.c.1.v.15.* per revelationem Angelicam: Simeon contulit ſe in templum divino inſtinctu & occulta inſpiratione Spiritus Sancti. *Luc.2.* Rebecca Deum conſuluit de cauſa colliſionis infantum in utero, *Gen.25.* Samuelem non piguit ejusdem quærere revelationem de aſinis Saulis. *1.Sam.9.* Hebræos jubet Moſes, voce & de mandato Dei, aurum & argentum Ægyptiorum ſubtrahere, *Exod.11.* quanquam in eo nihil conceditur vel contra jus naturæ, quo ſunt omnia communia, vel contra præceptum Decalogi de furto, cum Ægyptii deberent Judæis pro laboribus, & jura permittant etiam privatis hominibus, quam per injuriam magiſtratus nanciſci nequeant mercedem, vi rapere: Sed quod Deus legem naturæ implantatam, & voce Adami promulgatam revocaverit, ſeu de polygamia in gratiam patrum diſpenſaverit, id nullo ſacræ ſcripturæ teſtimonio probatum reddi poteſt.

Diſpenſationis veſtigium nullū extat.

Licitam tamen paſſim fuiſſe polygamiam probat Bellarm. *d.prop.4.* ex lege 18 *Deut.21. Si quis duas habuerit uxores, unam, quam amat, alteram, quam odit. &c.* Quanquam verò ex hac lege ne licentia quidem plures ducendi uxores evincitur, eò quod odioſa potuerit eſſe repudiata. tamen, nihil inde ſequitur, niſi Deum in populo ſuo, peculiarem in finem, ad multiplicandam poſteritatem Abrahæ, polygamiam toleraſſe, licet ipſa ſine peccato non fuerit. Tolerat Deus etiam vagos concubitus, quando jubet abſtinere à fratribus & ſororibus, ſive foris, ſive intus genitis. *Lev.18.* Videtur tolerare meretrices, quando meretricium vetat inferri in ærarium templi. *Deut.23.* Quod autem toleratur, non ſtatim præcipitur.

Examinatur lex Deut.21.

Præceptam verò eandem auguratur Bellarm. *d.c.11. in princ.* dum Nathan à 19 Deo dicit traditas omnes uxores Saulis in ſinum Davidis. *2.Sam.12.* Martyr. *in c. 8.Iud.* reſpondet, Deum ſimul legem ſuam remiſiſſe. Quid verò? an ſimul præcepit Deus inceſtum? quia uxoris ſuæ Michol novercas, non magis poterat David ducere, quam ſuam novercam, cum conſanguinei uxoris ſubeant eundem gradū cum conſanguineis mariti. Quantò rectius accipimus exprobrationem Nathanis de dominio, quod Davidi Deus dederat, in domum & uxores Saulis, ut iis uti poſſet pro libitu, nemine prohibente. David enim nullam uxorum Saulis legitur in contubernium accepiſſe.

Item locus 2.Sam.12.

Affert Ochinus *in d.dial.* præter ſuperius dicta etiam legem *Deut.25.* de du- 20 cenda vidua fratris, de qua acrem diſceptationem excitavit divortium Henrici IIX. Angl. Regis & interpretes Bibliorum in varia effugia conjecerunt duæ diverſæ

Itē Deut.25.

verſæ leges. *Lev.18.& Deut.25* Alicubi enim prohibetur conjugium inter fratrem & fratris viduam, alicubi conceditur. Et quidem in ſimili caſu, cum Grimoldus dux Bavariæ Theodonis fratris viduam, Willetrudin duxiſſet, a S. Corbiniano vehementer reprehenſus legitur. *Henning. in Geneal. Bav.* Cæterum Roſenſis, & Cochlæ *in lib. de matrim. Reg. Angl.* præſupponentes, quod latius diſputatur a Thom. *1.2 q 105. art.4 Caj. t.22.q.154.art.9. Sylveſtr. in verb. Pap. . 17. Sot. 4. diſt. 4. q. 1. art. Azorio lib.6. In. ſtit. Moral. c. 2. Alph. a Caſtr. 1. pet. leg. pœn. c. . Bellarm. lib. 1. de matr. ſacr. c.27.* In *c 18. Lev* prohibitos gradus, lege forenſi & non naturali prohiberi, pergunt inde demonſtrare, facilè potuiſſe ob cauſam priori legi judiciali per poſteriorem obrogari, & Bellar. ait *d. c.27. §. probatur ultimo. Quid abſurdius, quam ut naturæ auctor contra naturam pugnet*. Atqui oblitus erat, quod paulò ante *c. 11.* diſputaverat, Deum in polygamiis patrum relaxaſſe jus ſuum & naturæ. Annon tum quoque autor naturæ pugnavit contra naturam? Et ſi ibi relaxavit jus naturæ, cur non tam potuit idem hic relaxare, quam jus judiciale, cum, ſicut hoc ſitum eſt in arbitrio legislatoris: ita illud in manu Dei. Solum hoc objicit Bellarm §. *Dices fortaſſe* quod diſpenſatio non facit legem. Pro lege igitur non habentur à Bellarm. *c. authoritatem. 15. q. 6. c. cum quidam. §. illi vero. de jure. l. ult. qui ſatisd. cog. l 5. §. ult. de capt. & poſtl. l. ult. de legatis . n.* aut an exceptio legem non facit? nec privilegium rectè definitur Ciceroni, *lex de privato lata, qua juri communi derogatur? 3. de ll. Iſid. 5. Etym. c. 18. l. ſingulare. l. jura de ll. l. 1. § 1. ad Munic. c. pr. q.* Solet enim privilegio interdum una perſona, interdum communitas, interdum factum ſingulare à communi regula excipi, & privata lege de novo confirmari, quemadmodum hoc caſu factum cenſent Auguſt. *q. 61. in Lev. Lyra. in c. . Lev. & Beza de polyg. Item, de repud. & divort Martyr. in c 8. Iud.*

21. *Deus poteſt jus naturæ relaxare.*

22. *Diſpenſatio facit legem.*

23. Per fratrem hoc loco intelligit Calvinus *in c. 18. Lev propinquos*, quibus lege licebat cognatorum uxoribus conſueſcere, quo ſenſu Loth dicitur frater Abrahæ, Sara ſoror ejusdem *ſecundum Auguſt. 16. de civit. Dei c. 12. & 19. Ioſeph. . c. 14. & 15.* licet Hieron. *in qq. Hebr. ſuper c. 20. Gen. & Clem. Alex. lib. 2 Strom. Domin. de Sot. 1. de juſt. & jur. q. 3. Cajetan. ſuper c. 11. & 20. Gen.* Saram pro genuina Abrahæ ſorore habeant, Item cognati Chriſti vocantur ejus fratres & ſorores, *Matth. 1*, & ſunt qui Athnielis cum Calebi fratris filia conjugium eo item effugio excuſent, *Iud. c. 1.* licet ibi expreſsè mentio fiat, fratris minoris natu, qua plures ſi alias Scriptura, dum vagè nomen fratrum uſurpat, uti non conſuevit. Objicit Bellar. quæſtionem Saducæorum, *Matth. 22.* qua producebatur mulier, ſeptem fratrum ſucceſſivè conjunx: item Judæ judicium, *Gen. 38.* qui Thamaram tribus filiis, uni poſt alterum elocabat, nec non verba Noemi nurus ſuas in patriam reverti eſſe monentes, quo ſe comitabantur, jubentis, fruſtràque ex utero ſuo ab iis maritos expectatum iri addentis. *Ruth. c. 1.*

Quid per fratrem intelligatur Deut 25.

24. Cæterum nos hanc litem ſuis autoribus relinquimus, & accipimus, ſecundum ſententiam Ochini, Cajetan. Bellarm. ex lege *Deut. 25.* non tantum polygamiam, ſed & inceſtum imperari, contra quam ſanctum fuit *Levit. 18.* Q[illegible] putant potuiſſe mulieris cū mariti fratre nuptias in hoc caſu licitas fieri, diſpenſatione

Abſurda interpretatio Ochini & Bell.

ſatione divina, cum tamen aliis quibuscunque caſibus id genus nuptiæ pro damnatis & nefariis haberentur, quid abſurdi ſequitur, ſi polygamiam hoc unico in caſu Deus conceſſerit, aliàs ubique deteſtandam? Exceptiones enim à jure ſtrictè interpretandæ ſunt, & ad ſimilia non transferendæ, nec potuerunt ex hac lege Pontificii quicquam ſubſidii petere pro diſpenſatione Papæ, quia, quod à Deo autore ſuarum legum factum eſt, homo, infra eas conſtitutus, imitari non poteſt, & quod Deus fieri voluit ob certitudinem ſtirpis in populo Judæorum, & ad excitandum ſemen fratri præmortuo, ad alias cauſas diſpenſationum trahere nemini licet, quia amplianda non ſunt, quæ fiunt contra præſcriptum Juris. 25. *Dei diſpenſatio nō fuit imitanda homini.*

Verum ſi ſenſum & verba hujus legis intimius paulò inſpicere velimus, quicquid ſit de inceſtu permiſſo, certè polygamia inde probari non poteſt, niſi imbecilla ratiocinatione, quâ præſupponitur, fieri poſſe, ut ducturus fratris uxorem, jam ſuam ſibi habeat. Interpretatio verò ſemper ita facienda eſt, ne ducat ad abſurdum. Abſurdum autem eſt, ſi putemus, Deum, qui vetuit ad vitandum odium & injuriam uxoris, ejus ſuperinducere ſororem, *Lev. c. 18.* voluiſſe, ut cauſa prohibitionis non amota, in conſortium matrimonii cum legitima uxore comiter conſiſtentis aſciſceretur fratris uxor, à qua graviores timendæ eſſent rixarum & diſcordiæ ſcaturigines, quam à ſorore ipſa. Proinde verba, ſub initium legis poſita, quibus ipſa limitatur & contrahitur ad fratres ſimul cohabitantes, indicant eam conceptam eſſe, non de uxoratis, ſed, qui, cum uxore carerent, uxoratis cohabitare poterant. Et huic interpretationi non tantum conſonat factum Judæ, ex quo legem explicare ſolent, licet ante legem latam, ex errore magis, quam recto judicio, Judas nurum ſuam & filiis elocabat, & ignotam, non ſecus ac ſi id impunè ſine labe criminis licuiſſet, violabat, ſed & quæſtio Saducæorum, quia ſi ex ſeptem fratribus quisquam binas habuiſſet vel plures uxores, captio ipſorum multò reddi potuiſſet intricatior, & difficilior dubitatio. 26 *Commodior interpretatio Deut. 25.*

Proinde, cum polygamia nulla lege divina ſit conceſſa, nec de diſpenſatione Dei ſpeciali quicquam pateat ex ſacris literis, in ſuſpenſo relinquimus, utrum patres plures ducendo uxores peccaverint, quia id ſibi licere, probabili ignorantia & per Orientem recepta conſuetudine decepti, arbitrati ſunt. Multum quidem poteſt probabilis ignorantia ad excuſandum peccatorem, ſed contra legem Dei & jus naturæ, non præbet ſatis tutum refugium. Eſto, perſeveraverint patres in polygamia ſine pænitentia: Etiam duas ſorores non repudiavit Jacob, nec Betſabeæ nuntium remiſit David, quorum neuter in univerſum excuſari poteſt. Non dubium autem eſt, quin etiam Patriarchæ cum Davide ſubinde orarint: *Ab occultis munda me. Delicta enim quis intelligit?* & quam multa quidē non rectè fiunt, ſed non ſatis erudita conſcientia? quam multa eorum, quæ contra præſcriptum divinum geſta ſunt, memoriam noſtram fugiunt? Et tamen ſeriam de omnibus pænitentiam agentibus, peccata remiſſurus eſt miſericors Deus. 27. *Patriarchas polygamiam non poſſe ab omni labe vindicari.*

Ubi verò à veteri lege pergimus ad novam, de diſpoſitione divina nemo cum Ochino dubitare poteſt amplius. Nam quod Bellarm. *lib. 1. de ſacram. conj. c. 10* & Piſtor. *in peculiari lib.* eundem errorem improperent Luthero, ſatis ad eas 28. *Ex novo teſtamento.*

 calu-

calumnias reſponſum eſt, libro germanico, *Piſtorii nugis oppoſito*. Chriſtus enim
Matth.19. Marc.10. ſublata prava quacunque conſuetudine, revocat Judæos ad
primam conjugii originem, ubi præceptum eſſe ait ab autore ſexus humani, ut
duo ſint in carnem unam, & hinc texit argumentum, quo ipſe quidem [illegible]
dit, divortia ex prima conjugii inſtitutione & de voluntate Dei eſſe [illegible]
29 *Per dictum Matth.19.* polygamia eadem opera prorſus tollitur & prohibetur. Infert enim Chriſtus:
Non licere cuiquam diverti ab uxore, quia factus eſt cum ea una caro, & qui [illegible]
tatem hanc diſſolvit, dicitur ſolvere, quod Deus ligavit. Qui jam alteram uxorem
ſuperinducit primæ, licet hanc non abdicet in totum, tamen ſeparat ſe ab ea ex
parte, quia animum & corporis uſum ab illa transfert ad ſecundam. Separat igi-
30. *Marc.10. & Luc.16.* tur in parte, quod conjunctum erat à Deo. Confirmatur per alteram ſententiam
Chriſti, *Marc 10. & Luc.16.* ubi adulterium committere dicitur, qui divortio facto
cum uxore, aliam ducit. Quod ſi liceat duas ſimul habere uxores, in qua conſiſtit
crimen adulterii? Non in dimiſſione, ut patet, Ergo, in eo, quod qui ſe totum de-
bebat uxori primæ per fidem datam, rem habere cœpit cum altera, quod [illegible]
evenire neceſſe eſt, etiamſi prima uxor intra ædes retineatur. *Covarr. p[illegible]*
trim. c.[illegible] § 5 n.2. Paulus enim *1.Cor.7.* ita ſibi invicem alligari conjuges ducet, ut
nec vir, nec fœmina ſui corporis poteſtatẽ amplius habeat, poſtquam ejus uſum
31. *1.Cor 7.* in conjugis arbitrium depoſuit. Si igitur ſui poteſtatem vir non habet, nequi-
dem *ad alteram transferre poteſt, quod non habet, per vulgatam regulam*, & *quod ſemel*
donatum eſt, non poteſt iterum donari. Imò ne prioris quidem fœminæ conſenſus ad
tollendum vitium bigamiæ ſufficit, quemadmodum Sara ſuppoſuit Abrahamo
ancillam, & Comitis Gleichenſis uxor ad eũdem admiſit lectum mulierem Sa-
32. *Conſenſus uxoris non tollit vitium polygamiæ.* racenicam, cujus ope liberatus fuerat ex carcere Turcarum, quia contractus in-
diſſolubilis & perfecta unitas conditionem talem non admittit, & ut juri ſuo
quis renunciare licitè poſſit, non poteſt tamen renunciare juri divino, quo ſanc-
citum eſt, ut duo in carnem unam ita tranſeant, ut, dicente Paulo, ne [illegible]
quidem ſeſe queant invicem, nedum, ut ſui copiam faciendi alienis [illegible] ha-
beant, quod cum defraudatione perpetuò conjunctum eſſet. Propterea ne [illegible]
præcepto quisquam amplius in dubio ſit, addit Paulus. *1 Cor 7.* Ad vitandam for-
nicationem *ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα.* Unaquæ-
que fœmina habeat proprium maritum. Proprium autem quod [illegible] poſſi-
detur plena poteſtate, quemadmodum virum dicit Apoſtolus [illegible]
33 [illegible] cui tradita eſt [illegible] poſſeſſio, aliis communicari non poteſt. Adde quod ad
Epiſcopatum [illegible] Apoſtolus, niſi *μονόγαμον*, *1. Tim.* [illegible]
tum infamis erat multitudo uxorum, & Epiſcoporum deſcribere voluit [illegible]
cula & reprehenſionem. Item, quod in unitate conjugii notetur myſterium Chriſti
& Eccleſiæ, *Ephes. 5* & quæ præterea huc afferre ſolent Theologi.

Polygamiam repugnare juri naturæ.

[illegible]

[illegible]

4 *Romanos impunè pellicibus uſos fuiſſe.*
5 *An polygamia jure naturæ licita.*
6 *Duplex jus naturæ.*
7 *Quædam animalia convitium faciũt vagæ hominum libidini & polygamiæ.*
8 *Polygamiam repugnare primo fini conjugij ſ. procreationi ſobolis.*
9 *Item ſecundo ſc. mutuo adjutorio.*
10 *Polygamiam impedire perfectam amicitiam.*
11 *Item repugnare tertio fini, ſc. compeſcentiæ libidinis.*
12 *Nec non quarto, qui conſiſtit in typo Eccleſiæ.*
13 *Adverſari etiam naturali Zelotypiæ.*
14 *Quanta ſit vis Zelotypiæ.*
15 *Exemplis mulierum confirmatur.*
16 *Quaſdam fœminas connivisſe voluptatibus virorum.*
17 *Sed eas perquam paucas, cum multo plures amores virorum illicitos crudeliter vindicarint.*
18 *Polygamiam nulla conſuetudine potuiſſe introduci.*

CONſtat de lege divina: ſequitur ut videamus, quantum repugnet polygamia, 1.
juri naturæ, moribus gentium, & commodis tam Reipubl. quam privatarũ *Polygamia recepta apud multas gentes.*
familiarum. De Jure naturæ variè certant Scholaſtici, dum durum cenſent eſſe,
ſi primi parentes creduntur in jus naturæ deliquiſſe, imprimis, quando per totũ
Orientem hæc opinio, de uxorum multitudine ferè vagata legitur, & Occidentem quoque ſic infecerit, ut Tacitus ſcribat: *Soli ferè Germani ſinguli ſingulis uxoribus contenti ſunt, præter paucos, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Nam Arioviſtum duas habuiſſe uxores, conſtat ex Cæſ. *lib. 1. belli Gall. in fin.* ubi ait: *Duæ fuerunt Arioviſto uxores, una Sueva natione, quam domo ſecum adduxerat: altera Norica, regis Voccionis ſoror, quam in Gallia duxerat à fratre miſſam* Imitatus idem in Romana Republ. Cæſar, legem quam Helvius Cinna Trib. pl. ſe ſcriptam & paratam habuiſſe confeſſus eſt, ferri juſſit, cum ipſe abeſſet, *uti uxores, liberorum quærendorum cauſa, quas & quot vellet, cuiq; ducere liceat, Sueton. in Cæſ. c. 52.* idque in eum finem, ut multiplicata ſua conjugia prætextu alicujus legis excuſaret, *Id. c. 50. 51. 52.* cum jam SCtum privatum de ſe edi curaſſet, ut, quot libuiſſet, fœminarum matrimonio uteretur. *Dion. lib. 44.* Nec enim alio fine Euenus III. Scotorum Rex, lege lata dedit ſubditis licentiam ducendi uxores plures pro arbitrio, ne ſolus ſuæ libidini præter fas & æquum nimium indulſiſſe videretur, cum ipſe plusquam centum uxores in gynæceo aleret. *Buchan. lib. 4. hiſt. Scot* Cabades Perſarum Rex itidem, cum pertæſus unius uxoris, laſcivo impetu raperetur in vagam libidinem, omnibus ſubditis communionem mulierum indulſit, *Cedren. in Zen.* quod & Mahometh feciſſe putatur eo conſilio, ne ætatem cogeretur fruſtrà deterere cum vetula. Inde enim à tempore Patriarcharum apud Orientales polygamiæ conſuetudo invaluerat, prout de Judæis Joſeph. *17. antiq. c. 1.* & de Perſis teſtatur Strabo. *15. lib. Marcel. lib. 23. Athen. lib. 13. ex Dinonis Perſicis.* De Indis *Strab. 15. Solin. c. 65. Oneſicrit. in vit. Alex.* de Parthis *Bardeſ. de fa. Clem. Alex. 9. Recogn. c. 7* De Cyrenaicis, *Mela. lib. 1.* De Pæonibus, *Herod. in Terpſ.* De Thracib. *Mela lib. 2.* De Judæis patet ex libris Moſis & Regum. *Juſtin in Trypho.* De Mauris & Numidis ſcribit Saluſt. *in Iugurth Singuli Numidæ, Maurique pro opibus quiſq; plurimas uxores, denas alii, alii plures habent, ſed Reges eò amplius* De Ægyptiis Diodor. *lib. 1. c.* . quod ſacerdotibus quidem unam tantum uxorem indulſerint, cæteris verò pro facultate & voluntate plures, & quotquot vellent. Etiam apud Americanos

Margin: 2. *Germanos.* — *Romanos.* — *Scotos.* — *Perſas.* — 3. *In Oriente, Ægypt. Indos, Græcos, Americanos, &c.*

canos hæc licentia inv[illegible]luerat, & apud Reges Hiſpaniolæ, *Mart.* [illegible] *dec 3.* quemad-modum in unis Pacri Tyranni ædibus octoginta uxores offenderunt Hiſpani *Id. 8. dec. 2.* Dionyſius quoque Syracuſarum Rex duas habuiſſe uxores legimus, *Ælian.lib.13.Var.c.10* & Cecrops morem vagarum libidinum apud ipſos Athenienſes correxit, unde [illegible] Athenæo, Biformis Juſtino dicitur, quod [illegible] tum in unum conjugium coaleſcere vellet. Nec tamen tam ſtricte id obſervatum fuit in Republ. Athenienſium, quin cives, exhauſto numero civitatis cogerentur matrimonia duplicare, quemadmodum Socrates, Euripides & permulti alii ea lege familiam geminatis mulieribus onerarunt. *Laert.in Socrat.* *Gel.lib.1* [illegible] *Alex.ab Alex.1.dier.Genial.c.34.*

4. *Pellicatus Romanor.*

Sed ut ad Romanos redeamus, etiamſi edicto prætoris infamis eſſet, qui duas duxiſſet uxores, *l 1.de his qui notant.infam.* & Valentiniani ſenioris lex, qua bigamiam ſuam ſtabilire, & ſubditis quoque licentiam parem indulgere volebat, *Niceph.lib.11.c 3*[illegible]*.Socrat.lib.3.c.11. Dracon.lib.11.* ſua iniquitate, ſuffocata & extincta fuerit: tamen à pellicatu non abſtinuerunt. Nec ſolus Nero, ſed & Auguſtus, & Ælius Verus, & ante eos Cato & Scipio Africanus impune cum pellicibus rem habuerunt, quemadmodum ex univerſa hiſtoria conſtat. Absit verò jus gentium, vel naturæ æſtimemus potius ex corruptis moribus, quam ex principiis, animis hominum univerſim innatis, & hinc inferamus *cum Durand. 4. diſt. 33.q.1. C.vct. & quibusdam aliis*, polygamiam jure naturæ licitam eſſe. Sæpe enim fit, ut, *ducente Plauto*, mores redigant in poteſtatem ſuam non ſolum leges civiles, ſed & eas, quæ ex ipſa naturæ luce ultrò erumpunt. Duplex enim jus naturæ conſtituunt Thom. *4.ſen.diſt.33.q.1.* & qui cum eo ſentiunt, alterum, ex ipſis naturâ notis principiis, alterum ex concluſionibus inde deductis, quod Covarr. *part.* [illegible] *de matrim. c.* [illegible] *§.3.n.1.* vocat jus *quaſi Naturale*, Philipp *in Eth.* jus naturæ *Mut*[illegible]*le.* & hinc prodire cenſent polygamiam, quia abſolutè turpe & naturæ contrarium non eſt, multas habere uxores, perinde ut naturæ repugnat, multos habere maritos, *August.lib.1.de nupt.& concub.c.9.lib.3.doctr.Chriſt.c.*[illegible]*2. lib. de* [illegible] nec tamen ex naturæ principiis eductæ rationes id permittunt. *Vide C*[illegible] *ſtam lib.2 Ambiguit jur.c.3. Menoch.arb jud.caſ.420 n.5*[illegible]. Sicut enim cædem [illegible] raliter abhorremus, *ait Bonavent.4. diſt.*[illegible]*3.q.1.* ita confuſionem quoque & multitudinem mulierum innato quodam odio deteſtamur, præcipuè cum [illegible]

6. *Duplex jus naturæ.*

7. *Quædam* [illegible]

à multis brutorum animalium libidinem noſtram corr[illegible] ſe[illegible]mus. Non enim [illegible]hnt omnibus columbarum amores & matrimonia, quæ tant[illegible] h[illegible] ſi quando adulterii ſuſpicio incidit, *tum iræ, tum crebri* [illegible] *querulæ voces,* [illegible] *mox in ſatisfactione,* inquit Plinius, *exo*[illegible] *crebri pedum orbibus adulatio.* Par pari gaudent, comm[illegible] ne eam [illegible] cœlebs & vidua relinquit. Cornicum etiam [illegible] de [illegible] animus, quæ marito mortuo, defuncti [illegible] q[illegible] novem ætatibus durare dicitur, viduam tran[illegible] [illegible] elegantèr [illegible] Comm. *lib.1. C*[illegible] [illegible] ſt[illegible] procudant principia tamen, ad honeſtatem [illegible] aperiunt.

[illegible]

Porrò ex finibus quos natura præfixit matrimoniis, idem jus deducitur à Montec 2.*Polit.c.4.in princ.*Bellarm. *lib.1.de ſacr.matrim.c.10.* Ne autem fines matrimonii in nimis exiles minutias *cum Montecat.* dividamus, tres ſupra explicatos repetimus: Generationem & educationem liberorum, mutuum adjutorium, & compeſcentiam libidinis, & omnibus his oſtendimus polygamiam repugnare. 8.

Polygamiam repugnare primo fini matrimonij.

Quanquam enim copioſior ſoboles expectatur ex pluribus uxoribus, in familiis privatis: tamen tota Reſpubl, pauciores inde cives nanciſcetur, quia dubium nō eſt, quin ſæpius procreaturæ ſint fœminæ, ſi ſingulæ copulentur ſingulis, quam ſi denæ vel plures cogantur ab uno pendere marito. Præterea virtus viri finita & à natura ad certum terminum contracta, quo pluribus cogitur ſatisfacere, eò promtius evaneſcet, & citius generare deſinet. Ubi verò non ſolum generationem, ſed & educationem liberorū reſpicimus, polygamia hoc fine prorſus evertitur. Propterea enim appetimus generare, ut in ſtatione noſtra cultores Dei, & membra Reipubl. imaginem noſtram gerentia relinquamus, à quibus in ſenectute non tantùm ſolatium, ſed & ſuſtentationis, ſi opus ſit, præmium expectare habeamus, quod quia obtinere non licet, niſi probè educatis liberis, non minori cura in educationem, quam procreationem incumbendum eſt. Quotus verò quisque eſt, qui tot liberis, quot ex denis vel pluribus matrimoniis tolli poſſunt, probè educandis ſufficiat, ſive curam domeſticam ſingulis impendendam, ſive opes, tanquam nervos rerum gerendarum relinquendas, reſpicere velis?

Alterum finem collocat Moſes in Adjutorio, quem ex naturæ intentione deducit Ariſt. *8.Eth.c.12* qundo ait: Ἀνδρὶ ἢ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατα φύσιν ὑπάρχειν, & in quonam conſiſtat illa amicitia ſubiiciens, ait: *Aliis quidem animalibus eatenus communicatio eſt. At homines non ſobolis procreandæ cauſa tantùm ſimul habitant, ſed rerum etiam, quæ ad vitam ſpectant. Continuò enim officia diviſa ſunt, aliaque ſunt viri & uxoris. Sibi ergò mutuo opitulantur, in commune τιθέντες τὰ ἴδια. Atque ob id & utilitas & jucunditas eſſe in hac amicitia videtur.* Neutrum horum ſperandum ex polygamia, quæ nec operas mariti facilitat, nec micam ullam voluptatis affert, cum amicitiam prorſus diſſolvat. 9.

Nec non ſecundo.

Perfecta enim amicitia, ἡ τελεία φιλία, non patitur rivales, ſed ſocii impatiens eſt, ubi ad ſummum pervenit. Sive n. Damonis & Pithiæ, ſive Niſi & Euryali, ſive alias conſiderare velis perfectas amicitias, nunquam plures in commercium adoptatos præter duos invenies, ob rationes, quas aſſignat Ariſt. *8 Eth.c.6.* Quî poſſit igitur in tanta multitudine mulierum, ſuus cuique amor conſtare? Addit Ariſt. permoleſtam eſſe amicitiam, quæ cum multis contrahitur, dum ſingulis momentis aliquem ex tot amicis ludos facit fortuna. Toties autem tangit amantem infortunium, quoties tangit amicum, quia amicorum ſive bona ſive mala ſunt communia. Ubi verò exulat amicitia, ibi ſuccedunt odia, rixæ & æmulationes, quemadmodum in multitudine uxorum ſive pellicum neceſſariò accidere experientia docet, & paulò poſt prolixius deducemus. Quî enim, ut ſeipſum, amare poteſt primam conjugem, qui, quam ſuperinducit, plus amare præſumitur. 10.

In polygamia nulla perfecta amicitia.

ab altero tangi ſine invidia, nec mulieres maritos alienis implicari amoribus æquo unquam ferunt animo. Ita enim à natura edocti ſumus, tam viri, quam mulieres, ut omnia quidem inter nos communia habere velimus, exceptis uxoribus & maritis, cum hi ſibi invicem ſint ligii, ſe ſibi totos debeant ſine exceptione. Herodes uxorem ſecum vivam ſepeliri voluit, ne quis ejus pulcritudine poſt ſe frueretur. *Ioſeph.15.Antiq.c.4.& 11.* Lepidus ex mœrore animi mortuus eſt, cum incidiſſet in literas, ex quibus ſuſpicionem de adulterio uxoris traxerat. *Plut. in Pomp.* Hungarus quidam gladio tranſadegit formoſam uxorem, ne in manus hoſtium incideret. *Nicet.4.Annal.* Hieronym. *in Amos cap.7. libentius virum audire uxorem interfici, quam pollui*, ſcribit, & JCti, *in l.Lucius 88.§.matre.de leg.II. modeſtius ferri natorum mortem, quam uxoris adulterium cenſent. Ioh.Fab.in §.ſciendum. Inſtit.de donat. Lucas de Pen.in l.1.C.publ.lat. Iaſ in l.tranſig.not.2.C.de tranſact. Ioh.Lup.in rub. de donat.inter vir. & uxor.* Cotys rex Thraciæ, uxorem ex Zelotypia, ſuis ipſius manibus, à pudendo incipiens, mediam diſſecuit. *Athen.lib.12.cap.14. Suid. in Cot.*

14. *Vis Zelotypiæ.*

Mulieres verò eò impatientiores ſunt conſortium, quo plus affectibus naturalibus indulgent, adeò ut earum Zelotypiam furori Leonino rectè comparaverit, Ovid. *2. de art. amandi.* Ecquid deſcribi potuiſſet vel à Virgilio, ſuper Didonis, *4. Æneid.* vel ab Ovidio, ſuper Prognes, *6. Meta.* vel à Seneca ſuper Clytemneſtræ, *In Electr. & Agam.* Zelotyparum mulierum inſaniam & furores? Quam incenſam, quod minitatus erat, *Actio.5. Phor. ſcen.8.* Nauſiſtratam dederit Phormio, cum inſperato nuntio obductam ſibi à Chremete marito Lemniam pellicem detexiſſet, brevibus referri nequit. *Act.5.ſcen.ult.* Ipſe Chremes id ſibi præſagiebat: *Act.4.ſcen.1.*

Vereorq; ne uxor aliquà hoc reſciſcat mea,
Quod ſi fit, uti me excutiam, atq; egrediar domo;
Id reſtat: Nam ego meorum ſolus ſum meus.

15. *Exempla mulierum Zelotyparum.*

Durius Olympias Philippi uxor, Alexandri M. mater, in ipſum maritum ſubornaſſe ſtupro incenſum Pauſaniam creditur, & multis conjecturis, vero non abſimilibus demonſtrat Juſtin. *lib.9.* Thebe, præter cauſas à Plutarcho relatas, *in vit. Pelop in fin.* etiam pellicatum viri ſui, Alexandri Pheræorum Tyranni, parricidio ejusdem vindicare voluit. *Cic. 2. off. Valer. lib.9. c.14.* Lemniæ mulieres maritos ad unum omnes trucidarunt, quod eos in captivarum amorem propenſiores, quam fas eſſet, cernerent. *Apollon. lib.1. Argon Stat. lib.1. Thebaid.* Demetrio Antigoni filio Arſinoë uxor ſicarium ſubornavit, quod cum Berenice ſocru ſtupri conſuetudinem habuiſſet. *Iuſtin. lib.26.* Demetrius Nicanor pari ſcelere exceptus fuit à Cleopatra uxore propter amorem Rhodogunæ, Phraatis regis ſororis. *Appian in Syr.* Wierus narrat *lib.2. de præſtig. Dæm. c.50.* quomodo multæ mulieres maritis ob Zelotypiam Arſenicum propinarint, præſentaneumque ſupplicium adire maluerint, quam invidioſis amoribus eos implicitos ferre. *Sylv. nupt. lib.:.n.:o. & ;:iq.* Et quis poſſet furioſas mulierũ machinationes à Zelotypia excitatas omnes enarrare, quibus vel maritis, vel pellicibus, vel ſibi ipſis exitiũ, totis verò famil[iis] perpetuum infortunium attraxerunt. Eſt enim *Impatiens conjortis am.r*, & miraculi

inſtar

16. *Quaedam foeminas connivisse virorum pellicatui.* inſtar narrat Valer. *lib. 6. cap.* 7. quod *Æmilia Africani prioris uxor mater Corneliæ Gracchorum, tantæ fuerit comitatu & patientiæ, ut cum ſciret viro ſuo ancillulam* [illegible] *gratam eſſe, diſſimulaverit, ne domitorem orbis Africanum fœmina, impunitam* [illegible] *ret, tantumque à vindicta mens ejus abfuit, ut poſt mortem Africani manumiſſam* [illegible] *in matrimonium liberto ſuo daret.* Ejus exemplo Livia non tantum connivebat voluptatibus Auguſti, ſed iisdem fomitem ſuppeditabat, conquiſitis undique pulcris & intaminatis puellis: & jam ante Stratonica uxor Dejotaro ſuaſerat, ut Electram pro concubina ſibi jungeret. *Plut. de clar. mulier.* Cannibalum fœminas non minus ſtudioſas eſſe, ut alliciant viros ad pellicum conſuetudinem, quam noſtræ ſint ad prohibendum, teſtantur hiſtoriæ Indicæ, *d'autant, que c'eſt* [illegible] *la vertu du mary*, ut ait Mich. de Mont. *livr. 1. des Eſſ. ch 30.* Verum raræ hodie ſunt quæ æquo animo ſibi patiantur æmulas obtrudi, ac non potius unguibus & manibus, ſi aliter non ſit copia, in capillos, in faciem, in os denique obductæ inveſtiant,

17. *Sed eæ paucæ.* quemadmodum Ameſtris, Xerxis uxor, licet Perſarum Reges jam ab infinita memoria plures admiſiſſent uxores, per vices cubantes, *Herod. lib.* [illegible] Maſiſtæ fratris Xerxis uxorem crudeliter, naſo & auribus multavit, quod Xerxes ejus filiæ Artayntæ amoribus implicitus videretur. *Herod. lib. 9.* Mulieres Theſſalæ Laidem formoſam meretricem ligneis teſtudinibus in templo Veneris confodiſſe, quod à Pauſania Theſſalo amaretur, ne eodem amore cæteros abriperet viros verentes. *Athen lib. 13. c. 20.* Polyxena Tlepolemi uxor infelicem Helenam, cum in Rhodum aufugeret, ab Oreſtis filiis poſt mortem Menelai quæſita, de arbore ſuſpendit, ne maritum ſuis amoribus ineſcaret. *Pauſan. lib.* [illegible] *in Lacon.* Dirce, Antiopen puellam, quam ſuſpicabatur à Lyco viro ſuo rege Thebanorum amari, collo bovis alligatam per omnia præcipitia egit, *Apoll. Rhod. lib. 1. Argon.* quamquam alii Antiopen quidem à Dirce in carcerem conjectam, ſed inde elapſam pe[illegible] tale fatum Dirce procuraſſe ſcribant. *Iul. Hygin c. 8. Fabul ex li. 3. Eur.* [illegible]

18. *Conſuetudine non potuit polygamia introduci.* Cum igitur inſtinctu quodam naturali ſuum vas ſibi quiſque ſoli [illegible] cupiat, patet polygamiam naturæ prorſus adverſari, & proinde male [illegible] ſe à Thoma *4. ſent. diſt. 33. q. 1.* quod conſuetudine induci potuerit [illegible] ducendi uxores licentia, quia contra jus naturæ, etiam ſecundarium, nulla conſuetudo, quantum latè diuque dominetur, allegari poteſt.

Sect. 4.

Polygamia quot ſecum trahat incommoda.

1 Polygamiam [illegible] *avere litibus, & rix fis a mulat* [illegible]
2 Exemplo polygamiæ patrum.
3 Eas [illegible] *lites inde prodire per ſe, non per accidens*
4 Am [illegible] *rem e* [illegible] *impatientem com* [illegible]
5 Iuſtam e [illegible] *iram uxorum contra pellic* [illegible]
6 Non [illegible]
7 [illegible] *multas uxores* [illegible] *duxere* [illegible]
8 [illegible] *mu* [illegible] *decreſcat cupido, ut a* [illegible]
9 Muliere [illegible]
10. Contra [illegible] *gat*
11 Difficulter [illegible] *appetitus* [illegible]
12 Concubitus [illegible] *non ta* [illegible] *ceptum, ſed & ad re* [illegible] *nem.*
13 Stulte & contra finem conjug [illegible] *vorent*
14 Ex ſterilitate unius uxoris & [illegible]

tate alterius naſcitur nova leges litium.

15 *Ad vitandas lites, veteres conſtituerunt domicilia uxorum dividere.*

16 *Polygamiam tollere fixum conjugum amorem, ſine quo conjugium ſtare nequit.*

17 *Contentiones & cædes liberorum ex polygamia.*

18 *Probantur exemplis Ottomannicorum Imperatorum.*

19 *Præcipuè, ſi ſpurius præripit hæreditatem legitimis.*

20 *In polygamia concurrere infinitas moleſtias.*

21 *Quæ gentes polygamiam abhorruerint.*

22 *Caroli M. factum excuſatur.*

23 *Bigamus de jure civili infamis.*

24 *Caroli V. pœna capitalis in bigamos.*

25 *Romani ne concubinas quidem duas, aut concubinam cum uxore habere permittebant.*

26 *Quia concubina diligebatur pleno amore, & imitabatur matremfamilias.*

COnſequens eſt, ut videamus de incommodis, quæ polygamia inducit tam in familias, quam in totam Rempubl. Nam ubi Zelotypia animos cohabitantium transverſim agit, & ſuſpitio amicitiæ fœdus divellit, quid ibi expectes præter odia, diſſidia, rixas, & in apertam ruinam deſituras inſidias? Documento nobis ſint Sanctorum patrum matrimonia. Non prius enim conſcenderat lectum Heri Agar, quam Zelotypia Saræ ſeſe exerere cœperat, cum ancilla inſoleſceret, & ſterilem heram præ ſe contemtim haberet, *Gen. 16.* donec, accedente Iſmaëlis inſoléntia, foras eiiceretur, ne quâ ad hæreditatẽ unâ cum Iſaaco aſpiraret, *Gen. 21.* Augetur enim ignominia, quando non juſta aliqua uxor, ſed pellex intercipit, quod uxorem capere oportebat, & metus incumbit ſuſpitioſis animis, ne qua illegitimè quæſitus legitimo hæredi vel par reddatur, vel ſuperior. Quod ſi Leam & Rachelem ſorores, neque pietas, neque autoritas communis mariti, neq; cognationis fœdus ab invidia & æmulationibus pravis, quas vana excuſare diſtinctione fruſtrâ laborat Lyra *in c. 30. Gen.* arcere valuit, quid ſupereſt præſumendũ de Anna & Phennena, *1. Sam. 1.* nec non de aliis, pietate & animi conſtantia non ſatis dotatis mulieribus, quas reverentia quidem nulla, nullus ſtabilis amor inter ſe devincit, ſed infinitæ diſcordiarum cauſæ quotidiè diſtrahunt. Nihil eſt, quod fratrum quoque, nurus & ſocrus diſſidia obiicit Ochinus, quæ non ex natura rei, ſed pravitate Caini & Eſavi, ſeu ex malitia eorum, qui intempeſtivas lites ſine cauſa quærunt, oriuntur. Polygamia verò ita habet innexa irarum & diſcordiarum ſemina, ut quantumvis ſedulò extincta, clanculum tamen renaſcantur, & in funeſtum totius familiæ incendium non rarò exardeſcant. Nam

1. *Polygamiam ſcatere litib.*

2.

3. *Et quidem per ſe.*

Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt, Sen. in Agam. Act. 2. & nunquam
Bene cum ſociis regna Venusq; manent. Ovid. 2. art. am. *Quicquid tument Tragœdiæ, eſt contemtus uxorum & pellicum,* ait Hieron. *lib. 1. in Iovi. circ. fin.* Cui enim obducitur rivalis ante oculos, annon juſtam de injuria conquerendi cum Lea cauſam per ſe paratam habet? *Abſtuliſti mihi maritum meum, nunc etiam cætera ablatum redis. Gen. 30. Feresne*, ait Ægiſthus ad Clytemneſtram, *thalami victa conſortem tui? At illa nolet, Vltimum eſt nuptæ malum, Palam mariti poſſidens pellex domũ. Sen. in Agam act. 2.* Augetur injuria, quando, quæ obducitur, juſtæ uxoris loco eſſe nequit, ſed furtivis amoribus transfert in ſe animum mariti, quia, qui pellicem adjungit uxori, non poteſt, quin eam impenſius amet, quam uxorẽ, quemadmodum & Jacob ferventiori amore proſecutus eſt Rachelem, quam Leam,

4. *Impatiens conſortii amor.*

5.

Gen. 29. Helkana Annam, quā Phenennam, 1. Sam. 1. Herodes Mariamnem [illegible] cæteras. Ioſeph. 15. Antiq. Iud. Aut ſi non amet, tamen uxor ſibi in[illegible] pei putat, quando, quod totum ſibi debebatur, cum pellice dividi[illegible] gitur. Hinc iræ primum in pellicem, aut ſociam uxorem, mox in maritū, plur[illegible]

Flamma medullas & cor urunt æmulum,
Miſtus dolori ſubjicit ſtimulos timor,
Invidia pulſat pectus. hinc animum jugo
Premit cupido turpis, & vinci vetat.
Et inter iſtas mentis obſeſſæ faces
Feſſus quidem & dejectus & pesſundatus

6. *Non eſſe in Polyg. omnibus ſatisf.* *Pudor rebellat*, ut de ſua ipſius Zelotypia narrat Clytemn[illegible] apud Sen in Agam act. 2. Ut enim omnibus in tanta uxorum & pellicum multitudine ſatisfiat ab uno viro, fieri nunquam poteſt, quando non ſolum ſe[illegible] David, 2. Sam c. 3. & 12. quem numerum Judæorum quidam negant p[illegible] ſuperare licuiſſe, aut novem, ut Herodes. Ioſeph. lib. 17. Antiq. c. 1. aut octog[illegible] Pacrus Tyrannus Hiſpaniolæ, aut viginti quatuor, ut Wartislaus I. princeps [illegible] meranorum, Cram. part. 1. Chron c. 9 ſed tercentum, cum Commodo [illegible] tas cum Ulodimero Muſcovita, ſeptingentas cum Salomone, aut etiam multo plures quā uxores, quā concubinas multi duxiſſe leguntur. De rege Me[illegible] tradunt hiſtoriæ, quod, licet quater indies ſolitus fuerit mutare veſtem, [illegible] tamen eandem bis induerit, nec ulla ſupellectile utenſilive uſus fuerit, niſi [illegible] Mich. de Montaign lib. .c.21. de Eſſ. De Neronis magnifico luxu idem refert [illegible]

7. *Quam multas uxores multi duxerint.* in Ner quod nulla veſte ſe iterum indui paſſus fuerit. Heliogabalus verò [illegible] binas, nō alio quam utenſilium ordine habuit, quippe quarum nulla[illegible] excepta uxore, reiteravit. Lamprid. in Heliog. An hîc omnibus ſatisfactum [illegible] cum dicente Lucret lib. 8.

Tot fæminæ complexibus unam
Non laxat nox tota virum.

Sanè licet pauciſſimis ſatisfieri poſſit quoad generationem, non tamen, qu[illegible] libidinem, quia ſoli mulieri dedit hoc natura, ut cupido coeundi, poſtquam [illegible] rus impletus eſt, non expleatur, cujus rationem ex voluptatis ſenſu [illegible] Populia Marci filia, cum rogata quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunq[illegible] rem deſiderarent, niſi cum prægnantes vellent fieri, reſponderet: B[illegible] Macrob. lib 2. Sat c 5. in fin. Mulieres à mollitie derivat. Bald. in r[illegible] & mul. & facilè pati ſtimulos carnis dicit Præpoſ. in c 1 de f[illegible]

8. ſatisfaciant, nihil recuſare ſcribit Nævi z. in ſilv. nupt. [illegible] Ubi [illegible] cipiunt homines, quod ſe accipere debere putabant, aut[illegible] ſciebant in ſimultates primùm incidunt, deinde jurgiis & con[illegible] mutuò impetunt, ut ait Ariſt. 5. Eth. c 4. & 2 Polit. c. 2. & 3 tranſfer[illegible] nem uxorum & bonorum. Nulla enim communio ſine querel[illegible] ſubſiſtere nata eſt, ut exemplo ſervorum ejuſdem familiæ & una [illegible] oſtendit Ariſtoteles. 2. Pol. c. 3 Pyrrhus ut multis affinitatibus ſibi [illegible]
plures

plures conquiſivit undique uxores, ſed eo eventu, ut, poſtquam inter Gynecæi 9.
parietes ſeſe mutuò diu oppugnaſſent, tandem unius inſtinctu & rogatu Deme-
trius Macedoniæ Rex in Corſicam inſperatus irrumperet. *Plut in Pyrrh.* Ælius
Verus Imperator, incuſatus ab uxore, quod, ut Artemona conqueritur *apud*
Plaut. in Aſin. alienum fundum araret, proprium incultum relinqueret, reſpondit: *Pa-*
tiatur ſe per alias, ſuas exercere cupiditates. Vxorem dignitatis eſſe, non voluptatis nomen.
Æl. Spart. in Adrian. quod & Nero Octaviæ conſuetudinem aſpernatus corripien-
tibus ſeſe eo nomine amicis, reſpondit: *Sufficere illi debere uxoria ornamenta. Sueto.*
in Ner. c. 35. Sed nec verba ſufficient expoſtulationibus mulierum, nec fidem, in
contractu conjugali promiſſam, liberabunt. Vehementer enim incuſat Iſocrat.
orat. 3. ad Nicocl. eos, qui in aliis contractibus æquitatem ſervant, in conjugio ve- 10.
rò debitum eò ſegniùs exolvunt, quò cupidius id inierunt, & ſanctius ſuſcepe-
runt. Zopyrus Gordienſis Medicus docebat uxoris appetitum feſtiva Thaletis
reſponſione ſic eludere. Thales enim à matre ſollicitatus ad nuptias, ſubinde re-
ſpondit: *οὔπω καιρὸς, ὦ μῆτερ. Stob. c. 66. Laert. in Thal. Simili*, inquit, *modo ad Venerea*
affici debemus, ut cubituri illud ſuccinamus: Nondum accommodum eſt: Itidem & à ſomno
excitati: οὐκ ἔτι καιρός. Plutar. in Symp. Sed hæc omnia fruſtra narrantur ventri, qui
caret auribus, quemque inter tria inſatiabilia, quibus nunquam ſatis ſit, ſecun-
do loco enumerat Salomon. *Proverb. 30.* Avarum eſſe mulierum genus, dicit gl.
in l. quæ dotis. ff. ſol. matr. & ſemper dubitant, ait Neviz. libr. 2. ſyl. Nupt. n. 96. ne iis terra
deficiat ſub pedibus: ſed nulla in re patiuntur ſeſe ægrius decipi, quam, quæ ad de-
bitum attinet naturale. Theobaldus Umbrorum dux, Græcos, qui Beneventum
tenuerant, bello ſubactis, quoſcunque ceperat, virilibus multabat. Tum provo- 11.
luta ad pedes ejus fæmina, *quid*, ait, *fæminæ egimus, quod nobis bellum indixeris? quod* *Difficulter*
noſtris nos voluptatibus privas: Sunt oculi, ſunt nares, ſunt manus viris noſtris: quid ad *ſatiantur ap-*
ea, quæ noſtro uſui conceſſit natura, belli jura producis? Luitprand. lib. 4. c. 4. Alciat. lib. 7. *petitus mu-* *liebris.*
Parerg. c. 23. Pactum enim eſt inter conjuges de debito naturali exolvendo non
tantùm ad primum finem generationis obtinendum, quemadmodum Zenobia 12.
Odenatum virum nunquam admiſit, niſi tentata conceptione, qua peracta ad
perennem rediit abſtinentiam, *Treb. Poll. in Zenob* ſed & reſtinguendæ libidinis
& vitandæ fornicationis gratia, quicquid diſputet Auguſtinus *de bon. conjug. &*
c. quicquid. 32. q. 1. Diſertè enim Paulus præcipit: *1. Cor 7. Ne fraudate alius alium,*
niſi ad tempus, & Chriſtus ipſe ejicientem per divortium uxorem, damnat ex eo,
quod adulterio ejectæ occaſionem aperiat *Matth. 5.* Quod idem timendum eſſe,
ſi quis à muliere, non ſecluſa, abſtineat, Luther. docet, *de matrim.* iis verbis, quæ
Piſtorius & Jeſuitæ Colon. tam improbè præter mentem autoris exagitant. Car-
din. *in Clem. pen. Col. 1. de ſent. excom.* monet maritos, ut caveant, ne, dum uxoribus
abſtinent, parent locum aliis. Moſes novellos ſponſos immunes vult eſſe ab o-
mnibus oneribus & muneribus publicis, ut abſque culpa domui ſuæ vacare poſ-
ſint, & uno anno lætari in ſinu ſuo. *Deuter. 42.* Idem monet Salomon *Proverb. 5.*
Lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ, & in amore ejus delectare jugiter. Huic pacto. &
ſuſceptæ fidei detrahunt, quicunque vel continentiam vovent, vel conjugum

tranſigunt in perpetuo divortio, quemadmodum Carolus Craſſus, cum per Archiepiſcopum Vercellenſem divortium ab uxore peteret, juratus affirmavit, ſe cum ea nihil unquam commercii fuiſſe, quod & ipſa candente ferro manu apprehenſo atteſtata eſt. *Sigon.5.hiſt.Ital.Gill.in Annal.Car.Craſſ.* Henricus S. Cunegundam uxorem, à ſe nũquam compreſſam reddidit fratribus, Theoderico Epiſcopo Metenſi & Henrico duci Lotharingiæ. *Sigon.lib.8.hiſt.Ital. Car lib 4.* Stephanus rex Ungariæ, ducta uxore ex Germania, mutato conſilio de ejus conſenſu cælibatum vovit, & ambo pariter in Sanctorum numerum tranſcripti ſunt. *Gill.in Eud.* Eodem errore Cunigundis Belæ regis Ungariæ filia & Boleſlaus Rex Polon. Pudicus inde dictus, unanimi conſenſu, ex conjugibus evaſerunt Monachi, & quod verbis & animo contraxerant matrimonium, re ipſa & continentia diſruperunt. *Michov.lib.3.c.38.* Eduardus Confeſſor, Rex Angl. Egtham uxorem, Godvvini Comitis Cantuenſis filiam, nunquam tetigit, ſive ex voto caſtitatis, ſive odio ſoceri, ſive quod ex tam improba ſtirpe nollet ſibi poſteritatem procreatam. *Autor incert. vit. Eduar. & Ingulph.* Amœbeam Cytharœdum tantæ continentiæ prædicat Ælian. *3. var. c. 30.* ut, licet uxorem haberet venuſtiſſimam, ejus voluptatem nunquam deguſtaverit. Proinde, qui debitum naturale conjugi denegat, & in Deum, conjugii autorem, & naturam, idipſum exigentem, peccat, & præter hæc injuriam facit uxori, & fidem ab initio promiſſam perfide diſſolvit. Unde juſta mulieri naſcitur expoſtulandi occaſio, quemadmodum ex hoc capite Thietberga Lotharium maritum in foro Pontificio reum egit, *Sigon. 5.Ital.Car.lib.4* & Eleonora, Henrici II. Angli conjunx, cum aliud remedium ad manus non haberet, filiis autor fuit, ut ſeditionibus in odium patris regnum agitarent & de illicito pellicatu tacitam vindictam exercerent. *Helinsh. in Henr. II.* nec ea cauſa eſt per accidens, ex luxuria aut perverſa mulieris libidine, ut putat *Ochinus*, ſed per ſe, quia ſine injuria primæ & legitimæ uxoris, nequeunt plures ſimul duci vel matres familias, vel concubinæ. Quod ſi acceſſerit inæqualitas amoris viri, quia impoſſibile eſt, ut plures quisquam pari & ſummo proſequatur affectu, ampliatur materia litium, quæ & exardeſcit magis, quando fœcundior una eſt altera, quæ res initium jurgiorum dedit, inter Saram, & Agar, Rachelem & Jacobum, Annam & Phenennam. Denique, ubi ſuſpicionis & æmulationis plena ſunt omnia, quantilla cauſa ſufficit, ad ſaucium & præter occaſionem ſe plauſibilem prætextum nihil expectantem animum extimulandum, & [illegible] tempeſtes agendum? cujus incommodi vitandi gratia ſcribit Epiphanius [illegible] *Maſſalianos*, veteres, qui plures habuerint uxores, nunquam eas aluiſſe ſimul [illegible] ex eo fortaſſe conjecit, quod Laban, cum perſequeretur Jacobum, [illegible] ret in diſtinctis tentoriis. *Gen. 31.* Perſarum quoque mulieres in vices Regem [illegible] cedebant, ut ex hiſtoria Smerdis patet, ubi Otanes, ſuo tempore ad Regem admittendam filiam inſtruit de dolo ex detruncatis auribus deprehendendo. *Herod. lib. 3.* & Dionyſius cum duas haberet uxores, altera in bellum eundem [illegible] tari conſuevit, altera redeuntem excepit. *Ælian. lib. 13. var. c. 10.*

Eſt hoc incommodum ſatis perniciosum quieti & felicitati ſum [illegible]

13. *Stultum eſt, in conjugio vovere continentiam.*

14. *Nova [illegible]*

15. *Propter quas [illegible]*

tum ex conſequenti publicæ, quando incendia domeſtica ſæpe totam inflammāt civitatem, *ut in corrupt. cauſis dicemus:* Verum quæ ſequuntur, prioribus, quoad malitiam, nihil cedunt. Nam compages & ſalus conjugii conſiſtit in amicitia, quam utilitas & voluptas confirmant. *8. Eth. c. 12.* Conſtans verò & fixus amor mariti, qui in tot objecta divellitur, eſſe non poteſt, nec mulieres eum unicè redamabunt, à quo ſeſe unicè non redamari ſciunt. Amor enim conjugalis plurimū
16 alitur jucunda conjugum commiſtione. At quæ voluptas poteſt ſupereſſe in tanta frequentia. *Quod rarum, carum eſt, c. legimus. diſt. 93.* quotidiana vileſcunt, & abundantia parit faſtidium. *Pica, licet ſit pulcra avis, conſpicitur tamen ſine admiratione, quia ſemper ſe offert conſpiciendam. Naviz. in ſylv. nupt. lib. 2. n. 52.*

Polyg. tollit fixum amorem.

Hoc eſt, uxores quod non patiantur amari,
Conveniunt illas, cum voluêre viri. *Ovid. 3. art. amand.*

Saluſtius expreſſit hoc incommodum, de Maurorum & Numidarum polygamia loquens, *in Iugurth. Ita animus multitudine diſtrahitur: Nullam pro ſocia obtinet, pariter omnes viles ſunt.* Nec non Marcellin. *lib. 23.* Perſarum morem improbat, *quod charitas per diverſas libidines diſperſa torpeſcat:* & Claudianus ait, *de bello Gildon.*

Connubia mille
Non illis generis nexus, non pignora curæ,
Sed numero languet pietas.

17 Denique quid referam ex tam diverſis & inter ſe diſcrepantibus matribus natorum ſive clandeſtinas æmulationes, ſive apertas cædes, dum alter alteri, quā invidet, hæreditatem præripere geſtit, operam ſuis quaque filiis ſedulam afferentibus matribus. Mavult enim ſuæ quæque quam alterius ſoboli paterna bona relicta, quemadmodum Sara ait: *Eiice ancillam cum ſuo filio. Nolo hæreditatem adeat cum meo. Gen. 21.* Non repeto filiorum Davidis, tum in ſe, tum in patrem tentatas rebelliones, ne regnum transferret in unum Salomonem, ſicut Deo viſum fuiſſe ſciebat. Prætereo pernitiem familiæ Herodis, ex filiorum diſſenſionibus ſubnatam, dum alter alteri regnum præripere properabat, antequam id in dilectioris uxoris ſtirpem pater, excluſis primogenitis, amoveret, quæ res in imperio Ottomannico ſæpe turbas dedit, imprimis, quando accedebat adjumentum maternū.

Pugna liberorum ex polygamia.

18 Nam licet Muſtaphæ, tanquam primogenito, de jure gentium ſucceſſio deberetur, effecit tamen Roxolana apud Solimannum patrem, ut illo per inſidias, ficti criminis prætextu, cum filio trucidato, ex ſe genitis Selymo & Bajazethi imperium vacuum relinqueretur. *Auger. Busbeq. Epiſt. 1.* Eaque injuria tum gravior evadit, quando ex pellicibus quæſiti, juſtos & legitimos hæredes de ponte præcipites dant, & loco amovent, ſicut Jugurtha duobus fratribus regnum Numidarum ademit. *Saluſt. in Iugurth.* Gyllus rex Scotorum totidem legitimos hæredes regno depulit, *Buchan. 4. hiſt. Scot.* & Frigamus frater Canis grandis Scaligeri ex cōcubina, abſente Cane, Veronæ Tyrannidem occupavit. *Volat. lib. 4.* Nihil non egit Albertus Landgravius Thuringiæ, quò Thuringiam in ſpurium Apizium abalienaret, excluſis legitimis hæredibus, Friderico & Dieterico, Marchionibus Miſniæ. *Rivand. in Chron. Thuring.*

Exempla ex Ottomannico imperio.

19

Spurii præripiunt hæreditatem legitimis.

20. *Concurſus moleſtiarum in polygam.* Poſtremò, ut rem in pauca contraham, Paulus *1. Cor.* [illegible] dicit nuptam [illegible] lam multas carnis habituram tribulationes, & conjugium *in* [illegible] bit infinitis moleſtiis obnoxium. Quod ſi ab una uxore tantum exp[illegible] leſtiarum, quantum expectandum erit à tam multis? Omnibus enim [illegible] nicis ineſt aliquod granum putridum, & Gallus quidam, qui [illegible] mul duxerat, rogatus à Carolo rege, cur id feciſſet, reſpondit ſe ab initio non [illegible] ſideraſſe niſi unam ſolam, eamque probam, poſtquam verò ea ſpe, du[illegible] decidiſſet, periculum voluiſſe facere cum ſecunda, tertia & quarta, ſed poſteriorem ſemper deprehendiſſe priore pejorem. *Æg. Boſſ. t. de coitu d[illegible] n.* [illegible] Præterea Laban, licet ipſe binas filias uni elocaſſet Jacobo, rogat tamen abeuntem [illegible] filias ſuas affligat, neve alias iis ſuperinducat uxores. *Geneſ.* [illegible] Euripides etiam quantumvis bigamus, bigamiam tamen improbat in Androm

οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἓν ἡνίας ἔχειν.
Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύπριν
Στέργουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλοι.

21. *Quæ gentes abhorruerint polygamiam.* Conſentiunt monogamiæ omnes meliorum gentium leges, & ſi quæ præ[illegible]te & ignorantia exorbitarunt, facilè ad meliorem ſenſum redierunt, quia pro[illegible]pſus ad naturam & principia proclivis eſt. Germanorum ſeveritatem, Romanis moribus congruentem, commendat Tacitus, *de mor. Germ.* Nec eſt, quod Carolo *German.* Magno id vitii quidam improperare velint, quaſi duas uxores ſimul habuiſſet, Longobardam & Suevam, quia illam per diſpenſationem, ſuaſum & juſſum Pontificis, tanquam ſuæ Majeſtati non ſatis dignam, ſeu potius, ut affinitate [illegible]

22. *Carolus M. excuſatur.* abduceretur Carolus a fœdere Longobardorum ad partes Pontificis Romani re pudiavit. Quaquidem in re licet nimis papaliter ſit diſpenſatum, *ut d*[illegible] *Mornæ. in myſt. iniquit.* eò quod cauſæ, quæ in Epiſtolio Pontificio allegantur, [illegible]mis levis ſint ponderis, ad tantum præjudicii negotium, Carolum tamen eò magis excuſatum habemus, quò probabilius putavit, Pontificis ſententiæ in [illegible] *De jure civ. bigamus infamis.* matrimonialibus ſtandum eſſe. Jure prætorio apud Romanos bigamus [illegible] erat, *l. 1. de iis. qui not. infam. l. 2. C. de inceſt. nupt.* hoc eſt, qui binas nuptias ſeu [illegible] ſponſalia conſtituta habebat, commixtione carnali nondum ſubſecuta [illegible] enim, qui ſic peccat, ſtupri reus fit, *l. Eum qui duas C. de adult.* cujus pœnam [illegible]

23. *Caroli V. pœna.* rat Juſtinianus § *Item lex Julia. Inſt. de publ. jud.* Hodie per pœnalem [illegible]nem Caroli V. *c. 112.* commutata fuit in pœnam adulterii, ſeu [illegible] nent Stat Lubec. *lib. 4. t. 6. art. 1. Vide Coth conſ. 29 cum ſeq* [illegible] Non rectè enim Roman *ſing 531.* deceptus forte autoritate The[illegible] *nitatis. Inſt. de nupt.* Romano quoque jure cenſuit morte pleſſendum [illegible] *Hiſpan.* bus nuptiis implicatum, cum pœna ſtupri etiam in vilibus perſonis [illegible] non ſuperet. Jure Hiſpanico ſtigma fronti illorum imprimitur, quod [illegible] rit ab initio, dubium eſt. Hodie literam Q pro ſigno tam infami [illegible] tur Covarr. *part. 2. de matr.* [illegible] *§. 3 n. ult.*

24. *De concubin. Rom.* Imò licet apud Romanos concubinatus *per legis* [illegible]

lege

legis pœnam eſſet.ut Marcellus lib 7.Digeſt.ſcripſit: Tamen durante matrimonio, fas non erat matrifamilias concubinam adjungere, *l. unic.* C.*de concub.* ac ne duas quidem concubinas ſimul habere, *Novell.18.de trient. & ſemiſſ. c.5.§. conſideremus. verſ ſicut enim.Nov.74.quibus mod. nat.effician.leg.in fin gl.in l.un.C. de concub.* quia Concubina non differt à matrefamilias niſi dignitate *l.item legato 49.§ parvi autem de legat.* III. & affectione maritali. *l.donationes de donat.*ſicut Turcarum Imperatores,qui à tempore capti Bajazethis concubinis potius uti, quam uxoribus 26.
conſueverunt,ex concubinis efficiunt matresfamilias, ſi dotem iis conſtituant, *teſ rente Busbeq. Epiſt. 1.* Diligitur quidem & concubina pleno honore, ut Papinianus refert de quodam Coccejo Caſſiano, *l.cum tabulis.16.§.1. de his,quæ ut indignis.* quemadmodum Commodus Martiam, non ſecus ac uxorem & diligebat & honorabat,ſed intra terminos tamen concubinatus, adeò ut nunquam ipſi ignem præferri paſſus fuerit. *Herod.lib.1.* Dignitas enim facit matremfamilias, *l. pronunciat.46.§.1.de V.S.* ſive honeſtas,& boni mores. *l. 3.§ fin. de lib. exhib.l.probrum 41 l.palam.de rit.nupt.l.mater autem famil.ad l. Iul. de adult.* Honeſtè autem vivere non cenſetur,quæ in concubinatu hæret,*l.1.in pr.l.3 de concub.ubi Dd.* niſi liberta cohabitet patrono,*d.l.probrum.de rit.nupt.* quam & reverentia erga patronum & neceſſitas juris excuſat.*l.1.l.2.de concub.*

De concubinatu Judæorum & Romanorum. Sect.5.

1 Concubina ſemiconjunx & imitatrix uxoris.
2 De concubinarum origine Leonis ſententia.
3 Honeſtius putabatur Romanis habere concubinam,quam uxorem.
4 Meretricem haberi voluptatis, concubinā ſervitij,uxorem ſobolis cauſa.
5 Romanos toleraſſe meretrices.
6 Concubinas verò etiam probaſſe.
7 Verum diſtinguenda ſint concubina Romanorum a concubinis Iudaorum.
8 Sacras literas appellare concubinas nomine uxorum.
9 Et uxores aliquando nomine concubinarum.
10 Concubinas extitiſſe veras uxores.
11 Ideoq; toleratas in primitiva Eccleſia ſub Impp.
12 Per concubinas in Iure Can. intelligi uxores ſine ſolennitate ductas.
13 Sed de ijs non loqui Iuſtinianum.
14 Bezam injuſte reprehendere quoſdam Canones.
15 Concubinatus Rom. improbatur.
16 Concubinam non eſſe ſcortum.
17 Quid ſit meretrix.
18 Publica vel domeſtica.
19 Quid pellex.

Quia verò concubinæ,quæ in cæteris legitimæ uxoris typum imitatur, un- 1
de & ὑμιγαμος Zonaræ, & ſemiconjunx dicitur Cujac. *in parat.de con. & lib.2.obſ.18.* à matrefamilias diſtinctionem introduxit jus civile Romanorum, paucis etiam de hac ejus ſive conceſſione, ſive conſtitutione conſiderandum.
Leo I. *Epiſt.92.c.4.* longius accerſit originem Concubinatus,inquiens: *Non omnis* 2.
mulier juncta viro,uxor eſt viri,quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem Leonis ſententia.
fœdera inter ingenuos ſunt legitima & inter æquales: multo prius hoc ipſum Domino conſtituente,quam initium Rom.iuris extitit. Itaq; aliud eſt uxor,aliud Concubina:ſicut aliud ancilla, aliud libera. Honeſtius enim dicitur patrono libertam habere concubinam, quam matremfamilias, *l.1.verſ.quippe cum. de Concub.* propter inæqua- 3.
litatem

litatem perſonarum, quam ſolitos fuiſſe Romanos plurimi [illegible] ximus, adeò ut Apulejus impares nuptias condemnet inter [illegible] *ad Top. Cicer.* ex impari conjugio natos ſcribat non patrem, ſed matrem [illegible] fuiſſe. Naturales enim ex concubina ad hæreditatem patris non admitt[illegible] *l. 24. de ſtat. hom.* quia tum demum, cum legitimæ nuptiæ factæ ſunt [illegible] ri ſequuntur. *l. 19. Eod.* quò ſpectat & illud Demoſth. *contra Near. Meretrices [illegible]*
4. *cauſa voluptatis. Concubinas propter quotidiana miniſteria & curationem corporis [illegible] rem propter ingenuos liberos ſuſcipiendos, & fidelem rei familiaris adminiſtrationem [illegible] cuſtodiam.* Græcè ſic loquitur Demoſthen. τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς [illegible] τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος· τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδο[illegible]
5. ϑαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Sunt qui jus civile ſic excuſent, quod [illegible] leret quidem, ſed non probet concubinatum. *Bart. l. 1. de rit. nupt. Caſtrenſ. l. 7. d[illegible]* Meretrices quidem tolerat, dum donationes iis factas valere, *l. adfectionis. de [illegible] l. 2. C. de don. inter vir. & uxor.* & reſcindi non poſſe ſtatuit, *l. idem §. ſed quod mere- trici. de condict. ob turp. cauſ.* imò etiam mercedem pactam deberi & jure à paciſce-
6. te exigi poſſe diſputant Cyn. & Sal. *in d. l. idem. Bart. & Alex. in d. §. ſed quod meretri Covarr. part. 2. relect. c. peccat. §. 2. n. 1. & 2. Dom. à Soto libr. 4. de juſt. & jur. q. [illegible]* ἀσώτως ἔχειν dicit *Scip. Gent. lib. 1. de donat. inter vir. & uxor. c. 9.* licet Accurſ[illegible] Zaſ. & alii contra diſputent & præ cæteris Hottomann. *in diſputat. de do[illegible] Martyr. in cap. 16. Iud.* Sub Tiberio *Senatus decreto*, ait Tacit. *3. Ann. in fin. coercit[illegible] rum libido, non ut nulla, ſed ne illa corpore quæſtum faceret, cujus avus aut pater, aut ma- ritus Eques Rom. fuiſſet.* Sed Marcellus ipſe. *7. Digeſt* teſtatur, quod per leges nomen concubinatus aſſumſerit, & paulò ante dictum fuit, quod concubinatus di[illegible] honeſtior matrimonio, *l. 1. de concub. l. 41. de rit. nupt.* ſit conſuetudo vitæ l[illegible] *qua illuſtris. C. ad SC. Orfic.* & ſtuprum vocari nequeat, *l. 3. §. 1. de donat. inter vir. & uxor. l. ſtuprum. ad l. Iul. Adult.* Leo denique concubinatum tollens, indi[illegible] legibus fuiſſe præſcriptum. *Leo Nov. 91. Harmenop. 4. t. 7. in fin. Palæott. de not[illegible] Hottom. de nupt. Alber. Gentil. de nupt. lib. 1. c. 4. Godd. ad l. 144. de V. S.*

7. *Nil differt concubina Rom. à Iudæa.* Propterea de rationibus, ex quibus vel permitti debuit, vel prohiberi, pau- cis videndum ſupereſt. Datas eſſe concubinas Jacobo ab utraque uxore, & A- brahamo à Sara, ex ſacris revelationibus notum eſt. Sed Martyr. *Iud. c. 8.* diſtin- guit concubinas Judæorum à Romanis, quanquam parum intereſſe videtur, quia concubinæ tercentum Salomonis non extiterunt omnes ſervi[illegible] conditio[illegible] & ſcortorum loco non magis erant, licet aliis uxoribus ſuperadditæ, quam conc[illegible] binæ Romanorum. Nam cum polygamia infamis eſſet jure Rom[illegible] licebat plures una vel uxore vel concubina, cuiquam habere, ſed cum [illegible] pta eſſet apud Judæos, ut impunè licebat plures uxores, ita & concubinas [illegible]
8. *Sacræ literæ appellant concubinas uxores.* uxoribus habere. Sacræ literæ eas nunc concubinas appellant, nunc uxores, ut notat Lombard. *4. ſent. diſt. 23. ex Aug. l. ſl. lib. 1. qq. ſuper Gen. c. 10.* & [illegible] greſſu Abrahami ad Agar, quam dicit Moſes datam ipſi à Sara in uxorem [illegible] Item ex nuptiis Kethuræ, de quibus dicitur *Gen. 25. Abraham [illegible] rem,* & tamen *in eodem cap.* tam hæc, quam Agar concubinæ nominantur [illegible] Abra-

Abraham bona ſua omnia reliquit Iſaaco, Liberis concubinarum diſtribuit dona. Concubinæ enim differunt à matribusfamilias, non jure, aut conjugali conſuetudine, ſed dignitate & hæreditate. *Perer. in c. 16. Gen. diſput. vin ſoi rati. 4.* Jacob tamen admiſit ad hæreditatem etiam natos ex ancillis, quæ concubinæ vocantur. *Gen. 31.* Addit Auguſtin. veras & cum ſolemnitate nuptiarum ductas uxores, nunquam concubinas appellatas fuiſſe, quod probat Covarr *part. 1. de matr. c. 4. in pr n. 9. Alber.* Gent. *d. c. 4. lib. 1.*

Verum Bellarmin. & his uxoribus attribui nomen concubinarum probat 9.
ex c. 19 Iud. ubi incertum eſt, an, quæ ubique nominatur Concubina, ſolemniter *Vxores vocavit, à concubinas.*
ducta fuerit à Levita. *de matrim. lib. 1. cap. 11.* Ductam fuiſſe teſtatur principium
capitis: ſed & Agar ab Abrahamo, & Kethura ab eodem ducta dicitur, ſed absque
ſolemnitate & ſpe ſucceſſionis Et cur id genus concubinæ non appellentur me- 10.
ritò uxores, cum revera coram Deo uxorum loco fuerint, *ut tradit Thom. 4 ſent.* *Concubinæ fuerunt veræ uxores.*
diſt. 32. q. 1. art. 3. ad 3. Martyr. ad c. 16. 21. Gen. ad c. 8. Iud. Geneſ. c. 16. q. 4. Gen. *Aloyſ. Lip-*
poman. ſuper Gen. *c. 22. Iob. Azor. lib. 5. Inſtit. Moral. c. 13. q. 2.* qua ratione concubinas
à jure civili conceſſant excuſas etiam Duar. Alber. Gent *d c. 4.* Hottom. *ult de*
nupt. & non impiè putantur toleratæ fuiſſe etiam in Eccleſia tempore Juſtiniani.
l. un. C. de concub tot. t. ff. de conc. Novell. 12. 18. 28. 74. 117. Nam quod obiicit Alexand. 11
in conſ. 59. n 3. lib. 4. concubinatum ſublatum eſſe *in §. & neq; uxori. § prius autem.* *Ideoq; toleratæ ab Impp.*
Nov. 6. Quomod. oport. Epiſc. Nov. 123. de ſanctiſs Epiſc. §. 1. §. Cler. & alibi, fallitur, quia
exceptio in uno firmat regulam in altero. *l. cum ita 63. § videamus. de cond. & de-*
monſtr. l. 18. § cui fund. l. 12. §. Idem reſpondit. de inſtruct. & inſtrum. Dd in l. 1 de R. I. Pro- 12
hibetur uſus concubinarum Clericis. Ergo cæteris, in quibus nihil corrigitur, *Concubina ſine ſolemnitate ducta.*
antiqua libertas relinquitur. Contius *ad l. 1. de concub.* & Palæott *de Spur. c. 12.* in-
terpretantur nomen concubinarum de iis, quas ſine dotalibus inſtrumentis, &
cæteris ſolemnitatibus, à jure civili introductis, nupſiſſe conſtat. Hoc enim ſenſu
concubinas accipi *in c. Is, qui non habet. diſt. 34* à Gratiano *ex c. omnibus & c. ſeq. diſt.*
Ead. oſtendunt Catell. Cotta, *in Memorab. verb. Vxores.* Forſter. *de ſucceſſ. ab inteſt. lib.*
4. c. 8. n. 17. Palæott. *c. 12. de Spur.* Covarr. *par. 1. de ſponſ. c. 4. in pr n. 9.* Goddæ. *ad l. 144.*
de V. S Hieronymus enim *in Epiſt. ad Ocean.* quorundam meminit, qui ancillas in
concubinatu, affectione maritali retinebant ad vitanda onera & minuendas im-
penſas, quas tamen, ad ampliores evecti divitias, etiam uxorum non tantum no- 13.
mine & dignitate, ſed & jure dignabantur. Verum, quod Juſtinianus de talibus *De qua non loquitur Iuſtin.*
concubinis non loquatur, deſcriptio earum & conſtitutio Leonis, *Nov. 91.* planũ
faciunt. Ab iis enim *non modo religionis, ſed & naturæ injuria, ſecundum divina Chri-*
ſtianuq; convenientia præcepta nos prohiberi ait, Beza *de repud. & divort pag. 250. &*
ſeqq. concubinatum traducit, quaſi manifeſtam fornicationem, eò intolerabilio-
rem, *ut ipſe Panormit. ait,* quò diutius tenet infelicem animam ſine pœnitentia il-
ligatam, cui conſentit Godd. *d. l. 14. Axiom. 3.* & inde invehitur Beza *in Canonem* 14.
2. & 3. diſt. 34. quibus concubinæ permitti & Concubinarii Digamis præferri vi- *Canones injuſtè reprehenſi a Beza.*
dentur, cum tamen paulò ante diximus tam Concilium Toletanum, quam Iſi-
dorum, loqui de alio genere Concubinarum, quam quibus licentiæ feneſtram

aperuerunt jura Romana. Hæ enim, quæ ſola [illegible] dignitate di[illegible]
15. guuntur à matribusfamilias, uxorum nomine [illegible] [illegible] nequeunt. Cæterum Romanorum concubinæ, quia poterant ſine [illegible]
Concubinatus improbantur. ti, *l. ſi concub. ff. de concub.* & adulterium cum iis non perpetrabatur, quamdiu matrimonio patroni hærerent, *l. ſi uxor. ff. ad l. Iul. de adult.* jure a Leone [illegible] *n. 4. t. 7 in fin.* à Republ. ſemota fuit, cujus conſtitutioni [illegible] nicam, *c. Con[illegible] 32. q. 2 c. nemo. c. dicat aliquis c. meret[illegible]* & [illegible] veteri Germaniæ conſuetudo. Nam *quicquid in ea, quæ [illegible]*
a Ambroſ. *n[illegible] fuerit, adulterii crimine damnatur*, ait Ambroſ. *lib. 1 de Abrah. c. 4.* [illegible]
Paulo. *Grat. 32. q. 4.* Paulus enim *1. Cor. 7.* fornicationis unicum remedium præ[illegible] conjugium. Quod ſi concubinatus fornicatio non eſſet, eum una cum conjugio nominaſſet, nec fornicationi immediatè oppoſuiſſet ſolum conjugium. Leo.
Leo. *Et quidem cum fontem habeas, ſobrie inde haurire divino præcepto [illegible] cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum [illegible] fontem non habeas [illegible]*
Salvian. *tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ conſortem [illegible] Salvian. lib. 4 guber. Dei. Ad tantam res impudentiam venit, ut ancillas ſuas multi [illegible] atq; utinam, ſicut putantur eſſe quaſi conjuges, ita ſola haberentur uxores. [illegible] trum ac [illegible], quod quidem matrimonia honorata ſortiti, [illegible] ſtatus conjuges ſumunt, deformantes ſancti conjugii honorem, per [illegible] [illegible] mariti ſe fieri ancillarum ſuarum: præcipitantes [illegible] nobilium matrimoniorum, in cubilia obſcœna ſervarum [illegible] [illegible] nos eſſe conſortio.* Nec obſtat perſonarum [illegible] ea, cum ſervorum & libertorum ordine, ferè expiravit; [illegible] ſonas & inhoneſtas ad thori communionem aſciſcere turpe eſt. Tum [illegible] Ambroſ. [illegible] *apud Grat. præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen [illegible] [illegible] potius vere, quam maritus*

16 Interim Concubinæ, quæ non libidinis gratia, ſed conſtanti & [illegible]
[illegible] amore in perpetuum vitæ conſortium cum uno marito conſentiunt, [illegible] ſcortis [illegible] meretricibus vel æquiparandæ, vel in [illegible] crimine [illegible] ponendæ, quia crimina æſtimantur ex animo ſeu ut de [illegible] Paulus *l. 14. de concub.* ex *deſtinatione.* Concubina autem in unius viri leges & [illegible] trium ſe [illegible], ſcortandi animo ipſius thorum non [illegible] quaſi in matrimonio cum ipſo vivit, ſola dignitate & ſucceſſione [illegible] re inferior.

17 Meretricem definit Covarruv. *part. 2. de matrim. c. 8. § 11.* [illegible]
a [illegible] bidinem exercet, quælibet facit, ſeu cujus turpitudo publicè [illegible] *pal. in d. tit. [illegible]* ubi ait Ulpianus: *Quæ cum uno & altero [illegible] [illegible], non vulgo palam corpore quæſtum facere.* Gloſ. in c. [illegible] *d. 34.* [illegible] meretrice [illegible] quæ [illegible]
18 *tribus [illegible]* [illegible] Albo. & [illegible]
[illegible] [illegible] tantum [illegible] gratia [illegible] miſſis argui [illegible] quæ [illegible] argui Covarruv. *ex d. [illegible]* quia ibi, qua [illegible]

Val. libr. 3. Eleg. c. 19. duobus ſaltem ſe, accepta pecunia admiſcuit, palam quæſtum facere negatur. Sed Connan. *8. Com. c. 13. Meretricis*, ait, *& ſcorti nomine appellantur omnes, quæ alterius, quam mariti conſuetudine utuntur*, & Lucas de Pen. *in conſtit. Neapol. c. 4. libr. 3.* meretricibus accenſet etiam eam, quæ quæſtus gratia unum tantum admittit virum, ut ea, cum qua rem habuit Simſon, *Iud. 16.* quam quidam *Cauponam* fuiſſe nugantur, quia *Deut. c. 23.* præcipitur, ne ſit ulla meretrix aut proſtituta in Iſraël. Diſtinguendum enim eſt inter meretricem publicam ſeu publicum ſcortum, quæ palam quæſtum facit, & inter impudicam mulierem, quæ vel libidinis, vel quæſtus gratia volutat ſe in thoro illicito. Inter ſecretas & publicas meretrices, ait Næviz. *ſylv. nupt. libr. 1. num 19.* tantum intereſt, quantum inter milites & graſſatores, juſtumque bellum & latrocinium, quorum alter palam in aciem prodiens committit prælium, alter verò, quia ei tãtum non eſt animi, clanculum ſine ſignis latrocinatur. Concubina verò nec quæſtus, nec vagæ libidinis gratia, uni ſaltem viro, inſtar juſtæ uxoris cohabitat, cujus munia etiam exequitur. Antiquitus eam dictam fuiſſe *pellicem*, à Græco, *παλλακὶς*, teſtatur Maſurius Sabin. & Cn. Flaccus *in l. 144. de verb. ſignif.* quæ ſcil. *cum* 19 Quid pellex.
uxor non eſſet, cum aliquo tamen vivebat, ſeu ut ait Flaccus, *quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo eſt.* Sic Plinius *libr. 35.* Campaſcem vocat pallacem Alexandri, & Sueton. *in Veſpaſian.* ait *Veſpaſianum in locum defunctæ Cænidis multas pallacas ſubſtituiſſe*, quorum ſermonem nimis redolere antiquitatem dicit Connan. Feſtus tamen Pompejus pellicem appellat, *quæ alienis uxorem habentibus ſuccumbit*, à *pelliciendo*, in fraudem, vel *pellendo*, à marito, nominis derivationem accerſens. Gellius *lib. 4. c. 3.* etiam antiquiſſimo ſermone, *pellicem appellatam probroſamq́ habitam, quæ juncta conſuetaq́ eſſet cum eo in cujus manu mancipioq́ alia matrimonii cauſa foret, hac antiquiſſima lege* oſtendit, *quam Numæ Regis fuiſſe accepimus. Pellex ædem Iunonis non tangito. ſi tangit, Iunoni crinibus dimiſſis agnum fœminam cædito.* Concubina enim, uno viro permiſſu legum contenta, tam probroſè à ſacris & templo Junonis abacta non fuiſſet. Flaccus tamen ſignificationem hãc poſteriori tempore acceſſiſſe putat, eamque pluribus probat Laurent. Valla *libr. 6. Elegant. cap. 28.* Ex quibus omnibus apparet, quantum interſit, inter meretricem, pellicem, concubinam, quæ uno capite pariter condemnandæ non ſunt, quia concubina, quoad Eſſentiales actus conjugii, non differt ab uxore, & propterea concubinæ Sanctis Patribus, conniventiâ Dei, perinde permiſſæ fuerunt, ut plures legitimæ uxores,

CAP. V.
DE SOLUTIONE MATRIMONII.

SUMMARIA.

1 *De conjugalis contractus perpetuitate.*
2 *Vtrum Matrimonium morte ſolvatur.*
3 *De Reiteratis nuptiis.*
4 *Vtrum viduis liceat nuptias intra annum luctus repetere.*
5 *Vtrum ducenda vidua, & de inc[illegible] modo ſecundarum nuptiarum.*
6 *Secundas nuptias honeſtas eſſe, & nullo vitio laborare.*
7 *Vtrum vinculum matrimonii in hac vita ſolvi poſſit.*
8 *De adulterio quid ſit, & utrum capitis ſupplicio puniri debeat.*
9 *Vtrum maritus recte faciat, ſi uxorem culpa adulterii remiſſa, retineat & [illegible] ſi uxor marito cohabitare pergat.*

SECT. I.

De conjugalis contractus perpetuitate.

1 Conjugii contractum perpetuum eſſe & indiſſolubilem.
2 Cujus ſp[illegible] nexu quodam [illegible]tricato monere voluerunt Romani & Turcæ.
3 Quo pertinent verba in definitione: conſortium omnis vitæ.
4 Quid ſi[illegible] velent verba [illegible]
5 Matrimonium non eſſe per[illegible] tra[illegible] eo animo ut [illegible]
6 Quid ſignificet vocab[illegible]

1. *Conjugii contractum perpetuum.* MAtrimonii contractum, quem huc usque ſecundum E[illegible] & [illegible]nas ſtipulantes, pertractavimus, perpetuum & indiſſolubilem [illegible] [illegible] prima ejus in Paradiſo inſtitutio, qua duo jubentur [illegible] [illegible]nem unam, *Gen. 2.* tum evidentia Chriſti, & Apoſt[illegible] Pauli p[illegible] *Matth. [illegible] & 19. Marc. 10. Luc. 16. ad Rom. 7. 1. Cor. 7.* docent, quando [illegible] quicunque dimiſſa uxore aliam ducit, aut qui dimiſſam [illegible] b[illegible] [illegible]bus *Matth. [illegible] & 1. Cor. [illegible]* exceptis. Apud Romanos olim ſponſ[illegible]

2. *Cujus ſigna ex[illegible] Roman.* ſiſſima ex lana Z[illegible], ſponſo magna cura ſolvenda ut, [illegible] beret, quam [illegible] indiſſolubili nodo ſponſæ annexus eſſet, admoneretur, [illegible] *Memor* cujus rei cauſa Turcæ etiamnum hodie novas nuptias [illegible] & corr[illegible]um inextricabilibus involucionibus induunt, [illegible]

Turcas. [illegible] Bar[illegible]. ſponſum ſigna hæc admonitum volunt. *Me[illegible]* [illegible] [illegible] ſponſi in d[illegible] mariti, combureba[illegible] ſicut [illegible] plur[illegible] e m[illegible] [illegible] viam reb[illegible] ſeſe [illegible] haberent, nec de[illegible] redeundi viam ſibi relictam a[illegible]aretur. *Plutarch. in probl. [illegible]*

[illegible]

poſt benedictionem conjuges una vita, quaſi vinculo copulabantur, ut autoritate divina ſub idem jugum ſe coactos intelligerent, non diſtinguendos ab invicem, niſi ejus nutu, qui copulam injecerit, *ex Iſidor. 2. de off. Eccleſ. cap. 15. cap. feminæ. 3. q. 5.*

JCtus in definitione nuptiarum id expreſſiſſe putatur per hæc verba: *Conſortium omnis vitæ.* niſi per vitam accipere malis, victum, & fortunam, & vitæ genus, ut uxor conſors fieri cogatur omnium eorum, quæ marito obveniunt, ſive bona, ſive mala, *l. ſi cum dotem 22. §. ſi maritus. ſolut. matrim.* quia de jure civili Roman. licebat vel viro ab uxore, vel uxori à viro divortium facere quavis levi de cauſa. *Borcholt. de grad. in princ.* Sed licet Modeſtinus vinculo perpetuo non potuerit conjuges illigare, reclamante recepto ejus ætatis more, tamen quid vetet, ſi eum ad deſtinationem animorum reſpexiſſe dicamus, *cum Cujac. in not. poſt. ad Inſtit. t. de patr. poteſt. per l. 1. de jur. dot. junct. l. 24. ſol. matr. cum ibi not.* quia niſi in perpetuum vinculum conſentiant conjuges, perfectum matrimonium inire nequeunt ſicut nec perfectum divortium accipit Cajus, *l. 2. de divort.* niſi in æternum diſſentire ſibi propoſuerint. *Anto. Fab. Iurispr. Pap. t. 9. de nupt. princ. 2. Illat. 16.* Ad tempus enim matrimonium non contrahitur, quod Majores noſtri, *dicente Cicer. 6. de Rep.* firmiter ſtabilitum eſſe voluerunt. Rectè hanc ſententiam aſſecutus videtur Theophilus, quando *individuam vitæ conſuetudinem promitti* ait, & Juſtinianus item vocavit conjugium *Individuam vitæ conſuetudinem*, ſcil. ex intentione & animo contrahentium. Nam quod divortia ex conniventia prætorum per accidens acceſſerint contractus naturæ, ex animo per ſe æſtimandæ, nihil detrahit. Connanus tamen *lib. 8. Comm. c. 4. n. 1.* Vocabulum *Omne*, huic interpretationi repugnare dicit, cum eo ſenſu Modeſtinus dicere debuiſſet: *Totius vitæ.* Cæterum, quod Ariſt. *5. Metaph. text. 31.* apud Græcos πᾶν ſæpe uſurpari pro ὅλῳ dicit, id uius confirmavit etiam in lingua Latina, ut ex Cicerone demonſtrat Fonſec. *in com. d. text. 31.* Sic enim Virgilius dixit: *Et nunc omnis humo fumat Neptunia Troja.* Item. *Omne mihi viſum conſidere in ignes Ilium.* Sic Horatius: *Non omnis moriar, multaq; pars mei vitabit Libitinam.* Sic rectè, nî fallor, dicimus: *Omnem* vitam noſtram tranſigi in calamitatibus, pro *tota*, quam diu durat, vita.

3. (margin at "JCtus in definitione")

4. *Quid ſibi velit: Omnis vitæ.* (margin at "Sed licet Modeſtinus")

5. *Matrimonium non contrahitur ad tempus.* (margin at "niſi in æternum")

6. *De vocabulo: Omne.* (margin at "Vocabulum Omne")

Utrum Matrimonium morte ſolvatur. Sect. 2.

1 Opinio quorundam, qui negant conjugium morte extingui
2 Quibus conſentit nimius quarundam mulierum amor.
3 Intemperantiæ ſignum eſſe reditum ad nuptias.
4 Cur voluerint vel coactæ ſint Indorum mulieres viris commori.
5 Error Montani.
6 Rejicitur.

REquiritur igitur ad matrimonium perpetua vitæ conjunctio, quemadmodum Anchiſes Venerem in thorum accipit cum his verbis: *Mea mulier volaberis diebus omnibus. apud Hom. in hym. Ven.* ſed vitæ tantum. Nam qui nexum conjugii extendunt in infinitum, & obligare putãt etiam poſt mortem, vana ſuperſtitione & pii amoris prætextu veritati & ſacris literis illudunt, quemadmodum

1. *Opinio eorũ, qui conjugiũ protendunt ultra mortẽ.* (margin at "REquiritur")

2. Dido. Dido, perfidia Æneæ inflammata, pœnitentiaque temerarii [illegible] *Virg. 4. Æneid.*

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores

Abstulit: ille habeat secum servetque sepulchro.

Artemisia. Artemisia, quæ Mausolum virum amasse fertur supra [illegible] ultra [illegible] humanæ fidem, cum luctu [illegible]que [illegible] satisfacere nesciret, ossa cineremque ejus, mista odoribus [illegible] ris faciem [illegible] quæ indidit, ebibitque, multaque alia violenti [illegible] dicitur, non tantum, quod preciosius sepulcrum [illegible] gitare [illegible] ederet, sed etiam, ut mortuus in corpus con[illegible] cum cohabitarat. *Gell. lib. 10. c. 18.* Portia. Portia Catonis filia, Bruti uxor, [illegible] tum gladio incubuisse resciverat, cui se non concubinam, sed [illegible] fortunæ participem, datam noverat, nullo conatu averti potuit [illegible] mitem [illegible] viro addendi, & cum ferrum & venena negaret amici [illegible] d[illegible] prunis animo satisfecit suo, *Plutarch. in Brut.* [illegible] ait *Horat. de Cleopatra, lib. 1. Od. 37.* quæ & ipsa, sive ut eodem cum Antonio [illegible] deteg[illegible]r tumulo, sive invidens

Privata deduci superbo

Non humilis mulier triumpho, non muliebriter

expavit asperos serpentes,

ut atrum

Corpore combiberet venenum. *Plutarch. in Anton.*

3. Senecam quoque comitari voluit uxor, *Grut. in vit. Sen.* & consimilia [illegible] Redeunt ad nuptias nota intemperantiæ. plurima suppeditat omnis historia. *Existimabant enim,* ut ait Valer. *lib.* [illegible] *præcipue matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui deposita* [illegible] *pudicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam* [illegible] *dam intemperantiæ signum esse credentes.* Portia Catonis [illegible] dam mulierem, quæ secundo nupserat, *Tacete*, inquit [illegible] *morata, aut pudica poteste esse fæmina, quæ secundo nupsit.* Qua[illegible]

4. Cur Indarum mulieres [illegible] & Ælian *lib. 7. c. 18.* Indicas mulieres commendat, quarum [illegible] dinem sic expressit Proport. *lib. 3. Eleg. 12.*

Ubi mori fero jacta est fax ultima lecto

Uxorum fusis [illegible] pia turba comis,

Et certamen habent [illegible] quæ viva sequatur

Conjugium, pudor est, non licuisse mori:

Ardent victrices & flammæ pectora præbent,

Imponuntque suis ora perusta viris.

Strabo tamen originem [illegible] hujus sepulturæ refe[illegible] rem, sed legem [illegible] Diod[illegible] Siculus quoque [illegible] m *lib.* [illegible] scribit fæmin[illegible] ad [illegible] mendum [illegible] Ve[illegible]

5. [illegible] Mem[illegible] maritorum [illegible] *lib.* [illegible]

Affectum hunc & [illegible]lem, quem vocant, conjugalem, [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

tarunt multi ex Chriſtianis, ut licet voluntariam mortem nemini imperarint, liberum tamen à fide ſtipulata & vinculo matrimonii alterum conjugum negarint, quam diu alter ſuperſtes in hac vita eſſet. Nam ne morte quidem, licet ſit ultima linea rerum, & omnia finiat, nodum conjugii diſſolvi, quem errorem Tertull. *de Monogam.* Hieron. *Epiſt.9.10 11.* ex Montani ſchola arreptum, ad ſententiam contra ſecundas nuptias pronuntiandam, adhibuerunt. Cur enim ſub titulo honeſtæ fornicationis traducuntur, ſi vinculum matrimonii morte ruptum, & ad primam libertatem relapſa eſt perſona ſuperſtes? Paulus præcipit viduæ, ut nubat in Domino: *1.Cor.7.* An verò præcipit honeſtam fornicationem, quæ neceſſariò perpetratur cum perſona alterius fidei per promiſſa matrimonialia illigata? Aut quomodo nubet in Domino, cui Dominus vinculum nubendi non relaxavit? Diſertè verò addit Apoſtolus, promiſſa de fide ſervanda uni viro expirare & ſoluta eſſe per mortem, adeò ut ſine omni probro adulterii ſui poteſtatem novo proco vidua facere queat, ut latius explicat idem, *ad Rom.7. in pr. 1.Timoth.5* quæ loca adeò manifeſta ſunt, ut poſteriores, licet ſecundarum nuptiarum infamiam inde introductam probarint, amore cælibatus & odio conjugii: callidè tamen fundamentum hoc occultarint, & nuptiarum reiterationem ex alio capite, legitimæ ſcilicet intemperantiæ, damnare maluerint, de quo conſequens eſt, ut ſubinde videamus, cum ejus opinionis reliquiæ in Papatu nô obſcurè efflorеſcant, licet ejus aſſcriptitii aliud agere videri ſedulò velint. 6. *Rejicitur.*

De reiteratis nuptiis. Sect.5.

1 *Condemnationem ſecundarum nuptiarum originem traxiſſe ab Ethnicis.*
2 *Explicatur locus quidam Publii & Martialis.*
3 *Ethnici repulerunt bis nuptos à ſacerdotio.*
4 *V[illegible] e errreþſit error in Eccleſiam.*
5 *Cui fruſtrà manum ſupponere nititur Bellarm.*
6 *Qui ex patribus durius locuti ſint in bigamos.*
7 *Bellarminus inurit ſecundis nuptiis notā turpitudinis.*
8 *Ideoq; redarguitur.*
9 *Non poſſunt damnari ſecūdæ nuptiæ, quin damnentur & primæ.*
10 *Interdictum ſecundarum nuptiarū probatum ab Impp. Orientis, & Muſcovitis.*

SEcundæ & tertiæ nuptiæ ceperunt primùm apud Ethnicos, mox etiam in Eccleſia intemperantiæ infamia laborare. Pauſanias enim *libr. 2. Gorgo* ait, *prima ſecundas nuptias iniit. Ante ſanctum habitum, ne quà iterum nuberent.* Tacitus *de morib. Germ* *Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum Virgines nubunt, & cum ſpe votoq; uxoris ſimul tranſigitur, ſic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamq; vitam: nec ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tanquam matrimonium ament.* Valerius *lib. 2.c.1.n.3. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur.* Notum eſt illud Publii, *quod huc affert Gent. lib.6.de nupt c.22.* 1. *Ethnici ceperūt primum ſecundas nuptias dānare.*

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Sed videtur taxare potius crebra divortia & poſt ea nuptias iteratas, dum addit:

Mulier, quæ nubit multis, multis non placet.

Eaſdem

Eaſdem enim inſectatur Martialis lib. [illegible]

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atque intrare domos juſſa pudicitia eſt:
Aut minus, aut certe plus quam triginta diebus,
Et nubit decimo jam Theleſina viro.

2. *Explicatur locus Martialis.* Zaſius *in l. divortio. 19. de V. O.* Gallam uno die à ſeptem maritis, quibus ſe ſuppoſuerat, divertiſſe ex Epigrammatibus Martialis ſcribens [illegible] ad hoc diſtichum *lib. 9. Epigr. 10.*

Funera poſt ſeptem nupſit tibi Galla virorum,
Picentine ſequi vult puto, Galla viros.

Quibus tamen verſibus non fit mentio divortii, ſed inſectatur Poeta Venenicum, cui Galla Venefica itidem poſt ſeptem virorum ſua arte procuratam [illegible] tandem nupſerat, & nunc illi addit expectandum, quod erga maritos [illegible]. Alibi vero reiteratas nuptias vocat adulterium legitimum *lib. [illegible] Epigr. [illegible].*

Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege eſt,
Offendor mœcha ſimpliciore minus.

Corneliam Gracchorum matrem laudat Plutarch. *in [illegible],* quod expetita à Ptolomæo maluerit vidua manere, quam regina fieri. Viduitas enim [illegible] pudicitiæ dicitur. *Quint. declam. 306.*

Sed ut ad rem redeamus, & ſecundarum nuptiarum ignominiam [illegible]
3. Autoribus pertexamus, Servius notat, bis nuptos ab Ethnicis repulſos [illegible] ſacerdotio, *in [illegible] Virgil. Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ,* ut dubitem [illegible] & Bellarm. hoc exemplo uti ad ſtabiliendum interdictum concilii T[illegible] de digamia ſacerdotum. Hieron. apertius *lib. 2. contr. Iovin. Univiræ [illegible] mulieres habitæ fuerunt. Per quas fortunæ muliebri ſacra fierent. Nullum ſacerdotem [illegible] mum, nullum flaminem bimaritum leges.* Nefas enim erat Flamini ab [illegible] re: quin etiam ea mortua ſacerdotii ſe ſanctitate abdicabat [illegible] Connan. *lib. 8. c. 7. n. ult.* & rationem addit ex ſua ſuſpicione [illegible] *re, nec eidem rurſum cum ſecunda uxore ſacerdotio [illegible] eſt.* [illegible] Hermogenis πειϛασαι ait [illegible] τὸν τὶς γαμ [illegible] enatus fuit error Montaniſtarum & Novatianorum [illegible] minatus in Concilio Nizæn. *Can. 8.* quod ſecundæ, & multo magis [illegible] tæque nuptiæ infamia incontinentiæ laborent, [illegible]
4. lamitatibus, quas graphice exaggerat Hieron. [illegible] Tertullianus [illegible] *Montan.* id ſibi unicè propoſitum habet [illegible] ratas nuptias traducat & proſcribat, cujus [illegible] Hieron. *contra Iovin.* licet verbis diſſentire velle [illegible] *Non damno bigamos, imo nec trigamos.* &c. *ad [illegible] matrimonia [illegible]* [illegible] eſt & verbis ubique ſequentibus, *lib. [illegible] contr. Iovin. [illegible] nimalibus, & ſerpentibus in arca Noe [illegible]* *Geron.* & ubicunque nuptias repetentes [illegible]

[illegible]

In Jovin Audacter autor ille, qui ſub Chryſoſtomi nomine circumfertur, *hom. 32 in c.19. Matth relatus in c.hac rat.31.q.1. licet ob incontinentiam hominum ſecundas nuptias præceperit Apoſtolus, quod tamen re ipſa ſint vera fornicatio.* Non poteſt Bellarm. *c.9 de Matrim.* antiquam gl. hic repetere, quaſi ſermo ſit de nuptiis reiteratis, viva priore uxore, quia eas Apoſtolus non præcepit. Nec appoſitè eandem accommodat, *ad Can.3.& 7. Concilii Neocæſarienſis*, ubi per longum tempus pœnitentia indicitur ſecundis nuptiis, & celebritati earum prohibetur presbyter intereſſe, quia de adulteriis gravius ſtatuendum eſſet, & Concilium Laodicenum, *Can.1.* mitigaturum ſeveritatem Neocæſarienſis, legitimas quidem ſancit eſſe iteratas nuptias, ſeu, *ut Hieron. ait,* licitas aut extra legis pœnam, pænitentia tamen expiandam illarum intemperantiam. Adulteria verò, ſeu plurium ſimul uxorum cohabitatio nunquam probata, licita, aut conceſſa fuit ab Eccleſia. Cogitur denique, quod res eſt, confiteri, patrum quoſdam ſecundas nuptias ſcandalo & incontinentiæ nota non carere arbitratos fuiſſe, quemadmodum ex *Hieron. contr. Jovin. ad Salv. Fur Geront.* abundè patet. Origenes ait *in Luc. Non ignoramus, quod tale conjugium,* (intelligit ſecundum, tertium) *reiiciat nos de regno Dei.* Clemens *3. Strom.* ſecundò contrahentem non peccare quidem dicit contra legem, cum Paulus id ex venia concedat, *non tamen implere perfectionem Evangelii.* Liber Clementi aſſcriptus *de Can. Apoſt. lib.3. Can.2.* cum dixiſſet, ſecundas nuptias poſt ἐπαγγελίαν, id eſt, poſtquam vidua fidem ſuam firmarit ſervitiis Eccleſiæ, illegitimam, alias licitam eſſe, addit: Τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον. Τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν, προφανὴς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος. Ὁ γὰρ θεὸς μίαν γυναῖκα ἑνὶ ἀνδρὶ ἔδωκεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. quaſi non hac ratione conjunctio ipſa ſecundarum etiam nuptiarum tolleretur & tertiò, quartòve conjuges non eſſent una caro &c. Athenagoras *in Apol. pro Chriſt.* ait: εὐπρεπὴς τῆς μοιχεία, δεύτερος γάμος. Nazianz & Ambroſii dicta profert Cujac. *de ſec. nupt.* Illius *ex orat in d. Evang Primæ nuptiæ legis, ſecundæ indulgentiæ, tertiæ prævaricationis, & vile eſt, quod ultra eſt.* Hujus vero: *A Deo primæ nuptiæ ſunt, ſecundæ verò permiſſæ ſunt: primæ ſub benedictione Dei celebrantur ſublimiter, ſecundæ autem, & in præſenti carent gloria.* Idē quando dicit, indignum ad ſacerdotium fieri digamum, & ob hanc cauſam etiā, quod licitum eſt, propter ſublimitatem ordinis, à futuro Epiſcopo ſperni vult, *1. Tim.3.* turpitudinem ſecundarum nuptiarum ſatis prodit, quam diſſimulare Bellarm. tandem non potuit, quando eas quidem ſacramento prorſus non carere, ſed perfectione Sacramenti ſcribit, *c.9. de matrim. in fin.* In *c.24.* verò *de Clericis*, apertè inter crimina, quæ reprehenſibilem aliquem faciunt, digamiam numerat, & eam poſtponit adulterio & concubinatui, quia ex ſua natura ſignum eſt incontinentiæ magis diuturnæ, firmiuſque inhærentis. In omni enim conjugii repetitione præſupponit incontinentiam, quam deteriorem fieri diuturnitate in conjugio, quam in adulterio & concubinatu, ſceleſtè docet, cum hac ratione ex profeſſo damnetur omne conjugium, & pejus habeatur adulterio & concubinatu, quia Paulus incontinentes, ſeu qui continere nequeunt, illigat conjugio. Si durante conjugio, illi non ceſſant eſſe incontinentes, tanto gravius peccant

5. *Bellarmini vanus prætextus.*

6. *Patrum quorundam ſententia, de bigamis.*

7.

8.

quantò diutius incontinentiæ in conjugio frena laxant. Quod ſi verò d[illegible] manere incontinentes, poſtquam uſtionis flammam honeſto [illegible] nii refrigerio extinxerunt, quid cauſæ cur non eundem effectum [illegible] dum conjugium, quod Paulus, tam viduis, quam cælibibus, loco reme[illegible] ſcribit. Improbè igitur Bellarmin. Incontinentes vocat & crimine probr[illegible] tat, qui ad reſtinguendam incontinentiam, remedio divinitus præſcripto [illegible] tur. Quantò magis adulteris & concubinariis, ex hac Bellarmini ſenten[illegible] teriores erunt ſacerdotes Pontificii, qui, cum dono continentiæ deſti[illegible], [illegible] ne matrimonio, vagis libidinibus animum & fortaſſe etiam corpus pal[illegible] quam diu vegeto vivunt corpore, naturaliter generationem appetu[illegible]t, & [illegible]

9. *Cum ſecun[dæ] nuptiæ damna[n]tur ſimul prima.* cum cupiditatibus intemperanter luctantur. Qui enim ſic vivunt, incon[illegible]tes vocantur, non qui appetitui legitimis remediis ſatisfaciunt. Rectè [illegible] za, *de polygam.* ſecundas nuptias moraliter improbari poſſe negat, q[uin] [illegible] probentur primæ, idque patere puto ex diſputatione & fundamentis [illegible] mi, & ex ſolutione argumentorum Tertulliani *de Monag. & libr. ad uxor.* [illegible] minus opinio hæc, de incontinentia reiteratarum nuptiarum, ita perv[illegible] Orientem, ut Leo *Nov. 90.* ſecundis utcunque conniverit, tertias verò, ut [illegible] prohibuerit. τὸ πρῶτον συνοικέσιον, νόμος, τὸ δεύτερον, συγχώρησις. τὸ τρίτον [illegible] χοιρώδης· τὸ τέταρτον, θηριώδης βίος. Citat Andradius Conſtantini Porph[illegible] netæ conſtitutionem, qua tertiis nuptiis quinquennalis excommunicatio [illegible]

10. nitur. Et multos Imperatorum à Patriarchis excommunicatos fuiſſe, [illegible] tertia vota properarent, *ex Zonar. in Roman. Diog. & paſſim in hiſt. Item ex* [illegible] *ret.* Nicephorum Phocam Patriarcha Polyeuctus à nuptiali benedictione [illegible] lit, niſi prius pœnas ſubiret repetiti matrimonii. *Zon. in Niceph. n. 2* Un[illegible] religione error hic defluxit ad Muſcovitas, apud quos ad ſecunda vota ut[illegible] tranſire fas eſt: tertia non patent, niſi ex cauſa ardua: quarta verò haben[illegible] hæreticis. *Sigism. Baro in relig. Muſcov.*

Sect. 4. Utrum Viduis liceat intra annum luctus nubere

1 *Libido in repetitis nuptiis merito damnatur.*
2 *Feſtinatio ad ſecunda vota ante annum in[illegible] mulctatur infamia a ll. & CC*
3 *[illegible] ne turbetur ſan[guis].*
4 *Cur prim[illegible] potest.*
5 *Canones [dele]nt infamiam, quam inuſſerunt ll. civiles.*
6 *Sed inauſpicato ducuntur [illegible]*
7 *Aut ex libertate matr[illegible]*
8 *Legibus civili[illegible] ſtat.*
9 *Mal[illegible] præſumitur [illegible]*
10 *Nec facile conn[illegible] levitate*

1. *Lib[ido] in repetitis nuptiis merito damnatur.* NOs verò ut aliorum opiniones tandem ad calculos revocemus, [illegible] quæ ſe prodit temeraria feſtinatione, ſerio damnandam [illegible] improbanda quoque ſit in primis nuptiis: & leges Imp[illegible] lierem intra annum luctus infamia notát. *l. 2. C. de ſec. nupt.* [illegible] & antiquis Canonibus videtur, *c. 2. 3. q. 7.* licet poſteriores in[illegible]

t pen.& c.fin.ubi Panorm.de ſec.nupt. Canuti Daniæ regis legem Anglis olim latam
recenſet Guil.Lambert. *in Archeon Mulieres viduæ bis ſenos menſes exigunto, atque* 2.
tum demum, cui volent nubant. Si quæ ante annum nupſerit, dote multetur, fortunis o-
mnibus a priore viro relictis privetur. Eaq; omnia cognatione proximus habeto. Divus A-
drianus virum, qui alienã uxorem in domum deduxiſſet & inde marito eius re-
pudium miſiſſet, etiam in triennium relegavit. *l.5.de divort.* Julius Cæſar nuptias
diremit prætorii viri, qui digreſſam à marito, poſt biduum ſtatim duxerat, quod
inter ſeveras Cæſaris ſententias refert Sueton. *in Cæſ.* cum ex jure communi in-
famia matrimonium notari potuiſſet, ſed non dirimi. Eadem autem ratio vetat
mulierem decem menſes, aut annum expectare, ſive divortio, ſive morte viri ſo-
luta ſit, *l.conſenſu.C.de repud.* ne ſcilicet turbetur ſanguis, dum ipſa virum admit-
tit, ut utero fortè gerens. Dubium quippe erit, utri ſoboles adjudicari debeat, & 3.
neutrius fore cenſet Alciatus, quæ utriusque eſſe potuit. *9. Parerg. c.12.& 3.præ* *Ratio interdicti, ne turbetur ſanguis.*
ſum.37. Hanc enim rationem leges ipſæ aſſignant, *propter incertum uterum*, &
proinde Imperatores ſumſerunt ſibi licentiam intra legitimum tempus conce-
dendi poteſtatem repetendi nuptias, ſi gravida peperiſſet, & reconvaluiſſet, *l.10.*
& 11. de his, qui not.infam.l.15.C.de cauſ.ex quib infam.irrog. Eamque reſpexerunt
Pontifices, *conſulti ab Auguſto per ludibrium, ut ait Tacit.an concepto, nec dum edito* 4.
partu Livia Druſilla, ex matrimonio Tiberii Neronis abducenda ritè nuberet, cum reſpon- *Cui derogare princeps poteſt.*
derent: Id ita licere, ſi, partus cujus eſſet, non dubitaretur. Dion. in Auguſt. Sueton. c.62.
Caligula item cum juſtitium edixiſſet, ut omnes intereſſent ſpectaculis, & luctus
omnium prohibuiſſet, facta etiam copia mulieribus nubendi intra legitimum
tempus, excepit, *dum ne eſſent gravidæ*, *Dion.lib.57.* quod tamen ipſe ſibi imperare
non potuit, cum è thalamo Piſonis, calentem à marito Cæſoniam, & utero ge-
rentem raperet, ſumtumque ſibi matrimonium diceret exemplo Romuli & Au-
guſti. *Sueton.in Calig.c.21.* imò etiam Pompeii, qui Æmiliam, *Plut.in Pomp.* & An-
tonii, qui Octaviam, *Dion.in Ant.* ea conditione accepit, & Tiberii, qui Agrippi-
nam gravidam dimittere coactus fuit, cum ſibi Julia Auguſti filia obtruderetur.
Sueton.in Tib.c.7. Sed exemplis vivendum non erat, verum legibus, quæ ob turba-
tionem ſanguinis, ne illam quidem ante tempus luctus, quod anno definitur, *l.2.*
C.de ſecund.nupt. Sen.Epiſt.63. nubere ſinunt, quæ virum ob maleficium elugere
non tenetur, *l.liberorum de his. qui not. infam.* Nam remiſſo luctu, non ſtatim re-
miſſum eſt interdictum de non nubendo, quod ille ad amorem & honeſtatem,
hoc ad ſuum cuique ſanguinem illibatum ſervandum pertineat.

Nec video, quomodo ex dicto Apoſtoli *Rom.7.& 1.Cor.7.* Canones *c.Euphe-* 5.
mium 2.q 3.c.cum ſecundum.de ſec.nupt. pœnam hanc, ſive notationem revocatam *Canones revocant infamiam.*
eſſe contendant, quam communem opinionem dicunt Abb. *in c.Eccleſ.de conſtit*
in repet.n.20. Johan.Garonis *in rep.rubr.C.de ſec.nupt. Sylva Nupt. lib. 2. n.78. Covar.*
part.2 de Matrim.c.3.§.ult.n.6.& 7.Corraſ.3.Miſcell.c.1.n.6. & eruunt ex *Panorm.In-* 4.
noc.Iohan.Andr.Præpoſ.in c.fin.de ſec.nupt.gl.fin.in c.fin.2.q.3. Paulus quippe viduæ *Mali de luctu ex ſacris literis.*
facit libertatem nubendi, cui voluerit, ᾧ θέλῃ, non quando voluerit. Sed fac ab
eo poteſtatem nubendi concedi, etiam quo tempore voluerit, ſemper tamen pu-

blica honeſtas præſupponenda eſt, contra quam Apoſtolus nihil voluit diſpone-
re. Nec enim patri, fratri, aut aliis ex vetitis gradibus nubere licet mulieri, quia
7. Apoſtolus dixit: *Nubat, cui vult.* Et ad hoc argumentum Canoniſtarum de im-
pedita libertate matrimonii per pœnæ hujus irrogationē, quo pugnat Alphonſ.
de Caſtro, *de hæreſ. verb. nupt.* Covarr. *d. § ult. n.6.* jam ſupra reſpondimus. [illegible]
enim libertatem matrimonii audacius tollunt, quam qui eam frequentius [illegible]
ferunt. Si enim libera debent eſſe conjugia, & ἐλευθέρα ἐςὶ γύνη, ᾧ θέλει, γαμ[illegible],
cur tot gradus à Canonibus pro vetitis habentur? cur cognatio Spiritualis, &
profeſſio religionis matrimonia dicuntur impedire? cur ſacerdotibus interdici-
tur hodie nuptiis prorſus, cum olim tantùm impuræ haberentur tertiæ & quar-
tæ? imò cur ipſæ ſecundæ in ſacerdotibus traducuntur, ut illicitæ, & Laicis [illegible]
vitio vertuntur, tanquam imperfectione Sacramenti & vitio morali ſuſpectæ,
ut nullus eorum diffiteri poteſt, qui contra Digamiam ſacerdotum ſcribūt. Hæc
certè eſt ſine cauſa libertati matrimoniorum inſidiari, cum interim leges [illegible] a
annum luctus ad nuptiarum novarum repetitionem, præproperam feſtinatio-
8. nem, ex cauſa optima damnent, ſcil. ut vitetur commixtio ſanguinis, & conſtet
de prolis certitudine, cui robur & firmamentum adjicit altera ratio, ex publica
honeſtate petita. Baldus enim feſtinantiam hanc vocat *evidens malorum morum
argumentum. l. 2. C. de ſec. nupt.* & Canoniſtarum ſententiam improbat, *l 1. C.* [illegible]
& in l. liberorum. §. 1. de his, qui not. infam. Corneus conſ. 21. in 1. vol. col. 3. S[illegible]. in [illegible]
creto. C. ex quib. cauſ. infam. irrog Molin. ad Alex. conſ. 3. conſ. ult. Connan. libr. 8. [illegible]
jur. civ. c. 7. n. 4. Cujac. de ſec. nupt. 21. obſ. 12. Alber. Gentil. lib. 6. de nupt. cap 22. C[illegible]*r. de
Sponſ. c. 13 §. 01. 92* Seneca *Ep. 63.* quando ait: *Viris certum lugendi tempus non præ-
nitum quia nullum honeſtum*, ob honeſtatem ad luctum compelli mulieres, ſubin-
dicat.

Ll. civiles probantur ex publica honeſtate.

9. Raro enim abſunt præproperæ nuptiæ, à ſuſpicione ſtupri aut veneficii, *ut
ait Connan.* aut, *ut Gentil. præſumitur lib. aſſe antea, qui tantopere feſtinat.* Ingrata
quoque eſt mulier, quæ memoriam & familiam primi viri tam temerè obliterat,
imo injuriam infert defuncti manibus, *Corraſ. lib. 3. Miſcell. c. 1. n. 15.* & contuſionē
animam in ſepulchro. *Novell. 22.* Nec amaſſe ex animo eum præſumitur, cujus
memoriam effert cum cadavere. Valeria, Meſſalæ ſoror, cum à propinquis [illegible]
retur, cur amiſſo viro nulli nuberet: *Virum ſibi ſemper vivere* reſpondebat, & Por-
tia Catonis filia, *neque felicem, neque bene moratam, aut pudicam poſſe eſſe* [illegible]
quæ ſecundo nuberet, dixit. Nimis quidem duriter, ſi cuivis mulieri ex ſua ſeveri-
tate legem ponere voluerit, ſed piè & verè, ſi nos id trahamus ad nuptias nimium
feſtinatas. Nam quæ ſic feſtinat, neque honeſtè ait, neque pudicè. Pudica enim
virum unicè diligit. Unicè autem non dilexit, quæ in alienum amorem tam fa-
cilè ſe induit nec honeſtatis rationem habet, quæ ſudorem adhuc calentem [illegible]
lingendum offert, obducto rivali. Mobiles eſſe & in quamcunque partem [illegible]-
10. biles animos mulierum Seneca docet *d. Epiſt. 63. Quam mihi ex* [illegible]
retractus à rogo, vix à cadavere revulſis, cui lachrymæ in totum menſem durav[illegible]. Le-
vitatem autem hanc ſi confirmaveris licētiâ, quâ omnes ſimus deteriores, [illegible]

Mala præſumtio ex facili nuptiarum repetitione.

Nec connubendum ſtatim [illegible]

quæque

quæque mulier non paciſcetur nuptias novas, antequam paret tumulum marito, aut iiſdem oculis, quibus deflet tumulandum, alliciet in thalamum noviter ſuccenturiandum? quod an honeſtè fiat vel ſine probro, nolim aliunde æſtimare, niſi ex publica fama, & quæ vulgo circumferuntur in id genus præcoces nuptias, dicteriis.

Utrum ducenda vidua, & de incommodis ſecundarum nuptiarum. Sect. 5.

1 Duplici ſe labore onerat, qui viduam ducit.
2 Viduæ nunquam deſunt querelæ.
3 Iocoſa ratio Flacci.
4 Quare potius ducenda Virgo, quam vidua.
5 Quia Virgines mores facilius aſſueſiunt.
6 Senectutem eſſe moroſam & amicitiæ ineptam.
7 Vetulas & ſenes in conjugium ferè aſciſci non ex amore, ſed lucri gratia.
8 Ad ſecunda vota tranſeuntem inferre liberis prioris matrimonii injuriam.
9 Novercas rarò benè velle ſuiipſius, nedum mariti ex priore matrimonio liberis.
10 Ius civile punire mulieres, quæ per ſecundas nuptias præjudicant liberis.
11 Nec id revocari à jure Canonico.
12 Incommoda alia ſecundarum nuptiarum ex Hieron.
13 Utrum ob enarrata incommoda à nuptiis ſecundis prorſus abſtinendum.

ALterum, quod in hac controverſia concedimus Hieronymo, eſt de incommodis ſecundarum nuptiarum. Duplici enim ſe onerat labore, qui viduam ducit, quemadmodum Timotheus Muſicus duplicem mercedem exigebat, à diſcipulis, alio præceptore ante ſe uſis. Dedocendos enim prius dicebat, poſt docẽdos. Difficulter autem dediſcitur, quod longa aſſuetudo quaſi vertit in naturam. 1. *Viduam ducens, duplici ſe onerat labore.*
Viduæ, inquit Liban. *in Ep. ad Phrem nunquam deſunt querelæ, ſe primo marito fuiſſe cariorem.* Sicut autem rivalem æmulum naturali odio averſamur: ita nihil ingratius audimus, quam virtutes primi mariti nobis commemorari. 2. *Vidua querula.*

Nam iſtac commemoratio
Quaſi exprobratio eſt. Terent. in Andr. act. 1. Scen. 1.

& contentioni novercali non rarò occaſionem præbet. Athenienſium Rex Sacrificulus non poterat, niſi Virginem ducere, propter verba, quæ ab ipſius uxore in ſacris erant pronuntianda, *Demoſth. κατὰ Νεαίρ.* credo etiam, ut pacatius viveret, & minus, infelici matrimonio cæteris ſcandalo eſſet. Jocoſam cauſam aſſignare ſolebat Verrius Flaccus Juris Pontificii peritiſſimus, *quare viduis magis quam virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum vetuſtas crediderit, ſiquidem nuptiis copulandis Kalendas, Nonas & Idus religioſas, id eſt devitandas cenſuerunt, quod hi dies præter Nonas feriati eſſent: Quia ſcilicet feriis tergere veteres foſſas liceret: novas facere jus non eſſet. Macrob. 1. Satur. c. 15. in fin. Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 2. c. 5.* Germani dicere ſolent. *Foſſam ſacram eſſe, quæ vivum hominem abſorpſit, nec facilè tentandum gurgitem, in quo quem antè te periclitatum videris.* 3. *Iocoſa ratio Flacci.* Joſephus *4. Antiq. c. 8.* ex lege Moſaica obſervat ducẽdam eſſe Virginem, quod adeò notum & ab omnibus conceſſum putat Euſeb. *5. præpar. Evang. c. 10.* ut Apollinem rideat, qui quærenti alicui, *utrum Virgo potius, quam vidua ducenda*, quaſi magnum quid ex tripode reſponſurus, Virgini palmam dederat præ 4. *Cur potius ducenda virgo.*

 vidua.

aperuerunt jura Romana. Hæ enim, quæ ſola [illegible] & dignitate [illegible] 15. guuntur à matribusfamilias, uxorum numero exiguo, & inter [illegible] nequeunt. Cæterum Romanorum concubinæ, quia pœ eran [illegible] ti, *l. ſi concubin.* [illegible] & adulterium cum iis non perpetrabatur, [illegible] monia patroni hærerent, *l. ſi uxor* [illegible] *l. Iul. de adult.* jure a Leonis [illegible] *ucn. 4. t. 7. in fin.* à Republ. ſemotæ ſunt, cujus conſtitutioni [illegible] nic[illegible]m, *c. Concubinæ 2. q. 2. c. nemo. c. dicat aliquis c. meretrices* [illegible] *32. q. 4.* [illegible] verſa Germaniæ conſuetudo. Nam *quicquid in ea, quæ non* [illegible] *m*[illegible]*m fuerit, adulterii crimine damnatur*, ait Ambroſ. *lib.* [illegible] *c. 4.* [illegible] *Grat. 32. q. 4.* Paulus enim *1. Cor. 7.* fornicationis unicum remedium [illegible] conjugium. Quod ſi concubinatus fornicatio non eſſet cum una cum conjugio nominaſſet, nec fornicationi immediatè oppoſuiſſet ſolum conjugium. Leo [illegible] *Et quidem cum fontem habeas, ſobrie inde haurire divino præcepto m*[illegible]*ucar*[illegible] *cum per*[illegible] *aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tamen* [illegible] *fontem non* [illegible] *tamen vetitus uti non potes. Cæterum vitæ conſortem invenire difficile non* [illegible] Salvian. *lib. 4. gubern. Dei. Ad tantam res impudentiam venit, ut ancillas ſuas multi* [illegible] *atq; utinam, ſicut putantur eſſe quaſi conjuges, ita ſolæ haberentur uxores.* [illegible] *trium ac deteſtabile, quod quidem matrimonii honorata ſortiti, alias ſibi* [illegible] *ſtatus conjuges ſumunt, deformantes ſancti conjugii honorem, per degeneres* [illegible] *vilitatem,* [illegible] *maritos ſe peri* [illegible] *arum ſuarum præcipitantes* [illegible] *nob*[illegible]*um matrimoniorum, in cubilia* [illegible] *ſervarum, digni prorſus etiam* [illegible] *tu, quarum* [illegible] *putant* [illegible] *eos eſſe conſortio.* Nec obſtat perſonarum inæqualitas [illegible] ea, cum ſervorum & libertorum ordine, ferè expiravit. Inquinatas autem per ſonas & inhoneſtas ad thori communionem aſciſcere turpe eſt. Tum etiam Ambroſ. monet *apud Grat. præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris* [illegible] *t* [illegible] *maritus.*

16 Interim Concubinæ, quæ non libidinis gratia, ſed conſtanti & [illegible] amatem perpetuum vitæ conſortium cum uno marito conſentiunt, non [illegible] [illegible] aut meretricibus vel æquiparandæ, [illegible] in gradu [illegible] po[illegible]nenda [illegible] na æſtimatur ex animo, ſeu ut de concubinatu loquitur [illegible] *l. 4. de concubin.* ex *deſtinatione.* Concubina autem, in unius viri leges [illegible] trium ſe con[illegible], ſcortandi animo ipſius thorum non accedit, ſed ut qu[illegible] cum ipſo viro [illegible] ſola dignitate & ſucceſſione [illegible] re inferior.

17 [illegible] definit Covarruv. *parte 2. de matrim. c. 8. §. 11.* [illegible] bidinem ex[illegible], quæſtum facit, ſeu cujus turpitudo publicè [illegible] *palam.* [illegible] ait Ulpianus: *Quæ cum uno & altero* [illegible] *m*[illegible] *corpore quæſtum facere* Gloſs. *in c.* [illegible] *d.* [illegible] *34.* [illegible] dicit, *quæ* [illegible]

18 [illegible] *ſtatim* [illegible] *l*[illegible] *palam* [illegible] [illegible] tantum q[illegible] a multis [illegible] aliquam [illegible] [illegible] Covarruv. *ex d. §. palam* quia ibi, quæ uni & [illegible]

V[illegible] *libr. 3. Eleg c. 59.* duobus ſaltem ſe, accepta pecunia admiſcuit, palam quæſtum facere negatur. Sed Connan. *8. Com. c. 13. Meretricis*, ait, *& ſcorti nomine appellantur omnes, quæ alterius, quam mariti conſuetudine utuntur*, & Lucas de Pen. *in conſt. t. Neapol. c. 4. lib. 3.* meretricibus accenſet etiam eam, quæ quæſtus gratia unum tantum admiſit virum, ut ea, cum qua rem habuit Simſon, *Iud. 16.* quam quidam *Cauponam* fuiſſe nugantur, quia *Deut. c. 23.* præcipitur, ne ſit ulla meretrix aut proſtituta in Iſraël. Diſtinguendum enim eſt inter meretricem publicam ſeu publicum ſcortum, quæ palam quæſtum facit, & inter impudicam mulierem quæ vel libidinis, vel quæſtus gratia volutat ſe in thoro illicito. Inter ſecretas & publicas meretrices, ait Næviz. *ſylv. nupt. libr. 1. num 19.* tantum intereſt, quantum inter milites & graſſatores, juſtumque bellum & latrocinium, quorum alter palam in aciem prodiens committit prælium, alter verò, quia ei tãtum non eſt animi, clanculum ſine ſignis latrocinatur. Concubina verò nec quæſtus, nec vagæ libidinis gratia, uni ſaltem viro, inſtar juſtæ uxoris cohabitat, cujus munia etiam exequitur. Antiquitus eam dictam fuiſſe *pellicem*, à Græco, παλλα- 19
κὶς, teſtatur Maſurius Sabin. & Cn. Flaccus *in l. 144. de verb. ſignif.* quæ ſcil. *cum* Quid pellex.
uxor non eſſet, cum aliquo tamen vivebat, ſeu ut ait Flaccus, *quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo eſt*. Sic Plinius *libr. 35.* Campaſcem vocat pallacem Alexandri, & Sueton. *in Veſpaſian.* ait *Veſpaſianum in locum defunctæ Cænidis multas pallacas ſubſtituiſſe*, quorum ſermonem nimis redolere antiquitatem dicit Connan. Feſtus tamen Pompejus pellicem appellat, *quæ alienis uxorem habentibus ſuccumbit*, à *pelliciendo*, in fraudem, vel *pellendo*, à marito, nominis derivationem accerſens. Gellius *lib. 4. c. 3.* etiam antiquiſſimo ſermone, *pellicem appellatam probroſamq; habitam, quæ juncta conſuetaq; eſſet cum eo in cujus manu mancipioq; alia matrimonii cauſa foret, hac antiquiſſima lege* oſtendit, *quam Numæ Regis fuiſſe accepimus. Pellex ædem Iunonis non tangito ſi tangit, Iunoni crinibus dimiſſis agnum fæminam cædito*. Concubina enim, uno viro permiſſu legum contenta, tam probroſè à ſacris & templo Junonis abacta non fuiſſet. Flaccus tamen ſignificationem hãc poſteriori tempore acceſſiſſe putat, eamque pluribus probat Laurent. Valla *libr. 6. Elegant. cap. 28.* Ex quibus omnibus apparet, quantum interſit, inter meretricem, pellicem, concubinam, quæ uno capite pariter condemnandæ non ſunt, quia concubina, quoad Eſſentiales actus conjugii, non differt ab uxore, & propterea concubinæ Sanctis Patribus, conniventiâ Dei, perinde permiſſæ fuerunt, ut plures legitimæ uxores,

CAP. V.

DE SOLUTIONE MATRIMONII.

SUMMARIA.

1 *De conjugalis contractus perpetuitate.*
2 *Vtrum Matrimonium morte ſolvatur.*
3 *De Reiteratis nuptiis.*
4 *Vtrum viduis liceat nuptias intra annum luctus repetere.*
5 *Vtrum ducenda vidua,& de inc[illegible] modu ſecundarum nuptiarum.*
6 *Secundas nuptias honeſtas eſſe,& nullo vitio laborare.*
7 *Vtrum vinculum matrimonii in hac vita ſolvi poſſit.*
8 *De adulterio quid ſit, & utrum capitis ſupplicio puniri debeat.*
9 *Vtrum maritus recte faciat, ſi uxorem, culpa adulterii remiſſa, retineat, & [illegible] ſi uxor marito cohabitare pergat.*

SECT. I.

De conjugalis contractus perpetuitate.

1 *Conju[illegible] c[illegible]ntractum perpetuum eſſe & in-dis[illegible]lem.*
2 *Cu[illegible] ſp[illegible] n[illegible]s nexu quodam i[illegible]tricato mo-nere v[illegible]luerunt Romani & Turcæ.*
3 *Quo pertinent verba in de[illegible]nitione con-ſortium omnis vitæ.*
4 *Quid ſibi volunt verba Om[illegible]*
5 *Matrimonium non eſſe per[illegible] tr[illegible]ahatur eo animo ut [illegible]s per[illegible]*
6 *Quid ſignificet voca[illegible]ul[illegible]*

1. *Conjug[illegible] con-tra[illegible] per-petuum.*

M[illegible]Atrimonii contractum, quem huc usque ſecundum E[illegible] per-ſonas ſtipulantes, pertractavimus, perp[illegible]tuum & indiſſolubilem [illegible] tum prima ejus in Paradiſo inſtitutio, qua duo jubentur [illegible] nem unam, *Gen. 2.* tum evidentia Chriſti, & Apoſt[illegible] Pauli [illegible] *Matth.* [illegible] *& 19. Marc. 10. Luc. 16. ad Rom. 7. 1. Cor. 7.* docent, quan[illegible] quicunque [illegible] miſſa uxore aliam ducit, aut qui dimiſſam [illegible] b[illegible] [illegible] bus *Matth.* [illegible] *& 1. Cor. 7.* exceptis. Apud Romanos olim ſponſ[illegible]

2. *Cu[illegible] ſp[illegible] n[illegible] [illegible] Rom.*

ſiſſima ex lana Z[illegible], ſponſo magna cura ſolvenda ut, dum [illegible] beret quam [illegible] nodo ſponſæ annexus eſſet, admone[illegible] *Memor* cujus rei cauſa Turcæ etiamnum hodie novas nuptias [illegible] & corrig[illegible] inextricabilibus involutionibus indu[illegible]

Turcas. [illegible]

ſponſum ligno hoc admon[illegible]rum volunt. *Menav.* [illegible] *Turc.* [illegible] [illegible] a ſponſa [illegible] [illegible] combur[illegible]ba[illegible] [illegible] pl[illegible] [illegible]s [illegible] m[illegible]e reflectendi [illegible] viam rel[illegible] [illegible] habere[illegible] nec de [illegible] redeundi viam ſibi relictam arbitraretur. *Plutarch. in probl.* [illegible]

poſt benedictionem conjuges una vita, quaſi vinculo copulabantur, ut autoritate divina ſub idem jugum ſe coactos intelligerent, non diſtinguendos ab invicem, niſi ejus nutu, qui copulam injecerit, *ex Iſidor. 2. de off. Eccleſ. cap. 15. cap. femina. 3. q. 5.*

JCtus in definitione nuptiarum id expreſſiſſe putatur per hæc verba: *Conſortium omnis vitæ*, niſi per vitam accipere malis, victum, & fortunam, & vitæ genus, ut uxor conſors fieri cogatur omnium eorum, quæ marito obveniunt, ſive bona, ſive mala, *l. ſi cum dotem 22. §. ſi maritus. ſolut. matrim.* quia de jure civili Roman. licebat vel viro ab uxore, vel uxori à viro divortium facere quavis levi de cauſa. *Borcholt. de grad. in princ.* Sed licet Modeſtinus vinculo perpetuo non potuerit conjuges illigare, reclamante recepto ejus ætatis more, tamen quid vetet, ſi eum ad deſtinationem animorum reſpexiſſe dicamus, *cum Cujac. in not. poſt. ad Inſtit. t. de patr. poteſt. per l. 1. de jur. dot. junct. l. 24. ſol. matr. cum ibi not.* quia niſi in perpetuum vinculum conſentiant conjuges, perfectum matrimonium inire nequeunt. ſicut nec perfectum divortium accipit Cajus, *l. 2. de divort.* niſi in æternum diſſentire ſibi propoſuerint. *Anto. Fab. Iuriſpr. Pap. t. 9. de nupt. princ. 2. Illat. 16.* Ad tempus enim matrimonium non contrahitur, quod Majores noſtri, *dicente Cicer. 6. de Rep.* firmiter ſtabilitum eſſe voluerunt. Rectè hanc ſententiam aſſecutus videtur Theophilus, quando *individuam vitæ conſuetudinem promitti* ait, & Juſtinianus item vocavit conjugium *Individuam vitæ conſuetudinem*, ſcil. ex intentione & animo contrahentium. Nam quod divortia ex conniventia prætorum per accidens acceſſerint contractus naturæ, ex animo per ſe æſtimandæ, nihil detrahit. Connanus tamen *lib. 8. Comm. c. 4. n. 1.* Vocabulum *Omne*, huic interpretationi repugnare dicit, cum eo ſenſu Modeſtinus dicere debuiſſet: *Totius vitæ*. Cæterum, quod Ariſt. *5. Metaph. text. 31.* apud Græcos πᾶν ſæpe uſurpari pro ὅλῳ dixit, id uſus confirmavit etiam in lingua Latina, ut ex Cicerone demonſtrat Fonſec. *in com. d. text. 31.* Sic enim Virgilius dixit: *Et nunc omnis humo fumat Neptunia Troja.* Item. *Omne mihi viſum conſidere in ignes Ilium.* Sic Horatius: *Non omnis moriar, multaq; pars mei vitabit Libitinam.* Sic rectè, ni fallor, dicimus: *Omnem* vitam noſtram tranſigi in calamitatibus, pro *tota*, quam diu durat, vita.

3. 4. *Quid ſibi velit: Omnis vita.* 5. *Matrimonium non contrahitur ad tempus.* 6. *De vocabulo: Omne.*

Utrum Matrimonium morte ſolvatur. Sect. 2.

1 Opinio quorundam, qui negant conjugium morte extingui.
2 Quibus conſentit nimius quarundam mulierum amor.
3 Intemperantiæ ſignum eſſe reditum ad nuptias.
4 Cur voluerint vel coactæ ſint Indorum mulieres vivis commori.
5 Error Montani.
6 Rejicitur.

1\. REquiritur igitur ad matrimonium perpetua vitæ conjunctio, quemadmodum Anchiſes Venerem in thorum accipit cum his verbis: *Mea mulier vota heru diebus omnibus. apud Hom. in hym. Ven.* ſed vitæ tantum. Nam qui nexum conjugii extendunt in infinitum, & obligare putāt etiam poſt mortem, vana ſuperſtitione & pii amoris prætextu veritati & ſacris literis illudunt, quemadmodum

Opinio eorū, qui conjugiū protendunt ultra mortē.

2. Dido perfidia Æneæ inflammata, pœnitentiaque [illegible] [illegible],
Virg. [illegible]

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, servetque sepulcro.

Artemisia, quæ Mausolum virum amasse fertur supra [illegible] ultraque affectionis humanæ fidem, cum luctu [illegible] atque [illegible] satis facere nesciret, ossa cineremque ejus, mista o[illegible], [illegible] ris fr[illegible]em aquæ indidit, ebibitque, multaque alia [illegible] dicitur, non tantum, quod preciosius sepulcrum [illegible] [illegible] gitare decerneret, sed etiam, ut mortuus in corpus con[illegible] cum cohabitarat. *Gell. lib. 10. c. 18.* Portia Catonis filia, Bruti uxor [illegible] cum gladio incubuisse resciverat, cui se non concubinam, sed uxorem [illegible] fortunæ participem, datam noverat, nullo conatu averti potuit [illegible] mittendi se viro addendi, & cum ferrum & venena negaret [illegible] do, [illegible] prunis animo satisfecit suo, *Plutarch. in Brut.* [illegible] ait Horat. de Cleopatra, lib. 1. Od. 37.* quæ & ipsa, sive ut eodem cum [illegible] deretur tumulo, sive invidens

Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho, non muliebriter

expavit asperos serpentes,

ut atrum
Corpore cohiberet venenum. Plutarch. in Anton.

3. Senecam quoque comitari voluit uxor, *Grut. in vit. Sen.* & consimilia [illegible] plurima suppeditat omnis historia. *Existim. bant enim,* ut ait Valer. [illegible] *præcipue matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui depositæ virginitatis [illegible] pudicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experimentum [illegible] dam intemperantiæ signum esse credentes.* Portia Catonis filia, [illegible] dam mulierem, quæ secundo nupserat, Tacete, inquit [illegible] *morata [illegible] pudica potest esse femina, quæ secundo nubit.* Qua [illegible]

4. & Ælian *lib. 7. c. 18.* Indicas mulieres commendat, quarum amorem & con[illegible] dinem sic expressit Propert. *lib. [illegible] Eleg. 12.*

Ubi mortifero jacta est fax ultima lecto
Uxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent leti, quæ viva sequatur
Conjugium pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices & flammæ pectora præbent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Strabo tamen originem vivæ hujus sepulturæ refert [illegible] ad conjugalem [illegible] rem sed legem à Diodoro Siculo quoque [illegible] tam *lib.* [illegible] scribit [illegible] ad supprimendum usum Venenorum, quibus [illegible] maritorum vitas [illegible] *lib.* [illegible]

5. Affectum hunc & fidem, quam vocant, conjugalem [illegible]

[illegible]

carunt multi ex Chriſtianis, ut licet voluntariam mortem nemini imperarint, liberum tamen à fide ſtipulata & vinculo matrimonii alterum conjugum negarint, quam diu alter ſuperſtes in hac vita eſſet. Nam ne morte quidem, licet ſit ultima linea rerum, & omnia finiat, nodum conjugii diſſolvi, quem errorem Tertull. *de Monogam.* Hieron. *Epiſt.9.10 11.* ex Montani ſchola arreptum, ad ſententiam contra ſecundas nuptias pronuntiandam, adhibuerunt. Cur enim ſub titulo honeſtæ fornicationis traducuntur, ſi vinculum matrimonii morte ruptum, & ad primam libertatem relapſa eſt perſona ſuperſtes? Paulus præcipit viduæ, ut nubat in Domino: *1.Cor.7.* An verò præcipit honeſtam fornicationem, 6.
quæ neceſſariò perpetratur cum perſona alterius fidei per promiſſa matrimonialia illigata? Aut quomodo nubet in Domino, cui Dominus vinculum nubendi non relaxavit? Diſertè verò addit Apoſtolus, promiſſa de fide ſervanda uni viro expirare & ſoluta eſſe per mortem, adeò ut ſine omni probro adulterii ſui poteſtatem novo proco vidua facere queat, ut latius explicat idem, *ad Rom.7. in pr. 1.Timoth.5.* quæ loca adeò manifeſta ſunt, ut poſteriores, licet ſecundarum nuptiarum infamiam inde introductam probarint, amore cælibatus & odio conjugii: callidè tamen fundamentum hoc occultarint, & nuptiarum reiterationem ex alio capite, legitimæ ſcilicet intemperantiæ, damnare maluerint, de quo conſequens eſt, ut ſubinde videamus, cum ejus opinionis reliquiæ in Papatu nō obſcurè efflorescant, licet ejus aſſcriptitii aliud agere videri ſedulò velint.

Rejicitur.

De reiteratis nuptiis. Sect. 5.

1. *Condemnationem ſecundarum nuptiarum ortum traxiſſe ab Ethnicis.*
2. *Explicatur locus quidam Publij & Martialis.*
3. *Ethnici repulerunt bis nuptos à ſacerdotio.*
4. *Inde irrepſit error in Eccleſiam.*
5. *Cui fruſtrà manum ſupponere nititur Bellarm.*
6. *Qui ex patribus durius locuti ſint in bigamos.*
7. *Bellarminus inurit ſecundis nuptiis notã turpitudinis.*
8. *Ideoq; redarguitur.*
9. *Non poſſunt damnari ſecũda nuptiæ, quin damnentur & primæ.*
10. *Interdictum ſecundarum nuptiarũ probatum ab Impp. Orientis. & Muſcovitis.*

SEcundæ & tertiæ nuptiæ ceperunt primùm apud Ethnicos, mox etiam in Eccleſia intemperantiæ infamia laborare. Pauſanias enim *libr. 2. Gorgo* ait, *prima ſecundas nuptias iniit. Ante ſanctum habitum, ne quà iterum nuberent.* Tacitus *de morib. Germ. Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantum Virgines nubunt, & cum ſpe votoq; uxoris ſimul tranſigitur, ſic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamq; vitam: nec ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tanquam matrimonium ament.* Valerius *lib. 2.c.1.n.3. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur.* Notum eſt illud Publii, *quod huc affert Gent. lib.6.de nupt.c.22.* 1.

Ethnici ceperũt primum ſecundas nuptias dãnare.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Sed videtur taxare potius crebra divortia & poſt ea nuptias iteratas, dum addit:

Mulier, quæ nubit multis, multis non placet.

Eaſdem

Eandem enim inſectatur Martialis [illegible]

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,

Atq; intrare domos iuſſa pudicitia eſt;

Aut minus, aut certe plus quam [illegible] luxet,

Et nubit decimo iam Theleſina viro.

2\. *Explicatur locus Martialis.* Zaſius in *l. divortio. 19. de V. O* Gallam uno die à ſeptem maritis [illegible] fuerat, divertiſſe ex Epigrammatibus Martialis ſcribens, videtur [illegible] hoc diſtichum *lib. 9. Epigr. [illegible].*

Funera poſt ſeptem nupſit tibi Galla virorum,

Picentine ſequi vult, puto, Galla viros.

Quibus tamen verſibus non fit mentio divortii, ſed inſectatur Poeta Veneficum, cui Galla Venefica itidem poſt ſeptem virorum ſua arte procuratam [illegible] tandem nupſerat, & nunc illi addit expectandum, quo ergo maritus [illegible]. Alibi vero reiteratas nuptias vocat adulterium legitimum *libr. [illegible]*

Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege eſt,

Offendor mœcha ſimpliciore minus.

Corneliam Gracchorum matrem laudat Plutarch. *in Gracch.* quod ex [illegible] Ptolomæo maluerit vidua manere, quam regina fieri. Viduitas enim [illegible] *citiæ* dicitur. *Quint. declam. 306.*

Sed ut ad rem redeamus, & ſecundarum nuptiarum ignominiam [illegible]

3\. Autoribus pertexamus, Servius notat, bis nuptos ab Ethnicis repulſos fuiſſe ſacerdotio, *in ill. Virgil. Huic uni forſan poteram ſuccumbere culpæ*, ne dubitent [illegible] & Bellarm. hoc exemplo uti ad ſtabiliendum interdictum concilii Tridentini de digamia ſacerdotum. Hieron. apertius *lib. 2. contr. Iovin. Univiræ [illegible] lieres habitæ fuerunt. Per quas fortunæ muliebri ſacra fierent. Nullum ſacerdotem [illegible] mum, nullum flaminem bimaritum leges.* Nefas enim erat Flamini ab uxore [illegible] re: quin etiam ea mortua ſacerdotii ſe ſanctitate abdicabat, ut ex [illegible] Connan. *lib. 8. c. 7. n. ult.* & rationem addit ex ſua ſuſpicione *[illegible] re, nec eidem rurſum cum ſecunda uxore ſacerdotio licebat e[illegible].* [illegible] Hermogenis περιστάσει ait Νε[illegible], τηντ[illegible] [illegible] enatus fuit error Montaniſtarum & Novatianorum *Theod. [illegible]* damnatus in Concilio Nicæn. *Can. 8.* quod ſecundæ, & [illegible] tæque nuptiæ infamia incontinentiæ laborent, & rep[illegible]

4\. lamitatibus quas graphice ex[illegible] *Monogam.* id ſibi unicè propoſitum habet [illegible] ratas nuptias traducat & proſcribat [illegible] Hieron. *contra Iovin.* licet verbis aſſentire velle videatur [illegible] *Non damno bigamos, imo nec trigamos &c.* [illegible] *matrimonia minime. Abutimur de [illegible]* eſt & verbis ubique ſequentibus, *lib. 1. contr. Iovin.* [illegible] *nimalibus, & ſerpentibus in arca Noe.* [illegible] *Geron.* & ubicunque nuptias repetentium le[illegible]

[illegible]

In Jovin Audacter autor ille, qui ſub Chryſoſtomi nomine circumfertur, *hom. 32. in c. 19. Matth relatus in c. hac rat. 31. q. 1. licet ob incontinentiam hominum ſecundas nuptias præceperit Apoſtolus, quod tamen re ipſa ſint vera fornicatio.* Non poteſt Bellarm. *c. 9 de Matrim.* antiquam gl. hic repetere, quaſi ſermo ſit de nuptiis reiteratis, viva priore uxore, quia eas Apoſtolus non præcepit. Nec appoſitè eandem accommodat, *ad Can. 3. & 7. Concilii Neocæſarienſis*, ubi per longum tempus pænitentia indicitur ſecundis nuptiis, & celebritati earum prohibetur presbyter intereſſe, quia de adulteriis gravius ſtatuendum eſſet, & Concilium Laodicenum, *Can. 1.* mitigaturum ſeveritatem Neocæſarienſis, legitimas quidem ſancit eſſe iteratas nuptias, ſeu, *ut Hieron. ait*, licitas aut extra legis pœnam, pænitentia tamen expiandam illarum intemperantiam. Adulteria verò, ſeu plurium ſimul uxorum cohabitatio nunquam probata. licita, aut conceſſa fuit ab Eccleſia. Cogitur denique, quod res eſt, confiteri, patrum quoſdam ſecundas nuptias ſcandalo & incontinentiæ nota non carere arbitratos fuiſſe, quemadmodum ex *Hieron. contr. Jovin. ad Salv. Fur Geront.* abundè patet. Origenes ait *in Luc. Non ignoramus, quod tale conjugium,* (intelligit ſecundum, tertium) *reiiciat nos de regno Dei.* Clemens 3. *Strom.* ſecundò contrahentem non peccare quidem dicit contra legem, cum Paulus id ex venia concedat, *non tamen implere perfectionem Evangelii.* Liber Clementi aſſcriptus *de Can. Apoſt. lib. 3. Can. 2.* cum dixiſſet, ſecundas nuptias poſt ἐπαγγελίαν, id eſt, poſtquam vidua fidem ſuam firmarit ſervitiis Eccleſiæ, illegitimam, alias licitam eſſe, addit: *Τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον. Τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν, προφανὴς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος. Ὁ γὰρ θεὸς μίαν γυναῖκα ἑνὶ ἀνδρὶ δέδωκεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ· ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.* quaſi non hac ratione conjunctio ipſa ſecundarum etiam nuptiarum tolleretur & tertiò, quartòve conjuges non eſſent una caro &c. Athenagoras *in Apol. pro Chriſt.* ait: *εὐπρεπὴς μοιχεία, δεύτερος γάμος*. Nazianz. & Ambroſii dicta profert Cujac. *de ſec. nupt.* Illius *ex orat in d. Evang Primæ nuptiæ legis, ſecundæ indulgentiæ, tertiæ prævaricationis, & vile eſt, quod ultra eſt.* Hujus vero: *A Deo primæ nuptiæ ſunt, ſecundæ verò permiſſæ ſunt: primæ ſub benedictione Dei celebrantur ſublimiter, ſecundæ autem, & in præſenti carent gloria.* Idē quando dicit, indignum ad ſacerdotium fieri digamum, & ob hanc cauſam etiā, quod licitum eſt, propter ſublimitatem ordinis, à futuro Epiſcopo ſperni vult, *1. Tim. 3.* turpitudinem ſecundarum nuptiarum ſatis prodit, quam diſſimulare Bellarm. tandem non potuit, quando eas quidem ſacramento prorſus non carere, ſed perfectione Sacramenti ſcribit, *c. 9. de matrim. in fin.* In *c. 24.* verò *de Clericis*, apertè inter crimina, quæ reprehenſibilem aliquem faciunt, digamiam numerat, & eam poſtponit adulterio & concubinatui, quia ex ſua natura ſignum eſt incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusque inhærentis. In omni enim conjugii repetitione præſupponit incontinentiam, quam deteriorem fieri diuturnitate in conjugio, quam in adulterio & concubinatu, ſceleſtè docet, cum hac ratione ex profeſſo damnetur omne conjugium, & pejus habeatur adulterio & concubinatu, quia Paulus incontinentes, ſeu qui continere nequeunt, illigat conjugio. Si durante conjugio, illi non ceſſant eſſe incontinentes, tanto gravius peccant

Margin notes: 5. *Bellarmini vanus prætextus.* — 6. *Patrum quorundam ſententia, de bigamis.* — 7. — 8.

quantò diutius incontinentiæ in conjugio frena laxant. Quod ſi verò [illegible] manere incontinentes, poſtquam uſtionis flammam honeſto ſacroque matrimonii refrigerio extinxerunt, quid cauſæ cur non eundem effectum habeat [illegible] dum conjugium, quod Paulus, tam viduis, quam cælibibus, loco remedii [illegible] ſcribit. Improbè igitur Bellarmin. Incontinentes vocat & crimine probroſo [illegible] tat, qui ad reſtinguendam incontinentiam, remedio divinitus præſcripto utuntur. Quantò magis adulteris & concubinariis, ex hac Bellarmini ſententia, [illegible] teriores erunt ſacerdotes Pontificii, qui, cum dono continentiæ deſtituantur, [illegible] ne matrimonio, vagis libidinibus animum & fortaſſe etiam corpus paſcũt, qui, quam diu vegeto vivunt corpore, naturaliter generationem appetunt, & inte[illegible]

9. cum cupiditatibus intemperanter luctantur. Qui enim ſic vivunt, incontinentes vocantur, non qui appetitui legitimis remediis ſatisfaciunt. Rectè igitur Beza, *de polygam.* ſecundas nuptias moraliter improbari poſſe negat, quin ſimul improbentur primæ, idque patere puto ex diſputatione & fundamentis [illegible] mi, & ex ſolutione argumentorum Tertulliani *de Monag. & libr. ad uxo*[illegible]. [illegible] minus opinio hæc, de incontinentia reiteratarum nuptiarum, ita pervagata eſt Orientem, ut Leo *Nov. 90.* ſecundis utcunque conniverit, tertias verò, ut [illegible] prohibuerit. τὸ πρῶτον συνοικέσιον, νόμος, τὸ δεύτερον, συγχώρησις. τὸ τρίτον [illegible] χοιρῶδης τὸ τέταρτον, θηριώδης βίος. Citat Andradius Conſtantini Porphyrogenetæ conſtitutionem, qua tertiis nuptiis quinquennalis excommunicatio [illegible]

Cum ſecundæ nuptiæ damnatur ſimul prima.

10. nitur. Et multos Imperatorum à Patriarchis excommunicatos fuiſſe, quod ad tertia vota properarent, *ex Zonar. in Roman. Diog. & paſſim in hiſt. Item ex* [illegible]. Nicephorum Phocam Patriarcha Polyeuctus à nuptiali benedictione repulit, niſi prius pœnas ſubiret repetiti matrimonii. *Zon. in Niceph. n. 2.* Unde cum religione error hic defluxit ad Muſcovitas, apud quos ad ſecunda vota utcunque tranſire fas eſt: tertia non patent, niſi ex cauſa ardua: quarta verò habent [illegible] hæreticis. *Sigism. Baro in relig. Muſcov.*

Sect. 4. Utrum Viduis liceat intra annum luctus nubere.

1 *Libido in repetitis nuptiis merito damnatur.*
2 *Feſtinatio ad ſecunda vota ante annum luctus multatur infamia a ll. & CC.*
3 *Ratio interdicti ne turbetur ſanguis.*
4 *Cui princeps derogare poteſt.*
5 *Canones delent infamiam, quam inuſſerunt ll. civiles.*
6 *Sed inauſpicatò ducuntur [illegible] rꝰ.*
7 *Aut ex libertate mat[illegible]*
8 *Legibus civilibus [illegible] ſtas.*
9 *Male præſumitur [illegible] ſecunda vota [illegible] operantibus.*
10 *Ne facile conniv[illegible] levitati.*

1. NOs verò ut aliorum opiniones tandem ad calculos revocemus, [illegible] quæ ſe prodit temeraria feſtinatione, ſeriò damnandam [illegible] improbanda quoque ſit in primis nuptiis: & leges Imper[illegible] lierem intra annum luctus infamia notãt. *l. 2. C. de ſec. nup*[illegible] & antiquis Canonibus videtur, *c. 2. 3. q. 7.* licet poſteriores in[illegible]

Libido in repetitis nuptiis merito damnatur

[illegible]

t pen.& c.fin.ubi Panorm.de ſec.nupt. Canuti Daniæ regis legem Anglis olim latam
recenſet Guil.Lambert. *in Archæon Mulieres viduæ bis ſenos menſes exigunto, atque* 2.
tum demum, cui volent, nubant. Si quæ ante annum nupſerit, dote multetur, fortunis o-
mnibus a priore viro relictis privetur. Eaq; omnia cognatione proximus habeto. Divus A-
drianus virum, qui alienã uxorem in domum deduxiſſet & inde marito eius re-
pudium miſiſſet, etiam in trienníum relegavit. *l.8.de divort.* Julius Cæſar nuptias
diremit prætorii viri, qui digreſſam à marito, poſt biduum ſtatim duxerat, quod
inter ſeveras Cæſaris ſententias refert Sueton. *in Cæſ.* cum ex jure communi in-
famia matrimonium notari potuiſſet, ſed non dirimi. Eadem autem ratio vetat
mulierem decem menſes, aut annum expectare, ſive divortio, ſive morte viri ſo-
luta ſit, *l.conſenſu.C.de repud.* ne ſcilicet turbetur ſanguis, dum ipſa virum admit-
tit, ut utero fortè gerens. Dubium quippe erit, utri ſoboles adjudicari debeat, & 3. *Ratio inter-*
neutrius fore cenſet Alciatus, quæ utriusque eſſe potuit. *9. Parerg. c.12.& 3.præ-* *dicti, ne tur-*
ſum.37. Hanc enim rationem leges ipſæ aſſignant, *propter incertum uterum*, & *betur ſan-*
proinde Imperatores ſumſerunt ſibi licentiam intra legitimum tempus conce- *guis.*
dendi poteſtatem repetendi nuptias, ſi gravida peperiſſet, & reconvaluiſſet, *l.10.*
& 11. de his, qui not.infam. l.15.C.de cauſ.ex quib infam.irrog. Eamque reſpexerunt
Pontifices, *conſulti ab Auguſto per ludibrium, ut ait Tacit. an concepto, nec dum edito* 4.
partu Livia Druſilla, ex matrimonio Tiberii Neronis abducenda ritè nuberet, cum reſpon- *Cui derogare*
derent: Id ita licere, ſi, partus cujus eſſet, non dubitaretur. Dion. in Auguſt. Sueton. c.62. *princeps po-*
Caligula item cum juſtitium edixiſſet, ut omnes intereſſent ſpectaculis, & luctus *teſt.*
omnium prohibuiſſet, facta etiam copia mulieribus nubendi intra legitimum
tempus, èxcepit, *dum ne eſſent gravidæ, Dion.lib.57.* quod tamen ipſe ſibi imperare
non potuit, cum è thalamo Piſonis, calentem à marito Cæſoniam, & utero ge-
rentem raperet, ſumtumque ſibi matrimonium diceret exemplo Romuli & Au-
guſti. *Sueton.in Calig.c.25.* imò etiam Pompeii, qui Æmiliam; *Plut.in Pomp.* & An-
tonii, qui Octaviam, *Dion.in Ant.* ea conditione accepit, & Tiberii, qui Agrippi-
nam gravidam dimittere coactus fuit, cum ſibi Julia Auguſti filia obtruderetur.
Sueton.in Tib.c.7. Sed exemplis vivendum non erat, verum legibus, quæ ob turba-
tionem ſanguinis; ne illam quidem antè tempus luctus, quod anno definitur, *l.2.*
C.de ſecund.nupt.Sen.Epiſt.63. nubere ſinunt, quæ virum ob maleficium elugere
non tenetur, *l.liberorum de his. qui not. infam.* Nam remiſſo luctu, non ſtatim re-
miſſum eſt interdictum de non nubendo, quod ille ad amorem & honeſtatem,
hoc ad ſuum cuique ſanguinem illibatum ſervandum pertineat.

Nec video, quomodo èx dicto Apoſtoli *Rom.7.& 1.Cor.7.* Canones *c.Euphe-* 5.
mium 2.q 3.c.cum ſecundum.de ſec.nupt. pœnam hanc, ſive notationem revocatam *Canones re-*
eſſe contendant, quam communem opinionem dicunt Abb. *in c.Eccleſ.de conſtit* *vocant infa-*
in repet.n.20: Johan.Gatonis *in rep.rubr.C.de ſec.nupt. Sylva Nupt. lib. 2.n.78.* Covar. *miam.*
part.2.de Matrim.c.3.§.ult.n.6.& 7.Corraſ.3.Miſcell.c.1.n.6. & eruunt ex *Panorm.In-* 4.
noc.Iohan. Andr. Præpoſ.in c.fin. de ſec.nupt.gl. fin.in c. fin. 2.q.3. Paulus quippe viduæ *Male de In-*
facit libertatem nubendi, cui voluerit, ᾧ θέλῃ, non quandò voluerit. Sed fac ab *ſt.ex.acqui-*
eo poteſtatem nubendi concedi, etiam quo tempore voluerit, ſemper tamen pu- *ſitum.*

 blica

quæque mulier non paciſcetur nuptias novas, antequam paret tumulum marito, aut iisdem oculis, quibus deflet tumulandum, alliciet in thalamum noviter ſuccenturiandum? quod an honeſtè fiat vel ſine probro, nolim aliunde æſtimare, niſi ex publica fama, & quæ vulgo circumferuntur in id genus præcoces nuptias, dicteriis.

Utrum ducenda vidua, & de incommodis ſecundarum nuptiarum. Sect. 5.

1 *Duplici ſe labore onerat, qui viduam ducit.*
2 *Viduæ nunquam deſunt querelæ.*
3 *Iocoſa ratio Flacci.*
4 *Quare potius ducenda Virgo, quam vidua.*
5 *Quia Virgines mores facilius aſſueſiunt.*
6 *Senectutem eſſe moroſam & amicitiæ ineptam.*
7 *Vetulas & ſenes in conjugium ferè aſciſci non ex amore, ſed lucri gratia.*
8 *Ad ſecunda vota tranſeuntem inferre liberis prioris matrimonii injuriam.*
9 *Novercas rarò benè velle ſuis ipſius, nedum mariti ex priore matrimonio liberis.*
10 *Ius civile punire mulieres, quæ per ſecundas nuptias præjudicant liberis.*
11 *Nec id revocari à jure Canonico.*
12 *Incommoda alia ſecundarum nuptiarum ex Hieron.*
13 *Utrum ob enarrata incommoda à nuptiis ſecundis prorſus abſtinendum.*

ALterum, quod in hac controverſia concedimus Hieronymo, eſt de incommodis ſecundarum nuptiarum. Duplici enim ſe onerat labore, qui viduam ducit, quemadmodum Timotheus Muſicus duplicem mercedem exigebat, à diſcipulis, alio præceptore ante ſe uſis. Dedocendos enim prius dicebat, poſt docẽdos. Difficulter autem dediſcitur, quod longa aſſuetudo quaſi vertit in naturam. 1. *Viduam ducens, duplici ſe onerat labore.*

Viduæ, inquit Liban. *in Ep. ad Phrem nunquam deſunt querelæ, ſi primo marito fuiſſe cariorem* Sicut autem rivalem æmulum naturali odio averſamur: ita nihil ingratius audimus, quam virtutes primi mariti nobis commemorari. 2. *Viduæ querulæ.*

Nam iſtæc commemoratio

Quaſi exprobratio eſt, Terent. in Andr. act. 1. Scen. 1. & contentioni novercali non rarò occaſionem præbet. Athenienſium Rex Sacrificulus non poterat, niſi Virginem ducere, propter verba, quæ ab ipſius uxore in ſacris erant pronuntianda, *Demoſth. κατὰ νεαιρ.* credo etiam, ut pacatius viveret, & minus, infelici matrimonio cæteris ſcandalo eſſet. Jocoſam cauſam aſſignare ſolebat Verrius Flaccus Juris Pontificii peritiſſimus, *quare viduis magis quam virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum vetuſtas crediderit, ſiquidem nuptiis copulandis Kalendas, Nonas & Idus religioſas, id eſt devitandas cenſuerunt, quod hi dies præter Nonas feriati eſſent: Quia ſcilicet feriis tergere veteres foſſas liceret: novas facere jus non eſſet. Macrob. 1. Satur. c. 15. in fin. Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 2. c. 5.* Germani dicere ſolent. *Foſſam ſacram eſſe, quæ vivum hominem abſorpſit, nec facilè tentandum gurgitem, in quo quem ante te periclitatum videris.* Joſephus *4. Antiq. c. 8.* ex lege Moſaica obſervat ducẽdam eſſe Virginem, quod adeò notum & ab omnibus conceſſum putat Euſeb. *5. præpar. Evang. c. 10.* ut Apollinem rideat, qui quærenti alicui, *utrum Virgo potius, quam vidua ducenda*, quaſi magnum quid ex tripode reſponſurus, Virgini palmam dederat præ vidua. 3. *Iocoſa ratio Flacci.* 4. *Cur potius ducenda virgo.*

vidua. Heſiodus *lib. 2. Oper. & dier.* rationem adiicit, quam repetit & e[illegible] Ariſt *1. Oecon. c. 3.* Ait enim:

Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ὡς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

5. *Sequax eſt animus virginum.*

Sequax enim eſt juvencu[illegible]um, & nulla conſuetudine præoccupat[illegible] ingenium, quod inſtar ceræ mollis leni digitorum appulſu, in quamcunq; [illegible] poteſt effigiem, & mobili ſtat loco, inclinaturum quò p[illegible]mo impulſu tra[illegible] quemadmodum Ulpianus ratiocinatur de mancipiis noviciis, quando ait: *[illegible]tores plerumq; vendere veteranos pro Noviciis. Præſumtum enim eſſe, ea mancipia [illegible]dia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad miniſteria aptiora & dociliora, & ad omne min[illegible]babilia. Trita vero & veterana difficile eſſe reformare & ad ſuos mores aptari. lib. [illegible] Ædil. edi. & redh.* *Pſyttacus Iunior*, ait Apul. *in Flor. tantum diſcit. Senex indocilis [illegible] livioſus eſt.* & notum eſt adagium de ſene Pſyttaco, quod negligat ferulas. Vir[illegible] ex eadem ratione monet. *3. Georg.*

Iam vitulos hortare, viamq; inſiſte domandi,

Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas, Philo *in libr. de M[illegible]b.* tertiam hanc rationem affert, quare Pontifex Max. jubeatur tantum V[illegible]ginem ducere: *Levit. 2. ut facilius moribus accommodaretur.*

6. Accedit, quod ſenectus ſuo ingenio ſit intractabilis, & ut ait Horat. *[illegible] Od. 9. Moroſa*, eaque de cauſa ad amicitiam, quæ non ſubſiſtit ſine voluptate, m[illegible]n[illegible] donea, ut docet Ariſt. *8. Eth. c. 3.* οἱ τοιοῦτοι, οὐδὲ συζῶσι μετ' ἀλλήλων [illegible] ἡδεῖς. οὐδὲ δὴ προσδέονται τῆς τοιαύτης ὁμιλίας, ἐὰν μὴ ὠφέλιμοι ὦσιν. Item [illegible]uod [illegible]las & ſenes rarò ex amore perſonarum expeti videamus, ſed lucri gratia. [illegible] verò captata benevolentia non durat diutius, quam ſpes lucri avaro animo [illegible]geat, *ut docet ibidem Ariſt.*

7. *Vetulas non ex amore, ſed ſere ob lucrũ duci.*

Poſtquam jam in vetulæ ſinu pingueſcit laſcivus juvenis, & ſuæ p[illegible] fecit idipſum, cujus gratia amorem ſimulaverat, argentum qui[illegible]em ret[illegible] ſed odioſam uxorem dimiſſam cuperet. Quam cito enim aſpernati ſunt [illegible] Diogenes Eudociam, Michael Paphlagonius Zoën, Nicephorus [illegible] *Zonar. in hor. vitis*, Ottocarus rex Bohem. Margaritam Auſtriacam, [illegible] licet integra Imperia & regna uxorum nomine luctati eſſent. Hen[illegible] V[illegible]ctus fuit bibere venenum, quod ipſi Conſtantia, quinquagen[illegible] ex [illegible] extracta, propter adulteria propinaſſe creditur. *Cario lib. 4.* Solo[illegible] ex pingui vetulæ matrimonio reducere dum putabat juvenem, ne [illegible]peſcens ſe ſaginaret, & neque Reipubl. cives utiles propagaret: ne[illegible] e-

8. *Digamũ injuriam inferre liberis.*

ris ſuis inſerviret, *Plutarch. in Sol.* Non deduco incom[illegible]da ex ſe[illegible] nuptiis [illegible]fertim ſcaturientia, quorum nonnulla jam ſuperius tetigi, & *in p[illegible] lib. 1 c. 3. pag. 89. 90. 91.* ſed ad alterum progredior, quod hi[illegible] nuptiis [illegible] Hieron *ad Turiam*: videlicet ad injuriam, quam ſecundis votis ſolet mu[illegible] prioris conjugii inferre, de qua ſocru[illegible] quoque quædam accuſat [illegible]um, [illegible] *Caſſiod. lib. 4. var. Ep. 12.* quod *mariti poſtpo[illegible], novum ma[illegible] conſ[illegible]rit & dum ornat[illegible] cupit novus thalamus apparere, [illegible] priores [illegible]tes evertere.* Juſtinianus dicit: Mulierem ad nuptias ſecundas transeuntem [illegible]

[illegible]gere

gligere & obliviſci: *Deum memoriam defuncti, & amorem liberorum. Auth. de nupt.*
Propterea & idem à tutela liberorum abigit mulieres, poſtquam ipſæ in autori-
tatem & tutelam novi mariti ſeceſſerunt, §. *quia verò. Vt ſine proh. mat. deb. col. 7.*
Auth. ſacramentum C. quando mul. tut. off. ſung. quia iis non amplius confidit, *l. lex*
quæ tutores. C. de adminiſtr. tut. cujus rationem reddit Minerva *apud Homer. Odyſſ.*
15. quod *oblita mulier liberorum & defuncti mariti, quærat tantum prodeſſe illi, cui cu-*
pit placere. Cui enim non notum eſt *Novercale odium*, quod jam diu in proverbiũ
abiit, Item, quod diem Novercam, pro iniqua & infida dixit Poëta. Etearchum 9. *Novercæ*
eò usque abalienarat noverca à filiâ, ut eam mercatori in mare demergendam *odium.*
tradi conſentiret *Herod. lib. 4.* quam ob rem, cum Piſiſtratus ſecundas meditare-
tur nuptias, meritò interceſſerunt liberi & deprecati ſunt: *Se virtuti operam datu-*
ros, ne quid in ſe deſideraret, quos tamen ille tacita commendatione delinitos, &
quietos reddidit, cum reſponderet: *Nihil in vobis deſidero, ſed potius vos facio collau-*
do, quod plures mihi quæſitum eam tales liberos. Plutarch. in Apophth. Antoninus Phi-
loſ. quantumvis enitente Fabia, ut præmortuæ Fauſtinæ in conjugio ſuccederet,
concubinam tamen ſibi tantum aſcivit, procuratoris uxoris ſuæ filiam, ne libe-
ris ſuperinduceret novercam. *Capit. in Anton. Phil. in fin.* Usque adeò *omnes*, ait
Lucian. *in Abdic. arbitrantur privignos eſſe inviſos novercis omnibus, etiamſi probæ fue-*
rint. Avus *apud Sen. lib. 4. contr. 28.* cum rapuiſſet ex patris ædibus filium, ſuum ne-
potem, cauſam abductionis ſatis arduam hanc allegat: *Hic puer matrem perdidit,*
Novercam habet. Nam ejus veneficio jam par fratrum amiſerat. Pernitiem igitur
certam, aut non dubium periculum inducit liberis, qui iis novercam, aut vitricũ
inducit. *Spernis quos genuiſti*, ait Valerius *Nubis effœta*: Et Hieronymus: *Superindu-*
cit mater filiis, non nutritium, ſed hoſtem: non parentem, ſed Tyrannum: Inflammata
libidine obliviſcitur uteri ſui, & inter parvulos ſuas miſerias neſcientes lugens dudum,
nova nupta componitur.

Propterea Leges quoque civiles injuriam hanc liberorum, in muliere nu-
ptias repetente, graviter vindicant, *l. fœminæ. C. de ſec. nupt. l. fin. ibi not. & Dd. C. de* 10. *Animadver-*
bon. mat. Authent. cui relictum. C. de ind. vid. toll. Auth. quod locum. C. ſi mulier. ſec. nupt. *ſio juris civil.*
nec eas pœnas revocat jus Canonic. quia de communi opinione non revocat, ni-
ſi pœnas, matrimonii contractum impedientes: quibus verò proſpicitur commo-
dis liberorum, ne defraudentur, relinquit integras & illæſas. *Abb. Felin. Dec. in c.* 11. *Iuris Canon.*
Eccleſ. de conſtit. Garron. l. 1. C. de ſec. nupt. Corraſ. lib. 3. Miſc. c. 1. n. 6. Covarr. 2. de matr. c.
3. §. 9. n. 6. 8. 9. 10. & ſeqq. Pergit autem Hieronym. alia incommoda deducere ex
eo; ſi ex novo conjugio ſubnaſcatur nova ſoboles. *Si evenerit*, inquit, *ut ex ſecundo* 12.
marito habeas filios domeſticos, oritur pugna, inteſtinum prælium. Non licebit tibi amare *Alia incom-*
liberos nec æquis aſpicere oculis, quos genuiſti. Clam porriges cibos, invidebis mortuo. Et ni- *moda ſecun-*
ſi oderis filios, adhuc eorum videberis amare patrem. Quod ſi vir de priore uxore ſobolem *darum nupt.*
habens domum te introduxerit, etiamſi clementiſſima fueris, omnes Comœdi & mimo-
graphi in novercam ſæviſſimam declamabunt. Si privignus languerit, & condoluerit ca-
put, infamaberis ut venefica. Si non dederis cibos, crudelis: ſi dederis, malefica dice-
ris. &c.

13. *Vtr. in ob incommoda abſtinendum à ſec. nupt.* Quia verò nec ſine incommodis uxor ſecunda duci, nec ſine ea omninò vivi poteſt, de conſilio Metelli Numidici, in gratiam ſalutis publicæ, & vitandi majoris mali ergo, quicquid id eſt incommodorum, modeſto animo devorandum potius eſt, quam res tota, propter adhærentia mala, damnanda. Cortaſius *d. c. 3. lib. 3. Miſc.* Juditham ſcribit laudari, *c. 15. Iud.* quod viduam transdegerit vitam ſine reiteratis nuptiis. Ego viduitatem ejus narrari, quidem video, *c. 16.* ſed laudes adjectas non video. D. Paulus verò 1. *Corinth. 7.* ait, *Melius habere viduas, ſi maneant, quemadmodum ſint,* ne iterum ad Eundem. Nam ex nuptiis expectari multas tribulationes ibidem ſubjicit, & ex eo ſentẽtiam Pauli jam ante explicuimus, & oſtendimus, propter moleſtias non eſſe nuptias fugiendas, niſi propter eandem velimus nos abdicare mundo.

Sect. 6. Secundas nuptias nullo laborare vitio, ſed honeſtas eſſe.

1 *Duplex ordo prohibentium ſecundas nuptias.*
2 *Contra quos inſtituitur diſputatio.*
3 *Calumnia Bellarmini & contradictio.*
4 *Pontificios, velint nolint, improbare ſecundas nuptias, perinde in Laicis, ut Clericis.*
5 *Secundas nuptias ſanctas honeſtas & à Deo eſſe, perinde ut primas.*
6 *Bellarminum non tollere vim argumenti.*
7 *Nuptias tam primas, quam ſecundas damnari inter res ſua natura malas.*
8 *Iterum de honeſtate ſecundarum nuptiarum.*
9 *Pontificios damnare remedium cum morbo.*
10 *Non omnes nuptias iniri ad reſtinguendam libidinem.*
11 *Vxorem duci poſſe ob multos fines.*
12 *Qui reiterat nuptias ad fornicationem vitandam, illum non peccare.*
13 *Injuria Pontificiorum in Digamos ſacerdotes.*
14 *Altera ratio Bellarm. ex ſignificatione & à ſacramento.*
15 *Quam lev. iculo errore Pontificiis natum ſit ſeptimum.*
16 *Refutatur ratio Bellarmini.*
17 *Quia non tam ſecundæ nuptiæ, quam cælibatus ipſe damnatur.*
18 *Replica Bellarmini.*
19 *Rejicitur.*
20 *Cælibatum conſtituendum à Pontificiis octavum ſacramentum.*
21 *Concubinatum non minus evertere vim ſacramenti quam ſec. nupt.*
22 *Digamiam non exhaurire vim typicam conjugii.*
23 *Quis ſit typus ſecundarum nuptiarum.*
24 *Ne primi quidem matrimonij typum per omnia poſſe convenire unioni Chriſti & Eccleſiæ.*
25 *Bellarmini inſtantia ad hanc ſolutionem rejicitur.*
26 *Reſpondetur legi ex Levit. 21.*
27 *Lapſus Innoc. III & Clem. R[illegible]m*
28 *Pontificios præpoſtere interpretari [illegible] Pauli ad digamiæ ſacerdotum interd[illegible] inde eruendum*
29 *Dum* πρώτην *legunt pro* μιᾷ.
30 *Ad locum ſimilem ex 1 Tim* [illegible]
31 *Ob[illegible] Pe[illegible] & Bellarmini*
32 *Iudæ[illegible], tempore Pauli n[illegible] d[illegible] de[illegible] à [illegible] ol[illegible] amia.*
33 *Nec Græ[illegible] & à [illegible]*
34 *Itaq; voluiſſe Paulum hoc vitium in presbytero non tolerare.*

1. *Sententia duplex damnantium ſecundas nuptias.* VEnimus tandem ad Cardinem controverſiæ, Utrum ſecundæ nuptiæ inhoneſtæ ſint, aut vitio tali laborent, ut vel Laicis in univerſum, qui [illegible] Tertulliani *de Monog. & ad Vx.* Epiphan. *lib. 2. Tom.* [illegible] *her. 48. &* [illegible] *9.* [illegible]

ſi ſententiam ejus magis, quam verba, ſpectemus, Concilii Neocæſ. *c.3.* & *7.* Laodic. *c.1.* vel Clericis, quæ eſt hæreſis Pontificiorum, interdici debuerint. Totam 2. *Arg. contra interdictum ſec. nupt.*
rem ſic diſputabimus: Si ſunt illicitæ nuptiæ ſecundæ, aut repugnant bonis moribus, aut ſpeciali alicui Chriſti & Apoſtolorum diſpoſitioni & ordini. Neutra verò de cauſa prohiberi & illicitæ cenſeri poſſunt. Ergo nec ullo veriſimili argumento condemnari. Bellarm. *lib.1. de matri. c.9.* calumniæ accuſat Chemnitium, 3. *Calumnia Bellarm.*
quod *part.2. Exam. Conc. Trid.* Pontificiis affingat, quaſi nuptias ſecundas probro inſectentur, cum non ſecundæ ſolum, ſed & tertiæ & quartæ ab ipſis permittantur. In *lib.1.* verò *de Cleric. c.24.* cauſam primam, ex qua Clericorum digamiam improbat, facit moralem, videl. *ſuſpicionem incontinentiæ*, & § *Vt igitur reſpond. in fin.* digamiam addit ſignum eſſe *incontinentiæ magis diuturnæ, firmiuſq; inhærentis, quam in concubinatu & adulterio.* Ex quo neceſſariò ſequitur: Cum moralis cauſa omnes homines ex æquo complectatur, quod non minus in Laicis, quam Clericis improbandæ ſint nuptiæ. Neceſt, quod majorem requiri perfectionem reſpondeat in his, quam in illis, quia in illis, quia non de perfectione, ſed de debito 4. *In Laicis quoque taxari ſecund. nuptias à Pontificiis.*
ſermo eſt. Ad continentiam enim ex debito omnes obligantur, & non licet magis in hanc partem peccare hominibus è vulgo, quam de Eccleſia.

Sed quod idem præſupponit: *Nuptias ſecundas ex ratione morali improbari, quia deſignant incontinentiam, tantò diuturniorem & firmius inhærentem, quantò diutiùs nuptiæ durant*, quod ferè ſuis diſputationibus fulcri loco ſubſternere ſolent Tertullian. & Hieron. partim ſacris literis adverſum eſt, partim contra dignitatem & caſtitatem etiam primi conjugii pugnat, partim ad propoſitum perperam accommodatur. Omne enim *conjugium* vocatur *honorabile & cubile impollutum, ad Hebr.13.* Et ſi vas ſuum quiſque poſſidere poteſt in ſanctitate, & honore, *1. Theſ.4.* 5. *Honeſtas ſanctas & à Deo eſſe ſecundas nuptias.*
ſi ſanctificari cum uxore, *1. Cor.7.* ſi manere in fide ac dilectione & ſanctimonia cum caſtitate, *1. Tim.2.* durantibus primis nuptiis, quid cauſæ, cur non ſanctè, caſtè, honeſte & ille vivere judicandus ſit, qui pari cum dilectione & fide ſecundas colit. Non magis has, quam illas per divortium dirimi patiuntur Pontificii, ex hac cauſa, quia conjunctio divina ab homine tollenda non eſt. *Matth.19.* Si igitur Deus conjunxit ſecundas nuptias, qua calumnia dicuntur incontinentes? an 6. *Bellar. nugæ.*
fomitem incontinentiæ, ſi non turpiorem, ſaltem deteriorem, *ut ait Bellarm. d. c. 24.* adulterio, aut concubinatu, ſua inſtitutione fovebit Deus? quanquam nodũ objectionis Bellarm. non ſolvit, quia & Concubinarius volutari poteſt in luto laſciviæ perpetuùm, perinde ut maritus in honeſto amore conſeneſcit, nec tamẽ à ſacris propter inhoneſtam incontinentiam mordicus repellitur, perinde ut exellè jubetur caſtus & honeſtus amor. Aut pone: Concubinarium ſæpius mutare concubinam, non exigitur à ſacris propter concubinatus repetitionem, cum exigatur maritus propter repetitionem conjugii. Nec verò video, quomodo continentior ſit, qui quinquaginta continuos annos ſe defatiget in uno conjugio, quã qui annum unum atque alterũ infortunata conjuge gaudeat, mox poſt aliquot annorum inducias, novam nuptam ſibi viciſſim eligat in Domino. Si Bellarmini ratiocinationi ſtandum, ſic ejus ductu colligam: Quo diutius incõtinentiæ quis

frena relaxaverit, eò deterius peccat. Diutius autem relaxat, qui in uno continuo
matrimonio ſibi indulget, quam qui è longo intervallo ad intermiſſam Vene-
rem redit. Omnia enim conjugia præſupponit iniri ex incontinentia, aut ſi pri-
7. *Nuptiæ ab adverſariis rediguntur ad res malas.* ma putet alio fine expeti, cur non & ſecunda eodem expetantur. Aberrant autem
plurimùm à veritate, qui ſic ratiocinantur: Conjugia ineuntur ad vitandam for-
nicationem. Ergo vitanda ſunt, tanquam ſigna incontinentiæ. Tertulliani ver-
ba ſunt in hunc ſenſum: *Quale quæſo hoc bonum eſt, quod mali comparatio commen-
dat, ut ideo melius ſit nubere, quia deterius ſit uri. Sic dicitur, melius eſt uno oculo carere,
8. *Iterum de honeſtate ſecund. nupt.* quam duobus.* Si ita eſt, Tertulliane, cur non una & eadem litura inducis omnia,
tam prima, quam ſecunda matrimonia, quemadmodum hoc tuo argumento u-
ſus eſt Hieron. *in Iovin* Sed ſi minus malum eſt conjugium, quam ſcortatio, quia
comparativum præſupponit poſitivum, certè malum eſt, & hujus mali primus
& immediatus, autor Deus. Ex contrario vero Apoſtolus *1. Tim. 4* interdictum
matrimonii dicit proficiſci à Diabolo: mandatum à Deo, qui nequit, niſi Bonæ
Rei autor eſſe. Paulus mulierem à viro per mortem ſolvi dicit, & recuperare li-
bertatem nubendi, cui velit, *Rom. 7. 1. Cor. 7.* imò vult, ſive jubet. *1. Tim. 5.* ut junio-
res viduæ nubant & ſobolem propagent. Nihil autem jubebit, quod adulterio
aut concubinatui ſit in malitia anteferendum. Imò ex illa ratione ſequetur, o-
mne conjugium incontinens eſſe dicendum, quia ob incontinentiam initur, &
ut ait Apul. *lib. 7. de aſin. aur. Plerunque luxuria puerilis pedicis nuptialibus illigatur.*
Nihil autem abſurdius, quam remedium damnare propter morbum. Plato dixit
multitudinem Medicorum in Repub. pravam præbere ſuſpicionem, quia multi
9. *Pontificii damnāt remedium propter morbum.* Medici arguunt multos morbos, multi morbi luxum & ſtudium gulæ. An igitur
Medicorum profeſſio unà ſententia proſcribenda cum fomite morborum luxu-
tia? Conjugium verò præſcribitur ab Apoſtolo remedium incontinentiæ ſeu u-
ſtionis, nec ſimul propterea damnandum cum ipſa uſtione, quia uſtio ceſſat in
conjugio, & refrenata cupido, conceſſioneque divina per conjugium probata,
quatenus in ſanctitate & caritate ſe continet, non peccat, ſicut ait Paulus: *1. Cor. 7.
quæ nubat, eam non peccare.* & Auguſt *ſive quicunque autor eſt libell. ad Petr de fid c. 1.
Si cui primo contigerit, ſecundum vel tertium iniens, nullum peccatum habebit.* Nihil
autem eſt nubere, definiente ibidem Apoſtolo, quam debitum conjugi exolvere
ſine fraude.

10. *Non omnes nuptiæ ineuntur ex libidine.* Male, ut patet, ratiocinantur conjugii oſores à morbo ad remedium: ſed pe-
jori dolo præſupponunt, omnes nuptias reiterari ex libidine & incontinentia.
An Abraham Kethuram duxit ex incontinentia? *Gen. 25.* David Sunamitidem,
quam nunquam cognovit? *1. Reg. 1. Abſit*, ait Auguſt. *16. C. D. c. 34. ut incontinen-
tiam in Abrahamo ſuſpicemur, præſertim in illa jam ætate & in illa fidei ſanctitate.* Ad-
dit etiam: *Iam tum Deum tanti viri exemplo præfulcire, ac præmunire voluiſſe jus ac po-
teſtatem ſecundarum nuptiarum, adverſus quoſdam futuros hæreticos, ejuſmodi nupti-
arum improbatores ac damnatores.* Quid ſi Joſephus ipſe Mariam ſibi deſponſaſſe
credatur ſecundam conjugem? Iniviſſent hanc ſocietatem etiam homines nullo ha-
tu integritatis ad generationem ſobolis, & ut ſibi mutuò adjumento eſſent. Si eo-
rum

rum veſtigiis, quantum fert corrupta & gratiâ Dei reſtituta natura, quis hodie
inſiſteret, dum ſecundas nuptias, ſobole ex primis deſtitutus, amore liberorum
de novo conſtituit, ex incontinentiæ crimine accuſari non poterit. Qui primus
conjugium inſtituit, dixit *non eſt bonum homini, eſſe ſolum & ſine adjutorio.* An verò
ſolitudo ante primas nuptias tantum mala eſt, nec indiget adjutorio, cui priorem 11. *Vxor ducitur ex multis cauſis.*
conjugem invidia fatorum ante diem præripuit? Camillus tulerat legem, ut cives libenter in thorum reciperent viduas. eorum, quos fortuna abſorpſiſſet belli, *Plutarch. in Camill.* ut ſcilicet jacturæ ſuæ quoddam ſolatium ex novo conjugio
perſentiſcerent, cum ſine marito alendis liberis & ſuſtentandæ familiæ non eſſent. Quot enim miſeras mulieres, copia hæredum ſine hæreditate onuſtas relinquit præmaturus obitus mariti, quas in novi conjugii laqueos præcipitat neceſſitas, fame & ſiti aliàs conſumendos? Multos viros ad repetenda vota matrimonii compellit rei familiaris amplitudo, & ſervorum perfidia. Injuriam autem
& his, multis piis viris matroniſve faceret iniquus cenſor, qui ſtatim ac mentionem incidere audiat reiterandi conjugii, ſuſpicari cum Bellarmino velit de incontinentia & libidine. Plures ſunt fines, ex quibus ducitur uxor, quam fuga 12. *Non peccat, qui vitandæ fornicationis ergo reiterat nuptias.*
fornicationis, licet hæc ſit unus ex præcipuis, nec propterea peccat, qui illa impulſus animum advertit ad conjugium. Nam & Juſtinianus Juliam Miſcellam
propterea tollit, *lib. 2 c. de indi. viduit.* quia *juvenculæ thori expertes, niſi ægre eſſe non poſſunt,* neque *ſatis gratus eſt illis Cœlibatus,* ut ſcribit Theano *in Epiſt. conſol. ad Nicoſtr.* Meritò igitur ipſe Connan. *lib. 8. c. 7. n. ult.* Pontificum conſtitutiones improbat, *de bigam. non Ordin.* quibus diſpenſari poſſe negant cum bigamo, licet Innoc. III. *c. pen.* diſpenſet cum eo, qui omnium ſe meretricum conſuetudine polluerat, *c. fratr. diſt. 53.* Adeò in ludicris ſollicitos ſe habent, in ſeriis connivent. Requirit Paulus caſtum, ſobrium, & in ſacris literis apprimè doctum Epiſcopum. 13. *Injuria Pontificiorum in Digamos.*
Cum ſcortatoribus tamen, ebrioſis & indoctis diſpenſari quotidiè videmus: ſolus digamus, quò minus peccat, eò ſeverius à ſcamno peccatorum repellitur.

Ridiculum autem eſt, quod Bellarm. *d. c. 24.* adjicit: Magis prohiberi in ſacerdote digamiam, quam adulterium & concubinatum, ex ratione ſecunda my- 14. *Altera ratio Bellarmini.*
ſtica ſcilicet *obſignificationem,* licet poſtea adiiciat cauſam moralem quoque, ſcilicet ſuſpicionem incontinentiæ eſſe diuturniorem & firmius hærere in conjuge, quam adultero, de quo ſatis ſuperque ſupra egimus, nunc illud tantum Epiſagmatis loco addimus, quod Bellarm. incontinentiam in continuato matrimonio continuari præſupponat, ſi quis verò adulteram aut concubinam unam reſpuat, & aſciſcat ſibi aliam, minus putatur incontinentiæ vitio laborare, & Digamo præfertur. Pergimus autem ad rationem & ſignificationem myſticam, 15. *Quo errore conjugium factum ſit ſacramentum.*
quâ unitas Eccleſiæ ſignificatur ex uno conjugio, idq; ratione Sacramenti, quia Latinus interpres, Græcum vocabulum *μυστήριον,* tranſtulit per Sacramentum, & errore ſuo ſeu potius nihil de hoc cogitans peperit Pontificiis ſeptimum Sacramentum. Myſticum eſſe conjugium & ſignificare unionem Chriſti & Eccleſiæ, Apoſtolo firmiter credimus, ſed ſi id ſufficit ad Sacramentum conſtituendum, nullus Sacramentorum erit unquam numerus. Nodum autem hunc Theolo-

gis ſolvendum, nihil attinet à nobis tangi, illud tantum Lectori hinc æſtimandum proponimus.

16 *Refutatur ratio Bellar.*

Si defectus ſignificationis tanti eſt, ut magis inidoneum faciat ſacerdotem, quam adulterium, aut fornicatio, oſtendendum eſſet ex ſacris literis, magis vetari, culpari & damnari defectum hunc, quam vitia illa moralia, cum tamen Paulus velit defectum reſarciri, & jubeat viduas juniores potius in hanc inclinare partem, ne cadant in alteram, & fornicationi viam aperiant. Imò, ſi digamiam adeò averſantur, non quod ipſi deſit Sacramentum, *ut explicat Bellarmin. de matr. c. 9.* licet antiquiores vulgò ſic loquantur, quaſi ob defectum Sacramenti improbetur, ſed quod perfectio aliqua Sacramenti, ſeu perfecta ſignificatio deſit, quantò magis debebant cælibatum ex eodem argumento prorſus damnare, quia non tantum perfectionem aliquam, ſed totam Sacramenti eſſentiam tollit. Deterius autem peccat, qui totam rem bonam omittit, quà cui perfectio aliqua deſit.

17 *Qua damnatur cælibatus ep. e.*

Vult enim Apoſtolus inter cæteras dotes ſacerdotis, ut ſit unius uxoris maritus. Tantum abeſt, ut melius faciat, ſi uxorem nunquam ducat, quemadmodum, dum huic objectioni tacitam parat reſponſionem, Bellarm. infert & addit: *Cum Chriſtus & virgo & maritus ſit, ſi Epiſcopus uxorem non habeat, Chriſtum virginem repræſentabit, ſi uxorem habeat, Chriſti conjugium ſignificabit.*

18. *Replica Bellarmini.*

Multis autem modis & abſurda aſſumit, & ſuorum theſi adverſatur. Nam ſi tantum piaculum eſt digamia, adulterio & ſcortationi æquiparandum, vel eo præcipuè nomine, quod non perfectè ſignificet unionem Chriſti & Eccleſiæ, quantò majus piaculum erit cælibatus, qui unionem hanc prorſus tollit.

19 *Rejicitur.*

Atqui, inquit Bellar. Aliud ſignificat cælibatus noſter, *virginitatem Chriſti.* Aſtutè. Quid ſi aliud quoque ſignificet repetitum matrimonium, nimirum ſucceſſionem gentium in locum Judæorum. Nam ſi ſuppoſititia hæc ſignificatio ſufficit, quò minus poſſit tolerari cælibatus in ſacerdote, cur non & illa altera, quæ fundamentum habet in Ezechiele *cap. 23.*

20. *Cælibatus fit octavum ſacramentum.*

Præterea ſi cælibatus ſuccedere poteſt in locum matrimonii, quia ſignificat aliquid, perinde erit ſacramentum, ut matrimonium, quia niſi ſignificatio ſit ſacramentalis & divinis literis ſeriò inſtituta, tanti momenti non eſt, ut rei ſignificandi tantum adjicere pondus poſſit. Ubi verò præceptum, ubi ſcriptum eſt, ut ſacerdos cælibatu ſuo repræſentet virginitatem Chriſti? Non eſt igitur in hoc myſticæ ſignificationis defectu prohibitio ſecundarum nuptiarum fundanda, quippe quæ in cælibatu prorſus ceſſat, & tamen cælibatus præ matrimonio injungitur Clericis.

21. *Concubinatū etiam invertere ſacramenti vim.*

Sed & illud iterum abſurdum eſt, quod ſignificationem hanc concubinatu & adulterio negat Bellarminus adulterari, cum Paulus diſertè ſcribat, *1. Cor. 6. ſcortatorem fieri unum corpus, & unam carnem cum ſcorto.* Quî igitur poteſt unionem Chriſti cum una Eccleſia repræſentare, qui toties cum ſcortis & meretricibus unum fit? aut qui concubinam in ſinu fovet poſt mortem mulieris, licet ſolenniter eam domum non deducat, nec quam diu vivit, eam abdicat, quomodo minus eſt incontinens, aut minus pervertit ſignificationem matrimonii, quam qui legitimam habet uxorem?

22. *Digamiam nō exhaurire vim typicam conjugii.*

Ipſam verò ſignificationem, quod digamus non convellat multis argumentis demonſtrari poteſt. Nam typus non poteſt ſemper idem eſſe cum re ſignificata, ſicut

ra,ſicut confitetur ipſe Bellarm. *c.37.contr.Barcl.* dum ait: *res figurata perfectior eſt figura.* Licet igitur unio Eccleſiæ cum Chriſto, multis nominibus differat ab unione uxoris cum marito,tamen,quamdiu uni ſoli uxori maritus alligatur, nec ſui copiam facit aliis,quantum in imperfecto hoc typo fieri poteſt, adumbratur Chriſti & Eccleſiæ matrimonium.Eſto,Chriſtus nunquam mutet ſponſam.Ratio diverſitatis eſt,quia deſponſavit ſibi eam in æternum,*Oſe.2.* & Eccleſia nunquam moritur. Uxor autem deſponſatur legi viri,quam diu vivit, & communi naturæ injuriæ obnoxia eſt,cui,poſtquam ſatisfecit morte, liberũ relinquit maritum, quod cum non eveniat Chriſto & Eccleſiæ, quid mirum, ſi hac in parte quoque deficiat typus. Imò ſi minutiæ comparationis diligenter conquirendæ eſſent, quod faciunt Pontificii,videremus,ne ſecundas quidem nuptias typo carere,ſicut nec uxorum Abrahami dualitatem. *ad Gal.c.4.* Etenim Deus ipſe divortium facit non tantum cum Iſraële,*Ierem.c.3.* & Oholam & Oholibam,propter adulterium & fornicationem Spiritualem,abdicat,*Ezech.23.* ſed & ſterilem virginem & deſertam viduam in abdicatæ locum reſtituit. *Ieſa.54. Ier.3.* Quid, quod eo ipſo in loco Eccleſiam ex gentibus colligendam, non tantum Virginẽ, ſed & viduam contemtam vocat, ex matrimonio cum Deo Zebaoth recreandã. Duxit igitur Chriſtus novam ſponſam ex gentibus,abdicata veteri, cujus rei typum non gerit primum,ſed ſecundum matrimonium. Operæ verò pretium nõ eſt,minutias illas curioſè perſequi, cum impoſſibile ſit, typum per omnia quadrare cum re ſignificatâ. Recollectam enim ex Ethnicis Eccleſiam conjunxit ſibi Chriſtus,adulterio Spirituali diu deturpatam, quod de Ohola & Oholiba itidem teſtatur Propheta. *Ezech.cap.23.* An propterea è meretricio trahenda eſt ſponſa,ut in hac quoque parte ſimilis fiat rei, cujus typum gerit? Eccleſia Chriſti immaculata eſt, ſine rugis & omni re turpi. An ſacramenti perfectioni ſtatim aliquid deſit,atq; macula aliqua notatur, nec omnibus iis ſuperbit dotibus, quas in Amica ſua deſcribit Salomo? Eccleſia Chriſti ſimul virgo eſt,*2. Cor.11.* & ſimul multorum liberorum mater, *Eſa.54. Ier.3.* An conjugium quoque perfectum nõ eſt,niſi uxor virgo manens pariat? Satis eſſe dicit Bellarminus,ſi alterius typum tantum,nimirum fœcunditatis gerat. Quid ſi verò matrimonium alicujus ſacerdotis ſit prorſus ſterile,tum neutrum ſignificabit,& tã erit condemnandum,quàm matrimonium repetitum. Utrumque enim defecit in aliqua ſignificatione. Sed nobis interim ſufficit, quod Bellarm. amplius diffiteri nequit, typum cum re ſignificata non eſſe prorſus idem. Nam alias ne ducenda quoque eſſet,niſi virgo,quemadmodum præceptum erat Pontifici Max. *Lev. 2.* quanquam *Ezech.c.44.* adjiciat viduam ſacerdotis,ab ipſo Pontifice ducendam, adeò ut fruſtrâ legem *Lev.21.* objiciant Pontificii, quæ nec in ſe ſolâ conſiderata quicquam eorum ſententiæ aſtipulatur, cum etiam Virginem ſæpius ducere potuerit, ſalva lege, ſicut Regem ſacrificulum Athenienſium conſueviſſe narrat Demoſth. *κατ. νεαι.* Nec loquitur de omnibus ſacerdotibus legis,*ut ait Tertull.in* Monag.quẽ refutat Hieron *in Epiſt. ad Ocean.* ſed de pontifice Maximo tantum, & Ezechiel legem transfert ad filios ſolius Zadoc. *c.44.* Quod enim Innoc.I. dicit: *Scriptũ eſt,*

23. *Qui ſit typus ſecundarum nuptiarum.*

24. *Ne primum quidem conjugium per omnia congruit.*

25. *Eluſio Bellar. eluditur.*

26 *Reſpond. ad Lev. 21.*

27. *Error Innoc. & Clement.* *Sacerdotis mei ſemel nubant*, negat Chemnit. *part. 3. Exam. de digam. ſacerd.* in univerſa ſcriptura reperiri. Διαταγῆ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Clementi Rom. attribui ſolita *lib. 6. Can. 17.* ſcribens: οὐδενὶ δὲ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κελεύω μὲν ἢ ἑτ[illegible] ἢ [illegible] ἢ ἐκ[illegible]μένην λαμβάνειν, ὡς καὶ ὁ νόμος λέγει, perinde fallitur, quia in lege *Lev. 21.* tantum Aaronis ſtirpi id injungitur, & licet injunctum fuiſſet toti ordini Levitarum, lex tamen typica in veteri teſtamento non obligat et in novo.

Proinde, cum nec incontinentiæ vitium dehoneſtet reiteratas nuptias, [illegible] dictum eſt, & colligit Bartol. *in l. mulier. §. cum proponeretur. ad Trebell. p. r t. x. c.* N[illegible]
28. *Præpoſtera interpretatio loci Paulini.* *cenna diſt. 31.* Item Hipp. de Marſ. *in l. un. n. 188. de rapt. virg. per l. caſtitatu. de adult. & l. fin. de legit. tutor.* nec ſignificatio, quam in conjugio & amore unius mariti & unius uxoris collocat Apoſtolus, iis convellatur, qua ratione potuiſſet idem Apoſtolus eas condemnare in Epiſcopo, quando inter cætera requirit, ut ſit unius uxoris maritus. Proponit enim Idæam hominis irreprehenſibilis & qui calūniæ viam virtutibus præſtruxerit *Tit. 1. 1. Timoth. 3.* Si autem ſecundæ nuptiæ carent vitio neminem reddere poſſunt reprehenſibilem, aut calumniæ obnoxium, niſi falſum quoque opprobrium intelligas, quod ne ipſe Chriſtus quidem, nedum
29. *Unum pro Primo.* ejus diſcipuli, evitare potuit. Meritò verò ſecundas nuptias nemo calumnioſè interpretari aut traducere poteſt, quia nullo probro laborant. Et cur non potius dixit Apoſtolus πρώτης, quam μίας uxoris, ſi voluit, omnes nuptias poſt primas uno ſtylo perfodere. A principio conjugium hac lege inſtituebatur: Erunt duo in carnem unam Secundum Pontificiorum gloſſam, his ipſis verbis tolluntur ſecundæ nuptiæ, ut Clemens *lib. 5. Can. Apoſt. Can. 2.* & Tertull. *in Monog.* ratiocinantur, ſi per carnem unam, intelligere licet ſolam primam, cui perſona primum copulatur. Nihil enim pro Adverſariis facit, quod ex *1. Timoth. c. 5.* afferunt de vidua, quæ ſimili phraſi dicitur unius viri uxor, cum tamen polygamia fæminis nunquam legatur conceſſa, ſcortatrix autem vel adultera in ſacris non dicatur uxor, facilè ſolvitur ex conſuetudine ejus temporis, qua ſecedebant mulieres à
30. viris extra cauſam adulterii, quod prohibuit Chriſtus *Matth. 5. & 19.* Paul. *1. Cor. 7.* & implicabant ſe novis conjugiis, adeoque ſimul plures habebant maritos: quod in viduis, Eccleſiæ addicandis, tanquam rem inhoneſtam, & primæ conjugii inſtitutioni adverſam meritò deteſtatur Apoſtolus. Quod denique Pighius
31. *Objectio Pighii.* & Bellarm. obiiciunt, non opus fuiſſe, ut peculiari edicto Polygamia ab Apoſtolo tolleretur, cum eo tempore Romanorum legibus Polygamia infamis eſſet, & de Chriſtianorum & Judæorum conſuetudine teſtentur ſacræ literæ, quæ ſemper nominant unam uxorem, ex fide hiſtoriarum facilè refellitur. De Judæis
32. *Judæi tempore Pauli, ducebant plures uxores.* enim conceptis verbis id teſtatur Juſtin. *in Tryph. Magiſtri veſtri ad hoc usq; tempus quatuor & quinq; uxores unumquemq; veſtrum habere permiſerunt* nec non leges Imperatorum Rom. (qui fruſtrà Polygamia Judæis interdicerent, ſi ipſi de[illegible] pluribus uxoribus familiam onerare Nec refert, quod in ſingulari loquatur Scriptura novi teſtamenti de Uxore, quia partim præcipitur ut unam quisque uxorem habeat, *Matth. [illegible]. 19. 1. Cor. 7. ad Eph. 5.* partim ſermo eſt de veris Chriſtianis Chriſtum ſecuturis, quibus fas non erat plures ſecum, quaſi inter impedi[illegible],

circum-

circumducere. *Luc.14.* Quod ſi & alibi mentio fit unius uxoris, nihil inde concludi poteſt magis, quam in veteri teſtamento, quia & illic in lege Moſis, & proverbiis Salom. una uxor nominatur, licet nullo tempore deeſſent, qui pluribus ſe gravaſſent. Romanorum leges præter rem afferuntur, tum quia non Romam, ſed Epheſum & in Cretam ſcribebat Apoſtolus, ad Titum & Timotheum. De Græcorum autem moribus jam ſupra diximus, quod Lacedæmonii & Athenienſes ex cauſa non veriti ſint uxores multas alere, licet ſecundò ductas inhoneſtiori nomine interdum nuncuparent, quod & de Thracibus teſtatur Mela *lib.2.* De Mauris & Numidis Saluſt. *in Iug.* de Ægyptiis Diodor. *lib.1.c.3.* de Syracuſanis Ælian. *13.Var.c.10.* de Perſis res notior eſt, quam ut indigeat teſtimonio. Lucret. *lib.8.* inde deplorat miſeriam uxoris Pompeji in Perſiam aufugituri. 33. *Item & Græci & alij populi.*

Proles tam clara Metelli
Stabit Barbarico conjunx milleſima lecto.

Atque adeò invaluerat hic abuſus, ut Germanis ſuo tempore coactus fuerit Tacitus hanc laudem relinquere, quod ſoli ferè ſingulis uxoribus contenti ſint. Apud Romanos multitudo uxorum notabat cives infamia, idque ex jure prætorio. Sed an propterea nemo libidini frena relaxavit? Infames quoque erant inhoneſtæ negotiationes: An propterea in Epiſcopo Paulus eas improbare non debuit, quia ſatis ex lege civili erant improbatæ? Ita verò infames erant Polygami, ut Julius Cæſar non vereretur plures ſibi conſtituere nuptias, nec Antoninus & alii, & is quoque legem, qua id permitteret, paratam haberet, *Sueton. in Cæſ.* imò jam SCto infamiam prætorio edicto detrahi curaſſet. *Dion. lib.44.* Nondum igitur, docentibus Chriſto & Apoſtolis, radicitus extirpata erat opinio de licentia uxores multiplicandi, quam adhuc viguiſſe tempore Leonis I. ex cōcilio Toletano. I. *c.17.* videre eſt, ubi à communione non repellitur, *qui non habet uxorem, ſed pro uxore concubinam, modò unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ conjunctione ſit contentus.* Fruſtrà enim repellerentur à communione, qui nulli in Eccleſia aut Repubi. exiſterent. Vitiza rex Weſtgothorum in Hiſpania, ipſis etiam Sacerdotibus permiſit, ut quotquot quisque vellet aut poſſet, uxores aut concubinas aleret. *Hier. Henning. in Geneal. reg. Hiſp.* *De Romanis.* 34. *Hiſpan.*

Utrum vinculum matrimonii in hac vita ſolvi poſſit. Sect. 7.

1 Origo divortij, ſeu ſeparationis quoad thorum & menſam.
2 Argutum Bellarmini argumentum ex cumulo autoritatum.
3 Duplici ratione rejicitur.
4 Antiquos in hoc negotio humanitus egiſſe.
5 Examinatur ſententia Hieronymi.
6 De ſententia Epiphanij & Ambroſii.
7 Item Lactant. & Theodoreti.
8 A quibus diſſidet Auguſtinus.
9 Controverſiam hanc de ſolutione matrimonii dirimendam ex ſolis ſacris literis.
10 Et quidem ex verbis Chriſti. Matth.19. ad quæ revocantur Marc.10 & Luc 16.
11 Tollendam eſſe ſedulò contradictionem Evangeliſtarum.
12 Utrum verba Chriſti. Matth. 19. exceptivè vel negativè accipienda.
13 Bellarmini explicatio eludit autoritatem Canonicam verſionis vulgatæ.
14 Deducitur ad abſurda.
15 Divortia quoad thorum & menſam ex ſenten-

ſententia Pontificiorum ſeri illicita.
16 *Chriſtum loqui de divortiis, quæ ſolvant totam eam conjug.*
17 *Bellarminum ſibi contradicere.*
18 *Et facere cum verbis Chriſti.*
19 *Vinculum matrimonij quid in ſe contineat quibusve in rebus conſiſtat.*
20 *Separationem thori & menſæ non rectè probari ex dictis Matth. 5. & 19.*
21 *Bellarmini ſententia impugnatur alio argumento.*
22 *Reiicitur q; per vim Etymologiæ & nativam ſignificationem vocum.*
23 *Reſpondetur ad reſponſionem Bellarmini.*
24 *Argumentum ex contrario ſenſu defenditur contra Bellarm.*
25 *Ratio ab ipſo Chriſto allegata adverſatur Pontificiorum dogmati.*
26 *Cavillus quidam Bellarm diluitur.*
27 *Abſurdorum, quibus premitur ſententia Pontificia, congeries.*
28 *Reſponſio Bellarm. rejicitur.*
29 *Rejiciuntur cauſæ, ob quas Bellarmin. vult innocentem perſonam prægravari poſſe.*
30 *Abſurda, quæ noſtræ ſententiæ impingit Bellarmin. in ſententiam Pontif. retorquentur.*
31 *Argumenta Bellarmini ſolvuntur.*
32 *Explicatur locus ex Epiſtol ad Rom. c. 7.*
33 *Solvitur inſtantia Bellarmini.*
34 *Iterum alia reiicitur.*
35 *Et reducitur ſententia Pontificiorum per ju ulum*
36 *Antiqua concilia ſaltem propter inceſtũ reſcidiſſe matrimonia.*
37 *Reſpondetur Bellarmino ex ipſis Pauli verbis.*
38 *Item aliter.*
39 *Explicatur locus ex 1. Cor. 7.*
40 *Quem violenter torquet Bellarm.*
41 *Explicatio Bellarm multis argumentis impugnatur.*
42 *Cælibatum poſſe parti nocenti imperari, ut pœnam, ſalva libertate innocentis.*
43 *Paulus utrum addiderit, aut addere potuerit novas divortiorum cauſas.*
44 *Contra Albericum Gentilem obiter, qui ſententiæ Pontificiorum accedit.*
45 *Revocantur ad examen rationes quas Pontificii præter ſacras literas afferunt.*
46 *Reſpondetur ad 1. arg. Bellarm ex typica ſignificatione conjugii petitum.*
47 *Rationes aliæ ſolvuntur tam à noſtris, quam à Pontificiis*
48 *Reſpondetur ad argumentum ex utilitate liberorum petitum.*
49 *Item ad illud, quod de libidine mariterũ præſumitur.*
50 *Rationes contra opinionem Pontificiorum.*
51 *Solvitur ultimum argumentum Bellarmini.*

1\. *Origo divortij, quoad thorum & menſam.*

POſtquam oſtenſum fuit, matrimonium morte ſolvi, & proinde ſecundas nuptias jure prohiberi non poſſe, conſequens eſt, ut conſideremus, utrum ex cauſa aliqua in hac vita, vivente utroque conjuge, idem diſrumpi poſſit, de qua re, poſtquam in Eccleſia primùm, dein etiam in foro cœptum eſt audiri divortiũ, quoad thorum & habitationem, variis opinionibus inter ſe certarunt tam Eccleſiæ & Canonum, quam LL. Doctores.

2\. *Opinio Pontificiorum probata ex autoritatibus.*

Argutè, ut ſolet Bellarminus *libr . de matrim. Sacram. c. 16.* opinionem Pontificiorum, quod vinculum ante mortẽ ſolvi nunquam poſſit, probat ex eo, quod omnibus ſeculis extiterint inter patres, qui ita docuerint, quaſi ſtatim in articulum fidei abeat, quod omnibus ſeculis propugnatores invenit. Nullo ſeculo defuerunt, qui impugnarunt Deitatem Filii Dei.

3\. *Rejicitur.*

An hunc errorem ſive hæreſin ſola vetuſtas tranſcripſit in ſeriem eorum, quæ pro articulis fidei venditat ſecta Pontificiorum? Sed inquit, Patres laudamus, non Hæreticos. quaſi non & Patres interdum aberrent, & non aliquando bonus dormitet Homerus, quemadmodum ipſi Pontificii ab eorum ſententiis in proximè tractata diſputatione, abeunt, aut ſaltem abire videri volunt. Imò et

conten-

conſenſum unanimem Eccleſiæ, non ſufficit, ſi quidam patrum hoc vel illud docuerint, ſed ſi omnes uno ore. Si multi omnibus ætatibus vinculum matrimonii ſtatuerunt inſolubile, multi iiſdem ætatibus contradixerunt, imprimis cum Athenagoras, & Tertullianus ex Montani Paracleti nova revelatione hunc errorem unà cum aliis tractum, in vulgus diſſeminaret, nec Auguſtini quidem tempore, cum hæc quæſtio cœpiſſet, ut ait Chemnitius, horridius diſputari, defuit, qui ſe illi opponeret, & argumenta non dubitandi tantum, ut excipit Bellar. ſed diſputandi gratia in medium afferret.

Antiquiores enim, licet putarent rectius facere, qui poſt adulterium de novo periculum non faciant, contracta tamen ſecunda matrimonia non diſſolverunt, ſed ex humanitate, publica aliqua pœnitentia impoſitâ, excuſarunt. Origines enim, licet concedat contra Scripturam permitti talia matrimonia, addit tamen, *quod ab Eccleſiæ permiſſa fuerint non ſine cauſa. Forſan enim propter hujusmodi infirmitatem incontinentium hominum, pejorum comparatione, quæ mala ſunt, permiſerunt*, qua ratione Paulus, licet dixiſſet: Bonum eſt homini, mulierem non tangere, tamen propter fornicationem non concedit, *ut explicat Bellarm. de matri. c. 17. in ſol. object. 5* ſed imperat unicuique propriam ſuam uxorem. *In Matth. tract. 7. in c. 18.* Aut igitur non committit mortale peccatum, qui, repudiata adultera, aliam ducit; aut improbe excuſat Origenes præſides Eccleſiarum, qui adulterium permiſerunt, ut mederentur fornicationi. Et in idem crimen incurrit Hieron. *in Epiſt. ad Ocean* dum Fabiolam excuſat per verba Apoſtoli: *Melius eſt nubere, quam uri. Et volo juniores viduas nubere.* Quis autem tam eſt impudens, ut crimini mortali excuſando prætexat ſacras literas? Peccatum eſſe à Fabiola pluribus, quam opus fuiſſet, aut verum eſt, demonſtrat Hieron. ſed addit: *Dum multa Diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accepit.* Fornicationem, cujus vitandæ gratia novo conjugio ſe implicuerat, comparat multis Diaboli vulneribus: repetitas nuptias uni tantùm. Quantò vero gravius eſt adulterium, quo titulo repetitas nuptias poſt divortium ornat Bellarm. tantò plura Diaboli vulnera accepiſſe Fabiolam dicendum fuiſſet, poſtquam renupſit, quam ſi in periculo uſtionis & fornicationis cælebs manſiſſet. Egregiè verò excuſat factum Fabiolæ ſecundum Hieronym. quia ignorabat vigorem Evangelii, & concupiſcentiæ, amore ſe ipſa fallebat. Bis peccat qui ex pravitate concupiſcentiæ, quæ ipſa peccatum eſt, peccat: Et ignorantia, in peccato mortali in argumentum excuſationis prætexi non poteſt.

4. *Antiquiorū humanior opinio.* *Origenes.*

5. *Hieronymus.*

Porrò Epiphanius lucidius idem explicat *adverſ. Cathar.* Sacrum videlicet ſermonem ab Eccleſia & vita non excludere *συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ, ἕνεκέν τινος προφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένου*, ſed imbecillitatem ejus tolerare, modò non ſit utrique ſimul conjunctus, ſed alteram dimiſerit. *ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία*, præſertim, ſi cætera benè ſe geſſerit & ex lege Dei vixerit. Ambroſius verò non tantum *in 1. ad Cor. c. 7.* quæ commentaria, tanquam ſuppoſititia, quia ſcilicet non favebant dogmati Pontificio, repudiat Gratian. 32. q. 7. & Magiſt. Sen. *lib. 4. 35. Ioh. Arbor. lib. 1.*

6. *Epiphanij.* *Ambroſij.*

Theoſoph.c.35. cum tamen Eraſmus diligens librorum cenſor, ea, ut genuina retineat, & ex iis contra Pontificios rectè diſputet, ſed etiam *in c. 16. Luc.* divortia omnia damnat, excepta cauſa fornicationis, poſt quam dicit licere viro, ut aliam
7. ducat, cui licet addas Lactan. *in Epit. & l.6.div.Inſt.c.23.* & Theod. *9.cur.Græc.affect.*
qui ait: *Verbis Matth. 19. jubet Chriſtus cætera uxoris vitia æquo animo ferri, ſeu loquax ſit illa, ſeu temulenta, ſeu convitioſa. Sin verò nuptiarum leges tranſiliat, in aliumque virum procax intendat, tunc deniq; copulam ſolvi jubet.* Auguſtin. verò rigidius hanc rem definivit, & à Concilio Milevitano *Can. 17.* ſuæ ſententiæ aſſenſum impetravit. Licet verò ibidem patres decernant, rem deferendam eſſe ad Imperatores, & ab iis legem Imperialem de hoc canone exorandam, nunquam tamen Impe-
8. ratores etiam Chriſtiani huc deſcendere, & Pontificium placitum publica lege confirmare voluêrunt, ut ita hîc iterum pugna oriatur inter leges civiles, *l. conſenſu. § virum §. fin vero. C. de repud.* & Canones, quam non aliunde, quam ex ſacrarum literarum promtuario componẽdam aggredi debemus, quia quod Deus conjunxit, homo ſeparare prohibetur. *Matth. 19.* Solum autem id Deus ſeparat,
9. quod ipſe verbo ſuo ſeparari permittit. *c. 2. c. ex publico. de converſ. conjug.* Dicit quidem Auguſtin. *de fid. & oper. c. 19. In divinis ſententiis obſcurum eſſe, utrum iſte, cui ſine dubio adulteram, licet dimittere, adulter tamen habeatur, ſi alteram duxerit, ut,* quantum ipſe exiſtimat, *venialiter ibi quiſq; fallatur.* Cæterum, ſi ſolum Chriſti reſponſum *Matth. 19.* intueamur, ubi ad hanc quæſtionem Chriſtus ex profeſſo reſpondet, nihil videtur potuiſſe dici clarius.

10. *Controverſia de ſolutione matrimonij deciſſendam ex c. 19. Mat.*

10. Nam licet clara reſponſi verba in dubium vocet Auguſtin. & ejus auſpiciis Bellar. propterea, quod Marcus *c. 10.* & Lucas *c. 16.* ubi eadem Chriſti verba repetunt, exceptionem fornicationis generali prohibitioni nõ adjiciant, ab ipſo Auguſtino *in li. de Conſenſ. Evangeliſt.* rejicitur, quando regulam tradit: *Supplendum eſſe ex uno Evangeliſta, quod deſit & omiſſum eſt ab altero.* Nec ideo decepit aut imperfectè tradidit Marcus, magis, quam ipſe Chriſtus, licet deſertionis infidelis, à D. Paulo *1. Cor. 7.* adjectæ, nullibi mentionem fecerit, aut quam Moſes, qui ſolum dicit: *Gen. c. 2. Erunt in carnem unam,* unde traxit Ochin. occaſionem propugnandi polygamiam, licet Chriſtus ad eam excludendam apertius idem efferat: *Erunt duo in carnem unam.* Generalis enim regula generaliter proponenda fuit, quia generaliter interrogabant Phariſæi, quemadmodum definitiones legum in genere concipiuntur, ſed per exceptiones limitantur poſtea & reſtringuntur. Exceptio enim non tollit, ſed firmat regulam in cæteris, ideoque Matthæus, per
11. additam exceptionem, Marco & Lucæ non contradicit. Contradiceret autem ſi exceptio ex Matthæo non transferretur ad univerſalem regulam Marci & Lucæ. Hæ quippe duæ ſunt contradictoriæ: *Omnis, qui dimiſerit uxorem, & alteram duxerit, mœchatur*: *Non omnis, qui dimiſerit uxorem, & aliam duxerit, mœchatur* & hanc quidem parit exceptio, quæ univerſalem traducit ad particularem. Mirifi-
12. cè ſe torquet Bellarm. *c. 16. & 17.* ut foveam hanc circumeat, ac tandem ſubſiſtit *c. 16* in hac explicatione, quaſi non *exceptivè*, ſed *negativè* accipienda ſint hæc verba: niſi ob fornicationem, hoc ſenſu, *extra cauſam fornicationis*, quanquam c...

Tollenda contradictio Evangeliſtarum.

Verba Chriſti exceptive accipienda.

ita

ita tractat reſponſum Chriſti, ut etiam exceptionem admittat, nullibi, ut in re incerta fieri aſſolet, ſibi conſtans & ſimilis.

Primum igitur oſtendemus, non poſſe negativè vocabulum, *Niſi*, accipi, quia 13.
Canonicæ & in concilio Tridentino *ſeſſ.4.Can.2.* Authenticæ declaratæ verſioni *Bellarm contrarius eſt*
conſpicuè adverſatur: Sic enim illa: *Matth.5. Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta* *verſioni vul-*
fornicationis cauſa. Deinde impingit hæc circumitio in eundem ſcopulum, quem *gatæ.*
negat Auguſtinum tetigiſſe, cum tamen is conſpicuè in eum impingat & Bellar.
cum ipſo, ut concedere cogantur: *Qui propter fornicationem uxorem dimittat &*
aliam ducat, minus graviter mœchari, quam ſi abſq; cauſa fornicationis dimittat. Toti- 14.
dem enim verbis idem concedit Bellarm. *c.17.object.3 ad 1.confirm. ex Aug. lib.1.de* *Incidit in fo-*
adult.conjug.c.9. & tamen dolet, *ad conf.2.* tam abſurdam interpretationem Au- *veam à ſe*
guſtino à Chemnitio tributam, quam ipſe ſequitur & Auguſtino non veretur *foſſam.*
aſſcribere. Tanti intereſt, Davus loquatur, an Oedypus. Abſurdam autem eſſe interpretationem, nemo tam cæcus eſt, qui non ſtatim videat, cum verba Chriſti prorſus repugnent, & ob adulterium dimittentem uxorem immunem à peccato
pronuntient. Alias enim ut pergamus in theſi, ne divortium quidem, quoad tho- 15.
rum & menſam, hinc aſtrui & defendi poſſet, ad quod ſufficere dicit Bellarm. *Aliud abſur-*
c.16. locum *Matth.5.* cum tamen eadem locutio, idem ſenſus ſit utriusque loci. *dum.*
Ne dicam interim, quod utrobique Chriſtus loquatur tantum de divortiis in lege Moſis conceſſis. *Deut.24.* poſt quæ licebat ad nova vota tranſire, *Lev.21. Ier.3.*
Ezech.44. Horum enim correctionem inſtituit *Matth.5.* & de his quæſtionem cœ- 16
ceperant Phariſæi. *Matth.19.* Quod ſi Chriſtus non reſpondiſſet de iiſdem, fefel- *Item aliud.*
liſſet Phariſæos & Auditores, rogatusque de cœpis reſpondiſſet de aliis. Apertè autem ſibi contradicit Bellarm. *d.c.17.obj.3. in reſp.1.§. At Phariſæi.* Quando ait: *Dominum ſeparaſſe hæc duo: Dimißionem unius, & poteſtatem ducendi aliam & primum*
quidem cum reſtrictione ad cauſam fornicationis conceßiſſe; alterum verò omninò ſuſtu- 17.
liſſe. Nam ſi dimiſſionem conceſſit reſtrictam ad fornicationis cauſam, jam ex- *Contradictio*
ceptio non eſt amplius negativa, ut ipſe contendit, ſed affirmativa, nec nos quic- *Bellarm.*
quam præterea ex Chriſti proloquio evictum cupimus, niſi ut dimiſſio ad cauſam fornicationis limitata, conceſſa eſſe intelligatur, ſed in eo addimus manifeſtam vim fieri verbis Chriſti, quando ait: *Dominum illa duo diſtinctè poſuiſſe: Qui-* 18.
cunq; dimiſerit &c. & aliam duxerit. Vocula enim. *Et* apud hæreticos, quos ille vo- *Facit vim*
cat, non diſiungere, ſed conjungere ſolet, & utrumque conjunctim includeba- *verbis Chriſti.*
tur in quæſtione Phariſæorum, quia divortia Judæorum ſolvebant totum vinculum, ideoque conjunctim reſpondit Chriſtus, & non diſiunctim. Integra enim propoſitio talis eſt: Dimittens & ducens, quæ eſt circumlocutio divortium à Moſe conceſſorum, mœchatur, in qua unum prædicatum redditur duabus ſubjecti partibus copulatis. Nam ſecundum Bellarminum *d.c.16.§. At contra inſtant.* vera & aperta ſententia Chriſti explicata fuit diſcipulis domi. *Marc.10.* Atqui ibi tam mæchari dicitur, qui dimittit, quam qui ducit. Ergo nec dimiſſio licita eſt, quoad thorum, ſi diſiunctim prædicatum ſingulis ſubjecti partibus attribuendum eſt: id quod in univerſum etiam ex ratione à Chriſto allegata *Matth.19.* &

 Marc.

19. *Quid contineatur in vinculo matrim.*

Marc.10. patet. Propterea enim illicita pronuntiat divortia Chriſtus, quia ab initio Deus conjunxit maſculum & fœminam, ut eſſent una caro, & homini fas nō eſt ſeparare, quod Deus conjunxit. Deus autem non tantum ita conjunxit conjuges, ut alteri non liceat ſui copiam facere alteri, ſed etiam, ut ſint ſibi coram ſe mutua adjutoria, *Gen.2.* ut conveniant iterum, ne Satan ipſos tentet, *1. Cor.7.* & ipſum matrimonium definitur individua vitæ conſuetudine. At hæc omnia, in vinculo à Spiritu S. concluſa, diſſolvunt Pontificia divortia, ſeu ſeparationes thori & domus, idque ſi verè ſententiam Chriſti explicavit Bellarm. ſine mandato divino, quia omnis qui dimittit, mæchatur, *Marc.10. Luc.16.* niſi in cauſa fornicationis. *Matth.5.& 19.* Nec refert, quod *c.14.object.5.* in vinculo hæc omnia contineri neget Bellarm. quia qui longis itineribus inter ſe ſeparantur, nec debitum ſibi reddunt, nec adjutorium præſtant, ſalvo vinculo. Nam in iis manet animus & affectio conjugialis, ex qua matrimonii integritatem maximè æſtimari ſupra diximus: Et poteſt etiam adjutorium præſtari è longinquo. Nec dubium eſt, quin qui ſe dedita opera ſubtrahunt, & diutius, quam ferat muneris, per quod excuſari quodammodo poſſunt, neceſſitas, domo abſunt, vinculum quodammodo vellicent & debilitent, adeoque agant contra præceptum Pauli: *Iterum convenite, ne tentet vos Satan*: Et *propter fornicationem ſuam quisq; uxorem &c. c. ſi tu abſtines. 27.q.2.ex Auguſt.de adult.conjug.* Totum autem vinculum non abrumpunt, quia non conſiſtit tantum in debito naturali & mutuo adjutorio, ſed & in nexu & adhæſione intima. Hæc enim præcepit Dominus, & illa quoque fieri voluit. Alterutri autem obrogetur, ſemper obrogatur præcepto divino, quod homini non licere, ex eo Chriſti axiomate patet: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.*

20. *Separatio thori & menſæ non probatur ex ſac. literis.*

Sit igitur, ut nova quoad thorum & menſam ſeparatio, quocunque alio ex loco deduci poſſit, certè *ex cap.5.& 19.* Matth. non deducitur, quia ſimul concedatur etiam ſeparatio, quoad vinculum. Nam aut de divortio à Moſe conceſſo loquitur utrobique Chriſtus, aut nihil reſpondet ad rem, quod abſit cuiquam piorum hominum in mentem veniat. Imò ſi negativè accipias verba Chriſti: niſi ob fornicationem, nugatoriè ea adjecit, quia expreſſius & lucidius ſententiam ſuam ſecundum Bellarminum explanaſſet, ſi ſimpliciter dixiſſet: *Quicunq; dimittit uxorem & ducit aliam &c.* Nam quod Bellarminus ſubjicit: *Dominum aperte decidere noluiſſe, utrum liceat dimittere fornicariam, quoad vinculum, quia hoc altius erat, quam ut ab iis tunc capi poſſet, reſervaſſe autem idipſum ad colloquium domeſticum, Marc. 10.* merus luſus eſt. Timuit certè Chriſtus, ne, ſi apertè veritatem profeſſus fuiſſet, calumnias Phariſæorum, ut ſexcenties alibi fecerat, diluendi facultatem non haberet. Aut quid hîc tam altum & abſtruſum præ cæteris eſt, quod Phariſæi capere non potuiſſent? Imò objicientibus diſcipulis: *Si res ita habeat, ſatius eſſe abſtinere à muliere,* reſpondet Chriſtus: *Hoc verbum omnes non capere:* Et tamen, licet omnes non capere ſciret, veritatem tamen propter auditorum hebetudinem non diſſimulavit, ſed & id, quod altius erat, quam ut ab omnibus capi poſſet, aperte omnibus elocutus eſt. Vanum igitur eſt ridiculum illud effugium, & fieri non poteſt, quin ſupervacaneè, obſcurè & dubiè reſpondiſſe arguatur Salvator,

21. *Alio argumento impugnatur Bellarminus.*

ſi parti-

ſi particulam: *niſi ob fornicationem* interpreteris negativè. Senſus enim erit: *Qui dimittit uxorem non fornicariam &c. mœchatur.* Dubium igitur relinquitur, quid ſentiendum ſit de fornicaria: & obſcurius loquitur, qui dicit: *Qui dimittit uxorem non fornicariam &c.* quam qui ſimpliciter dicit: *Quicunq; dimittit uxorem &c. mœchatur.* Cur autem obſcurius loqui voluit Chriſtus in monte ad auditores hebetiores, quam domi apud diſcipulos?

Sed & phraſis ipſa & vocularum παρεκτὸς & εἰ μὴ genuina ſignificatio Bellarmini interpretationi prorſus repugnat, ut demonſtrat Chemnit. *part. 2. Exam. de matrim. ex 1 Reg. 20. & 21. 3. Reg. 3. Actor. 26.* contra quæ loca Sophiſticè adducit Bellarm. *c. 17. object. 3. §. Ad illud, quæ ultimo,* duo alia ex *Apoc. 9. & 21.* ubi ait particulam εἰ μὴ accipi non exceptivè, ſed adverſativè. Sophiſticè, inquam, quia cum probare debuiſſet, hanc particulam accipi negativè, probat eam accipi adverſativè. Nam etiam in locis citatis à Chemnitio ſic accipitur: *1. Reg. 2. v. 20. Actor. 20. v. 29. Puer hoc non ſciebat, niſi tantum David & Ionathan.* Nec enim David & Jonathan erant ex numero puerorum, ut ab iis excipi potuerint, ſicut homines non ſunt ex ordine fœni terræ, aut arborum, à quibus ſeparantur, *Apoc. 9. v. 4.* aut ſcripti in libro vitæ, non ſunt ex inquinatorum, quæ ab Hieroſolyma excluduntur, ſerie, *Apoc. 21. v. ult.* Et tamen Bellarminus conceptis verbis confitetur, in locis à Chemnitio allatis, voculam εἰ μὴ & παρεκτὸς accipi exceptivè. Annon verò etiam adverſativa excipiunt & excludunt: *Non omnes qui dicunt, Domine, Domine, intrabunt regnum cœlorum, ſed qui faciunt voluntatem Patris.* Item: *Verbum Patris abſconditum fuit à ſeculis, niſi quibus Filius revelaverit.* An hic non excluduntur per adverſativam omnia, quæ eam præcedunt, & excipiuntur, quæ adverſativæ includuntur? Sed, inquit Bellarminus, homines non ſunt arbores, conſignati in libro vitæ non ſunt coinquinati. *Apoc 9. & 21.* Ergo non potuerunt ab iis excipi & eximi. Imò propterea excipiuntur, quia non ſunt de eorum numero, à quibus excipiuntur. Velim, inquit Paulus, omnes eſſe, quemadmodum ego ſum, exceptis his vinculis. *Act. 26.* An oportebat tum omnes, qui præſto erant, vinculis indui, ut vincula ab iis detraheret & exciperet Paulus? Ratum igitur manet, & in ſacris literis indubitatum, hæc vocabula, quibus *Matth. 5. & 19.* in ſuo reſponſo utitur Chriſtus eſſe exceptiva, & excluſiva, unde inferimus, cum Chriſtus loquatur de divortiis Judæorum, quoad vinculum, & ea in univerſum condemnet, *Marc. 10. Luc. 16.* excepta cauſa fornicationis, *Matth. 5. & 19.* quia ſpecies derogat generi, quod hoc ſaltem in caſu vinculum matrimonii rumpi concedat. Ex contrario enim ſenſu ſic licet inferre: *Si mœchatur, qui dimittit uxorem, niſi ob fornicationem & ducit aliam.* Ergò, *qui dimittit uxorem ob fornicationem & ducit aliam, non mœchatur.* Item ex ratione à Chriſto allegata ſic concludo: Propterea ſeparari nequeūt conjuges, quia, qui eos conjunxit, per Adamum dixit: *Et adhærebit uxori ſuæ & inde erunt una caro. Matth. 19. Gen. 2.* Jam verò adultera deſinit eſſe una caro cum viro, quia fit una caro cum adultero, *1. Cor. 6.* & illa commixtio fieri nequit, niſi disjunctis perſonis, quæ in unam carnem matrimonio coaluerunt, ut explicat Tertull. *de Monogam. Hemming. de conjug. & ex eo Beuſt. part. 2. matr. cap. 24.* Ergo, poſt-

22. *Item ex genuina vocabulorum ſignificatione.*

23. *Effugium Bellar. redarguuntur.*

24. *Argu. aliud ex contrario ſenſu.*

25. *Item aliud ex ratione ipſius Chriſti.*

Digitized by Google

poſtquam adultera ſive adulter ſua improbitate rupit vinculum, alias indiſſolubile, ratio, quæ prohibet divortia, non amplius dominatur.

26. Cavillatur tamen Bellarm *c. 16. argum. 1.* verba ultima præcepti Chriſti *Matth. 5. Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Nam, inquit, *ſi repetatur exceptio, & mœchari dicatur, qui duxerit dimiſſam ex alia, quam adulterij cauſa, melior erit conditio fornicariæ, cui licet renubere, quam innocentis & caſtæ, cui non licet.* Cæterum ſi fas eſt

27. *Abſurda, quæ ſequuntur ſententiã Pontificiorũ:* abſurdis agere, multò graviora prement ſententiam Pontificiorum. Nam ex illa innocens perſona cogitur luere culpam alienam contra ſententiam, *Deuter. 24. Ezech. 18. 2. Reg. 14. 2. Paralip. 25. l. crimen. 26. de pœnis. l. ſancimus 22. C. de pœn.* dum propter adulteriũ conjugis ſine culpa ſua conjicitur in laqueos uſtionis & multatur perpetuo cælibatu impedituro, ſi donum continentiæ non adſit, preces & cultum divinum, quo nihil fieri poteſt abſurdius aut inhumanius. Nec repetere

28. *Reſponſio Bellarm. rejicitur.* hîc poteſt Bellarm. reſponſionem ſuam *ex c. 17. ad objecl. 1.* quod *ex cauſa, ſine culpa propria ſæpe aliquis punitur, ut dum filii luunt ſcelera parentum, dum torquentur conſcii ob indicia, dum incurabili morbo alter conjugum inficitur.* Nam nihil ad rem faciunt hæc exempla, quia filii, cum ſint partes parentum, finguntur cum iis peccaſſe & lex ſcelerum paternorum fomitem in poſteritate præſumit. *l. quiſquis C. ad l. Iul. Maj.* Conſcii, qui torquentur ad prodendos ſceleratos, participes ſunt ſceleris: Alias injuſtè torquentur. Morbus verò infligitur à manu Dei, quam ſæpe non tam pars afflicta, quam libera promeruit: & infirmitatibus æquum eſt, ut condoleamus, ſed vitia odio proſequenda ſunt, non miſericordia. Scelus vero, quod pars adultera committit in partem innocentem, à Dei manu non immittitur, nec favore dignum eſt, nec in conſortium attrahere poteſt eum, qui eſt extra culpam, & proinde ſumma cum injutia in illo vindicatur. Cauſæ verò, quæ af-

29. *Cauſæ, ob quas innocens perſona prægravari debeat, rejiciuntur.* feruntur à Bellarm. propter quas innocens perſona, aliena culpa, gravari debeat, ſcilicet, *quia vinculum prioris manet, & quia Chriſtus prohibet, & quia fieret injuria proli,* petunt principium, quia, utrum vinculum maneat & Chriſtus prohibeat, verſatur in controverſia, & tertia non eſt tanti momenti, ut propter eam cuiquã injuria inferri debeat, cum proli alia ratione poſſit proſpici. Accedit quod ſatius ſit novercam habere, & fratres ex juſtis ſecundis nuptiis, quam matrem adulteram, ex qua non ſit expectanda; niſi incerta progenies. Quinetiam, ſi ſunt hæ cauſæ ſatis efficaces, ſufficient quoque ad diluendam hanc injuriam, quam pa-

30. *Eadem abſurda retorquentur in Bellarm.* ti innocenti à noſtra ſententia inferri conqueritur Bellarminus. Nam ſi vinculum manet & Deus prohibet, injuſtè dimiſſa expoſtulandi contra manifeſtam diſpoſitionem divinam, cauſam non habet. Sed nec ipſa Pontificiorum ſententia ab hoc abſurdo libera eſt, quia nec illa pœna iniquitate vacat, quæ æqualiter nocenti & innocenti infligitur. Atqui Pontificii æquali rigore perſequuntur juſtè & injuſtè dimiſſam. Noſtra verò ſententia non eſt iniquior injuſtè dimiſſæ, quam juſtè & ex adulterio, quia hanc punit ſolutione vinculi & privat omni adjutorio, quod à viro ſperare habebat, cujus converſatione ſe indignam præbuit: illam verò multis modis ſolatur, dum honore, privilegiis & bonis mariti, inſtar juſtæ uxoris, gaudere & frui ſinit, & ne habitationem quidem ipſam diſſolvit,

niſi

niſi inevitabile malum impendeat, quo in caſu; ſi reconciliatio fruſtra tentata fuerit, pars nocens ita tractatur, ut ſui erroris ſeveriter admoneatur, & commodis innocentis proſpiciatur. *Sneidevv. de nupt. part. 4. n. 35. Beuſt part. 2. de matrim. cap. 18.* Eſto, ad ſecunda vota ejectæ non liceat tranſire. Ecquid verò deterius: A priori conjugio cum ignominia ſeparari, quam à poſteriori prohiberi.

Quæ præterea afferuntur *ex Marc. c. 10. & Luc. 16.* explicata ſunt ſuperius, ubi diximus per ſpeciem derogari generi. At, inquit, Marcus decepiſſet Romanos, ſi exceptionem neceſſariam prætermiſiſſet: qui magis, quam Matthæus; qui exceptionem poſuit, quam ſecundum Marcum & Lucam omittere debuiſſet. Et notum eſt, leges limitandas per exceptiones, non contrà, exceptiones delendas per generalitatem Regulæ. 31. *Bellarmini argumenta ſolvuntur.*

Similitudo D. Pauli *ad Rom. 7.* cui nimium, quantum tribuit Auguſtin. *2. de adulter. conjug. c. 4.* facilè diluitur ex vulgari Logicorum Regula, qua dicitur: *Ex ſimili ultra terminos comparationis protracto nihil concludi.* Proponit autem Paulus declarandum, quod cùm mortui ſimus legi per paſſionem Chriſti, morte ſoluti ſimus à lege, & liberè poſſimus ſervire Chriſto, tanquam novo ſponſo, ad cujus ſententiæ declarationem nihil attinebat afferri exceptionem divortiorum, ſed ſufficiebat, ut oſtenderet, rem ita ſe habere, ut inter maritum & uxorem. Tamdiu enim ligat lex mariti uxorem, donec alteruter moriatur: poſt mortem, qui ſuperſtes eſt, liberè innectit ſe novo matrimonio. Ita & nos lex non obligabat, niſi usque ad Chriſtum. Tantum igitur præſupponit Apoſtolus in hac comparatione, quod obligatio non transeat ultra mortem: Utrum ſolvi poſſit ante mortem, nihil ad rem, de qua agit Apoſtolus. Nam quod retrò trahit ſimilitudinem Bellarminus *d. c. 16. arg. 3. §. Porrò hac ſimil.* & ait: *Sicut Iudæi non poterant renuntiare legi, quam diu vigebat: ita nec uxor viro, aut è contrario,* præter mentem Apoſtoli affingitur, quia ſimilia in uno, poſſunt eſſe diſſimilia in altero. Alias pari jure ſequetur, quod, ſicut Chriſtus nunquam vel minima in re deſerit Eccleſiam, cui ſe præſto fore promiſit usque ad terminum durationis mundi, ita ne minimùm quidem vel quoad thorum, vel quoad menſam, ſemel adoptatam uxorem deſerere poterit maritus, quod tamen theſi Pontificiorum apertè refragatur. Ne dicam interim, quod Deus ipſe repudiaſſe dicatur fornicationibus aliorum Deorũ inquinatam ſponſam. *Ier. 3.* Pergit verò Bellarm. clara & univerſalia verba Pauli objicere, quando ait: *Mulier ὕπανδρος, vivente viro, alligata eſt legi &c.* Et licet excipias mulierem ſeparatam legitimo divortio non eſſe amplius ὕπανδρον, univerſalem objicit concluſionem: *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Quomodo verò univerſalior eſt concluſio, quam propoſitio, cum conſpicuè uno & eodem inſiſtant ſubjecto, & loquantur de muliere eadem, quæ in propoſitione circumſcripta fuit per voculam ὕπανδρος, quæ divortium excludit, quia, quæ ob adulterium divertit, & cum adultero facta eſt una caro, non eſt amplius ſub viro, nec cum eo unam carnem conſtituit. Sed & univerſalitatem locutionis Paulinæ violant ipſi Canones, quando ad minimum inceſtuoſa conjugia diſſolvunt, & parti innocenti copiam renubendi faciunt, *c. quadam c. concubuiſti,*

32. *Ad locum c. 7. Rom.*

33. *Inſtantia Bellar. ſolvitur.*

34. *Inſtantia alia rejicitur.*

35. *Et retorquetur in jugulum ſententiæ Pontificiæ.*

c. ſi quis

Digitized by Google

c.ſi quis cum.32.q.7. quos omnes uno verbo refutat Bellarminus,dicens,*eos intelligendos poſt mortem ejus,qui adulterium commiſit.* Velim autem ſcire, ubi veſtigium
36. *An ob inceſtum Canones diſſolverint matrimoniũ.* aut vola exiſtat ejus gloſſæ,quæ textum penitus deſtruit. Dum enim Zacharias ajt:*d.c concubuiſti. Vxor tua,ſi conſcia inceſtus à te commiſſi non fuit, ſi ſe continere non vult,nubat in Domino: Tu autem & adultera ſine ſpe conjugii permaneatis.* An intelligi poteſt de conjugio repetendo poſt mortem, quando jubet uxorem innocentem nubere in Domino, dum adulter inceſtuoſus manet ſine ſpe conjugii? An ille manſurus eſt ſine ſpe conjugii, poſtquam deſiit poſſe matrimonium contrahere apud manes? Idem elicitur ex ratione & *hic* addita & *in c. ſi quis cum.* dum matrimonii repetitio parti innocenti conceditur,*ſi ſe continere nequeat.* Fit autem, ut ſe continere nequeat,etiam dum adulter adhuc in vivis eſt. Atque hoc ſenſu accepit Gratianus,quando rationem aſſignat,quare in adulteriis inceſtuoſis id liceat, quod non licet in ſimplicibus,quia ſcilicet *propter inceſtum ad pollutam partem innocenti rediref.& non ſit. c.18.§.Sed & illud 32.q.7.* Nec peculiari lege opus erat, ut licentia aperiretur innocenti parti ad ſecunda vota redeundi, ſi adultera fatis
37. *Reſponſ. deſum a ex Paulo ipſo.* ceſſiſſet,quia communi jure id omnibus gentibus ſemper licuit. Verum præter hos Canones,ipſe Paulus reſtringit locutionem ſuam *1.Cor.7.* quando à ſervitute liberat fidelem deſertum ab infideli, & facit illi copiam novo ſponſo ſeſe copulandi,vivente adhuc priori conjuge.Non eſt igitur prædicatum intelligendũ, niſi de ſubjecto,ſcil.de muliere, quæ ſit ſub viro. Legitimè verò ſeparata deſinit
38. *Nec non alia.* eſſe ſub viro. Quæro enim,utrum ſimilitudo Pauli valuerit in ſcholis Judæorũ, contra quos præcipuè diſputat? Si valuit. Ergo non tollit divortia, quæ apud ipſos erant licita. Si non valuit, cur exorditur his verbis: *Scientibus legem loquor,* ubi non legem naturæ aut Evangelii intelliget,quia lex abſolutè poſita, in toto illo capite,non accipitur,niſi de lege Moſis,& veriſimile non eſt,Apoſtolum ſtatim in frontiſpicio capitis voluiſſe æquivocationem vocabuli committere.

Denique,quod pro ſe adducunt Pontificii *ex 1.Cor.7.v.10. & 11.* quia non parum
39. *Ad locum ex 1.Cor.7.* noſtræ ſententiæ favet, diligentius explicandum erit. Revocat enim præceptum ſuum Apoſtolus ad Chriſti ipſius verba, quæ, quia adjunctam habent exceptionem,ea quoque in præcepto Apoſtoli ſubintelligenda erit. Nam,ne generaliter,& ſine exceptione accipi poſſit,facit limitatio,quam de ſuo ſtatim ſubjicit, *v.15.* ut mulier fidelis deſerta ab infideli legitimè ſeparata intelligatur. Secluſa igitur cauſa fornicationis,quam exceperat Chriſtus & deſertionis,quam à Chriſto non expreſſam Paulus,Spiritus S. autoritate ſuperaddit, de cæteris uni-
40. *Violenta explicatio Bell.* verſaliter pronunciat: *Mulier a viro non diſcedat: Si vero diſceſſerit, maneat innupta, aut viro reconciliator. Et vir non dimittat uxorem.* Violenter & contra vim adverſativæ torquet verba hæc Bellarm. *c.14.ad object 1.& c.16.arg.4.* dum ait, his verbis: *præcipit Dominus,uxorem à viro non diſcedere,* Paulum loqui de diſceſſione injuſta,illis verò: *Si diſceſſerit,* de diſceſſione juſta. Qua enim ſpecie tropi verſipellem hanc æquivocationem excuſaverit, ſi poſt duo verba ſtatim immutet ſenſum & mutationis illius ne indicium quidem præbeat? Quid verò adverſativa? Annon idem reaſſumit,quod fuit præmiſſum? Alias nihil conſtituit adverſum.

Porrò,

Porrò, dum diſceſſionis mentionem facit Apoſtolus, aut loquitur de diſceſſione, quoad thorum, aut quoad vinculum. Si de diſceſſione, quoad vinculum, quia putat Bellarm. *v. 11.* probari à Paulo diſceſſioné ex juſta cauſa, conſequenter probabitur divortium, quoad vinculum. Probato autem divortio quoad vinculum, quorſum imperat cælibatum? Si de diſceſſione quoad thorum, falſo provocat ad verba Chriſti, qui cum interrogaretur de divortiis Judæorum, de iiſdem reſpondit, cum Judæis ſeparationes thori & menſæ eſſent incognitæ: & diſceſſiones omninò prohibet Paulus, aut, ſi ex pertinacia factæ fuerint, imperat vel pœnam, vel reconciliationem. Non prohiberet autem diſceſſionem, quoad thorum, ſi Pontificiorum doctrinæ ſtandum eſſet. Præterea, verbis Chriſti non exprimitur alia cauſa juſta divortiorum, (nam de hæreſi & aliis à Pontificiis excogitatis, paulò poſt videbimus) quam adulterium Si jam Apoſtolus *verſ. 11* loquatur de diſceſſione juſta, cujus autor ſit mulier diſcedens, ut contra Eraſmum demonſtrat Bellarm. *d. 4. arg. § At nullo modo.* nihil hinc ſequitur, quam quod mulieri & viro adulteris, non liceat tranſire ad alia vota De parte vero innocenti nihil cavetur omnino & proinde ex verbis Pauli de ſolutione vinculi nihil concluditur, quia loco pœnæ parti innocenti cælibatus imperari poſſit, quemadmodum multarum Rerumpubl. civiles quoque leges ſanciunt. Etiamſi enim propter ſolutum vinculum adulteris liceat novas appetere nuptias; ut Beza diſputat *de repud. & divort. pag. 169.* & malè negat Sneidevv. *part. 4. de nupt. n. 32.* ex verbis Chriſti, ſine repetitione exceptionis, malè intellectis; Tamen ne commodum ſentiant ex peccatis, licentia eâ utendi facultas ipſis non datur. Criminibus quippe incentivum præberi non debet. In uno igitur & eodem contextu, de eadem conceſſione cum Chriſto loquitur Apoſtolus, quam, excepta cauſa fornicationis, ex aliis odiis, infortuniis, aut ſimilibus cauſis prorſus improbat. Si verò eò progrediatur improbitas conjugum, ut præter adulterium diſceſſerint, diſceſſionem tantum abeſt, ut probet Apoſtolus, quemadmodum in argumento ſuo inſolubili præſupponit Bellarmin. *c. 14. ad object. 1. & c. 16. arg. 4. & cap. 17. ad object. 4.* ut potius nuptiarum honore, parti nocenti ſupplicij loco, interdicat, aut reconciliationem ſeriò imperet. Atqui, inquit, non potuit Paulus permittere juſtum divortium contra expreſſum Domini præceptum. Certè exceptionem aliquam addere potuit Paulus, quia & ipſe Spiritum habebat, & à Domino in tertio cœlo acceperat, quemadmodum deſertionem, cujus à Chriſto non fuit facta mentio, addidit: Sed hic nihil permittit, quod repugnet verbis Chriſti. Quin potius immorigeris, & contra præſcriptum Chriſti diſcedentibus ſupplicium imperat, niſi velint reconciliari. Et ſane, ſi Paulus non potuit contra expreſſum Chriſti vetitum permittere divortium, quoad thorum, qua autoritate idem ſæpe permittit Pontifex? Albericus Gentil. qui huic ſententiæ poſt multa utrinque diſputata, demum accedit, *lib. 6. de nupt. c. 11.* confert permiſſionem Moſis, cum revocatione Chriſti, ſed fundamenti loco ſubſternit incongruam legis Moſaicæ interpretationem, de qua uberius agemus paulò poſt.

41. *Contra quā multis argumentis disputatur.*

42 *Cælibatus poteſt imperari, ut pœna.*

43. *Paulus num a dederit nova divortia.*

44.

45. Nihil hactenus pro ſua ſententia ex ſacris literis firmiter probare potuerunt

Digitized by Google

Pontificii, ex quibus tamen totam controverſiam decidendam eſſe ab initio demonſtravimus, nedum ut tortuoſæ rationes quicquam momenti huc afferant: quas coacervant Johan. Arbor. *lib. 1. Theoſ. c. 35.* Natal. Beda *in conſ. Eraſm. in cap. 5. Matth.* Albert. Pigh. *in q. ult. controv. Sot. 4. ſent. diſt. 56. quæſt. un. artic. 1.* Alphonſ. de Caſtr. *verb. nuptiæ hæreſ. 5.* Sacri aliquid videtur olere prima Bellarmini ratio *c. 16.*

46\. *Matrimonium fidelium ſignificat unionem Chriſti & Eccleſiæ, quæ cum ſit indiſſolubilis, etiam matrimonium indiſſolubile eſſe oportet.* Reſponſum verò jam ſupra eſt, à ſigno ad rem ſignatam non magis valere conſequētiam, quam à ſimili ad ſimile. Unio Chriſti cum Eccleſia ne morte quidem ſolvitur. An nec unio mariti & uxoris? Chriſtus non deſerit Eccleſiam unquam quoad ſuſtentationem, nec ſuam præſentiam ullo momento ei ſubtrahit. Ergo ex vi ſimilitudinis, ne divortia quoque, quoad thorum, concedenda eſſent, aut ad menſam & habitationem. Imo Deus ipſe *Ierem. 2.* differentiam ponit inter ſuum cum Eccleſia, & conjugum inter ſe pactum. Nam ſi, inquit, *uxor ob fornicationem repudiata fuerit, an à viro admittetur iterum? Tu verò revertere ad me* &c. Quid ſi etiam Deus repudiet eos, qui ſpiritualiter fornicantur? *Ierem. 3. Ezech. 23.* Nunquam tamen totam Eccleſiam, ait Bellarm., repudiat. Eſto: quia tota non fornicatur. Ponè verò totam Synagogam deficere & impiare ſe perfida, cum Diis gentium, ſcortatione: Non eſt, ut conjecturis diſpiciamus, quid ſit facturus Deus: Reſpice ſaltem ad probationem populi Dei, & deſines tua vinculi indiſſolubilitate nos laceſſere: *Alber. Gentil. 6. de nupt. c. 7.* Breviter, ſicut amor conjugalis denotat amorem Chriſti & Eccleſiæ, *Lomb. 4. ſent. diſt. 26. Covar. part. 2. Matr. c. 7. §. 4. n. 21.* nec tamen propterea rixis nullis infeſtatur lectus, *in quo nupta jacet*: Sic etiamſi per accidens per adulterium rumpatur vinculum conjugii, non tamen deſinit propterea eſſe ex ſua natura indiſſolubile.

47\. Reliquæ leviores ſunt & ab Eraſmo *in c. 7. Ep. 1. Corinth.* Martyr. *ibid.* Beza *de Repud* Mentzer *de conjug.* Bucer. *in Enarrat. in c. 19. Matth.* Brent. *q. 5. de conjug.* imò ab ipſis Pontificiis, Cajet. *in c. 19. Matth.* Catharin. *contr. Cajet. lib. 5. c. ult.* Salomon. *in rep. l. Gallus § quidam rectè. de lib. & poſth.* Næviz. *in ſylv. nupt. li. 1. n. 144.* & aliis ſolvuntur. Propter filiorum enim ex adultera progenitorum utilitates, non eſt abſcedendum à jure divino, cum alias ne capite quidem plecti debeant adulteri, ne eadem de noverca & vitrico ſubrepant incommoda, aut liberi orbentur naturalibus ſuis parentibus.

48\. Quod pergit objicere Bellarm. libidini maritorum apertum iri feneſtram, qui per quæſitas diſſidiorum & criminum occaſiones ad divortia plenis velis videantur properaturi, quò excuſſa odioſa uxore, gratiorem obducant, nihil omninò facit contra veram ſententiam, quæ non alia ex cauſa vinculum diſſolvi concedit, quam ex adulterio.

59\. *Tertia ratio Bellarm. ſolvitur.* Quis verò tam demens, qui adulterio ſe inceſtare velit, incertus, an magiſtratus poſt crimen commiſſum ipſi copiam ſit facturus ſecundarum nuptiarum. Et licet quis divortia concedat etiam ex aliis cauſis, incommodum hoc non ſequeretur, niſi ubi magiſtratui de divortii cauſis non eſſet reddenda ratio. *Novell. 117. cap. 12. de præſumpt. cap. 9. de exc. præl. cap. 7. de ſentent. & re jud.*

Si verò.

Digitized by Google

Si verò incommoda hujus & illius ſententiæ in ſtatera appendenda eſſent, multò pluribus gravioribusque premeretur Pontificia, quam noſtra. Gravat enim partem innocentem alieno crimine, privat ipſam ſuo jure, ſcilicet nuptiarum, ſine ſufficienti cauſa, conjicit immeritam, in inevitabiles lāqueos uſtionis, quæ preces ex animo caſto fundere, & manus puras ad cælum tollere prohiberet. *Corraſ. cent SC. Thol. c. 3. Sneidevv. de nupt. part. 4. n. 31. Mauſer §. fin. Inſtit. de nupt. Connan libr. 8. com. c. 12. n. ult. Alber. Gent. 6. de nupt. c. 6. & ſeqq. Duaren. de divort. Alcia. in rubr. ſol. matrim. & 6. parerg. 20.* 50. *Retorſio contra ſententiã Pontificiorũ.*

Ultimum argumentum Bellarm. repetit incommodum, de lucro, quod adulter vel adultera ſentiret ex peccato, & quod ea licentiâ adducti viri dedita opera in adulteria præcipites ituri eſſent, quò bono argumento ſibi exoſas liceret ejurare uxores. Sed, quantum ad lucrum, jam ſuperiores, ubi idem argumentum propoſuerat Bellarm. reſpondimus. Libidinem verò laſcivorum virorum non magis irritabit noſtra, quam Bellarmini ſententia, ſi præſupponamus utrobiq; adulteros graviſſimo ſupplicio non affici. Nam, qui ſemel verecundiæ limites transgreſſus, conſcientiæ clypeum adulterio transverberavit, quid putes ipſum penſi facturum, utrum conjugium repetendi facultatem habeat, vel non, quia non patietur, laſciviam ſuam caſto amori illigari, ſed ſcortationibus & uxorum uſurariarum permutatione animo ſuo potius ſatisfaciet, tum quia peccatum nō præſumitur abhorrere, qui fidem conjugalem tam temere fregit, tum, quia, in qua Republ. impune licet mæchari, in eadem & impune licebit ſcortari, & id genus homines non tam iræ divinæ quam ſupplicii corporalis metu intra terminos honeſtatis coërcentur. Sed, ut radicitus hoc argumentum ſubruamus, & multis litibus, quas ex impunitate adulteriorum pullulare rectè recenſet Marty. *in 2. Sam. 11.* anſam præſcindamus, pergamus, priuſquam ad alias divortiorum cauſas abeamus, hanc ſubnectere quæſtionem. 51. *Reſpond. ad ultimum arg. Bellar.*

Utrum adulteria ultimo & capitali ſupplicio puniri debeant, ubi conſideratur de pœna adulterii ex jure ff. & C. nec non, quid propriè ſit adulterium. Sect. 8.

1 Varia ſententia de pœna adulterii.
2 Adulterium eſſe furto gravius.
3 Primum Hyeruum ſtatuiſſe in adulteros.
4 Explicatur lex Draconis & Solonis.
4 Lex Lacedamon.
5 Thebanorum & Heracleenſium.
6 Platon. Cumaor. Gortin. &c.
7 Ægyptiorum & Romanorum.
8 Pœna varia a Romanis inflicta.
9 Germanorum & Neapolitan.
10 Locrenſ. & Parthorum.
11 Qui pœnam adulterii uſque in vitam extenderunt.
12 Sacra litera adulterium morte puniunt.
13 Reſponſio ad impunitatem Ioſephi.
14 Item ad locum Iohan. 8.
15 Reiicitur ſententia Scoti, adulteros liberantis a morte.
16 Explicatur lex Romuli.
17 Item lex XII. tabular.
18 Primos Romanorum adulteros morte nunquam puniviſſe.
19 Facilè ignoſcere peccatores peccatoribus.
20 Lex Iulia in adulteros.
21 Pœna adulterii ſub Tiberio.
22 An lex Iulia irroget pœnam capitis.
23 Qui ſequantur partem negativam.

 Qui-

Digitized by Google

24 *Quibusq; argumentis.*
25 *Argumentum contrarium ſolvitur.*
26 *An pœna adulterii fuerit Romanis arbitraria.*
27 *Quo tempore cœperint Impp. Romani adulteria primùm morte punire.*
28 *Utrum extremum ſupplicium ſit fœminis adulteris remittendum.*
29 *Mulieribus non licuit accuſare aut repudiare maritos.*
30 *Quod correctum eſt à Carolo V.*
31 *Pro cujus legis veritate diſputatur.*
32 *Vir & uxor judicantur ad paria.*
33 *Licet fœmina ſit fragilior & ſupponat falſum partum.*
34 *Non licet viro, quod non licet mulieri.*
35 *Qua pœna adulteros punierint Saxones.*
36 *Nimia mollities quorundam populorum.*
37 *In Italia.*
38 *Hiſpania.*
39 *Et Gallia.*
40 *Quid ſit adulterium.*
41 *Quid ſtuprum.*
42 *Diſſenſus legum & Canonum.*
43 *Adulterium à marito non committi de jure civili niſi in matremfamilias.*
44 *Qua de cauſa uxor nequeat maritum accuſare adulterii.*
45 *Neminem eſſe ſui thori violatorem, aut ſuæ uxoris adulterum.*
46 *Non committi adulterium, niſi cum maritata.*
47 *Qua ſententia legum civil. reprobatur.*
48 *Adulterium, duplex fornicatio Saxonibus.*
49 *Liberam perſonam cum uxorata committere adulterium etiam de jure civili.*
50 *Sed non maritum cum libera.*
51 *Quod repugnat inſtitutioni & fidei conjugali.*
52 *Nec non rationi legis divinæ.*
53 *Adulterium eſſe gravius furto.*
54 *Nec ullo boni publici prætextu excuſandum.*
55 *Quam ſeveriter fuerit à multis punitum.*
56 *Adulterium etiam bruta abhorrere.*
57 *In adult. quot concurrat lerna malorum.*
58 *Utpote furtum, Sacrileg. cædes, prodigalitas, &c.*
59 *Adulterum occidere marito per leges licet.*
60 *Opinio Canoniſtarum quorundam, qui adulterium levibus criminibus annumerant.*
61 *Rejicitur.*
62 *Adulterium eſſe deterius homicidio.*
63 *Reſpondetur ad argumentum Pontificis.*

1. DE hac enim quæſtione per omnes ætates variè ſancitum, & diſputatum fuit, *ut videre eſt apud Gell. lib. 10. noct. Att. c. 25.* Cal. Rhodig. *lib. 20. lect. Antiq. c. 25. Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 4. c. 1. Tiraquell. de ll. Conn. l. 13. Guido. de Fontani in collect. hiſt. Guibert. de dot. c. 6. n. 25. Brechæ. in com. ad conſuet. Turon. t. de doaire de femme noble art. 8. Tholoſ. lib. 36. Syntag. c. 6. n. 21. cum ſeqq. Menoch. caſ. 419. a. n. 10. ad n. 30. Perer. lib. 16.*
2. *Comm. in Daniel. Godofr. de amor. lib. 2. c. 3. Corraſ. Annot. 83. Arr. Tholoſ.* Nec immeritò conqueritur Alciat. *in l. prob. 42. de V. S.* quod hodie, in civitatibus malè inſtitutis, major ratio pecuniæ, quam morum habeatur, fureſque laqueo ſtrangulentur adulteri multentur pecunia, cum adulterium, tanquam probrum naturale, *ut in d. l. tradit Ulpianus*, gravius vindicari debeat furto, quod neceſſitas quandoque, & omnium rerum, ex jure primævo, communio, nec non conſuetudo multarum probè inſtitutarum gentium, excuſatum quadamtenus reddit, quemadmodum ex ordine præceptorum Decalogi etiam deducit Martyr, quando gladium ſiſti in præcepto: Non Mœchaberis, ſcribit, cum nec fur, nec falſarius ampliùs ad capitale ſupplicium rapiatur *in 2. Sam. 11.* Primum omnium in adulte-
3. ros ſtatuiſſe Hyettum virum Argivum, tradit Cæl. *d. c. 25.* Poſtquam Molurisin adulterio uxoris cæſus deprehenſus erat, & hinc tracta occaſione, Draconé apud

Adulterium gravius furto.

Prima pœna in adulteros.

Athenienſes ſimili ſeveritate adulteros proſecutum fuiſſe. Ulpianus enim in *l. quod ait lex. de adult.* refert Draconis & Solonis legem, quod liceat adulterum, 4. Draco. & Solon.
ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα, ut reſtituit Budæus, & ſequitur Covarr. *part. 2. matr. c. 7. §. 7. n. 3.* ſeu ut Haloand. illic & Alciat. *4. de Verb. ſign. poſt med.* ſecutus, ut ait, fidem Pand. Flor. ἐν ἔργῳ deprehenſum occidere. Id quod pariter colligitur ex *oratione Lyſiæ*, in qua de Eratoſthenis adulteri nece agitur, & *orat. Demoſth.* κατὰ νεαίρ. & de lege Solonis aſſeritur à Plutarch. *in Sol. Faber. 3. Semeſtr. c. 21.* Quia & Pauſanias *in Bœot.* apud Athenienſes adulterium ſcribit fuiſſe capitale, & Polyb. *lib. 2.* abſque dubio ex Græcorum lege loquitur, inquiens: *Si mœchus interficiatur, eſto impune.* Lacedæmone tamen Adulteris legem Lycurgus non tulerat, cujus rationem rogatus quidam ex Spartanis, id propterea à legiſlatore omiſſum reſpondit, 4. Lacedæmon.
quod apud ipſos adulteria committi eſſet impoſſibile. Urgente autem illo, & dicente, *Quid ſi committerentur? Tum*, inquit, *in crimine prehenſus bovem ſolvit tanta magnitudinis, qui ſupra Taurum exerto capite Taigetum bibat*, quod cum fieri non poſſe intelligeret, qui rogarat, ſimul conjicere inde debuit, fieri quoque non poſſe, ut adulter oriretur in ea Republic., in qua tam facilè uxores commodato petentibus ex lege dabantur. *Plutarch. in Lyc.* Nihil enim tale turpe fuit Spartæ, ut ait Ælian. *lib. 3. var.* imo honeſtum quendam virum multarunt Ephori, quod neminem ſe deteriorem amaret, cum forte amaſium ad meliorem frugem convertere potuiſſet. *Æl. lib. 3. c. 10.* Apud Thebanos & Heracleenſes parum rigidè animadverti ſolitum patet ex Ariſt. *5. polit. c. 6.* ubi Eurytionem Heracleæ, & Archiā 5. Thebanor. & Heracl.
Thebis per ſeditionem evertiſſe Rempubl. ſcribit, quod ob adulterium, durius quam leges ferrent, puniti fuiſſent. Alligati enim palo & ad Numellam publico riſui in foro expoſiti fuerant, quæ pœna manebat adulteras etiam apud Cumæos. 6. Cumæi.
Convictas enim ſuper lapide infami collocatas in medio foro, & meritis probris proſciſſas, probroſo aſino per vicos circumducebant. Gortinæi paulò ſecus lana Gortina.
coronatum adulterum per civitatem agebant. *Plutarch. in probl.* Nec Plato *lib. 8. de legib.* ulterius progreditur, quam ut infamiam irroget illi, qui ſua uxore non Plato.
contentus, ſemen, quod religiosè ſervare debuiſſet, meretricis aut pellicis gremio crediſiſſet. Sed Diogenes ex eadem oriundus patria, cum Didymum quendam adulterum eſſe audiiſſet, cenſebat hominem ſuſpendendum fuiſſe ex nomine. Diogen.
Frequens enim & multarum gentium conſuetudine recepta lex fuit, ut in ea parte quis lueret, in qua peccarit. Ægyptii adulteras naribus, adulteros virilitate multabant, illas, ne appeterentur, hos, ne appeterent amplius. *Diod. Sic. lib. 1. biblioth.* Romani eadem pertica ſolebant tractare in adulterio deprehenſos, quemadmodum Bibienus Carbonem Actienum, & Publius Cervinus Pontium caſtravit, quos inſectatur Horat. *lib. 1 Sat. 2.* dum ait: 7. Ægyptior. Roman.

Quin etiam illud
Accidit, ut quidam teſtes, caudamq; ſalacem
Demeteret ferro.

Et morem hunc reſpicit Pythias Terentiana, quando Chæream ob ſtupratam civem à fratre violentiſſimo colligatum miſeris modis, minitatur porrò paſſurum,

rum, quod mæchis fieri ſolet, *Quod*, inquit ipſa, *ego nunquam vidi fieri, neque velim*: *In Eunuch. act. 5. ſc. 5.* nec non Plautus, quando mæchum ita remittit domum, ut maneat ſemper *inteſtabilis* Oldrad. *conſ. ult.* & Julius Clar. *5. Recept ſent. §. fornicatio. n. 26* Judæis ob ſtuprum Chriſtianis illatum virilia amputari ſcribunt, licet

8. *Pœna varia Roman.* Caccialup. *in l. omnes populi. de juſt. & jur.* non aliter puniendum cenſeat Judæū, quam Chriſtianum. Quin etiam verberibus Ægyptii adulteros egerunt ad necem, *Diod. d. libr. 1.* quod & Romanis non diſplicuiſſe idem Horat. docet, inquiens:

Ille flagellis
Ad mortem cæſus.

quibus verbis Acron, Saluſtium Criſpum, Porphyrion C. Saluſtium tangi putat, quem Aſcon. Pedianus & Serv. *in illud Virgil. 6. Æn. Quinq; ob adulterium cæſi*, in adulterio Fauſtæ, filiæ Syllæ, deprehenſum ab Annio Milone flagellis cæſum refert.

9. *German. Neapolit.* Valer. *lib. 6 c. 1.* addit exempla plura. *Sempronius, inquit, Muſca C. Gallium deprehenſum in adulterio, flagellis cecidit. C. Menius Octavium nervis contudit. Carbo Actienus à Bibieno. Item Pontinus à P. Cernio deprehenſi caſtrati ſunt.* Apud Germanos, ait Tacit. *de morib. Germ. maritus acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo, ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla eſt venia.* Apud Neapolitanos quoque mulier publicè flagellatur, niſi maritus ex Zelo naſum ipſi præſciderit. *Franc. Vivius in tract. comm. opin. lib. 2. verb. Adulter n. 4.* Saleucus Locrenſis oculos effodi voluit adulteris, cujus filius cum ob adulterium ex patria lege damnandus eſſet, tota civitate ſupplicium honori parentis remittente, diviſa pœna inter ſe & filium, primus ſua obedientia docuit cives, leges non eſſe con-

10. vellendas. *Valer. lib. 6. c. 5. Ælian. lib. 12. c. 12.* In ipſam denique vitam ſupplicium

Parthor. &c. extenderunt, Parthi, qui nullum crimen gravius adulterio vindicabant, *Juſt. li. 41.* Arabes itē, *Strab. 16. Geogr.* & Aromatiferæ regionis incolæ, *Euſeb. de præp. Evang. lib. 6. c. 8.* qui capitis ſupplicium irrogabant, Tenedi, qui utriusque adulterio obnoxii corpora ſecuri dividebant, *ut refert Heraclid. in Polit.* quorum ſeveritatem

11. imitatus Aurelianus ſtupratorem hoſpitis diſtractis arboribus diſcerpſit, *Vopiſc. in Aurel.* & Macrinus adulterii reos junctis corporibus vivos incendit ſemper, *ut ait Capitol.* duosque milites, qui hoſpitis ancillæ vitium intulerant, vivis bobus inſeruit, exertis capitibus, ut colloqui unà poſſent, donec morerentur. *Capitol. in Macr* Julius item & Auguſtus Cæſares, ſuos libertos capite multarunt, quod ingenuas matresfamilias ſtupraſſent. *Sueton. in utrinq; vit.* Sed hæc profecta videntur ex diſciplina militari, qua pœnas exacerbari neceſſe eſt: Capitale verò ſupplicium fundamentum habet in ſacris literis *Levit. 20. Deut. 22. In hiſtor. Suſann.* item. *Ezech. 16. Iob. 8. Gen. 38.* ubi partim igne, partim lapidibus ex lege Moſis ani-

12. madverſum legitur in adulteras. *Perer. lib. 16. in Daniel.* Nec quicquam in contrarium probat captivitas Joſephi, quia non accuſabatur perpetrati, ſed captati adulterii tantum, & tamen in carcerem conjiciebatur, cum iis, qui ad necem deſti-

13. nati erant. Detinebat autem ipſum & avertebat gladium à capite immerente favor divinus, ut dicitur *Gen. 39.* ne via præcipiti ad ſupplicium deſtinatum raperetur.

retur, ut latè explicat Chryſoſt. *hom. 62. in Geneſ. ſicut à fratribus eum eripuit, ut de*
conſilio Ruben dimitteretur, de conſilio Iuda venderetur: Ita & nunc ſuperna Dei manus
Barbarum illum detinuit, ne in Iuſti cædem rueret. Quid enim aliud prohibuiſſet hoc eum
facere, cum intelligeret attentaſſe eum violare thorum ſuum? &c. Quin etiam Ægy-
ptiorum conſuetudo, divinæ legi præjudicium non crearet. Nec expiravit legum
harum ratio in novo teſtamento, quia Chriſtus ignovit adulteræ, *Ioh. 8.* Remiſſio
enim peccatorum non tollit officium magiſtratus. Volebat enim, ut qui immu-
nis à peccato eſſet, ex Phariſæis initium lapidandi faceret, quo reſponſo cum
conſcientias ſuas tangi ſentirent callidi ſcribæ & Phariſæi, quandoquidem, ait
Chriſtus, ille te condemnare verentur, ne ſimul in ſe ferant ſententiam, nec ego
te condemno, quia non veni judicare, quam poteſtatem magiſtratui relinquo, &
accuſare non poſſum, quippe teſtimoniis & ſcientia facti deſtitutus. Alias enim 14.
Ezech. 18. dicitur: *Qui vitiavit alterius conjugem, an ille vivat?* & *Hebr. 13. Scortatores*
& adulteros judicabit Dominus. Proverb. 6. Adulter vitam perducit in pernitiem, & fa-
mam in diſcrimen perpetuum. Unde ſolidè refutatur argumentum Scoti *4. diſt. 15.*
q. 3. ſic ratiocinantis: *Præcepto generali, de non occidendo, nemo detrahere poteſt, niſi*
qui præceptum edidit. At hic vetuit adulteras, capite plecti. Ioh. 8. Nam & major laborat
& minor. Quod enim de homicidio privato dictum fuit, ad ſupplicium publi-
cum malè accommodat, cum gladium magiſtratus fruſtrà non gerat: Et condo-
nationem culpæ Spiritualem, *Ioh. 8.* confundit cum connniventia & gratia Politi-
ca. Scoti tamen argumento ſubſcribit Vasque *lib. 1. controv. Illuſtr. c. 8. n. 49.*

Romanorum leges pro temporum & præſidum Reipubl. viciſſitudine mul- 15.
tifariam mutatæ inveniuntur. Nam Romuli legem in adulteras refert Halycar.
lib. 2. Plutarch. *in Rom* Gell. *lib. 10. c. 23.* Cato *in orat. de dote Manut. Bald. & Prattans*
in ll. Romul. l. 15. qua licet nefas eſſe ſanciat, ut mulier digito tangat maritum ad-
ulterum, tamen male Cujac. *lib. 6. obſ. 25.* & Martyr: *2. Sam. c. 11.* morte negant et-
iam adulteras à Romulo multatas fuiſſe, quia verbum *ζημιοῦν*, quo utitur Halyc. 16.
non tantum multare ſignificat, ſed & graviſſime corpore punire, ut notat Lipſ.
4. Annal. Tac. & Heig. *part. 2. q. 29. n. 41.* & Gellius *d. c. 23.* Verba legis profert ni-
mis aperta: *In adulterio uxorem tuam ſi deprehendiſſes, ſine judicio impunè necares.*
Sen. *contr. 24.* legem ſic proponit: *Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum*
utrumque interficiat, ſine fraude ſit. Decemviri porro in leges 12. tabul. ex Rep. A- 17.
thenienſ. tranſcripſerunt hanc: *Mœchum in adulterio deprehenſum necato*, ut eſt
apud Oldendorpium, & hoc datū fuit juſto dolori læſi mariti. De judiciis enim,
quæ data ſint & acta in adulteros, ab ætate legum 12. tabul. uſque ad Auguſti
tempora, rem incertam eſſe notat Ærod. *lib. 7. rer. judic. t. 1. c. 4.* Auguſtinus *lib. 3.*
de civit. Dei c. 5. teſtatur, antiquos Romanos, quamvis aliqua damnatione, nun- 18.
quam tamen morte puniiſſe adulteras, & Acron: *in illud Horat. Galba negabat. 1.*
Sat. 2. Galba dicebat non jure factum, ut teſtes amputarentur mœchis, quia primo adulte-
rii pœna pecuniaria erat, & certè Fabius Gurges aliquot matronas ex hoc crimine
pecunia donaſſe ſcribitur, *Liv. lib. 10.* quod Ærod. *d. c. 4.* exemplis eorum, qui ſtu-
pri & adulterii cauſam coram populo dixerunt, demonſtrat. Semper enim in-

venti

Digitized by Google

venti ſunt Galbæ JCti ſimiles, qui, quam alii pœnam jure inferri adulteris cenſebant, deteſtarentur ut iniquam proprio ſcilicet tergo metuentes, ut taxat Horat. *1. Satyr. & ibi explicant Acron, Porphyr. & Aſcenſ.* Nam & Auguſtus propterea legem Juliam, à ſe rogatam, ſegniùs executus creditur, quod lectos alienos permingere licentius, quam Imperatori fas fuiſſet, ſoleret. *Dion. & Suet. in Aug.* Sicut

19 *Furas parcere furibus.* tamen Sybarita quidam puerorum moderator *apud Ælian. libr. 14.* ficum, quem prohibuerat metu plagarum tolli à puero, victus cupidine, ipſe ſuſtulit & avidè abligurivit, aut ſicut Craſſus, avaritia nulli ſecundus, omnes avaros ſontico odio proſequebatur, *Plutarch. in Craſ.* & Cato, qui non obſcurè libertinæ aſſueſcebat, Manilium ſenatu movit, ob ſolum oſculum uxori laſciviùs impreſſum, *Plut. in Cat.* Ita Auguſtinus filiarum ſcortationes longè graviori ſupplicio proſecutus eſt, quam mos & mollities ejus temporis ferebat *Sen. 6. de benef. c. 23.* Legem quoque Juliam ex integro ſanxit, *ut ait Sueton. in Aug.* ſumtuariam, de adulteriis, de

20. *Lex Iulia.* pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus, ad quam procul dubio oculum intendit Horatius *lib. 4. Od. 5.* inquiens:

Culpari metuit fides.
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum edomuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ.
Culpam pœna premit comes.

Paulò poſt tamen Juvenalis *Sat. 2.* exclamat:

Ubi nunc lex Iulia? dormis?

Quia enim amara erat, atque *ut idem ait,*

Ipſis Veneri Martiq; timenda.

21. *Pœna ſub Tiberio.* Primorum Imperatorum, huic crimini nimiùm obnoxiorum incuriâ, indormivit, & priſtinus mos impunitatis reviviſcere cœpit. Nam Tiberius ipſe deprecatus eſt adulterii graviorem culpam, ne exemplo majorum à propinquis ſuis ultra ducenteſimum lapidem removerentur. *Tacit lib. 2. annal.* & Senatus gravibus decretis, *ut ait idem ibid.* libidinem fæminarum coërciturus, Labeonis uxorem, adulterii convictam in inſulam Seriphum abdidit. Gravem hanc pœnam vocat Tacitus, quia de cætero Tiberius propinquis reddebat poteſtatem animadvertendi in matronas proſtratæ pudicitiæ, more majorum, *Sueton. in Tiber. c. 35.* de quo ma-

22. *An lex Iulia irroget pœnã capitis.* jorum more, nihil nobis certi conſtare, vel ex legibus, vel ex hiſtoriis, paulò ante diximus, quemadmodum dubios quoque nos facit *§. Item lex Iulia Inſtit. de publ. jud.* utrum Auguſtus per legem Juliam pœnam capitis irrogarit adulteris, vel minus, quem nodum ne Accurſ. quidem ſolvit *in l. Sejo. de teſtib. & l. ſi quis viduam. de*

23. *Sententia negans.* *quæſtion.* Vero tamen propius videtur, ante & per l. Juliam, adeoque ut JCti in hac quæſtione loquuntur, de jure Pandectarum pœnam ſanguinis nunquam fuiſſe inflictam, quæ eſt opinio *Ioh. Fabr. Cujac. Hottom. Bald. in d. § Item lex Iulia. Item Hott. q. 23. Illuſt. Cujac. obſ. lib. 6. c. 11. lib. 20. c. 18. lib. 21. obſ. 17. Donell. ad l. transigere. n. 6. C. de transact. Conna. lib. 5. c. 7. num 3 Alciat 5 Parad. c. 8. Tiraq l. 12. Connub. Briſſon. lib. ad l. Iul. adult. c. 2. verb. qui ſtuprum adulteriumve. Cæſar. Coſta. lib. 1. ambig. cap. 36.*

c.36.Menoch.arb.jud.caſ.419.n.31.& ſeqq. Covar.part.2.de matrim.c.7.§ 7.n. 25. Martin Delrio ad l.tranſigere n.100.& ſeqq C.de tranſact.Heig part.2.q. 29.n.62. Petr. Fab. Semeſtr.lib.2.c.5.Lipſ.ad 4. Ann. Tac. Nam quoties præſupponitur in ff. Adulteris vitam non eſſe ademtam? Cur enim à teſtimonio ferendo repelleretur adulter, ſi in Rep.vivere ipſi non liceret? *l.ſcio.l.ex eo.de teſtibus.* cur milites adulterio contaminati repellerentur à ſignis, *l.qui cum uno.§ adulterii.ubi gl. de his, quib. & indign.* & cum infamia dimitterentur, *l.2.§ miles.de his,qui not infam.* ſicut Trajanus militem in hoc crimine deprehenſum ſtatim juramento ſolvit & turpiter dimiſit? *Plin.6.Epiſt.ad Cornel.* Cur adulteras abigeret lex ab honeſto matrimonio, ſi abigendæ potius eſſent à vita? *l.Claudius,ubi gl.de his,quib.ut indign.l.ſi quis viduam.de quaſt.* Diſertè Auguſtin.*3.de civit.Dei.c.5. Romani adulteras feminas, quamvis aliqua damnatione,nulla tamen morte plectebant.* Nec ſatis ponderis ineſt dicto §. *item lex Iulia,* quem in contrarium afferunt Corraſius *lib.2.Miſ.c.1.in fin.* Goddæ *ad l.101. n.4.de V.S.* quia loquitur de l.Julia, prout tum temporis acceſſionibus conſtitutionum Imperialium aucta erat & ampliata. Nam & puerorum ſtupratoribus ibidem dicitur ex l.Julia infligi pœna capitalis, cujus rei veſtigium nullibi comparet, ante *l.cum vir.C de adult.* Creſcentibus enim ſenſim delictis Imperatores ſupplicia irrogarunt graviora, adeò ut arbitrariam adulterii pœnam extitiſſe Menoch *d.caſ.419.n.46.* Mauſer. *t.de nupt inſt.§.ſi adverſ.verſ. continentur,* & partim etiam Godd. *ad l.interſtuprum 101.n.4.de V.S.* ſentiant, cum tamen ex deprecatione Tiberii *apud Tac. 2. annal.* certitudo pœnæ ſatis convincatur, ut etiam *ex l. ſi quis viduam.ff de quaſt.* & capitalem fuiſſe, conſtet *ex l.caſtitati. C. de adult.* quam Covarr. *d.§ 7.n.25.* interpretatur, attento jure Codicis, quia exilium, etiam perpetuum, capitale non dicitur, ut notat Igneus *in l.1. §. ultimum itaq; ſuppl. ad Syllan.* Eſto: Auguſtus ipſe aliquando capite plexuerit adulteros, *Apul.9. Metam.* Ex certis circumſtantiis augendum ſibi putavit ſupplicium, ſicut Proculum libertum mori coëgit, tum quia in dignitatem matrumfamilias, quas devotiùs revereri debuiſſet, gravius peccaverat, tum quia frequentius ad idem facinus redierat. *Sueton.in Aug.c.54.* Tiberius, etiam cum rigidè jus diceret, ultra relegationem non proceſſit, *Sueton in Tib c.35.Tacit.lib.2.annal.* Trajanus militem tantum turpiter dimiſit: *Plin.lib.6.Epiſt.* Macrinus milites bobus inſeruit, ut ſupra diximus, *ex capit.* ſed diſciplina militaris graviorem pœnam exigebat in milite, & præcipuè, qui non ſimpliciter, ſed in hoſpitis ancillam ſtuprum commiſerat, hoſpitiũque ſuum ingrato auſu conſcelerat, quæ cauſa conjecit Aurelianum quoque in ſeveritatem inſolitam, contra ſtupratorem hoſpitæ militem. *Vopiſc. in Aurel.* De Alexandri Severi ſententia dubium eſt, utrum, quæ de capitali pœna aſſumuntur *in d.l caſtitati. C ad l.Iul. de adult.* à compilatoribus ſint adjecta, vel ex ſcrinio ipſius Alexandri profecta. Primum enim Conſtãtinum temeratores nuptiarum gladio feriendos ſanxiſſe putat Briſſon. *in d.lib.ad l.Iul.de adult. in l. quamvis. la.2. C.eo.* cujus tamen poſtrema verba, quia non inveniuntur in Theodoſ Codice, unde conſtitutio extracta eſt, iterum à Treboniano aſſuta videntur. Jam tamen ante Conſtantinum, Dioclet. & Maximian. adulterium recenſuerunt inter ea crimi-

24. *Ejus ratione*

25.

26 *An pœna adult. fuerit arbitraria.*

27. *Quo tempore Romani cœperint adult. capite punire*

Digitized by Google

crimina, quæ ſanguinis pœnam ingerunt. *l. tranſigere.* C. *de tranſact.* & Hieron. ſuo tempore, adulterium capitale facit. *in Epiſt. ad* Innoc. de muliere ſepties icta. Natus autem eſt ſub Conſtantio Imperatore. Pœnam hanc in viris retinuit Juſtinianus, licet de muliere mitius ſtatuerit, quam virgis cæſam ablegat ad pœnitentiam in monaſterium. *Nov. 134. c. 10 §. ſi vero. Auth. ſed hodie.* C. *ad l. Jul. de adult. cui conſentit c. gaudemus. de divort.* Utrum verò rectè hoc ſit vel à Juſtiniano ſtatutum, vel à Canonibus receptum, obiter, priusquam pœnas pertexamus, placet contueri.

28. *Utrum extremum ſupplicium fæminu adulteru remittendũ.*

Nam Romulus prorſus contrarium olim ſtatuit, cujus legem repetit Gell. *lib. 10. c. 23. In adulterio, ſi uxorem tuam deprehendiſſes, ſine judicio impune necares: Illa te, ſi adulterares, digito non auderet tangere.* Et ſi definitionem adulterii ex lege civili metiri velimus, non dubium eſt, quin magis inclinet in legem Romuli, quam Juſtiniani, ut ex paulò poſt dicendis apparebit. Quin etiam, quod Romulus denegavit fæminis facultatem accuſandi maritos, quam conceſſit viris in fæminas,

29. *Mulieribus non licet repudiare virum.*

teſte Plutarch. in Rom. idem decretum habemus à Severo Antonino *in l. 1.* C. *ad l. Jul. de adult.* & repetitum à Conſtantino *in l. placet.* C. *Theod. de repud.* ubi ſancitur: Viro licere repudiare uxorem, ſed non uxori virum, quæ lex derivatur inde ab exorſis Romuli, *Plut. in Rom.* & conſentit cum ſacris literis, *Deut. 24. Malach. c. 2. Joſeph. 5. Ant. c. 9.* ubi conceditur viris, ut dimittant uxores, Mulieribus verò eandem factam eſſe poteſtatem nullibi legitur. *Cæl. Rod. lib. 28. antiq. lect. c. 16. Cujac. c. 9. de ſponſ. Alber. Gent. 6. de nupt. c. 21.* Ratio quoque reddi poteſt, ex reverentia, quã mulier debet viro, *l. 1 §. 7. de rei ux. act. l. 14. §. ult. ſolut. matrim. quemadm. dos pet.* In jus enim ſine venia vocari non poteſt, cui reverentia debetur. *l. generaliter. de in jus voc. c. Epiſc pus. 12. q. 2.* Verum ex ratione hac nihil convincitur, niſi ſine venia & juſſu prætoris non poſſe mulierem provolare ad accuſationem viri.

30. Nam hodie Carolus V. mulieribus quoque veniam & licentiam indulſit deferendi maritos criminaliter, & ad corporis pœnam infligendam accuſandi, *In conſtit. crim. c. 120.* & jam olim Auguſtinus *in qq. Vet. & Nov. teſt. q. 111.* à Juliano factam repudiandi poteſtatem mulieribus ſcribit, in dubio relinquens, an Didio, vel Apoſtatæ mutatio hæc legis Romuleæ aſſcribi debeat, de qua tamen re non opus eſt, ut ſcrupuloſè diſputetur, cum jam filia Ciceronis irato viro, *Cic. 14. fam. 13.* & ſoror Triarii, nuptura Bruto, marito è provincia venienti, nuncium remiſerit, *Cic. 8. famil. 7.* quod colligere licet etiam ex illo Martialis: *Menſe novo Juni veterem Proculeja maritum Deſeris, atq; jubes, res ſibi habere ſuas.* Alber. item Gentil. *6. de nupt. c. 21.* in mul-

31. tis legibus ff. repudiantium mulierum mentionem fieri notat. *l. 42. de jud. l. 57. de don. int. vir & uxo. l. 24. 38. ſol. matrimon.* & Scipio idem uſu receptum in Anglia oſtendit ex repudio, quod Cunhildis Henrico regi miſit ob adulterium. *libr. 3. de don. inter vir. c. 21. ex Malmesb. lib. 11. c 12.* Theodoſius parem poteſtatem repudiandi conceſſit fæminæ, *l. conſenſus.* C. *de repud.* quæ conceditur viro à Conſtantino, & id quidem magis ad mentem ſacræ ſcripturæ & ſententiam Canonum, quia vir & uxor judicantur ad paria, & adulterium in utroq; ſexu pari ratione damnatur. *c. Chriſtiana religio. 32. q. 5.* Nec viro licet, quod mulieri non licet. *c. nemo. 32.*

Digitized by Google

qu.4. Apoſtolus cum dixiſſet, *Vxorem non habere poteſtatem ſui corporis*, ſtatim ſubdit: *nec vir ſui poteſtatem habet, ſed uxor. 1. Cor. 7.* Chriſtus æſtimat adulterium ex eo, 32.
quod adulter ſeparet ſe à carne, cui Deus ipſum implicuit, *Matth. 19. Marc. 10.* Atqui tam ſolvit unionem hanc maritus, quando à fide conjugali abſcedit, quam quando mulier alienum admittit, *ut docent Scholaſt. 4. ſent. diſt. 35. Hier. ad Ocean. de Fabiol. Auguſt lib. 2 de adult. conj. ad Pollent. cap. 8.* Moſes diſertè ait: *Deut. 22. Lev. 20. Si quis adulterium perpetraverit cum uxore proximi ſui, moriantur ambo, adulter & adultera*, quo fortaſſe reſpexit Mauritius Elector Saxon. quando pari pœna proſecutus eſt maritum & uxorem in adulterio deprehenſos, *part. 4. n. 19.* cum Landrecht *lib. 2. ar. 13.* mulieres Virgis tantum cæderet, & Scabini Lipſenſes, deficientibus monaſteriis, in quæ detruderentur, in exilium mitterent. *Rubr.* von allerley ſtraffen vnd pein. *t.* vom Ehebruch *cum ſeqq. poſt fin. prot. Chiliani.* Eſto mulier 33.
gravius peccet in familiam & maritum, cui præterquam quod fidem frangat, ſupponit alienum hæredem, quam rationem tangit Papinianus in definiendo adulterio, tanti tamen is exceſſus non eſt, ut virum à pari pœna excuſet, quia pœna adulteris non infligitur, propter ſuppoſitum partum, ſed propter ſacrilegam perfidiam, & injuriam, culeo & ſerpente dignam, quâ contra datam fidem alter conjugum alteri ſe ſuffuratur, & ſubdolè ſe transfert ad alienam impuram carnem. Nec mulieres excuſat, quod præ fragilitate ſexus, minus ſint ſcientes legũ, & facilè ſeducantur. Nam, ubi agitur de jure divino & naturali, contra quæ peccat adulterium, *l. probrum, ibi Alciat. de V. S.* nulla valet excuſatio, quæ ex ignorantia petitur aut imbecillitate. Proinde, licet repudia viris permiſſa ſint in ſolatium miſerarum mulierũ, quarum ſub iniquo imperio nimis dura foret conditio, niſi dimitti poſſent, poſtquam faſtidium viris creare cœperunt, tamen in cæteris, tantum abeſt, ut mulier propter fragilitatem ſexus, aut vir propter dignitatem in atroci delicto, alter præ altero excuſari poſſint, ut vir potius, quia eſt caput mulieris, exemplo ipſi prælucere debeat, quod Auguſtinus probat dicto Antonini: *Iniquum eſſe, ut viri exigant à mulieribus fidem, quam ipſi præſtare nolint. l. ſi* 34.
uxor. 13. §. judex ad l. Iul. de adult. & Seneca dicit: *Scis improbum eſſe, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum. Epiſt. 94. paulò poſt princ.* Chryſoſt. *1. Cor hom. 19. In aliis gaudeat vir prærogativa, in pudicitia minus.* Auguſt. *c. 2. 32. q 6. Si dicturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris. Quales vultis eas invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis juvenis eſt, qui non caſtam velit ducere uxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret. Intactam quæris? intactus eſto.* Simplic. *in com. Enchir. Epict. Iuſtum eſt, ut caſtitatis fides, quam maritus ab uxore ſtipulatur, etiam uxori viciſſim à marito ſervetur.* Ambroſ. *lib. 1. de Abrah. c. 4. Nemo blandiatur ſibi de legibus hominum: nempe quæ mitius agunt cum marito fidem frangente, quam cum adultera uxore.* Egimus de pœnis adulterii, quæ uſu receptæ fuerunt multis gentibus & præcipuè Romanis: ſupereſt, ut priusquam legem divinam & Codicis confirmemus, hodierna quoque, quæ apud nonnullas nationes in uſu ſunt, ſupplicia conſideremus. Saxones retinuerunt in viris gladium, in mulieribus fuſtigationem, ſubſtituta relegatione in locum detruſionis in monaſteriũ, *lib. 2.* Landrecht 35.
art. 13.

Non licet viro quod non licet mulieri.

Digitized by Google

art.13. Weichbild. *t.* von allerley vbelthat vnnd derſelben ſtraffen / Erſtlich von
Ehebruch. *paulo poſt princ. ſentent. Lipſenſ. poſt ſpec. Saxon. & poſt finem proceſſ. Chi-
lian. t.* vom Ehebruch. *Fachſ. poſt ſpec. Sax. t.* von peinlichen ſtraffen. *Weſenb. ff. ad
ad l. Iul. adult. n.18. Beuſt part.2. de matri. c.18. & 19. Rauchdorn. proc. crim. t de Adult.
Heig. part.2. q.29. n.72. Mauſer inſt. de nupt. ad §. penult verb. continentur Schneidevv. de
nupt. part.4. n.25.26. Mod. Piſtor. conſ.3. n.65. & ſeq.* Mauritius verò Elector in novis
conſtitutionibus, præter alia, dum diſcrimen tollit, inter conjugatos & ſolutos,
mitius quoque definit plectere mulieres, *part.4. Conſt.19. & ibi Dan. Moller.* Caro-
36. *German.* lus V. *in conſt. crim. c.120.* ad prædeceſſorum leges Judices remittit. In inferiori Sa-
xonia, fœdus maritale, à neutra parte, abſque periculo capitis violatus, & in eo
imitantur, quò antiquiorem, eò laudabiliorem Germanorum morem, à Tacito
in lib. de mor. Germ. deſcriptum: Petrus tamen de Ravenn. *in Alphab.* in Aleman-
nia ſcribit adulterum non puniri pœna capitis, & Bavari quidem Argentinen-
ſes, Tyrolenſes, ut plurimum pecunia crimen tam fœdum expiari ſinunt, *Heig. d.
q.29. n.75.* quæ lenitas etiam Genevenſes pervaſerat, ac neſcio an prorſus corre-
cta ſit, licet legem capitis latam aſſerat Beza *in tract. de repud.* Lubecenſes nimis
molliter prima vice deprehenſum maritum cum maritata 60. marcis, id eſt, 30.
thaleris multant: ſecundâ relegant aut exponunt ad patibulum, &c. *lib.4. t.6.
37. *Ital.* art.2.* Italorum ſtatuta pro varietate urbium & regionum varias pœnas infli-
gunt, ſed quæ maxima ex parte deſinant in multam. Bononienſes & Peruſini
ducentis libris, *Barbat. conſ.63. col.1. lib.4. Corneus conſ.114. col.1.* Patavini quingen-
tis, *Menoch. arb jud caſ 419. n.86.* Florentini mille. *Barbat. conſ.87. col.5. lib.3.* adul-
teros multant. Neapolitani adulteram publicè flagellant, *Viv. libr.2. comm. opin.
Adulteri. n.4.* ut & Mediolanenſes, qui interdum, pro qualitate facti, exilium ſu-
peraddunt ex arbitrio judicum. *Jul. Clar.5. rec. ſent. §. adulterium.* Nec mirum, ſi
tam levi bracchio tractent hoc ſcelus Itali, cum Alexander III. illud inter levio-
38. *Hiſpan.* ra & minoris momenti crimina repoſuerit. *c. at ſi cleric. §.1. de jud.* Apud Hiſpa-
nos ex legibus Regiis *l.1. t. de adult. lib.4. For. & l.2. t.15. lib.8. Ordin. l.80. Taur.* accu-
ſati & convicti à marito adulter & adultera, per ſententiam condemnantur qui-
dem, ſed mariti arbitrio committuntur, ut eos aut occidat, aut ex indulgentia di-
mittat. Nec tum adulteri cæde peccare maritum, quia tutus eſt autoritate legis
& juſſu magiſtratus, diſputant Medin. *de reſtit. q.3. cauſ.4. Covarr. d. §.7. num.27.*
39. *Gallor.* Apud Gallos non tantum non magno vitio, ſed ingenioſæ quoque laudi duci
adulteria teſtantur, quos hujus rei teſtes citat Clarus *in d. § adulterium.* Nimirum
Petr Faber *in §. ex ſcripto. inſt de jur. nat gent. & civ. in l.1. C. quæ ſit longa conſ.* Gui-
lielm. Benedict. *in c. Raynutius. verb. cuidam Petro n.62. de teſt.* Sylv. nupt. *lib.1. n.90.*
Sexaginta enim ſolidis multari adulterum idem teſtatur: Guido *q.206.* centum
in urbe Gratianopolitana, Cravetta decem tantum. *in conſil.137. n.10.* Et licet Cu-
riæ coactæ fuerint ad graviores progredi pœnas, ut contrâ obiiciunt, quibus
prædictorum teſtimonium non placet, Tiraq. *l.13. Connub n.8.* Ant. Guibert. *de
dotib c.6. n 25.* Boer. *deciſ.97* Corraſ. *in Arreſt. Thol annot.83.* tamen vix ultra virgas
proceſſerunt. Nam ſervus, quem ſuſpenſum refert Pap. *lib.22. t.9. Art.4.* gravius

extra

extra ordinem ex eadem ratione puniri debuit, qua Auguſtum ſuprà dixi intendiſſe pœnam Proculo liberto, & Aurelianum, Macrinumve militi. Non ſolùm enim matronam, ſed & hoſpitam ſuam vitiaverat, quod facinus eò erat deterius, quò plus reverentiæ debuerat Dominæ, & minus in Heri thorum quid committere.

Ut igitur ex tot opinionum, legum & conſuetudinum varietate, certi quid 40. *Quid ſit adulterium.*
deducamus, certò præfiniendum eſt & præcognoſcendum à principio, quid per adulterium propriè intelligamus. Lex Julia ſtuprum & adulterium promiſcuè & indifferenter accipit, *l. inter liberos.* 6. § 1. *ad l. Jul. de adult. l. inter ſtuprum* 101. *de V. S.* & Budæus infinitis teſtimoniis probat: ſtuprum plerumque poni pro adulterio, genus pro ſpecie, quia omne adulterium ſtuprum eſt, ſed non contra. *Clar.* § *ſtuprum.* § *fornicatio.* § *adulterium lib.* 5. Stuprum enim propriè in viduam, aut vir- 41. *Stuprum.*
ginem, *d. l.* 6. § 1. *l. ſtuprum. ad l. Jul. adult. l. Eum qui* 18. *C. Eod. d. l.* 101. *de V. S. l. penult. de concub.* quia, *Quis homo unquam pro mœcho vidit in domo meretricia prebendi quenquã*, ut ait Terentianus Parmeno, *in Eun. act.* 5. eò, quod virginitas, quæ imminuitur ſtupro, deflorari non poſſit in meretrice, ubi nulla eſt, *l. palam de rit. nupt.* & denique in puerum committitur. *l.* 1. § *qui puero. de extr. crim* §. Item lex Iul. *inſtit. de publ. jud.* Adulterium verò in nuptam, modò honeſtè & non meretricio more vivat. *d. l.* 6. § 1. *d. l.* 101. *in pr. d. l. ſtuprum. l. fugitivus.* 225. *de V. S. l.* 22. 29. 33. *C. ad l. Jul. de adult.* nec de ea re ullum dubium eſt, ſed quia JCti adulterium tantum definiunt per violationem alterius thori, & Tryphon. *in d. l. fugitivus*, adulterum eſſe dicit, 42. *Diſſenſus LL. & C.*
qui matremfamilias alterius corrumpat, aliter neceſſum eſt ſentiant de adulterio, quam Canones & ſacræ literæ, quicquid contradicere velit Menoch. *arb jud. caſ.* 420. *n.* 108. *& ſeq* Secundum leges civiles enim adulterium nunquam committitur reſpectu viri, ſive conjugatus ſit, ſive minus, ſed reſpectu uxoris tantum. Si enim conjugatus rem habeat, cum virgine, vel vidua, vel meretrice, quia alterius thorum (Thorus enim, ut domicilium, ſoli viro aſſcribitur *l. mulierem.* 5. *de rit. nupt. l. cum in te.* 6. *C. de donat. aut. nupt.*) non aſcendit, unde Feſtus, derivat ad- 43
ulterium, *lib.* 1. quaſi *ad alterius thorum acceſſionem*, nec *matremfamilias corrumpit*, *Adulterium non committitur niſi in matremfam de jure civili.*
ut ait Tryphon. *d. l.* 225. nec partum ex altero conceptum ſupponit, unde Papinianus adulterium deducit. *l.* 6. § 1. *ad l. Jul. adult.* propriè ſecundum jus civile adulterium non committit, cui conſentit lex Romuli *apud Gell. lib.* 10. *c.* 23. & Anto. Faber *in Juriſpr. Pap. t* 9. *princ.* 3. *Illat.* 25. hinc reddit rationem legis 1. *C. de adult.* in 44.
qua prohibetur mulier virum accuſare adulterii. Sed, ejus rei alia ratio melior *Ratio legis* 1. *C. de adult.*
paulò ante fuit aſſignata *Cyn. in l* 1. *C. adult. Tiraq. l.* 1. *C. in num.* 41. *& ſeq.* Nam ſi propterea mulier prohibetur accuſare maritum, quia is adulterium adulterando non committit, cur mulier tantum, & non quævis perſona prohibetur eum deferre? Deinde accuſari ſaltem poſſet, ſi cum maritata rem habuiſſet, quia ejus reſpectu etiam ex jure civili adulterat, alienum thorum accedendo. Deniq; Cato in l Romuli expreſsè dicit: *Virum quidem adulterare, ſed nihilominus digito ab uxore non tangendum.* Nec refert ſi excipias cum Azone *in ſum. C de adult.* maritum 45. *Nemo ſuam uxorem adulterare dicitur.*
quoque, dum ſolutam accedit, thorum violare, ſed ſuum. Nam adulterium de

Ii 3 nomi-

nominat Feſtus non ad ſuum, ſed ad alterius thorum acceſſum, *adde c. lex illa. 36. q. 1. c. non mœchaberis, 32. q. 5.* & Papinianus nomen componi ait: *propter partum ex altero conceptum. d. l. 6. §. 1. de adult.* Quin etiam in propriam uxorem nemo magis adulterium, quam rerum ſuarum furtum committere poteſt. μοιχεύει οὐδεὶς ait Ariſt *5. Eth. c. 11.* τὴν ἑαυτοῦ, οὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον, οὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ. & in ſumma, nemo poteſt ſibi ipſi injurius eſſe, etiam dum manus ſibi violentas infert, niſi diſtinguas, inter animum & corpus, aut injuriam hanc dicas redundare in totam Rempubl. *d. c. 11. in pr. & fin.* Ambroſius quidem *lib. de Philoſ.* vocat uxoris adulterum, *qui in uſu conjugali verecundiæ & honeſtatis nullam rationem habet*, & Hieron ait: *1. contr. Iovin. c. 5. Adulter eſt in ſuam uxorem maritus ardentior*, ſed dubium non eſt, quin loquantur Metaphoricè & ſimilem adultero ſtatuere velint

46. maritum laſcivum & uxoris pudore ad libidinem abutentem. Propriè enim ad-

Non eſſe adulteriū, niſi cū maritata. ulterium non perpetrari, niſi in alienam matremfamilias ex ſupra citatis legibus patet, & aſſeritur à Cyno & Dd. *ad l. 1. à Salycet. ac aliis ad l. Eum, qui duas C. de adult. Azon in ſum. C. Eod. Mauſer. § ſi adverſus. inſt. de nupt. Ang. Aretin. in §. noviſſimè. inſt. de publ. jud. Alciat. Forner. Brech. Godd. n. 10. ad l. interſtuprum 101. de V. S. Cujac. ad t. C. ad l. Iul. adult Weſenb. in parat. ff. ad l. Iul. adult n. 4. & ſeq. Clar. in d. §. adulterium. num. 2. Placa de delict. c. 41. n. 35. Gryll de pœn. omnif. coit. lib 3. § 6. n. 12. Anton. Fab. Iuriſp. Papin. t. de nupt. princ. 3. Illat. ult. Heig. part. 2. q. 29. n. 8. 9. Socin. ſen conſ. 148. lib. 1. Roland. conſ. 74. n. 12. lib. 1. Dec. conſ. 311. col. 2. Eberhard. conſ. 179. n. 24* ita ut maritus, etiamſi fidei ſymbolum frangat, adulter tamen prius dici non poſſit, quam ſi rem habuerit cum maritata, reſpectu cujus adulterii labes oboritur.

47. Sed hic videtur iterum dicendum cum Hieronymo. *in Epiſt. ad Ocean. Aliæ*

Reprobatur ſententia legum civil. *ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit.* Nec enim dubium eſt, quin gravius peccet uxoratus, qui cum maritata, quam qui cū ſoluta rem habet, *Clar. d. §. adulterium n. 2.* quia injuriam facit maritatæ viro, & mulieri cauſam præbet non ſimplicis fornicationis, ſed adulterii, unde hoc cri-

48. men Saxo vocat, Oberhureren, *ut eſt gl. Landrecht lib. 2. art. 13. verb.* vnd die Ober-

Oberhureren. hureren. *Mauſ. d. §. ſi adverſus. inſt. de nupt. Beuſt. de matrim. part. 2. c. 27. Sneidevv. part. 4. de nupt. n. 26.* quod ſolum pro completo adulterio accipiunt ſtatuta Lubecenſ. *lib. 4. t. 6. art. 2. & 3.* Cæterum & is adulterii reus eſt, qui, licet uxoratus non ſit, uxorem tamen alterius ſtuprat, contrà quàm ſentit gl. *in d. art. 13. gl. & Salyc. in rubr. & l. 1. C. de adult. Mauſer. & Sneidevv. d. loc.* quia nova conſtitutio Electoris Sa-

49. xoniæ, *part. 4. conſt. 19.* eundem comprehendit, & de jure civili, quia violat alte-

Liber cum uxorata cōmittit adulterium. rius matremfamilias & partum alienum ſupponit, non poteſt adulterii reatum effugere. Solum uxoratum, ſi ſolutæ ſe miſceat, excipit Papinianus, & id rectè etiam ſecundum ſacras literas fieri diſputat Heigius *d. q. 29. à n. 8. ad n. 19.* licet prædicta *conſt. 19.* prorſus contrarium ſanciat & idem placeat Theologis, Canoni-

50. bus, & quibuſdam ex JCtis. *gl. in fi. ad l. 1. C. ad l. Iul. de adult. Menoch. caſ. 420. n. 108.*

Non maritus cum libera de jure civili. *arbitr. jud. Godd. ad l. 101. n. 10. de V. S. Beuſt. c. 17. & 18. part. 2. Matrim. Blaſ. Monner. de matrim. c. 5 Weſenb. in parat. ff. d. t. n. 18.* *Canones, qui repugnant, c. non mœchaberis. 23. q. 5. c. nemo ſibi blandiatur. c. dicat. 32. q. 4. c. non mœchaberis. 32. q. 6. c. transmiſſæ, ubi*

Panorm.

Panorm.de eo,qui cogn.conſang.ux.Petr.Mart.in 2.Sam.c.11.Zanch.de conjug.c.3.th.3. Wolffgang.Muſcul.in præc.7.Decal.De Chryſoſtomi.ex com.Ep.ad Theſſal. Auguſti.ex c. 18.de fid.& bon.oper.de bon.conj.cap.4. Hieron.& aliorum ſententiis, operoſè referendis non eſt,ut ſim ſollicitus,cum eorum verba legantur inter Canones. Rationem traho ex 51.
verbis Chriſti, qui mæchari dicit eum, qui ſeparat carnem à Deo conjunctam. *Quod refutatur.*
Matth.5.& 19. Marc.10. Tam autem eam ſeparat conjugatus, etiamſi ſcorto tantùm aut virgini ſe agglutinet,quam ſi ad alienam tranſeat uxorem. Auguſtinus *c.4.de bon.conj.*ait: *Adulterium eſſe violationem fidei conjugalis,& paulò poſt: eſſe concubitum contra pactum conjugale,*& hinc infert: *Cum vir ad alienam accedit uxorem,ſive ſit libera,ſive conjuncta, adulterium committitur ab eo, qui maritus eſt.* Lactantius probè definit adulteram: *lib.6.c.23. quæ compagem corporis in diverſa traxerit*, ſicut Alcumena ſinceritatem fidei ſuæ è contrario hinc probat: *Ut mihi extra te unum mortalis nemo corpus corpore contigit, quo me impudicam faceret. A.2.in Amph.Plaut.* Non minus autem ſolvit compagem vir ad ſcortum prolapſus, quam uxor, ad adulterum, & proinde & hanc ſpeciem ſub adulterio comprehendimus, cujus pœnam hîc ſtatuimus capitalem,& quidem ita, ut *ex l. tranſigere. C. de tranſact.L. caſtitati.l.quamvis C de adult.*gladius & pœna ſanguinis irroganda ſit.

Nam licet lex forenſis Judæorum,expiraverit cum Republ.ut Ceremonia- 52.
lis,cum templo: tamen,quando ratio generalis aſſignatur, *ut Lev.20.& Deut.22.* *Ratio ex lege divina.*
vigente ratione,vigere legem ipſam neceſſe eſt. Vult autem, adulterum morte plectendum eſſe,quia injuria affecit domum proximi, *Deut.22.v.24.* adulteram, quia fregit fidem,& volens admiſit adulterum. *ibid.* Si enim putamus, furtum capite à nobis jure plecti poſſe, quod nullo ſacræ ſcripturæ ſuffragio licet, qua oſcitantia ſinimus evaneſcere pœnam capitalem in eo crimine, quod furto tantò gravius cenſet Hieron. *in Amos,* quantò impenſius quiſque uxores, quum res 53.
cæteras amat,& æquiori animo fert,rerum ſuarum jacturam, quam ſtuprum u- *Adulterium gravius furto.*
xoris? *Furtum,quod neceſſitas ſæpe imperat,* ait Salomon. *Prover.6.non tam eſt propudioſum,& ſi detegatur, expiatur ſeptuplo.Sed qui adulterium perpetrat, ſtultus eſt,& vitam perducit in pernitiem,& maculam plagamq́; ſibi contrahit indelebilem.* An juſtiores rerum Cenſores nos æſtimamus,quam Deum ipſum,qui cum furtum à capitali ſupplicio exemerit,& eidem adulterium ſubjecerit, nos verſis pœnis adulteros pecunia,fures capite multamus? Hoc eſt:

Scutica dignum horribili ſectamur flagello. ſed adſit
Regula,peccatis quæ pœnas irroget æquas, *Horat.1.Sat.3.*

quam quidem regulam,ſi ex gravitate pœnæ æſtimare velimus,non dubium eſt, quin ſacræ literæ adulterium deteriori loco habeant,quam furtum. *Omne enim peccatum,*ait Paulus. *1.Cor.6. quod homo committit, extra corpus eſt: qui autem ſcortatur,in corpus ſuum peccat,* quia, cum ex ſcorto & ſcortatore fiat unum corpus, *ut ibid.docet Apoſtolus,* non poteſt non corpus ſuum intimè & medullitus defœdare, qui illud confundit cum impuro ſcorti ſanguine. Licet enim tam furtum,quam adulterium probrum eſſe naturâ turpe, affirmet Ulpian. *l. probrum 42.de V.S.* & ibi confirmet Accurſ. ex eo, quod utrumque Decalogo ſit interdictum, tamen

Alciat.

nominat Feſtus non ad ſuum, ſed ad alterius thorum acceſſum, *adde c. lex illa. 36. q. 1. c. non machaberis, 32. q. 5.* & Papinianus nomen componi ait: *propter partum ex altero conceptum. d. l. 6. §. 1. de adult.* Quin etiam in propriam uxorem nemo magis adulterium, quam rerum ſuarum furtum committere poteſt. μοιχεύει οὐδεὶς ait Ariſt *5. Eth. c. 11.* τὴν ἑαυτοῦ, οὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον, οὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ. & in ſumma, nemo poteſt ſibi ipſi injurius eſſe, etiam dum manus ſibi violentas infert, niſi diſtinguas, inter animum & corpus, aut injuriam hanc dicas redundare in totam Rempubl. *d. c. 11. in pr. & fin.* Ambroſius quidem *lib. de Philoſ.* vocat uxoris adulterum, *qui in uſu conjugali verecundiæ & honeſtatis nullam rationem habet,* & Hieron ait: *1. contr. Iovin. c. 5. Adulter eſt in ſuam uxorem maritus ardentior,* ſed dubium non eſt, quin loquantur Metaphoricè & ſimilem adultero ſtatuere velint
46. *Non eſſe adulteriũ, niſi cũ maritata.* maritum laſcivum & uxoris pudore ad libidinem abutentem. Propriè enim adulterium non perpetrari, niſi in alienam matremfamilias ex ſupra citatis legibus patet, & aſſeritur à Cyno & Dd. *ad l. 1. à Salycet. ac aliis ad l. Eum, qui duas C. de adult. Azon in ſum. C. Eod. Mauſer. § ſi adverſus. inſt. de nupt. Ang. Aretin. in §. noviſſimè. inſt. de publ. jud. Alciat. Forner. Brech. Godd. n. 10. ad l. inter ſtuprum 101. de V. S. Cujac. ad t. C. ad l. Iul. adult. Weſenb. in parat. ff. ad l. Iul. adult n. 4. & ſeq. Clar. in d. §. adulterium. num. 2. Placa de delict. c. 41. n. 35. Gryll de pœn. omnif. coit. lib. 3. § 5. n. 12. Anton. Fab. Iuriſp. Papin. t. de nupt. princ. 3. Illat. ult. Heig. part. 2. q. 29. n. 8. 9. Socin. ſen conſ. 148. lib. 1. Roland. conſ. 74. n. 12. lib. 1. Dec. conſ. 311. col. 2. Eberhard. conſ. 179. n. 24* ita ut maritus, etiamſi fidei ſymbolum frangat, adulter tamen prius dici non poſſit, quam ſi rem habuerit cum maritata, reſpectu cujus adulterii labes oboritur.

47. *Reprobatur ſententia legum civil.* Sed hic videtur iterum dicendum cum Hieronymo. *in Epiſt. ad Ocean. Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit.* Nec enim dubium eſt, quin gravius peccet uxoratus, qui cum maritata, quam qui cũ ſoluta rem habet, *Clar. d. §. adulterium. n. 2.* quia injuriam facit maritatæ viro, & mulieri cauſam præbet non ſimplicis fornicationis, ſed adulterii, unde hoc cri-
48. **Oberhureren.** men Saxo vocat, Oberhureren/ *ut eſt gl.* Landrecht *lib. 2. art. 13. verb.* vnd die Oberhureren. *Mauſ. d. §. ſi adverſus. inſt. de nupt. Beuſt. de matrim. part. 2. c. 27. Sneidevv. part. 4. de nupt. n. 26.* quod ſolum pro completo adulterio accipiunt ſtatuta Lubecenſ. *lib. 4. t. 6. art. 2. & 3.* Cæterum & is adulterii reus eſt, qui, licet uxoratus non ſit, uxorem tamen alterius ſtuprat, contrà quàm ſentit gl. *in d. art. 13. gl. & Salyc. in rubr. & l. 1. C. de adult. Mauſer. & Sneidevv. d. loc.* quia nova conſtitutio Electoris Saxoniæ, *part. 4. conſt. 19.* eundem comprehendit, & de jure civili, quia violat alte-
49. *Liber cum uxorata cõmittit adulterium.* rius matremfamilias & partum alienum ſupponit, non poteſt adulterii reatum effugere. Solum uxoratum, ſi ſolutæ ſe miſceat, excipit Papinianus, & id rectè etiam ſecundum ſacras literas fieri diſputat Heigius *d. q. 29. à n. 8. ad n. 19.* licet prædicta *conſt. 19.* prorſus contrarium ſanciat & idem placeat Theologis, Canoni-
50. *Non maritus cum libera de jure civili.* bus, & quibusdam ex JCtis. *gl. in fi. ad l. 1. C. ad l. Iul. de adult. Menoch. caſ. 420. n. 108. arbitr. jud. Godd. ad l. 101. n. 10. de V. S. Beuſt. c. 17. & 18. part. 2. Matrim. Blaſ. Menner. de matrim. c. 5 Weſenb. in parat. ff. d. t. n. 18. Canones, qui repugnant, c. non mœchaberis. 23. q. 5. c. nemo ſibi blandiatur. c. dicat. 32. q. 4. c. non mœchaberis. 32. q. 6. c. transmiſſæ, ubi*

Panorm.de eo,qui cogn.conſang.ux.Petr.Mart.in 2.Sam.c.11.Zanch.de conjug.c.3.th.3. Wolffgang.Muſcul.in præc.7.Decal.De Chryſoſtomi.ex com. Ep. ad Theſſal. Auguſti.ex c. 18.de fid.& bon.oper.de bon.conj.cap. 4. Hieron. & aliorum ſententiis, operosè referendis non eſt,ut ſim ſollicitus,cum eorum verba legantur inter Canones. Rationem traho ex 51.
verbis Chriſti, qui mœchari dicit eum, qui ſeparat carnem à Deo conjunctam. *Quod refutatur.* *Matth.5. & 19. Marc.10.* Tam autem eam ſeparat conjugatus, etiamſi ſcorto tantùm aut virgini ſe agglutinet,quam ſi ad alienam transeat uxorem. Auguſtinus *c.4.de bon.conj.*ait: *Adulterium eſſe violationem fidei conjugalis,& paulò poſt: eſſe concubitum contra pactum conjugale,*& hinc infert: *Cum vir ad alienam accedit uxorem,ſive ſit libera,ſive conjuncta, adulterium committitur ab eo, qui maritus eſt.* Lactantius probè definit adulteram: *lib.6.c.23. quæ compagem corporis in diverſa traxerit*, ſicut Alcumena ſinceritatem fidei ſuæ è contrario hinc probat: *Ut mihi extra te unum mortalis nemo corpus corpore contigit, quo me impudicam faceret. A. 2. in Amph. Plaut.* Non minus autem ſolvit compagem vir ad ſcortum prolapſus, quam uxor, ad adulterum, & proinde & hanc ſpeciem ſub adulterio comprehendimus, cujus pœnam hîc ſtatuimus capitalem,& quidem ita, ut *ex l. transſigere. C. de transact.l. caſtitati.l.quamvis* C *de adult.*gladius & pœna ſanguinis irroganda ſit.

Nam licet lex forenſis Judæorum, expiraverit cum Republ.ut Ceremonialis,cum templo: tamen,quando ratio generalis aſſignatur, *ut Lev.20. & Deut.22.* 52. *Ratio ex lege divina.*
vigente ratione,vigere legem ipſam neceſſe eſt. Vult autem, adulterum morte plectendum eſſe,quia injuria affecit domum proximi, *Deut. 22. v.24.* adulteram, quia fregit fidem,& volens admiſit adulterum. *ibid.* Si enim putamus, furtum capite à nobis jure plecti poſſe, quod nullo ſacræ ſcripturæ ſuffragio licet, qua oſcitantia ſinimus evaneſcere pœnam capitalem in eo crimine, quod furto tantò gravius cenſet Hieron. *in Amos*, quantò impenſius quiſque uxores, quum res 53. *Adulterium gravius furto.*
cæteras amat, & æquiori animo fert, rerum ſuarum jacturam, quam ſtuprum uxoris? *Furtum, quod neceſſitas ſæpe imperat,* ait Salomon. *Prover. 6. non tam eſt propudioſum,& ſi detegatur, expiatur ſeptuplo. Sed qui adulterium perpetrat, ſtultus eſt,& vitam perducit in pernitiem, & maculam plagamq́; ſibi contrahit indelebilem.* An juſtiores rerum Cenſores nos æſtimamus,quam Deum ipſum,qui cum furtum à capitali ſupplicio exemerit,& eidem adulterium ſubjecerit, nos verſis pœnis adulteros pecunia,fures capite multamus? Hoc eſt:

Scutica dignum horribili ſectamur flagello. ſed adſit
Regula,peccatis quæ pœnas irroget æquas, *Horat.1.Sat.3.*

quam quidem regulam,ſi ex gravitate pœnæ æſtimare velimus,non dubium eſt, quin ſacræ literæ adulterium deteriori loco habeant,quam furtum. *Omne enim peccatum,*ait Paulus. *1.Cor.6. quod homo committit, extra corpus eſt: qui autem ſcortatur,in corpus ſuum peccat,* quia, cum ex ſcorto & ſcortatore fiat unum corpus, *ut ibid.docet Apoſtolus.* non poteſt non corpus ſuum intimè & medullitus defœdare, qui illud confundit cum impuro ſcorti ſanguine. Licet enim tam furtum,quam adulterium probrum eſſe naturâ turpe, affirmet Ulpian. *l. probrum 42.de V. S.* & ibi confirmet Accurſ. ex eo, quod utrumque Decalogo ſit interdictum, tamen

Alciat.

Alciat. *in d.l.42. verb. furtum, (quem refutant ibid. Forner. & Godd.)* adulterium multò eſſe turpius diſputat, quam furtum, cujus turpitudinem potius ex civili lege, quam naturali accerſendam putat, dum interim adulterium apud omnes gentes, quibus ſacra cõnubialia cognita fuerunt, ſummo ſemper odio habitum fuit, Gyariſque & carcere dignum. Et miror, quid Euſthatio *lib. 2. Eth. c. 9. 3. Eth. cap.*
54. *Et nullo prætextu excuſandum.* Bolognet. *de jur. & æquit. c. 30. n. 13.* in mentem venerit, quod adulterium excuſarit, ad expilanda conſilia Tyranni pro ſalute publica cõmiſſum, licet omnia potius mala perferenda dicat Auguſt. quam ulli peccato conſentiendum. *c. Ita ne 32. q. 5.* Nam ipſe Ariſt. intemperantiam ponit inter ea, quæ longiſſimo intervallo à regula & recto abſint. *2. Eth. c. 8. & 3. Eth. c. 1.* ait: *τὰ μὲν αἴσχιστ' ὑπομεῖναι ἐπὶ*
55. *μηδενὶ καλῷ ἢ μετρίῳ, φαύλου.* Accurſ. *in l. auxilium ff. de minor.* cum numeraſſet crimina, atrocia, atrociora & atrociſſima, adulterium collocat inter poſtrema, & *in rubr. ad l. Iul. de adult. C.* hanc depromit rationem, quare in ſolis adulteriis, non liceat tranſigere, quam Interpretes confertim ſequuntur. Parthi nihil gravius puniebant adulterio, *Juſt. lib. 41.* quia nihil eo putabant gravius. Euphronis & Dionis ſententiam refert Stobæus, quod nullum majus malum videatur adulterio, quemadmodum & *in c. quid in omnibus 32. q. 7.* dicitur: *Quid in omnibus peccatis*
56. *Etiam brutis abominabile.* *adulterio gravius eſt.* Quod igitur tam turpe eſt, ut naturâ ab eo nonnulla animalium abhorrere videantur, Elephanti, *Plin. lib. 8. c. 5.* Ciconiæ, *Ælian. lib. 8. hiſtor. anim. c. 5.* Turtures, *Plin. lib. 10. c. 33. Caſſiod. 5. var. Ep. 33* quid obſtat, quò minus extremo vindicandum ſit ſupplicio?

57. *Adult. eſt complexus criminum.* Præterea ſi Cic. *pro Roſc.* propterea parricidium omnibus aliis criminibus antefert, quia in eo omnia ſcelera complexa videntur, quid ſtatuendum erit de adulterio, in quo non pauciora concurrunt? Mulierem adulteram dicit Salomon perfidè deſerere herum ſuum & frangere fœdus Domini. *Prov. c. 2.* Eccleſiaſticus triplex peccatum imputat eidem: *Primum*, inquit, *inobediens fit mandato divino, deinde peccat in virum & deniq; ſupponit, mendacem fœtum. Syr. c. 23.* Continet
58. *Furti.* etiam adulterium ſpeciem quandam furti. quia perſona peccans jus ſui corporis ſuffuratur innocenti, *1. Cor. 7.* nec non ſacrilegii, *Corraſ. Annot. 85. in Arreſ. Thol.* quia temerat ſacrum jus connubiorum, & à Deo circumpoſitum vinculum te-
Sacrileg. merario auſu convellit. Corpus item Deo conſecratum, transfert in mancipium ſcorti, quemadmodum Paulus diſputat contra ſcortatores. *1. Cor. 6.* Unde rectè adulteri nominantur ſacrilegi nuptiarum, *d. l. quamvis, ad l. Jul. adult.* Philo. *in libr. de Joſeph.* adulterium gravius vocat ſacrilegio. Accedit iniqua prodigalitas, & bonorum in extraneos dilapidatio, quia *qui meretrices ſequitur*, ait Salom. *Prover. 5.*
Prodigalit. *e bonis ſuis ſaginat peregrinos, & labores manuum ſuarum conſecrat alienæ domui.* Nec fieri poteſt, quin clanculum armetur adulter, in eos, quos conatibus ſuis obſiſtere novit & conjunctum habeat animum, ſi occaſio ferat, aut neceſſitas poſtulet,
Homicid. ferro vel ſe defendendi, vel offenſum maritum ultrò invadendi. Comes ille vicinus Landgravium Thuringiæ tandem, connivente adultera, in venatione longius provectum confodit, cum uxore ejus ſalvo viro alias potiri non poſſet. *Rivand. in Chron. Thur.* Candaules Lydius capite coactus fuit luere adulterium reginæ,

ginæ, ad cujus audaciam, Zelotypiæ & infelicis amoris errore induxerat ſervum. *Juſ. in. lib. 1. H:ſtod. lib. 1.* Nec dubitavit David adulterium homicidio cumulare, quod viro Uria, Bethſabeæ coptam ſibi fieri non poſſe ſciret ex lege. *2. Reg. 11.* Romanus Argyropilus, quem Argyrum vocat Sigon. *8. hiſt. Ital.* in balneo ſuffocatus, locum ceſſit Zoë adulteræ uxori, & Michaëli Paphlagonio ſucceſſoribus, ut in conjugio, ita & imperio. *Zona. & Egn. 4 in Rom. & Zoe.* Hoc eſt, quod Ariſt. *7. Eth. c. 6.* Venerem inſidioſam, & eâ de cauſa, candidè & apertè agente ira, deteriorem prædicat. Quod, ſi adulter parcere velit marito, quis hunc prohibere poterit à juſto Zelo, quem ipſæ leges Rom. licet viro adimant jus occidendi uxorē, ne præ ira & vindictæ ardore, limites tranſiliat. *l. patri, l. nec in ea in fin. ad l. Iul. adult. l. Gracchus. C. eod.* tamen à cæde adulteri non prohibeant, *l. marito. quoq; ff eo.* etiamſi colloquentem tantùm cū uxore in loco ſuſpecto, ſed ter per literas prius admonitum, offenderit. *auth. ſi quis ei. C. de adult. §. his quoq; in Authent. ut liceat matrim. & av.* Benè igitur Salom. *Proverb. 6. An quis ignem in ſinu gerere poteſt, quin comburat? An ſuper carbones inambulare, ne incendat plantas? Et quis accedit ad alterius thorum impune?* 59.

Adulterum occidi fas & jura ſinunt.

Audire eſt operæpretium, procedere rectè
Qui mœchos non vultis, ut omni parte laborent,
Utq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atq; hæc rara cadat, dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hîc decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut quidam teſtes caudamq; ſalacem
Demeteret ferro. *Horat. lib. 1. Sat. 2.*

Ipſe Pontifex Johannes XII. non potuit tutus ex alterius Gynæceo domum ſe recipere, quin turpiter periret, qui turpiter vixerat. *Platin. in Ioh. 12.* Redoaldus Longobardorum Rex, pari lege, cum matrona jure cubuit mortuus, quam injuria vivus appetierat. *Diacon. in hiſt. Longob.* Saluſtium vivum quidem dimiſit Milo, ſed flagellis ad mortem cæſum. *Aſc. Ped. in vit. Saluſt.* Atque hoc eſt, quod innuit Virg *6. Æn.*

Quiq; ob adulterium cæſi.

Non enim in judicio cæſos intelligit, ut malè interpretatur Godd. *ad l. 101. nu. 4. de V. S.* ſed *interprete Servio ibid.* in adulterio deprehenſos & ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ à ſupervenīete marito, vel Patre interfectos. Quod igitur crimen, tot ſcelerum mater eſt, tot malorum ſcaturigo, non poteſt mitiori, quam capitis pœna plecti.

Qua igitur ex cauſa Alexander III. tantum crimen auſus eſt collocare inter levia & minora? *c. at ſi clerici § 1. ubi Abb. referente Flaminio Rubeo de adult. c. 7. de jud.* cujus rationem reddunt Bald. *ibid.* & Lucas de pœna *in l. mulieres C. de incol. lib. 10.* quod propenſiores ſimus in id facinus & proinde majori venia digni, unde quidam concludere non verentur, clericum ob adulterium non eſſe ſacris ordi- 60.

Opinio Canoniſt. adulterium levibus criminibus annumerantium.

nibus amovendum, *c. cum non ab homine. de jud. Panor. in d. c. ut & Chriſt.* [illegible] gravibus demum & atrocibus flagitiis hæc exauctorationis [illegible] *de pœn doct.* ut refert Corraſ. *ann* 8[illegible] *in arreſt. Thol.* & refutat [illegible] *33. q. 5.* ubi nihil ſtatuitur eſſe gravius adulterio. Ariſtoteles licet [illegible]

61\. clito dicente, *difficilius reſiſti voluptati, quam iræ*, probet voluptatem [illegible]

62\. *Adulterium homicidio deterius.* bis annaſci, tamen, cum loquatur evidenter de quavis voluptate [illegible] tiis communi, & *in 7. Eth. c. 6.* turpiorem oſtendat eſſe cupiditatem ira, ob [illegible] quidem rationes tum etiam ob hanc, quod ὁ θυμὸς ſit [illegible] χ[illegible] τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν τῆς ὑπερ[illegible]λῆς, καὶ τῶν μὴ ἀναγκαίων, graviorem [illegible] probrum agnoſcit in adulterio, ex cupiditate profecto, quam in homicidio [illegible] ira.

63\. *Rejicitur ratio Pontifi. cior.* Unde patet imbecillitas rationis pro Alexandro allatæ quæ vel hac [illegible] compeſcitur, quia ſi quo quodque eſt naturalius, eò majorem meretur [illegible] tionem, vitia anteferenda erunt virtutibus, quia omnis noſtra natura [illegible] vergit ad malum, & proclivior eſt ad vitia, quam virtutes, ut nec ipſi [illegible] inficiari audent *Piccol. grad. 3. Eth. c. 5. & 8.* Pythagoras rogatus, quid [illegible] riſſimè. *Quod homines*, inquit, *mali ſint* Nec nos turpitudinem adulterii [illegible] locamus in naturali intemperantia, ſed in ſacrilegio & injuria, & alieni thori [illegible] pratione, ad quæ quidem vitia naturaliter proclives non magis ſumus, quam ad iram & homicidia.

Sect. 9.

Utrum maritus rectè faciat, ſi uxorem, culpa adulterii [illegible] retineat, & viceverſa, ſi uxor marito cohabitare pergat.

1 *Eccleſias reformatas ſolere partem læſam ad dandam veniam hortari.*
2 *Difficile eſt etiam mariti in adulteram uxorem mitigare.*
3 *Auguſtinus c[illegible] maritorum multitudine argument[illegible]rum a[illegible] nationem cul[illegible]a*
4 *Quæ tamen nihil [illegible] adſ[illegible]ententionem Auguſtini.*
5 *Reſpondetur ad argum. ex 1. Cor 7.*
6 *Item ad alterum ex Iob 8.*
7 *Et ex lib[illegible]am. 3.*
8 *A[illegible] Canonem ex Concilio Arelatenſi.*
9 *Dam[illegible]tur ſententia eorum qui quamvis reſipiſcenti adulteræ fores occludunt.*
10 *An & quibus ex cauſis in adulteram [illegible] liceat vel non liceat tran[illegible]ge[illegible]*
11 *Canones promittunt veniam [illegible] ducenti meretricem.*
12 *Ex[illegible] l[illegible] Deut 24*
13 *Cælibes facilius [illegible] re[illegible] conjugum, quam conjugato[illegible]*
14 *Qui[illegible] ex cauſis non ſit [illegible] da adultera.*
15 *Declaratur res exemplis*
16 *Qua lege & conditione [illegible] recipere.*

1\. *Eccleſia reformata ſolent ſuadere veniam.* QUemadmodum vulgò, poſtquam pars læſa injuriam [illegible] publicum minimi teſtatur Jaſ. *in l. tr[illegible]gere. n.* [illegible] *C. de tranſact.* [illegible] *de jur.* [illegible] Ita ex reformatarum Eccleſiarum communi [illegible] condemnata, ſi gratiam ipſi fecerit læſa, honor conjugii [illegible] ſolet [illegible] de qua re [illegible] pauca ſupereſt conſiderandum, utrum ſalvo honore [illegible] adulteram mulierem in thorum [illegible] admittere debeat [illegible] quidem, ait Salom. *Prov. c. 6.* [illegible]

nec moveatur autoritate per [illegible]*, quæ reconciliationi dat operam & munera ejus non re-* 2.
ſpuat. Deus ipſe miſericordiam inam ex eo prædicat, quod, licet adultera per li- *Difficile eſt*
bellum repudii dimitti poſſit, ipſe tamen adulterio inquinatos Judæos, ſi rever- *parti læſæ*
tantur, in æternum non abjurare, ſed comiter ad ſe recipere velit. *Ierem. c. 3.* Nec *condonare.*
enim ex neceſſitate quisquam cogitur injuriam privatam muſſitare, aut diſſi-
mulando ferre, nedum publicam, qualis conſiſtit in adulterio. Reipubl. enim
intereſt ne crimina maneant impunita, & fovere nequitiam videtur, qui illi cō-
nivet. Propterea Auguſtini argumenta, *ex lib. 2. ad Pollent. c. 6. & 9.* quibus nititur 3.
oſtendere partem læſam de jure teneri ad reconciliationem, quæ repetit Bellar. *Auguſtini argum. non*
c. 17. de matrim. ad objećt. 2. meritò rejiciuntur à Martyr. *in 2. Sam. 11.* Beza *de repud.*
pag. 177. & ſeqq. quia tantum concludunt: in foro conſcientiæ æquum eſſe, ut in-
juriam reſipiſcenti mulieri, & à Deo poſt pænitentiam in gratiam receptæ, igno- 4.
ſcat maritus, cum ipſe quoque ſi non reipſa, ſaltem cogitatione adulterium ſæpe *Rejiciuntur.*
commiſerit, juxta vocem Chriſti *Matth. 5. Quicunq; viderit & concupiverit.* Nam ſi
hoc argumentum infert neceſſitatem condonandi, nunquam poſſumus ſalva
conſcientia, injuriam nobis à quoquam illatam jure perſequi, quia fieri potuit, ut
& nos multis modis erga proximum, ſi non re & verbis, ſaltem cogitatione nos
impiaverimus. Præterea, ut compenſatio fiat mutuorum delictorum, oportet
delicta eſſe æqualia. Non eſt autem dubium, quin gravius peccet, qui cogitatio-
nem ducit in actum, quam cui invito forte ſubrepſerunt ſiniſtræ concupiſcen-
tiæ, cum cogitationis pœnam in foro ſoli nemo patiatur, & quæſtio noſtra ſit de
muliere à thalamo & domo politicè non excludenda. Denique licet in pœnam
delinquentium ſancitum ſit, ut licet propter adulterium ſeparari poſſint, neuter
tamen ea licentia utendi facultatem habeat, ſed cogantur ſimul manere in pœ-
nam, qui ſimul peccarunt in opprobrium Reipubl. *l. viro 39. ſolut. matr. c. 1. 32. q.*
6 Rom. conſ. 167. Dec l. 157. de R. I. tamen ea compenſatione, ſeu mutua criminum
diſſolutione, jurisdictioni politicæ non detrahitur jus animadvertendi in faci-
noroſos, ut tradit Ulpian. *in l ſi uxor 13. §. judex. ad l. Iul. de adult.* atque ita pœna
politica, duplicato conjugis utriusque ſcelere, non extinguitur.

Quod verò Bellarm. *d. c. 17.* ad hanc rem allegat præceptum Apoſtoli. *1. Cor. 7.* 5.
quam interpretationem etiam Beuſtius *part. 2. matrim. c. 25.* inconſideratè ſequi- *Reſponſ. ad 1. Cor. 7.*
tur, fallitur perinde, ut ſupra dictum fuit, quod præſupponat Apoſtolum loqui,
de diſceſſione mulieris per juſtum divortium. Nec quicquam valet judicium 6.
Chriſti circa adulteram, *Ioh. 8.* quia Chriſtus non prohibebat ipſam lapidari, ſed *Itē ad Ioh. 8.*
reprehendebat Phariſæos, quod ipſi criminibus obſiti non erubeſcerent miſerā
mulierculam ad ſupplicium rapere. Præterea nolebat Chriſtus involare officiū
magiſtratuum, ne jurisdictiones confundendi ambicioſis hominibus, anſam &
occaſionem præberet, ſed, quod ſui officii erat, pænitēti, quem cognoſcebat, ani-
mo peccatum ſpiritualiter remittebat, quod nobis quoq; ſequendum eſſe omni-
no contendimus, ſed negamus inde prodire errorem Anabaptiſtarum, qui judi-
cia [illegible] quodam charitatis & miſericordiæ Zelo, prorſus tollunt. Nec Da-
vidis exemplum, qui Michol in thorum ſuum repetivit, appoſitè ad rem adduci-

7. *Item ad 2. Sam. c. 3.* tur, *2. Sam. c. 3.* quia Michol adulterium non commiſerat, ſed [illegible]
paterno quaſi in legitimas novas nuptias traducta erat [illegible]
recepit David ex miſericordia, ſed quia ſuam eſſe, & [illegible]
quam liberam ſciebat. Ex contrario idem pollutas ab [illegible]
cubinas à thoro ſeparatas concluſit in cuſtodiam, nec eas [illegible]
ferè ſtuprum paſſæ fuiſſent. *2. Sam. c. 20.*

8. *Ad Canonem concil. Arelat.* Nihil igitur hinc concluditur, niſi condonandam eſſe culpam a[illegible]
quam pœnitenti Deus ipſe remittit: Receptio verò in a[illegible] non m[illegible]
citur, quam ſi contendas injuriam jure non eſſe vindicandam, quia [illegible]
remiſſa eſt. Statuit quidem concilium Arelatenſe: *Si adulteram pœnitentem [illegible]*
vir eam recipere, ſed videtur Phraſis gallica eſſe, & *ut notat gl.* intelligen[illegible]
bito non *neceſſitatis*, ſed *honeſtatis*. Nec enim armanda eſt impudi[illegible]
nec erigenda honore nuptiarum, quæ omni honeſto conſortio, [illegible]
ſe reddidit indignam Juſtinianus *Novell. 134.* in hoc negotio relinquit [illegible]
bitrio mariti, ut intra biennium ex monaſterio, ſi velit, uxorem a[illegible]
trahat, & honori matrisfamilias reſtituat. Nam omninò velle adulteræ [illegible]

9. *Polluta non eſſe omninò fores mariti occludendas.* ſcenti fores mariti occludere, ab humanitate & pietate alienum putavit [illegible]
ad nodum ſentire videtur Hieron. *in c. 19. Matth.* & diſputat Bucer. *[illegible]*
Chriſti c. 32. & ſeq. Polluta quidem eſt, & vinculum ſolvit, *quæcunque [illegible]*
in aliam diviſit, ut ait Hieron. *ind. c. 19.* & propter violatum pudorem [illegible]
Rom. à pudico matrimonio non tantum Senatorum, ſed & aliorum [illegible]
cludebant in adulterio deprehenſas, ſeu proſtitutas, licet hæ q[illegible]
fierint, illæ per ſententiam, abſolutæ fuerint. *l. palam 43. de rit. nupt.* cu[illegible]

10. nem Ulpianus illic aſſignat, quia conveniens, id eſt, honeſtum non eſt, [illegible]
explicat Anton. Fab. in Iuriſpr. Papin. t. 9. princ. 1. Illat. 13. princ. 6. Illat. 22. 2[illegible]
principio, quod in nuptiis naturale jus & pudor ſit inſpiciendus *l. [illegible]*
ſerviles in fin. de rit. nupt. Vetuerunt etiam Impp: cum de aliis criminibus [illegible]
bus redimendi ſanguinis gratia, *l. 1. de bon. eor. qui mort.* tranſigendi [illegible]
darent, *l. tranſigere. C. de tranſact.* de adulterio tranſigere, cujus va[illegible]
ſignant JCti. *Accurſ. in rubr. ad l. Iul. adult. Salic. Fulgoſ. Caſtr. Iaſ. D[illegible]ell. [illegible]*
gere. Heig. q. 16. lib. 2. n. 1. Conna. lib. 5. c. 7. n. 3. Corraſ. 2. Miſcell. c. 1. Al[illegible]
quod adulterium ſit atrocius cæteris criminibus, quod directe [illegible]
& incolumitatem Reip. [illegible] ex eo adulterini & ſordidi cives [illegible]
quod lenocinium reum ſe faciat, dum ſive pecunia ſive alia re q[illegible]
de adulterio, quæ omnes cum non magno negocio repelli [illegible]
jure etiam in adulterio tranſactionem locum habere tradunt [illegible]
tranſigere. n. 71. Clar. *in §. [illegible] q. 58. n. 11. Heig[illegible] part. 2. q. 2[illegible] 1. [illegible]*

11. *Canones veniam peccatorum promittunt ducenti meretricem.* *Adulter. n. [illegible] & ſeqq.* Canones etiam remiſſionem pec[illegible]
qui meretricem e lupanari extraxerit [illegible]
opera [illegible] tat. de ſponſ[illegible] l. ibi Abb. Car. in. [illegible]
[illegible] concl. Covarr. part. 2. de matr. c. [illegible] 6. [illegible] M[illegible]
dele potest [illegible] conſcientiæ pœnitentis, in foro judiciali [illegible]

[illegible]

Nam, quod Bucerus affert rationem legis *ex Deut. 24.* ubi prohibetur maritus di-
miſſam a ſe & alteri nuptam, ſi à ſecundo marito morte liberata forte fuerit, vi- 12.
ciſſim ducere, quia polluta eſt, id Beza ex textu Hebræo ſic explicat, quaſi ipſe *Ad locum Deut. 24.*
maritus divortium faciendo autor & cauſa extiterit, ut ipſa pollueretur, & ob
hoc delictum prohibeatur cum honore eam reducere, quam cum dedecore di-
miſiſſet. Azorius *lib. 6. Inſt moral. c. 13. in fin.* verbum *pollui* accipit in bonam par-
tem, ut nihil deſignet, quam alteri miſceri, cui interpretationi adverſatur, quod
ſequitur *Et abominabilis facta eſt coram Domino.* Per pollutionem enim abomina-
bilis facta eſt. Utrum verò ex lege divina morti deſtinatam perſonam à ſuppli-
cio immunem pronuntiare & conjugii favori condonare poſſit, alterius diſpu-
tationis eſt, quam *in libr. 2. de jur Maj. c. 3.* tetigimus & *in lib. de pœn. temp.* uberius
explicabimus. Hic tantum conſideremus, ſi magiſtratus adulteræ gratiam fa- 13.
ciat, utrum à Viro intra privatos parietes recipi debeat, quod potiſſimum ſuadent
illi, quibus hæc injuria inferri nequit, quia deſtituuntur uxoribus, & propterea,
ut ait Navizan. de alieno corio volunt facere latas corrigias. lib. 1. ſylv. nupt. n. 128. Nam
facile, cum valemus, recta conſilia ægrotis damus. Tua, *ſi hic eſſes, aliter ſentires.* Sanè,
quia difficulter extinguitur in animo mariti tam acerba injuria, *Proverb. 6.* adeò
ut propter hanc pervicaciam cordium coactus fuerit Moſes divortiorum licen-
tiam Judæis indulgere: *Matth. 19.* tum etiam, quia lex malè præſumit de ea, quæ
verecundiæ fines ſemel transgreſſa eſt, *c. qui ſemel de reg. Iur. in 6. cum ſim.* & macu- 14.
la infamiæ, apud bonos viros ſemper ſequitur perſonam, quæ deliquit, *arg l. ſed* *Cur facilè non*
ſi hac lege. § prætor ait, de in jus voc. l. 4. § adverſus. de doli except. non videntur è re *recipienda adultera.*
ſua facere, qui tam facilè adulteram ad ſe recipiunt, imò nec è republica, quia
præbent incentivum peccato. *Alber. 6. de nupt. c. 8.* Domitianus Auguſtus equitem
Rom. ob uxorem reductam, cum qua maritus ob adulterii crimen diſſidium fe-
cerat, judicum albo eraſit, & nota affecit. *Sueton. in Dom. Alex. lib. 4. gen. dier. c. 8.*
Claudius Gorgus vir Clariſſimus uxorem accuſans, cum deprehenſus eſſet, uxo- 15.
rem in adulterio deprehenſam retinuiſſe, & ſine accuſatore, lenocinii damna-
tus eſt a Divo Severo. *l. 2. § unde quæri. 6. ad l. Iul. adult.* licet ipſum Severum accu-
ſet Spartianus, quaſi domi minus cautum, utpote qui Juliam uxorem tulerit, fa-
moſam adulteriis, *in vit. Sever.* id quod Marco quoque Antonio Phil. de Fauſti-
na vulgò reprobratum dictitat Capitol. *in vit. M. Ant.* Conſtantinus, ſi Zoſimo
credimus adulterii inſimulatam uxorem morte multavit, *In Conſtant. n. 11.* cujus
exemplum imitatus eſt Otto III. imprimis cum ad adulterium proditio nefaria
caſti Comitis acceſſiſſet. *Sigon 7. hiſt. Ital.* Ludovicus Severus Dux Bavar. Comes
Palatinus uxorem Mariam Comitem Brabant. indicta cauſa ſecuri percuſſit cum
incidiſſet in literas, Rucconi adultero ab illa ſcriptas: Helicam virginem con-
ſciam cultello transfodit, gynecæo præfectam de turri præcipitavit, delatorem
ferro necari mandavit. Andreas II. Rex Ungariæ uxorem ſuam Gertrudem jure
optimo cæſam pronuntiavit à Bancbacano, præfecto & prorege, quod fratri ſuo
è Germania devenienti, uxorem Bancbacani ſtuprandam tradidiſſet. Jarmericus 16
Rex Daniæ uxorem Svvavildam bobus conculcandam objecit, quod adulterii

cum privigno accuſata eſſet. Qui damnatam adulteram [illegible] lege Julia de adulteriis tenetur, *l. 1. de concub. l. 1. de his quib. ut* [illegible] niensium damnabatur etiam, qui adulteram in m[illegible] *in Near.* Si quid tamen de jure ſuo remittere velit maritus, [illegible] idem mare iterum tentare, nulla id religio, & proinde nec lex prohibet, [illegible] faciat poſt pœnitentiam & cum venia magiſtratus, ſine qua [illegible] tiebatur meretricem ad honeſtum matrimonium provolare *l.* [illegible] *rit. nupt.* Qui enim fovet refractariam adulteram, dum [illegible] amoliri poterat, lenocinii ſeſe alligat, & *ut ait Hieron. cum uxor* [illegible] Inter proverbia Salamonis, in Græcis Codicibus, legitur & hoc: [illegible] *teram ſtultus eſt & impius*, quod tamen ab Hebræis abeſt, & accipiendum [illegible] de eo, qui volens ſciens tolerat lecti ſui inquinationem. *Si enim, ait Hier.* [illegible] *eſt, qui innocentem accuſat: ſtultus videtur, qui retinet nocentem.*

CAP. VI.

DE DIVORTIIS ET EORUM CAUSIS.

SUMMARIA.

1 *De permutatione & commodatione uxorum.*
2 *De divortiis, quid ſint, utrum Judæis olim fuerint licita & hodie ſint Chriſtianis.*
3 *De cauſis divortiorum in genere.*
4 *De primis duabus divortiorum cauſis, adulterio & deſertione malitioſa.*
5 *Utrum matrimonium inter Chriſtianum & Paganum conſiſtat.*
6 *An deſertio ſolvat nuptias etiam inter Chriſtianos.*
7 *Quid per deſertionem proprie intelligatur.*
8 *Utrum præter adulterium & deſertionem alias divortiorum cauſas liceat* [illegible] *vel Reipubl. introducere & primum de ſterilitate & impotentia.*
9 *De furore & morbis, utrum ſolvant matrimonia.*
10 *Et demq; de criminibus, tam in conjugium, quam contra Rempubl. commiſſis.*

SECT. I.

Sect. 1.

De permutatione & commodatione uxorum.

1 *Uxores mutare aut proſtituere non licet.*
2 *Licet eam legem receperint multæ gentes, ut Romani & Lacedæm.*
3 *Item Athenienſes, Parthi, Medi, Arab. Germani, Celtæ.*
4 *Cato a quibus* [illegible]
5 *Improbatur permutatio* [illegible]
6 [illegible]
7 *Et* [illegible]

1. POſtquam demonſtratum fuit, ex vigore primæ in[illegible]

in hac vita eſſe inſolubile, nec aliter, quam ex diſpenſatione primi ejusdem autoris, ſolvi poſſe, conſequens eſt, ut conſideremus, modos & cauſas, quibus fas eſt, permiſſu divino, vinculum illud ſacroſanctum divelli. Quidam enim eò levitatis proceſſerunt, ut mulieres inter ſe pro arbitrio nô ſecus ac merces mutarent. Quidam eas ad tempus amicis petentibus proſtituerunt, & pollutas in thorum primum reduxerunt, quibus omnibus obſtat individua vitæ conſuetudo, quam ex jure divino & humano conjugii eſſentia ſecum importat. Rectè enim dixit Syneſius ſe non dimiſſurum uxorem ſuam, quam *& Deus, & Lex, & Manus Epiſcopi ſibi tradidiſſent. ad Eutrop.* Dimittit autem, & qui abdicatam in alterius detrudit matrimonium, & qui ſua ope & conſenſu facit, ut alteri miſceatur, licet thoro non mancipetur. Nam non manent duo in carne una, quæ eſt circumſcriptio conjugum à Deo ipſo tradita, *Matth. 19. ex Gen. 2.* qui carnem dividunt cum aliis, ut ratiocinatur Paulus *1. Cor. 6.* Romanis permiſerat Numa, ut locarent & commodato darent uxores amicis, *Plut. in Num.* cujus legis prætextu fortaſſe Cato Uticenſis Martiam uxorem Hortenſio, filio jam deſponſatæ loco, elocavit, *Appian. 2. bell. civil. Lucan. lib. 2. Plut. in Cat. Min.* Lacedæmoniis item parem facultatem indulſit Lycurgus, *Xenoph. de Spart. Reip. Ælian. lib. 3. var. Plut. in Lyc.* cujus obtentu, cum apud eos exularet Alcibiades, & rerum geſtarum magnitudine admirationem civium ſibi conciliaſſet, quo ſimilem ſibi civem aliquem relinqueret, regiam uxorem utendam impetravit. *Plut. in Alcib.* Solon lege lata taxavit invidiam maritorum, qui ſtrenuis viris uxorum ſuarum copiam facere negarent. *Plut. in Sol.* Nec Tapyri Parthorum populi aut Medi, uxores ſibi ſolis, ſed & amicis alunt, niſi quod regibus hanc prærogativam concedant, fortaſſe ne ſanguis regius perturbetur. *Strab. lib. 11.* Sarracenos & Arabes uſurarias olim habuiſſe fœminas idem Strabo autor eſt, *lib. 6.* & Marcell. *lib. 14.* & Germanos diſtraxiſſe vel pretio, vel commutaſſe odioſas uxores ex Cæſare colligimus, *de bell. Gall.* quo ferè modo Calecutios mercimonia mulierum exercuiſſe, cum illuc primùm impetum facerent Hiſpani, teſtatur hiſtoria Indica.

Uxores mutare aut proſtituere non licet.

2. *Quæ tamen mos à multis gentibus receptus fuit.*

3.

Cæterum Catonis, viri aliàs prudentis, vitioſam legis Antiquæ interpretationem graviter inſectantur Hieron. *2. contr. Iovin.* Auguſt. *c. 18. de bon. conjug. c. 7. de fid. & oper.* & idem Auguſt. *d. c. 18.* locationem mulierum vocat concubinatu longè turpiorem, & pulcrè Theodorus Rex, *adulterium ſimulata matrimonii lege. apud Caſſiod. lib. 5 Epiſt. 33.* Quos enim Deus conjunxit, ne quidem mutuo utriusque partis conſenſu ſejungi poſſunt, quia non ſolo ſuo conſenſu, ſed & autoritate divina coierunt. *Mulier,* ait Paulus. *Rom. 7. quæ cum altero viro eſt, vivo marito, adultera lege cenſetur.* Quin etiam *omne matrimonium,* dicente Caſſiodoro, *incertum relinquitur, ſi in tanta reverentia ſine aliquo terrore peccetur.* Incertam, quippe, dubiam & propudioſam ſobolem naſci ex eo matrimonio neceſſe eſt, in quo unus quidem nominatur maritus, ſed concubitores ſunt infiniti: Incerta quoque relinqui matrimonia conſtat, quæ impunè alterutri ex conjugibus & ſine cauſa retractare & diſtrahere licet. Caſſiodorus provocat etiam ad turpitudinem naturalem, quam huic licentiæ ineſſe putat. *Reſpuite,* inquit, *impudica gementium*

4. *Cato reprobatur.*

Improbatur permutatio uxorum.

Turtu-

6. *Que etiam repugnat na‑tura* *Turturum caſtiſſimum genus: quodſi a copula ſua ſ[illegible] perpetua ſe [illegible] continentia l[illegible] conj[illegible] ngit, [illegible] fidem ſervat, dum tandem pr[illegible] [illegible] & m[illegible] viduitatis conv[illegible] glori[illegible]. Mulierum [illegible] quibus caſtitatem ratio perſuadet, pœna legis [illegible], terror [illegible] runt [illegible] mores, ſi nec illis con. parari poſſunt, qua ratio[illegible]* cit huc, quod Dion. *lib.* 48. memoriæ poſteritatis [illegible] cum [illegible] vivente Nerone marito, abduxiſſet, forte fortuna puellum [illegible] quos pro delectamento habere ſolent Dominæ, cum diverſ[illegible] Livi[illegible] Cæſare, diverſo Neronem cum alia muliere accũbentem vidiſſet, [illegible] pudore perculſum dixiſſe: *Quid hic agis, Domina? En maritus tuus*, ad Neronem [illegible]

7. *Item legi Moſaica.* gitum intendendo, *iſ hic accumbit*, Extat *Deut* 24. Lex Moſis, ne vir re[illegible] ſtum matrimonium, quæ poſt divortium tranſierat in manus novi m[illegible] hoc vel iterũ dimiſſa, vel morte liberata fuerat, cujus ratione[illegible] ne facilè provolaret maritus ad dimittendam mulierem, quam [illegible] petere poſſet, neve mulieri incitamentum ſubiceretur moliendi [illegible] tam ſecundi mariti, quò aditum ſibi recluderet ad priorem. *Mart[illegible]* *Alber. Gentil. lib.* 6. *c.* 21. Cæterum omnium optima deſumitur ex ve[illegible] illic ſubjicit Moſes & explicant Calvin. *in expl.* 7. *præc* Beza. *de repud.* [illegible] 176. Bucer. *de regn. Chriſt. lib.* 2. *c.* 32. 33. nimirum, quia dimiſſa polluta eſt [illegible] ex Hebræo interpretatur Beza, quia maritus extitit cauſa, ut pollueretur [illegible] infero ad noſtrum propoſitum: ſi maritus non poteſt recipere dim[illegible] rem, quæ interim alteri nupta fuit, quia autor extitit, ut ea p[illegible] ueretur [illegible] minus fas erit marito recipere eam mulierem, quam ipſe proſtituit, [illegible] viro ſuppoſuit, quod genus facti lenocinium vocant Romanæ leges, & [illegible] piſſima inde à tempore Romuli numerarunt, quemadmodum [illegible] Romuli conjunx, cum Sabini virgines raptoribus viris denuo [illegible] concordare cœpta matrimonia diſſolvere niterentur *Plutarch. in Rom.* [illegible] dico de invidioſa permutatione Aſpaſiæ, quam Artaxerxes alte[illegible] lio Cyro ſuppoſuit, *Plutarch. in Artox.* nec de facilitate Seleuci [illegible] qui filii Antiochi de conſilio Eraſiſtrati valetudini inceſto remedio [illegible] luit, *Val.* 5. *c.* 7. ſed ad divortia pergo, & ex quibus cauſis [illegible] ſit, pe[illegible] re aggredior.

Sect. 2. De divortiis, quid ſint, utrum conceſſa Chriſtianis & [illegible] fuerint olim Judæis &c.

1 *Quid differant repudium & divortium.*
2 *Unde dicatur divortium.*
3 *Utrum divortium non dicatur de conjugibus ante copulam carnalem*
4 *Conjugium ſignificare unionem Chriſti & Eccl[illegible] ſit etiam ante copulam*
5 *Utrum diſpenſari poſſit de vinculo matrimonii ante concubitum.*
6 *Tam la[illegible] patere [illegible] gium*
7 *Difficilius tamen [illegible] matum per con[illegible] per [illegible]um.*
8 *[illegible] am [illegible] [illegible]*

10 [illegible] l. 3 de divort.
11 [illegible] jur [illegible]
12 [illegible] divortium [illegible]
[illegible] de jure [illegible]
13 [illegible] nat sacris lite[ris] & verb[is] Ap[ost]o[li] Pauli
13 Ne[c non] sententia Christi ipsius.
14 [illegible] quoad thorum & mensam nul[lum] prohiberi sacris literis.
15 Utrum divortia a Mose concessa absolvāt divertentem aut dimittentem ab omni peccato
16 [illegible] probatur affirmativa.
17 Ex [pr]ae[c]epto Mosis.
18 Ex verbis Malach.
19 Negativa deducitur ad absurdum.
20 D[eu]m tamen facultatem divortiorum [s]emper improbasse ostenditur.
21 Utrum Moses, ex pluribus, quam una causa divertendi facultatem dederit Iudæis.
22 Quid per fœditatem vel nuditatem in sacris legibus accipiendum.
23 Ex multis aliis causis, præter adulteriū, licita fuisse Iudæis divortia.
24 Probatur ex Malach. Ecclesi. & legibus ipsius Mosis.
25 Instantia Gentilis antevertitur.
26 Item alia ejusdem.
27 Occurritur & aliis objectiunculis.
28 Et respondetur ad verba Christi.
29 Quæ Gentilis prorsus adversantur.
30 In novo testamento & apud Christianos, divortia, excepto casu adulterij, esse inexcusabilia.

INter repudium & divortium hoc intereſt, quod, cum repudiare dicamur fu[tur]a, divertiſſe autem non potuimus, niſi inde, ubi prius conſtitimus, repudiũ pertineat ad ſponſam & futurum matrimonium, divortium ad uxorem & ma[trimonium] conſtans, *l. 101. §. 1. l. 191. de V. S.* quanquam repudium in uxoris quo[que] perſonam non abſurdè cadere ſtatim addit Modeſt. *d. § 1. in fi.* & ita illud vulgò uſurpant leges. *l. 3. de divort. l. ſi qua mihi. 12. de rit. nupt. l. viro atq; uxore. 39. ſol. matrim. l. 3. & 8. C. de repud.* Imò ſponſam quoque à ſponſo divortium facere dici, *in l. quod Servius. de cond. cauſ. dat.* ex mente JCti, notat illic Accurſ. & probat Brechæ. *ad d. l. 191. in pr. de V. S.* licet id *καταχρηστικότερον* fieri, cenſeat Paulus *in d. l. 191.* & notet Godd. *ad d. l. 101. §. 1. n. 1. in fin.* Alciat. *in d. l. 191.* Alber. Gent. *6. de nupt. c. 1.* Al[ciat]. & Forner. *ad d. l. 101.* quia repudium nomen generalius eſt, divortium verò ſpecia[li]us, à divortiis aquarum, quæ nominat Cic. *3. de Orat.* & Frontin *de aquæd.* ſeu [v]iarum, quæ Virgil. *9. Æn.* tractum, quo ſenſu & Tertull. *de an.* Mortem de[fin]it *animæ & corporis divortium.*

·1 *Differentia inter repudiũ & divortiũ.*

2. *Divortium unde dicatur.*

Cæterum de nominum origine & ſignificatione diſputent alii: Illud majoris momenti eſt, Utrum divortium tantum dicatur fieri in matrimonio, carnali copula conſummato, ut definit Beza *de rep. & divort. in princ.* Utrum verò etiam in matrimonio, ex ſolo conſenſu rato. Certè quod definitionem ſuam probare velit Beza ex Modeſtino, quem diſertè id declarare dicit, fallitur, quia vir & uxor inter quos divortium fieri ſcribit, *d. l. inter ſtuprum. §. 1. de V. S.* non tam ex coitu, quam conſenſu æſtimantur, *l. nuptias. de R. I. l. cum hic ſtatus § ſi mulier. de donat. inter vir. & uxor. Cum jungitur puella*, inquit Ambroſius *c. 6. de inſtit. virg. conjugiũ [dicitur, non] cum viriles admixtione cognoſcitur.* Lombardus *4. ſent. diſt. 26* Soto. *diſt. 27. q 1.* [illegible] Matrimonium etiam ante carnalem copulam ſignificare unionē Chriſti & Eccleſiæ, & hinc vinculum ejus eſſe durabile & perpetuum. Gratianus *in c. [illegible] c. non eſt dubium. 27. q. 2. ex Leone & Auguſtino* tradit: nuptiis ante commixtionem carnalem ſacramentũ non ineſſe, quod arripuit Cajetan. *in* per.

3. *Divortium coarctatur ad matrimoniũ conſummatũ copula carnali.*

4. *Nuptiæ ſignificant unionem Chriſti & Eccleſiæ ante copulam*

26.qq q.2 [illegible] & probat Cather. *lib.6 contr.Caj* [illegible] Ut [illegible] cos & Canoniſtas diſputatio, Utrum Pontifex [illegible] trimonium, excepto ſolo coitu, cætera perfectum, quemadmodum [illegible]
5. & Paulum IV. feciſſe autor eſt Covar *part.2* [illegible] *c.* [illegible] *§ 4* [illegible] diſputationem ſuis autoribus remittimus, & hoc ſolum [illegible] mus: Nuptiarum vinculum non dependere ex ratione [illegible] tionis, ſed ex autoritate divinæ conjunctionis. Quod [illegible] ctanda venit, non nulla notari poteſt, quoad amorem & dilectionem [illegible]
6. juges carnali copula non unitos. Et proinde, ubi conjugium [illegible] fieri putandum eſt, quod a diverſitate mentium dicitur, *l. 2.* [illegible] in diverſas partes eant, qui diſcedunt. *d.l. 191. de V. S.* Si tamen divortium [illegible] hibitionis cauſam à Chriſto ex prima conjugii inſtitutione [illegible] velimus, negari non poteſt, quod hinc infertur laborat [illegible] *vort.* & injuria reprehendit Alber. Gent *lib.* [illegible] *de nupt.c.* [illegible] ſeparari, qui carnaliter ſe cognoverunt, quam qui [illegible] tu matrimonium inierunt. *c.quos Deus.32.q.2* [illegible] *de trans. præl.* [illegible]

Divortium tam late patet quam conjugium.

7. *de conv. conjug.* Propterea enim ſeparari nequit conjugium legitime [illegible] tate contractum, quia qui coaluerunt in unam carnem, illi ponente [illegible] ab homine ſine ſacrilegio nequeunt. In unam carnem autem ab [illegible] lam carnalem ut ediſſerit Apoſtolus *1 Cor.* [illegible] cum [illegible] nem, & in proprium corpus peccare ſcribit, qui cum ſcorto rem [illegible] *ſtol.* [illegible] *in not. de conv.* [illegible] Ut planta una inſerta alteri naturam [illegible] eandemque ſubſtantiam cum alia, cui eſt inſerta, ſumit: Ita uxor [illegible] dere conjugalis amoris vinculo, unam quaſi plantam, unamque naturam [illegible] rum & corporum inſitione facit, in qua ſi fiat ulla vis aut ſeparatio [illegible] quodammodo vulneratur. *Caſus lib.1.Occon.c.2.q.2.* Nedicam [illegible] re conjugii, & liberorum, *lib. 5. C. de repud.* de utilitate publica, & [illegible] rendæ mulieris, quæ omnia faciunt, ut minus promte provideatur [illegible] randa matrimonia concubitu conſummata, quam ſolo conſenſu [illegible] choata.

8. Divortium igitur tam latè extenditur, quam latè patet conjugium [illegible] ponitur. Quod enim per conjugium concrevit, per divortium [illegible] poſita enim æquè late patent. Cæterum, Canones [illegible] rum nullum admitterent, in ejus locum invexerunt ſeparationem [illegible] rum & menſam, tam ſacris literis, quam legibus [illegible] quod Hellerm. ſcribit *lib.1.de matr. ſacr. c.4.* [illegible] JCtos [illegible] plecti dimiſſionem quoad thorum, & de [illegible] fieri etiam [illegible] *vort* falſum eſt & in ſcholis JCtorum inauditum. [illegible] dicuntur nuptiæ, *tot.t. C. &* [illegible] & [illegible] perſonæ [illegible]
9. [illegible] Quæ [illegible] rum, [illegible] ſcilicet [illegible]

Separatio quoad thorum & menſam conjugibus [illegible] & [illegible] civil.

[illegible]

[illegible] tranſponit Connan *lib.8 Com.c.12 n.1.* quando ait: *Divortium autem* [illegible]*m, niſi quod animo &c* Nam JCtus *in d.l.3.* a divortiorum ordine exclu- [illegible] temerarias nonnullas & fri[illegible] ſeparationes, quas Ulpianus novo & [illegible] as reperto, ut ait Alciat. *ad d.l.* [illegible] *de V.S* vocabulo, *Frivuſculum*, ut lia- 10.
[illegible] lectio, ſeu *fribuſculum* vocat, Papinianus & idem Ulp alibi, *jurgium*, *l. ſi li-* Quæ frivuſculum.
bero [illegible] *pa.l.dot.l.quod ſi.31.de jur dot.* Auſonius *noxiam, in Monoſyll.*

Sæpe in conjugiis fit noxia, ſi nimia eſt dos.

Unde C[illegible]jac. Gallicum vocabulum *noiſer* Scipio Gentilis, Italicum, *Noia*, deducit, qui & idem Frivuſculum Ulpiani derivat, à Germanico [illegible] *lib.* [illegible] *de donat. inter vir. & uxor. c.20.* cum tamen Germani id nominis mutuò potius à Romanis ſumpſiſſe videantur, & veriſimilius à Frivolo, Latinorum vocabulo, quam ab ignoto & extraneo Germanico, quod tamen & ipſum à Latino deſcendit, Frivuſculum deducitur. Hæc autem liticula, quæ ſecundum Terentium, amoris ſæpe redintegratio eſt, & id genus ſimilia diſſidia, quæ ſimulata vocantur, *l. vir mulieri* [illegible] *4. de don. inter vir. & uxor. l ſi liberis 17. de pact dot* pro divortiis non haben- 11.
tur *d l* [illegible] *de divort.* nec brevi reverſa uxor divortiſſe videtur, *d l.3. & l 48 de R.I.* Di- Divortium non eſt, niſi ſolvatur vinculum.
vortia enim dirimunt individuam vitæ conſuetudinem, quam promittit & ſtatuit conjugium. *§.1. Inſt. de nupt.* Licet enim ſeparatim habitent vir & uxor, *l. nihil de act. rer. amot.* quod ſcimus interdum & inter conſulares viros ſubſecutum, *l. cum hic ſtatus. §. ſi mulier de donat. inter vir. & uxor.* tamen, ſi honorem invicem matrimonii habeant, durare nuptias & donationes mutuas non valere, cenſuit Ulpian *in d §. ſi mulier.* Ubi autem durant nuptiæ, divortium locum non habet. Ne quidem in *l.1. de don. inter vir. & uxor.* agitur de ſeparatione thori & menſæ, quando matrimonium durare dicitur, facto divortio, quo liberta receſſit à patrono invito. Quia enim à patrono, cui nupſit, libertæ diſſidendi facultas non datur, ſi patronus non conſentiat, *l in eo jure 45. de rit. nupt.* ob reverentiam juris patronatus ſit, *ut explicat Ant. Fab. in Iurupr. Pap. t 9. princ. 5 Illat. 26.* merito damnatur à liberta factum divortium, *d. l.1.* & in pœnam temerè divertenti adjicitur, ut nihilominus manere fingatur matrimonium. Tantum abeſt, ut divortium illud, in quo ſimul durat matrimonium, à jure civili probetur, ut potius in pœnam [illegible] introductum & prorſus improbetur. Pœna verò non contingit, niſi reos, & [illegible] de ad innocentem perſonam nequit extendi, quod faciunt Canones, qui [illegible] ſuo, manente vinculo, non minus innocentem gravant, quam nocenté. [illegible] *de nupt. c.1. Scip. Gent. lib.2. de donat. vir. & ux. c.21.* Pariter & D Paulus *1. Cor. 7.* diſcedenti à viro mulieri pœnam viduitatis imponit, niſi reconcilietur, dum ait: *Si vero diſceſſerit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Oſtendimus 12
autem ſupra Paulum loqui de diſceſſione ex cauſa injuſta. Propter cauſam verò Et an de ſententia Pauli Apoſt.
injuſtam temerariam mulieris ſeceſſionem, nemo vel Theologorũ vel JCtorum probare [illegible], nedum ut legibus ſanciri & permitti debeat. In reliqua verò Scriptura tam Novi quam veteris teſtamenti nullibi apparet veſtigium licitæ ſeparationis [illegible] quoad habitationem & thorum. Nam quod Moſes permiſit Judæis, divortium verum fuit, quo facto licebat utrique parti ad nova tranſire vota.

Deut.24. Chriſtus *Matt.19.* de eodem reſpondit [illegible]
13. argumentatur ipſe Bellarm. *c.14. de [illegible] ad obj. 2.* D[illegible]
Et [illegible] ipſius. de dimiſſione perpetua, quia de hac loquebantur [illegible]
rebant Phariſæi non tantum de dimiſſione perpetua, ſed [illegible]
ſes conceſſerat, ad diſrumpendum vinculum conjugii. [illegible]
reſpondere Chriſtus, niſi fallere fallentes voluerit, & [illegible]
quia verba Chriſti generalia, *Marc.10. & Luc.16.* ac [illegible]
vorſio à vinculo, non poteſt alius ſenſus affingi verbis [illegible]
ne relatis, quia utrobique eadem hiſtoria & idem reſpon[illegible]
ex ratione à Chriſto ex prima inſtitutione conjugii de[illegible]
nem ſeparare poſſe, quod Deus conjunxit. In his autem verbis [illegible]
lum matrimoniale tradit ipſe Bellarm. *d.c.14. in fin.* [illegible] de ſolutione [illegible]
quitur Chriſtus, & non de ſeparatione habitationum [illegible]
conjugii inſtitutionem etiam illi, qui ex aliis, quam [illegible]
menſa conjuges ſecluderent quod quidem tacite [illegible]
in arg. 2. ad fin. nec id referre putat, cum ſeparatio [illegible]
5. Matth. Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem [illegible]
ſis generibus divortiorum quis accipere poſſit. Et ſane ſi Chriſtus [illegible]
divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum ej[illegible]
do ex multis cauſis ſeparant conjuges, cum Chriſtu[illegible]
bere dicat hominem quemcumque qui extra cauſam adulterii [illegible]
14. Quin etiam manifeſtè reſpicit Chriſtus *ad c. 24. Matth.* & [illegible]
conceſſa fuiſſe divortia cum libello repudii, per adverſativam [illegible]
ſuram & ſententiam de iiſdem divortiis, eaque prorſus damnat [illegible]
inſtituantur. Nullibi igitur fit mentio in ſacris literis divorti[illegible]
lum & menſam niſi quando parti temerè diſcedenti no[illegible]
in pœnam, ut emolumentum inde non ſentiat, unde intulit [illegible]
gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenand[illegible]
modum laſciv[illegible]entem, & præſcindendam occaſionem teme[illegible]
imponi poſſe in noſtris Conſiſtoriis dubium non eſt.

15. Verum de divortiis diſceptatur inter Scholaſticos præcipuè, [illegible]
[illegible] eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi. diſt. 3. 1. no[illegible]*
[illegible] *[illegible]ntur, nec probantur,* vel permiſſione Moſis tale jus & [illegible]
[illegible] [illegible] licita & ab omni peccato aliena ce[illegible]
cernit divortia Hebræorum, quæ nos paulò poſt [illegible]
ſtatuimus. Divortia ex ſua natura repugnare legi natur[illegible]
à Deo profectæ, prout diſputatione ſua evincit Chriſtus ipſe, [illegible]
Paulus *[illegible] in 4. ſent. diſt. 33 q. [illegible] art. 2. & ibid. Baſſol. q. 1. art.* [illegible]
divortia nunquam facta fuiſſe licita contendit, c[illegible]
d. in Thom. Bonavent. Richard. Domin. a S[illegible] to d. [illegible]
nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort. Alphonſ. de ca[illegible]*
part. 2. de matr. c. 7 § 4. n. 7. Beza de repud pag. 2[illegible] ma[illegible]

Evangelii & Chriſti, licet ipſi contrariam teneant, ſed diſpenſatione Moſis divortiis abſterſam fuiſſe maculam improbitatis, quam probant & ſequuntur. 16 *Probatur affirmativa.*
Abulenſ. in Matth. c. 19. q. 49. 50 Cajet ibid. Bellarm. lib. 14. de matrim. ad object. ult. &
propius ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt divortia poſt diſpenſationem, quippe cum ea non tantum permiſerit Moſes, ſed etiam præceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & 17
ſeditiones nonnullas ob bonum publicum excitatas excuſamus, quo argumento lupanaria aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium conceptis verbis præcepit Moſes, & proinde non eſt ex eorum claſſe, quæ per conniventiam permittimus, *ut ait Chryſoſt. in hom. in c. 19 Matth. c. hac ratione. 31. q.* [illegible] ſed aperte ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec eſt, ut in verbis Moſis effugium quæras, quaſi humana autoritate indulgentiam conceſſiſſet populo contra jus divinum & naturale, quia Moſes tantum ſibi nunquam arrogare ſine ſacrilegio potuiſſet. Nec leges tulit ex ſuo cerebro, ſed juſſu & præſcripto divino. Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipſi originem legis aſſcribat, quan- 18.
do ait: *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas ſit, pu- *Ex Malac. 2.*
tare: A Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in ſe contineat, conſequenter credendum eſt, Deum, diſpenſatione, jus à ſe conſtitutum remiſiſſe, adeoque vinculum matrimonii licitè potuiſſe rumpi, ne deterius quid ex inveterato odio oriretur. Niſi enim hoc conceſſerit: Deus præcepit manifeſta peccata in 19
ignominiam juris naturæ & divini. Deinde toleravit in ſua Republ. per legum *Ex abſurdis*
[illegible] approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad *ex negativa*
nuptias reiterandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus ſolvi no- *deductis.*
luiſſet, ex ratione Chriſti, *Matth. 5. 19* & *Marc. 10.* neceſſariò mæchabatur, quæ alieno thoro ſe miſcuerat. Quid, quod vetaretur vir dimiſſam uxorem poſt alterum conjugium ritè diſſolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuiſſet autem prohiberi, ſi vinculum ſalvum manſiſſet.

Ex ratione tamen illic addita, & ſuperiùs explicata, quando polluta dici- 20.
tur, quæ in duplici conjugio, ante & poſt repudium vixerit, patet Deum divor- *Deum facilitatem di-*
tiorum frequentiam vehementer improbaſſe, & viro dimittendi occaſionem *vortiorum*
pollutionis aſſcripſiſſe, quod patet ibidem ex lamentis dimiſſarum, *apud* Ma- *ſemper impro-*
lachiam, quibus, tanquam juſtis, facilem ſe accommodaſſe autem Deus ipſe te- *baſſe.*
ſtatur: nec non ex ratione, ob quam Chriſtus dicit permiſſa eſſe divortia à Moſe, ut videl. miſeriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum proſpectum eſſet. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta voluntate, ſed quia ſatius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *fœdioribus divortio,* [illegible] *habentium rixis, ut ait Sen. libr. de remed. utr. fort.* & hinc naſci conſuetis inſidiis, veneficiis & parricidiis viam & occaſionem aperiri. Poſtquam verò divortiorum licentiam Chriſtus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improborum [illegible] amplius cõnivere voluit, Judæorum perverſitas Chriſtianis imitanda non eſt.

Judæi quippe leviſſima quaque ex cauſa divortium faciebant, *Ioſeph. 4. Antiq. in.*

reg. in fin. quarum catalogum petere [illegible] Johanne [illegible] [illegible]. [illegible]

21. *Verum Moſe expertibus [illegible] divertendi licentiam de certis [illegible].*

terum [illegible] *ad c. 24. Deut.* Druſium [illegible] *de nupt. c.* [illegible] eum [illegible] Judæorum non ex lege & permiſſione Moſis ſed ex falſa & nimis licentiosa [illegible] ortum [illegible] cum Moſes divertendi licentiam non dederit [illegible] ob adulterium, quod [illegible] & deniq; tari putant per [illegible] Chaldaica, Græca & Latina [illegible] & pro adulterio, [illegible] *Deut. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen [illegible]

22. *Quid ſignificet nuditas in ſacris literis.*

tum vocabulo [illegible] in caſtris *Deut. 23.* [illegible] mulieri [illegible] dicatur, ſi fluentibus menſibus maritus [illegible] Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* ſed quid hoc ad adulterium! In genere [illegible] Moſes de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod ſic tranſtulit Lutherus [illegible] ſie nicht gnade findet für ſeinen Augen umb etwa einer unluſt willen. [illegible] lo odio con[illegible] cauſam divortii non adjecta mentione fœditatis [illegible] limitationis ſuæ ullum ex textu veſtigium depromit Gen[illegible], [illegible] gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ ſententiæ [illegible] trahitur, ut paulò poſt dicemus. Nam ex lege veteri primum [illegible] ſententia legis Moſis, eamque ut generaliter conceptam [illegible] generaliter in [illegible]

23. *Ex multis aliis cauſis licitum fuiſſe dimittere uxores, [illegible] Malach. 2.*

licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpretatione [illegible] rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapſi fuerint adulteria, [illegible] propter hæc ſcelera nullibi à prophetis reprehenſi aut objurgati [illegible] mis cum in ſcortatores & adulteros toties ab iis detonatum ſit, *Jerem.* [illegible] *Oſeæ 4.* & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temer[illegible] & hinc impleri altaria lachrymis & ſuſpiriis injuſtè dimiſſarum diceret, [illegible] prehendit dimiſſionem ipſam, ſed cauſam laſciviæ, cum Abraham [illegible] rem non quæſiviſſet laſciviæ, ſed prolis, à Deo promiſſæ, obtinen[illegible]. [illegible] verò *ſi quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, ait Dominus,* [illegible] &c. quæ quidem verba procul dubio repetita ſunt ex Moſe. Ca[illegible] ſionis non limitant ad nuditatem adulterii, ſed ad omne odium, [illegible] Chriſtus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejuſdem legis [illegible]

Eccleſ. 25.

cerſo ex *Eccleſ.* [illegible] *n.* ubi cum Syracides [illegible] inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem ſubjicit extremum [illegible] *ſi verò te audire* ſeu ut tranſtulit Luther. *morem tibi* [illegible] *repudii.* Nec dubium eſt quia ſcripturam potius [illegible], quam ex [illegible] tionibus interpretari [illegible], quod ut eò plus ponderis [illegible] pretationi [illegible] deprompſimus prius ex aliis Moſis [illegible] ex reſponſis Chriſti. Permiſit enim Moſes, ut repudiata novum contraheret ma-

24. *Ex lege Moſis.*

trimonium, *Deut. 24.* quippe quam ſolus Pontifex Max. ducere prohibebatur, ut & viduam & meretricem *Lev. 21.* Non videtur autem adulteram [illegible] cturus fuiſſe, quam lapidibus obruendam cenſuit. Præter[illegible] viris [illegible] poteſtatem dimittendi uxores [illegible] ea ullibi legitur vel mulieribus tributa, [illegible] uſurpata ut paulo ante oſtendimus, *Joſeph.* [illegible] *c. 9.* & conſentit [illegible] *c. 21.* Sed ſi repudium ob ſolum adulterium indultum fuiſſet, [illegible]

[illegible]

m[illegible]m poſuit Moſes, relicta interim uxore innocente ſub duriſſimo adulteri [illegible]. Quod autem hæc iniquitas à Moſe aliena ſit, ex *Lev.20. & Deut.22.* patet, ubi in [illegible] pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ capitalis eſt, ſic argumentor. Qui adulterium capite puniri jubet, non poterit adulteræ jus novarum nuptiarum ſancire, quin ſupplicio ſummo deroget. Cui enim licet autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet eſſe deſtinatam. At prævideratt de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum neglectam dicunt, cum Chriſtus repudium concederet ob adulterium. Si prævidit, cui neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipſe neglectui occaſionem dedit & viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè ſivit de conjugio inſilire in conjugium. Chriſtus noluit involare officium magiſtratuum, ſed conſcientiis, ſub negligente magiſtratu, proſpicere: Moſes verò, qua legislator, qua princeps, non debuit funeſtæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut aditum patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c.24.* dicitur maritus dimittens feciſſe pollui dimiſſam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam poſt ſecundas nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimiſſa eſt ob adulterium, dimittens pollutioni cauſam non præbuit, nec ipſe interdicto, de non recipiendo, plectendus fuit, ſed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic conſiſtere pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum & meretricem eſſe in Iſraël, & tamen jubet mendico ſuccurri, & vetat meretricium inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo *Eſſ. in Iſrael.* Lex enim vult ne ſpurius, mendicus, meretrix ſit de tribu ſeu populo Iſraelitico, *ut patet Deut.23.* Inde tamen non ſequitur, quod ſtatim coactæ fuerint id genus perſonæ ſolum mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet eſſent ſecluſæ à communione populi. Quin etiam, cum aliunde munera mitti ſolerent, potuiſſet meretricium offerri à gentibus. Et mendicis propterea jubet lex ſuccurri, ne ſint mendici, ſed honorificè ſuſtententur. Exceptiones cæteras, ſi profugerit adultera, ſi crimen non fuerit ſatis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, ſi aliis exceptionibus pœna capitis eluſa, legislator non debuit attendere. De profuga lex intelligi non poteſt, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimiſſæ in manum. Si de adulterio non conſtat ex evidentia probationum, ne quidem ad divortium procedendum. Romæ lex de adulteriis eluſa non fuit, cum pœna capitalis illic nunquam ante Theodoſium, ut creditur, & ſupra nobis definitum fuit, præfinita reperiatur. Athenis quoque duæ diverſæ leges non reperiuntur, cum capitalis pœna, quæ illic ſancita dicitur, non fuerit inflicta à magiſtratu, ſed Zel[illegible] mariti ἐν ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune habeat, ſi ſic deprehenſum hominem juſta indignatione ad Manes miſiſſet. Nihil igitur pro ſua ſententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Moſe conceſſa ad ſola adulteria coarctant.

25. *Inſtantia Gent.n.*

26. *Item alia.*

27.

28. *Agitur de verbis Chriſti.*

Sed nec verba Chriſti illis ſuffragantur. Nam cum Phariſæi reſponſo Chriſti opponerent libellum repudii à Moſe conceſſum, tanquam contrarium verbis reſponſi, Chriſtus oſtendit diſcrimen inter ſuam ſententiam, quæ revocat rem ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Moſis, quæ a primo principio [illegible] do deſciverat. Si jam Moſes tantum conceſſit ob adulteria [illegible] nihil differt à ſententia Chriſti & parum appoſitè reſpondiſſe [illegible] ita. Nam ſi Chriſtus nihil ſtatuit difforme a prima conjugii [illegible]

29\. ſes ſtatuiſſe culpandus eſt, cum utriusque eadem ſit ſententia. [illegible] fuerit ab initio, explicat Chriſtus, in reſponſo ipſo, quod vir & uxor ſeparari non debeant, quia abierunt in unam carnem. Ea vero inſtitutio [illegible] cadit, per adulterium, quo carnium unio diſſolvitur, & affectum [illegible] proinde Moſis lex, ſi intelligatur de cauſa adulterii tantum, non [illegible] bitur primæ inſtitutioni, quam nova Chriſti reformatio. Denique [illegible] gentiam excuſat Chriſtus per invictam Judæorum duritiem. At [illegible] dis durities accuſari poſſit in eo, qui neſciat ferre adulteram? [illegible] ris ſi quis jure perſequatur, in opprobrium, puto, non cadit. Atqui [illegible] viri cordati uxoris ſtuprum, quam necem, *ait Huror. in Amo* [illegible] cabile Zelotypiæ viri odium depingit, *Prov. 6.* qui & ſtultitiæ & im[illegible] adulteram retinentem, *Prov. c. 18.* imprimis, ſi illa ſæpius ad vomitum [illegible] ſeriò pœnitentiam agat. Nam tum ſaltem à marito non debere eam [illegible] Concilium Arelatenſe, *ubi gl. 32. q. 1.* Idem elicitur ex dicto Chriſti [illegible] non tantum explicat legem Moſis, ſed quædam etiam in foro conſcientiæ [illegible] quam Politicus, diſponit, ut de pœna talionis & odio inimici, quæ [illegible] ro Politico, ſi abſit injuria, tolerantur, ſed in Chriſti mo[illegible] requirit [illegible]

30\. *In novo teſtamento divortia eſſe inexcuſabilia.* rem perfectionem, quomodo re res quoque habet de divortiis [illegible] & propter diſpenſationem à Deo toleratis. Sed poſtquam eam Chriſtus [illegible] vit, & non excepit niſi caſum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible] ſublata eſt. & immeritò allegatur à quibusdam eadem ratio [illegible] dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam [illegible] gem Dei ſufficiens nulla ratio allegari poteſt, ne dicam, quæ ex pertinacia & pro[illegible] pria turpitudine petitur. Non enim ſubditorum, ſed regis eſt, [illegible] plicare. Chriſtus verò pertinaciæ, quam ipſius adverſus, exemplum [illegible] prorſus delere debuiſſet, in novo teſtamento frena amplius [illegible] inde intra præſcripti ejus cancellos nos continere cogimur [illegible] vel Romanorum vel aliarum gentium libidinoſa divortia [illegible]

De cauſis divortiorum in genere.

Sect. 3.

1 *Charondæ & Mahometis lex quam facile divortia permiſerit.*
2 *De lege Romuli, quas cauſas divortiorum definiverit.*
3 *De lege 12 tabul. in hanc rem.*
4 *Primus quingentis annis repudium Romæ fuiſſe inauditum.*
5 *Cui computationi nihil obſtat repudium P. Sempronii Sophi.*
6 *Diſtinctio quadam Alberici Gent. rejicitur.*
7 *Primus Carbilius* [illegible]
8 *Quemin* [illegible]
9 *Eaq. lex* [illegible]
10 *Cur re* [illegible]
11 *Qui ab* [illegible] *obligarunt.*
12 *Formula re*[illegible]
13 *Apud Judæos.*

14 Duplex divortium cum bona gratia & ira.

15 An matrimonium ſolo conjugum diſſenſu ſolvi queat.

16 Negatur multis argumentis.

17 inſolubilitas matrimonij non dependet à conſenſu contrahentium, ſed autoritate conjunctionis divina.

18 Ne ipſos quidem Romanos divortia à ſe conceſſa probaſſe.

19 An Theodoſius vel Iuſtinianus primus certis cauſis divortiorum licentiam circumſcripſerit.

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de cauſa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres paſſim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium ſimul è manibus excuſſum jacebat, unanimi Thuriorum conſenſu abrogata fuit. *Diod. Sic. libr. 12. biblioth.* Turcæ pluribus de cauſis, quas viris comminiſci facile eſt, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In cauſis quibus id eis permiſſum, hæ continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item ſi præter naturæ præſcriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug. Busbeq. Epiſtol. 3.* Romulus vulgo ſcribitur ex quatuor cauſis viro dediſſe poteſtatē ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deſerendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus ſuppoſitionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, ſuppoſtrix puerûm,* quod procul dubio ſpectat legem aliquam antiquam. Cæterum de ſuppoſitione partus, quam quidem capitalibus criminibus aſſcripſit Anton. Imp. *l. 1. ad l. Corn. de falſ.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium ſed licitam cædem ſancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, ſcribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, ſed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, ſed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuiſſe, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, ϗ μοιχευθεῖσαν. Si quis vero præter has cauſas eiiceret, ejus bona conſecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. *Quam levi de cauſa Thurij & Turcæ dimiſerunt uxores.*

2. *Lex Romuli.*

Lege quoque 12. tab. cautum fuiſſe de divortiis, colligere eſt ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *eum Volumniam Mimam res ſuas habere juſſiſſe, ex duodecim tabulis claves ademiſſe, exegiſſe, hoc uno ſpectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp. 2.* Item ex verbis Caii, *ad l. Iul. de adult. Si ex lege repudium miſſum non ſit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen ſi quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hottom. part. 3. comm. ad 12. tab.* Et quanquam Romanis ſemper licita, ex aliqua ſaltem cauſa, fuerunt diſcidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut conceſſa licentia nemo uti deprehenſus fuerit, *ut teſtantur Tertull. de Monog. & Apol. & Iun. in annot. Halycarn. lib. 2. Gell. lib. 4. c. 3. lib. 17. c. 21. Plut in comp. Rom. & Theſ. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom. 14. Valer. lib. 2. c. 1. lib. 6. c. 3. Cæl. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c. 16. Sabell. lib 9. En. 4. Sigon. lib. 1. antiq. Iur. civ. Rom c. 9. in fin.* licet de tempore inter ſe unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut poſt annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium teſtatur, cui ſubſcribit Cujac. *1. obſ. 39.* Gellius ſibi ipſi non conſtat, dum *lib. 4. c. 3.* factum dicit anno V.

3. *Lex 12. tab.*

4. *Primis 500. annis nulla domus repudium ſenſit Romæ.*

C.523. M. Attilio, P. Valerio Coſs. *lib.* verò *17. c. 21.* retrahit in annum quingenteſimum undeviceſimum, & hujus relationi fidem habeant plerique JCtorum, niſi quod Alber. Gentil. *lib. 6. de nupt. c. 8 ad fin.* ex levi quadam ſuſpicione omnes

5. *P. Semprony Sophi repudium quo tempore factum.* eos autores redarguat, P. Sempronii Sophi divortium, cujus teſtis eſt Valer. *lib. 6. c. 3.* ante annum quingenteſimum factum coniiciens, quia is anno V.C.4 5. ſive ut Faſti Græci, Cuſpinian. & Goltzius computant 486 Conſul fuit. Quod ſi poſt Servilium uxorem dimiſit, jam oportuit ipſum fuiſſe octuagenarium, quod veriſimile non videtur. Si libidinis cauſa dimiſiſſet, forte veriſimile non eſſet, ſed quia, quod ludos ſpectaſſet, repudiavit, nihil obſtat, quò minus & hic Zelus potuerit cadere in ſenem, imprimis ſi uxor juvencula laſcivias theatri ſpectatum temerè provolaſſet. Sed, ſi conceſſerimus hæc omnia, nihil certi aſſumit Gentilis, ſed gratis ſibi credi vult. Sempronium eundem fuiſſe conſulem, quem ſcribit Valerius divortium feciſſe cum uxore. Quod ſi alius quiſpiam extiterit ejusdem nominis? Ex gratuitis autem conjecturis, fas non eſt, quæ diu vera & ab omnibus recepta extiterunt, temerè convellere, & ut idem dicit alibi *ex Bald. 2 Cons. 112. Raro bene loquitur, qui contra omnes loquitur.* Interpretationem enim de cauſa legis & extra legem, quam excogitavit Gentil. nec verba autorum, nec hiſtoriæ admittunt. Nam & ludorum ſpectatio extra leges erat, & tam Valerius, quam Plutarch. exemplum Sempronii inter ea, quæ ſingulari ſeveritate celebria putabant, reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit: *in Apul. Per annos ferè*

6. *Interpretatio Alber. Gent. rejicitur.* *690. nulla repudium domus ſenſit.* Plutarch. *in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Gallum & Publ. Sempronium* ait *Corbilium ſecutos fuiſſe, & uxores ex diverſis cauſis dimiſiſſe.*

7. Idem colligitur ex verbis Gell. *4. c. 3.* qui addit: *tum demum neceſſarias viſas actiones uxorias.* quibus ante quoque opus fuiſſet, ſi ante mulier divertiſſet.

8. *Quo tempore coeperint divortia Romæ increbreſcere.* Poſtquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio, aut Carvilio Ruga, ut eum appellat Gellius, ſeu Spur. Corbilio, ut Plutarchus, quem alii Servilium, alii Corvinum, alii aliter appellant, & uxorem, ſive juſſu cenſorum, *ut Halycarn. notat* ſive, *ut Gellius*, de amicorum ſententia, poſtquam apud cenſores juraverat, ſe uxorem liberorum quærendorum gratia ducturum, impunè dimiſit, magno impetu ſecuti ſunt, qui vel odioſas & graves domi uxores habebant, vel novis ſe implicatos amoribus cupiebant, adeò ut Satyricorum irriſionibus paſſim crebra divortia excipiantur, ut *apud Iuvenal.*

Sic fiunt octo mariti Quinq; per autumnos.

& *apud Martial lib. 8.*

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atq; intrare domos juſſa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam viceſima lux eſt,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Seneca non veritus fuit ſuæ ætati teſtimonium ferre *libr. 3. benef. cap. 16.* *Nunquid jam ulla repudio erubeſcit, poſtquam illuſtres quædam ac nobiles fœminæ, non conſulum numero, ſed maritorum, annos ſuos computant, & exeunt matrimonii cauſa, nubunt repudii? Tam diu iſtuc timebatur, quamdiu rarum erat. Quia vero nulla ſine divortio*

acta

acta ſunt, quod ſæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib. pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non poſſet, tandem, ut omitteret maritum emercatus eſt, ſuum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta ſpe ditioris conjugii, promiſſa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remiſit, qua divortium fecerat cum marito, ut ſcribit Tac. *in hiſt. Ner. n.* Juvenalis ad repudium mittendum ſuffeciſſe annuit, ſi mulier gravis cœperit eſſe marito, aut nares habuerit minus ſiccas. *Sat. 6.*

Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: ſicco venit altera naſo.

Sulpicius enim Gallus uxori nuntium remiſit, quod veſte de capite deducta foris ſe conſpiciendam præbuiſſet, Sempronius, quod ludos ſpectaſſet ſe ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antiſtius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuiſſet. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob ſuſpicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum ſterilitatis *Plutarc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne cauſam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum oſtendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, ſed 9. quem tamen ea parte ſe premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* *Quam levi de cauſa conceſſa.* Julius Cæſar ſuſpectam ſaltem adulterii Pompejam, antequam convinci poſſet, dimiſit, dicens: *ſuam domum etiam ſuſpicione carere debere. Sueton. in Cæſ.* Quid habuit Auguſtus prætexendum contra Scriboniam, niſi quod, ut ipſe ſcribit, *pertæſus eſſet morum ejus perverſitatem?* quid contra Claudiam, niſi quod ſibi & ſocrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ ſponſæ vitio vertere, præter offenſiunculas paternas, quid Plantiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, niſi quod converſatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abſtinentia ſterilis eſſet, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum miſit invitis, cum viri domo abeſſent, ut iis liberius potiri poſſet. *Sueton. in Cajo.*

Eo igitur cum jam ventum eſſet, ut nulla pene matrimonia, quæ individua 10. vitæ conſuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divortiis modum ponere, quod Auguſtum & Tiberium quidem tentaſſe teſtatur Sueton. ſed quantum profecerint non ſubiicit, niſi fortaſſe ſolemnitates hinc introduci cœperunt, ut niſi ſeptem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiū non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige ſarcinulas, dicet libertus & exi.* *Cui rei Impp. modum ponere aggreſſi ſunt.*

Unde ſimul colligitur formula renuntiationis, cui conſonat illa Petronii 11. *in Sat. Res tuas ocyus tolle,* & Caij *l. 2. de divort.* *Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto,* *Formula divortiorum.* cum in ſponſalibus dicere ſolerent: *conditione tua non utor,* in quam ſententiam plura congeſſit Alexandr. ab Alex. *lib. 4 c. 8.* Forner. *ad l. 101 §. 1. de V. S.* Prolixius 12. *Roman.* aliquantulum Judæi, qui & hoc addebant, *ſe ex animo & citra coactionem dimittere* 13. *uxorem, conceſſa eidem facultate renubendi, cui voluerit. Iohan. Gerſon. in doctr. Iud.* *Iudæor.*

Ioach. Steph. libr. 1. de jurisd. c. 7. n. 61. 62. Oſiandr. in Annot. ad harmon. Evang. li. 3. c. [illegible] *Connan. lib. 8. comm. c. 12 n. ult. Cypræ. c. 13. de ſponſal. §. 5. Bodin.* [illegible] *. de Republ. c. 3.*

14. *Duplex divortium.* Duplicia autem divortia notat Ulpianus. *in l. cum hic ſtatus. §. cum divortium. de don. inter vir. & uxor.* Plerique enim cum bona gratia diſcedunt. plerique cum ira animi ſui & offenſa, quanquam Tertull. *in libr. de Monog. Repudium* dicat *aut diſcordia fieri, aut diſcordiam facere.* Cum bona gratia diſcedebant, qui utrinque in divortium conſentiebant, ſive cauſam aliquam rationabilem, & nonnunquam etiam neceſſariam, ut ex militia oſtendit Scip. Gentil. *libr. 3. de donat. inter vir. & uxor. c. 18.* ſive nullam aliam, præter liberam voluntatem haberent. Tertullian. *de Monog.* vocat *amicabilem ſeparationem,* & Ambroſ. *lib. 2. de Abrah. c. 6. dimiſſionem cum bona venia.* Putabant enim nil tam naturale eſſe, quam eo genere quidquam diſſolvi, quo colligatum eſt, *l. nihil tam natur. l. omnia. l. fere quibusq. de R. I. l. quæ* [illegible] *vis ſaltus. de acquir. poſſ.* ideoque nudi conſenſus obligationem, contrario conſenſu, *ut ait Ulpian. in d. l. nihil tam.* ſeu, *ut Pompon. l. prout in fin. de ſolut.* diſſenſu contrario tolli, *§. fin. Inſt. Quib. mod. toll. oblig.* quod ad emtionem & venditionem trahit

15. *An ſolo diſſenſu ſolvi poſſit matrimonium.* Paul. *l. 3. de reſcind. vend.* & non incommodè videtur accommodandum ad nuptias, quas ſolo conſenſu contrahi ſupra diximus. Accedit, quod conjugium ſit ſocietas quædam: Societates autem intercidant, interdicente voluntate. *l. verum eſt. 63 § ult. pro Socio.*

16 *Quod negatur.* Cæterum leviores ſunt hæ rationes, quam ut fulciendæ divortiorum iniquitati eſſe queant. Nam Paulus ipſe emtionis & venditionis per mutuum conſenſum diſſolutionem limitat ad eum articulum, *Antequam fuerit res ſecuta.* Poſtquam enim res non eſt amplius integra, ſolo conſenſu dirimi nequit, quod per traditionem realem validatum fuit & conſummatum. Poſtquam enim vir & uxor in unam carnem abierunt, etiamſi voluntates de novo diſſiliant: corporum tamen commixtionem extergere, aut infectam facere nequeunt. Tum etiam nati ſunt liberi, quorum favor impetrat, difficiliorem debere eſſe matrimonii ſolutionem. *l. 8. C. de repud. l. 1. ſol. matrim.* Et regulare eſt apud Canoniſtas: *Spiritualia facilius conſtitui, quam ſolvi. c. 2. de tranlat. Epiſc.*

17. *Ad vinculũ conjugii accedit autoritas divina.* Nam ſi conjugii copulam Chriſtianis oculis intueri velimus, non ſubſiſtit ex ſolo conſenſu contrahentium, ſed ex autoritate ejus, qui per Adamum dixit: *Derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, Et erunt in carnem unam, Gen. 2.* unde regulam hanc extrahit Chriſtus: *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet,* & Paulus ex ejusdem ore derivat repetitum præceptum: *Iis, qui matrimonio juncti ſunt, denunc*[illegible] *non ego, ſed Dominus. Uxor a viro ne diſcedito.* & c. *1. Cor. 7.* Ipſos etiam Romanos conceſſiſſe quidem,

18. ſed non probaſſe divortia ex eo patet, quod Tacit. ſcriptum reliquit, *lib. 2. Annal. in fin. cum Fonteius Agrippa & Domitius Pollio filias Veſtæ offerrent* [illegible]*das, prælatam fuiſſe Pollionis filiam, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem* [illegible]*gio manebat.* Hæc cum conſiderarent Chriſtiani Impp. ceperunt de remedio cogitare, & ad imitationem legis Romuli, & 12. tab cauſis quibusdam cert[illegible] circumſcripſerunt effuſam diſcidiorum licentiam, de qua re primam conſtitutionem debemus Theodoſio, *l. 9. C. de repud.* licet ejus correctionem ſibi primo [illegible] Juſt-

Juſtinianus, *Novell. 117. ut lic. matr. & aviæ. §. quia verò ex conſenſ. l. ultim. C. de repud.* quod ſe ſæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare ſcil. alienam laudem ſibi aſſcripſerit Juſtinianus, cum tamen reſtaurator ſæpe auferat nomen & dignitatem autoris. *l. 2. de orig. Iur.* Non enim interciderat tantum conſtitutio Theodoſii, ſed contraria lege abrogata fuerat ab Anaſtaſio, *l. conſtante. C. de repud.* imò ab ipſo Juſtiniano, *Nov. 22.* adeò, ut *in d. Nov. 117.* non tantum aliorum, ſed & ſui ipſius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam juri noviſſimo ſtandum putamus potius, quam ratiunculis *Nov. 140.* ubi contrarium ſtatuitur. Nam, præterquam quod vanis inſtrepat rationibus, quod adverſetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odioſæ & iniquæ conjugiorum diremtioni faveat, etiam non tam Juſtiniano, quam Juſtino II. aſſcribi ſolet, & proinde ex præſcripto ſacrarum literarum divortia ex mutuo conſenſu, *cum Novell. 117.* prorſus tollenda cenſemus. Quod autem Juſtinianus illic ſtatim excipit votum caſtitatis, de eo vidimus ſupra. Cauſas verò ex quibus Theodoſius & Juſtinianus divortia permiſerunt, ad examen oportet, ut revocemus.

19. *An Theodoſ. vel Iuſtinian. primus divortia certis cauſis circumſcripſerit.*

De primis duabus divortiorum cauſis, Adulterio & deſertione malitioſa.

Sect. 4.

1 De adulterio remittitur lector ad ſuperius diſputata
2 Paulus 1. Cor. 7. adulterio addit deſertionem malitioſam.
3 Ne tamen contrarius eſt Chriſto, quia de diverſa quæſtione agit.
4 Bellarmini falſa diſtinctio inter conjugia fidelium & infidelium.
5 Quare pugnat verbis Apoſtoli Pauli 1. Corinth. 7.
6 Ubi non tam conſilium proponitur, quam præceptum datur.
7 Bellarminus facit Apoſtolum contrarium Chriſto.
8 Effugium aliud Bellarmini.
9 Rejicitur.
10 Conjugium non eſt Sacramentum.
11 Etiamſi Paulus non dediſſet niſi conſilium, tamen contra conſilium agendum non eſſet.
12 Explicatur ratio conſilij Paulini.

Duæ enim tantum à ſacris literis permiſſæ reperiuntur, Adulterium, & Deſertio, de quorum primo cum abundè ſupra, *c. 5. ſect. 7. & 8.* diſputatum ſit ex verbis Chriſti *Matth. 5. & 19.* quibus ferè ſolum dicitur cauſam divortiis ſummis præbere, cramben eandem hîc recoquere operæ pretium nõ judicamus, ſed progredimur ad deſertionem, quam ſubiecit Paulus, *1. Cor. 7.* nec in eo contrarium quid ſtatuit ſententiæ Chriſti. Cum enim Phariſæi quærerent, an ex ulla cauſa liceat cuiquam dimittere uxorem, reſpondet Chriſtus, quod ex nulla, niſi ob adulterium, adeoque non agnoſcit aliam divortiorum cauſam præter adulteriũ, cui non refragatur Apoſtolus, quia non agit de eadem quæſtione ſcilicet de cauſis divortiorum, ſed præſuppoſito illegitimo infidelis divortio, conſilium ſuppeditat, quomodo conſcientiæ fidelis proſpiciendum ſit, adeoque non introducit novam cauſam divortiorum, ſed poſtquam factum eſt illicitum divortium ab Infideli, cenſet innocenter propter fidem patientem non eſſe ſub injuſta ſervitute cum injuria detinendum. Manet igitur rata diſpoſitio Chriſti: Solum adulte-

1. *De adulterio actum ſupra.*

2. *Deſertio adjicitur à Paulo.*

3. *Nec tamen contrarium quid ſtatuit Chriſto.*

Deut.24. Chriſtus *Matt.19.* de eodem reſpondit interrogatus à Phariſæis [illegible]

13. argumentatur ipſe Bellarm. *c.14.de [illegible] ad o[illegible] 2.* Dominum [illegible] *Et Chriſti* de dimiſſione perpetua, quia de hac loquebantur, qui eum [illegible] rebant Phariſæi non tantum de dimiſſione perpetua, ſed etiam de ea [illegible] ſes conceſſerat, ad dirumpendum vinculum conjug[illegible]. [illegible] reſpondere Chriſtus, niſi fallere fallentes voluerit [illegible] quia verba Chriſti generalia, *Marc.10.& Luc.16.* accipienda [illegible] vortio à vinculo, non poteſt alius ſenſus affingi ver[illegible] à Matth[illegible] ne relati, quia utrobique eadem hiſtoria & idem reſp[illegible] ex ratione à Chriſto ex prima inſtitutione conjugii ded[illegible], quia negat hominem ſeparare poſſe, quod Deus conjunxit. In his autem verbis [illegible] lum matrimoniale tradit ipſe Bellarm. *d.c.14.in fin.* Ergo de [illegible] quitur Chriſtus, & non de ſeparatione habitationum, quia al[illegible] conjugii inſtitutionem etiam illi, qui ex aliis, quam adulterii [illegible] menſa conjuges ſecluderent quod quidem tacite cogit[illegible] concedere [illegible] *in arg. 2. ad fin.* nec id referre putat, cum ſeparatio thori & menſæ [illegible] *5.Matth.* Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem verba, de [illegible] ſis generibus divortiorum quis accipere poſſit. Et ſane ſi Chriſtus [illegible] divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum [illegible] faciunt Pontifici[illegible] do ex multis cauſis ſeparant conjuges, cum Chriſtus [illegible] bere dicat hominem quemcumque qui extra cauſam adulterii [illegible]

14. Quin etiam manifeſtè reſpicit Chriſtus *ad c. 24. Matth.* & cum [illegible] conceſſa fuiſſe divortia cum libello repudii, per adverſativam [illegible] ſuram & ſententiam de iiſdem divortiis, eaque prorſus damnat [illegible] inſtituantur. Nullibi igitur fit mentio in ſacris literis divortiorum [illegible] lum & menſam niſi quando parti temerè diſcedenti novis nuptiis [illegible] in pœnam, ut emolumentum inde non ſentiat, unde intulit injuriam, [illegible] gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenandam libidinem [illegible] modum laſcivientem, & præſcindendam occaſionem temerariorum divortiorum imponi poſſe, in noſtris Conſiſtoriis dubium non eſt.

15. Verum de divortiis diſceptatur inter Scholaſticos præc[illegible] *Utrum [illegible]* eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi d[illegible].13. ignoſcun[illegible]* *pi[illegible]tur, nec prohibentur*, vel permiſſione Moſis tale jus & privilegium [illegible] *[illegible] pec-* tum, ut licita & ab omni peccato aliena cenſenda ſint [illegible] *cato.* cernit divortia Hebræorum quæ nos paulò poſt repudia [illegible] ſtatuimus: Divortia ex ſua natura repugnare legi naturæ, & [illegible] à Deo profectæ, prout diſputatione ſua evincit Chr[illegible] ipſe, *Matth.* [illegible] Paludan. *in 4. ſent. diſt.33 q.1.art.2.& ibid. Baſſol.q.1.art.2* [illegible] divortia nunquam facta fuiſſe licita contendit. Cujus ſententiæ [illegible] *dem Thom. Bonavent. Richard. Domin. a Soto d.d.[illegible].13.* [illegible] nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort. Alphonſ. de ca[illegible]* *part.2.de matr.c.7 § 4.n.7. Beza de repud pag.2[illegible]* magis [illegible]

Evange-

E[illegible] & Chriſti, licet ipſi contrariam teneant, ſed diſpenſatione Moſis di-
[illegible] abſterſam fuiſſe maculam improbitatis, quam probant & ſequuntur. 16 *Probatur affirmativa.*
[illegible] in Matth. c. 19. q. 49. 50. Cajet ibid. Bellarm. lib. 14. de matrim. ad object. ult. &
propius ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt di-
vortia poſt diſpenſationem, quippe cum ea non tantum permiſerit Moſes, ſed et-
iam præceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & 17
ſeditiones nonnullas ob bonum publicum excitatas excuſamus, quo argumen-
to lupanaria aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium
conceptis verbis præcepit Moſes, & proinde non eſt ex eorum claſſe, quæ per
conniventiam permittimus, *ut ait Chryſoſt. in hom. in c. 19 Matth. c. hac ratione. 31.
q. 1.* ſed apertè ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec eſt, ut in verbis
Moſis effugium quæras, quaſi humana autoritate indulgentiam conceſſiſſet po-
pulo contra jus divinum & naturale, quia Moſes tantum ſibi nunquam arroga-
re ſine ſacrilegio potuiſſet. Nec leges tulit ex ſuo cerebro, ſed juſſu & præſcripto
divino. Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipſi originem legis aſſcribat, quan- 18. *Ex Malac. 2.*
do ait: *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas ſit, pu-
tare à Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in ſe contineat, conſe-
quenter credendum eſt, Deum, diſpenſatione, jus à ſe conſtitutum remiſiſſe, ad-
eoque vinculum matrimonii licitè potuiſſe rumpi, ne deterius quid ex invetera-
to odio oriretur. Niſi enim hoc conceſſerit: Deus præcepit manifeſta peccata in 19
ignominiam juris naturæ & divini. Deinde toleravit in ſua Republ. per legum *Ex abſurdo ex negativa deducto.*
[illegible] approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad
nuptias reiterandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus ſolvi no-
luiſſet, ex ratione Chriſti, *Matth. 5. 19 & Marc. 10.* neceſſariò mæchabatur, quæ
alieno thoro ſe miſcuerat. Quid, quod vetaretur vir dimiſſam uxorem poſt alte-
rum conjugium ritè diſſolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuiſſet autem prohi-
beri, ſi vinculum ſalvum manſiſſet.

Ex ratione tamen ibic addita, & ſuperiùs explicata, quando polluta dici- 20.
tur, quæ in duplici conjugio, ante & poſt repudium vixerit, patet Deum divor- *Deum facilitatem divortiorum ſemper improbaſſe.*
tiorum frequentiam vehementer improbaſſe, & viro dimittendi occaſionem
pollutionis aſſcripſiſſe, quod patet ibidem ex lamentis dimiſſarum, *apud Ma-
lach. 2.* quibus, tanquam juſtis, facilem ſe accommodaſſe autem Deus ipſe te-
[illegible] nec non ex ratione, ob quam Chriſtus dicit permiſſa eſſe divortia à Moſe,
ut ſidei miſeriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum proſpe-
ctum eſſet. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta volun-
tate, ſed quia ſatius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *facilioribus divortio,
male cohærentium rixis, ut ait Sen. libr. de remed. utr fort.* & hinc naſci conſuetis inſi-
diis veneficiis & parricidiis viam & occaſionem aperiri. Poſtquam verò divor-
tiorum licentiam Chriſtus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improbo-
rum [illegible] amplius cõnivere voluit, Judæorum perverſitas Chriſtianis imi-
tanda [illegible] eſt.

Judæi quippe leviſſima quaque ex cauſa divortium faciebant, *Ioſeph. 4. An-*

[illegible] quarum catalogum pertexit Johann. [illegible]. Ce-
21. *Verum Moſes expreſſis verbis auſus eſt ... licentiam dederit Judæis.* terum Bu[illegible] *Deut.* Drus[illegible]
[illegible] errore in hunc Judæorum [illegible] ex lege & permiſſi[illegible]
ſa & [illegible] licenti[illegible] orium [illegible]
vertendi licentiam [illegible] ob adulterium, q[illegible]
tari putant per [illegible] ut Chaldæa, Græca & Latina [illegible]
adulterio, [illegible] *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum [illegible]
22. tum vocabulo [illegible] intelligatur in caſtris *Deut. 23.* [illegible]
Quid ſignificet nuditas in ſacris literis. mulieri pudenda nudari dicatur, influentibus menſibus [illegible]
Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* ſed quid hoc ad adulterium? [illegible]
Moſes de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod ſic tranſtulit Luther. [illegible]
ſie nicht gnade findet für ſeinen Augen / umb etwa einer ... willen. [illegible]
lo odio concipit cauſam divortii non adjecta mentione fœditatis [illegible]
limitationis ſuæ nullum ex textu veſtigium depromit Cen[illegible]
gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ ſenten[illegible]
tiarietur, ut paulò poſt dicemus. Nam ex lege veteri p[illegible]
ſententia legis Moſis, eamque ut generaliter conceptam, ita generaliter [illegible]
23. licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpretatione [illegible]
Ex mulierum auſio licitum fuiſſe dimittere uxorem Malach. 2. rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapſi fuerint adulteria, [illegible]
propter hæc ſcelera nullibi à prophetis reprehenſi ſint [illegible]
mis cum ſcortatores & adulteros toties ab iis detonatum ſit, [illegible]
[illegible] 4. & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in tem[illegible]
hinc impleri altaria lachrymis & ſuſpiriis injuſtè dimiſſarum [illegible]
prehendit dimiſſionem ipſam, ſed cauſam laſciviæ. cum Abraham [illegible]
rem non quæſiviſſet laſciviæ, ſed prolis, à Deo promiſſæ, [illegible]
verò *ſi quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus* [illegible]
&c. quæ quidem verba procul dubio repetita ſunt ex Moſe. [illegible]
ſionis non limitant ad nuditatem adulterii, ſed ad omne odium [illegible]
Chriſtus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum eandem le[illegible]
Eccleſ. 25. cerſo ex *Eccleſ. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides [illegible]
inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem [illegible]
ſi vero te audire, ſeu ut tranſtulit Luther. *wo ſie* [illegible]
repudii. Nec dubium eſt quia ſcripturam [illegible]
tionibus interpretari debeamus, quod [illegible]
pretationi [illegible] depromemus primum ex [illegible]
ex reſponſis Chriſti. Permiſit enim Moſes, ut [illegible]
24. *Ex lege Moſis.* trimonium, *Deut. 24.* quippe quam ſolus Pontifex Ma[illegible]
& viduam & meretricem *Lev. 21.* Non videtur [illegible]
ctur a ſuiſſe quam lapidibus obruendam cenſuit. Præter [illegible]
ſtatem dimittendi uxores [illegible]
uſurpata, ut paulò ante oſtendimus. *Joſeph* [illegible]
c. 21. Sed [illegible] ob ſolum adulterium [illegible]

[illegible]

maritum poſuit Moſes, relicta interim uxore innocente ſub duriſſimo adulteri pœnæ. Quod autem hæc iniquitas à Moſe aliena ſit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi in eandem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ capitalis eſt, ſic argumentor. Qui adulterium capite puniri jubet, non poterit adulteræ jus novarum nuptiarum ſancire, quin ſupplicio ſummo deroget. Cui enim licet autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet eſſe deſtinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum neglectam dicunt, cum Chriſtus repudium concederet ob adulterium. Si prævidit, cur neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipſe neglectui occaſionem dedit & viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè ſivit de conjugio inſilire in conjugium. Chriſtus noluit involare officium magiſtratuum, ſed conſcientiis, ſub negligente magiſtratu, proſpicere. Moſes verò, qua legislator, qua princeps, non debuit funeſtæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut aditum patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus dimittens feciſſe pollutam dimiſſam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam poſt ſecundas nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimiſſa eſt ob adulterium, dimittens pollutioni cauſam non præbuit, nec ipſe interdicto, de non recipiendo, plectendus fuit, ſed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic conſiſtere pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum & meretricem eſſe in Iſraël, & tamen jubet mendico ſuccurri, & vetat meretricium inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo *Eſſe in Iſrael.* Lex enim vult ne ſpurius, mendicus, meretrix ſit de tribu ſeu populo Iſraelitico, *ut patet Deut. 23.* Inde tamen non ſequitur, quod ſtatim coactæ fuerint id genus perſonæ ſolum mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet eſſent ſecluſæ à communione populi. Quin etiam, cum aliunde munera mitti ſolerent, potuiſſet meretricium offerri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex ſuccurri, ne ſint mendici, ſed honorificè ſuſtententur. Exceptiones cæteras, ſi profugerit adultera, ſi crimen non fuerit ſatis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, ſi aliis exceptionibus pœna capitis eluſa, legislator non debuit attendere. De profuga lex intelligi non poteſt, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimiſſæ in manum. Si de adulterio non conſtat ex evidentia probationum, ne quidem ad divortium procedendum. Romæ lex de adulteriis eluſa non fuit, cum pœna capitalis illic nunquam ante Theodoſium, ut creditur, & ſupra nobis definitum fuit, præſtituta reperiatur. Athenis quoque duæ diverſæ leges non reperiuntur, cum capitalis pœna, quæ illic ſancita dicitur, non fuerit inflicta à magiſtratu, ſed Z[illegible] *ἐν ἔργῳ* adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune habeat, ſi ſic deprehenſum hominem juſta indignatione ad Manes miſiſſet. Nihil igitur pro ſua ſententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Moſe conceſſa ad ſola adulteria coarctant.

25. *Inſtantia Gentil.*

26. *Item alia*

27

28. *Argum. de verbis Chriſti*

Scilicet verba Chriſti illis ſuffragantur. Nam cum Phariſæi reſponſo Chriſti oppoſuerint libellum repudii a Moſe conceſſum, tanquam contrarium verbis reſponſi, Chriſtus oſtendit diſcrimen inter ſuam ſententiam, quæ revocat rem ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Moſis, quæ a [illegible] do decreverat. Si jam Moſes tantum conceſſit ob [illegible] nihil differt à ſententia Christi & parum appoſite [illegible] *ita*. Nam ſi Christus nihil ſtatuit difforme a prima conju[illegible] Mo-
29. ſes ſtatuiſſe culpandus eſt, cum utriusque eadem ſit ſententia. [illegible] fuerit ab initio, explicat Christus, in reſponſo ipſo, quod [illegible] & [illegible] non debeant, qui abierunt in unam carnem. Ea vero [illegible] cadit, per adulterium, quo carnium unio diſſolvitur, & effect[illegible] proinde Moſis lex, ſi intelligatur de cauſa adulterii tantum, [illegible] bitur primæ inſtitutioni, quam nova Christi reformatio. Denique [illegible] gentiam excuſat Christus per invictam Judæorum duritiem. At qu[illegible] dis durities accuſari poſſit in eo, qui neſciat ferre adulteram? [illegible] ris ſi quis jure perſequatur, in opprobrium, puto, non cadit: Atqui [illegible] viri cordati uxoris ſtuprum, quam necem, *ait Hieron. in Amo*[illegible] & Salomon [illegible] cabile Zelotypi viri odium depingit, *Prov.6.* qui & ſtultitiæ & [illegible] adulteram retinentem, *Prov.c.18.* imprimis, ſi illa ſæpius ad vomitum [illegible] ſeriò pœnitentiam agat. Nam tum ſaltem à marito non debere eam [illegible] Concilium Arelatenſe, *ubi gl.32.q.1.* Idem elicitur ex dicto Christi [illegible] non tantum explicat legem Moſis, ſed quædam etiam in foro con[illegible] quam Politicus, diſponit, ut de pœna talionis & odio inimici [illegible] ro Politico, ſi abſit injuria, tolerantur, ſed in Christiano requirit [illegible]
30. tem perfectionem, quomodo ſe res quoque habet de divortiis [illegible] & propter diſpenſationem à Deo toleratis. Sed poſtquam eam Christus [illegible] vit, & non excepit niſi caſum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible] ſublata eſt, & immeritò allegatur à quibusdam eadem ratio per[illegible] dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam [illegible] gem Dei ſufficiens nulla ratio allegari poteſt, ne dum, quæ ex per[illegible] pria turpitudine petitur. Non enim ſubditorum, ſed regis eſt, [illegible] plicare. Christus verò pertinaciæ, quam ipſius adventus, exemplum [illegible] prorſus delere debuiſſet, in novo teſtamento frena amplius laxare [illegible] inde intra præſcripti ejus cancellos nos continere cogimur, [illegible] vel Romanorum vel aliarum gentium libidinoſa divort[illegible].

In novo teſtamento divortia eſſe inexcuſabilia.

Sect. 3.

De cauſis divortiorum in genere

1 Charonda & Mahometis lex quam facile divortia permiſerit.
2 De lege Romuli, quot cauſas divortiis definiverit.
3 De lege 12. tabul. in hanc rem
4 Primum quingentis annis repudium Romæ fuiſſe inauditum.
5 Cui computationi nihil obſtat repudium P. Sempronii Sophi
6 Diſtinctio quædam Aliorum Gent[illegible] tur.
7 Pr[illegible]
8 Quem [illegible] tia
9 Eaq. [illegible]
10 Cur rei Im[illegible] c[illegible] fuerunt.
11 Qui ab [illegible] elligarunt.
12 F[illegible]
13 Apud [illegible]

[illegible] De

14 *Duplex divortium cum bona gratia & ira.*
15 *An matrimonium ſolo conjugum diſſenſu ſolvi queat.*
16 *Negatur multis argumentis.*
17 *Inſolubilitas matrimonij non dependet à conſenſu contrahentium, ſed autoritate conjunctionis divinæ.*
18 *Ne ipſos quidem Romanos divortia à ſe conceſſa probaſſe.*
19 *An Theodoſius vel Iuſtinianus primus certis cauſis divortiorum licentiam circumſcripſeret.*

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de cauſa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres paſſim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium ſimul è manibus excuſſum jacebat, unanimi Thuriorum conſenſu abrogata fuit. *Diod. Sic. libr. 12. biblioth.* Turcæ pluribus de cauſis, quas viris comminiſci facile eſt, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In cauſis quibus id eis permiſſum, hæ continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item ſi præter naturæ præſcriptum quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug. Busbeq. Epiſtol. 3.* Romulus vulgo ſcribitur ex quatuor cauſis viro dediſſe poteſtatẽ ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deſerendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus ſuppoſitionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, ſuppoſtrix puerûm,* quod procul dubio ſpectat legem aliquam antiquam. Cæterum de ſuppoſitione partus, quam quidem capitalibus criminibus adſcripſit Anton. Imp. *l. 1. ad l. Corn. de falſ.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium ſed licitam cædem ſancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, ſcribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, ſed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, ſed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuiſſe, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν. Si quis vero præter has cauſas eiiceret, ejus bona conſecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. Quam levi de cauſa Thurij & Turcæ dimiſerunt uxores.

2. Lex Romuli.

Lege quoque 12. tab. cautum fuiſſe de divortiis, colligere eſt ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *eum Volumniam Mimam res ſuas habere juſſiſſe, ex duodecim tabulis claves ademiſſe, exegiſſe, hoc uno ſpectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp. 2.* Item ex verbis Caii, *ad l. Iul. de adult. Si ex lege repudium miſſum non ſit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen ſi quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hotom. part. 3. comm. ad 12. tab.* Et quanquam Romanis ſemper licita, ex aliqua ſaltem cauſa, fuerunt diſcidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut conceſſa licentia nemo uti deprehenſus fuerit, *ut teſtantur Tertull. de Monog. & Apol. & Iun. in annot. Halycarn. lib. 2. Gell. lib. 4. c. 3. lib. 17. c. 21. Plut in comp. Rom. & Theſ. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom. 14. Valer. lib. 2. c. 1. lib. 6. c. 3. Cæl. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c. 16. Sabell. lib. 9. En. 4. Sigon. lib. 1. antiq. Iur. civ. Rom c. 9. in fin.* licet de tempore inter ſe unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut poſt annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium teſtatur, cui ſubſcribit Cujac. *1. obſ. 39.* Gellius ſibi ipſi non conſtat, dum *lib. 4. c. 3.* factum dicit anno V.

3. Lex 12. tab.

4. Primis 500. annis nulla domus repudium ſenſit Roma.

C.523.M. Attilio, P. Valerio Coſs. *lib.* verò 17. *c.21.* retrahit in annum quingenteſimum undeviceſimum, & hujus relationi fidem habeant plerique JCtorum [illegible] ſi quod Alber. Gentil. *lib.6. de nupt. c.8 ad fin.* ex levi quadam ſuſpicione omnes
5. eos autores redarguat, P. Sempronii Sophi divortium, cujus teſtis eſt Valer. *lib.* [illegible] *c.3.* ante annum quingenteſimum factum coniiciens, quia is anno V.C.485. ſive ut Faſti Græci, Cuſpinian. & Goltzius computant 486 Conſul fuit. Quod ſi poſt Servilium uxorem dimiſit, jam oportuit ipſum fuiſſe octuagenarium, quod veriſimile non videtur Si libidinis cauſa dimiſiſſet, forte veriſimile non eſſet. ſed quia, quod ludos ſpectaſſet, repudiavit, nihil obſtat, quò minus & hic Zelus potuerit cadere in ſenem, imprimis ſi uxor juvencula laſcivias theatri ſpectatum temerè provolaſſet. Sed, ſi conceſſerimus hæc omnia, nihil certi aſſumit Gentilis, ſed gratis ſibi credi vult. Sempronium eundem fuiſſe conſulem, quem ſcribit Valerius divortium feciſſe cum uxore. Quod ſi alius quiſpiam extiterit ejuſdem nominis? Ex gratuitis autem conjecturis, fas non eſt, quæ diu vera & ab omnibus recepta extiterunt, temerè convellere, & ut idem dicit alibi *ex Bald.* 2 C[illegible] *112. Raro bene loquitur, qui contra omnes loquitur.* Interpretationem enim de cauſa legis & extra legem, quam excogitavit Gentil. nec verba autorum, nec hiſtoriæ admittunt. Nam & ludorum ſpectatio extra leges erat, & tam Valerius, quam Plutarch. exemplum Sempronii inter ea, quæ ſingulari ſeveritate celebria putabant, reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit: *in Apul. Per annos fere*
6. *690. nulla repudium domus ſenſit.* Plutarch. *in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Gallum & Publ. Sempronium* ait *Corbilium ſecutos fuiſſe, & uxores ex diverſis cauſis dimiſiſſe.*
7. Idem colligitur ex verbis Gell. *4. c. 3.* qui addit: *tum demum neceſſarias viſas actiones uxorias.* quibus ante quoque opus fuiſſet, ſi ante mulier divertiſſet.

P. Sempronii Sophi repudium quo tempore factum.

Interpretatio Alber. Gent. rejicitur.

8. Poſtquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio, aut Carvilio Ruga, ut eum appellat Gellius, ſeu Spur. Corbilio, ut Plutarchus, quem alii Servilium, alii Corvinum, alii aliter appellant, & uxorem, ſive juſſu cenſorum, *ut Halycarn. notat* ſive, *ut Gellius*, de amicorum ſententia, poſtquam apud cenſores juraverat, ſe uxorem liberorum quærendorum gratia ducturum, impunè dimiſit, magno impetu ſecuti ſunt, qui vel odioſas & graves domi uxores habebant, vel novis ſe implicitos amoribus cupiebant, adeò ut Satyricorum irriſionibus paſſim crebra divortia excipiantur, ut *apud Iuvenal.*

Quo tempore coeperint divortia Romæ increbreſcere.

Sic fiunt octo mariti Quinque per autumnos.

& apud Martial lib.8.

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atque intrare domos juſſa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam triceſima lux eſt,
Et nubit decimo jam Theleſina viro.

Seneca non veritus fuit ſuæ ætati teſtimonium ferre *libr. 3. benef. cap. 16.* [illegible] *jam ulla repudio erubeſcit, poſtquam illuſtres quædam ac nobiles fœminæ, non* [illegible] *numero, ſed maritorum, annos ſuos computant, & exeunt matrimonii cauſa,* [illegible] *repudii? Tam diu iſtuc timebatur, quamdiu rarum erat. Quia vero nulla ſine* [illegible]

aria

acta ſunt, quod ſæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib. pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non poſſet, tandem, ut omitteret maritum emercatus eſt, ſuum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta ſpe ditioris conjugii, promiſſa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remiſit, qua divortium fecerat cum marito, ut ſcribit Tac. *in hiſt. Neron.* Juvenalis ad repudium mittendum ſuffeciſſe annuit, ſi mulier gravis ceperit eſſe marito, aut nares habuerit minus ſiccas. *Sat. 6.*

Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: ſicco venit altera naſo.

Sulpitius enim Gallus uxori nuntium remiſit, quod veſte de capite deducta foris ſe conſpiciendam præbuiſſet, Sempronius, quod ludos ſpectaſſet ſe ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antiſtius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuiſſet. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob ſuſpicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum ſterilitatis. *Plutarc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne cauſam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum oſtendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, ſed 9.
quem tamen ea parte ſe premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* *Quam levi de cauſa conceſſa.*
Julius Cæſar ſuſpectam ſaltem adulterii Pompejam, antequam convinci poſſet, dimiſit, dicens: *ſuam domum etiam ſuſpicione carere debere. Sueton. in Cæſ.* Quid habuit Auguſtus prætexendum contra Scriboniam, niſi quod, ut ipſe ſcribit, *pertaſus eſſet morum ejus perverſitatem?* quid contra Claudiam, niſi quod ſibi & ſocrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ ſponſæ vitio vertere, præter offenſiunculas paternas, quid Plautiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, niſi quod converſatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abſtinentia ſterilis eſſet, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum miſit invitis, cum viri domo abeſſent, ut iis liberius potiri poſſet. *Sueton. in Cajo.*

Eo igitur cum jam ventum eſſet, ut nulla pene matrimonia, quæ individua 10.
vitæ conſuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divor- *Cui rei Impp. modum ponere aggreſſi ſunt.*
tiis modum ponere, quod Auguſtum & Tiberium quidem tentaſſe teſtatur Sueton. ſed quantum profecerint non ſubiicit, niſi fortaſſe ſolemnitates hinc introduci cæperunt, ut niſi ſeptem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiũ non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige ſarcinulas, dicet libertus & exi.*

Unde ſimul colligitur formula renuntiationis, cui conſonat illa Petronii 11.
in Sat. Res tuas ocyus tolle, & Caij *l. 2. de divort. Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto,* *Formula divortiorum.*
cum in ſponſalibus dicere ſolerent: *conditione tua non utor*, in quam ſententiam 12.
plura congeſſit Alexandr. ab Alex. *lib. 4 c. 8.* Forner. *ad l. 101 §. 1. de V. S.* Prolixius *Roman.*
aliquantulum Judæi, qui & hoc addebant, *ſe ex animo & citra coactionem dimittere* 13.
uxorem, conceſſa eidem facultate renubendi, cui voluerit. Iohan. Gerſon. *in doctr. Iud.* *Iudæor.*

 Ioach.

Juſtinianus, *Novell.117. ut lic.matr.& aviæ.§. quia verò ex conſenſ. l. ultim.C.de repud.*
quod ſe ſæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare ſcil. alienam laudem 19.
ſibi aſſcripſerit Juſtinianus, cum tamen reſtaurator ſæpe auferat nomen & digni- *An Theodoſ.*
tatem autoris. *l.2.de orig.Iur.* Non enim interciderat tantum conſtitutio Theo- *vel Iuſtinian.*
doſii, ſed contraria lege abrogata fuerat ab Anaſtaſio, *l.conſtante.C. de repud.* imò *primus divor*
ab ipſo Juſtiniano, *Nov.22.* adeò, ut *in d.Nov.117.* non tantum aliorum, ſed & ſui *tia certis cau*
ipſius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam *ſis circum-*
juri noviſſimo ſtandum putamus potius, quam ratiunculis *Nov.140.* ubi contra- *ſcripſerit.*
rium ſtatuitur. Nam, præterquam quod vanis inſtrepat rationibus, quod adver-
ſetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odioſæ & iniquæ conjugiorum
diremtioni faveat, etiam non tam Juſtiniano, quam Juſtino II. aſſcribi ſolet, &
proinde ex præſcripto ſacrarum literarum divortia ex mutuo conſenſu, *cum No-
vell. 117.* prorſus tollenda cenſemus. Quod autem Juſtinianus illic ſtatim excipit
votum caſtitatis, de eo vidimus ſupra. Cauſas verò ex quibus Theodoſius & Ju-
ſtinianus divortia permiſerunt, ad examen oportet, ut revocemus.

De primis duabus divortiorum cauſis, Adulterio & deſertione malitioſa. Sect.4.

1 De adulterio remittitur lector ad ſuperius diſputata

2 Paulus 1. Cor. 7. adulterio addit deſertionem malitioſam.

3 Nec tamen contrarius eſt Chriſto, quia de diverſa quæſtione agit.

4 Bellarmini falſa diſtinctio inter conjugia fidelium & infidelium.

5 Quare pugnat verbis Apoſtoli Pauli 1. Corinth 7.

6 Ubi non tam conſilium proponitur, quam præceptum datur.

7 Bellarminus facit Apoſtolum contrarium Chriſto.

8 Effugium aliud Bellarmini.

9 Rejicitur.

10 Conjugium non eſt Sacramentum.

11 Etiamſi Paulus non dediſſet niſi conſilium, tamen contra conſilium agendum non eſſet.

12 Explicatur ratio conſilij Paulini.

DUæ enim tantum à ſacris literis permiſſæ reperiuntur, Adulterium, & Deſer- 1.
tio, de quorum primo cum abundè ſupra, *c.5. ſect. 7. & 8.* diſputatum ſit ex *De adulterio*
verbis Chriſti *Matth.5.& 19.* quibus ferè ſolum dicitur cauſam divortiis ſummis *actum ſupra.*
præbere, cramben eandem hîc recoquere operæ pretium nô judicamus, ſed pro-
gredimur ad deſertionem, quam ſubiecit Paulus, *1.Cor.7.* nec in eo contrarium
quid ſtatuit ſententiæ Chriſti. Cum enim Phariſæi quærerent, an ex ulla cauſa 2.
liceat cuiquam dimittere uxorem, reſpondet Chriſtus, quod ex nulla, niſi ob *Deſertio adjj-*
adulterium, adeoque non agnoſcit aliam divortiorum cauſam præter adulteriũ, *citur à Pau-*
cui non refragatur Apoſtolus, quia non agit de eadem quæſtione. ſcilicet de cau- *lo.*
ſis divortiorum, ſed præſuppoſito illegitimo infidelis divortio, conſilium ſuppe-
ditat, quomodo conſcientiæ fidelis proſpiciendum ſit, adeoque non introducit 3.
novam cauſam divortiorum, ſed poſtquam factum eſt illicitum divortium ab *Nec tamen*
Infideli, cenſet innocenter propter fidem patientem non eſſe ſub injuſta ſervitu- *contrarium*
te cum injuria detinendum. Manet igitur rata diſpoſitio Chriſti: Solum adulte- *quid ſtatuit Chriſto.*

 rium

rium diſſolvere matrimonium : & deſertionem non liberare deſerentem à peccato nec à vinculo conjugii, quia non diſceſſit jure, ſed de facto interim tamen innocentiæ & conſcientiæ partis deſertæ ab Apoſtolo novo præcepto conſulitur, ne ſit jugo infidelis præter meritum ſubjecta, ſed liberam recipiat poteſtatem renubendi in Domino.

4. *Falſa diſtin-ctio Bellarm.* Bellarminus *de matrim. c. 12* affert aliam diſtinctionem, falſam & à mente Apoſtoli prorſus alienam, dum diſtinguit inter conjugia fidelium & Infidelium. Hæc enim, ſalva conſcientia dirimi quoad vinculum, quia carent Sacramento, Sacramenti enim characterem facere, ut conjugia ante mortem ſint inſolubilia, & hinc pergit depravare textum Apoſtoli, quod, quia conſilium dederit & non præceptum, liceat fideli etiam dimittere uxorem infidelem, etiamſi cohabitare velit, ſed tum maximè, ſi cohabitare renuat. Rectè dixit Auguſtinus, frontem hæreticorum, non eſſe frontem. *lib. 4. in Iul. c. 8.* Quis enim crederet, [illegible]

5. *Repugnat verbis Apo-ſtoli.* verba Bellarmine, hominé, qui ullo pudore teneretur, tam impudenter [illegible] depravare verba & ſententiam Apoſtoli. Apoſtolus ait. *Si quis fratrum infidelem habet uxorem, conſentiat habitare cum illo, ne dimittat eam & mulier ne diſcedat* &c. Bellarminus vero: *Si quis infidelem habet uxorem, etiamſi conſentiat habitare cum illa, tamen fas eſt, ut eam dimittat.* Paulus enim præceptum non dedit, ſed conſilium,

6. *Quod non tã conſilium con-tinent, quam præceptum.* idque ex ſententia Auguſtini *1. de adult. conjug. c. 2. & 3.* & à conſilio fas eſt deficere. At unde ſcis de conſilio? quia Paulus inquit, dicit Auguſt. *Ego dico, non Dominus*: quaſi non & Apoſtolus præceptum dare potuerit, nactus ſcientiam & facultatem in tertio cœlo, *2. Cor. 12.* quique manifeſtò confitetur, à Domino, ſe accepiſſe, quæ tradiderit. *1. Cor. 11.* Non potuit Apoſtolus vel conſilium vel præceptum dare contra diſpoſitionem Chriſti, ut confitetur Bellarm. *c. 14. ad object. 1. c. 16. ad object. 4.* cum nec Angelo credendum ſit, ſi novum afferat Evangelium. *2. Ioh. c. un.* Si verò ob infidelitatem licet diſturbare vinculum matrimonii, refragantur verba Chriſti, paulò ante ab Apoſtolo præmiſſa: *Vir non dimittat, mulier*

7. *Bellar. Apo-ſtolum facit contrarium Chriſto.* *non diſcedat, niſi ex cauſa fornicationis.* Jam enim licet etiam diſcedere ex cauſa infidelitatis. Non poteſt igitur Pauli ſive conſilium ſive præceptum aliter ſtare, quã ſi intelligatur de ratione, qua conſulendum ſit conſcientiæ perſonæ injuſte deſertæ. Nam ea conceſſione non derogat ſententiæ Chriſti, nec introducit novum divortium contra expreſſum Chriſti mandatum.

8. *Aliud effu-gium Bellar.* Sed effugium hic aliud in parato habet Bellarm. Chriſtum loqui de matrimonio inter fideles, Paulum de matrimonio contracto inter infideles, & id conſtare putat ex verbo: *Cæteris.* Cæteri igitur apud Paulum nota fuit & nomen infidelium, quia non in eodem §. conſilium totum dirigatur ad fideles Sed inquis, Bellarm qui infideles erant eo momento, quæ conjugium inibant, ut ita matrimonium ipſorum caruerit ſacramento. Quæſo te, ex qua ſaltem ſuſpicione, ne de veriſimili conjectura loquar, id elicis? Paulus in genere dicit: *Si quis habet uxorem infidelem*, nec excipit, utrum maritus fidelis fuerit, vel infidelis, cum eam duceret Qua igitur audacia tu excipis, ubi lex non excipit. Nam figmentum illud

9. *Refutatur.* heri hodieque cuſi Sacramenti, tanti momenti non eſt, ut in tam abſurdum interpreta-

terpretationem verba Apoſtoli trahere debeat. Quia nec Sacramentum eſt conjugium, ut Theologi docent, cum non omne myſterium vim ſacramenti habeat, & Paulus *ad Epheſ.5.* cum dixiſſet: *Hoc eſt myſterium magnum,* ſtatim illud transfert ad conjugium Chriſti & Eccleſiæ, inquiens: *Loquor autem de Chriſto & Eccleſia,* nec ſi Sacramentum eſſet, vinculum aliquod firmitatis circumponeret conjugatis, quia aliam rationem indiſſolubilitatis reddidit Chriſtus, nexum vid. divinũ, ex quo ſic argumentor. Conjugium eſt indiſſolubile, quia non licet ſeparare homini, quod Deus conjunxit in carnem unam. Atqui Deus conjunxit etiam eos, quorum matrimonia non habent ſecundum Bellar. rationem Sacramenti. Ergo & illi indiſſolubiliter junguntur, & ratio vinculi aliunde, quã à Sacramento derivanda eſt. Præterea cum ratio hæc ex jure naturæ prodeat, quod ſcilicet conjuges abeant in unam carnem, infidelium quoque conjugia debent eſſe inſolubilia: Unde Chriſtus, non ſolis fidelibus, ſed & Phariſæis rogãtibus & reliquæ Judæorum turbæ, hanc ex primævo conjugij jure deductam rationem proponit, & divortiis, niſi ob fornicationem, qua unio viciſſim ſolvitur, prorſus interdicit. Cur igitur fingit Bellarm. ſolis fidelibus datum præceptum à Chriſto, cum Chriſtus idem dederit Phariſæis tentantibus & toti Judæorum cohorti, qui procul dubio non omnes erant ad fidem converſi. 10. *Conjugiũ non eſt Sacramẽtum.*

Sed etiamſi concedamus Bellarmino: *d.c.12. Iohan. Arbor. lib. 6. Theoſ. c. 10. Dom. de Sot. 4. ſent. diſt. 39. q. un. art. 3. & 4. Sylveſt. in verb. matrim. Imped. 10. Covarr. part. 2. de matr. c. 6. §. ult. n. 2. c. 7 §. 4. n. 8. 9.* Paulum dediſſe conſilium & non præceptum: Sapientiorem oportet Paulo eſſe, qui contrarium inire velit conſilium, ut facit Bellarm. Conſilium enim Pauli non poteſt eſſe niſi honeſtum & utile Eccleſiæ. Qui igitur conſilium infert contrarium, is neceſſariò non ſuadebit honeſta, nec quæ ſincè re Eccleſiæ. Imò, quæ ſunt honeſtatis & vergunt ad utilitatem Eccleſiæ, ſive ſuadeantur, ſive imperentur, Chriſtiano & pio homini ſemper ſunt neceſſaria, idque de præcepto ejusdem Apoſtoli: *ad Philipp. 2. Quæcunq; vera, quæcunque honeſta, quæcunque juſta, hæc facite, & 1. Cor. 14. Omnia facite ad ædificationem.* Nemini igitur ſalva conſcientia licet à conſilio Pauli deficere, quia armatum eſt autoritate divina, *Matth. 19.* & deductum ex primævo jure conjugii, *Gen. 2.* quia honeſtum & commodum Reipubl Chriſtianæ, in quæ omnia peccat Bellar. quando infidelium conjugia propterea dirimit, quia carent Sacramento. Et ut futilitas hujus rationis evidentius ſeſe prodat, confer eam, cum ratione ipſius Apoſtoli, qui tum demum diſſilire vinculum conjugii permittit, ex parte fidelis deſerti, quando infidelis diſceſſit, quia tum frater vel ſoror non debet detrudi ſub jugũ injuſtum præter ſuam culpam. Hæc ratio non facit jus novarum nuptiarum parti fideli, niſi quando perfidè deſeritur ab Infideli, & proinde, qui ante deſertionẽ, Infidelium conjugia paſſim diſtrahi poſſe cenſent, aut fidelem non patiuntur conſiſtere cum Infideli in iisdem nuptiis, dedita opera impugnant ſententiam Apoſtoli, qui fidelem à jugo nuptiali non liberat, niſi, ne conſcientiam ejus captivam detineat propter injuriam infidelis deſertoris. 11 12. *Ratio conſilij Paulini.*

Utrum

Sect. I.

Utrum Matrimonium inter fidelem & infidelem contrahi & ratum eſſe poſſit.

1 *Si vetita ſunt hæc matrimonia ſacris literis, non poteſt Papa de iis diſpenſare.*
2 *Verba Apoſtoli falsò traduci à Bellarm. quaſi non ſint divina.*
3 *Eccleſiæ non licet contra primam conjugii inſtitutionem diſponere.*
4 *Ex aſſertionibus Bellarmini oſtenditur, quod Eccleſia nequeat conjugiis fidelium, cum Infidelibus connivere.*
5 *Nuptias imparis cultus ſeverè eſſe in Eccleſia & Republ. prohibendas.*
6 *Quia diſplicent Deo.*
7 *Et repugnant præſcripto ſacrarum literarum.*
8 *Ponuntq; fidelem ſub maledictione propter conniventiam.*
9 *Argumentis aliis reprobantur conjugia cũ infidelibus.*
10 *Non eſſe interdicta fœdera cum Paganis & Infidelibus.*
11 *Sed ex fœderibus indulgentia non eſſe procedendum ad conjugale pactum.*
12 *Quam ſeveriter prohibita fuerit Iudæis commixtio cum Incircumciſis.*
13 *Diſquiritur an ea lex obliget Chriſtianos.*
14 *Examinatur argumenta aliorum ex 2. Cor. 6. 1. Cor 6.*
15 *Et refutantur.*
16 *Retorquentur in ipſos autores.*
17 *Opinio eorum, qui conjugium cum Infidelibus initum ipſo jure irritum pronuntiant.*
18 *Nuptiis cum infidelibus initis deeſſe neceſſario benedictionem.*
19 *Et preces.*
20 *Religionum diverſitatem dirimere ipſũ vinculum conjugii.*
21 *Quid intelligatur per Divini & humani juris communicationem in definitione nuptiar.*
22 *Qua ratione ex viro & uxore fiat unum.*
23 *Quot lites in conjugium invehat religionum diverſitas.*
24 *Odium ſuperſtitionis penetrare in perſonas ipſas.*
25 *Id quod exemplis demonſtratur.*
26 *Cum religione auferri fidem conjugalem.*
27 *Conſenſio conjugum alia erit ut de educatione communium liberorum.*
28 *Ex conjugio imparis cultus timeri naufragium fidei.*
29 *Propter vehementiam cæci amoris.*
30 *Cujus exemplum petitur ex cap. 6. & 26 Gen.*
31 *Item à Salomone 1. Reg 11.*
32 *Ioſaphat. & Achab. & ex Num 26.*
33 *Mulierum quam ſint efficaces preces.*
34 *Quibus viros ad ſuperſtitionem detrahunt.*
35 *Accedit quotidiana conſuetudo, quæ vitia vertit in naturam.*
36 *Tam Pontifices, quam Imperatores nuptias imparis cultus damnare.*
37 *Probatur ex multis præjudiciis.*
38 *Atq; adeò ipſorum Romanorum.*
39 *Multorumq; Conciliorum.*
40 *Utrum contracta conſumm. ataq; Chriſtianorum cum Infidelibus conjugia nulla ſint, & reſcindi debeant.*
41 *Probatur negativa ex verbis Pauli Apoſtoli.*
42 *Rejiciuntur figmenta Pontificiorum.*
43 *Dilemma contra eorum ſententiam.*
44 *Ex qua cauſa irrita cenſeantur nuptiæ Chriſtianorum cum Infidelibus.*
45 *Ea cauſa adverſatur verbis Apoſtoli.*
46 *Propter ſpem converſionis Infidelium tolerantur nuptiæ cum iis initæ.*
47 *Quam multæ uxores cauſæ extiterunt viris converſionis.*
48 *Multiq; infidelium ſanctificati per conjuges fideles*
49 *Non eſſe principia conjugiorum æſtimanda ex eventu.*
50 *Nuptias imparis cultus tolerari nec reſcindi ab Eccleſia, licet non probentur*

1. *Prima Bellarmini contradictio.* EX qua ſententiæ Apoſtolicæ explicatione, eâdem operâ deducenda eſt, deciſio illius quæſtionis: Utrum licitum ratumque ſit matrimonium inter fidelem & infidelem initum, de qua ſibi non conſtat Bellarmin. ſed apertæ contradi-

ctioni

ctioni ſuas ipſius propoſitiones involvit. *c.23. de matrim.* Nam, ſi non licet fidelibus cum infidelibus aut etiam hæreticis matrimonia jungere, ex præſcripto ſacrarum literarum, *Deut.7.3 Reg.11. 1.Cor.7. 2.Cor.6.* ut probat *in prop.1.* qui poteſt pontifex autoritatem ſibi ſumere diſpenſandi cum fideli, ut cum infideli matrimonium contrahat, quod probat *in prop. 4.* Nec enim Apoſtolorum & Conciliorum præcepta abrogare poteſt Pontifex, ut idem *ibid.* non absque ſpecie blaſphemiæ dicit: *Præceptum Apoſtoli Pauli, ut nubatur in Domino, & non ducatur jugum cum infidelibus, eſſe poſitivum, humanum & proinde ab Apoſtolorum ſucceſſore, ceſſante periculo, & juſta cauſa id poſtulante, abrogari poſſe.* Major igitur eſt Pontificis autoritas, quam Apoſtoli, quia par in parem non habet imperium: & verba Pauli jam non ſunt verba Dei, ſed hominis, licet ille ſe Spiritum quoque habere, ex quo loquatur, licet à Domino ſe accepiſſe, & in tertio cœlo verba audiviſſe ineffabilia proteſtetur. Aut quænam tam ardua obduci poteſt ratio, quæ cogat verbo Dei obrogare, & per diſpenſationem facere, ne nubatur in Domino, & ut ducatur jugum cum infidelibus. Facit igitur Pontifex, ut nubatur in Diabolo, ſicut ratiocinatur Tertull. *in lib. de cor. milit. Sancta matrimonia copulare Deum, reliqua Diabolum: Mulierem infideli nuptam eſſe coſtam Diaboli, non Dei* &c. Præterea ſi conjugia fidelis cum infideli, non ſunt irrita ex jure ullo, divino, naturali vel poſitivo, ut oſtendit *prop.2.* & per Conſ. ratitudinem ſuam habent ex inſtitutione prima conjugii, qua autoritate potuerunt ab illa, quam jactat, Eccleſia, contra omne jus & rationem irrita pronuntiari, & temere divelli? Denique ſi ex eo, quod vitandi ſint hæretici, *2.Cor.6. ad Tit.3.* rectè inferre potuit Bellarmin. *lib.5. de Rom. Pont. c. 7. & c.8. contr. Barcl. de pot. Pont.* excutiendum eſſe degenerem & improbum principem, cui jus naturæ & Deus nos obligaverit, quid cauſæ cur non eorundem præceptorum vis extendatur ad obligationem matrimonialem, ſi alter ſit hæreticus aut Infidelis, eamque irritam reddat & inutilem, quemadmodum ſcribere non erubuit Bellarm. de obligatione principis & ſubditorum. Miſſis verò nugis & contradictionibus Bellarmini, quas ille flocci non facit, dummodo fortiter contradicat hæreticis, ad rem ipſam tendimus, ubi varias tam Pontificiorum quam noſtrorum opiniones deprehendimus, de quibus, ut quid nobis videatur, ordine proponamus, illud ante omnia, quod omnium opinionibus commune eſt, præſupponimus, nuptias, quas vocant, imparis cultus in Republ. non eſſe tolerandas, ſed ſeverè prohibendas, tum quia Deo diſpliceant, tum quia evertunt univerſum jus & naturam nuptiarum, tum quia periculo exponunt partem fidelem, tum quia ob lites neceſſarias in infelicem plerunque deſinunt eventum.

2. *Ejuſdem blaſphemia.*

3. *Secunda contradict. Bell.*

4. *Tertia contra dict. ejuſdem.*

5. *Nuptias imparis cultus eſſe ſeverè prohibendas ob 4. cauſas.*

Quin Deo diſpliceant, dubium non eſt, & id copioſè, & durius, quam par eſt, & fortaſſe admitti poſſit, diſputant Tertull. *lib. 2. ad uxor. & de cor. Milit.* Cyprian. *in ſerm. de lapſ.* quem citat Auguſt. *de fid. & oper. c.19.* Ambroſ. *Ep. 70. & 1. de Patr. Abr. c.9* Hieron. *1. contr. Iovin.* Impoſſibile enim eſt, ut ſine fide Deo quicquam placeat. Ex fide verò non agit, qui ſacrorum & profanorum individuam ſociam ſibi juncturus, cum piarum copiam ante pedes & oculos habeat, inſano amore provolat ad impiam, Deoque inviſam perſonam. Inconſulto errore &

6. *Quia diſpliceant Deo.*

7. *Repugnant ſacris literis.* præcipiti affectu eum agi, nec admodum ſtabili in religione propoſito confirmatum eſſe oportet, qui amorem ſuum præfert timori Dei & pietati. Vult Apoſtolus, ut non nubatur niſi in Domino *1. Cor. 7.* Qui verò in Domino nubet, qui p[illegible] Dominum nubendo contemnit, ad hoſtes ejus ſe recipiens? quem in ſenſum Hier. *2. in Iov.* Tertull. *2. ad ux.* Ambroſ. *Ep. 70.* verba generalia Apoſtoli rectè interpretantur, quia genus comprehendit ſpeciem, & Dominus non tantū vult, ut Chriſtianus maneat, qui conjugium init, ut alicubi exponi poſſe notat Augu. *1. adult. conj. c. 25.* ſed in omnibus actibus & per omnia conformem ſe gerat, præſcriptis religionis Chriſtianæ, quæ requirit non tantum, ut parentibus ſuus deferatur honos, ut publicè & coram facie Eccleſiæ deſponſatio fiat, ſed etiam, ut

8. *Qui infidelē d[u]xit, conni[v]e[t] [i]dolo[la]triæ.* commercium illud Sanctum ineatur cum honeſta, & pia perſona. Si enim rectè ratiocinatur Hieron. *in c. 19. Matth.* Virum, qui adulteram retinet, fore ſub maledicto cum ipſa, quod tum demum recipiunt Theologi, ſi peccato conniveat, nos pari modo concludemus, qui maledictam ducit, & hoc facto tacitè mores probat, non minus ſub anathemâte eſſe, quam illum, qui fovet adulteram Tertull. *2. ad uxor.* accommodat huc Romanorum legem, qua mulier ſervo conſueſcens

9. *Alia argum.* recidebat in poteſtatem Domini, cui ſervus vivebat obnoxius: Ita veriſimile eſt, caſuram in caſſes Diaboli mulierem, quæ abducitur in thalamum impii mariti. Quin etiam ſervis diſtribuebantur uxores ex arbitrio Dominorum: An verò perſuadere ſibi quiſquam poteſt, Domino ſuo placituram conditionem quæſitam apud hoſtes?

10. *Deum ferre fœdera cum infidelibus [illegible].* Illud quidem Martyris *1. Reg. c. 3.* & Alber. Gentil. *2. de nupt. c. 19.* argumentum in hoc negotio non probo, quod cum Deus non ferat fœdus ſingulare percuſſum cum hominibus impiis, multò minus ferre velle præſumatur fœdus conjugale, quia contra hanc opinionem jam alibi *in tract. de bell. cauſ. 1.* diſputavimus, cum Abraham, David, Salomon, Joſaphat, *Gen. 14. 1. Reg. 5. 9. 22.* licita fœdera cum alienigenis Idololatris inierint: ſed etſi probentur fœdera, ſine quibus Reſpub.

11. *Sed improbare conjugia cum iisdem.* ſtare non poſſent, tamen propterea non probantur conjugia, quia in conjugiis intimior nexus eſt, certius periculum, ob quotidianam converſationem & impenſiorem amorem. & conjuges ex lege & fine conjugii obligantur ſibi mutuas ferre operas, quod in Joſaphato improbat Jehu ſc. *quod opem tulerit impio, & amaverit, qui oderunt Deum. 2. Paral. 19.* Adde, quod fœdera temerè & non ex neceſſitate cum idololatris contracta vitio non carerent. Temerè autē ineuntur omnia conjugia cum Ethnicis & Infidelibus, cum liceat ubivis ducere, cum qua in religione ſibi conveniat, ut Samſonem ad Philiſtinæ nuptias properantem admonebant parentes. *Iud. c. 14.* Proinde licet fœdus Joſaphati & Achabi propriè non damnetur, damnatur tamen domeſtica familiaritas & qui hinc natus erat, amor propenſior, quam erga impios fas erat, *2. Paral. 18. in pr. & 20. in fin* unde tot mala poſtea prodierunt in Juda. quod Joramus Achabi filiam Athaliam, Ochoziæ ſororem dux[iſ]ſet uxorem, de conſilio & ſuaſu patris Joſaphati. *2. Par. 18. & 20.* Voluerat enim Deus abominabiles eſſe Judæis commixtiones cum Gentilibus & Idolorum cultoribus, præſertim, cum ſeptem populis, *Exod. 34. & Deut. 7.* & duobus

Digitized by Google

bus aliis *Deut. 23.* enarratis, incolis iſtius provinciæ, quam Deus traditurus erat populo ſuo.

Sed quia lex hæc pertinebat ad ſolos Hebræos, ut ex eo jure reprehenditur Salomon, *1. Reg. c. 11.* & Joſaphat, *2. Paral. 18. 19. 20.* & Esdra contra ejus vetitum contracta conjugia dirimit, *cap. 9. & 10.* ita præter intentionem legislatoris trahitur ultra fines Reipubl. Hebrææ, quia una cauſa aſſignatur particularis ad ſolos Judæos ſpectans, *Deut. 23.* ex qua Edomitis & Ægyptiis locus fit, licet eſſent de numero Gentilium: Altera, licet ſit generalis, tamen legem non parit generalem, quia ratio legis ſæpe latius patet ipſa lege, & cum odioſa non ſint amplianda, ſed reſtringenda, extendi non poteſt ultra populos nominatim expeſſos. Alias enim & alteram partem ejusdem legis, ex eadem ratione reducere tenemur, ut videlicet nulli hoſtium parcamus, ſed funditus omnia, homines ferro, urbes incendio abſumamus, quia *Exod. 34.* generalis ratio additur, ne ad cultum Deorum ſuorum illiciant. Conſtat autem, quam mobiliores ad mutandam religionem extiterint Judæi, quam nunc ſint Chriſtiani. Ideo occaſiones ad repetendam Idololatriam preſſius cavere & diligentius circumcidere voluit Deus, quã nunc ſit fortaſſe neceſſarium.

12 *Imprimis in Rep. Judæor.*

13. *An etiam in novo teſtam.*

Afferunt præterea Bellarm. *d. c. 23.* Cathar. *lib. 5. contr. Cajet. c. de Matrim.* & quicunque illicitam negant eſſe ſocietatem fidelium cum infidelibus, dictum Apoſtoli. *2. Cor. 6. Nolite jugum ducere cum infidelibus*, quo etiam inconſideratè utitur Covarr *part. 2. de matrim. c. 6. §. 11. n. 1.* quando prohibitionem conjugii in diſpari cultu juris ſtatuit humani tantum, non divini nec naturalis & tamen eam probat ex jure divino, *2 Cor. 6. 1. Cor. 6.* Bellarm. etiam Auguſtinum hinc refutat, qui *lib. 1. ad Pollent c. 25. & lib. de fid. & oper c. 19.* in ſcripturis novi teſtamenti negat ſe reperire certum de hac prohibitione teſtimonium. Certè ad prohibenda matrimonia dictum Apoſtoli trahi directè non poteſt, quia non prohibet converſationem aliquam Politicam, ſed communionem vitæ pravæ & morum, quod indicat oppoſitio juſtitiæ & injuſtitiæ, lucis & tenebrarum, Chriſti & Belial. &c. Nam alias prohiberet Apoſtolus etiam commercia fœdera & politicos contractus quoscunque cum infidelibus, quibus tamen licitè uſi ſunt Abraham, David, Salomon. Improbè quoque & contra præceptum ſuum feciſſet Paulus, quod jugo Cæſaris ſe ſubjeciſſet, & juſſiſſet ſuos pro ejus ſalute orare: improbè feciſſent omnes Chriſtiani, qui vel in aulis, vel militia, Imperatorum, & Reipub. gentilis ſaluti & propagationi ſtuduerunt, ſi ſtatim exeundum præcepiſſet Apoſtolus ab omni converſatione gentili? Quin etiam Jacob fratrem ſuum Eſau non debuiſſet complecti ut fratrem, *Gen. 33.* nec David ſollicitum ſe habere de puero Abſalone, tanquam de filio, *2. Sam. 18.* poſtquam cujusvis Infidelis impietatem, parricidialibus plurimis ſceleribus ſupergreſſus erat, ſi cum quibusvis impiis ſtatim ſit divortium faciendum. Accedit, quod hæc interpretatio Apoſtoli Pauli deſtruit alteram partem ſententiæ, ad cujus confirmationem adducitur. Statuunt enim conjugia imparis cultus eſſe quidem illicita, ſed non tamen irrita ex jure divino, *ut conſtat ex Lomb. 4. ſent. diſt. 39. ubi Thom. Scot. Palud. Braſſ. Soto. item ex 28. q. 1. c. 1.*

14. *Examinantur argumenta aliorum.*

15.

16

q.i.c.t.de ſponſal. licet ex praxi & conſuetudine Eccleſiæ dirimantur, quæ fit loco
17 *Conjugium cum Infidelibus ipſo jure eſſe irritum.* legis. Nam Paulus addit: *Propterea exite de medio eorum & ſeparamini.* Separari nequeunt, qui non fuerunt conjuncti. Si jam præceptum hoc extenditur usque ad conjuges, ii quoque jubentur divortium facere, & ita matrimonium cum Infidelibus contractum ex præcepto Apoſtoli & jure divino erit irritum, quod Braſſol. *in d.29.q.un.art.3.* confitetur, ut & Alber Gentil. *lib.2.de nupt.t.19.* Mart. *el.ʃſ.1 loc.com.t. de nupt.* quæ eſt etiam communis ſententia patrum ſuperius adductorum, ut paulò poſt diſputabimus. Nunc enim id tantum propoſitum eſt nobis deducere, quantopere & quibus ex cauſis connubia ob diſparem cultum diſpliceant Deo, & quousque improbentur à ſacris literis.

18. *Nuptiis Infidel. deeſt benedictio.* Ambroſ. *in Epiſt.70.* adducit ad hanc rem duo alia argumenta, quorum poſterius tangit etiam *lib. 1. de Abrah.c. 9.* quod ſcilicet talibus nuptiis deſit benedictio ſub velo ſacerdotali in Eccleſia recipienda, quod referendum eſt ad morem iſtius ſeculi. Sicut enim Deus benedixit primo à ſe inſtituto conjugio, *Gen. 2.* ita putavit Eccleſia benedictionem hanc in ſingulorum matrimoniorum auſpiciis divina autoritate ſibi repetendam, quod cum fieri fas non ſit circa eum, qui alienos Deos colit, & Eccleſiam ludibrio habet, meritò improbavit ea conjugia Ambroſ. tanquam nefaſta & infauſta, quippe quibus deficiat benedictio divina.
19. *Et preces.* Addit etiam defectum precum, ad quas ſimul obligari conjuges dicit Paulus. Quin etiam in contrarium ſæpe orabunt diverſæ religionis cultores, & ſeſe mutuò impedient, & quãtum in quoque erit, ab iis ſeſe retrahere laborabunt. Tertullianus exaggerat hoc incommodum per ſacra nocturna, quæ ea ætate apud Chriſtianos, metu Tyrannorum, in uſu erant. Nam ad ea Infidelis non paſſurus eſſet uxorem ſeſe ſubducere. Gentilis inde deducit argumentum, quo probat diſſolvi naturam conjugii.

20 *Religionum diverſitas dividit vinculum conjugii.* Id enim ſecundo loco nobis oſtendendum eſt, quod religionum diviſio dividat ipſum nervum conjugii, quem Paulus *1.Cor.7.* in eo collocat, quod neuter conjugum ſui poteſtatem habeat, adeò ut ne quidem ſe ſibi invicem ſubducere poſſint, niſi ad tempus, idque ex mutuo conſenſu, propter jejunia & preces. Ubi verò quis annexus eſt mulieri infideli, nunquam licebit parti fideli cum bona alterius gratia, jejuniis, precibus, aliisve ſuis ſacris vacare, & ita cogetur aut Deum deſerere, aut officio conjugali ad poſtulata conjugis ſatisfacere non poterit. Accurſius id elicit ex iis definitionis verbis: *Divini & humani juris communicatio.* Li-
21. *Quid ſit divini & humani juris communicatio.* cet enim de varietate religionis fortè non cogitarint JCti, & per divinum jus intelligant ſacra privata, & ſingulis familiis propria. *Cic.2. de ll. Duar. & Hottom. ad t.de rit.nupt. Connan.lib.8.c.4.n.2.* tamen, cum ſacra illa tempore Juſtiniani jam deſiiſſent, & is eadem verba retinuerit, non dubitant Accurſii patroni ea Chriſtiano ſenſu, ad mentem Juſtiniani ſic interpretari, quaſi divinæ domus ſocia, *l.4. C. de crim.ex hæred.* (niſi legem illam ſic corrigas *cum Anton. Fabr. Juriſpr. Pap. t.9 princ.2 illat.14.* quæ *ſocia rei humanæ atq; divinæ domus ſuſcipitur*) ſacrorumque particeps, *Balduin.ad ll.12.tab.* dicatur mulier propterea, quod in eandem Eccleſiam, religionem, & ſacra tranſeat cum viro. Nec enim omnia ſunt communia

inter

inter conjuges, inter quos diviſa ſunt ſacra. Gentilis *d.c.19.arg.4.* idem hoc argumento demonſtrat. Lex matrimonii eſt: Erunt duo in carnem unam. Una caro eſſe non poteſt, ſi non & anima ſit una, quia una forma facit unum. Quod ego non probo. Nam Phyſicè non fit unum ex uxore & viro, ut hic illud accerſi debeat de forma una. Unio enim Conjugalis conſiſtit in commixtione corporis, & conſenſu animi. Conſenſum animi dico, non quemvis, quia & diſſentientes eodem manent alligati vinculo, ſed conjugalem, ſive in conjugium, qui integer ſervari poteſt, etiamſi animi alias & in religione & in rebus cæteris maximopere diſſideant. 22. *Quomodo ex viro & uxore fiat unum.*

Hactenus quidem tantum damnamus nuptias ex diverſæ religionis cultoribus, quod ſinceram & expertem litium amicitiam non ferant, ſed manet vinculum matrimonii, etiamſi perpetuis agitetur contentionibus, & in periculum diſruptionis deducatur. Litium autem ſegetem facilè ſubnaſci ex diverſitate religionis, præter quotidianã experientiam, rationes manifeſtæ evincunt. Si enim ſimilitudo eſt mater amicitiæ, *S.Eth. c.2. & 3. Cic. in Lal.* unde explicavimus illud in nuptiis uſitatum, & à Pittaco, ex luſu puerili depromtum: *τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα*; *Tu tibi ſume parem. Diog. in Pytt. Atar.* Et ſi, dicente Auſonio: *Quod impar eſt, diſſidet*, ſeu ut Cic. *in Lal. Diſpares mores diſparia ſtudia ſequuntur*, quæ amicitia ſperari poterit, ex animis diverſa & ſibi invicem inimica religione diſſociatis. *Ex diſſimilitudine enim ſtudiorum oritur diſcrepantia voluntatum, quando etſi amor non ſuccenſet, ſuperſtitio tamen adverſatur. Nam licet vir non oderit uxorem, error tamen odit veritatem*, ait Salvian. *Epiſt.4.* Nihil eſt, quod arctius uniat, aut funeſtius diſſolvat animos, quam religio, quippe cujus Zelum ad Deum ipſum pertinere putamus, & quæ ad Deum pertinent, majori cura quiſque tractare videri cupimus, & magis nos, pietatis, quantumvis affectatæ prætextu, excuſatos putamus, licet in fidem & concordiam conjugalem peccemus, imprimis quando ſuos Antiſtites Pontificii animant prava ſententiæ Chriſti interpretatione. *Qui non odit uxorem, patrem matrem, filios, &c. propter me. Luc.16.* aut auribus inſuſurrant patrum quidam illa conſueta, *de coſta Diaboli, Abnegatione fidei, & jugo cum Infidelibus non trahendo.* Hieron. huc accommodat legem Moſis, de non jungendis ſimul bobus & aſinis, & de non texenda tunica nuptiali ex vario ſubtegmine, quod eatenus acceptamus, quatenus ex diſparitate apparet infelix operarum progreſſus & ſimul junctorum diſſidium. Theophilus Imperator, quem à ſecta & odio imaginum Iconomachum appellant, uxorem habebat Theodoram, non alio ex capite religionis à ſe diſſentientem, excepto ſtudio Imaginum. Tam pertinacis tamen odii, tamque gravium contentionum cauſa extitit hæc diſſenſio, ut quamdiu Imperator viveret, amicè nunquam vixerint. *Zonar. in Theoph.* Lis tamen erat tantum de imaginum autoritate: Quid ſi diſputent inter ſe de ſumma religionis? *Difficile eſt*, juſſu Senecæ, *amici vitia noviſſe, non odiſſe*, & Auguſtinus ait *contr. Adim. c. 16. Perfectorum tantum eſſe, non odiſſe in peccatoribus, niſi peccata.* Si tibi odio eſt religio conjugis, vix fieri poteſt, ut id non redundet in perſonam ipſam.

23. *Diverſitas religion. cauſa litium in conjugio.*

24. *Nō bene conveniunt veritas & error, ſuperſtitio & vera religio.*

25. *Declaratur exemplo.*

Præterea ſocietates omnes connectuntur fide: fides ſubſiſtit in religione, ut 26.

 dedu-

Cum religione tollitur [illegible] conj. gaudium.

deductum à nobis fuit. *2. de jur. Maj. c. 6.* Tolle igitur concordiam religionis, periſ-
ſumire una neceſſe eſt, & fidem & ſocietatem univerſam conjugalem. Quod ſi
ex conjugio tam diſpari communes naſcuntur liberi, quid ibi non mali videas fa-
milia, dum quisque, ſaluti eorum proſpectum cupiens, ſuæ religioni ut applicent
animum, diligenter dat operam, altero nequicquam obnitente & æternæ, quam
inſtare timet, perniciei eos eripere conante. Childebertus & Clotharius Reges
27. *Contentio de educatione puerorum.* Gallorum ſororem Clotildin elocaverant Amalrico Gothorum in Hiſpania
Regi, ſperantes hujus conjugii occaſione ab Arrianiſmo eum avertere. Sed is cũ
obloquentem fœminam non ferret, adeò in eam exarſit, ut ne verberibus qui-
dem parceret, donec domo & regia expulſam fratres ad ſe reducere cogerentur.
Volat. lib. 3. Geogr. Gill in princ. Annal. Ethelredus rex Anglo. Gormoni Regi Daniæ
filiam Thyram elocaverat, ut ipſum à Paganiſmo averteret, ſed & ipſe actum e-
git, & admonitione acrius Tyrannus exarſit. Nec enim apud pertinacem vel hæ-
reticum vel Paganum, diligentia Chriſtianorum ſemper ex animo procedit, præ-
cipuè ſi uxor fidelis exponatur injuriæ & ſuperbiæ mariti Infidelis, *ut notat Ter-
tull. 2. ad uxor.* Is enim facilius vias Eccleſiæ uxori occludere, & impedimenta ex-
ercendæ religionis inijcere poteſt, quam mulier viro. Quid igitur à Paulo dictum
eſt: *In pace vocavit nos Deus? 1. Corinth. 7.* Denique licet ſpes lucrifaciendi ani-
28. *Periculum fidei imminet ei, qui amplexus eſt infideli conjugi.* mum incredulum excuſet quodammodo eos, qui in nuptias Infidelium ſe con-
jiciunt, tamen periculum, cum incerta ſpe conjunctũ, ne ſc. fidelis potius trans-
eat in caſtra infidelium, quam hi fidei ſigna ſuſcipiant, ſpem illam non tantum
dubiam & fallacem facit, ſed non rarò prorſus evertit. Si enim ſapientiſſimus
mortalium Syrenum Cantilenis aures obturare non potuit, quin ab iis, ut ſocii
Ulyſſis à poculo Circes, ſui ipſius diſſimilis & patris redderetur degener, quo
clypeo freti tam obtuſa nos geſtare pectora nobis perſuadebimus, ut muliebri-
bus blanditiis non magis cedere velimus, quam ſcopuli aut Marpeſia cautes im-
pulſui fluctuum maris. *Aſtus nullus eſt*, ait Eccleſiaſtic. c 25 *qui prævaleat mulieri,
& nequitia earum ſuperat omnem nequitiam.* Tum etiam imperium amiſit & liber-
29. *Propter amorem.* tatem, qui amori ſe captivum tradidit. Nam id agit noctes & dies, ei rei unice ſtu-
det, *ait Plaut. in Aulul.* ut placeat amanti. Etiamſi in ignes jubeatur ire, brevem
noctem perpetua morte redimere, nec ignem, nec undas, nec ferrum patitur ſibi
Lyſander obſtare, dum ſpes & cupido ipſum propellunt. Tanta cum vis ſit amo-
ris, quis dubitet, quin cordatum etiam hominem à conſtantia dejicere & in pere-
grinam pellicere religionem poſſit. Intuere primos parentum, quos à pietate &
dignitate filios Dei vocat Moſes, ſive filios Deorum, ut Aquila explicuit, & ut
30. Chaldæus, filios Rabbinorum ſeu principum, id eſt, Patriarcharum. *Hier. in q.*
Gen. 6. & 26. *Hebraic. Theod. q. in Gen. 47. Auguſt. lib. 15. de civitat. Dei cap. 23.* Eos Cedrenus &
Suidas Ἐγρηγόρους, quaſi excubitores pro reliquo populo appellant. Et tamen ut
primùm cœperunt ingredi ad filias hominum, earum pulcritudine inneſcati &
ex iis uxores ſibi ſelegerunt, quas viſum fuit, caro facti ſunt, & in opera prodie-
runt peſſima. *Gen. cap. 6.* In ipſius Jacobi ædes & familiam prorepſerunt ſcelera
31. *1. Reg. c. 11.* Idololatriæ Labanis, quæ tolerare ipſe coactus fuit. *Gen. c. 20.* Salomonem præ-
dicat

dicat ſcriptura, quod opibus & ſapientia anteierit omnes principes terræ: *2. Paral. 11.* hanc tamen tantam ſapientiam expugnarunt lenocinia extranearum mulierum, quas contra expreſſum Dei mandatum ex Ægyptiis, Ammonitis, Moabitis, Edomitis promiſcuè duxerat, *1. Reg. c. 11.* adeo, ut non tantum peculiares ædes adornarit filiæ Pharaonis, eò, quod nefas putaret, uxorem impuram detradere in domum Davidis, per præſentiam arcæ ſanctificatam, *2. Paral. c. 8.* ſed etiam altaria Idolis earum in facie templi ipſius & ex oppoſito ſanctæ urbis excitaverit. *1. Reg. c. 11.* Joſaphat cœperat Joramo filio uxorem ab Achabo: Nec mora, ut 32.
fatis ceſſerat Joſaphat, Joramus, relicta via patrum ſuorum, cœpit calcare veſtigia Iſraëliticæ ſuperſtitionis, *quia Athalia erat uxor illius*, ait ſacra ſcriptura. *2. Paral. c. 22.* Ipſe Achab licet ſuo impetu in præceps iret, impulſu tamen Jeſabelis uxoris citatius in cædem Prophetarum & Nabothi properavit. *1. Reg. 18. 21.* Quò enim quisque minus firmo ſtat talo, ei facilius impellitur, quod iis quidem contingere neceſſe eſt, qui amores ſuos ſtudio pietatis anteponunt. Nam ſi ſeriò religionem colerent, ab ea præ amore mulierculæ tam facilè non deſciſcerent. Iſraëlitæ, ut ſe cœperunt miſcere filiabus Moabitarum, ut ſe participes fecerunt impietatis eorum, non tantum Idolis immolata in conviviis cupidè deglutientes, ſed etiam ad adorãdos Deos alienos in genua provoluti. *Num. 25.* Nihil enim 33.
efficacius permovet, animos, quam preces & ſtudia ejus, cui adverſari tibi religio eſt, quemadmodum Livius innuit, *lib. 1.* inquiens: *Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium cupiditate atq; amore, quæ maximè ad muliebre ingenium efficaces preces ſunt.* Propterea prohibitioni, de non ducendis alienigenis potiſſimũ hanc rationem adjecit Moſes, *Exod. 34. Deut. 7. 1. Reg. 11.* *ne ſeduceretur populus Dei ad peregrinam ſuperſtitionem*, quæ etiam retrò trahi poſſet, antequam gentes illæ ſub maledictionem ponerentur ubi Simeonis cum Cananitide nuptiæ, non ſine probro referuntur, & tacitè damnantur. *Geneſ. c. 46.* Iſaac quoque vetabat Jacobum ad Exemplum Eſavi uxorem ſibi capere ex Cananitibus, quas *ſordidas in conſpectu Iſaaci* vocat ſcriptura, *Geneſ. 28.* & iram ejus in Eſavum hinc prædicat, 34.
qui, ut illam emolliret ſimulata quadam hypocriſi reliquis uxoribus ſuperinduxit neptem Abrahami ex Iſmaële. Exemplum à Samſone capiamus, qui cum contra Dei præceptum, & conſilium parentum, occultè tamen Deo omnia ad ſui honorem dirigente, Philiſtinam duxiſſet uxorem, & nuptiales convivas inſolubili ænigmate premeret, exoratus tandem precibus & lachrymis novæ nuptæ, ſuo ſe indicio prodidit ut Sorex. *Jud. c. 14.* Maluit triginta veſtes perdere, quã cupiditati ſponſæ adverſari.

Efficaces preces mulierũ.

Nam quod quis ſecum iratus cogitet;
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet, qui vir ſiem.
Hæc verba, me hercule, una falſa lachrymula
Quam oculos terendo miſerè vix vi expreſſerit,
Reſtinguet, & iſ ſe ultro accuſabit, & ei dabit
Ultro ſupplicium. Terent. in Eun. Act. 1. ſc. 1.

Accedit

Google

Accedit quotidiana converſatio, quæ aſſueta tranſfert in naturam & [illegible] ut non tantum non deteſtemur, ſed & ſenſim amare incipiamus, quæ quotidie videmus & audimus. *Quod enim ſæpe audimus*, ait Senec. 3. *de benef. c.* [illegible] *facere* [illegible] *mus, & delictorum evaneſcit pudor, poſtquam res invoteſcere & latius evagari cœpit.*

Sic natura jubet, velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeant animos autoribus. Iuven. Sat. 14.

35\. Quam multi ſua ignorantia felices ſunt, & ut de Scythis dicit Juſtin. *lib.* [illegible] vitiis abſtinent, quia vitia ignorantiæ quam multi ſimpliciter credunt, [illegible] nes argutias non audierunt. Deduc autem mobiles animos in novam religionem, eamque individua conſuetudine redde familiarem: tanto avidius novitatem amplectentur cognitam, quantò diligentius deteſtati ſunt ignotam. Vulgare eſt, quod D. Paulus ex Menandro repetit. *Colloquia prava corrumpere bonos mores.* & Pſalmiſta inculcat: *Cum impuris eris impurus.* Item quod vulgo circumfertur: [illegible] *juxta claudum habitat, claudicare diſcit, & picem qui tangit, inquinatur, qui* [illegible] *intuetur, eundem imitatur.* Quantò facilius id eventurum veriſimile eſt, ubi [illegible] ma animorum conjuratio & perpetua vitæ unio, indiſſolubili nexu [illegible] pulat, & ſermones amicis interpellationibus devincit.

Aſſueta facile amamus.

36\. Propter has cauſas tam Conciliorum Canones quam Imperatorum & Regum decreta ejus ſpeciei nuptias, inter fideles & Infideles, ſemper tum le[illegible] tum factis deteſtati ſunt. Perſarum Rex negat ſibi per leges licere ducere Chriſtianam, *apud Niceph. lib. 18. cap. 22.* idque jure gentium receptum d[illegible], [illegible] *diſt. 2.* ſcil. ne alienigena ducatur. Herodes rogatus à Sylleo Arabe, ut [illegible] ſororem ſibi in matrimonium traderet, negavit facere, quia is negabat [illegible] nem patriam ejurare & novam recipere. *Ioſeph. lib. 16. antiq. c. 11.* Paulo post Agrippa Junior Agrippæ F. Epiphani Antiochi F. negavit Druſillam ſororem [illegible] quod is recuſaſſet cum circumciſione Judaiſmum profiteri, & cum eandem [illegible] ditè expeteret Zizus, Rex Emeſeniorum, non prius in poſtulata [illegible] quam ſe circumcidi paſſus eſſet. *Ioſeph. 20. Antiq. c.* [illegible] de, ut olim J[illegible] ſororem nolebant in matrimonium concedere Sichemo, niſi & ipſe & [illegible] vitas præputiis ſe multari ſiviſſent. *Gen. 26.* Carolus Simplex rex Galliæ, [illegible] amicitiam cum Radulpho, duce Normanniæ, filiam, [illegible] ſed ea lege, ut ad fidem converteretur, quod is potius, quam & tam [illegible] ne & tam opima provincia excideret, libenter [illegible] *Phil. 2.* Poloni Jagellonis poſtulatis conſenſiſſe ſemper [illegible] ptiſmo Chriſtianæ religioni initiaretur, quo facto H[illegible] vvici filiam, cum regno hæreditario, pre[illegible] deiunt. *Methov. in hiſt. Pol. Munſter. in Geogr.* U[illegible]

Tam Canones, quam Leges nuptias Impari cultus damnant.

37\. van[illegible] ducis filiam [illegible] filio Caſimiro nuptum [illegible] contrahendæ nuptiis ſupereſſet, quod [illegible] contract[illegible] bare [illegible] vera religione prius [illegible] rayit. *Cromer. lib. 11.* Jagello poſtea, exemplum d[illegible]

utur

Google

inter Ruſſos & Catholicos matrimonia, niſi Ruſſi ſuperſtitiones patrias abjurarent, *Crom. lib. 15.* quod ſi Alexander quoque Dux Litvaniæ obſervaſſet, potuiſſet eo bello, quo à Johanne Moſchorum principe impetitus fuit, carere, *Sigiſm. Bar in hiſt. Muſc.* 38. Apud Romanos ex l. 12 tab. à connubii commerciis ſecluſi erant omnes peregrini ut ſupra deduximus & repetitur *in C. Theod. lib. 3. t. 14.* Valentinianus & Theodoſius adulterii pœnam irrogarunt Chriſtiano cum Judæa, aut Judæo cum Chriſtiana nuptias contrahenti *l. ne quis Chriſtianam & ibi Salyc. C. de Iud.* quod repetit lex Hiſpanica, *l. 2. t. 1. l. b. 4 fori.* cum jam olim Concilium Toletanum IV. *Can. 62.* inter Judæos & Chriſtianos contracta matrimonia ſolvat, tanquam irrita, de quo paulò poſt agemus. Quod vero Concilia Toletan. III. 39. *Can. 14.* Chalced *Can. 14.* Agathenſ. *Can. 67* Laodic *Can. 10. & 3* fideles abigant à matrimoniis infidelium, id ſententiam noſtram optime confirmat, & ab omnibus, qui de hac re ſcripſerunt, uno ore aſſeritur.

De legibus Roman.

De Conciliorum ſententia.

Quod verò d. Concilium Toletan. IV & Concilium VI Conſtantinop. 40. *Can. 72.* contracta matrimonia, quaſi illegitima & nefaria, reſcindant & irrita pronuntient, quibus ſubſcribunt Lombard. Thom. Scot. Braſſol. Palud. Dom. de Soto *4. ſent. diſt. 39.* Gratian. *28. q. 1.* Arbor. Theoſ. *lib. 6. c. 10.* Panorm. *c. 1. de Sponſal.* Covarr. *part. 2. matr. c. 6. § ult. c. 7. § 4. n. 8.* Bellarmin. *d. c. 23. prop. 3.* Alber. Gentil. *2. de nupt. c. 19.* Mart. *in 1. Reg. c. 3.* illud ex inſufficienti ratione educitur, & ſententiæ Pauli, factisque Patrum adverſatur, quod innuit. Igneus *in l. fideicommiſſum. num. 141. ad Syll.* quando Eccleſiæ prohibitionem ſcribit pugnare contra Paulum Apoſtolum, ut latè diſputat Beza *de repud. pag. 99. & ſeqq.* Hemming. *in lib. de conjug.* Bruſt. *de matr. p. 2. c. 37.* Meiſner. *ſect. 2. q. 1. pract. c. 3 § 2.* Nec alia eſt ſententia Lutheri *in c. 7. Cor.* & Philippi, *loc. de conj.* quam depravatè adductam, malitiosè flagellat Bellarm. Item Chryſoſt. *in 1. Cor. hom. 20.* Si enim contractum & con- 41. ſummatum matrimonium inter fidelem & infidelem ipſo jure nullum eſt, quare vetat Paulus fidelem diſceſſionis initium facere? cur ait: *Si qua fidelis junctus ſit infideli, & huic placeat cum illo cohabitare, ne diſcedat fidelis, quia infidelis ſanctificatur per fidelem, adeo, ut & pueri ex tali conjugio ſuſcipiantur liberi.* Paulus igitur jubet fidelem cum infideli manere: Eccleſia inter eos divortium facit, adeoque coguntur Pontificii manifeſtam injuriam facere textui, quem ſic interpretantur, quaſi Paulus licentiam diſcedendi faciat, etiam fideli, licet infidelis cohabitare non detrectet. Addunt & aliam gloſſam, quæ eadem facilitate rejicitur qua aſſeritur, quia ex textu, ejus ne veſtigium quidem elucet. Ajunt enim, Paulum loqui de 42 iis, qui cum ambo eſſent infideles, in nuptias conſenſerunt, & poſt contractum matrimonium alter abiit ad fidem. Hoc enim ſolvi poteſt, tam ex arbitrio eius, qui converſus eſt, quam ex diſceſſione, ejus, qui contra fidem obduratus manet, cum conjugium Infidelium careat ſacramento. Tota hæc aſſertio extructa eſt ſuper arundine recens nati ſacramenti, uno momento, ſi fulcrum ſuſtuleris, ut ſupra factum eſt, ruitura. E diametro quoque repugnat Paulo, qui converſo adimit poteſtatem diſcedendi, quam diu infideli placet cohabitare. Præterea, ex quibus verbis Pauli eliciunt id, quod gratis ubique præſupponunt: Eum loqui tantum

Utrum contracta inter Chriſtianos & Infid. conjugia reſcindi debeant.

Negativa probatur.

Firmamentum Pontificiorū.

de conjugio duorum infidelium. Ubi lex non diſtinguit, nec gl[illegible] diſtin-
guere *l. de pretio de pub. in rem action.* Nam ſi infidelium conjugium propter de-
fectum Sacramenti irritum eſt, adeò, ut diſcedendi fideli non dene[illegible]
novi conjugii, quæro de matrimonio fidelis cum infideli, de quo hoc in[illegible]
43. mus. Aut illud ratum eſt, aut minus, ex jure divino. Si ratum, ſine ſacrame[illegible]
tum eſt, & per Conſ. firmitas & indiſſolubilitas Matrimonii non pendet [illegible]
cramento, ſed aliunde, cujus contrarium docet Bellarm. *d. c. 12.* & Franciſc. de
Marchis *q. 514. n. 21. ex c. licite 32. q. 7.* Tum enim ratitudinem ſuam habebit e[illegible]
toritate divina, etiam in impiorum conjugiis, quod bonum & legitimum [illegible]
probante & fovente *c. pen. de divort.* & ſic irritum ab homine pronuntiari non
poteſt. Si verò ratum non eſt, cur prohibent Canones ab eo, qui infidelem [illegible]
ctus fuit repudiare matrimonium reiterari? *Gratian. 28. q. 1.* Si reſpondeas [illegible]
parte ſaltem fidelis fuiſſe ratum, repeto id, quod prius dixi, ratitudinem [illegible]
hilominus oboriri ſine ſacramento, & non licuiſſe homini, quod [illegible]
vina ratum fuit, ſeparare, & hanc eſſe ſententiam Pauli, ex rei veritate, [illegible]
rali locutione manifeſtum evadit, ut præter ſcopum fortaſſe ſuum [illegible]
Sot. *4. diſt. 39. q. un. art. 2.* confitetur.

Dilemma contra Pontificios.

44. Manifeſtius adhuc conſpicietur rei veritas, ſi cauſam intueamur [illegible]
quam antiquitus irritum cenſuerunt hoc matrimonium. Tertull. enim [illegible]
uxor. ſtuprum vocat, & contrahentes reos ſtupri, cujus rationem ſic de[illegible], quia
cum alienigena juſtæ nuptiæ contrahi non poſſunt, propterea, quod per[illegible]
inidonea, *quicquid præter juſtas nuptias eſt, aut ſtuprum eſt, aut adulterium.* Ambroſ.
1. de Abrah. cap. 9. Chriſtum dicit *negare, qui gentilem ducat*, Cyprian. *de lapſ.* [illegible]
tuere membra Dei gentibus: Hieron. *1. contr. Jovin. parentes Chriſtianos membra* [illegible]
45. *Idolis proſtituere, & mulieres ſic nuptas fieri coſtas Diaboli.* Quod ſi hæc ita [illegible]
quocunque modo interpreteris verba Apoſtoli, non effugies, quin eum [illegible]
& abnegationem nominis divini ſuadere, concedere cogaris. Vult enim [illegible]
lier fidelis maneat cum viro infideli, in ſtupro, coſta Diaboli. Sed Paulus [illegible]
xit inter converſationem civilem & fidei. Nec enim mentibus commi[illegible]
ceſſe eſt, qui corporibus miſcentur, aut in religionis negotio conſ[illegible]
ſentiunt in re familiari. Ne dicam interim, quam malè Tertull. opp[illegible]
non juſtis, id eſt, lege civili prohibitis ſtuprum.

Cauſa antiquorum, ex qua conjugium infidelium damnarunt.

Adverſatur verbis Apoſtoli.

46. Ad minimum, ſi ſpes ſit inductum iri ad fidem infidelem, dirimendum [illegible]
erit conjugium. *Quid ſcis vero* ait Paulus, *an Deus gratiam tibi ſit* [illegible]
animam lucri poſſis? Quod bono animo ſuſcipitur, & ex quo etiam [illegible]
ctif[illegible]atur propter pietatem conjugis fidelis, hoc certè ſtuprum di[illegible]
quemadmodum S. Monica maritum, patientia & prudentia [illegible]
duxit ad veram religionem. *Auguſt. lib. 9. Confeſſ. c. 9.* The[illegible]
regina, [illegible] in D. Gregorii Dialogum de moribus [illegible]
47. [illegible] maritum ad veram pietatem [illegible]
[illegible]thorum regem ab impia Romanæ civitatis de[illegible]
xit, *Diac. lib. 13.* nec parum ad pietatem ſolidam profuit The[illegible]

Tolerandum ad ſpem converſionis.

[illegible]

Theod.9. Trip.art.c.21. Miczislaus Cæcus rex Poloniæ, perſuaſus ab uxore Dam-
brovica filia Boleslai I. principis Bohemorum, nec non Geiſa Dux Ungarorum
ab Adelheide filia Ziemomisli principis Polonorum, *Crom. lib.* & hujus filius
Toxys, qui D. Stephanus poſtea cognominatus eſt, perſuaſus à Giſela ſorore Hen-
rici V Imperatoris Chriſtianam fidẽ ſuſceperunt, & baptiſmo inaugurati ſunt.
Bonfin dec.2.lib.2. & ſine dubio Jacob utramque uxorem, quas Idolis deditas ac-
ceperat, ſenſim ad Dei veri notitiam deflexit, *Gen.31.* quod ut coniiciamus item
de conjugio Joſephi, Pſalmus 105. facit, ubi dicitur Joſephus *conſtitutus à Pharao-* 48.
*ne princeps terræ, ut erudiret principes Regni, ſicut ſemetipſum, & ſenes ejus prudentiam
doceret. Auguſt. in comm. d. Pſalm.* Si enim principes alios erudiit, cur non & ſoce-
rum & uxorem? Sive enim principem, cum Chaldæo, ſive ſacerdotem Heliopo-
lis, ut plerisque veriſimilius videtur, cum Heliopolin ſedem ſacerdotum fuiſſe
teſtetur *Strab.lib.17.Geogr.* interpretemur Potipharem, non eſt dubium, quin Jo-
ſeph ex alienigenis & gentilibus, de conſilio Pharaonis, duxerit uxorem, quæ ta-
men duarum tribuum Iſraëlis mater extitit. *Gen.41* Moſes itidem Midianitidem,
ſacerdotis Ethnici filiam, libens duxit, *Exod 2.* David filiam regis Geſſur, *2.Sam.
c.3.* quod conjugium vituperat Alber. Gent. *d. c. 19.* ex eventu, quia ex eo natus
fuit Abſolon, proles ſimilis conjugii, ac ſi Betſabææ raptum commendare velim, 49.
quia inde natus eſt Salomon, de quo ſcriptum eſt: *Et Dominus diligebat eum, 2.Sa-
muel.12.* cum paulo antè dictum eſſet de raptu Bethſabææ: *& hoc facinus Davidis
male habebat Dominum 2.Sam.11.* Si enim ex eventu de conjugio judicandum ſit,
reſpice ad exempla jam allata, Rachelis, Leæ, Aſeneth, quantum in honorem à
Deo ipſo ſint locatæ, & matres totius Eccleſiæ factæ. Adde nuptias Eſther cum
Ahasvero, quarum beneficio Deus occulta deſtinatione, populum ſuum præ-
ſentaneo eripuit excidio. *lib. Eſth.* Quin etiam Rahab & Ruth in Genealogia Jo-
ſephi nominatim exprimuntur, *Matth.1.* licet altera Hierichuntina, *Ioſ.6.* altera
Moabitis eſſet, *Ruth.c.4.* utraque regiæ ſtirpis autor & procreatrix. Cum igitur
conjugia ex diſpari cultu, licet legibus ſeriò prohiberi debeant, ex lege divina
non ſint irrita, ſed & Patribus ſine peccato conceſſa, & à Paulo ob ſpem lucri fa-
ciendi, poſt conſummationem, permiſſa, Infidelitas ſive hæreſis non poteſt inter
legitimas cauſas divortiorum numerari. Nam etiam, qui conſenſum parentum 50.
negligunt, iniquè agunt, & contra leges contrahunt: Et tamen Bellarm *cap.19.
Prop.2.* negat inſciis parentibus contractum conjugium eſſe irritũ. Multa enim
valent ex poſt facto, quæ ab initio non ſubſiſtunt, ut docent Pontificii, de inter
dicto Eccleſiæ & feriis, his verſibus:

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Multi infidelium ſanctificati per conjuges fideles.

Non eſſe conjugia æſtimanda ex eventu.

Multa tolerari in Rep. quæ sunt prohibita.

Utrum deſertio locum habeat etiam inter Chriſtianos conjuges. Sect.6.

1 *Non videri conceſſionem D. Pauli ad Chriſtianos extendendam.*
2 *Quinam populi contrarium obſervent.*
3 *Idq; propter evidentiam rationis.*
4 *Div.*

4 *Diuturnam deſertionem habere innexam ſuſpicionem adulterij.* 5 *Deſertorem* [illegible] 6 *Praterea* [illegible]

1\. REdeamus igitur ad cauſam, ex qua à ſervitute liberat Paulus perſonam fidelem, ſi ab infideli deſeratur, & quod ſupereſt conſiderandum, [illegible] utrum de ſola deſertione hominis Ethnici ſententia Pauli [illegible] odio religionis diſcidium faciat, an verò extendi poſſit ad perſonam etiam fidelem, ſi temerè & malitioſè innocentem ſua ope & auxilio deſtituat. [illegible]

2\. *Deſertio ſeparat conjugium etiam inter fideles.* divortiorum ratio odioſa eſt, non videtur conceſſio Pauli [illegible] à regula Chriſti, ultra perſonas & cauſam, in verbis expreſſam [illegible]. Loquitur enim Paulus de infideli, diſcedente ex odio religionis, & proinde [illegible] Paulina non videtur comprehendere infidelem ex alia cauſa, aut fidelem ex quacunque divortium facientem, *ut diſputat Alb. Gent. lib. 6. de nupt. c. 14.* [illegible] conſtitutione & conſuetudine Saxonica, *Beuſt. de matrim. part.* [illegible] *nupt. ad fin. Sneiddvv de nupt. part. 4. n. 37.* ex legibus Eccleſiæ Genevenſis [illegible] *divort. pag. 205.* & communiori Theologorum interpretatione, *Luther.* [illegible] von Eheſachen. *Melanchth. loc. de conjug. de deſert. Bez. d. loc. Bogenh.* [illegible] *fin. Brent. in lib. ejusdem arg. q. ult. Wigand. de divort. Menzer. de conjug.* [illegible] *ſert.* cenſetur ſub permiſſione Paulina etiam illa perſona contineri, quæ [illegible] deſeritur. Ratio enim eadem hic militat, ne perſona, temerè [illegible] conjugali [illegible]

3\. *Propter identitatem rationis.* tuta, & remedio uſtionis privata, ſub alieno jugo iniquè detineatur, & [illegible] pa ſua contabeſcat, dum altera in peccato triumphat & luxuria, procul à [illegible] conjugali diſſluit. Ita enim ſolent, qui conjugis odio domo abeunt, & [illegible] in noſtra Comœdia

Dum nos colo affigunt & foco
Impunè interdiu noctuq; liberè luſtris ſtudent,
Alienas permolunt uxores &c.
Fundum alienum arant, incultum familiarem deſerunt.

4\. Propterea rectè conjiciunt Beza & Menz. cum diuturna deſertione [illegible] que conſpirare tacitum adulterium, ut eò facilius divortio locum [illegible] refert, quod deſertor profeſſione non ſit infidelis, quia fidem non [illegible] ex verbis, ſed ex factis, ut docet idem Apoſtolus, *ad Tit. c. 1. in fin.* [illegible]

5\. *Deſertor fa-[illegible] eſt infideli.* conceptis verbis ait: *Si quis negligit ſuos & maximè domeſticos,* [illegible] *Ethnico ſit e* [illegible] *deterior evaſit.* Accedit, quod ad divortium [illegible] [illegible] prius tentatis omnibus, quæ vel admonendo, vel [illegible] deſertorem in viam reducere queant. usque adeò, ut ab Eccleſia [illegible] & officio ferè admoneri ſoleat, priusquam innocenti [illegible]

6\. verò neglexit Eccleſiam, ex ſententia Chriſti, *Matth.* [illegible] habeatur [illegible] & [illegible] *c. ſi paganus rit. 2 q. 1 c. novit. lat.* [illegible] *jud.* & proinde [illegible] Pauli, ſine omni violenta interpretatione commodè comprehenditur.

Sect. 7. Quid ſit propriè deſertio malitioſa.

1 *Duplex genus* [illegible] *Sect.* [illegible] 2 [illegible] 3 [illegible] *lum conjugij.*

4 Cauſam probabilem involuntaria deſertioni [illegible] ,tenetur de culpa
5 [illegible] deſerter [illegible] non excuſetur.
6 An mulier deſerat virum, ſi exulem ſequi detrectet.
7 Exilium inducitur aut ex culpa mariti, aut ex invidia ſine culpa.
8 Deſertorem non æſtimari niſi ex propoſito.
9 Conjuges debere eſſe utriuſq; fortunæ participes.
10 De jure civili ſervitium pœna aut captivitas ſolvit nuptias.
11 Quod probabiliter videtur conſtitutum
12 Sed tamen, tanquam principiis iuris adverſum refutatur.
13 Deportatio, quatenus non tollit libertatem, non tollit conjugii vinculum.
14 Nec captivitas.
15 Exempla laudatarum matronarum, quæ viros nec in ipſa morte deſeruerunt.
16 Earum inſtitutum probatur ex caritate & unione conjugali.
17 Mulier debet omnes amicos poſtponere viro.
18 Amicorum eſt in fortuna injuriis ſeſe non deſerere.
19 Fæmina magis tenetur virum, quam vir uxorem ſequi.
20 An uxor teneatur virum ex ſua culpa in exilium actum ſequi.
21 Quod quinam qua ratione affirment.
22 Diſtinguitur pro negativa.
23 Mulier, quæ ſalvo pudore ſequi non poteſt, impoſſibilitate excuſatur.
24 Quid iuris apud Romanos fuerit & nunc ſit apud Saxones.
25 Paulus reſpicit maximè voluntatem partis diſcedentis.
26 An Chriſtianus pro deſertore habendus, qui non revertatur ad uxorem, monitus ab Eccleſia.
27 Diſputatur pro Beza contra Gentilem.
28 Quomodo cogatur uxor expectare virum abſentem ſine dolo.

SEd hic, ne in deſertionis interpretatione fallamur, quid ejus nomine Paulus 1.
intellectum velit, paucis ſubiiciendum erit. Salycetus *in l. 2. n. 1. C. de ſponſal.* du- *Duplex genus deſertionu.*
plex conſtituit genus deſertionis ſeu abſentiæ. *Neceſſariam* ſeu *probabilem*, & *vo-*
luntariam. Gloſs. *in l. fin. verb. appellare. de reſt. in integr.* & Dd. *in §. rurſus. Inſt. de act.*
prius membrum minutius dividunt in quatuor ſpecies. Alia enim neceſſaria eſt
ſimul & probabilis, ut quando Reipubl cauſa quis abeſt: Alia probabilis tantũ, 2.
ſed non neceſſaria, ut quando ſtudiorum gratia: Alia neceſſaria, ſed non proba- *Deſertio neceſſaria quadruplex.*
bilis, ut quando in exilio, & vago metu: Alia quidem voluntaria, ſed ſine contu-
macia, ut quando mercaturæ exercendæ, aut negotii expediendi gratia quis do-
mo abeſt: Et quia probabilis cauſa excludit dolum & malitiam, ſine qua deſertio
criminis locum ſubire, & divortio cauſam præbere nequit, ſejungimus primùm
ab hac contemplatione abſentiam, quæ fit ex cauſa neceſſaria & probabili, tum
etiam quæ fit ex conſenſu mutuo, quia ſi jus ſuum communi utriusque ſaluti, 3.
cujus gratia maritus abeſt, concedat uxor, poſſe eos ab invicem ad tempus abſti- *Quæ deſertionis ſpecies non tollat conjugium.*
nere docet Apoſtolus. *1. Cor. 7.* tum denique, quæ fit ob crimen, nequitiamve uxo-
ris. Nam ſi occaſionem diſceſſui dederit, æquum non eſt, ut in malitia ſua læte-
tur &, ut qui ſine dolo, ex juſta impatientia, fortaſſe etiam implacabili pertina-
cia domo excluſus, ſolum mutavit, & malitiæ ceſſit, præter infortunium, etiam
duriter multetur, cum culpa ſuos tantum tenere debeat autores. *l. ſancimus.* C *de* 4
pœn. c. diſcretionem § nam etſi. de e. , qui cogn. conſang. ux. Sic enim concludit Juſtin. *Cauſam deſertionis præbens, tenetur de culpa.*
§ [illegible] contigerit. Auth. ut lic. matri. & av. etiamſi ex antiquo jure vir divortium
facere poſſet cum uxore, ſi ſine venia abnoctaſſet, *l. [illegible] §. vir quoq. C. de repud.*
[illegible] ſi actionem, ſi domo fuiſſet ejecta, aut artibus viri eò inducta, ut ſine

 dolo

4 Diuturnam deſertionem habere annexam ſuſpicionem adulterij *5 Deſertorem [illegible]* *6 Præter [illegible]*

1. **R**Edeamus igitur ad cauſam, ex qua à ſervitute liberat Paulus perſonam fidelem, ſi ab infideli deſeratur, & quod ſupereſt conſide[illegible], utrum de ſola deſertione hominis Ethnici ſententia Pauli ſit interpretanda, [illegible] odio religionis diſcidium faciat, an verò extendi poſſit ad perſonam etiam fidelem, ſi temerè & malitioſè innocentem ſua ope & a[illegible] deſtituat. N[illegible] divortiorum ratio odioſa eſt, non videtur conceſſio Pauli p[illegible] à regula Chriſti, ultra perſonas & cauſam, in verbis expreſſam, [illegible]. Loquitur enim Paulus de infideli, diſcedente ex odio religionis, & [illegible]de [illegible] Paulina non videtur comprehendere infidelem ex alia cauſa, aut fidelem [illegible]cunque divortium facientem, *ut diſputat Alb. Gent. lib. [illegible] de nupt. c. 14.* C[illegible] conſtitutione & conſuetudine Saxonica, *Beuſt. de matrim. part. [illegible] c. 20. [illegible] nupt. ad fin. Sneiddvv de nupt. part. 4. n. 37.* ex legibus Eccleſiæ Geneſ[illegible], *[illegible] divort. pag. 205.* & communiori Theologorum interpretatione, [illegible] von Eheſachen. *Melancht. loc. de conjug. de deſert. Bez. d. loc. Bog. lib. [illegible] cauſ. [illegible] fin. Brent. in lib. ejusdem arg. q. ult. Wigand. de divort. Menzer. de conjug. circa [illegible] ſert.* cenſetur ſub permiſſione Paulina etiam illa perſona contineri, quæ [illegible]

2. *Deſertio ſeparat conjugium etiam inter fideles.*

deſeritur. Ratio enim eadem hic militat, ne perſona, temere [illegible]pe conj[illegible] deſtituta, & remedio uſtionis privata, ſub alieno jugo iniquè detineatur, & [illegible] pa ſua contabeſcat, dum altera in peccato triumphat & luxuria, procul a [illegible] conjugali di[illegible]. Ita enim ſolent, qui conjugis odio domo abeunt, & [illegible] in noſtra Comœdia

3. *Propter identitatem rationis.*

Dum nos colo affigunt & foco
Impune interdiu noctuq; liberi luſ[illegible] ſ[illegible]lent,
Alienas permolunt uxores &c.
Fundum alienum arant, incultum familiarem deſerunt.

4. Propterea rectè conjiciunt Beza & Menz. cum diuturna deſertione plerumque conſpirare tacitum adulterium, ut eò facilius divortio locu[illegible] refert, quod deſertor profeſſione non ſit infidelis, quia, fidem non [illegible] ex verbis, ſed ex factis, ut docet idem Apoſtolus, *ad Tit. c. 1. in fin. & 1. [illegible]* conceptis verbis ait: *ſi quis negligit ſuos & maxime domeſticos, fidem [illegible] & Ethnico ſive infideli deterior evaſit.* Accedit, quod ad divortium pr[illegible] ſi[illegible] ſi prius tentatis omnibus, quæ vel admonendo, vel ſuadendo [illegible] deſertorem in viam reducere queant: usque adeò, ut ab Eccleſia [illegible] & officio [illegible] admoneri ſoleat, priusquam innocenti ſucc[illegible]. Paulinum verò neglexit Eccleſiam, ex ſententia Chriſti *Matth. 18.* habe[illegible] & publicani, *ſi peccaverit. 2. q. 1. c. novit. lat. Dd. de jud.* & proinde [illegible] Pauli, ſine omni violenta interpretatione commodè comprehenditur.

5. *Deſertor ſæpe infidelis.*

6.

Sect. 7. Quid ſit propriè deſertio malitioſa.

1 Duplex genus deſertionis [illegible] Sax[illegible]. *2 Deſertor [illegible]* *3 [illegible] deſerti [illegible] lum conjugij.*

4 *Cauſam probabilem in voluntaria deſertione [illegible], tenetur de culpa.*
5 *L[illegible] deſerter [illegible] non excuſetur.*
6 *An mulier deſerat virum, ſi exulem ſequi [illegible]tes.*
7 *Exilium inducitur aut ex culpa mariti, aut ex [illegible] ſine culpa.*
8 *Deſertorem non aſtimari niſi ex propoſito.*
9 *[illegible] debere eſſe utriuſq; fortunæ par[illegible].*
10 *De jure civili ſervitus pœna aut captivitas [illegible] nuptias.*
11 *Quod probabiliter videtur conſtitutum*
12 *Sed tamen, tanquam principiis juris adverſum refutatur.*
13 *Deportatio quatenus non tollit libertatem, non tollit conjugii vinculum.*
14 *Nec captivitas.*
15 *Exempla laudatarum matronarum, quæ viros nec in ipſa morte deſeruerunt.*
16 *Earum inſtitutum probatur ex caritate & unione conjugali.*
17 *Mulier debet omnes amicos poſtponere viro.*
18 *Amicorum eſt in fortuna injuriis ſeſe non deſerere.*
19 *Fœmina magis tenetur virum, quam vir uxorem ſequi.*
20 *An uxor teneatur virum ex ſua culpa in exilium actum ſequi.*
21 *Quod quinam qua ratione affirment.*
22 *Diſtinguitur pro negativa.*
23 *Mulier, quæ ſalvo pudore ſequi non poteſt, impoſſibilitate excuſatur.*
24 *Quid juris apud Romanos fuerit & nunc ſit apud Saxones.*
25 *Paulus reſpicit maximè voluntatem partis diſcedentis.*
26 *An Chriſtianus pro deſertore habendus, qui non revertatur ad uxorem, monitus ab Eccleſia.*
27 *Diſputatur pro Beza contra Gentilem.*
28 *Quomodo cogatur uxor expectare virum abſentem ſine dolo.*

SEd hic, ne in deſertionis interpretatione fallamur, quid ejus nomine Paulus 1.
intellectum velit, paucis ſubiiciendum erit. Salycetus *in l. 2. n. 1. C. de ſponſal.* duplex conſtituit genus deſertionis ſeu abſentiæ. *Neceſſariam* ſeu *probabilem*, & *voluntariam*. Gloſ. *in l. fin. verb. appellare. de reſt. in integr.* & Dd. *in §. rurſus. Inſt. de act.* prius membrum minutius dividunt in quatuor ſpecies. Alia enim neceſſaria eſt ſimul & probabilis, ut quando Reipubl cauſa quis abeſt: Alia probabilis tantū, 2.
ſed non neceſſaria, ut quando ſtudiorum gratia: Alia neceſſaria, ſed non probabilis, ut quando in exilio, & vago metu: Alia quidem voluntaria, ſed ſine contumacia, ut quando mercaturæ exercendæ, aut negotii expediendi gratia quis domo abeſt: Et quia probabilis cauſa excludit dolum & malitiam, ſine qua deſertio criminis locum ſubire, & divortio cauſam præbere nequit, ſejungimus primùm ab hac contemplatione abſentiam, quæ fit ex cauſa neceſſaria & probabili, tum etiam quæ fit ex conſenſu mutuo, quia ſi jus ſuum communi utriusque ſaluti, 3.
cujus gratia maritus abeſt, concedat uxor, poſſe eos ab invicem ad tempus abſtinere docet Apoſtolus. *1. Cor. 7.* tum denique, quæ fit ob crimen, nequitiamve uxoris. Nam ſi occaſionem diſceſſui dederit, æquum non eſt, ut in malitia ſua lætetur &, ut qui ſine dolo, ex juſta impatientia, fortaſſe etiam implacabili pertinacia domo excluſus, ſolum mutavit, & malitiæ ceſſit, præter infortunium, etiam duriter multetur, cum culpa ſuos tantum tenere debeat autores. *l. ſancimus. C. de* 4
pœn. c. diſcretionem § nam etſi. de e[illegible], qui cogn. conſang. ux. Sic enim concludit Juſtin. *§ [illegible] contigerit. Auth. ut lic. matri. & av.* etiamſi ex antiquo jure vir divortium facere poſſet cum uxore, ſi ſine venia abnoctaſſet, *l. conſenſu §. vir quoq; C. de repud.* non [illegible] actionem, ſi domo fuiſſet ejecta, aut artibus viri eò inducta, ut ſine

Duplex genus deſertionis.

Deſertio neceſſaria quadruplex.

Quæ deſertionis ſpecies non tollat conjugium.

Cauſam deſertionis præbens, tenetur de culpa.

dolo abeſſe cogeretur, ex quo quidam adulterium deſertæ uxoris excuſare [illegible] dere nituntur, *Petr. Ravenn. in Alphab.* quia abſentia viri [illegible] occaſionem aperuiſſe, *c. ſi ita abſtines 27 q. 2.* quemadmodum [illegible] cum viri in bello jurato contra Medos diutius abeſſent, [illegible] *Herod. lib. 3.* & Lacedæmonii, cum in Meſſeniorum internecionem [illegible] importunis mulierum precibus & exprobrationibus domum [illegible] mentum violarent & hoſtes multos relinquerent, coacti fuerunt [illegible] nes illuc præmittere qui mulierum cupiditati ſatisfacerent, ea [illegible] redderent, ex qua commixtione, qui prognati erant, cum [illegible] derent, non invenirent, conſerto agmine in Italiam ſe receperunt & [illegible] monium condiderunt Tarentum. *Horat. lib. 3. Od. 5. Iuſtin. lib.* [illegible] Quidam [illegible]

5. negant viro accuſationem mulieris adulteræ, quoad am[illegible] ſævitiam mariti fugiens in adulterium inciderit. *Anchar. conſ. 401.* [illegible] *rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 20. & 64 & in rep. c. per veſtras. not.* [illegible] Non hoc dico, quod vel adulteria mulierum ex abſentia maritorum [illegible] tiones virorum, ob moroſitatem uxorum, impunè dimitti, & ex [illegible] debeant, quia mala nullius cauſæ impulſu aggredienda ſunt. *c. ſi g* [illegible] *vort.* Sed ei, qui occaſionem malo dedit probabilem, ſuam malitiam [illegible] to eſſe non convenit, & quæ divortium ob deſertionem petit, co[illegible] innocentiæ vitæ & morum Judici prius offerre. *Benſt. part. 2. m. atr. c.* [illegible]

6. *An mulier cogatur virũ ſequi exulē.*

De abſentia neceſſaria, ſed non probabili, dubitatur, utrum, cum [illegible] culpa abſit, nec tamen volens deſerat uxorem, Mulier ſi repetatur à viro, [illegible] teneatur, aut ſi ſequi detrectet, maritus deſertus & à jugo conjugali [illegible] ri debeat. Culpa ob quam mittitur in exilium maritus, aut perpetua [illegible] rito, aut eidem imputata, cum culpa vel non eſſet, vel injuria & [illegible] fugienti, quemadmodum vitandæ Tyrannidis, aut furoris popularis [illegible]

7. *Alij ua culpa, alij innocenter mittuntur in exilium.*

in voluntarium abeunt exilium. Sic Alcibiades, ut primum a[illegible] pulum, Miltiadis, Phocionis, Socratis & optimorum quorumque in[illegible] centia edoctus, quam periculoſum opus aleæ ſubeat, qui ſubeat judicium [illegible] *cum fugere liceat*, dixit, *non eſſe experiundam litem* *Plut. in Alcib.* Sic Cor[illegible] vidia magis, quam culpæ onere preſſus, de cognatorum conſilio, [illegible] diæ populari ceſſit, *Plut. in Coriol. Liv. lib. 2.* & quos præterea aggregat [illegible] *benef. cap. 17.* Quin etiam amore religionis plurimi transmutant [illegible] transmutare coguntur. & hoc caſu conjugium non dirimitur [illegible] tandi periculi gratia, fugere coacta pro deſertrice non habenda [illegible]

8. *Deſertor æſtimandus ex vol[illegible].*

nec animo deſerendi abeſt. Sicut enim Emanſionis cauſam [illegible] vult JCtus *l. 4. de re mil. cur & ubi fuerit, & quid egerit. Quin etiam* [illegible] *fectioni veniam dat.* Ita abſentiæ cauſæ diligenter ponderandæ, quia [illegible] ſertor eſt, qui nulla neceſſitate foras detinetur, nec ex probabili [illegible] aut peregrinatur, ſed ſola voluntate ſua & animo deliberato [illegible] modis & moleſtiis conjugalibus ſe ſubducit. Qui, cum in militia [illegible] gotiorum ſuorum gratia per mare, aut peregrinas regiones iter facerent, [illegible]

bus piratis, aut latronibus, in captivitatem abducitur, vel venditur, ſua captivita-
te mulierem à vinculo non liberat, quia deſertor non eſt, & nihil fidei conjugali
& amicitiæ, quæ hinc exurgit, arctiſſimæ, tam conſonum eſt, quam bonæ ſimul
& malæ fortunæ ex æquo utrumque participem eſſe. *l. ſi cum dotem. 22. §. ſi ma-* 9.
ritus . ſolut. matrimon. Tum demum enim charitas eſſloreſcit, & experiundum *Conjuges utrimq; fortunæ participes.*
eſt, quorſum mulier facta ſit in adjutorium, quādo fortunæ iniquitas omnia alia
eripit adjumenta.

Sed tamen in jure civili aliter cautum eſt, ubi captivitate ſolvitur matrimo- 10.
nium ſive quis in poteſtatem hoſtium venerit, ſive ſervus pœnæ factus fuerit, *l.* *De jure civili servitus solvit nuptias.*
1. de divort. l. ſed ſi mors. 13. §. 1. de don. inter vir. & uxor. l. res uxoris. 24. C. Eod. l. 5. de bon.
damnat. cujus rationem reddunt, juri civili admodum, ut videtur, veriſimilem,
quia ſervitus comparatur morti, *l. cum hic ſtatus. § ſi donat. inter vir. & uxor. l. inter-*
dicit 59. in fin. de cond. & demonſtr. l. ſervitutem. 209. de R. I. Societas autem quælibet 11.
morte diſſolvitur, licet contracta ſit in perpetuum. *l. 1. l. 4. §. 1. l. 52. §. 9. l. 26. §. ult.* *Cujus ratio ſubjicitur.*
l. actione. 65. §. 9. pro ſocio. Ideoque quamvis maneat in domo mariti uxor, & cu-
piat matrimonium cum captivo continuatum, tamen illud durare lex non ſinit.
l. in bello. 12. §. ſed captivi uxor. de capt. & poſtlim. Neſcio tamen ſi hæc ratio, ab An-
ton. Fabro. aſſignata, *Iuriſpr. Pap. t. 9. princ. 2. Illat. 15.* ipſius juris civilis principiis ſit
conſentanea. Nam ſervitus à ſolo jure humano introducta eſt, ſecundum jus ci-
vile, cum naturâ omnes ſimus liberi. *l. 5. §. 1. de ſtat. hom. l. quod attinet. de R. Nov. 89.*
Quib. mod. nat. eff. leg. c. 3. §. Et ſicut. Jus verò humanum non poteſt jus naturale, ex 12
quo matrimonia, *§. jus naturale. Inſt. de jur. nat. gent. l. 1. §. jus naturale. de juſt. & jur.* *Et improbatur.*
& cognationes prodeunt, abrogare aut tollere, nedum divinum, ex quo depen-
det indiſſolubilitas vinculi. Alias nec naturales parentes & cognatos haberent
ſervi, *l. hos accuſ. §. pen. de accuſ.* quia civiles nullos habent. *Scip. Gent. 3. de donat. in-*
ter vir. & uxor c. 8. per l. uxores. de divort. & repud. Minus verò urget hæc diſpoſitio,
poſtquam ſervos pœnæ ſuſtulit Juſtin. *Nov. 22. de nupt. c. 8. § quod. tamen prius.* &
ex doctrina Eccleſiæ ſervitus prorſus deſiit inter Chriſtianos, *Bart. in l. hoſtes de*
capt. Salyc. in l. ab hoſtibus. col. 2. C. de captiv. & Covarr. *in rel. c. peccatum. §. 11. n. 6. de*
R. I. in 6. ne apud Turcas quidem, aut Sarracenos juſtam eſſe Chriſtianorum ſer-
vitutem, diſputat, de qua re videbimus infra, ſed de piratarum, latronum, aut in-
juſtorum hoſtium captivitate, *in tract. de bell.* oſtendimus, quod ſervitutem ve- 13.
ram captis inducere non poſſint, nec redituris opus ſit fictione legis Corneliæ & *De ratio non ſolvit matrimonium.*
poſtliminii. Ubi igitur ſervitus non tollit libertatem, nec inducit capitis dimi-
nutionem, matrimonium ſolvere non poteſt, etiam ex juris civilis ratione, quia
deportatio etiamſi civitatem auferat & deportatum in peregrinitatem redigat,
l. ſed ſi hac. 10. § ſed ſi per pœnam. de in jus voc. l. 1. C. de her. inſt. l. ult. de var. & extr. cogn.
l. pen. de cap. min. tamen, quia libertatem non aufert, nec deportatum inter mor-
tuos, niſi quoad bona, quæ deportatione amittit, conſtituit, *l. verum eſt. 63. §. ult.*
pro ſoc. l. 1. § pen. de bon. poſſ. contr. tab. l. ſi necem. 4. §. ſi deportatus. de bon. libert. l. Gaius.
29. §. & quid ſi tantum. de libert. & poſth. matrimonium non diſſolvit, ſi pars ſu-
perſtiti.

perſtiti, placeat in fœdere manere. *l.* [illegible] *C de repud. l. res uxoris* [illegible]
& uxor l ſed ſi mors. [illegible] *§* [illegible] *Eod l. ſ. de bon. dam.*

14. *Nec captivitas.* Captivitas igitur aut exilium injuſtum, præter viri culpam [illegible] tollit matrimonium, quoniam, quod in definitione Modeſtini [illegible] *ſortium omnis vitæ*, *Conn. lib. 8 c. 4. n. 1.* ſic interpretatur, [illegible] ticipes & conſortes fieri debeant conjuges. Si enim [illegible] ctatunt communem rogum cum viris, ſed vivæ cum mortuis [illegible] *lib. 2. c. 6. Ælian lib. 7. var. c. 18.* qua ſpecie per [illegible] & d[illegible]

15. *Exempla mulierum, quæ viros ad mortē comitatæ ſunt.* noſtratium viros ſuos ſequi in exilium: Alceſtis Admeti [illegible] cum ex Apollinis oraculo certior facta eſſet, marito [illegible] cui eripi non poſſet, niſi morte alicujus ex amicis ne[illegible] ſubiret, ſe tanquam alterum Ipſum pro ſalute mariti devovit [illegible] *venal. Sat. 6.* Arria ſeipſam gladio transverberavit, cum mari[illegible] tari videret. *Plin. lib. 3. Ep. ad Nepot.* Panthei Laced. uxor [illegible] cum marito eandem operam prius poſt longum exilium præſtitiſſet. [illegible] *Cleom.* & Portia, cum certior fieret de morte Bruti &

Subducta ſibi quæreret arma dolor
Nondum ſcitis ait, mortem non poſſe negari,
Credideram ſatis hoc vos docuiſſe patrem.
Dixit & ardentes avido bibit ore favillas. *Mart.* ne [illegible]

ſupereſſet. Nec incerto periculo ſe objecit Hypermeſtra, cum Lin[illegible] paratam à ſocero Danao cædem fuga prævertere doceret,

Me inquiens, pater ſævis oneretur catenis,
Quod viro clemens miſero peperci,
Me vel extremos Numidarum in agros
Claſſe releget. *apud Horat lib. 3. Od. 11.*

& apud Ovid. in Heroin. de fato & precio fidei [illegible]:

Et ſepelit lacrymis perfuſa fideles ossa
Sculptaq; ſint titulo noſtra ſepulchra brevi:
Exul Hypermeſtra pretium pietatis iniquum
Quam mortem fratri depulit ipſa tulit.

16 Fauſta Conſtantini Imper. uxor, venientem in G[illegible] num, & inſidias Conſtantino clanculum locaturum [illegible] patri maritum prætulit, ut ait [illegible] on. L[illegible] Chriſtianæ, exigit fides conjugalis, exigit [illegible] quod eo momento, quo unione div[illegible] corpori [illegible] runt, ut ſcilicet par fortuna maneat utrumque & [illegible] ruinæ. Cum Darius Intaphernem, unum ex [illegible] milia in carcerem conjeciſſet, propterea quod ſatellit[illegible] bi ul[illegible] nares & aures [illegible] liti, huic non tantum [illegible] copiam feciſſet, patrem præ reliquis omnibus [illegible]

tique Dacio, cur virum & liberos patri poſtpoſuiſſet, reſpondit: *Virum & liberos*
rurſum mihi datur, patrem non item. Herod. lib. 3. Propius verò ad præcepti divini
ſententiam, *Gen. 2. & Matth. 19.* acceſſit affectus & amor mulierum Weinsbergen-
ſium in Svevia, quæ cum precibus à Conrado III. Imp. obtinuiſſent optionem
& facultatem, tantum ex imminente pernitie ſecum eripiendi, quantum tergo
geſtare ſingulæ poſſent, relictis parentibus & liberis, adeoque precioſa quacun-
que ſuppellectile, viros ſibi impoſuerunt, & calamitati oppidi ſubduxerunt.
Lautem lib. 3. Polit. c. 3. Car. & Peuc. lib. 4. Memorabile eſt & illud, quod de Mima-
rum uxoribus refert Valer. Max. *lib. 4. cap. 6. Illæ cum mariti à Spartanis in carcerem* 17.
conjecti, poſtridiano ſpectaculo deſtinarentur, impetrato à cuſtodibus aditu, carcerem in-
greſſæ, commutata cum maritis veſte, ſalvum iis abitum præbuerunt, & ſeipſas obſides ſta-
tuerunt, qua arte Cabadem quoque Perſarum regem liberavit uxor, ſed non ſine
ſpecie lenocinii, dum Rex eam ſivit ſciens præfecto carceris miſceri, ut liberius
ad virum accedendi poteſtatem perverſo ſervitio ſibi emeret. *Cedren. in Zen. Imp.*
Sicut enim Paulus conjuges hortatur ad mutuum amorem, quia nemo carnem
ſuam unquam odio habuit, *ad Epheſ. 5.* ita nemo facilè alium prius eripuit peri-
culo, quam ſeipſum, & proinde relictis rebus omnibus mulier tenetur virum ſe-
qui, ne contra divinum mandatum, & fidem ab initio datam, ſua culpa unam
carnem dividat in duas. Hipſicratia uxor Mithridatis, nullis delitiis detineri po-
tuit, quin virum exulem ſequeretur. *Valer. lib. 4. cap. 6.* Filia Leonidæ Spartani, et-
iamſi patri, relicto Cleombroto marito, ab initio ſe comitem dediſſet, Tegæum
uſque: mox tamen, ubi ad ſe rediit, & in memoriam ſibi revocavit fidem mariti,
mutata ſententia, ad exulem maritum rediit. *Plut. in Agid. n. 5.* Uxor Craugaſii,
Nobilis viri in Armenia, non potuit à Sapore Perſarum rege vel vi, vel præmiis
induci, ut in Perſiam ſe abduci pateretur, niſi & virum Rex accerſiri juberet, quo
impetrato, nihil cauſæ ſibi ſupereſſe putabat, cur non illuc ire deberet, quo à
marito comite duceretur. *Ammi Marcell. lib. 10.* Teſcha ſoror Dionyſii accuſata à
fratre, quod conſcia eſſet fugæ mariti ſui, Polyxeni: *Adeone*, inquit, *me vilem abje-*
ctique animi fœminam putas, ut ſi ſenſiſſem illum moliri fugam, non me illi navigationis &
omnium fortunarum comitem addituræ fuerim. Eraſm. in Apophth. *Amicus* enim *certus* 18.
in re incerta cernitur, ait Mimus, & prima amicitiæ lex eſt, Mala juxta & bona
communia & indiviſa habere, quo argumento demonſtrat Ariſt. inter cætera 8.
Eth. c. & 9. Eth. c. 10. Amicitiam non ferre multos vel corrivales, vel competito-
res. Amicus enim amici bona & mala fortuna afficitur, perinde ac ſua. Qui plu-
res habet amicos, pluribus ſimul compati tenetur, quod & moleſtum eſt, & for-
taſſis impoſſibile, quia quo momento huic condolendum, eodem illi congratu-
landum eſſet. Simul autem ſeriò lætari & dolere non licet. Usque adeò vel ex ge- 19.
nerali amicitiæ lege ad mutuas operas obligantur ſibi conjuges: ſed plus tamen
viro debet mulier, quam vir mulieri ex lege amicitiæ inæqualis, quam ſecũdum
excellentiam vocat Ariſt *8. Eth. c. 7. 11. & 13.* & præterea, quia vir eſt caput mulie-
ris, *c. Fœmina. 10. q. 5. c. quæcunq. diſt. 20.* & uxor in viri domum deducitur, non vir
in domum uxoris *l. penult. de don. inter vir. & uxor. l. cum in te. C. Eod. l. 5. de rit. nupt.*

Fœmina magis tenetur viro, quam vir uxorem ſequi.

Propterea enim mulier tenetur ſequi domicilium mariti [illegible]
is temerè vagetur, non autem maritus uxorem, etiamſi [illegible]
marito conſenſum & firmatum, de non mutando lo[co] [illegible]
illud vergit contra bonos mores & reverentiam maritalem [illegible]
re. de judicio. l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. & modo [illegible]
in eadem civitate perpetuò moretur, regulariter [illegible]
monſtr. quia ſpecies ſervitutis ei inducitur, *d. l.* [illegible]
Rom. ſingul. 629. ut uno ore & iiſdem ferè verbis [illegible]
2. Matr. cap. 7. num. 6. Beuſt *de matr. part. 2.* [illegible] *32.* Heig. [illegible]
nupt. part. 4. n. 47.

20. Nec ea res patitur difficultatem, ſi ex juſta cauſa [illegible]
Annon teneat. tur bannitum virū ex culpa ſua ſequi. ſine ſua culpa in immeritum incidat exilium. Tenetur enim [illegible]
ſertionis accuſabitur, ex lege Apoſtoli, nec alligata [illegible]
vicaciæ deſerentis: Sed ſi bannitus ſit maritus, & cum [illegible]
leris atrocitatem ſecluſus. An tum quoque mulier tenetur viro [illegible]
cenſent Danæ. *Eth. Chriſt. lib 2. c. 14.* Beza *de div.* [illegible] Zanch. *de matr.* [illegible]
ex eo, quod conjugii conditio non aliter ferat, quam ut mutuæ ſint [illegible]
usque? Conjugium certè interdicto ignis & aquæ [illegible]
tationis ſucceſſit, *l. 1. C. de her. inſt.* ſeu relegatione non ſolvitur. *§.* [illegible]
§ deportatio. Auth. de nupt. l. 1. C. de repud. l. 24. C. de donat. inter vir. [illegible]
Eod. l. 5. de bon. damn. c. 2. de divort. & æquum eſt, ut mulier viro ho[illegible]
ſu non deſit. [illegible] poſt ſupplicium deſtiterit à ſcelere, & ad ſ[illegible]
prolixè diſputat Sarcer. *lib. de conjug. part. 4.* & Luther. [illegible]
21. uxoris Caini demonſtrat, de quo teſtatur etiam Joſeph. [illegible]
re ſua multas emenſus regiones, oppidum Nod condiderit. [illegible]
cauſ. Matrim. Philipp. in loc. de conjug. Afferunt ad hujus rei probationem [illegible]
ba domini jubentis ſervum vendare omnia, & inter omnia [illegible]
rem. *Matth. c. 18.* Cæterum ſi mulier detrectet ad virum redire, [illegible]
mini ſe nolit miſcere, vel quod peregrinari ſalvo pudore [illegible]
rem familiarem in præjudicium liberorum prodigere vereatur, [illegible]
eſſe, cenſent Joh. Saiſon *ad conſuet. Turon. t. de ſucc. feud.* [illegible]
Hemming. *de conjug.* quia mulier, puniri non debet ob delict[um] [illegible]
atrociſſimis. Puniret autem, perinde, ut viri ſi unà cum viro [illegible]
22. exilium. Nec refert, quod peccatum alterutrius propter [illegible]
Diſtinguitur pro negatione. ter im. quia ſic ſatis punitur mulier ſi maritum [illegible]
& viduam vitam, marito ſuperſtite, exordiri, [illegible]
Tertull. ad uxor. de vidua Africanæ [illegible] Nec deſertionem [illegible]
tus quem ipſe ſua culpa [illegible] *ſi mulier.* [illegible]
ſor. [illegible]
23. [illegible] eſt [illegible] ſine cauſa [illegible]
m[illegible], & [illegible] ſalva, [illegible] non tenetur, [illegible]
[illegible], qui ſalvis rebus & dignitate ſua non [illegible]

ap. ul. l. nepos. 125. de V. S. l. 2. ſi quis caut. l. ſi cum dies. §. ſed ſi in aliq. de rec. arb. *Subeſt a... de be... c. pen. tacita exceptio Si potero, ſi debebo. Vadimonium promittimus, tamen ... Non in omnes datur actio. de jerente n. vis major excuſat.* Apud Romanos deportatio non ſolvebat quidem jus connubiorum, ſed is nexus dependebat à ſola voluntate ejus, qui deportatus non erat. *l. ſi pen. ſit ſtipuletur. 56. ſol. matrim. l. 1. C. de repud.* cujus rationem ex interdicto aquæ & ignis talem reddit Anton. Fab. *t. . de nupt. princ. 2. illat. 14.* ut ex communione rerum, vitæ neceſſariarum ſublata, ſtatim intelligatur communio vitæ diſſoluta, niſi placeat conjugibus affectionem ultra, quam lex juberet, extendere. Conſtitutio Elector. Saxon. *part. 4 conſt. 19.* non facit mentionem, niſi unius caſus, quo cogenda ſit uxor ſequi virum exulem ſcilicet quando adulter, cui imminebat pœna capitalis, donatus ſit precibus uxoris: Heig. *d. q. 14 n. ult.* & ita exceptio in uno, firmare videtur regulã in reliquis. *l. ſi quis certa. in pr. de jur. immun. l. quæſitum. 12. § Idem reſpondit. Ibi. deniq; Neratius, de inſtruct. & inſtrum.* 24.

Per deſertionem igitur non accipit Paulus quamvis abſentiam, ſed affectatam & malitioſam, quando ait, qui *Nolit cohabitare.* Ad ſolam enim voluntatem diſcedentis, refert cauſam diſceſſus. Sed & brevi reverſa uxor, divortiſſe non videtur *l. 3. de divort. l. 48. de R. I.* Qua de cauſa deſertionem non aliter accipit Beza, *de divort. pag. 188.* quam ſi individua vitæ conſuetudo penitus ſit abrupta, quod vehementer probat Alber. Gent. *de nupt 6. cap. 14.* & inde pergit deſtruere ipſius Bezæ de deſertione dogmata & definitiones. Deſertum enim negat virum, quẽ uxor ſequi recuſat: deſertorem negat, qui monitus ab Eccleſia non redit, quia penitus non abrumpitur matrimonium, & poteſt uxor cras ſequi, poteſt cõjunx cras redire. Sed & altera conditio deſit, quia deſertrix pars non eſt infidelis. De infidelitate ſupra diximus, quod, qui uxorem & liberos deſtituat, deterior ſit Infideli: Eſto, magna ſit differentia, inter Turcam, & Papiſtam, *ex Bez. Epiſt. 4. & 10. Calvin Epiſt. 103.* multoque magis inter Infidelem & contumacem fidelem. Nam quia Paulus dicit, *Deſertorem domus ſuæ abnegaſſe fidem,* & fides æſtimanda eſt non tam ex verbis & profeſſione, quam factis ipſis & vita, id ſufficit, ut deſertor Eccleſiæ ſit loco infidelis, præcipuè quando detrectavit totius Eccleſiæ admonitionem. Nec illud admittendum, quod ex interpretatione gratuita Pontificiorum recoquit Gentilis, Infidelitatem ſc. ſupervenientem non eſſe ſatis ad diſſolvendũ matrimonium in fidelitate contractum, quia Pauli generalis locutio, & ratio adjecta prorſus & hunc caſum comprehendit. Adeſt igitur infidelitas in deſertione: adeſt & totalis matrimonii abruptio, quam æſtimamus ex refractaria abnutione. Nam ſicut affectione coeunt matrimonia. *l. 4. de concub. Nov. 22. c. 4. 117. c. matrimonium 27. q. 2.* ita ex affectionis mutatione conjectura capitur, de contraria, ſed injuſta diſſolutione. Poteſt quidem, qui diſceſſit, redire poteſt etiam infidelis repetere fidelem & redire ad amicam voluntatem cohabitandi, imò poteſt fidem ipſam ſuſcipere. Et tamen ex malitioſa diſceſſione judicat Apoſtolus matrimonium ruptum eſſe. Poteſt, qui divortium fecit, ſerò pœnitere, & uxorem reductam cupere, ut timet Moſes *Deut. 24.* Interim, ſi adſit animus conſtituendi

51. *Paulus reſpicit voluntatẽ diſcedentis.*

25. *An monitus ab Eccleſ. ſi non redeat, ſit deſertor.*

27. *Pro Beza contra Gentilẽ.*

 perpe-

28. *Quousq; cogatur uxor expectare virum absentē.*

perpetuam diſſenſionem, is ſufficit Celſo, quo divo[illegible] & 3. *de divort.* Animum verò ex evidentibus conje[illegible] mandum eſſe, rectè monet ipſe Beza, priusquam [illegible] veniatur. Quod poſt hæc addit Gentil addi à Beza cauſ[illegible] lo alienam, quando ſc. qui decennium abeſt, & poſt dil[illegible] nullibi reperitur, mortuus judicatur, & relictæ [illegible] rum. *Bez de divort pag. 212.* In eo nihil neque à Pauli ſen[illegible] ☙ Legum præſcriptis, diverſum conſtituit Eccleſia Ge[illegible] is potius, quam ſua ipſius ſententia agit. Nam virum [illegible] expectare de jure ff. quinquennium *l. uxor. C. de repud.* de [illegible] nium *l. uxor de divort.* de jure C. quadriennium, *l. uxor. C. de repud.* de [illegible] mo decennium, § *noviuius Auth. de nupt.* aut etiam amplius [illegible] *Auth ut licet matrim. & aviæ.* niſi interim conſtet de morte [illegible] nones receptum eſt, *c. in præſentia de ſponſal. ubi late Panor*[illegible] & uſu obtinet in Eccleſiis noſtris, ut poſt diuturnam abſentiam [illegible] abſentis veriſimiliter nihil ſperari poteſt amplius [illegible] jus novarum nu[illegible] ſonæ relictæ indulgeatur, *Sneidevv. de nupt. part. 2. n. 46.* non quia de[illegible] tum matrimonium, ſed quia probabili morte finitum judicatur. N[illegible] Juribus hiſce & conſuetudinibus ſtatuitur juri divino contrarium [illegible] loquitur de diſſolutione matrimonii per deſertionem: hic indulgetur [illegible] rum novarum poſt finitionem per mortem. Mortem autem quomodo [illegible] ſufficientibus teſtimoniis probemus, vel ex violentis indiciis præſum[illegible] re eſt *in c. quoniam frequenter. § ſi autem. Ut lit. non cont. ubi gl. in verb.* [illegible] *Abb. in d. c. in præſent. de ſponſ.*

Sect. 8. Utrum præter adulterium & deſertionem vel Eccleſiæ vel Reipub[illegible] liceat alias divortiorum cauſas fingere, & primum.

De impotentia & ſterilitate.

1 Quam varias cauſas Iudæi & Romani, nec non Pontifices addiderint.

2 Di[illegible]rimen inter impedimenta nuptiarum & cauſas divortiorum

3 Sola ſterilitas non ſolvit coniugium

4 Qui ob ſterilitatem abijciunt uxores, ma[illegible] gis inſervire libidine, quam ſtudere pro[illegible] pagationi [illegible]

5 Ce[illegible] [illegible] ſine m[illegible]tr[illegible] non ce[illegible]re [illegible] [illegible]um c[illegible] dum [illegible]gitur ne[illegible] alterum [illegible]

6 De Da[illegible] an fuerit, [illegible]

7 C[illegible] A[illegible] & [illegible].

8 Ne[illegible] & [illegible]na.

9 [illegible] & R[illegible]

10 F[illegible]ndaſtatem [illegible] a manu Dei a qua ſterilis quoq; re[illegible]

11 Sterilitas mulierum ut [illegible] & ob cauſam [illegible] rimitur.

12 [illegible]

13 Multæ mulieres [illegible] tatem [illegible]

14 Alia mulier [illegible]

15 Sterna ſteril[illegible] ta & [illegible]

16 Quarum [illegible] exa[illegible]

17 De [illegible]

18 [illegible]

19 De [illegible]

20 [illegible] at [illegible] edire queat.
21 [illegible] non [illegible].
22 [illegible] quædam Canonum.
23 De impotentia ex morbo aut paralyſi, [illegible] caſtratione &c.
24 An [illegible] decepta qua ſciens volens con[illegible] conſenſum reſuſcitare poſſit
25 Quid juris ſi impotentia ſuperveniat.
26 Si præceſſerit, vitiat conjugium.
27 Qui propriè dicantur impotentes.
28 Quibus ex ſignis conſtet de irreparabili impotentia.
29 Quot ſint genera Spadonum, Eunuchorum &c.
30 Caſtrati nequeunt contrahere nuptias, quia non generant.
31 Quid de contritis ſeu Thlibiis ſtatuendum.
32 Quid de Infibulatis.

NOn modò Judæi fœditatem, propter quam licebat iis ex conceſſione Moſis à 1.
ſe invicem divertere. *Deut.24*. largè interpretati ſunt, *Joſeph.4. Antiq.c.6.* ſed *Variæ cauſæ* [illegible]
etiam tam Imperatores, quam Pontifices, & noſtræ quoque Eccleſiæ multas variaſque divortiorum cauſas, præter adulterium & deſertionem, introduxerunt, *ut videre eſt in l.conſenſu C.de repud. §. quia vero: Auth. ut lic. matrim. & av.Leon.nov. 212.tot.t.de divort de conjug.lepros. Lombard. 4. ſent.à diſt. 34. ad diſt.43. & ibi Comment.* Diſtinguimus autem inter Impedimenta, quæ propriè non dirimunt conjugium, ſed prohibent, ne ab initio coaleſcere potuerit, & inter cauſas divortiorum, quæ legitimè contractum, & optimo jure validum diſſolvunt. Si enim ex errore, in ſubſtantiam ipſam conjugii penetrante, contrahatur matrimonium, eo defecto, non tam dirimitur, quod ab initio nullum fuit, quam vitiatum & nullum fuiſſe oſtenditur. Idem judicium ferendum de impotentia coeundi & incurabili ſterilitate:

2. *Diſtinguuntur impedimenta nuptiarum & cauſæ divortiorum.*

Sola ſterilitas, ſi adſit absque impotentia, licet primum nuptiarum finem 3.
eludat, adeoque conjugium ſine ſpe prolis ſuſceptum nullum facere videatur: *Sterilitas nõ ſolvit conjugium.*
6.2 de frig.l.nuper.C.de natur.liber. tamen nec conjugium, ſi præcedat, impedire, nec ſi ſequatur, contractum diſſolvere poteſt: & qui uxores ſub prætextu ſterilitatis dimiſerunt magis libidini ſuæ morem gerere voluerunt, quam quod propagationem familiæ seriò ſpectaverint, ut exemplo diſputatur *apud Sen. lib. 2.contr. 13* niſi Spurium Carbilium excipias, qui, ſi Gellio credimus *lib. 17.c.21.* uxorem,
cum qua ſibi optimè conveniebat, coactus dimiſit, quod apud Cenſores juraſ- 4.
ſet, *ſe uxorem quærendæ ſobolis gratia habiturum*: nec non Anaxandriden regẽ Spartanorum, qui maluit uxori ſterili, quam ob ſterilitatem juſſus erat repudiare, ſecundam ſuperinducere, quam ex cauſa tam futili immerentem dimittere. *Herod. lib.1.* Sylla enim licet Cæliæ nuntium remitteret, quod alvo eſſet concluſa: fingere tamen cauſam magis videbatur, quam quod ita ſe res haberet: *Plut.in Syll.* ut & Nero Imp qui cum Octaviæ conſuetudinem priorem odiſſe inciperet, mox etiam à thoro ſeparatæ uxoria ornamenta debere ſufficere diceret, tandem eam ex cauſa ſterilitatis prorſus dimiſit. *Sueton. in Ner. c. 35.* Baſilius Muſcovitarum princeps Salomon, quam ex mille quingentis virginibus unam elegerat, invento ſterilitatis prætextu, in monaſterium detruſit. *Sigiſm Baro in hiſt. Muſc.* Griſtina R[illegible] Ruſſorum ducis, ut refert *D'ugoſſus*, filia, accuſata viri ſui Leſci Siradienſis frigiditate, divortium petiit. *Crom.lib.9.hiſt.Polon.* Tartari verò ne quidem

pro uxoribus habent, quæ non pepererunt, *P[illegible]* [illegible]
ſterili matrim[illegible]nio robuſt[illegible]m juvene[illegible] extrahi [illegible]
ſcens, ſua culpa familiam contabeſcere ſineret. *Plut in* [illegible]
de generali conſuetudine teſtatur. *Sæpius*, inquit, *ut* [illegible]
dotis vel regis, [illegible]*udent civitates, ut prolem habeant* [illegible]
lis genus conſiſtat. Atq; ita ubi mulieres non concipiunt, [illegible]
dat, ut facto divertio mulieres concipiant.

5. Ut autem pleraque alia, ita & hoc minus [illegible] tè circa [illegible]
à Solone, quia non unus conjugii finis eſt, ſed plures, [illegible]
ſante una cauſa, dum viget altera, non ceſſat diſpoſitio. § [illegible]
ſi ſpem ſobolis explorata aliqua præſcindat ſterilitas, a[illegible]
pus eſt & remedio uſtionis, & ut ait Thom *4 ſent. diſt.* [illegible] *4. q.* [illegible]
matrimonium in *officium naturæ*, contrahitur in *reme*[illegible] Augu-
ſtin. *de bon. conjug. c. 15* ſcientibus licet conjugibus ſe non [illegible]
6. *De Davidis poſtremis nuptiis.* rationem denegat, quia, ut *cap. 7.* dixerat. *Tantum valet* [illegible]
cauſa procreandi colligetur, tamen ob ejus defectum nequeant ſeparari [illegible]
c. matrim. 27. q. 2. Exemplum à Davide capere licet, qui licet præ ſenio [illegible]
veſtium tegumentis incaleſcere amplius non poſſet, Ab[illegible]ag tamen [illegible]
dem de conſilio procerum ſuorum in ultimam duxit uxorem, n[illegible]
prolem ex ea tolleret, quam nunquam cognovit, ſed ut inter diu [illegible]
ria ſibi præſtaret, & noctu juvenili calore exuc[illegible]um & exan[illegible]e [illegible]
1 Reg. c. 1 Hoc eſt, quod nuptias in quibusd[illegible]m appellet, [illegible] Au-
guſtinus. *c. nuptiarum 27. q. 1. ut ibi explicat gl in verb. in qu*[illegible] Ne[illegible]
argumento nuptiæ hæ Davidis Colophon[illegible]e tantopere ſint [illegible]
non ex laſcivia quadam, nec fallaci conſilio, ſed ut no[illegible]
ad eas nuptias ſe paſſus fuerit reduci. Alioquin enim ſene[illegible] juvenibus [illegible]
ſenibus conjungi ſemper illicitum eſſet, *contra l* [illegible] *27. C.* [illegible]
vo conjugii fini contrarium, de qua re prolixius & diſtinctius [illegible]
Imò ſi ſterilitas ſolveret matrimonium, cur Abraham non [illegible]
7. quàm Agar ipſi ſuperinduceret? Sterilitatem enim ſuam [illegible]
De ſterili conjuge Sara. *16.* quando ait. *Ecce nunc privavit me Dominus generatione:* [illegible]
lam meam, ſi forte ſuſcipiam filios ex ea, & *G*[illegible] cum filium [illegible]
ſt[illegible]um ſermones hoſpitis ſublegens, aud[illegible] riſit intra [illegible]
8. *mihi juventus* & *D*[illegible] Qui etiam iam [illegible]
Zachar. & Eliſab. affluxu naturaliter mulieres non concipiunt ne[illegible]tamen [illegible]
quam conſilium ce[illegible]t Abraham [illegible] magis, quam Z[illegible]
vebat cum Eliſabetha, quantumvis ſteril[illegible], [illegible]que ad e[illegible]
rendo non eſſet amplius idonea, [illegible] aut Helkana, qui [illegible]
Helcan. & Ann. ſua quam Phenennam [illegible], licet per [illegible] ſterili[illegible] &
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ſi certo populo alligatæ, ſolis incumbebat. Nec tamen vel horum quisquam 9.
cum infœcundis uxoribus, vel Jacob cum Rahele, quam Dominus certo conſilio *Iacob & Rahel.*
dilectam reliquerat præ Lea, *Gen. 29. & 30.* divortium vel facere juſſus eſt à Deo,
vel privato conſilio fecit, ſed confiſi ſunt in miſericordia divina, ad quam Jacob,
ſtomachoſe nimis liberos efflagitantem Rachelem remittit, *Gen. c. 30.* & ſua pie-
tate Anna ipſa confugit, cum ad ſedandam æmulationem Phenennæ, nihil ha-
beret reliquum.

Fœcunditatem enim ponit Pſalmiſta, inter notas divinæ benedictionis, *Pſal.* 10.
128. & Pſal. 127. ait: *Liberos eſſe donum Dei & ventrem mulieris fœcundari deſuper.* Item *Fœcunditatē dari deſuper.*
Pſal. 113. Deus eſt, qui ſterilem facit habitare in domo, ut læta denſæ prolis mater evadat.
Paraphraſtes Hieroſolym. *ſuper c. 30. Gen.* tres claves ſcribit Dominum ſibi reti-
nuiſſe in ſua manu: Clavem pluviæ. *Deut. 28.* Cibationis, *Pſal. 144.* ſepulcri, *Ezech.* 11.
c. 37. & ſterilitatis. *d. c. 30. Gen.* prolixiusque demonſtrat Perer. *in Gen. c. 18. v. 2. c. 30.*
v. 2. Deum ſæpe occulto conſilio & concludere uterum & aperire, *Gen. 16. 20.* &c,
cujus vivum exemplum proſtat in Sunamitide, hoſpite Eliſæi. *2. Reg. 4.* Qui ſcis
igitur, quo tempore lectum tuum fœcundaturus ſit Dominus? aut cur ejiceres il-
lam, de cujus fœcunditate, non prius deſperare poſſes, quam Deum ſcires deſiiſſe
eſſe omnipotentem, nec velle cauſis ſecundis amplius cooperari? præſertim cum
nec incurabilis naturaliter ſit ſterilitas, niſi oriatur ex impotentia aliqua notoria.
Seminis enim & ſanguinis, quoad qualitatem & quantitatem, vitium, uteri in-
temperies, aut alia præter naturalis diſpoſitio; unde Hipp. ſterilitatem mulierum 12.
accerſit *5. Aphor. & 1. de nat. hum.* & Ariſtot. *2. de gen. anim. c. 2.* adeò naturam non
evertit, ut arte & cum tempore corrigi non poſſit. Quoties enim multas mulie-
res decennium, atque etiam diutius in eodem verſari matrimonio videmus ſine 13.
prole, quibus, quò minimè ſperaſſent tempore, novi partus, quaſi divinitùs dati
fuerunt? quemadmodum aqua Nilotica quarũdam viſcera longa ſterilitate præ-
cluſa, ad conceptum relaxari teſtantur Sen. *3. nat. q. c. 23.* & Plin. *lib 7. c. 3.* Boleslao
III. Ethnarchæ Polon. uxor Adelheidis Henrici IV. Imp. filia, poſt decennii ſte-
rilitatem, peperit adhuc quinque filios & filiam unam. *Cromer. lib. 6.* Salome Ga-
brielis Baſilii Magni Moſchorum ducis uxor, poſt annum 21. adhuc enixa eſt
Georgium filium, plures fortè additura, niſi in cœnobium damnata fuiſſet. *Hen-*
ning. in Geneal. Moſch. Novi nobilem fœminam, quæ octodecim annos cum mari-
to exegit ſterilis: poſtea intra triennium trium puerorum mater facta fuit, plu-
res etiam enixura, niſi maritum inopina mors præripuiſſet. Quam diu verò de-
ſperatum non eſt, tam diu ſeparandi non ſunt, qui generari poſſunt ex propria
natura, licet hoc & illo anno naturam ad habitum & exercitium non deducant,
ut ait Abb. c. 2. de frig. & mal. Spadones certè à matrimonio non excludunt leges,
quamdiu ſpes eſt, generaturos.

Quin etiam evidentes debent eſſe probationes ad inducendum divortium.
Atqui plerumque incertum eſt, unde ſterilitatis origo accerſenda, an ab uxore,
vel marito, cum non raro quod uxori imputatur vitium, in viro hæreat. Interdũ
enim mulier in culpa eſt, interdum vir, interdum uterque, & tum iniquum eſſet,
ſoli

14. *Mulier ſ[illegible] comparatione.* ſolis mulieri exedendum obtrudi, quod ambo [illegible]
mus cum alia uxore, multas parere ex alio viro [illegible]
ſterilitas oborta fuit non ex morbo mulieris, ſed vitio [illegible]
vocant Medici in comparatione ad virum, *Franciſ. Bonac.* [illegible]
quia, quod ſemina inter ſe debitam proportionem non h[illegible]
conceptus, ut innuit Hippocr. *lib. de ſter. & 5. aphor.* [illegible] & [illegible]
jecit partem officio obſtetricum, ut ſciant conjungere [illegible]
conceptionem, & ſimul diſcernere, qui viri ſint infæcu[illegible]
les. Signum ex penetrante odore per uterum ad os & nares, [illegible] Hippocr. [illegible]

15. *Signa ſterilitatis incerta.* per omnes intemperies deducit Gal. *5. Aph. com. 62.* Sed præterquam, [illegible]
deſignet niſi denſitatem uteri ex frigida & ſicca intemperie, aut [illegible]
tatem, in qua odor evaneſcat, ut illic explicat Galen. & notat. A[illegible]
tract. 1. c. 9. & proinde multas ſterilitatis cauſas extra am[illegible]
ſive à conformatione uteri, ſive a ſemine & ſanguine dependente[illegible]
etiam morbos incurabiles, & proinde ſterilitatem ad faciendum [illegible]
ſatis confirmat Multò minus ad id ſufficient cætera ſigna, quæ a[illegible]
c. 9. recenſet Avicenna, magis ex aliorum, quam ſua ſententia, [illegible]

16 vac. *lib. 4. pract. c. 5.* Rhud. *lib. 2 cap. 59.* ea Avicennæ tribuant [illegible]
hordei, totidem tritici, & totidem fabas ſeptem dies in urina [illegible]
germinent, fæcunditatem, ſi minus, ſterilitatem inde conii[illegible]
jubet profundere ſuper lactucam, & eum ſterilem pronun[illegible]
facit lactucam, præterquam, quod neſcio quid Ma[illegible]
perimento, in utroque infert à qualitate urinæ ad natu[illegible]
fit irrationale, vel illi ſciunt, qui conceptum non poſſe [illegible]
& quanto intervallo, quòad virtutes & functione[illegible]
diſſideant, probè perveſtigarunt. Semen projectum in aquas, [illegible]
Ariſt *3. de gen. an. c. 6.* licet propius videatur [illegible]
ſolos refertur, & poſſunt mulieres ex multis aliis c[illegible]
minis ſteriles fieri Uſque adeò difficile eſt ſterilitatem alicu[illegible]
ut incurabilitas ejus certis ſignis dignoſci aut dem[illegible]
rò ſupereſt ſpes generationis, tam diu non con[illegible] be[illegible]
nia diſturbari, ut de Spadonum quodam genere tradunt [illegible]
ni. de jur. dot. l. ſed eſt quæſitum § ſpadonem. de [illegible] b. & po[illegible]. §. [illegible]

17 *De impotentia.* Si verò ſterilitas procedat ex notoria quadam impotentia, [illegible]
magis reſpicit quam fœminam, licet & fœmin[illegible] qu[illegible]
& contorta eſſe poſſit, ut viro admittendo non [illegible]

18. *Varia ſpecies Impotentia* *§ mulierem. de ædil. edict.* paulo ſecus diſtinguendum eſt, [illegible]
præceſſit & quæ ſequitur contractum conjugalem. [illegible]
nendum inter impotentiam, quæ habitum, [illegible]
tollit, & actum omnem ſecuturum excludit, [illegible]
pus ſufficiat poſt aliquod intervallum [illegible]
rii enim ſunt modi, varia diſcrimina impotentia [illegible]

Digitized by Google

obſendamus auriculas, adeantur Scholaſtici *ad 4. ſent. diſt. 34. Panorm. & Hoſtienſ. rubr. & tot. tit. de frig. & malef. Corraſ. Annot. 2. in Arreſt. Thol. Klingius in libell. de cauſ. matr. Rubr. de 7. Imp. Mercurial lib. 3. de affect. hum. corp. c. 39. Augen: in Epiſt. Medic. in conſil. pro marit. Impot. Franciſc. Bonam. 5. de Alim: 36.* Alia quippe accidit ex cauſis 19
naturalibus, alia ex ligatura magica, quam Corraſ. in Vaſconia frequentem eſſe *De incantatione Magica.*
teſtatur, ego verò in tota Gallia adeò familiariter obſervavi necti nodum *lier ne noed* ipſi dicunt, ut plerunque ſponſi miſſis nocturnis, antequam luceſcat, copulentur, ne ab incantatoribus per lucem conſpiciantur. Mercurialis rationem ſibi ſuppetere negat, qua id fieri poſſe demonſtretur, ſe tamen fidem habere experientiæ & Juri Canonico. Rationem verò aperit Wierus *lib. 3. & 4. de præſt. Dæm.* Braſ- 20. *An ſit poſſibile.*
ſol. *4. ſent. diſt. 34. art. 1.* quam nos alibi latius deduximus, quod, cum Diabolus ex permiſſione divina habeat in manu & poteſtate ſua cauſas naturales, qui per morbos incidere ſolet defectus, eum incutere poſſit ſine morbo, impediendo Spiritus, quorum ope totum opus peragitur, extinguendo calorem teſtium, ſe- 21
minis generationem, & exitum, affluxumve ſanguinis prævertendo, &c. Et quis *Et ſolvat conjugium.*
poſſit illuſiones omnes tanti artificis enarrare? Quia vero, quod ex maleficio infligitur, ſola Diaboli faſcinantis manu abacta reſtituitur, hæc verò abigi poſſit partim precibus, *c. ſi per ſortiarias 33. q. 1.* partim per Beelzebub ipſum, ad divortium in hoc caſu properandum non eſt. Paracelſ. etiam occultis in medicamentis curationem aggreditur, ſed falsò præſupponit à Geniis oriri faſcinium, & poſſe genios virtute aliqua magica cogi & ad nutum artificis compelli. Ulricus Molitor *in tract. de Lam. & Python.* & foro Conſtantienſi decretum ſcribit, ut, qui maleficio ligatus dicitur, Medicorum diligenti inquiſitione exploretur, *argum. l. 1. de ventr. inſp. c. fraternitatis ubi gl. in verb. diſtrictè. de frig. & mal.* & poſtquam conſtat de faſcino, nihilominus triennium cogatur mulier ejus infortunium ferre, quo exacto, ſi fruſtrà periculum reſtitutionis factum ſit, Canones parti integræ copiã faciunt novarum nuptiarum, *c. 1. c. laudabili. c. fraternitatis & ibi gl. c. fin. de frig. &* 22.
mal. Quaſi non etiam poſt annum tertium ligamen ſolvi ſoleat, & hic quoque valeat ratio: Impotentiam non ſolvere matrimonium, niſi incurabilem. Quin etiam impotens pars disjungitur ab integra, non alia de cauſa, niſi quia propter dolum & errorem conjugium ab initio nullum fuit. Nullus verò dolus præceſſit, ubi vir præter ſpem in hanc calamitatem incidit.

Pari jure non ſolvitur matrimonium, ſi impotentia, ex paralyſi, convulſio- 23.
ne, frigidà intemperie, aut inopina caſtratione, poſt copulam conſummatam ſu- *De impotentia ex morbo.*
perveniat. *c. hi qui. 32. q. 7.* Inopina dico, quia ſi quis ad invidiam, & in fraudem conjugis virilitatem ſibi excindi volens curet, quemadmodum Patriarcha Conſtantin. contrita virilia oſtendit, *Zon. vol. 2* & Monachus quidam ea ſibi excindi rogavit, ut juſtam fratrum accuſationem evidenter redargueret, *Wier. lib. 3. de præſtig. dæm. c. 18.* ex malitioſò dolo emolumentum capere non deberet, *l. 1. de dol. & contum. l. lege §. fin. de fic.* ſicut nec mulier, quæ conſcia fuit impotentiæ mariti, ab eo divortium impetrare poteſt, *c. conſultationi de frigid. & malef.* propter dolum,
quem machinata præſumitur. Beza tamen & hoc conjugium damnat, quia ludit 24.

 benedi-

Quam pars decepta præſervet. benedictionem divinam, finem nullum conjugii attingit, & ſubſiſtere non poteſt, ſine continuo homicidio, dum ſemen muliebre fruſtrà toto decurſu matrimonii prodigitur. *de divort. in fin.* Nec conſenſus mulieris, etiamſi ſuam injuriam detergeat, ab iniquitate excuſare poteſt, quod ſuapte natura deteſtabile eſt. Interim tamen, ſi mulier pertæſa viri ſententiam mutet, & divortium petat, propter dolum audienda non eſt; ne ex peccato emolumentum ſentiat. Ubi verò

25. *Quæ poſt incidit.* absque dolo alteruter conjugum inhabilis fit ad reddendum debitum, ut Scholaſtici loquuntur, non aliter compatiendum eſt parti ſanæ, ac ſi morbus talis incidiſſet, qui commixtionem corporum itidem prohibuiſſet.

26 *Quæ præceſſit incurabilis.* Sed ſi impotentia incurabilis præceſſit matrimonium, & innocenti perſonæ fucus factus fuit, non tenere matrimonium planum eſt, *c. 1. c. requiſiviſti. 33. q. 1. c. 1. & 2. c. laudab. c. fraternit. de frig. & malef.* non, quod nuptiæ per copulam carnalem, quæ hîc nulla intervenit, perficiantur, ſed quod contractum inſidioſa deceptio ſtatim ab initio nullum irritumve fecerit. §. *ſi vero. Auth. de nupt.* Ad conjugalem enim convictum unusquisque contrahentium afferre tenetur, quæ faciunt ad obtinendum finem, cujus gratia ſocietas inſtituta eſt, & hâc conditio-

27. ne frigiditas tacitè excluditur. Qui verò ſuæ impotentiæ ſibi conſcius ſtipulationem nihilominus init & benedictioni Eccleſiæ, fæcunditatem apprecantis, ſe ſiſtit, non tantum credulam ſponſam fallit, ſed & Eccleſiam & Deum ipſum ludibrio habet, & proinde nec contractus tenet, nec benedictio locum invenit. Non enim videri poteſt nupta, quæ virum pati nequit. *l. pen. quan. dies leg. ced. c. fraternit. de frigid. & malef.* Impotentes autem voco, qui nativa quadam frigiditate torpent, nec unquam excitari poſſunt *c. ex literis. c. laudab. de frig. & malef. c. quod autem. c. requiſ. c. ſi quis acceperit. 33. q. 1.* Hippocr. *in lib. de aer. aq.* potentiam generandi perire ſtatuit, ſi venæ incidantur poſt aures, quod probat experientiâ Scytharũ. Sed & hæc experientia fallax eſt, quia præſupponit ſemen à cerebro derivari per venas pone aures. Hippocr. verò *in d. libr.* non obſcurè cauſam refert ad nimiam refrigerationem, cordis & cerebri, ob ſanguinis effuſionem, ad equitationem aſſiduam & hinc excitatum dolorem coxendicum, Spiritus exhaurientem, viresq; dejicientem. Tum demum certus eſſe poteſt judex de irreparabili impotentia, quando vel membrum virile, præſectum, & corporis tam neceſſaria pars abeſt, *ut ait Paul. l. fin autem. de Ædil. edict.* vel teſtes ablati ſunt, aut viæ ſeminis inverſæ

28. *Quib. ſignis conſtet de incurabili impotentia.* vel præciſæ. Sic enim per deſcriptiones potius, quam incerta Spadonum, Eunuchorum, Thlibiarum & aut Thlaſiatum nomina, rem determinamus. Nam Ulpianus Spadonum. *l. Spadonum 128. de V. S.* Theophilus Eunuchorum nomen generale facit. §. *ſed & illud Inſtit. de adopt.* Et ſpadonum etymologia generalis non eſt, ſed ab evulſione cremaſterum, *ἀπὸ τοῦ σπάειν*, ſic dicuntur, ſub qua quidem ſignificatione, *θλιβίαι*, *ἀπὸ τοῦ θλίβειν* à contritione teſticulorũ ſic dicti, aut *θλασίαι*,

29. *Genera Spadon. Eunuch. &c.* *ἀπὸ τοῦ θλάειν* à frangendo, non continentur, niſi vocabulum *σπάειν* transferas etiam ad contorta, ut ex voce *σπασμὸς* demonſtrat Godd. *ad d. l. ſpadonum. num. 2.* & hinc defendit generalitatem Ulpiani. *in d. l. ſpadonum.* Eunuchi verò non denominantur à quadam partium genitalium depravatione, ſed ab officio, & conſer-

vatione

vatione cubilis, *ἀπὸ τῦ τὴν εὐνὴν ἔχειν*, quaſi diceres, *ut ait Scaliger.ex.277.ſect.3.* lecti cuſtodes, *Perer.in c.38.v.36. Geneſ.* & proinde, quia huic officio Spadones quicunque præfici poſſunt, pro genere poſuit Theophilus nomen Eunuchorum. *de quibus omnibus vide Vlpian. in d.l.128. & ibi Alciat. Brecha. Forner. Godd. de V. S. Buda. in poſt. Annot Conna. 2.jur.civ.com.c. 15.n.9. Cujac.lib.17.obſ.24.Scal.ex.277.ſect.3.* Quibus verò virilia omnia ablata ſunt, quos caſtratos vocat Theoph. *d. §.ſed & illud,* Græci, *ἀποκόπους* & *ἐκτομίας*, iis nuptiis meritò interdicitur, quia generare nunquam poſſunt, quo referimus & illos, quibus ambo teſtes execantur. Nam opi- 30. Caſtra-ti

nionem Averrhois, *in lib. Coll.* quod etiam ſine teſtibus ſemen emittere, & generare animalia poſſint, in diſputationibus Anatomicis rejecimus, cum teſtibus inter principia ſeu inſtrumenta generationis debeatur principatus. Conſtat quidem Eunuchos eſſe *amatores mulierum maximos* & Auguſt. *6.contra Iulian. Pelag. c.14.* concupiſcentiam eorum ait caſtitate non frenari, cum Caligonus, Valenti- 31.

niani Junioris Eunuchus, meretricis confeſſione convictus, gladio ultore punitus ſit. *Neq; enim*, inquit, *in libro Eccleſiaſtico adhiberetur inde ſimilitudo, atq; diceretur: videns oculis atq; ingemiſcens, quaſi Spado complectens virginem & ſuſpirans, ſed conatum illum ibid. vocat* Auguſt. *irritum,* quia ob defectum teſtium, ſemen emittere neſciunt. Quibus verò pueris contriti ſunt tantum teſticuli, quod digitis fieri ſolitum teſtatur Ægineta *lib.6.c.68* ii, teſte eodem *in d.c.ad fin.* interdum ad appetitum Venereum redeunt, & fortaſſe etiam, ſi non fuerint exquiſitè contriti, ſemen emittunt. Quibus vel nodo incurabili, obturatæ ſunt viæ, aut cultro præciſæ, ut in ſectione herniæ & calculi ab incautis Chirurgis fieri ſolet, in iis conſequenter evaneſcere generationem neceſſe eſt, non quod vis generandi extinguatur, ſed quod exercitium ſeminis vel generandi vel ejaculandi impediatur. Infibulati verò & quos *ὑποσπαδιαίους* vocat Gal. *15.de V.P. c.3.* ab adoptione & conju- 32.

giis prorſus arceri non debent, *Franciſc. Bonam. d. c. 36.* quia generationi prorſus non ſunt impares, *ut cenſet Brechæ. d.l.128.* ſed *ut addit Galenus*, abſciſſo vinculo ſemen, quod in contorto meatu retinebatur, emittunt, & generant. Idem ſtatuendum de iis, quorum mentionem facit Rufus *apud Oribaſ.lib 6.*

Utrum furor & morbi contagioſi incurabiles ſolvant conjugium. Sect. 9.

1 Qui ſupervenient contracto matrimonio, morbi illud non ſolvunt.
2 Quia per contractum in omnem fortunā conſentiunt conjuges.
3 Id quod leges civiles, Canones & Theologi uno ore confitentur.
3 Excepto Leone Imperat. & paucis Theologis.
4 Quorum ſententia refutatur.
5 In adverſis maximè egemus adjutorio.
6 Furor, tempore contrahendi matrimonij, efficit contractum irritū ob defectum conſenſus,
7 Ut & contagioſus incurabilis morbus ob errorem unius & dolum alterius partis.
8 Utrum furor & morbi ſupervenientes ſolvant, ſi non nuptias, ſaltem ſponſalia.
9 Vitanda eſſe omninò conjugia furioſorum & leproſorum, & quibus ex cauſis.
10 Sed ſi ſano corpore & mente contracta ſint, primævo conſenſu rata eſſe.
11 Niſi ex intolerabili furore immineat periculum mortis.
12 Quod item dicendum de lepra, & ſimili contagio.

1. *Morbi poſt incidentes nõ ſolvunt conjugium.* QUod de impotentia diximus, idem repetendum eſt de morbis & furore, ſi
poſt contractum matrimonium incidant. Rationem aſſignat Ulpian. *in l. ſi
cum dotem. §. 22. § ſi marit. ſol. matri. in l. patre furioſo. 8. de hu, qui ſunt ſui vel al.* quod
nihil ſit humanius, aut individuæ conjugii fidei convenientius, quam adverſæ
fortunæ & fortuitorum caſuum conjuges ex æquo eſſe participes. Martia Cato-
2. nis uxor, maritum repetens apud Lucan. cordatè, & ut Catonis uxorem dece-
bat, reſpondit:

Non me lætorum ſociam rebusq; ſecundis,
Accipis, in curas venio, partemq; laborum.

Et Euripides introducit honeſtam mulierem, *dulce,* ſibi eſſe dicentem, *cum marito
triſtari,* ut citat Clem. Alex. *4. Strom.* Rectè Ariſt. *2. Oec. c. 1. Decet uxorem non ſolum
in proſperis rebus, ſecundaq; fortuna unanimem ſeſe viro præſtare, & inſervire velle, ve-
rum etiam in adverſis. Si ſit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio vel alienatio mentis,
æquo animo ferat & obſequatur, niſi forte turpe aliquid ſit vel indignum.* Propterea an-
te Leonem inter cauſas divortiorum, neque morbus ullus, neque furor recenſe-
3. tur, *d. l. conſenſ. C. de repud. Nov. de nupt. & Nov. ut lic. matrim.* & expreſsè Canones
iis ex cauſis negant conjugium ſeparari. *c. quod propoſuiſti c. requiſiviſti. 33. q. 1. c. hi
qui. c. neque furioſus. 32. q. 7. c. 1. & 2. ubi Panorm. de conjug. in pr. c. conſultat. de frig.* qui-
bus conſentiunt Theologi noſtri. *Melancht. in loc. de conjug. Beza de divort. pag. 90.
& 225. Hemming. in lib. de conjug. Wigand. de divors. § propter morbos. Beuſt. de matri.
part. 2. c. 9 & 10. Alber. Gent. c. 18. & 19. libr. 6. de nupt. Menz. de matrim. t. de divort.* Pri-
mus Leo Imper. non tantum ſponſalia, ſed & matrimonium ipſum, lege lata di-
rimit, & Rhetoricis rationibus jus illud novum deducit, *Conſtitut. 111. & 112. Har-
men. lib. 4. Epit. t. 1.* quas valdè graves & magnas dicit Reuſn. *q. 8.* Sarcerius quoq;
4. *Qui contra ſentiant.* in caſu lepræ & morbi incurabilis, parti ſanæ facit novarum nuptiarum copiam,
in libell. de cauſ. matrim. ſi ſe continere nequeat, ad prævertendam turpiorem for-
nicationem. Quantò rectiùs Beza aliud remedium oſtendit contra incontinen-
tiam, corporis ſcil. per abſtinentiam & labores coercitionem & preces indefeſ-
ſas, quibus pondus Deus non præſumitur denegaturus, cum ipſe obſtaculum al-
teri remedio objecerit, & non temerè, qui petit, ordinatum à Deo remedium, ut
5. *Refutantur.* Pontificii ſacrificuli & Monachi ſolent, negligat aut repudiet. Iis enim ſolis, qui-
bus honeſtè & ſalva conſcientia licet, dixit Paulus: *Qui ſe continere nequit, nubat
in Domino.* In Domino non nubit, quæ nubit contra jus & præceptum divinum,
quod etiam ægroti conjugio partem ſanam illigat, quia nullis pejus convenit ſo-
litaria vita, quam ægrotis & furioſis: nemo plus indiget adjumento, quam qui
adjumentis à valetudine deſtituitur. Ut in procellis præcipuus eſt uſus anchoræ,
6. ita amicitiæ in adverſis. Nam ut aurum puriſſimum in ardenti fornace proba-
tur optimè, ita uxor in miſeria viri. *Caſ. 2. Oecon. c. 1. q. 6. & 7.* Ariſtoteles addit *ho-
noratiorem fieri uxorem cum viro infortunato, quam felici. 2. Oecon c. 1.*

Si nihil infeſti durus vidiſſet Vlyſſes,
Penelope felix, ſed ſine laude foret. ait Ovid.

Athenienſium fidem, & mutuos amores laudat Thucyd. *lib. 2.* qui non abſtinue-
runt

runt ſeſe invicem inviſere, licet de contagio non dubitarent. Viget enim finis ſecundus, licet ceſſet primus, vid generatio prolis. Nec propter prolem non ſuſceptam dirimenda ſunt conjugia, ſi impedimentum contractis & benè jam conſtitutis ſuperveniat, quia firmitas eorum æſtimatur ex articulo temporis, quo contrahebantur. Si tempore contracti fœderis furor detinuit alterutrum contrahentium, propter defectum conſenſus, contractus judicatur irritus, *l. 16. de rit. nupt.* ſed *poſtea interveniens*, ait JCtis, *contractum non infirmat*, *l. 8. de ſponſal.* Si eodem tempore, Elephantiaſi, Lepra, lue Gallica incurabili, nec non paralyſi, aut alio morbo ſontico, qui præcipuè inducat impotentiam, aut periculum mortis ex contagio, alteruter contrahentium laboret, contractus itidem nullus erit propter dolum unius partis, & errorem alterius circa eſſentialia matrimonii. 7.

Sed ſi ſuperveniat furor aut talis morbus, promiſſo & conſenſu mutuo ſtabilito matrimonio ante copulam carnalem, Beza cenſet non eſſe amplius progrediendum, ſed ſponſalia reſcindenda, *de repud. pag. 90. & ſeq. cui ſubſcribit Cypræ. c. 13. de matrim. § 59. n. 1. Hemming. in lib. de conjug. t. de cauſ. repud. Beuſt. de ſponſ. part. 1. c. 20.* contrà quam leges civiles ſtatuunt, *d. l. 16. d. l. 8. l. 22. § ſi matrim. ſol. matrim.* quæ ſponſalia vitiata & irrita non pronuntiant, niſi ex furore intractabili, cui cohabitari ſine diſcrimine vitæ non poſſit. *Alex. in d. § ſi maritus. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 6.* Diſputat in Bezam plurima quoque Alber. Gent. *6. de nupt. c. 18. & 19.* ex hoc fundamento, quod conjugii vinculum naſcatur non ex commixtione corporum, ſed mutuo conſenſu, & proinde ratum ſit & à Deo nexum ante conſummationem, nec magis ſolubile ante, quam poſt copulam, cum Adam etiam ante commixtionem carnis, os de oſſibus ſuis agnoverit in Eva, & cum ea ſeſe abiiſſe pronuntiarit in unam carnem, *Gen. 2. Corraſ. cap. 4. Senat. Thol. cent.* Vitanda quidem ſunt matrimonia furioſorum, leproſorum & aliis contagiis inſanabiliter infectorum, ut multis rationibus oſtendit Bonav. *4. ſent. diſt. 35. q. 1.* & evincunt ferè etiam argumenta Leonis *in d. conſt. 111. & ſeqq* quia à leproſis inutiles concipiuntur partus, quos olim Germani in Rhenum, *teſte Galen.* Lacedæmonii in Taigetum, *teſte Plut. in Lycur.* abiiciebant, ne Reipubl probro eſſent aut detrimentum cæteris civibus inferrent: A furioſis, autem ſi quid conceptum ſit & in lucem editum, educari nequeat: tum inſuper, quia qui properat ſive in leproſæ ſive furioſæ mulieris amplexus, utrobique in præſentaneum ſe coniicit vitæ diſcrimen, & audiendus non eſt, perire volens *l. 13. de appell.* Nec auxilium ſperare mutuum habet perſona ſana, dum ipſa ſe totam cogitur impendere ſibi non profuturis diſpendiis: Nec ad benedictionem divinam, qui fuerit, ſe ſiſtere poteſt, nec affectionem & conſenſum matrimonialem publica voce coram facie Eccleſiæ repetere, & quæ præterea ab aliis huc afferuntur. Cæterum, poſtquam legitimè in individuam omnis vitæ ſocietatem ſemel ab utriſque libera voluntate conſenſum eſt, quæ Deus immittit, infortunia, patientiâ ſuperanda potius ſunt, quam temerario & ſacrilego auſu contra dictamen voluntatis divinæ excutienda, ſemper occinente divina voce: *Homini fas non eſſe, ſeparare, quod Deus conjunxit*: Item, *Nemo carnem ſuam odio habuit.* Licet enim lepra inficiatur pater,

8. *An furor & morbus ſuperveniens ſolvat ſponſalia.*

9. *Cur vitanda ſint furioſor. & leproſor. conjugia.*

10. *Quæ ab initiò contracta ſunt non ſolvuntur.*

Digitized by Google

aut in Melancholiam furioſam incidat, non propterea deſinit eſſe pater, aut à liberorum commercio & ope ſequeſtrandus eſt. Quantò minus fas erit uxori deſerere maritum, cum propter hunc ſæpius deſerere parentes teneatur, nunquam autem maritum propter parentes. *Deus* enim *ipſe* ait Ariſt. *2. Occon. c. 1. impoſuit legem mulieri*, & improbè exprobrat uxor Jobo ex pietate, ut ipſa errabat, obortas calamitates, *Iob. 3.* quibus uxorio affectu condolere potius debuiſſet, & pro jure arctiſſimæ amicitiæ, parte earum in ſe derivata, maritum intolerabili iſtoc onere

11. *Quo caſu furor ſolvat cōtra alias nuptias.* liberare. Nam quod communiter ob furorem ſeparant habitationem, *ut tradit Alexand. in d. l ſi cum dotem. § ſi maritus ſol. matrim.* id nec ipſe Alex. *ibid.* probat & non prius admittendum eſt, quam ſi furoris violentia nulla arte demulceri, nullis viribus compeſci, nullis catenis ligari poteſt. Tum enim vitæ innocentis conſulendum, quam temerè velle inſano furori obiicere, quid eſſet, quam Deum tentare & in cædem præſentem aliquem agere? Multò minus probandum, quod Jus civile ob furorem intractabilem nuptias prorſus diſſolvat *d. l. ſi cum dotem. l. 4. de divort.* Facilitas enim iſta adhuc teſtatur de Romanorum, in concedendis divortiis, nimia temeritate, quam Chriſtianis imitandam non eſſe ſuprà diximus.

12. *Nec non lepra.* Quin etiam ex hac ratione, ne tentemus Deum & in præceps periculum ſcientes volentes ruamus, improbat Alciat. & Beza *c. 2. de conjug. lepros.* quod thorum vetat ſeparare propter lepram. Si medicamentis contra contagium ſatis armata ſit pars ſana, aut alias ob bonitatem naturæ ab eo ſibi non metuat, cauſæ nihil eſt, cur ſeparari vel ad thorum debeant. Cæterum, ſi pernities certa ex infectione expectetur, bona conſcientia in eam nemo ſe præcipitare tenetur. Interim manente vinculo ad omnia boni conjugis officia adigi poteſt pars ſana, ut prolixius demonſtrat Vives *in lib. de off. conjug.*

Sect. 10. Utrum vinculum ſolvatur per crimina alterutrius ex conjugibus.

1. *Crimina, ex quibus creditur ſolvi conjugium, digeruntur in duas claſſes.*
2. *Non eſſe recedendum à jure divino, ex cauſa quadam levicula.*
3. *Quinam quibus rationib. moti novas cauſas divortiorum extra jus divinum addiderent.*
4. *Non licere cuiquam novas cauſas jure divino addere.*
5. *Nec Moſis divinam diſpenſationem contra interdictum Chriſti in N. T. locum habere.*
6. *Crimina, quantumvis horrenda, conjugia, non dirimunt.*
7. *Quæ verò in matrimonii vinculum redũdant, inter quæ adulterium primas tenet ad diſſolutionem ſufficiunt.*
8. *An ſub adulterio contineatur fornicatio Spiritualis.*
9. *Præcipuè ſi hæreticus nitatur vi aut inſidioſè conjugem a fide avertere.*
10. *Fornicationem Spiritualem à Chriſto non contineri ſub adulterio.*
11. *Multa aliæ cauſa divortiorum ad adulterium revocantur.*
12. *Quibus de cauſis Imper. in mulieribus, quam viris caſtitatem majorem requirat.*
13. *Quam arctis legibus mulierum caſtitatem circumſcripſerint Græci, Roman. Arabes.*
14. *Nec non hodie Turca, Muſcovita, Itali.*
15. *Romani dimiſerunt uxores ex ſuſpicione adulterii.*
16. *Ex laſcivis oculis naſci ſuſpicionem adulterii.*
17. *Clericus cum virgine non præſumere orare: Pater noſter.*

18 Periculoſa cohabitatio Monachorum & Monialium.
19 Qui ſuerent fœminæ ſibi introductæ.
20 Ob oſculum Vaſallus feudum, mulier amittit dotem
21 Oſculum præbet pravam præſumtionem.
22 Quod tamen dijudicandum ex moribus cujusq; regionis.
23 Cauſæ, quæ inducunt præſumtionem adulterij in quantum operentur divortium.
24 Fœminas incurrere ſuſpicionem impudicitiæ, ſi laſcivè circumcurſitent & ſe oſtentent.
25 In ſuſpecto colloquio cum uxore deprehēſum marito licet impunè interficere.
26 Examinantur crimina, quæ in conjugij noxam non vergunt, niſi ex accidenti.
27 Quid ſit, & quando cœperit Veneficium.
28 Veneficium intentatum, ſi caveri poſſit, non tollit vinculum conjugij.
29 Neceſſitas vero ex periculo vitæ inducta, tollit legem.
30 Magiſtratui oſtenditur aliud remedium contra veneficos.
31 Vtrum ſævitia intolerabilis ſolvat nuptias.
32 Qui affirment.
33 Maritus ſæviens, utrum ſub deſertoris definitione comprehendatur.
34 Probatur affirmativa.
35 Dummodo ad divortium non properetur.

QUod attinet cæteras cauſas, ex quibus leges Imperatoriæ divortia indulgent 1.
& conjugibus diſcedendi copiam faciunt, eas digerimus in duas criminum *Duæ claſſes criminum.*
claſſes, quorum alia vergunt directò in conjugium, alia convellunt quietem & ſtatum Reipubl. Leviores enim cauſas, ex quibus ait Leo interdum ſolvi conjugium. *d. conſt. 111.* meritò rejicimus, quia urgentiſſimam oportet eſſe rationem, cujus gratia à divino jure recedatur. *c. diſpenſationes. c. tali. 1. q. 7. cap. cum tanto. ubi Roch. ſect. 2. n. 3. de conſuet.* Imò Gregorius IX. in jure poſitivo demum diſtinguens, 2.
utrum cauſa ſit probabilis, ſatis apertè ſupponit diſtinctionem in jure divino locum non habere, *d. c. cum tanto,* quia inferior nequit tollere decreta ſuperioris, *c. inferior & ibi gl. in verb. ligare. de maj. & obed. Clem. Rom. in pr. de Elect.* præcipuè ſi clauſula prohibitoria ſit adjecta, quemadmodum Chriſtus divortia, excepto caſu adulterii prorſus ſuſtulit. *Ob leviora nō eſt diſtrahendum conjugium.* Nam quod *Alciat. 6. Parerg. c. 20. Corraſ. c. 4. Cent. SC.* 3.
qui opinionem ſuam tribuit Wicleff. lib. 4. Dial. c. 21. & *Eraſm. in Annot. ad c. 7. Epiſt. ad Corinth.* plures poſſe cauſas, adulterio æquipollentes, admitti diſputat, & id probat autoritate veteris Eccleſiæ, quæ Theodoſii, Juſtiniani, & Leonis legibus ex pluribus cauſis divortia indulgentibus, nō interceſſiſſe legitur, item quod Martyr. *in 1. Corinth. 7.* non impiam ſed veriſimilem & quæ difficulter reiici queat, vocat opinionem eorum, qui adulterio cauſas alias adiiciunt, unico hoc ariete facilè ſubruitur, quod conjunctioni divinæ, nemo obrogare queat, niſi Deus ipſe. Deus non autem autoritatem ſuam relaxavit in ſolo caſu adulterii, nec fas eſt ho- 4
mini ulterius progredi: nec Paulus ulterius progreſſus eſt, quippe, qui cauſam novam divortii non adjecit, ſed poſt diſſidium, perſonæ fideli deſertæ conſilium dedit. Et ut Paulo poteſtas ea competiiſſet, non competiiſſet Imperatoribus, quia Paulus loquebatur ex Spiritu & verba ſua à Domino mutuatus erat. *Iuri divino nō licet alias cauſas cuiquam addere.* Magiſtratus verò, etſi loco Dei imperet in Politicis, contra diſpoſitionem tamen divinam, in rebus ſacris, & conſcientias concernentibus, nullam decernendi facultatem nactus eſt: *ut in lib. 2. de jur. Maj. c. 3. prolixè deduximus.* Nec redeundum hîc 5.
eſt ad cauſam, quæ Moſen permovit, quia Deus tum diſpenſavit de prima naturæ lege. Poſtquam verò Chriſtus viam hanc occluſit, & primævæ inſtitutionis *Moſis diſpenſatio locum non habet in N. T.*

jus re-

jus revocavit, expreſſimque adjecit: extra culpam adulterii dimiſſam, mul[ierem à] juſto conjugio, absque adulterio, non poſſe alteri viro copulari, fruſtra [...] ſurdè allegatur pertinacia cordis, tanquam cauſa ſufficiens ad permitten[dum] adulterium. Tantum enim peccatum in Rempub introducendum non e[rat, pro]pter ſolam pervicaciam hominum. Quod enim Deus in veteri Teſtamen[to Ju]dæis indulſerat, id in novo nunc revocavit, ut tantò minus licentia peccandi [ob]daretur, quantò Chriſtianos convenit Judæos perfectione antecellere. Nec [ul]lius alicujus momenti eſt, quod Eccleſia non intercesſerit legibus Imperatorum Chriſtianorum, quia proſtant tam ſcripta patrum, quam decreta Synodorum, quibus divortiorum licentiam in tantam compingunt anguſtiam, ut ab infauſto vinculo etiam illum nolle liberare videantur, à quo per adulterium alter ſe abruperit.

6. *Crimina, quæ non dirimunt vinculum conjugii, non rectè censentur inter causas divortiorum.*

Propterea cum crimina, ob quæ ſolvitur conjugium jure Imperatorio, duorum ſint ordinum, quæ conjugium non attingunt, à conjugii ſeparatione meritò amoventur, quemadmodum paulò ante diximus, ut ſunt illa, quæ *in d. l. conſenſ.* referuntur: *Perduellio, Homicidium, Veneficium, Sacrilegium, Crimen falſi, Sepulcri violatio, Plagium, Latronum receptio & defenſio.* Si enim magiſtratus officium faceret, & crimina tã atrocia ultimo ſupplicio proſequeretur, dubitatione hac opus non eſſet. Ubi verò magiſtratus ceſſat, ut conſcientiæ ſuæ & mariti conſulat mulier, ex jure conjugiali & indiſſolubili vitæ conſuetudine tenetur maritum exulem ſequi, niſi neceſſitate quadam domi detineatur, ut nuper diximus, atque [il]la hæc crimina, licet ſint graviora adulterio, ut obiicit Corraſ. *d. c. 4.* tamen non ſolvunt conjugium, quia graviora quidem ſunt abſolutè, aut in Republ. ſed non in conjugio, in cujus pernitiem directò vergit adulterium.

7. *Adulterium dirumpit vinculum conjugii.*

Cætera, quæ *in d. l. conſenſ.* enarrantur crimina, ad conjugii ipſius naturam pertinent, & quia vinculum ipſum attingunt, & fidem conjugalem frangunt, plus videntur habere ponderis ad ejus diſſolutionem, quam quævis ex reliquis. Et de adulterio quidem dubium non eſt, quia adulter prava ſua inclinatione [ul]trò receſſit à fœdere, & ſacrilego auſu ſeparavit, quod Deus conjunxit. Abrupto autem vel diſſecto vinculo innocens perſona meritò libera pronuntiatur, quia [in] generali divortiorum interdicto ipſe Chriſtus excepit cauſam adulterii *Matth. 5. & 19.*

8. *An etiam adulterium ſpirituale.*

Verum Alciatus adulterium dupliciter accipit, proprium & Spirituale, [ſe]dum utrumque proponit, tanquam cauſam divortii, ſub hoc pallio involvit omnia crimina quæ ſeparant hominem à Deo. *arg. c. 4. & 5. 28. q. 1.* Canoniſtæ pro tertia cauſa ſeparationis quoad thorum & habitationem conſtituunt Spiritualem fornicationem, ſeu hæreſin. *c. de illa. de divort. c. fin. ubi Abb & Ioh. Andr. [...] conjug Covarr. part. 2. de matrim c. 7. §. 5. n. 7. Alphonſ. à Caſtr. lib. 2. de juſt. hæret. [...]*

9. *Si accesserit vis ad errores [...]*

idque contra manifeſtum præceptum Apoſtoli *1. Corinth. 7* qui vetat fidelem [di]ſcedere ab infideli, ſi infidelis non detrectet cohabitare. Quod ſi verò [...] ter & vi velit hæreticus conjugem in ſuos pertrahere errores, tum demum [con]ſulendum erit ſaluti animarum, nec demonſtrat voluntatem coh[abitandi, ſed] dolo vel vi in id unicè incumbit, ut conjugi innocenti ob veritatem & [...]m

cultum

eorum Dei negotium faceſſat, & moleſtiam creet. Nec tum ratio Apoſtoli amplius locum habet: *In pace vocavit nos Deus*, nec ſpes eſt converſum iri tam importunum hæreticum ad fidem, cujus lucri gratia inæqualia conjugia tolerantur. Si verò fit abſque inſidiis animæ, aut vi, propter ſolam hæreſin, thorum & habitationem non licet parti fideli deſerere, ut ſupra diximus. Nam Metaphoricum adulterium, ſub nomine veri adulterii à Chriſto non comprehendi ex addita ratione patet, quia hæreſis aut infidelitas non diſcindit vinculum à Deo nexum quemadmodum adulter carnem ſuam ab uxore diviſit, poſtquam illam applicuit ſcorto, aut adulteræ. Proinde, cum odioſa non ſint, ultra caſus expreſſos extendenda, per adulterium accipimus ſolum illud peccatum, quo immediatè dividitur nexus conjugalis, & illud rectè inter cauſas divortiorum ab Impp. refertur. 10. *[illegible] ſub adulterio.*

Quædam verò adduntur huc pertinentia, ex quibus quidem non demonſtratur, ſed veriſimiliter præſumitur adulterium. Virum enim repudiandi facultas uxori datur, *ſi vir familia vel uxore inſpiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit. Viro verò, ſi mulier viro ignorante vel nolente convivia extraneorum appetierit: ſi eo ignorante ſine juſta cauſa foris pernoctarit. ſi extra viri voluntatem ludis & ſpectaculis inhæſerit: ſi cum viris voluptatis occaſione lavetur: ſi vivo marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta.* Et mulieris quidem caſtitatem arctioribus cancellis circumdedit lex, quia adulterio gravius peccat, ſupponendo fœtum ſcorteum, majoremque famam in ea patitur fornicatio, & denique quia procliviores ad libidinem præſumuntur fœminæ propter mentis impotentiam, & vehementiam affectuum. Præſumtiones autem non aliter ſeparando conjugio ſufficiunt, quam ſi violentia ſua deducant in notitiam adulterii. Ex levi enim ſuſpitione, aut fallaci conjectura proba mulier tanti criminis non convincitur, quia in atrocibus probationes requiruntur luce clariores. *l. ſed etſi §. & ſi conſtanter. Qui & a quib. l fin. C. de probat. c. Epiphanium. 5. q. ult. gl. in c. veniens. verb. Illorum. de teſtib. & atteſt.* Ariſtot. quidem. *2. Oec c. 1.* Vetat mulierem, inſcio marito, peregrinum hominem quemcunque in ædes recipere, ne pudorem ſuum rumori populi proſtituat & ſecreta domus in vulgus efferenda temerè prodat. Quin etiam ex conſuetudine Græciæ, mulieri fas non erat in publicum ſe exhibere ſpectãdam ſine arbitrio viri. *Æmyl. Probl. in proœm. vit. Impp. Rom. Lipſ. 1. Antiq. 1.* Argeus quibusdam non ſuas, ſed aliorum quorundam uxores prædicantibus: *Per Deos*, inquit, *de bonis & honeſtis mulieribus nihil temere loquendum eſt, ſed in totum, quales ſunt, oportet ignorari præterquam ſolis iis, quibuſcum vivunt. Eraſm. in Apophr.* Arabum mores laudant Patres quibus ſine velamine mulier alteri viro conſpicienda non offerebatur, *Tertull. de veland virg Hieron. ad Demetriad. de virg ſerv. Theod. in lib. de virt. act* quemadmodum etiamnum apud illas gentes inveteratos hosce mores durare, rememorant Zedlit. *in capt. Turc.* Rauvvolff. *in itin. Arab.* Duſa *in itin. Conſtant.* Helffreich. *in itin. Hieroſ. l* De Turcarum moribus ſic ſcribit Busbeq. *Epiſt. 3. Turcæ, ſiqua alia gens, uxorum pudicitiæ ſtudent: ideo concluſas ſervant domi atq; abdunt, ut vix Sol aſpiciat. Quod ſi in publicum neceſſitas evocet, ita tectas, ita pannis obvolutas emittunt, ut* 14.

11. *Multa alia crimina ad adulterium revocantur.*

12. *Quare mulieres Imp. caſtitate in lege arctius obligaverit.*

13. *Arcta leges in mulieres.*

[illegible] larvæ aut ſpectra [illegible] ccurrentibus vid[illegible] antur. [illegible] videndi copia eſt, [illegible] autem [illegible] rum corpore [illegible] enim apud eos recepta [illegible] non p[illegible] [illegible] commendet [illegible] ſine pot[illegible] l[illegible] ne, ac proinde ſi [illegible] habent ab[illegible] ndit[illegible]. Fratribus quidem earum videndi [illegible] fratribus [illegible]. Qui ſunt opulentiores, aut in aliquo honoris gradu [illegible] [illegible] p[illegible] [illegible] ſperant, [illegible] quæ quære [illegible] [illegible]. ne conſanguineorum quidem proximi, ex[illegible] p[illegible] [illegible] Paſch[illegible] viſere filiam non prohibentur. *Vide & Ian. D[illegible] in [illegible]* [illegible] inter honeſtas mulieres non annumerant, quæ domi non [illegible] *Baro in hiſt. Muſc.* Quam arctè contenteque hodie ſerventur honeſta [illegible] huc in Italia, nemo ignorat, niſi qui limina eius nunquam calc[illegible] [illegible]

15. priſtina Rom. ſeveritate adhuc ſupereſſe videtur. Nam & olim S[illegible] Sempronius, & Antiſtitius, uxoribus nuncium remiſerunt, quod in[illegible] ſpectaſſent, quod aperto capite foras prod[illegible], quod in publico [illegible] bertina ſermones copulaſſent. *[illegible]* H[illegible] f[illegible]um, ut tam [illegible] hibeant Impp in eas mulieres, quæ ſaltem documentum [illegible] pudica converſatione dediſſent, aut ad ea loca properaſſent, unde [illegible] [illegible] traherentur, quemadmodum balneas apud Tu[illegible] trices vocat Busbeq. *[illegible] Epiſt.* [illegible]. & Plautus ait

Quæ vult [illegible] pangit ſaltem [illegible]

Romani remiſerunt uxores [illegible] ſpectione adulterij.

16. Donatus *ad [illegible] Terent. ver[illegible] Extrem[illegible] [illegible]* [illegible] quartum locum in linea amoris aſſignat *Oſculo*, ut & vulgatis [illegible] *refert gl. [illegible] in l. quod ait lex. de adult.*

[illegible] Fœminarum [illegible] ſuſpitio [illegible] adulterij.

Viſus & alloquium, tactus, poſt oſcula factum. Nam ut [illegible]

Oſcula, qui ſumſit, ſi non & cætera ſumſit,

Hæc quoq; quæ data ſunt, perd[illegible] [illegible].

Quemadmodum percuſſio homicidii, ita colloquium [illegible] dinis, ait Aug. *in l. 2. col. fin. de priv. del. gl. in [illegible]*

17. *[illegible] nec aliqua. [illegible] q. [illegible].* Tacitus *[illegible]* [illegible] *nuntias flagitii blanditias*, & refert Hernia ex Cic. [illegible] *c. [illegible] § turpiter Inſerit. Quib[illegible] [illegible]* Præterea ex his [illegible] conjecturis, tanquam exordiis adulterii, [illegible] Rom. [illegible] vendas quoniam quicquid [illegible] Canon, [illegible] Clericorum, *t. de coh. cb. Cler. [illegible]* [illegible] *maleſ. gl. [illegible] adulterato [illegible]*. q[illegible] omni [illegible] reputat Specul. *[illegible]* § [illegible] ut eos judices [illegible] cauſa cenſeat. Non omne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aut or[illegible] aures immu[illegible] [illegible] cond[illegible]

[illegible]

18. Baldus neipſum quidem Thomam Cantuar. Archiep. poſt martyrium, [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

[illegible] Sanctorum relatum excipere & extra ſuſpitionem criminis po-
[illegible] *l. 1. ut lit. pen. ut repetit Corraſ. lib. 1. Miſc. c. 7. n. 7.* Difficile eſt credere,
[illegible] Cyprian. *lib. 2. Epiſt. 11.* de virginibus cœlibatum profeſſis, quæ in
[illegible] lecto cum viris manebant, & tamen per inſpectionem obſtetricum ſe vir-
[illegible] probabant. Aſprenas *apud Sen. 1. Contr. 2.* virginitati ne in ſacerdotis quidem
[illegible] ſatis proſpectum cenſens: *Non legerem te*, ait, *ſacerdotem, etiamſi Sacerdotes*
[illegible] Nazianzen. *in gnom. diſtich.* contubernalem mulierem vetat haberi à
Monacho. Concilium Nicænum vetuit à clericis haberi mulieres quas συνεισά-
κτους Græci, Latini *ſubintroductas* vocant, *c. Interdixit. diſt. 32.* quarum uſu presby- 19.
teris etiam interdixit Nicol. *in c. nullus. diſt. Ead.* & integro ſermone habentes συνει-
σάκτους perſtringit Chryſoſt. Cauſam adjicit Euſeb. *lib. 7. hiſtor. Eccleſ. c. 26.* de Sa-
moſateno agens, quod licentia cohabitandi quidam abuſi in fornicationem in-
ciderint. *Subintroductas* autem vocant Imperatores *Extraneas* mulieres, *l. eum qui*
[illegible] *lib. 19 ubi late Godofr. C. de Epiſc. aud.* quæ non ſint conjuges, & cohabitent ta-
men patrocinii cauſa, cum parentibus & tutoribus deſtituantur, *ut Chryſoſtom. in*
[illegible] *orat. explicat. Beatus Rhen. ad c. 26. lib. 7. Euſ. Cujac. 2. obſerv. c. 29.* Feudum certè 20.
amittit, Vaſallus qui laſciviter oſculatur uxorem Domini *d. c. 1. quib. mod. feud.*
amitt. & communis eſt opinio Baldi, *in c. tuæ. de procurat.* quod uxor ob oſculum
alteri conceſſum perdat dotem, quaſi adulterii rea, *Ioh. Lupin. [illegible] de donat. §. 78.*
n. 10. Sylv. nupt. libr. 4. n. 76. 78. quod ſic limitat Nicol. Bellon. *in rubr. n. 181. C. de*
[illegible] & ex eo Covarr. *par. 2. de matr. c. 7. §. 6. n. 4. 5.* ut non aliter procedat, quam
quod per indubitatam præſumtionem inducatur culpa adulterii, à qua ſi mulier
ſe [illegible] documentis liberaverit, ex ſola ſuſpitione ne dotem quidem amit-
tat. Interim ab omnibus valida præſumtio adulterii & tentatæ pudicitiæ ex oſcu-
lo induci creditur, adeò ut in urbe Neapolitana capitale ſit oſculari aliquam mu-
lierem, [illegible] *confirm. 48. Ceſ. Urſill. in addit. ad dec. 276. Affl. ubi Affl. hanc rem*
[illegible] *dilputat.* & Athenis olim Piſiſtrati uxor ad patibulum rapi vo-
lebat incontinentem juvenem, qui filiæ ejus præ amore oſculum in via impreſ-
ſerat. Eam tamen Piſiſtratus repreſſit, *Si amicos*, inquiens, *tam duriter tractabimus,*
quid faciemus inimicis? Antonius Vererius Dux Venet. proprium filium Aloyſiũ
in carcerem conjecit, quod invitæ mulieri oſculum præripuiſſet. *Boſ. in tractat.*
[illegible] *Martell. in hiſt. prim. Venet.*

Sed hæc omnia temperanda ſunt ex moribus cujusque regionis. Nam ſi 21.
quis Gallorum mulieres, *Sylv. nupt. lib. 4. n. 7* aut Anglicas, *[illegible] de nupt. c. 5.*
aut Belgicas, *[illegible] de virg. c. 2.* tam ſtrictis circumſcribere vellet cuſtodiis, ut
Italicas, ſummam libertati earum inferre injuriam videretur. Uſque adeo melius
[illegible] de ſuis uxoribus Germani, Galli, & Angli, quam Itali. Turcæ etiam-
ſi levisſimis de cauſis ab uxoribus diſcedant, tamen, ob balnearum frequentatio-
nem [illegible] depellere nequeunt. [illegible] Quis à publicis colloquiis
[illegible] , [illegible] abſtrahere Gallicas vellet fæminas,
[illegible] Anglicas [illegible] adeoque naturam ipſam earum prius
[illegible] vulgò [illegible] *paradiſum fæminarum*

Alienatio- ex manu ſi- ſunt mariti- tibus alia minus.

hennam equorum [illegible] Et totus dies & [illegible] c & [illegible] C[illegible] [illegible]
per plateas & hortos confabul[illegible]m, quod ſine ſu[illegible]
à nemine poſſet. Quemadmodum igitur ob o[illegible]
quam quatenus argumentum præbet præſumt[illegible] a[illegible]
accuſata ſe contrariis indi[illegible]is eripere poteſt. *Alciat* [illegible]
23. *jud.col.1.* Ita cauſæ hæ omnes quas *ex d*[illegible] adol[illegible]
gimus, divortio faciendo ſufficientes non ſunt, niſi [illegible]
rii probationem. Mulieris enim eſt [illegible]mum ſervare, [illegible]
pita, fora, ſpectacula per omnes vicos & angulos [illegible]
Oecon. demonſtrat ex mollitie & teneritate muliebri. Sabinæ v[illegible]
ctatum veniſſent ludos alienos, alienæ libidini pudorem in[illegible]
Liv.lib.1. Sara peregrinatione longinquiori devenit in periculum [illegible]
cti, & Dina, cum prodiret viſum filias regionis, inau[illegible]
qui partim vi, partim blanditiis, animum ejus ad forni[illegible]
24. Hujus periculi prævertendi gratia, Græci & præcipuè Lacedæmon[illegible]
Apophr. juſſerunt mulieres à ſcenis exceſſe, quem morem in illam [illegible]
liſſe Romanos teſtatur Æmil. Prob. *in proœm vit. Impp.* & Auguſt[illegible]
culorum errores corrigeret, Fœminis gladiatores, quos promiſcue [illegible]
ſolemne erat, non niſi ex ſuperiore loco concesſit ſpectare.

Cauſæ ex quibus na[illegible] præ[illegible] adulterii, quantum operentur.

Fœminas pudicas fas non eſt laſcivè circumcurſitare, aut ſe oſtentare.

Athletharum verò ſpectaculo muliebrem ſexum omnem [illegible]
25. ut Pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum diſtulerit [illegible]
tinum tempus edixeritque mulieres ante horam [illegible]
non placere. *Sueton.in Aug.c.44.in fin.* Minutia Veſt[illegible], propter [illegible]
tum, in ſtupri ſuſpitionem venit, & ſub terrā defoſſa viva fuit. [illegible]
mia ibidem cauſam inceſtus dixit ob ſuſpicionem elegantio[illegible]
que liberius quam virginem deceret, parum abhorrens [illegible]
lib quo n.ex mim.cap ſit emol. Alia in crimen inceſtus voca[illegible]
edidiſſet:

Felices nuptæ moriar, niſi nubere dulce eſt.

Et hanc excuſaturus Seneca ait:

Non illi cultus luxurioſior. non converſatio cum viris licentior [illegible]
t[illegible]*r. I*[illegible] *hab*[illegible]*t. Lib.6.contr.8.* Numa, etiamſi indultu[illegible]
n[illegible]rem inte[illegible]m relinqueret, verecundiam tamen m[illegible]
ſit[illegible] interdixit [illegible] ſobrietatem & ſilentium imperav[illegible]
marito abſente, de rebus qui[illegible]que neceſſariis verba [illegible]
Num. & Lycurg. Spartanæ uxores, quæ virgines apertam [illegible]
debant faciem, cujus rationem aſſignabat Char[illegible]lus: [illegible]
circumſpicere, uxores inv[illegible] *odire deberent Rh*[illegible]

26. Re[illegible] [illegible]lentem & indubitatam præſ[illegible]
[illegible] his [illegible] æqualia, [illegible] *ex literis, tertio* [illegible]
ſ[illegible] eum qui depre[illegible]
[illegible] loco, cum uxore ſola, [illegible], ut adulterum, [illegible]

ab[illegible] hæce congreſſibus ſibi temperaret, non deſierit ad mulierem redire. §. [illegible] Auth. ut lic. matrum. & av. Auth ſi quis ei. C. de adult. Afflict. de jur. protimiſ. co[illegible] [illegible]pt. lib. 1. n. 102.

Superſunt præterea quædam alia crimina & machinationes, non quidem directò in pernitiem adulterii, ſed alterius conjugum aut communis ſobolis, tendentes, ſed quarum noxa demùm ex conſequenti redeat in ipſum vinculum conjugii: ut ſunt, *veneficium in conjugem & liberos. ſi vir uxori vitæ fuerit inſidiatus, aut inſidiantibus, non reſtiterit: ſi verberibus ingenua indignis eam affecerit: Si uxoris caſtitati inſidiatus aliis etiam eam adulterandam tradere tentaverit: ſi adulterii intentatam actionem non probaverit*. Breviter, ut in jure Noviſſimo dicitur. *Si quocunq; modo inſidiatus fuerit*. Ex parte uxoris verò: *ſi vitæ mariti inſidiata ſit, aut inſidiantes ſciens non indicarit: ſi manus audaces viro injecerit: ſi abortum ſponte fecerit: ſi viro marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta*. Nam hinc infertur ſuſpitio tam adulterii, quam inſidiarum. In lege Romuli adiicitur *ſuppoſitio clavium*, & ut vulgò creditur, *falſi partus*. Verum ex nulla harum cauſarum in foro conſcientiæ divortium peti aut concedi poteſt, quia in exceptione Chriſti non continentur. Utut enim veneficium ſimile faciat adulterio Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5.* nunquam adeò ſibi invicem ſimilia ſtatui poſſunt, quin eſſentia differant, & proinde jure optimo reddenda ſit Gentili propria reſponſio *d. lib. 6. c. 14.* non eſſe hic argumentandum aut ab una cauſa inferendum ad aliam, & malo more Judæorum non addendum cauſis divortiorum.

Veneficium nunc in genere accipitur, pro clanculariis vitæ humanæ inſidiis, nunc in ſpecie, pro inſidiis parentum, liberorum, conjugum, domeſticorum aut familiarium, quod inter cauſas divortiorum poſuit Romulus cum additione, φαρμακείαν τέκνων, ex quo capite accuſatur noverca *apud Senec. lib. 4. contro. 29.* Romani diu veneficium ignorarunt, donec anno V.C. 423. M. Claudio Marcello T. Valerio Conſs. primores civitatis inopina morte, pari eventu paſſim morerentur, & ancilla, coquendis medicamentis adhibita, Coſſulibus inſidias mulierum proderet. Deprehenſæ enim ſunt plures, quam 170. hujus maleficii conſciæ & participes, quas omnes Senatus damnavit, *Liv. lib. 8 Val. 2. c. 26 Sabellic. Enn 4. lib. 4.* Repetita poſtea ſæpe quæſtio, *Liv. lib. 40.* & Publilia & Licinia, nobiles fœminæ, quæ viros ſuos necaſſe inſimulabantur, cognita cauſa, cum prætori prædes vadesque dediſſent, cognatorum decreto necatæ ſunt. *Flor. Epit lib. 48.* Quod ſi pari intentione hodie in veneficia inquireret magiſtratus, & comperta puniret, diſputatione hac nihil opus eſſet. Sed paucis annis poſt, cum Scipio Africanus, qui pridie fortis ac validus domum ſe recepiſſet, mortuus in cubiculo inventus eſſet, & Sempronia uxor, in ſuſpicionem traheretur, tanquam Venenum ei dediſſet. hinc maximè, quod ſoror eſſet Grachorum, cum quibus ſimultas Africano fuerat, de morte tamen ejus nulla quæſtio acta. *Flor. Epit Liv 59.* Unde Valer. [illegible] c. [illegible] inter ingratæ patriæ exempla id retulit, quod autorem cædis maluerit [illegible]te, quam vindicare. Cœptum eſt igitur quæri de remediis mitioribus, cum [illegible] magiſtratuum indulgentia abhorreret. Imperatores, ſuſpectos ve-

27. *Quid per veneficium intelligatur.*

nefici & inſidiarum [illegible] conjugem, [illegible] quam [illegible]
chinatione dehoneſtaſſe [illegible] indignes [illegible]
28. *Borcholt.conſ.16.* [illegible] Can[illegible] [illegible]um [illegible]
Verſ[illegible] non [illegible] conjugiam. *c.1.ubi Bald in pr.* [illegible]
Spol.c.1.ubi [illegible] *& Præp de divort* [illegible] *de benedict* [illegible]
ne tum quidem progrediendum eſt, ſi ſaluti ej[illegible]
neſi[illegible], per ſatisdationem, cautionem, aut aliter [illegible]
[illegible] *ſufficiente caut.* [illegible] *pol.Hippol.* [illegible]
25).de rapt. virg. Wesenb. in par.ti.t. de divort. & repud. n. [illegible]
n. [illegible] *Beuſt de Matrim part.2 c.1).Sneidevv.part.4.de nupt.n.* [illegible] quia[illegible]
thori & ædium ſeparatio licita eſt, aut conſcientias t[illegible]
29. *Niſi neceſſitas tollat legem.* admittitur majoris mali vitandi gratia. Quæ autem [illegible]
mus, *nolentes præcipimus quia malus voluntate* [illegible]
ſumus. [illegible] *Matth.* [illegible] *ratione.* [illegible]
inſidiæ, redeundum quidem eſſet ad maritum, ſed quia [illegible]
quod [illegible] cogeretur ſimul adire exc[illegible]
ſatisdatio, ut ait gl. in c. de Benedicto. 32. q. 1. in verb. [illegible] *cautela.* [illegible]
ſitum non mutet, arg. § [illegible] *Inſt. de ſuſpect. tutor.* nec de oc[illegible]
tis caveri poteſt, præſtat, ſalvo conjugii vinculo, e[illegible]
30. *Ma[illegible]* ſejungi, quam vel utrumque vel alterutrum in [illegible]
tur vero in parato eſt remedium mul[illegible] & [illegible] & con[illegible]
noxam & quæ reconciliari, aut ad [illegible] ſe deduci tranquillita[illegible]
carceri tamdiu mancipet, donec ad meliorem frugem rever[illegible]
re [illegible] tem metu pœnæ à domeſticis injuriis abſtineat. Sic e[illegible]
ret ſolum reum, & innocenti perſonæ non induceretur [illegible]
quo ex matrimonio & ædibus mariti, præter ſuam culpam exclu[illegible]

31. *De ſævitia.* Quod idem valet [illegible] quam, [illegible]
cum [illegible] *de verb.* [illegible] contingit quid [illegible] uxorem à mar[illegible]
rentes [illegible] Ubi [illegible] morbo in[illegible]
monita nihil blanditiæ nihil pœnæ & ſupplicia, ſed [illegible]
pagula, nullis comminationibus [illegible] penda, [illegible]
gnibile odium, ut [illegible] ſeparationem, & [illegible]
beratione [illegible] experientiam & ſæpius tent[illegible]
32. *[illegible]* ver[illegible] eat propter opinionum diſſenſiones [illegible]
ra[illegible] *de conjug.* [illegible] committ[illegible]
tione [illegible]
vort. [illegible]
matrimonio [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

nocentem p... debet, ſed etiam debet ejus conſcientiæ conſulere, ne fracta dolore & ... tandem abjuret invocationem, aut aliquid injuſte faciat, ut dicitur: Fu... pœnitentia. Per divortiorum quoad thorum & domum conſulitur v... ſed conſcientiis qui poſſit aliter c... quam ſi jugo ſervitutis perpetuæ, ... cœlibatui extrahantur Et de perſona quidem non pertinente ad Eccleſiam ... revocat legem Theodoſij, quod probat etiam Beza *... p.g 200.* ... conſuetudine Eccleſiæ Genevenſis, nec aliter ſentire poteſt, ſi deſertoris definitionem *p.g. ...* traditam, inconvulſam ſervare velit. Dicit enim non tantum eum deſertorem dici, qui cohabitationem deneget, ſed qui impias conditiones ... requirat, perinde ut Pauli Apoſtoli locum interpretatur Innocent. 33. *Quimimum ſævit inuxorem, ut ... ſit deſertor.*
... quando. §. Si enim alter inſid. de divort quando ait: *Altero, qui infidelis eſt, vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia divini nominis, velut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente.* &c. Reprehendit quidem Bezæ hanc definitionem Alber. Gent. *6. de nupt. c. 14.* quia deſerere & abigere, non ſunt idem, ſed reprehenſio illa non eſt magni momenti, quia licet diverſæ ſint actiones, deſertio & ejectio, tamen poſterior vehit poſteriorem in tergo, & auxilium certè omne denegat, qui immerentem excludit domo, & fructu conjugii privat. Deſertionem enim definimus perinde, ut Ariſtot. amicitiam *8 Ethic.* non per diſtantiam locorum, ſed negationem officiorum conjugalium. Qui enim thoro expellit uxorem ſimul & domo, omnes conjugii fines præſcindit, & proinde penitus deſerit conjugem, cui conſilium dat Apoſtolus & licentiam novarum nuptiarum, quod ... loco non incommodè trahunt ad perſonam innocentem Hemming. *de conj.* 34. *Probatur affirmativa.*
Chytræ. *in c. 19. Matth. autoritate Philippi & Luth.* quibus contradicunt Brent. & S... *de cauſ. matr.* Beza *de divort. pag. 204. 205.* Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 14. &* ... Beuſt. *de Matrim. part. 2. c. 8.* Nam ſi per deſertionem injuſtam etiam Fidelis liberari partem innocentem, ſupra rectè oſtendimus, eò quod deterior infideli ſit, ... familiam negligat & Eccleſiam ludibrio habeat, ut confiteri cogitur ipſe Beza *pag. 20..* Deſertor verò & is habendus ſit, qui impias conditiones à conjuge requirit, atque multò magis, qui, quem cohabitandi animum habeat, continuis verberibus & ſubinde repetitis inſidiis ſatis declarat, quive ejectam domo & deſertam uxorem, in conſortium tolerabilis & honeſtæ vitæ recipere pertinaciter recuſat, cur non eadem pœna ſtatuenda, ubi idem delictum. Nec hic augetur numerus cauſarum divortii, quia violenta exactio certam deſertionem ſibi comitem habet. Rectè autem monet Hemming Omnia eſſe tentanda prius, quã ad extremum remedium, & irreparabile divortium procedatur. Si enim abſens ... tam diu expectandus, ut ſupra diximus, dandum hîc quoq; plurimum ... tempori, cum quo odia, ut plurimum deferveſcere ſolent, & expectandum, ... vel *... animam capi...*, vel morbus aliquis, aut inopinum infortunium ad pœnitentiam furioſum reducat animum, vel preces perſonæ innocenter patientis à Deo aliud remedium exoraverint. 35.

CAP.

1. *Morbi poſt incidentes nō ſolvunt conjugium.* QUod de impotentia diximus, idem repetendum eſt de morbis & furore, ſi
poſt contractum matrimonium incidant. Rationem aſſignat Ulpian. *in l. ſi
cum dotem. §. 22. § ſi marit. ſol. matri. in l. patre furioſo. 8. de hu, qui ſunt ſui vel al.* quod
nihil ſit humanius, aut individuæ conjugii fidei convenientius, quam adverſæ
fortunæ & fortuitorum caſuum conjuges ex æquo eſſe participes. Martia Cato-
2. nis uxor, maritum repetens apud Lucan. cordatè, & ut Catonis uxorem dece-
bat, reſpondit:

> *Non me lætorum ſociam rebusq; ſecundis,*
> *Accipis, in curas venio, partemq; laborum.*

Et Euripides introducit honeſtam mulierem, *dulce*, ſibi eſſe dicentem, *cum marito
triſtari*, ut citat Clem. Alex. 4. *Strom.* Rectè Ariſt. 2. *Oec. c. 1. Decet uxorem non ſolum
in proſperis rebus, ſecundaq; fortuna unanimem ſeſe viro præſtare, & inſervire velle, ve-
rum etiam in adverſis. Si ſit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio vel alienatio mentis,
æquo animo ferat & obſequatur, niſi forte turpe aliquid ſit vel indignum.* Propterea an-
te Leonem inter cauſas divortiorum, neque morbus ullus, neque furor recenſe-
3. tur, *d. l. conſenſ. C. de repud. Nov. de nupt. & Nov. ut lic. matrim.* & expreſsè Canones
iis ex cauſis negant conjugium ſeparari. *c. quod propoſuiſti c. requiſiviſti. 33. q. 1. c. hi
qui. c. neque furioſus. 32. q. 7. c. 1. & 2. ubi Panorm. de conjug. inpr. c. conſultat. de frig.* qui-
bus conſentiunt Theologi noſtri: *Melancht. in loc. de conjug. Beza de divort. pag. 90.
& 225. Hemming. in lib. de conjug. Wigand. de divort. § propter morbos. Beuſt. de matri.
part. 2. c. 9. & 10. Alber. Gent. c. 18. & 19. libr. 6. de nupt. Menz. de matrim. t. de divort.* Pri-
mus Leo Imper. non tantum ſponſalia, ſed & matrimonium ipſum, lege lata di-
rimit, & Rhetoricis rationibus jus illud novum deducit, *Conſtitut. 111. & 112. Har-
men. lib. 4. Epit. t. 1.* quas valdè graves & magnas dicit Reuſn. *q. 8.* Sarcerius quoq;
4. *Qui contra ſentiant.* in caſu lepræ & morbi incurabilis, parti ſanæ facit novarum nuptiarum copiam,
in libell. de cauſ. matrim. ſi ſe continere nequeat, ad prævertendam turpiorem for-
nicationem. Quantò rectiùs Beza aliud remedium oſtendit contra incontinen-
tiam, corporis ſcil. per abſtinentiam & labores coercitionem & preces indefeſ-
ſas, quibus pondus Deus non præſumitur denegaturus, cum ipſe obſtaculum al-
teri remedio objecerit, & non temerè, qui petit, ordinatum à Deo remedium, ut
5. *Refutantur.* Pontificii ſacrificuli & Monachi ſolent, negligat aut repudiet. Iis enim ſolis, qui-
bus honeſtè & ſalva conſcientia licet, dixit Paulus: *Qui ſe continere nequit, nubat
in Domino.* In Domino non nubit, quæ nubit contra jus & præceptum divinum,
quod etiam ægroti conjugio partem ſanam illigat, quia nullis pejus convenit ſo-
litaria vita, quam ægrotis & furioſis: nemo plus indiget adjumento, quam qui
adjumentis à valetudine deſtituitur. Ut in procellis præcipuus eſt uſus anchoræ,
6. ita amicitiæ in adverſis. Nam ut aurum puriſſimum in ardenti fornace proba-
tur optimè, ita uxor in miſeria viri. *Caſ. 2. Oecon. c. 1. q. 6. & 7.* Ariſtoteles addit *ho-
noratiorem fieri uxorem cum viro infortunato, quam felici. 2. Oecon. c. 1.*

> *Si nihil infeſti durus vidiſſet Vlyſſes,*
> *Penelope felix, ſed ſine laude foret.* ait Ovid.

Athenienſium fidem, & mutuos amores laudat Thucyd. *lib. 2.* qui non abſtinue-

runt

runt ſeſe invicem inviſere, licet de contagio non dubitarent. Viget enim finis ſecundus, licet ceſſet primus, vid generatio prolis. Nec propter prolem non ſuſceptam dirimenda ſunt conjugia, ſi impedimentum contractis & benè jam conſtitutis ſuperveniat, quia firmitas eorum æſtimatur ex articulo temporis, quo contrahebantur. Si tempore contracti fœderis furor detinuit alterutrum contrahentium, propter defectum conſenſus, contractus judicatur irritus, *l. 16. de rit. nupt.* ſed *poſtea interveniens*, ait JCtis, *contractum non infirmat*, *l. 8. de ſponſal.* Si eodem tempore, Elephantiaſi, Lepra, lue Gallica incurabili, nec non paralyſi, aut alio morbo ſontico, qui præcipuè inducat impotentiam, aut periculum mortis ex contagio, alteruter contrahentium laboret, contractus itidem nullus erit propter dolum unius partis, & errorem alterius circa eſſentialia matrimonii. 7.

Sed ſi ſuperveniat furor aut talis morbus, promiſſo & conſenſu mutuo ſtabilito matrimonio ante copulam carnalem, Beza cenſet non eſſe amplius progrediendum, ſed ſponſalia reſcindenda, *de repud. pag. 90. & ſeq. cui ſubſcribit Cypræ. c. 13. de matrim. § 59. n. 1. Hemming. in lib. de conjug. t. de cauſ. repud. Beuſt. de ſponſ. part. 1. c. 20.* contrà quam leges civiles ſtatuunt, *d. l. 16. d. l. 8. l. 22. § ſi matrim. ſol. matrim.* quæ ſponſalia vitiata & irrita non pronuntiant, niſi ex furore intractabili, cui cohabitari ſine diſcrimine vitæ non poſſit. *Alex. in d. § ſi maritus. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 6.* Diſputat in Bezam plurima quoque Alber. Gent. *6. de nupt. c. 18. & 19.* ex hoc fundamento, quod conjugii vinculum naſcatur non ex commixtione corporum, ſed mutuo conſenſu, & proinde ratum ſit & à Deo nexum ante conſummationem, nec magis ſolubile ante, quam poſt copulam, cum Adam etiam ante commixtionem carnis, os de oſſibus ſuis agnoverit in Eva, & cum ea ſeſe abiiſſe pronuntiarit in unam carnem, *Gen. 2. Corraſ. cap. 4. Senat. Thol. cent.* Vitanda quidem ſunt matrimonia furioſorum, leproſorum & aliis contagiis inſanabiliter infectorum, ut multis rationibus oſtendit Bonav. *4. ſent. diſt. 35. q. 1.* & evincunt ferè etiam argumenta Leonis *in d. conſt. 111. & ſeqq.* quia à leproſis inutiles concipiuntur partus, quos olim Germani in Rhenum, *teſte Galen.* Lacedæmonii in Taigetum, *teſte Plut. in Lycur.* abiiciebant, ne Reipubl probro eſſent aut detrimentum cæteris civibus inferrent: A furioſis, autem ſi quid conceptum ſit & in lucem editum, educari nequeat: tum inſuper, quia qui properat ſive in leproſæ ſive furioſæ mulieris amplexus, utrobique in præſentaneum ſe coniicit vitæ diſcrimen, & audiendus non eſt, perire volens *l. 13. de appell.* Nec auxilium ſperare mutuum habet perſona ſana, dum ipſa ſe totam cogitur impendere ſibi non profuturis diſpendiis: Nec ad benedictionem divinam, qui fuerit, ſe ſiſtere poteſt, nec affectionem & conſenſum matrimonialem publica voce coram facie Eccleſiæ repetere, & quæ præterea ab aliis huc afferuntur. Cæterum, poſtquam legitimè in individuam omnis vitæ ſocietatem ſemel ab utriſque libera voluntate conſenſum eſt, quæ Deus immittit, infortunia, patientiâ ſuperanda potius ſunt, quam temerario & ſacrilego auſu contra dictamen voluntatis divinæ excutienda, ſemper occinente divina voce: *Homini fas non eſſe, ſeparare, quod Deus conjunxit*: Item, *Nemo carnem ſuam odio habuit.* Licet enim lepra inficiatur pater, 8. *An furor & morbus ſuperveniens ſolvat ſponſalia* 9. *Cur vitanda ſint furioſorum & leproſorum conjugia.* 10. *Quæ ab inde côtracta ſunt non ſolvuntur.*

aut in Melancholiam furioſam incidat, non propterea deſinit eſſe pater, aut à liberorum commercio & ope ſequeſtrandus eſt. Quantò minus fas erit uxori deſerere maritum, cum propter hunc ſæpius deſerere parentes teneatur, nunquam autem maritum propter parentes. *Deus* enim *ipſe* ait Ariſt. *2. Oecon. c. 1. impoſuit legem mulieri*, & improbè exprobrat uxor Jobo ex pietate, ut ipſa errabat, obortas calamitates, *Iob. 3.* quibus uxorio affectu condolere potius debuiſſet, & pro jure arctiſſimæ amicitiæ, parte earum in ſe derivata, maritum intolerabili iſtoc onere

11. *Quo caſu furor ſolvat cõ-[illegible] nuptias.*

liberare. Nam quod communiter ob furorem ſeparant habitationem, *ut tradit Alexand. in d. l. ſi cum dotem. § ſi maritus ſol. matrim.* id nec ipſe Alex. *ibid.* probat & non prius admittendum eſt, quam ſi furoris violentia nulla arte demulceri, nullis viribus compeſci, nullis catenis ligari poteſt. Tum enim vitæ innocentis conſulendum, quam temerè velle inſano furori obiicere, quid eſſet, quam Deum tentare & in cædem præſentem aliquem agere? Multò minus probandum, quod Jus civile ob furorem intractabilem nuptias prorſus diſſolvat *d. l. ſi cum dotem. l. 4. de divort.* Facilitas enim iſta adhuc teſtatur de Romanorum, in concedendis divortiis, nimia temeritate, quam Chriſtianis imitandam non eſſe ſuprà diximus.

12. *Nec non lepra.*

Quin etiam ex hac ratione, ne tentemus Deum & in præceps periculum ſcientes volentes ruamus, improbat Alciat. & Beza *c. 2. de conjug. lepros.* quod thorum vetat ſeparare propter lepram. Si medicamentis contra contagium ſatis armata ſit pars ſana, aut alias ob bonitatem naturæ ab eo ſibi non metuat, cauſæ nihil eſt, cur ſeparari vel ad thorum debeant. Cæterum, ſi pernities certa ex infectione expectetur, bona conſcientia in eam nemo ſe præcipitare tenetur. Interim manente vinculo ad omnia boni conjugis officia adigi poteſt pars ſana, ut prolixius demonſtrat Vives *in lib. de off. conjug.*

Sect. 10. Utrum vinculum ſolvatur per crimina alterutrius ex conjugibus.

1 *Crimina, ex quibus creditur ſolvi conjugium, digeruntur in duas claſſes.*
2 *Non eſſe recedendum à jure divino, ex cauſa quadam levicula.*
3 *Quenam quibus rationib. moti novas cauſas divortiorum extra jus divinum addiderint.*
4 *Non licere cuiquam novas cauſas juri divino addere.*
5 *Nec Moſis divinam diſpenſationem contra interdictum Chriſti in N. T. locum habere.*
6 *Crimina, quantumvis horrenda, conjugia, non dirimunt.*
7 *Quæ verò in matrimonii vinculum redundant, inter quæ adulterium primas tenet ad diſſolutionem ſufficiunt.*
8 *An ſub adulterio contineatur fornicatio Spiritualis.*
9 *Præcipuè ſi hæreticus nitatur vi aut inſidioſè conjugem a fide avertere.*
10 *Fornicationem Spiritualem à Chriſto non contineri ſub adulterio.*
11 *Multa aliæ cauſæ divortiorum ad adulterium revocantur.*
12 *Quibus de cauſis Imper. in mulieribus, quam viris caſtitatem majorem requirat.*
13 *Quam arctis legibus mulierum caſtitatem circumſcripſerint Græci, Roman. Arabes.*
14 *Nec non hodie Turcæ, Muſcovitæ, Ital.*
15 *Romani dimiſerunt uxores ex ſuſpicione adulterii.*
16 *Ex laſcivis oculis naſci ſuſpicionem adulterii.*
17 *Clericus cum virgine non præſumere orare: Pater noſter.*

18 Petr-

18 Periculoſa cohabitatio Monachorum & Monialium.
19 Quid fuerint fœminæ ſubintroductæ.
20 Ob oſculum Vaſallus feudum, mulier amittit dotem.
21 Oſculum præbet pravam præſumtionem.
22 Quod tamen dijudicandum ex moribus cujusq; regionis.
23 Cauſæ, quæ inducunt præſumtionem adulterij in quantum operentur divortium.
24 Fœminas incurrere ſuſpitionem impudicitiæ, ſi laſcivè circumcurſitent & ſe oſtentent.
25 In ſuſpecto colloquio cum uxore deprehēſum marito licet impunè interficere.
26 Examinantur crimina, quæ in conjugij nexum non vergunt, niſi ex accidenti.
27 Quid ſit, & quando cœperit veneficium.
28 Veneficium intentatum, ſi caveri poſſit, non tollit vinculum conjugij.
29 Neceſſitas verò ex periculo vitæ inducta, tollit legem.
30 Magiſtratui oſtenditur aliud remedium contra veneficos.
31 Utrum ſævitia intolerabilis ſolvat nuptias.
32 Qui affirment.
33 Maritus ſæviens, utrum ſub deſertoris definitione comprehendatur.
34 Probatur affirmativa.
35 Dummodo ad divortium non properetur.

QUod attinet cæteras cauſas, ex quibus leges Imperatoriæ divortia indulgent & conjugibus diſcedendi copiam faciunt, eas digerimus in duas criminum claſſes, quorum alia vergunt directò in conjugium, alia convellunt quietem & ſtatum Reipubl. Leviores enim cauſas, ex quibus ait Leo interdum ſolvi conjugium. *d. conſt. 111.* meritò rejicimus, quia urgentiſſimam oportet eſſe rationem, cujus gratia à divino jure recedatur. *c. diſpenſationes. c. tali. 1. q. 7. cap. cum tanto. ubi Roch. ſect. 2. n. 3. de conſuet.* Imò Gregorius IX. in jure poſitivo demum diſtinguens, utrum cauſa ſit probabilis, ſatis apertè ſupponit diſtinctionem in jure divino locum non habere, *d. c. cum tanto,* quia inferior nequit tollere decreta ſuperioris, *c. inferior & ibi gl. in verb. ligare. de maj. & obed. Clem. Rom. in pr. de Elect.* præcipuè ſi clauſula prohibitoria ſit adjecta, quemadmodum Chriſtus divortia, excepto caſu adulterii prorſus ſuſtulit. Nam quod Alciat. *6. Parerg. c. 20. Corraſ. c. 4. Cent. SC. qui opinionem ſuam tribuit Wicleff. lib. 4. Dial. c. 21.* & *Eraſm. in Annot. ad c. 7. Epiſt. ad Corinth.* plures poſſe cauſas, adulterio æquipollentes, admitti diſputat, & id probat autoritate veteris Eccleſiæ, quæ Theodoſii, Juſtiniani, & Leonis legibus ex pluribus cauſis divortia indulgentibus, nō interceſſiſſe legitur, item quod Martyr. *in 1. Corinth. 7.* non impiam ſed veriſimilem & quæ difficulter reiici queat, vocat opinionem eorum, qui adulterio cauſas alias adiiciunt, unico hoc ariete facilè ſubruitur, quod conjunctioni divinæ, nemo obrogare queat, niſi Deus ipſe. Deus non autem autoritatem ſuam relaxavit in ſolo caſu adulterii, nec fas eſt homini ulterius progredi: nec Paulus ulterius progreſſus eſt, quippe, qui cauſam novam divortii non adjecit, ſed poſt diſſidium, perſonæ fideli deſertæ conſilium dedit. Et ut Paulo poteſtas ea competiiſſet, non competiiſſet Imperatoribus, quia Paulus loquebatur ex Spiritu & verba ſua à Domino mutuatus erat. Magiſtratus verò, etſi loco Dei imperet in Politicis, contra diſpoſitionem tamen divinam, in rebus ſacris, & conſcientias concernentibus, nullam decernendi facultatem nactus eſt: *ut in lib. 2. de jur. Maj. c. 3. prolixè deduximus.* Nec redeundum hîc eſt ad cauſam, quæ Moſen permovit, quia Deus tum diſpenſavit de prima naturæ lege. Poſtquam verò Chriſtus viam hanc occluſit, & primævæ inſtitutionis juſte-

1. Duæ claſſes criminum.

2. Obſervatu nō eſt diſtrahendum conjugium.

3.

4. Iuri divino nō licet alias cauſas eni- quam addere.

5. Moſis diſpenſatio locum non habet in N. T.

jus revocavit, expreſſimque adjecit: extra culpam adulterii dimiſſam, mulierem justo conjugio, absque adulterio, non poſſe alteri viro copulari, fruſtrà & abſurdè allegatur pertinacia cordis, tanquam cauſa ſufficiens ad permittendum adulterium. Tantum enim peccatum in Rempub introducendum non erat propter ſolam pervicaciam hominum. Quod enim Deus in veteri Teſtamento Judæis indulſerat, id in novo nunc revocavit, ut tantò minus licentia peccatoribus daretur, quantò Chriſtianos convenit Judæos perfectione antecellere. Nec illud alicujus momenti eſt, quod Eccleſia non interceſſerit legibus Imperatorum Chriſtianorum, quia proſtant tam ſcripta patrum, quam decreta Synodorum, quibus divortiorum licentiam in tantam compingunt anguſtiam, ut ab infauſto vinculo etiam illum nolle liberare videantur, à quo per adulterium alter ſe abruperit.

6. *Crimina, quæ non dirimunt nervum conjugii, non rectè cenſentur inter cauſas divortiorum.*

Propterea cum crimina, ob quæ ſolvitur conjugium jure Imperatorio, duorum ſint ordinum, quæ conjugium non attingunt, à conjugii ſeparatione meritò amoventur, quemadmodum paulò ante diximus, ut ſunt illa, quæ *in d. l. conſenſ.* referuntur: *Perduellio, Homicidium, Veneficium, Sacrilegium, Crimen falſi, Sepulcri violatio, Plagium, Latronum receptio & defenſio.* Si enim magiſtratus officium faceret, & crimina tá atrocia ultimo ſupplicio proſequeretur, dubitatione hac opus non eſſet. Ubi verò magiſtratus ceſſat, ut conſcientiæ ſuæ & mariti conſulat mulier, ex jure conjugiali & indiſſolubili vitæ conſuetudine tenetur maritum exulem ſequi, niſi neceſſitate quadam domi detineatur, ut nuper diximus, atque ita hæc crimina, licet ſint graviora adulterio, ut objicit Corraſ. *d. c. 4.* tamen non ſolvunt conjugium, quia graviora quidem ſunt abſolutè, aut in Republ. ſed non in conjugio, in cujus pernitiem directò vergit adulterium.

7. *Adulterium dirumpit vinculum conjugii.*

Cætera, quæ *in d. l. conſenſ.* enarrantur crimina, ad conjugii ipſius naturam pertinent, & quia vinculum ipſum attingunt, & fidem conjugalem frangunt, plus videntur habere ponderis ad ejus diſſolutionem, quam quævis ex reliquis. Et de adulterio quidem dubium non eſt, quia adulter prava ſua inclinatione ultrò receſſit à fœdere, & ſacrilego auſu ſeparavit, quod Deus conjunxit. Abrupto autem vel diſſecto vinculo innocens perſona meritò libera pronuntiatur, quia à generali divortiorum interdicto ipſe Chriſtus excepit cauſam adulterii *Matth 5.*

8. *An et an adulterium ſpirituale.*

& 19. Verum Alciatus adulterium dupliciter accipit, proprium & Spirituale, & dum utrumque proponit, tanquam cauſam divortii, ſub hoc pallio invehit omnia crimina quæ ſeparant hominem à Deo. *arg. c. 4. & 5. 28. q. 1.* Canoniſtæ pro tertia cauſa ſeparationis quoad thorum & habitationem conſtituunt Spiritualem fornicationem, ſeu hæreſin. *c. de illa. de divort. c. fin. ubi Abb. & Ioh. Andr. de conv. conjug. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 7. Alphonſ. à Caſtr. lib. 2. de juſt. hæret. puni.*

9. *Si acceſſerit vis ... ad ... coactio.*

idque contra manifeſtum præceptum Apoſtoli *1. Corinth 7* qui vetat fidelem abſcedere ab infideli, ſi infidelis non detrectet cohabitare. Quod ſi verò pertinaciter & vi velit hæreticus conjugem in ſuos pertrahere errores, tum demum conſulendum erit ſaluti animarum, nec demonſtrat voluntatem cohabitandi, qui dolo vel vi in id unicè incumbit, ut conjugi innocenti ob veritatem & ſincerum

cultum

cultum Dei negotium faceſſat, & moleſtiam creet. Nec tum ratio Apoſtoli amplius locum habet: *In pace vocavit nos Deus*, nec ſpes eſt converſum iri tam importunum hæreticum ad fidem, cujus lucri gratia inæqualia conjugia tolerantur. Si vero ſit absque inſidiis animæ, aut vi, propter ſolam hæreſin, thorum & habitationem non licet parti fideli deſerere, ut ſupra diximus. Nam Metaphoricum adulterium, ſub nomine veri adulterii à Chriſto non comprehendi ex addita ratione patet, quia hæreſis aut infidelitas non diſcindit vinculum à Deo nexum quemadmodum adulter carnem ſuam ab uxore diviſit, poſtquam illam applicuit ſcorto, aut adulteræ. Proinde, cum odioſa non ſint, ultra caſus expreſſos èxtendenda, per adulterium accipimus ſolum illud peccatum, quo immediatè dividitur nexus conjugalis, & illud rectè inter cauſas divortiorum ab Impp. refertur. 10. *Fornicatio Spiritualis non venit sub adulterio.*

11. *Multa alia crimina ad adulterium revocantur.* Quædam verò adduntur huc pertinentia, ex quibus quidem non demonſtratur, ſed veriſimiliter præſumitur adulterium. Virum enim repudiandi facultas uxori datur, *ſi vir familia vel uxore inſpiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit. Viro verò, ſi mulier viro ignorante vel nolente convivia extraneorum appetierit: ſi eo ignorante ſine juſta cauſa foris pernoctaverit. ſi extra viri voluntatem ludis & ſpectaculis inhæſerit: ſi cum viris voluptatis occaſione lavetur: ſi vivo marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta.* Et mulieris quidem caſtitatem arctioribus cancellis circumdedit lex, quia adulterio gravius peccat, ſupponendo fœtum ſcorteum, majoremque famam in ea patitur fornicatio, & denique quia procliviores ad libidinem præſumuntur fœminæ propter mentis impotentiam, & vehementiam affectuum. Præſumtiones autem non aliter ſeparando conjugio ſufficiunt, quam ſi violentia ſua deducant in notitiam adulterii. Ex levi enim ſuſpitione, aut fallaci conjectura proba mulier tanti criminis non convincitur, quia in atrocibus probationes requiruntur luce clariores. *l. ſed etſi §. & ſi conſtanter. Qui & a quib. l. fin.* C. *de probat. c. Epiphanium. 5. q. ult. gl. in c. veniens. verb. Illorum. de teſtib. & atteſt.* Ariſtot. quidem *2. Oec. c. 1.* Vetat mulierem, inſcio marito, peregrinum hominem quemcunque in ædes recipere, ne pudorem ſuum rumori populi proſtituat, & ſecreta domus in vulgus efferenda temerè prodat. Quin etiam ex conſuetudine Græciæ, mulieri fas non erat in publicum ſe exhibere ſpectãdam ſine arbitrio viri. *Æmyl. Probl. in proœm. vit. Impp. Rom. Lipſ. 1. Antiq. 1.* Argeus quibusdam non ſuas, ſed aliorum quorundam uxores prædicantibus: *Per Deos*, inquit, *de bonis & honeſtis mulieribus nihil temere loquendum eſt, ſed in totum, quales ſunt, oportet ignorari præterquam ſolis maritis, quibuſcum vivunt. Eraſm. in Apophth.* Arabum mores laudant Patres, quibus ſine velamine mulier alteri viro conſpicienda non offerebatur, *Tertull. de veland. virg. Hieron. ad Demetriad. de virg. ſerv. Theod. in lib. de virt. act.* quemadmodum etiamnum apud illas gentes inveteratos hosce mores durare, rememorant Zeillit. *in capt. Turc.* Rauvvolff. *in itin. Arab.* Duſa *in itin. Conſtant.* Helffreich. *in itin. Hieroſ. l.* De Turcarum moribus ſic ſcribit Busbeq. *Epiſt. 3. Turcæ, ſiqua alia gens uxorum pudicitiæ ſtudent: ideo concluſas ſervant domi atq; abdunt, ut vix Sol aſpiciat. Quod ſi in publicum neceſſitas evocet, ita tectas, ita pannis obvolutas emittunt, ut* 14.

12. *Quare mulieres Imp. caſtitate arctiore lege obligaverit.*

13. *Ariſt. leges in mulieres.*

 incra

meræ larvæ aut ſpectra [illegible] videantur. Ipſis [illegible] quem videndi [illegible] pia e[illegible] vide autem [illegible] rum [illegible] enim apud eos recepta [illegible] non poſſe mulierem [illegible] commend[illegible], a viro ſive pot[illegible] [illegible] & proinde [illegible] habent abſcon[illegible]. fratribus quidem earum videndi [illegible] fratribus [illegible]. Qui ſunt opulentiores, aut in [illegible] nullum [illegible] in p[illegible] dom[illegible], ut quis quærat [illegible] [illegible]. ne conſanguineorum quidem proximi, excepto patre & matre [illegible] Paſch[illegible] viſere filiam non prohibentur. *Vide & Ian. D[illegible] in* [illegible] inter honeſtas mulieres non annumerant, quæ domi non vixit [illegible] *Baro in hiſt. Muſc.* Quam arctè contenteque hodie ſerventur [illegible] huc in Italia, nemo ignorat, niſi qui limina eius nunquam calcavit [illegible]

15\. priſtina Rom. ſeveritate adhuc ſupereſſe videtur. Nam & olim Sulpitius [illegible] pronius. & Antiſtitius, uxoribus nuncium remiſerunt, quod [illegible] ſpectaſſent, quod aperto capite foras prodiiſſent, quod [illegible] publico cum [illegible] bertina ſermone copulaſſent. *Val. lib. 6. c.* [illegible]. Hinc factum, ut [illegible] hibeant Impp. in eas mulieres, quæ ſaltem documentum præſumti[illegible] pudica converſatione dediſſent, aut ad ea loca properaſſent, unde in [illegible] [illegible] traherentur, quemadmodum balneas apud Turcas [illegible] [illegible] Busbeq. *[illegible] Epiſt.* [illegible]. & Plautus ait

Quæ vult [illegible], pangit [illegible]

Romani [illegible] miſerunt uxoribus [illegible] adulterij.

16 [illegible] *Terent. verſ. extr.* [illegible] quartum locum in linea amoris aſſignat *Oſculo*, ut & [illegible] *refert gl. 1. in l. quod ait lex. de adult.*

Fornica[illegible] ſuſpicionem adulterij.

Viſus & alloquium, tactus, poſt oſcula factum. Nam, ut [illegible] O[illegible]

Oſcula, qui ſumſit, ſi non & cætera ſumſit,

Hæc quoq; quæ data ſunt p[illegible]

Quemadmodum percuſſo homicidii, ita colloquium & amplexus [illegible] *dinis*, ait Aug. *in l. 2. col. fin. de priv. del. gl.* [illegible] *& extra* [illegible]

17\. [illegible] *q. 1.* Tacitus *lib. 1*[illegible] *Ann. in pr.* [illegible] *nuntias* [illegible] *blanditias*, & refert Iſernia ex *Cicer.* [illegible] *c. 1. 6 turpiter luſerit. Qu*[illegible]. Propterea ex his & [illegible] conjecturis tanquam exordii adulterii, [illegible] [illegible] quoniam quicquid præſumunt Canones de [illegible] Clericorum, *t. de cohab. Cler. gl.* [illegible] *malef. gl.* [illegible] *adulterato* [illegible] reputat *Specul. in t. de* [illegible] ut eos judicet [illegible] cauſa [illegible]. Non omnes, qui uxorum oſcula delibant, [illegible] [illegible] aut orationem in aures immurmurant. A[illegible] & caſta [illegible] ſententia:

A[illegible] & [illegible] virg[illegible]

18\. Balduinus ipſum quidem Thomam Cant[illegible] Archiep. [illegible]

[illegible]m Sanctorum relatum excipere & extra ſuſpitionem criminis ponere vuluit, *c.1.ut lit.pen ut repetit Corraſ. lib. 1. Miſc.c. 7. n. 7.* Difficile eſt credere, quamvis [illegible] Cyprian. *lib. 2. Epiſt. 11.* de virginibus cœlibatum profeſſis, quæ in eodem lecto cum viris manebant, & tamen per inſpectionem obſtetricum ſe virgines [illegible]bant. Aſprenas *apud Sen. 1. Contr. 2.* virginitati ne in ſacerdotis quidem [illegible]us ſatis proſpectum cenſens: *Non legerem te*, ait, *ſacerdotem, etiamſi Sacerdos [illegible].* Nazianzen. *in gnom. diſtich.* contubernalem mulierem vetat habe[illegible] à Mu[illegible]. Concilium Nicænum vetuit à clericis haberi mulieres quas συνεισάκτους Græci, Latini *ſubintroductas* vocant, *c. Interdixit. diſt. 32.* quarum uſu presbyteri [illegible] interdixit Nicol. *in c. nullus. diſt. Ead.* & integro ſermone habentes συνεισάκτους perſtringit Chryſoſt. Cauſam adiicit Euſeb. *lib. 7. hiſtor. Eccleſ. c. 26.* de Samoſateno agens, quod licentia cohabitandi quidam abuſi in fornicationem inciderint. *Subintroductas* autem vocant Imperatores *Extraneas* mulieres, *l. eum qui prob. 19 ubi latè Godfr. C. de Epiſc. and.* quæ non ſint conjuges, & cohabitent tamen patrocinii cauſa, cum parentibus & tutoribus deſtituantur, *ut Chryſoſtom. in [illegible] orat. explicat. Beatus Rhen. ad c. 26. lib. 7. Euſ. Cujac. 2. obſerv. c. 29.* Feudum certè amittit, Vaſallus qui laſciviter oſculatur uxorem Domini *d. c. 1. quib. mod. feud. amitt.* & communis eſt opinio Baldi, *in c. tua. de procurat.* quod uxor ob oſculum alteri conceſſum perdat dotem, quaſi adulterii rea, *Ioh. Lupin. rubr. de donat. §. 78. [illegible] Sylva nupt. lib. 4 n. 76. 78.* quod ſic limitat Nicol. Bellon. *in rubr. n. 181. C. de [illegible]d.* & ex eo Covarr. *par. 2. de matr. c. 7. §. 6. n. 4. 5* ut non aliter procedat, quam quo[d] per indubitatam præſumtionem inducatur culpa adulterii, à qua ſi mulier ſe fortioribus documentis liberaverit, ex ſola ſuſpitione ne dotem quidem amittat. Interim ab omnibus valida præſumtio adulterii & tentatæ pudicitiæ ex oſculo induci creditur, adeò ut in urbe Neapolitana capitale ſit oſculari aliquam mulierem, *[illegible] conſtitut. 48. C [illegible] Urſill. in addit. ad dec. 276. Affl. ubi Affl. hanc rem in utramque partem diſputat.* & Athenis olim Piſiſtrati uxor ad patibulum rapi volebat incontinentem juvenem, qui filiæ ejus præ amore oſculum in via impreſſerat. Eum tamen Piſiſtratus repreſſit, *Si amicos*, inquiens, *tam duriter tractabimus, quid faciemus inimicis?* Antonius Verenus Dux Venet. proprium filium Aloyſiũ in carcerem conjecit, quod invitæ mulieri oſculum præripuiſſet. *Boſ. in tractat. [illegible] Martell. in hiſt. princ. Venet.* 19. 20.

Sed hæc omnia temperanda ſunt ex moribus cujuſque regionis. Nam ſi quis Gallicas mulieres, *Sylv. nupt. lib. 4. n. 78* aut Anglicas, *Alb. Gent. [illegible] de nupt. c. 5.* aut Belgicas, *Kernem. de virg. c. 23.* tam ſtrictis circumſcribere vellet cuſtodiis, ut Italicas, ſummam libertati earum inferre injuriam videretur. Usque adeo melius [illegible]unt de ſuis uxoribus Germani, Galli, & Angli, quam Itali. Turcæ etiamſi leviſſimis de cauſis ab uxoribus diſcedant, tamen, ob balnearum frequentationem eas ædibus depellere nequeunt. *Busbeq. Epiſt. 3.* Quis à publicis colloquiis & [illegible] eorum [illegible]ntant, [illegible] abigere Gallicas poſſet fœminas, quis à ſpectaculis Anglicas [illegible] adeoque naturam ipſam earum prius invertere cogitaret e vulgò [illegible] *[illegible] & paradiſum fœminarum, ge-* 21. *Alienationes magis fiunt mulieribus, alia minus.*

 hennam

hennam equorum. Et tot [illegible] dies & [illegible] & in Gallia [illegible] per plateas & hortos confabulatum, quod ſine ſu[illegible] à nemine poſſet. Quemadmodum igitur ob oſculum [illegible] quam quatenus argumentum præbet præſumto adulterio [illegible] accuſata ſe contrariis indiciis eripere poteſt. *Alciat. [illegible] Dia [illegible] jud. col. 1.* Ita cauſæ hæ omnes quas *ex d. l. conſenſ.* ad adulterium [illegible]

23. *Cauſæ ex quibus na[illegible]tur præſumtio adulterii, qu[illegible] [illegible] operentur.*

gimus, divortio faciendo ſufficientes non ſunt, niſi qua[illegible] [illegible] rii probationem. Mulieris enim eſt domum ſervare, *l. t. 2.* [illegible] pita, fora, ſpectacula per omnes vicos & angulos circumrepere, ut Xenophon [illegible] *Oecon.* demonſtrat ex mollitie & teneritate muliebri. Sabinæ virgines, [illegible] ſpectatum veniſſent ludos alienos, alienæ libidini pudorem inſciæ [illegible] *Liv. lib. 1.* Sara peregrinatione longinquiori deverit in periculum adulterii [illegible] cti, & Dina, cum prodiret viſum filias regionis, inaui[illegible] qui partim vi, partim blanditiis, animum ejus ad fornicationem [illegible]

24. Hujus periculi prævertendi gratia, Græci & præcipuè Laced[illegible] *Apophth.* juſſerunt mulieres à ſcenis exceſſe, quem morem in ſuam Remp. [illegible] liſſe Romanos teſtatur Æmil. Prob. *in proœm. vit. Impp.* & Auguſtus, cum ſpecta[illegible] culorum errores corrigeret, Fœminis gladiatores, quos promiſcuè olim [illegible] ſolemne erat, non niſi ex ſuperiore loco conceſſit ſpectare.

Fœminas pudicas [illegible] non eſſe [illegible] circumcurſitare, aut [illegible] oſtentare.

Athletharum verò ſpectaculo muliebrem ſexum omnem adeò [illegible]

25. ut Pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum diſtulerit in ſequentem [illegible] tutinum tempus: edixeritque mulieres ante horam quintam venire [illegible] non placere. *Sueton. in Aug. c. 44. in fin.* Minutia Veſtalis, propter mundiorem [illegible] tum, in ſtupri ſuſpitionem venit, & ſub terrâ defoſſa viva fuit. *Liv. lib. [illegible]* mia ibidem cauſam inceſtus dixit ob ſuſpicionem elegantioris cultus, [illegible] que liberius, quam virginem deceret, parum abhorrens a fama *L. [illegible]* *lib. quo n. ex mem. cap. ſit emol.* Alia in crimen inceſtus vocata fuit, [illegible] ediſſet:

Felices nuptæ: moriar, niſi nubere dulce eſt.

Et hanc excuſaturus Seneca ait:

Non illi cultus luxurioſior. non converſatio cum viris licentior. [illegible] tur. Ingenium habet. Lib. 6. contr. 8. Numa, etiamſi indultum [illegible] norem integrum relinqueret, verecundiam tamen majorem [illegible] ſi [illegible] inter [illegible], ſobrietatem & ſilentium imperavit [illegible] marito abſente, de rebus quibusque neceſſariis [illegible] *Num. [illegible] Lycurg.* Spartanæ uxores, quæ virgines apertam [illegible] debant faciem, cujus rationem aſſignabat Charillus: *quod [illegible] circumſpicere, uxores [illegible] debent. Rhod. [illegible]*

26. Rectè igitur violentam & indubitatam præſumtionem [illegible] quæ his occurrunt æqualia, *ex [illegible] d[illegible]* [illegible] ſtinus impunem [illegible] eum qui deprehenſum [illegible] [illegible] loco, cum uxore ſua, occiderit, ut adulterum, [illegible] [illegible]

[illegible] hiſce congreſſibus ſibi temperaret, non deſierit ad mulierem redire. *§. [illegible] Auth. ut lic. matrim. & av. Auth ſi quis ei. C. de adult. Afflict. de jur. protimiſ. col. [illegible] Nupt. lib. 1. n. 102.*

Superſunt præterea quædam alia crimina & machinationes, non quidem directò in pernitiem adulterii, ſed alterius conjugum aut communis ſobolis, tendentes, ſed quarum noxa demùm ex conſequenti redeat in ipſum vinculum conjugii, ut ſunt, *veneficium in conjugem & liberos. ſi viri uxoris vitæ fuerit inſidiatus, aut inſidiantibus, non reſtiterit: ſi verberibus ingenua indignis eam affecerit: Si uxoris caſtitati inſidiatus alius etiam eam adulterandam tradere tentaverit: ſi adulterii intentatam actionem non probaverit.* Breviter, ut in jure Noviſſimo dicitur. *Si quocunque modo inſidiatus fuerit.* Ex parte uxòris verò: *ſi vitæ mariti inſidiata ſit, aut inſidiantes ſciens non indicarit: ſi manus audaces viro injecerit: ſi abortum ſponte fecerit. ſi viro marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta.* Nam hinc infertur ſuſpicio tam adulterii, quam inſidiarum. In lege Romuli additur *ſuppoſitio clavium*, & ut vulgò creditur, *falſi partus*. Verum ex nulla harum cauſarum in foro conſcientiæ divortium peti aut concedi poteſt, quia in exceptione Chriſti non continentur. Utut enim veneficium ſimile faciat adulterio Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5.* nunquam adeò ſibi invicem ſimilia ſtatui poſſunt, quin eſſentia differant, & proinde jure optimo reddenda ſit Gentili propria reſponſio *d. lib. 6. c. 14.* non eſſe hic argumentandum aut ab una cauſa inferendum ad aliam, & malo more Judæorum non addendum cauſis divortiorum.

Veneficium nunc in genere accipitur, pro clancularis vitæ humanæ inſidiis, nunc in ſpecie, pro inſidiis parentum, liberorum, conjugum, domeſticorum aut familiarium, quod inter cauſas divortiorum poſuit Romulus cum additione, φαρμακείαν τέκνων, ex quo capite accuſatur noverca *apud Senec. lib. 4. contro. 29.* Romani diu veneficium ignorarunt, donec anno V.C. 423. M. Claudio Marcello T. Valerio Conſs. primores civitatis inopina morte, pari eventu paſſim morerentur & ancilla, coquendis medicamentis adhibita, Coſſulibus inſidias mulierum proderet. Deprehenſæ enim ſunt plures, quam 170. hujus maleficii conſciæ & participes, quas omnes Senatus damnavit, *Liv. lib. 8. Val. 2. c. 26. Sabellic. Enn. 4. lib. 4.* Repetita poſtea ſæpe quæſtio, *Liv. lib. 40.* & Publilia & Licinia, nobiles fœminæ, quæ viros ſuos necaſſe inſimulabantur, cognita cauſa, cum prætori prædes, vadesque dediſſent, cognatorum decreto necatæ ſunt. *Flor. Epit. lib. 48.* Quod ſi pari contentione hodie in veneficia inquireret magiſtratus, & comperta puniret, diſputatione hac nihil opus eſſet. Sed paucis annis poſt, cum Scipio Africanus, qui pridie fortis ac validus domum ſe recepiſſet, mortuus in cubiculo invêtus eſſet, & Sempronia uxor, in ſuſpicionem traheretur, tanquam Venenum ei dediſſet, hinc maximè, quod ſoror eſſet Grachorum, cum quibus ſimultas Africano fuerat, de morte tamen ejus nulla quæſtio acta. *Flor. Epit. Liv. 59.* Unde Valer. *lib. [illegible] c. [illegible]* inter ingratæ patriæ exempla id retulit, quod autorem cædis maluerit ignorare, quam vindicare. Cœptum eſt igitur quæri de remediis mitioribus, cum graviora magiſtratuum indulgentia abhorreret. Imperatores, ſuſpectos ve- 27.

Quid per veneficium intelligatur.

 neficii

... perſonæ ... debet, ſed etiam debet ejus conſcientiæ conſulere, ne fracta dolore ... tione tandem abjiciat invocationem, aut aliquid injuſte faciat, ut dicitur. Fu... p... nota. Per divortiorum quoad thorum & domum conſulitur ... ſed conſcientiis qui poſſit aliter ... quam ſi jugo ſervitutis perpetuæ, ... cælibatui extrahantur. Et de perſona quidem non pertinente ad Eccleſiam ... evocat legem Theodoſij, quam probat etiam Beza de div rt. pag 206. ... conſuetudine Eccleſiæ Genevenſis, nec aliter ſentire poteſt, ſi deſertoris definitionem pag. 88 traditam, inconvulſam ſervare velit. Dicit enim non tantum eum deſertorem dici, qui cohabitationem deneget, ſed qui impias conditiones pertinaciter requirat, perinde ut Pauli Apoſtoli locum interpretatur Innocent. ... quando. §. Si enim alter infid. de divort. quando ait: *Alteri, qui infidelis eſt, vel ... vel non ſine blaſphemia divini nominis, velut eum pertrahat ad mortale peccatum, et cohabitare volente.* &c. Reprehendit quidem Bezæ hanc definitionem Alber. Gent. *6. de nupt. c. 14.* quia deſerere & abigere, non ſunt idem, ſed reprehenſio illa non eſt magni momenti, quia licet diverſæ ſint actiones, deſertio & ejectio, tamen poſterior vehit poſteriorem in tergo, & auxilium certè omne denegat qui immerentem excludit domo, & fructu conjugii privat. Deſertionem enim definimus perinde, ut Ariſtot. amicitiam *8. Ethic.* non per diſtantiam locorum, ſed negationem officiorum conjugalium. Qui enim thoro expellit uxorem ſimul & domo, omnes conjugii fines præſcindit, & proinde penitus deſerit conjugem, cui conſilium dat Apoſtolus & licentiam novarum nuptiarum, quod ... non incommodè trahunt ad perſonam innocentem Hemming. *de conj.* Chytræ. *in c. 19. Matth. autoritate Philippi & Luth.* quibus contradicunt Brent. & ... *de cauſ. matr.* Beza *de divort. pag. 204. 205.* Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5. 14. &* ... Beuſt. *de Matrim. part. 2. c. 8.* Nam ſi per deſertionem injuſtam etiam Fidelis ... partem innocentem, ſupra rectè oſtendimus, eò quod deterior infideli ... familiam negligat & Eccleſiam ludibrio habeat, ut confiteri cogitur ipſe Beza pag. 20 . Deſertor verò & is habendus ſit, qui impias conditiones à conjuge requirit, adeoque multò magis, qui, quem cohabitandi animum habeat, continuis verberibus & ſubinde repetitis inſidiis ſatis declarat, quive ejectam domo & deſertam uxorem, in conſortium tolerabilis & honeſtæ vitæ recipere pertinaciter recuſat, cur non eadem pœna ſtatuenda, ubi idem delictum. Nec ſic augetur numerus cauſarum divortii, quia violenta exactio certam deſertionem ſibi conjunctam habet. Rectè autem monet Hemming Omnia eſſe tentanda prius, quā ad extremum remedium, & irreparabile divortium procedatur. Si enim abſens maritus tam diu expectandus, ut ſupra diximus, dandum hic quoq; plurimum eſſe temperi, cum quo odia, ut plurimum deferveſcere ſolent, & expectandum, donec, vel ... *irat albeſcens animum capillus*, vel morbus aliquis, aut inopinum infortunium ad pœnitentiam furioſum reducat animum, vel preces perſonæ innocenter patientis à Deo aliud remedium exoraverint.

33. Qui nimium ... avit inuxorem, ut ... ſit deſertor.

34. Probatur affirmativa.

35.

CAP.

CAP. VII. ET ULTIMUM.

DE POTESTATE MARITALI.

SUMMARIA.

1 *Viro in uxorem competere Imperium jure naturæ, divino & humano.*
2 *Vtrum uxor per matrimonium deducta in poteſtatem viri, remaneat ſim*[illegible] *te parentum.*
3 *Imp*[illegible]*rium maritale conſiſtere in humanitate, non in atrocitate.*
4 *Vtrum poteſtas maritalis extendatur usq; ad verbera.*
5 *Vtrum maritale imperium contineat in ſe poteſtatem vitæ & necis.*
6 *Vtrum & quousq; uxor ſit ſocia aut Domina domus.*

SECT. I.

Sect. 1.

Viro in uxorem competere imperium jure naturæ, divino & humano.

1 *Sacas olim certaſſe cum ſponſis, de futuro imperio.*
2 *Viro competere imperium in uxorem jure Naturæ.*
3 *Quia natura eſt præſtantior.*
4 *Mulierem alere comas in ſignum ſubjectionis.*
5 *Cujus rei gratia olim etiam velabatur.*
6 *Contra naturam arripere virum officia fœminæ, & fœminam viri.*
7 *Penſa eſſe propria fœminarum non ſcepra.*
8 *Inter feras ipſas, fœminas cedere maribus.*
9 *Vt ius, ita & poteſtas conjugalis eſt à natura.*
10 *Mores viri imponere fœminis neceſſitatem legis.*
11 *Sacras*[illegible]*teras tribuere imperium viro,* *adimere uxori.*
12 *Etiam ante lap*[illegible]*um*
13 *Mulier cur facta ex latere, &* [illegible] *de*[illegible]
14 *Ab omnibus gentibus pr*[illegible] *ctionem mulierum.*
15 *Mulierem ab obedienti*[illegible] *ignorantiam.*
16 *Mulieres ipſas natura*[illegible] γυναικοκρατουμένας.
17 *Quantopere ſpernantur*[illegible] *ri, qui uxoribus ſerv*[illegible]*nt.*
18 *Multa mala privatim &* [illegible] γυναικοκρατία.
19 *Summam iniuriam e*[illegible] *ſub*[illegible]*gum ux*[illegible]
20 *Mu*[illegible]*eres imperioſas* [illegible] *famiam.*
21 *Mulierem ſp*[illegible]*endere* [illegible]*on*[illegible]*re* [illegible]

SUpereſt in hac arenâ, extremi meta laboris, de *Poteſtate*, qu[illegible] marito in uxorem, quæ quia tota ferè pertinet ad ju[illegible] publ[illegible] tantum in Romanorum, ſed & aliarum gentium Rebuſpubl[illegible] modè diſtributa, aucta & imitata fuit, Polit[illegible] quam aliud conſideranda venit. Apud Sacas olim, ſi qui[illegible] pu[illegible]

ren-

re cuperet, à pugna imperiũ auſpicabatur, & mulier non alia lege ad obſequium 1. *Sara certare ſolita cũ mulieribus de imperio.*
viro tenebatur, quam ſi virtute ejus victa in certamine ſuccubuiſſet: ſi trium-
phaſſet, imperium in ſe à viro cum honore auferebat. *Ælian lib.12.var.hiſt.* Peri-
culoſum hoc erat, & *inſidæ plenum opus aleæ,* imò etiam ridiculum, ne dicam ſtul-
tum, jus ſuum in diſcrimen deducere, & fortunæ lubricum arbitrium velle ex-
periri, cum ex lege poſſis agere, & Dei juſſu, naturæ ſententia, hominum con-
ſenſu, adjudicatum imperium repetere. De naturæ ſententia, ſi velis naturæ in- 2. *Viro competit Imperiũ jure Naturæ.*
terpretem audire, multis ille argumentis rem conficit *8 Eth.c.10. & 11. 1. Polit.c.4.
& ultim.* quorum potiora ſtrictim tangemus. Simplicius *comm. in Enchir. Epict.§.
Omnia officia,* affectionem maritalem *mediam* ſtatuit *inter naturalem & volunta-
riam,* quod eatenus quidem verum eſt, quatenus uxor non annaſcitur viro, ut li-
beri parentibus: ſed jus tamen perſonarum, voluntate ſua unitarum, prorſus ex
natura prodit, & ab hominum prudentia confirmatur. Ibidem enim addit Sim- 3.
plic. *Imperium naturale eſſe, quo præſtantius dominetur deteriori, c. eſt ordo. 33. quæſt.5.*
idque conſpici in toto univerſo. Atqui hoc eodem argumento evincit Ariſtot.
8.Eth.c.11. naturale eſſe dominium viri in uxorem, quia ex lege & ordine naturæ,
mulier ſemper eſt deterior, & minus inſtructa iis dotibus, quibus ditatos oportet
eos, qui imperium cum fructu ſint geſturi. Nec enim animus mulieribus datus
eſt, ſive ſatis catus ad proſpiciendum & deliberandum, ſive ſatis cordatus, ad exe-
quendum, nec corpus ſatis firmum ad labores foris domive, imperii gratia, ſub-
eundos: quod quoties reſpiciunt mulieres, & quam parum conſilio & auxilio 4.
polleant, recogitant, toties ſe ſubjectionis ſuæ à natura tacitè admoneri, ſibi per- *Mulier alit comam in ſignum ſubjectionis.*
ſuadere debent. Eadem enim docuit ipſas comam alere in ſignum ſubjectionis,
quod ut ait Lucian. ἡ κόμη καὶ εἰς τοὐπίσω ὁ πλόκαμος συνεσπειραμένος οὐκ ἐλευθέριον
φησίν τινα ὥρα, quaſi retro ſparſa coma ſervitutis indicium præbeat, quemadmo-
dum Romani pueros ante annos liberæ pubertatis tondere non ſolebant, ut in-
nuit Horat. *libr.4.Od.10. & notat in comm. Acron. & Mancinell.* Unde Concilium
Gangrenſe appoſitè ad noſtrum propoſitum & *ſingulariter*, ut ait Roman. *ſing.
594. ſtatuit. Quæcunq; mulier, religioni judicans convenire comam ſibi amputaverit,
quam tamen Deus ad velamen ejus & ad memoriam ſubjectionis, illi dedit, tanquam re-
ſolvens jus ſubjectionis, Anathema ſit c.quæcunq; 2.diſt.30.* ad quod c.item ad *cap.2.20.
q.3.* notat Archidiac. perperam fieri quod Rhegii & Mutinæ Moniales tondeã-
tur, cum *in d.c.2.* tonſura aſſignetur ſolis Monachis, & duo JCti *in Clem. 3.verb.
continentes, de ſent ex comm mulieribus propterea relinqui crines dicunt, ut mariti ha-
beant, quo eas trahere poſſint & ligare. Gul à Mon.Laud. & Card. in 1.oppo.ibid.* quorum 5.
ſententiam reprehendit Joh. Montan. *in tr.de bigam.q.2.* Romani olim, ductum *Cujus rei gratia olim velabatur.*
præviæ naturæ ſecuti, velamine voluerunt capita mulierum ita obnubi, ut ſine
eo foras nefas eſſet ipſas conſpici quippe, cum multi ex hac ſola cauſa divortium
cum uxoribus feciſſent. *Valer.lib.6.c.3. Plutarch. in præcept. Connub. cap.32.* Ratio-
nem explicat Iſidorus. *2.de offic.Eccleſ.c 15.* inquiens: *Fœminæ, dum maritantur, ideò
velantur, ut ſe noverint ſemper maritis ſuis ſubditas eſſe & humiles. c. fœminæ. 30. q 5.* Et
Ambroſius, *ſi is eſt autor, in 1.ad Corinth. Mulier debet velare caput, quia non eſt imago*

 Dei,

Dei, ſed ut viro oſtendatur ſubjecta, quod eodem ſenſu inculcat Apoſtolus. *1. Cor. 11.* Prolixius Hieronymus *ad Tit. explicans. illud: Admone juvenculas ſubditas eſſe: Verbum Domini blaſphematur, cum vel contemnitur Dei prima ſententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Chriſti infamatur Evangelium, dum ſcilicet contra legem fidemq; naturæ, ea quæ Chriſtiana eſt, & ex lege Dei ſubjecta, viro imperare deſiderat, cum etiam gentiles*

6. *Contra naturam eſt, ut vir mulieri, & mulier viro ſubeat officia.*

fœminæ viris ſuis ſerviant communi lege naturæ. c. cum caput c. mulierem. c. mulier debet. 33. q. 5 Tiraq l. 1. Connub. prolixè. Neviz. libr. 4. Sylv. Nupt. n. 18. 19. Ariſtoteles *in Eth. Nicom.* monſtroſè & contra naturam ſcribit, virum ſuccumbere mulieri, perinde ut Epiphan. Setas taxat, quod viri in illorum regione texant, culinas curent, penſa trahant, liberosque educent, mulieres econtra virilia ſubeant officia, *lib. 3. hæreſ. c. 6.* quo more uſos olim Ægyptios & Gorgonas, autores ſunt Herod. *in Euterp.* Mela. *lib. 1.* Diodor. *lib. 4.* & paulò virilius apud Anglos à penſis ſaltem abſtinent viri. Alias enim & culinas curant, & lectos ſternunt, & texunt & lavant, dum hortos & ambulacra & porticus perambulandi, & in theatris Florales ſpectandi copia mulieribus detur. Weſtphali verò, & qui illic verſus Gallias incolunt fallendi otii gratia, ne penſa quidem abhorrent, quæ olim Auguſta Narſeti

7. *Penſa propria fœminarum.*

Eunucho magni opprobrii loco miſit, *Zon. & Diac. in Iuſti.* & cum ſui regnique pernitie in Gynecæo traxit ſocordia Sardanapali. Euelthon Salaminis princeps, arma ſibi ſubminiſtrare petenti vicinæ reginæ, fuſum aureum, columque penſo circumdatum remiſit: *arma & tela virorum, quaſillum & telas mulierum propria eſſe. Herod lib. 4.* quemadmodum adhuc vulgo, in aliena falcem mittentes mulieres ad focum & colum revocare ſolemus, *cum Ovid. 12. Metam.*

Columq;
I cape cum calathis & ſtamina pollice torque,

aut etiam ad templa & preces: *cum Virg. 7. Æn.*

Cura tibi Divûm effigies & templa tueri:
Bella viri pacemq; gerunt.

Nec Spartanæ ſponſæ præter colum & fuſum quicquam ſponſi ad domum dotis loco afferebant, *Plut. probl. 30.* ne forte dotis amplitudine ſuperbientes contra viros ſeſe efferrent. *Ariſtot. 2. Polit. c. 7.* Qui hunc ordinem, à natura ipſa dictitatum, invertunt, & mulierum arbitrio ſe comiter ſubmittunt, ecquid diſſimile faciunt iis gentibus, quæ poſtquam mulieres peperiſſent, viros, puerperarum loco in lecto decumbere jubebant, puerperis verò ipſis provinciam iis miniſtrandi injungebant, ut de Tibarenis Apoll. *Rhod. 2. Argon.* de Corſicis Diodor. *libr. 6.* de Hiſpanis Cæl. Rhod. *18. c. 22.* refert. Ipſa animalia bruta, ex quorum inclinatio-

8. *Brutorum fœminæ cedunt maritis.*

ne JCti jus naturale ſpectari volunt, ſcintillas non obſcuras fœmineæ obſervantiæ ſecum circumgeſtant Leæna enim cibum non tangit, niſi ſatiato Leone. Gallinæ nunquam armant ſe in Gallum, oves ſequuntur hædum, cervæ catervatim circumſiſtunt maritum & ubiq; plus roboris à natura datum eſt maſculeo, quam fœmineo ſexui, adeò ut maſculum pro forti, effœminatum pro imbelli paſſim uſurpemus, & Botanici hoc ipſo diſcrimine herbarum quoq; qualitates diſtinxerint, Specioſiores & efficaciores marium, cæteras, fœminarum nomine indigitantes.

giẗantes. De Simiis narrat Scalig. *ex. 213. Fœminam à marito, tanquam malæ tractationis ream, etiam addita Vultus acerbitate caſtigari, nempe ſupercilio, rictu, murmure, irati patris atq; reprehenſ[o]ris mariti, animum præ ſe ferre.* Quid multis? Jus & amicitia in eodem conſiſtunt, & ex eodem fundamento naſcuntur. *8. Eth. c. 10.* Atqui amicitiam ſeu ſocietatem conjugalem monſtravit natura ipſa. *1. Polit. c. 1.* Eadem igitur jus quoque addidit, quod, ut amicitia inæqualis eſt & ſecundum excellentiam, neceſſariò importat imperium excellentioris in deteriorem. 9.

Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito,
Non aliter fiunt fœmina virq; pares. *Mart. lib. 8.*

Homerus patremfamiliâs conſtituit regem domus, & ex conſequenti uxoris: *Odyſ. 1.* 10. *Mores viri, lex fœminarum.*

Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.

Ariſtot. *2. Oecon. c. 1.* mores viri pro lege impoſitos uxori cenſet: *Exiſtimare debet mulier benè compoſita, mores viri eſſe legem ſuæ vitæ impoſitam ſibi à Deo, per conjunctionem matrimonii & conſortii. Caſ. ibid. q. 5.* Et Meliſſus *in Epiſt. ad Claret. αἱ ἀνδρὸς θελήσεις νομὸς ἄγραφ☉.* Probè ait Ariſt. à Deo impoſitam eſſe hanc legem mulieri, quia Deus autor & director naturæ. *12. Metaph. c. ult.*

Nos verò de lege Dei certiores reddidit ſacra pagina, quæ virum conſtituit *caput mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. Epheſ. c. 5.* A capite verò omnia membra leges accipiunt & *Quæcunq; mulier*, ait Hierom. *ad Tit. non ſubjicitur viro, hoc eſt, capiti ſuo, ejusdem criminis rea eſt, cujus & vir, ſi non ſubiiciatur capiti ſuo, hoc eſt, Chriſto. c. cum caput. 33. q. 5.* Imò turpiter excedit mandatum divinum *Gen. 3. Converſio tua ſit ad virum* ut, LXX. reddiderunt, *& ipſe dominabitur tibi*, quod licet inter imprecationes adjiciatur, tanquam pœna peccati: tamen etiam ante lapſum mulierem factam, ut vir ei dominaretur, & ad eum ipſa ſerviendo converteretur, tradit Auguſt. *libr. 11. de Gen. ad lit. c. 37. Maritum* enim *habere dominium mulieris meruit natura, non culpa.* Durities & pertinacia acceſſit, per peccatum. *Perer. lib. 4. in Gen. diſput. de imper. homin.* Ambroſ. *in libr. de Paradiſ.* id probat ex eo, quod Adam, tãquam futurum caput mulieris, primo ſit creatus, quò faciunt & verba Apoſtoli. *ex. 1. Cor. c. 11. Vir non eſt creatus ex muliere, ſed mulier ex viro. Nec vir creatus eſt propter mulierem, ſed mulier propter virum*, & proinde mulierem decet caput tegere: & apertius *1. ad Tim. c. 2. Non permitto mulieri docere, nec dominari viro. Adam enim primo formatus eſt, poſt illum Eva, nec Adam ſeductus fuit, ſed Eva, quæ peccatum induxit in mundum.* 11. *Sacræ literæ tribuunt imperium viro.* 12. *Etiam ante lapſum.* 13.

Hinc enim imbecillitas ejus patet etiam ante lapſum, cujus ratione ſubjiciebatur directioni viri. Scholaſtici dicunt mulierem non eſſe deſumtam ex pede, ne conculcaretur à viro: Sed nec ex capite, ut Minervam fabulantur Poetæ, ne dominium affectaret in virum. *gl. in c. nec illud. Verb. Coſta.* Opinantur quidam ex ſiniſtro latere detractam coſtam, quia fœmina futura erat imbecillior. *Perer. li. 4. in Gen. c. 2. v. 22. q. 4* Hieron. *in qq. in Gen.* idem deducit ex nomine *Iſſah*, quod impoſuit Adam Evæ, & vulgata traduxit: *viraginem*, Pagninus, *viriſſam.* Symmachus, *teſte eodem Hier. ἀνδρὶν. Sapienter autem* ait *hujusmodi nomen mulieri eſt impo-*

 ſitum.

ſitum, ut mulierum quæq; diſceret ex ſui nominis notione ac ſignificatione, quantopere virum obſervare ac revereri deberet nimirum, ut ſuæ principium & ſeminarium ſubſtantiæ. Apoſtoli, præceptum hoc de ſubjectione omnium animis prima creatione implantatum, ſæpiſſimè repetiverunt, *1.Corint.11.& 14.ad Tit.c.2.ad Epheſ.c.5.1.ad Tim.c.2.1.Petr.c.3.* ejusque rationem addit Paulus *ad Tit.c.2. ne male audiat verbum Domini*: ſi ſcilicet ſecus vivant mulieres, quam latè diducit D.Petrus *d.c.3.* præſupponens etiam alienigenis & Ethnicis honeſtum videri ex reſidua rectæ rationis luce, ut mulieres viris dicto ſint audientes. Advocat verò etiam & prædicat obedientiam Saræ, fidelium matris, quæ viro obſecundabatur, Dominum eum vocans, quemadmodum & Megiſtona Timoleontis uxor, quantumvis Ethnica, juſſa ab Ariſtotimo Elienſium Tyranno, maritum ab obſidione literis minatoriis avocare, ſi uxorem ſuam & cæterorum, quæ captivæ detinebantur, ſervatam cuperet, cordate reſpondit: *Si quid virilis prudentiæ in te eſſet, non utiq; juberes mulieres maritis ſuis quicquam præſcribere, ſed nos ad ipſos, tanquam Dominos noſtros permiſiſſes proficiſci. Plutarch.de Clar.Mulierib.* Scævola teſtamentum mulieris cujusdam his verbis retulit *in l. Lucius 88. § quæ marito. de legat II.Mævi & Semproni, dilectiſſimi filii, præcipitote omne, quod ex hæreditate boniſve Titii, Domini mei, Patris veſtri ad me pervenit mortis ejus tempore* &c. & Paulus literas alterius non abſimili ſtylo inſeruit *in l Ea quæ.57.de donat.inter vir.& uxor. Cum petenti mihi à te relatum eſt, Domine cariſſime.* &c. Clitipho & Melite *apud Stat.Achill.* ſponſionem nuptialem ſic auſpicantur: *perquam ſanctè juravimus: Ego quidem, me illam amaturum, Illa vero, me ſibi conjugem aſcituram rerumq; omnium ſuarum Dominum habituram* Satius enim eſt & reverētiæ à natura mōſtratæ magis conforme, ut maritus, cui dominium in manus datum eſt, dominus, quam uxor, cui obtemperandi tantùm gloria relicta eſt, blandiendo domina vocetur, eodem tropo, quo Papa ſe vocat Servum Servorum, cum dominetur dominis Dominorum.

15. *Mulier per ignorantiam ab obedientia non excuſatur.*

Sit igitur hoc primò conſtitutum: Mulierem debere obſequium & reverentiam imperio maritali, nec ut à quibusdam aliis peccatis per ignorantiam, poſſe excuſari, quia ſceleſta & affectata cenſetur ignorantia, quæ contra jus naturale & divinum prætexitur. Quod ſi abſque juris & debiti officii cognitione ſit adhuc voluntati mariti deberet uxor ſe, tanquam legi non ſcriptæ, accommodare, ut ait Eurip. *in Oedyp. Uxor, quæ ſapit, viro inſervit, quæ non ſapit, eum ſpernit.* Audivimus enim ab Apoſtolo Saram prædicari propter obſequium, viro præſtitum, *1.Petr.3.* damnari autem immorigeras omnes, tanquam per quas nomen Dei blaſphemaretur *ad Tit. c.2.d.c. cum caput. 33.q.5.* Ecquæ tam inſana mulier, quæ in

16. *Mulier debet viro imperiū cedere propter famam.*

tantum probrum ultrò ſe conjicere velit, ſi optio detur? Conſcientiam cujusquam interroga, annon ad objectam ſuperbam *γυναικοκρατείαν*, ſit exarſura, & quaſi magno convitio affecta, injuria ſibi id exprobrari exclamitatura? quemadmodum qui amicas domi alunt, earum contubernia ſibi objici, ægrè ferunt, nec tamen, quas ſibi dedecori eſſe ſciunt, dimittere curant, atque ita facta ſua verbis condemnant. Illud enim optimum malis admiſcuit natura, ut ſeipſos oderint, & foris damnent, quod domi remotis arbitris agunt. Nulla enim mulier, niſi prorſus aſ-

Digitized by Google

ſus affrons, de imperio in maritum publicè ſe effert: & tamen, quod pudet dicere, non pudet ipſas facere. Erubeſcunt à peregrinis audire, quæ non erubeſcunt in proprios maritos perpetrare. Rectè & verè Plutarchus *de præcept. connub. Sicut opulenti coluntur, quando Philoſophos colunt: At quando Philoſophi colunt opulentos, ſpernuntur: Ita mulieres coluntur, quando viros colunt, viri autem ſpernuntur, quando ſerviunt uxoribus.* Et ſui igitur honoris gratia, & ne conjiciant maritum in infamiā, incompetens illud imperium ad Dominum remittere, & naturæ ſuæ congrua opera captare deberent mulieres. Nihil enim funeſtius cogitari poteſt imperioſa muliere, quæ ſi voti compos fiat & clavum marito extorqueat, in indubitatam eum ponit infamiam: ſin pari pervicacia obſiſtat maritus, & ſe virum præſtare obſtinet, periit pax domeſtica, & dum certatur de imperio, *aut Diviſum Imperium cum Iunone Iupiter habet*, Salus familiæ negligitur, nec in publicum quicquam meditari aut operari poteſt, cui domi luctandum eſt, & quicquid ſupereſt otii, turbis domeſticis inſumendum. *Multos foris claros*, ait Plin. *in Paneg. domeſtica deſtruxit infamia, & ne maximi cives haberentur, hoc effecit, quod mariti minores eſſent. Nec enim eum liberum cenſet Cicero, cui mulier imperat, cui leges præſcribit, jubet, vetat, quod videtur, cui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet. Si poſcit, dandum eſt, ſi vocat, veniendum, ſi ejicit, abeundum, ſi minatur, extimeſcendum.* 17. *Viri, qui mulieribus ſerviūt, quantopere ſpernantur.*

Nil unquam invita donabit conjuge, vendet,
Hac obſtante nihil: nihil, hac ſi nolet, emetur.
Hac dabit affectus, ille excludetur amicus
Iam ſenior. *Iuvenal. Satyr. 6.*

Antonii felicitati funus fecit ſervitium, & amor, quo ſe præter Romanum morem obſtrinxerat Cleopatræ, ita ut liberos ejus inter hæredes nuncupaſſet, *Sueto. in Aug. c. 16.* & à ſinu illius avelli non poſſet, *Plutarch. in Anton.* Actiacamque victoriam mallet Auguſto cedere, quam imprudenter abeuntem Cleopatram deſerere. *Dion. in Aug.* Quin etiam Auguſtus cauſam belli hinc accerſebat: Quod Cleopatræ daret, quæ eſſent populi Romani, quaſi præſtigiis quibusdam factum eſſet, ut ei veluti mancipium ſerviret. *Xiphil. in Dion. Aug. n. 10.* Nec ipſe Auguſtus dicteria & riſum populi effugere potuit, quod Liviæ præter decorum & autoritatem Imperatoriam deditus eſſet & obſequens, idque eo omine præſagitum putabant, quod aquila in ſinū Liviæ projeciſſet albam gallinam: Cæſarem enim, felicitate ſingulari ſpectatum, in ſinu ejus atque omnino in poteſtate fore. *Xiphil. in Dion. Aug. n. 7.* Cumque de ornatu mulierum & virorum continentiæ præcepta dare conaretur, riſu exceptus fuit, quod domi non haberet de iis rebus loquendi libertatem. Cum multis enim rem habebat, Liviæque, quam vivo marito ejus duxerat, erat, (ut ajebant) ſubjectus. *Xiphil. ibid. n. 14.* Bunduica regina Britanniæ & Claudium & Neronem ad exercitus contemnit, quod alter Meſſalinæ imperio, alter Agrippinæ obnoxius fuerit. *Dion. in Ner.* Miezislaum II odio & contemtui habuerūt Poloni, quod Rixæ uxori nimis obſequeretur, & de ejus conſilio omnia ageret. *Crom. lib. 3.* Dura quidem eſt omnis ſervitus, ſed quando deterior ſervit meliori, & ſub jugum deprimitur, cui vindicias ſecundum liber- 18. *Incommoda mulieru Imperij.*

tatem aſſerunt omnia jura, quà humana, quà divina, ea demum inſuetum tergum duriſſimè premit & injuriâ preſſum magno afficit probro. Olorus Dacorum Rex, cū Dacos, quod contra Baſtarnas infeliciter pugnaſſent, ſumma ignominia afficere vellet, ſub imperium muliebre eos damnavit, quaſi faſtigium contumeliæ in imperio muliebri exiſteret. *Iuſtin.lib.32.* Ariſtot. *2.Polit.c.7* Laconum Rempubl meritò ex eo reprehendit, quod propter dotium amplitudinem ferè tranſierit in poteſtatem mulierum, de qua juris communis everſione etiam conqueritur Plutarch. *in Agid n.3.*

19. *Summa injuria, dinasi ſub jugum muliebre.*

20. *Mulieres imperioſæ ſeipſas infamant.*

Dum verò hac ignominiâ maritos afficiunt uxores, an ipſæ extra periculum ejus expertes manent? Socrati Alcibiades miſerat egregiam placentam. Eam Xantippe ab amaſio amatori dono datam, ut ejus amorem accenderet, indignè ſuo more ferens de caniſtro ejectam conculcavit pedibus. Tum Socrates, cum arriſiſſet, inquit: *Numquid non tu ſimul carebis ea? Ælian.lib.11.c.12.* Ita dum uxor maritum, annon ſe quoque unâ in contemtum ponit. Si enim una caro, ſi una perſona ſunt conjuges, alterius ſive bona ſive adverſa fortuna neceſſariò redundat in alterum, imprimis, cum mulieres erigantur ex honore maritorum, & cadant ex eorundem infamia. Phormionis uxor neſciebat alium, ſibi proprium, ornatum, quam quod ſe ex rebus geſtis viri ſplendere diceret. *Plutarch. de Muſ.* Impp. Romani ajunt: *Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum perſona ſtatuimus, & domicilia mutamus. l.mulieres.13 C. de dignit.* quod & ſcriptum eſt *in l.9.C. de incol.* nec retinere judicantur mulieres charitatem generis, niſi Clariſſimis nupſerint *l.1.C.de dignit.* Quæ enim priorum dignitatum oblita eſt, non rurſum ex prioribus juvabitur, ut ſtatuit Juſtin. *Nov.22.* ſuper muliere poſt primas nuptias inferioris conditionis homini nubente. *l. cum te 10 de nupt.* Virginiam patritiam, poſtquam Volumnio plebejo nupſerat, matronæ patritiæ, excluſerunt iis ſacris, quæ in ſacello pudicitiæ patritiæ fiebant, atque ea idcirco plebejæ pudicitiæ novam aram dicavit. *Liv.lib.10.* Byrrhina *apud Apul lib.2. Metam* ait ad Luciam: *Parens tua & ego ex familia Plutarchi ambæ prognatæ ſumus, & eandem nutricem ſimul bibimus & in nexu germanitatis unà coaluimus, nec aliud nos, quam dignitas diſcernit, quod clariſſimas illa, ego privatas nuptias fecimus.* Nam ne Senatorum quidem filiæ Clariſſimatus honorem retinent, niſi Clariſſimis nuptæ. *l.fœmina.8.de Senat.* Cum igitur honor uxoris dependeat ab honore mariti, tantum ſibi mulier detrahit, quantum marito: quod Hieron. *ad Celant de rat. rectè Vivend.* his verbis admonet: *Servetur imprimis viro auctoritas ſua, totaq; à te diſcat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum obſequio tuo: tu magnum illum tua humanitate demonſtra, tanto ipſa honoratior futura, quantò illum amplius honoraveris.*

21. *Mulier ſplendet honore viri.*

Sect. 2.

Utrum mulier traducta per deductionem in poteſtatem matri maneat ſimul in poteſtate parentum.

1 *Facti quadam ſpecies ex Pauſan. proponitur.*

2 *De iure Romano uxorem non tranſire in poteſtatem mariti.*

3 In

3 *In muliere nupta, tribus fit injuria, patri, viro & mulieri.*
4 *Patri relictam facultatem occidendi filiam adulteram*
5 *Hactenus excepit filiam, quæ ducta est ex coemtione.*
6 *Sed vana utitur distinctione.*
7 *Inquiritur in rationem juris Romani.*
8 *A quo recesserunt Græci.*
9 *Sententia fororis Salviani de hac quæstione.*
10 *A Romanis recesserunt Longobardi & Galli.*
11 *Quo jure utuntur adhuc hodie Franci.*
12 *Item Germani & Saxones.*
13 *Apud Saxon. separatio familiæ habetur*
14 *Quid juris apud Hispanos & Anglos.*
15 *Sententia Iuris Canonici.*
16 *Pro quibus omnibus disputatur contra jus civile Romanorum.*
17 *Quicquid perturbat jus maritale, pugnat contra SS. literas.*
18 *Ius autem Roman. necessariò perturbat jus maritale.*
19 *Dum pater prohiberi non potest, quin jure suo utatur.*
20 *Lapsus Alberici Gentilis.*
21 *Ius maritale necessariò tollit potestatem patriam*
22 *Lex divina repugnat Romanæ.*
23 *Alberic. Gentilis responsio rejicitur.*
24 *Vitium ex jure Saxon. cur nubant sine consensu parentum.*

POſtquam poteſtas viro in uxorem aſſerta eſt, videndum ſupereſt, utrum cum 1.
maritali poſſit remanere patria. Facti ſpeciem præbere poteſt hiſtoria Ariſtodemi, *Facti ſpecies ex Pauſan.*
qui cum filiam ex oraculi juſſu immolandam obtuliſſet, prodiit Meſſenius civis, qui ſe Sponſum puellæ ferebat, eamque negabat amplius eſſe in poteſtate patris, cum ſibi deſponſa eſſet, & per ſponſaliorum jus extra patriam poteſtatem traducta, in ſuam tranſiiſſet. Sed cum interceſſio ſponſi facile repelleretur, partim favore ſacri propoſiti, partim quod ſponſa nondum ingreſſa eſſet domicilium & poteſtatem viri, ipſe officioſo, ſed ſceleſto mendacio finxit puellam à ſe compreſſam, pro virgine immolari non poſſe, qua voce in furorem adactus pater, occiſæ filiæ uterum aperuit, & publica fide proci fraudes detexit. *Pauſan. lib. 4.* Et ſponſus quidem optimo jure ab actione repelli potuit: *Ærod. lib. 4. rer. judicat. t. 14. c. 1.* utrum maritus potuiſſet, autoritate legum Romanarum dubium redditur. Nam cum arctiſſimè liberi innecterentur poteſtati patriæ, adeò ut Ju- 2.
ſtinianus nulli genti talem poteſtatem tribuat. *§. 2. Inſtit. de patr. poteſt.* nexus ille *De jure Rō. uxor nō tranſit in poteſtatem viri.*
per nuptias non ſolvebatur, nec ex ullo, qui extet, ſcriptore probari poſſe dicit Hottom. *de rit. nupt. c. 22.* per nuptias ſolvi poteſtatem patriam, cum è contrario infinitis documentis probari poſſit, mulierem nuptam adhuc eſſe in poteſtate patris, ut expreſsè videre eſt. *l. 3. § prohibetur. de donat. inter vir. & uxor. l. 1. §. ult. l. 2. de liber. exhib. l. 1. §. 1 de agnoſc. & alend. lib. l. quotiens. 29. ſol. matrim. l. 1. C. de bon. quæ liber. l. 4. C ſolut. matrim. l. diſſentientis 5. C. de repud.* Inde enim eſt, quod Cato dicit *in orat. pro l. Opp. Majores noſtri nullam ne privatam quidem rem agere fœminas ſine auctore voluerunt: In manu eſſe parentum, fratrum, Virorum. Liv. lib. 32.* Inde eſt, ut ſi 3.
uxori non emancipatæ à quoquam fiat injuria, tribus ſimul facta videatur, *l. 1. §. ult. l. 8 §. 2. de injur.* ipſi uxori, ejuſque marito, in cujus familiam & dignitatem aſſcripta eſt, *l. familiæ appell. §. 1. de V. S. l. fœminæ. de Senat. l. cum quadam. de jurisd.* & denique patri, in cujus remanſit poteſtate, *ut colligit Accurſ. ad d. § 2.* Inde eſt, quod 4.
quod Hermogenianus *in d. l. 2. de liber. exhib.* interdictum quidem marito det de uxore exhibenda & ducenda, ſed de dominio velit patrem à marito conveniri.

Inde

Digitized by Google

Inde eſt, quod pater filiam in adulterio deprehenſam occidendi poteſtatem adhuc reſiduam habeat. *l. patriu. ad l. Iul. de adult.*

5. *Distinctio Hottomanni.* Licet verò leges hæ indiſtinctè comprehendant quasvis uxores, quacunque ratione domum deductæ fuerint: Hottom. tamen *in d. c. 22. & ſeqq. & in ſ. l. de his, qui ſunt ſui jur.* promiſcuam illam locutionem aſſcribere nititur Triboniano, & diſcrimen facit inter nuptias ex coemtione, & nuptias ex uſu & farre, cujus diverſitatis meminit etiam Boet. *2. Com. in Top. Cic. Iſidor. 5. Etymol. Arnob. 4. contr. gent. Gell. lib. 3. c. 2.* Duabus quippe poſterioribus relictas uxores in poteſtate patris, non item priori.

6. *Rejicitur.* Cæterum præterquam, quod ſine cauſa Tribonianus iſtac ſuſpicione prægravetur, nulli fundamento ſubnititur vetuſta illa diſtinctio, cùm poſteriori ætate locum non invenerit. Nam confarreatio, *ait Boet. 2. Top. Cicer.* ſolis Pontificibus conveniebat & Tacitus *lib. 3. Ann.* confarreandi conſuetudinem aut omiſſam aut inter paucas retentam ſcribit. Quod ſi etiam in uſu manſiſſet, ſive primam ejus inſtitutionem, ſive progreſſam conſuetudinem intueri velis, tam per eam, quam per coemtionem uxor conveniebat in manum mariti. Sic enim Halyc. *de ll. Rom. Romulus mulierem, nuptam quod ex ſacratis ll. in manum mariti conveniſſet, omnium rerum ac ſacrorum participem eſſe lege ſanxit. Nominabant autem priſci ſacras nuptias, Farracia, quod conjuges eodem farre veſcerentur, quo & victimas reſpergebant. Ita hac lex uxores, quod non haberent, quò confugerent, cogebat ſe in unius mariti mores fingere.* Ulpian. vero. *t. 9. Inſt. Farre convenitur in manũ certis verbis, &c.* *Vſum* verò licet Boet *in Top. Cicer.* diſtinguat à *coemtione*, & hac ſola conſtitui *matremfamilias* dicat, *quæ conveniat in manum viri & ſit viro mulier materfamilias loco filiæ*: tamen hæc gloſſa redarguitur ab ipſo Cicerone: *in orat. pro Flacc. In manum convenerat: Quæro, Vtrum uſu, an coemtione? Vſu non potuit. Nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorum auctoritate diminui. Coemtione? Omnibus ergo auctoribus* &c. Conſpicuè enim præſupponit, etiam uſu conveniſſe uxorem uſurpatam in manum viri & ſi hac in manum conventione excipiatur mulier à poteſtate patris, non magis excipietur coemtione, quàm uſu

7. *Inquiritur in rationem juris Rom.* Cum igitur conſtet de jure Romano *Bald. in l. 9. de donat. inter vir. & uxor. in l. 17. ſol. matri. Accurſ. in d. l. 8. 2. de injur. Accurſ. Bartol. Bald. Salyc. in d. l. ſi uxor C. de condit. inſert. D. c. in l. 2. de R. I. Donell. 2. Comm. jur. civ. c. 26. Corraſ. ad l. 2. § fuit autem, in pr. n. 17. de orig. Iur. Duaren. t. ſol. Matrim. Iohan. Calvin. in Lexicon. verbi uxorem* conſequens eſt, de ejus ratione & æquitate diſputationem inſtituere, cum multarum gentium mores à Romanis hic diſcidium fecerint, *ut ipſe Bald. confitetur in l. 1. C. de nupt.*

8. *Græcorum lex à Rom. diverſa.* Nam de Græcorum ſententia in univerſum judicium fieri poteſt, ex verſibus Euripidis:

Γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων
οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ λέχους.

Item ex actione civis Meſſenii in ſponſam, *apud Pauſan. lib. 4.* & legem L[illegible] conceptis verbis repetit Plutarch. *in Lacon.* qua uxor jubebatur in M[illegible] poteſtatem tranſire. & ædibus paternis valedicere. Muliere quadam La[illegible] lata ad concubitum ab amaſio, quod in ea Rep. flagitioſum non erat, Æ[illegible]

Varr.20. conformiter huic loci reſpondit. Cum puella eſſem, didici parenti parere,
& hoc egi. Mulier autem viro. Hinc ergo, ſi juſta roges, manifeſtum facias primum, per-
inde ut Palladia ſoror Salviani, mariti voluntatem contra parentum vota ſecuta,
ita ſe excuſat ad parentes loquens. Nunquam vos vitioſitate, aut contumacia offendi. 9.
A vobis ſum viro tradita, à vobis conjugi mancipata. Teneo, ni fallor, mandata veſtra: hæ-
ret ſenſibus meis ſanctum piæ præceptionis arcanum: morigeram me, ut puto, ante omnia
viro eſſe juſſiſtis. Veſtræ voluntati obſecuta ſum, veſtræ juſſioni obtemperavi. Illi in omni-
bus parui, cui me parere voluiſtis. Invitavit me ad religionem, invitavit ad caſtitatem.
Date veniam, turpe credidi reluctari. Salvian. Epiſt. 4. Longobardi uxores adeò in po- 10.
teſtate & mancipio ſuo habebant, ut domi quoque convictas morte damnarent.
in ll. Rotar. & Luitpr. Bald. l. 11. t. de nupt. Accurſ. & Faber. in §. 1. Inſt. ad SC. Tertull. Ioh.
Sichard. in l. ubi adhuc. de jur. dot. Galli jam olim, ſi Cæſari credimus, In uxores ſicuti
in liberos poteſtatem habebant, lib. 6. bell. Gall. quam ab iis vel mutuati ſunt, vel ſe-
cum induxerunt Franci. Conſuetudo enim ubique obtinuit, ut quemadmodum
in conſuet. Picta. l. 15. ſcribitur. Continuo, quam vir & fœmina, ſive nobiles, ſive ignobi-
les, matrimonium ſimul inierint, ex more gentis, uxor ſit in poteſtate mariti, non patris.
Tiraq. l. 14. Connub. De Bituricenſi teſtatur Boer. in conſu. Bituric. t. 1. § 4. col. 2. &
t. de conſuet. matrim. §. 2. col. 5. & in genere Le corps de droict. Franc. livr. 5. Ioban. 11.
Fabr. in §. 1. Inſt. de SC. Tertull. Maſuer. §. Item filia. t. de injur. §. Item. de conſuet. t. de dote.
Chaſſan. rubr. conſ. Burg. §. 1. verſ. 2. n. 6. Boer. deciſ. 197. Papon. 3. Not. 10. t. des lettres in-
cidentes en civil. Godfred. ad l. 3. C. de emanc. lib. Anton. Fab Iurisp. Pap. t. 8. pr. 4. Illat. 5.
Ad Germanos utrum pertranſierit jus Longobardorum dubitat Joh. Sichard. d. 12.
l. ubi adhuc. De jure Saxonico, cum nupta ſtatim tranſeat in poteſtatem & tute- *De jure Saxon.*
lam mariti, Wenn er das Brautbette beſchritten. lib. 1. Landrecht art. 31. wenn ein
Mann ein Weib nimpt art. 45. in verb. und ob wol ein Mann. lib. 3. art. 45 ubi gl.
in verb. der Mann iſt Gl. in art. 26. Weichbild n. 46. Coler deciſ. 66. n. 12. Mauſer. ad
t. de nupt. in rubr. col. 7. Frid. Penſold in addit. ad deciſ. Col. 286. n. 214. non poterit ſimul
manere ſub poteſtate patria, quia in duorum poteſtate una perſona non eſt, l. 5.
§. ult. Commod. l. quod contra. 141. §. uni duo. de R. I. Anton. Fab. Iuriſpr. Papin. t. 8. pr. 4.
& tutorem nequit habere, qui in patris poteſtate exiſtit. §. permiſſum. Inſt. de tutel.
Dubiam quidem ſententiam hanc pronuntiat Modeſtin. Piſtor. in intell. ſing. ad
lib. 1. Landrecht. art. 11. Dauth. in tr. de teſtam. t. qui teſt. fac. poſſ. n. 158. & ſeq. eò quod
Zobel. jus commune expreſsè à Saxonico correctum non eſſe affirmet. ad art. 45.
lib. 3. & ad art. 31. lib. 1. Landrecht. ad text. Germ. lit. F. Sed litem decidere voluit Ele- 13.
ctor peculiari conſtitutione, part. 2. Conſt. 10. ſanciens, ut vice & loco emancipa- *Separatio familiæ habetur loco emancipat. apud Saxones.*
tionis habeatur ſeparatio, non quidem habitationis, lib. 1. Landrecht. d. artic. 31 in
verb. Sie ſondern ſich mit der Koſt/oder nicht ſed familiæ, adeò, ut dum ingredi-
tur lectum viri uxor, ſimul egrediatur imperio paterno, prout communiter in-
terpretes Juris Saxonici decidunt, Fachſ. diff. 8. Reinhard. part. 6. diff. 24. Conſult. ſu-
per conſt. Elect. vol. 2. part. 1. q. 59. n. 3. Coler. deciſ. 12. n. 4. deciſ. 41. n. 8. deciſ. 222. & ibi in
addit. Penſold. n. 12. Graſſal. lib. 1. recept. ſent. §. ſuitas. q. 4. n. 9. circa fin. quam conſuetu-
dinem per totam Germaniam extendit Rauchb. lib. 2. qq. Iur. civ. & Sax. q. 18. n. 24.

Dan. Moller. *ad d. conſt. 1. n. 1.* Weſenbec. *in parat. de his, qui vel ſui vel alien. [illegible]*
Nec ideo, cur non comprehendat *Conſt. 10* etiam filios, cum certum ſit apud Interpretes Liberos à parentibus ſeparatos, ut loquitur Beuſt. non cenſeri amplius in poteſtate parentum. *part. 1. de Sponſal. n. 20.* Tam autem ſeparatur filius matrimonio, dum propriam exorditur familiam, quam ſi negotietur de ſuo, aut in aliud ſe conferat domicilium, vel invito patre, quæ cauſa ad emancipationem ſufficere vulgò creditur. *Moller. in d. Conſt. 10. n. [illegible] & lib. 2 Sem. c. 1[illegible]. n. 4.* C[illegible] *41. n. 9. Dauth. ubi ſ. pr. Schrad. ad t. quibus mod. jus patr. pot. ſ. lv. Inſt.* B[illegible] *lib. 1. conſ. 1. num. 12. & in tr. de Regal. § ſoluta poteſtas. c. 1. n. 81. Schepliz. [illegible] ad [illegible] t. [illegible]*

14\. *March. part. 3. t. 4.* Apud Hiſpanos plana eſt ex regia *Taur 47. ubi Gomez* qu[illegible] contracto matrimonio filius liberatur ab imperio patris. Apud Anglos, quam primum contractum eſt matrimonium, omnia, quæ ſunt in poteſtate ſponſ[illegible], ex patria poteſtate tranſeunt in maritalem. *Smith. lib. ult. de Republ. Angl. c. 8.* De jure

15\. Canonico quod Civili hîc adverſari dicit Baldus, nemini dubium eſſe poteſt, ex *c. Fl[illegible]rdo & ſeqq. [illegible] q. 5.* quibus probare intendit Gratianus: Mulierem viro in omnibus debere ſubeſſe, non tantum in iis, quæ impedirent jus conjugi[illegible] ut imitat Alber. Gentil. *lib. 4. de Nupt. c. 6.* diſputans pro jure Roman. contra B[illegible], *Borcholt. conſ. 16. q. 1. libr. 1.* quanquam ne ſic quidem nodum ſolvit, quam [illegible] runt Martyr. *in loc. Comm. ad 4. præcept.* Hottom. *d. c. 22. & ſeqq. de rit. nupt.* Bodin. *1. de Republ. c. 3.* Montecat. *in lib. 1. Polit.* Kirchner. *diſp. 1. de Rep. cor [illegible]*

16 *Contra jus Romanum.* Etenim patriæ poteſtati ita meta ponenda eſt, ne perturbet, aut om[illegible] ſupprimat jus conjugale, quod Deus & natura aſſignarunt viro. Fieri enim non poteſt, quin, ſi mulier duorum dominorum, patris & mariti imperio teneatur, patre ad inſtantiam iratæ filiæ prohibente, quod maritus imperavit, poteſtas [illegible]

17 maritus aut prorſus adimatur aut ita turbetur & eludatur, ut nullius futura ſit momenti. Dionyſius Halyc. *lib. 2.* prædicat nuptias ex confarreatione, q[illegible]

18\. *Quod perturbat jus maritale.* uxor planè traderetur in manum viri: *Ita ait hac lex uxores, quod n[illegible] confugerent, cogebat ſe in unius mariti mores fingere.* Sed ſi ad imperium [illegible] tanquam ad aſylum ſervi, aut ad equum claudi, ſe recipiendi copiam h[illegible] quas morigeras cenſes maritis futuras, ac non potius, antiquius, nat[illegible] magis venerandum mandatum patris contrà, tanquam clypeum, obj[illegible]? Prævidit hoc Ulpianus, & proinde ſi jure poteſtatis patriæ quis filiam [illegible] ptam abducere vel exhiberi ſibi deſideret, *dubitari poſſe ait, an adverſ[illegible] dicti exceptio danda ſit, ſi forte pater concordans matrimonium, forte [illegible] velit diſſolvere. Et certo jure utimur,* reſpondit, *ne bene concordantia matrim[illegible] re patriæ poteſtatis turbentur. l. 1. § ult. de lib. exhib.* Quid ſi verò bene non [illegible] dent matrimonia, & hanc diſcordiam alat importunum imperium pare[illegible], qui ut plurimum filiabus in peccato adjumento, auxilio in maritali [illegible] eſſe ſolent, ſive amore liberorum ad querelas eorum præter modum p[illegible] ſive

19 *Ne proli ſibi poteſt pater.* quod ſe in liberis contemni & conculcari ſuſpicentur: An tum è ſinu [illegible] trahenda eſt uxor mandato paterno, quemadmodum ſæpius a Rom[illegible] accepimus? Nec enim prohiberi poteſt, quin iis, quos in ſua poteſtate [illegible] dicat.

dicat. ideoque addit Ulpianus: *Patri perſuadendum eſſe, ne acerbè patriam poteſtatem exerceat.* Cum enim jure retrahi à ſuo jure nequeat, verbis dehortandum putat eſſe. Et huic Ulpiani ſententiæ è diametro repugnat reſponſio Gentilis *d.c 6.* quod diſtinctæ ſint poteſtates, patria & maritalis. Nam ſi diſtinctis limitibus à ſe invicem diſcernuntur, cur patri perſuadendum eſt, ne acerbè poteſtatem, de jure ſibi competentem exerceat, hoc eſt, ut de jure ſuo remittat, cum potius ex lege cogi deberet, ne poteſtate ſua abuteretur, nec jurisdictionem maritalem involaret. 20. *Reſponſio Alberici Gentilis.*

Utrum verò patri hoc, quod monet Ulpianus, perſuaderi queat, & quam facilè tenaces ſenes juri ſuo renuncient, rerum magiſtra experientia quotidiè confirmat. Limites verò nullos ponit Gentil. nec ponere poteſt. Nam ſi uxori ex ordine naturæ obediendum eſt viro, in omnibus, quæ honeſta ſunt, & præcipuè quæ ad rem familiarem, cui ſoli dedita debet eſſe uxor, attinent, quid relinquitur, in quo poteſtatem ſuam exercere poſſit pater. *Filia* ſub *poteſtate* eſt, *uxor* ſub *obſequio*, ait Jaſ. *l.6.de re jud.* Concedo, ſed is loquitur ſecundum jus Rom. quod verſatur in quæſtione. Adde quod uxor ſit in officio mariti, *l.ficut. de oper. libert. l. ſed ſi vir. de donat. inter vir. & uxor.* ſed nec id ſufficit, nec explicat totam ſubjectionem uxoris. An verò patri mulier non debet obſequium, nec officium, cum ea ſoli viro aſſignet Gentilis? Certè diſtingui hæ duæ poteſtates non poſſunt, quin vel ambæ abſumantur, vel alterutra ſaltem. Cæſaris & Dei poteſtates per diverſos fines, & diſtinctas Reſpublic. dividuantur: Patria item & pater habent ſe, ut publica & privata, quorum hæc cedunt illis: Sed utra duarum harum poteſtatum cedit alteri, quando verſantur circa idem objectum? Non enim diſtinguuntur, niſi ratione lecti aut domus. Pono enim, exhibendam & ducendam eſſe uxorem: Certè Hermogenianus negat ejus rei copiam marito, niſi convento prius & exorato patre, in cujus poteſtate eſt. *l.2.de lib.exhib. & ſuc.* Pone rixoſam mulierem audacter obloqui viro: Cordatam dicet pater, & aſſenſu ſuo alet contumaciam: vir expediet imperium, & malo nodo quæret malum cuneum. Ita aliter fieri non poteſt, cum patria poteſtas extendatur fere ad omnia, ad quæ extenditur maritalis, quippe circa idem objectum ambæ occupatæ, (quod in diviſis potentiis aliâs accidere ſolet) quin ſe mutuò oppugnant & impediant. 21. *Si mulier eſt in poteſtate viri, non eſt in poteſtate patris.*

Propterea lex divina voluntatem mulieris ſubjicit poteſtati mariti, & *Ipſe*, inquit Deus, *dominabitur tibi, Gen.c.3.* Mariti quippe, non patris alligatur imperio, quod Canones *33.q.5.* probant ex eo: *Gen.2. Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Scripturam Chaldaicam legere dicit Perer. *lib.4. in Gen. c.2. v. 24. Propter hoc relinquet homo, lectum patris ſui & matris ſuæ, id eſt, domum, & agglutinabitur uxori ſuæ.* Alberic. Gentil. *d.c.6.* nihil hac ſententia inferri reſpondet, quàm arctam conjunctionem viri & uxoris. Dominium quidem mariti hinc non evincitur, cum tam de muliere, quam viro idem ſit ſubintelligendum, & verba ſequentia: *Erunt duo in carnem unam, Matth.19.* priora explicant de unione: Cæterum non unio ſimpliciter hìc proponitur, ſed & ſeparatio à parentibus, quos conſtat deſertos non eſſe, quamdiu poteſtatem integram in liberos, tanquā 22. *Lex divina repugnat Romanæ.* 23. *Reſponſio Gentilis refutatur.*

 partes.

partes familiæ retinent. Duo igitur ab Adamo dicuntur, quod ex uxore & marito fiat una caro, & quod hac inſertione in familiam mariti uxor avel[illegible]tur ex radice paterna, itaque fructus, quos fert, & quod [illegible]ucrum ipſi annaſcitur, non fert parenti, ſed marito, nec amplius illi, ſed huic obſequi cogitur, ſi quando manda-

24. *Viduæ cur nubant ſine conſenſ. parentum.* ta in diverſum eant. Propterea *in Concil. Tolet. IV.* Viduis datur facultas ex libero arbitrio conditionem ſibi quærendi, *c. ult. 32. q. 2.* quod ſub poteſtate conſtitutis non indulgeretur, ut retrò diſputavimus, & continetur *in Novell. Conſtitut. Saxon. part. 2. conſtit. 2. Conſult. conſ. Elect. vol. 2. p. 1. q. 9. in fin. Dan. Moller. in conſt. Elect. 10. p. 2. n. 8.* licet de Jure Civili ſecus ſit. *l. viduæ, ubi Dd. C. de nupt. l. ſi uxor. C. de con[illegible] inſert. §. 1. Inſt. ad SC. Treb. l. 22. §. 1. de adult.*

Sect. 3.

Imperium maritale conſiſtere in humanitate, non in atrocitate.

1 Poteſtas maritalis debet revocari ad eam, quæ fuit ante lapſum.
2 Muliebrem naturam facilius regi pudore, quam terrore.
3 Amor paſcendus eſt mutuo amore.
4 Odium pars odio naturaliter retaliamus.
5 Uxor melius regitur exemplo, quam virgis.
6 Durum remedium amoris.
7 Amor quantum quibusve ex cau[illegible] ad fœcunditatem.
8 Amor captandus propter commercium [illegible]undiatem.
9 Non eſſe facile ad verbera properan[illegible], ob fragilitatem ſexus.
10 Cur mulier condita ex latere.

1. *Quale imperium maritale fuerit ante lapſum.* POſtquam marito aſſeritum eſt imperium in uxorem, cui parentes intercedere non poſſint, certis limitibus idipſum circumſcribendum eſt, ne quod in p[illegible]tate conſiſtere debet, degeneret in atrocitatem, quemadmodum de patria p[illegible]ſtate reſcripſit Adrianus Imp. *l. 5. ff. ad l. Pompei. de parricid.* Voluntarium en[illegible] bet eſſe obſequium uxoris, & amicum imperium viri, quale ante lapſum in Paradiſo fingit Auguſtinus *lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27. dilectionis potius, quam con[illegible],* quæ per imprecationem poſt lapſum accedens, odioſum & grave fecit onu[illegible] luctanti animo. Non enim cum uxore agendum, ut cum ſerva, ſed ut cu[illegible],

2. *Fœminas melius regi pudore, quam terrore.* *ut docet Ariſtot. 8. Eth. c. 10. & ſeqq. 1. Polit. c. ult. & nos ſub finem hujus cap. [illegible].* Quin etiam uſu compertum eſt, ad demerendos & in fide & obſequio re[illegible]dos animos, mulieres,

Facilitate homini nihil eſſe melius neq; clementia. *Terent. Ad[illegible] 4.*

Roſæ mollitiem ſi molliter extremis digitorum delibes, fragranti nares pe[illegible]dit odore, ſi premas fortiter, transadactis ſpinis pungit. Baſilicon naribus [illegible] admotum reficit Spiritum cerebri: duriter tritum, Scorpionem ingener[illegible]. Propterea Bernhard. *in Ep. ad Raym. de reſum.* *Malam uxorem, ait, r[illegible] potius, [illegible]culo caſtigabis.*

Et errat longè mea quidem ſententia,
Qui imperium credat gravius eſſ[e], aut ſtabi[l]ius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
Mea eſt ſic ratio & ſic animum induco meum.
Malo coactus, qui ſuum officium facit,

Dum

Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cavet.
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit.
Studet par referre: præſens abſensq; idem erit.
Hoc viri eſt, potius uxorem conſuefacere,
Sua ſponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc maritus ac Dominus intereſt. Hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare mulieribus. *Ibid act.1.ſc.1.*

Romani cum raptas in manu & arbitrio ſuo poſſiderent Sabinas, vi tamen non
agebant, ſed ad efficaciſſimas apud animos muliebres preces, palpum & blandi- 3. *Amor amore paſcendus.*
tias confugiebant. *Nec mora*, ait Livius: *Iam admodum mitigati animi raptis erant.*
Liv.lib.1. Qui cogit, abſterret quidem à ſcelere, qui amore inducit, invitat etiam
ad benefaciendum, & cereum prælecti ingenium ad laudabile mutui amoris
certamen provocat. *Nullum enim habet majus malum occupatus homo*, ait Senec. *Ep.*
19. & bonis ſuis obſeſſus, quam quod amicos ſibi putat, quibus ipſe non eſt. Item, *Epiſt.9 ad*
Lucil. Monſtrabo tibi amatorium ſine medicamento, ſine herba, ſine ullius veneficæ carmi-
ne ſi vis amari, ama. cui colludit Martial. *lib.6.*

Vt præſtem Pyladen, aliquis mihi præſtet Oreſten,
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris, ama.

nec non Ovid. *Vt, ameris amabilis eſto.*

Si tibi ſum Phœbus, ſi ſum tibi Iuppiter, Ægle.
Cur tu non Daphne ſis mihi, non Danae? *act.Sannaz.lib.1.Epigr.*

Naturali enim φιλαυτίᾳ nos magnifieri gaudemus, & ut amorem mutua benevo- 4
lentia demereri ſtudemus: ita odium pari averſatione multamus, quemadmodũ *Odium pari odio naturaliter retaliamus.*
L. Craſſus ſenator dicebat ad L. Philippum Conſulem: *Non es mihi, Philippe, Con-*
ſul, quia nec tibi Senator ſum. Valer. lib. 6. c. 1. & orator Domitius apud Hieron. *ad*
Nepotian. Cur ego te habeam, ut principem cum tu me non habeas, ut ſenatorem. cap. Eſto
ſubject. diſt.95. & Epiſcopi Germaniæ ſcribebant ad Gregorium VII. *Quia nemo*
noſtrum tibi hactenus fuit Epiſcopus: ita nulli noſtrum à modo eris Apoſtolicus. In Epiſtol.
quæ incip. Cum primum Eccleſiæ. §. ult. in fin. Abb. Vrſperg. in Chron. Flac. Illyr. in catal. 5.
teſt. verit. ex actis conut Wormat. Qualem enim quisque ſuam vult eſſe uxorem, *Uxor regenda exemplo.*
talem illam exemplo præſtare debet, cum ſit caput & Rex familiæ, *c. ſi ducturi, c.*
non mœchab. 32. q. 6. & fruſtrà petit debitum, qui quod debet, non impendit. *gl. in*
d. c. Eſto ſubjectus verb. Me. diſt. 95. Rectè Ariſtot. *1. Oecon. c. 4. Vir uxorem injuria ne*
laceſſat, ne injuriam repatiatur. Sed tu vis amari, & ne poſſis amari, das operam,
jurgiis, opprobriis, verberibusve odium ſubinde incutiendo. Nec enim ullam
hodie vivere mulierem credo, illi Muſcovicæ ſimilem, quæ ex verberum ſegete
æſtimabat amorem viri, & ſe contemni ilicò clamabat, atq; fuſtibus probè non
demulceretur: *Sigism. in hiſt. Muſc.* juxta Leoninum verſiculum:

Quo plus caſtigat, plus in amore ligat. *Naviz. ſylv. nupt. lib. 1. n. 108.* nec mo- 6.
dum illum excitandi amorem & cupidinem Veneris probaverim, quo quendam
ad concubitum nunquam exurgere potuiſſe legimus, niſi plagis à muliere prius

ad ſatietatem conſcribillatum, cui licet ſubtexas Romanas mulie[illegible] fe-ſtis Lupercalibus diſcurſantibus cum ſcuticis juvenibus ad pl[illegible] perſuaſæ eas plagas prægnantibus ad faciliorem partum [illegible] fœcunditatem proficere. *Plut. in Cæſ.* Ruſtica hæc remedia [illegible] odorem moſchi ferre neſciunt. Ingenuis animis amor mutuo am[illegible] eſt, & proinde ſeriò id ſibi imperatum eſſe putabunt mariti &

Pudore & liberalitate mulieres

Retinere ſatius eſſe credent quam metu. *Terent. ubi ſupra.*

Sæpe enim, etiam apud beſtias, plus proficit palpus, quam fuſtis, & hoc facit non tantum ad jucundiorem, ſed & fœcundiorem vitam. *Amor*, ait Aetius *lib. 16. c. 16. genituram conciliat. Ideo fœminæ amantes creberrime pariunt.* Rationem ex phyſicis licet petere, quod cupidius in amplexus ruant, facilius ſe exonerent & Spiritu vivifico turgidum ſemen tenacius abſcondant. Quid verò jucundius [illegible] ait Phocylides:

7. *Amor facit fœcundos.*

ἢ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρονέει φίλα, γήρα(ος) ἄχρι,

καὶ πόσις ἢ ἀλόχῳ, μηδ' ἐμπίπτει ἄνδιχα νεῖκος.

8. Quid delectabilius, quam Encomium illud, quo Plinius *Epiſt. lib. 8. ad* [illegible] afficit quendam Macrinum, *quod cum uxore vixerit annos XXXIX. ſine jurgio* [illegible] *offenſa.* Quid memorabilius, quam quod in domo Prioris S. Irenæi Lugduni legitur tumulo viri inſcriptum: *Patrona, quæ cum marito vixit annos XL ſine* [illegible] *mi læſione. &c. Merul. 2. part. Coſmogr. lib. 3. c. 19.* Quid magis regium, quam [illegible] maritum Eduardum III regem Angliæ conſolata eſt Philippa Com[illegible] [illegible] vienſis: *Nous avous en paix, en joye, & en proſperite usé tout noſtre temps. Fr*[illegible] *c. 173.* Cannibales tantum tribuebant amori conjugali, ut in eo & [illegible] bellica omne virtutum momentum collocarent. *Montaig. es Eſſ. lib. 30. liv 1.* D. Petrus *1. Epiſt. 3.* uno verbo complexus eſt omnia, qui, poſtquam mulieres [illegible] exemplo Saræ, ſubjecerat, viros jubet iis cohabitare *ſecundum prudentiam*, & [illegible] nem ex fragilitate earum adiicit, quæ veniam ubique & conniventiam m[illegible] Valerius truci Catonis orationi pro Loppia ſic reſpondet: *Vos in manu* [illegible] *non in ſervitio debitis habere eas & malle patres. Vos aut viros, quam Dom*[illegible]*os* [illegible] *l*i*em. Patiendum quidem huic infirmitati eſt, quodcunq; vos cenſueritis. Sed q*[illegible] *poteſtis, eo moderatius imperio uti debetis. Liv. lib. 35. in pr.* Non enim ex pede, ex [illegible] eſt mulier, ut ad pedes proiici debeat ſed ex latere, ut collateralis ce[illegible] *Chryſoſt. hom. 20. in I Epiſt. ad Ephеſ. Lombard. & Comm. 2. diſtinct. 18. Thom. 1 p.* [illegible] *3. Gl in cap. nec illud. verb. Coſta. 32. quæſt 5.* & quidem ex latere ſiniſtro, [illegible] *dimus*, in quod cordis baſis, & fundamentalis amor propendet. Quin etiam [illegible] latus & coſtæ ſub brachiis ſitæ ſunt, & ab iiſdem defenduntur ita ſub viro quidem collocant uxorem ſed cui defenſionem ex ſuperiori debeat maritus. *Perer. libr. 4. in Gen c. 1. V. 22 q. 4. l. 2. de* [illegible] *§. patitur Diſtit. Eod.*

9. *Ad verbera non properandum ob fragilitatem ſexus.*

10. *Cur mulier condita ex latere.*

[illegible]

Sect. 4.

Utrum poteſtas maritalis extendatur usque ad verbera.

1 *Damnatur ſævitia viri in uxorem.*
2 *A minoribus in omni medicina auſpicandum.*
3 *Quare mulieribus diu connivendum ſit.*
4 *Uxoris vitium aut ferendum aut tollendum.*
5 *An uxor verberari queat ſine ſacrilegio.*
6 *Non eſſe vecordiam Antonini Imp. imitandam.*
7 *Nec Adriani, aut Cabba Romani.*
8 *Uxorem verberari poſſe ſine injuria.*
9 *Modo non verberetur ſine cauſa.*
10 *Caſtigatio domeſtica non infamat.*
11 *Verberans uxorem non punitur, niſi propter exceſſum.*
12 *Qui negent, uxores verberari poſſe.*
13 *Mulieres lenitate & indulgentia corrumpuntur.*
14 *Conſilium eorum, qui rixoſas uxores perferunt, ut palaſtram patientiæ.*
15 *Poteſt quis etiam propriam carnem, ſi corrupta ſit, præſcindere.*
16 *Metus aliquando corrigit, quod neſcit corrigere indulgentia.*

ARiſtot. *1. Eth.* alios ait abſtinere à malo, pudore, alios metu, quod de fœminis quoque verum eſſe demonſtrant duæ contrariæ orationes Catonis, & Valerii, *Liv. lib. 34.* quarum una leges fert impotentis animi mulieribus, altera diſputat, quomodo indulgendum ſit bonis, nec nos quidem benè concordantia matrimonia jure poteſtatis maritalis turbari ullo modo volumus. Quippe ſi tu fulmina & cuneos perpetim crepes, amburetur ſplendor nivei amoris, quatietur columen familiæ & diſſipabitur flamma mutuæ concordiæ, quibus familiæ vinculis disruptis quid ſperes amplius, niſi proximum interitum totius Oeconomiæ. Crudelem Medicum meritò dixeris, qui Elleboro defatiget, quos benedicta aliqua panacæa reſtituere poſſet, qui digitum dolore obſeſſum plane amputet, cum miti anodyno dolorem lenire poſſet & compeſcere: *Extrema primo nemo tentavit loco*: ait Sen. *in Agam. Act. 2.* Crudelem judicem, qui cum Stoicis, *ſi ſibi regnū Permittant homines, Falce reciſurum ſimili ſe parva minetur*

1. *Sævitia viri damnatur.*

2. *Omnis medicina incipienda à minimis.*

Crimina cum magnis: *Horat. 1. Sat. 3.*

ac non *potius conſilio omnia prius experiatur, quam armis*, cum Comico. *Eun. Act. 4. ſc. 7.* Ne Deus quidem, niſi lente, procedit ad vindictam. &

Si, quoties peccant homines, ſua fulmina mitteret
Iuppiter exiguo tempore inermis eſſet. *Ovid.*

Quis noſtrum adeò rigidus ſuorum errorum cenſor eſt, ut ſi quâ vel incuria, vel dedita operâ lapſus ſit, non ſibi ignoſcat & tacitè accuſanti conſcientiæ ſe excuſet? Uxor verò non tantum corpore, ſed & animo marito implantatur, adeo ut Apoſtolus ſeipſum odio habere dicat, qui uxorem ſuam odit. *Epheſ. 5.* Propterea & cognoſcendi & ignoſcendi locus datur, nec ſtatim, ut:

3. *Connivendū mulieribus.*

Tardius aſcendit lectum, menſave catillum
Evandri tritum manibus dejecit: ob hanc rem,
Aut poſitum ante mea quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens, *Horat. 1. Satyr. 3.*

ad ſcuticam & horrenda provolandum eſt verbera, ſed ex præſcripto Varronis *in Senat. Menipp. Uxoris vitium aut ferendum, aut tollendum.* Ferendum, ſi ſit levius.

4. *Uxoris vitiū aut ferendū aut tollendū.*

culum,

culum, ſi ſalvo honore diſſimulari queat, ſi ſpes ſit, errorem cum tempore conniventia ſuperatum iri. Tollendum, ſi ferri nequeat, nec blandis remediis expugnari. Extremis enim malis, extrema tandem adhiberi convenit remedia. *Et ferrum & ignis ſæpe medicinæ loco eſt. Sen. ubi ſupr.*

5. *An uxor ſine ſacrilegio verberari queat.* Quod enim hic quoque quidam nimis pii videri cupiunt & cum Catone Cenſorio, ſacrilegii inſtar habent ſi uxorem digito tangant paulò durius, *Plut. in Cat.* hi perinde faciunt, ut mulieroſi judices, qui ſceleratis prolixe gratiam faciunt, ne manus ſanguine inceſtent, aut ut meticuloſi chirurgi, qui gangrænam excindere verentur, ne quà novaculam in partem ſanam aberrare ſinant. Juppiter apud Homerum *Iliad. 1.* acriter quidem objurgat Junonem, ſed ultra verba ad verbera non progreditur, nec id mirum, quia objurganti ceſſerat Juno, & amor conjugalis non ſinebat furorem ultra meritum provehi. Alias nec jurgari quidem conveniebat Deo, ſi ſine jurgio potuiſſet uxoris voluntatem in ſuas leges cogere. Marci Aurelii conſilium bonũ eſt: *Uxorem admonendam ſæpe, reprehendendam rarò, violentis manibus tractandam nunquam*, niſi pervicacia patientiam rumpat.

6. *Nõ eſſe imitandam ſocordiam Antonini imperat.* Nam ubi de rigoris aut clementiæ laude agitur, exemplum ab Aurelio capiendum non eſt, quem in alteram partem, famæ ſtudio per ambitionem, peccaſſe certum eſt. Nec in iis, quæ uxorem attinent, ſe ſatis geſſit, aut viriliter aut honorificè, & vulgò à populo accuſatum ſcribit eo nomine Capitol. *in M. Anton. Phil.* Satis enim conſtabat Fauſtinam apud Cajetam conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe, & Tertullam cum ea prandentem ipſe Imperator deprehenderat, de quo mimus in ſcena, præſente Antonino, dixit, cũ ſtupidus nomen adulteri uxoris à ſervo quæreret, & ille diceret *ter Tullus*, & adhuc ſtupidus quæreret, reſpondit ille: *Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.* Hæc tamen omnia turpiter diſſimulavit Antoninus & cum admoneretur, ut repudiaret uxorem, ſi non diſſimularet, reſpondiſſe fertur: *Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem*, id eſt imperium. Imò vivam matrem exercituum cognominavit & mortuæ divinos honores & Sacerdotes decrevit: Adulteros item, Tertullum, & Utilium, & Orphitum, & Moderatum, ad varios honores promovit. Noxiam hanc patientiam, qua peccandi feneſtra magis magisq; aperiatur petulantiæ muliebri, nemo maritorum

7. *Nec tolerari.* ſibi imitandam proponet, qui quantum in uxorem adulteram, jure communi liceat, percognitum habet. Perniencioſa enim clementia eſt, quæ incentivum præbet delinquenti. *Ambroſ. ſerm. 8. in Pſal. 118. Auguſt. Ep. 54. ad Maced. c. 1. 1. ... de Sim.* & infamem facit autorem ſuum. Adrianus ſuſpectam adulterii uxorem Sabinam, vitandæ infamiæ ergò, dimittere neglexit, & Septicio Claro, præfecto prætorii & Suetonio Tranquillo Epiſtolarum magiſtro, multiſq; aliis, qui apud eam familiarius egerant, quam reverentia domus aulicæ poſtulabat, non alii

Cabbas Rom. ſucceſſores dedit. *Æl. Spart. in Adrian. n. 6.* Cabbas Romanus ſolebat ſomnum fingere, cum Mecænas uxori colluderet, & tum dicebat *ſe Mecænati dormire. Plut. in Amat.*

8. *Uxor verberari poteſt ſi etiam jure ...* Non dubium eſt, quin ſatius fuerit, ſeveritate prohibere infamiam, quam conniventiâ poſt factum velle delere. Nec enim ſeveritate uxorem ad officium

cogere,

cogere, injuria eſt, à quâ jubet Ariſtot. *1.Oecon. c.4.* maritum abſtinere, ut objicit Caſus *d.q.1.c.4.* Injuriam non facit, qui jus ſuum perſequitur. *l.5.& 6.ad l. Aquil.* Mulierem autem in manum viri jus & fas aſſeruit, de quo præcipit Eccleſiaſticus *c.25.ad fin. Quemadmodum fluvius continetur intra alveum: ita debet coerceri voluntas uxoris.* Quæ ſi cum gratia obſequi detrectet, cogi poteſt tum ingratiis, quia jurisdictio ſine vi & coactione eluſoria eſt. Alciatus *in l. quidam cum filium. n.15. de verb.oblig.* tum demum ſcribit uxorem non tractari, ut uxorem, *ſi ſine cauſa verberetur.* Si enim ſtulta pervicacia juſtam mariti iram provocet, contra modicam caſtigationem expoſtulandi non magis cauſam habet, quam ſi pater in filium, *Proverb.13. Plat. 9.de ll.* ſenior in juniorem propinquum, *l.1. C. de emendat. propinq.* præceptor in diſcipulum ſeverius animadvertat, *l.5.ad l. Aquil. Alciat. de præſumpt. reg.1.præſumpt.3.Menoch.caſ.364. arb.iud.* Caſtigatio enim etiam realis non infamat, nec faciles ad divortia indulgenda leges civiles, divertendi cauſam uxoribus præbent, niſi ſi verberibus ingenuâ indignis affectæ fuerint, *l.conſenſu.C.de repud. Covarr.part.2.matrim.c.7.§.5.n.5.* quod præterea etiam reſtringitur ad verberationem ſine cauſa, *Nov.117.§.ſi quis & ibi. Gothofr.* adeò ut male Borcholt.*conſ.16. q.1.in 1.arg.libr.1.* Verbera quæcunque ingenuo homine indigna vocet & inter cauſas divortii annumeranda cenſeat. Etenim ex uſu fori, maritus, qui caſtigando uxorem, modum exceſſit, non punitur, quod verberaverit uxorem. (Id enim ipſi licere putant jure poteſtatis maritalis, *ex l.ſi adulterium. §.Imperator.de adult.*) ſed quod modum exceſſerit, ut diſputant latè Signorol. Hom. *conſ. 63. quod incipit: Titius calce perc.n.1.& 2.* Alciat. *d præſ.3.* Dec. *in l.ut vim.n.22.de juſt.& jur.* Beloviſ. *lib.1.pract.crim.c.9.n.17.* Decian. *in tr.crimin.lib.9.c.11.n.14.* Marſil. *in pract. crim.§.quoniam.n.90.* Tiraq *l.1.Connub.* Naoge. *in 6.51. Epiſt.* & conſtat *arg. l.5. §.ult.& l.6.ad l. Aquil.§. Atrox.Inſtit.de injur.* Angel.de Clavaſ. *in ſum Angel.verb.Vxor.n.3.Gl.& Archidiac. in c.ſi alterius.verb. Indicari.7.q.1.gl.in c.Vnum orarium. verb.ſervum.diſt.25. Dd.in c. quemadmod. de jurej.* quæ pœna arbitraria eſt, ut probat Menoch. *d.c.364.n.14.* Nulla igitur injuria eſt, ſi caſtigetur uxor à marito, ſed ſi ſine cauſa & præter modum: Nec enim

9. *Modo id non fiat ſine cauſa.*

10. *Caſtigatio nõ infamat.*

11.

12.

Capienda rebus in malis præceps via eſt: Sen. in Agam:

ſed perferendum & obdurandum, id quod ultrò largimur Montecat. *ad tex.1401. ſchol.pen.ad fin. 1.Polit:* Ludovvic. Vic. *in lib.de offic.marit.* Bodin. *1.de Reb.c.3.Caſ.1. Oecon c.4 q.1* Tiraq. *l.8.& 9.Connub.* Borcholt. *conſ.16.q.1.lib.1.* donec patientia ſæpius læſa degeneret in furorem. Tum enim inclinatis velis à caſtris Valerii tranſeundum ad caſtra Catonis, *& injiciendi freni impotenti naturæ & indomito animo..ii. Ext. mp°o ſimul pa.. s eſſe ceperint, ſuperiores erunt.* Nec enim ea eſt mulierum indoles, ut officium ſuum meminerint ſponte ſua ſine vi, aut ut ſine frenis maritalibus intra gyros licentiam ſuam coercere velint, ut ſatis oſtendit idem Cato iſtoc ſuo dicterio: *Nos imperamus hominibus cunctis, uxores nobis, Plut. in Cat. M ij.* quod paulò ſecus uſurparat Themiſtocles: *Athenienſes imperant Græcis, Themiſtocles Athenienſ. Themiſtocli, uxor uxori filius. Plut.de educ puer.in Them. & Græc. Apoph.* & Plutarchus accommodat ad Cethegum, inquiens: *Præcia meretrix gubernabat*

13. *Mulieres indulgentia corrumpuntur.*

 Cethe-

Cethegum, Cethegus Rempubl. in Lucull. n. 3. In oratione verò *pro l. Opp.* diſertis verbis ex nimia virorum lenitate hoc incommodum obortum iri timet Cato: *Date frenos impotenti naturæ & indomito animali, & ſperate ipſas licentiæ modum facturas niſi vos faciatis. Minimum hoc eorum eſt, quæ iniquo animo fœminæ ſibi aut moribus aut legibus injuncta patiuntur, omnium rerum libertatem, imò licentiam, ſi vera dicere volumus, deſiderant. Quid enim ſi hoc expugnaverint, non tentabunt? Recenſete omnia muliebria jura, quibus licentiam illarum alligaverint majores noſtri, per quæq; ſubjecerint viris. Quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis Quid ſi carpere ſingula & extorquere & exæquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis?* Queritur Ariſtot. *2. Polit. c. 7.* Plut. *in Agid. & Cleom.* de imperio mulierum in Republic. Laconica. At ejus rationem quoque rejicit Cato in puſillanimitatem virorum. *Nam ſi in ſua*, inquit, *quiſque noſtrum matrefamilias, jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minus cum univerſis fœminis negotij haberemus. Nunc domi victa libertas noſtra impotentia muliebri, hic quoq; in foro obteritur & calcatur, & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam eſſe virorum omne, genus in aliqua inſula conjuratione muliebri à ſtirpe ſublatum eſſe. Ab nullo genere non æquè ſummum periculum eſt, ſi cœtus & concilia, & ſecretas conſulta-

14. *Conſilium eorum, qui rixoſam uxorē ferunt, ut palæſtram patientiæ.* tiones eſſe ſinas.* Non igitur injuriis virorum, ſed ſuæ malitiæ imputare habent mulieres, ſi quâ invitos ad verberandum everberent, & verba verberibus vendant. Pluſquam Chriſtianè ſuadet Chryſoſt. *hom. 26. ſuper Epiſt. 1. ad Corinth.* rixantem uxorem tolerare, *tanquam domeſticum gymnaſium & palæſtram patientiæ*, quemadmodum Socrates, mirante intemperies Xantippes in maritum Alcibiade, & rogante, *quænam ratio eſſet, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret? Quoniam, inquit, cum illam domi talem perpetior, inſueſco & exerceor, ut cæterorum quoque foris petulantiam, & injuriam facilius feram. Gell. lib. 1. c. 17.* Seneca ad importunas mulierum occentationes aures perinde obturari volebat, atque ad ſibilum anſerum, *lib. In ſap. non cad. injur.* quod conſilium, qui ſe putet, ultra quam præceptū & fas ſit, poſſe operari, ſequatur. Pecuniam in loco negligere maximum interdum eſt lucrum, & jus ſuum ſæpe ſartum tectum quis retinere nequit, niſi de eo cedat. Nos id agimus, ut oſtendamus, refractariam uxorem ſine crimine ſacrilegii poſſe in ordinem ſevere cogi, quà verbis, quà verberibus, nec tū obſtat, quod

15. *Ideò propriā carnem quis poteſt præſcindere.* cum viro ſit una caro, quam nemo unquam odio habuit, *ad Epheſ. c. 5.* quodq; ſua membra nemini liceat configere, ne ſeipſum confodiat *5. Eth. c. ult. c. admonere. 33. q. 2.* Diſtinguendum enim eſt inter carnem integram & corruptam, inter membra ſana, & putida. Illa ſine ſacrilegio non læduntur: his ſine ſacrilegio non parcitur. Quicquid enim gangræna ita depaſtum eſt, ut nullis medicamentorum blanditiis corrigi potuerit,

Enſe reſcindendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Nec maritum deterrere debet, quod vulgo dici ſolet

Ille lavat laterem, qui caſtigat mulierem. Sylv. nupt. lib. 8. n. 108.

16 *Laterem autem quantò magis quis lavat, tantò magis lutum facit. c. Ille pœnitent. diſt. 5. de con.* Non, item, quod fuſtes plerunque Elephantinum corium obducant, & callo

callo morum pravitatem muniant. *Kirchner. diſput. 1. de Rep. Cor. 7.* Nam ne fures quidem & latrones caſtigandi eſſent, quia ſæpe poſt primam admonitionem, ad vomitum redeunt: & ſæpe videmus timore ſenſim ad virtutis ſtudium quasdam deduci, quas pudor, ſi ingenio relictæ fuiſſent, nunquam deduxiſſet. Namque ut

Oderunt peccare boni virtutis amore: Sic
Oderunt peccare mali formidine pœna.

Utrum maritale imperium contineat in ſe poteſtatem vitæ & necis.

Sect. 5.

1 *Gallos in uxores habuiſſe jus vita & necem.*
2 *Nec non Germanos, ex Tacito, cujus locus corrigitur.*
3 *Item Longobardos & Gothos.*
4 *Thraces & alios Barbaros.*
5 *Romulus eandem legem tulit.*
6 *Quæ conſuetudine recepta fuit.*
7 *Mulieribus capitale fuit quondam vinum guſtaſſe.*
8 *Mulier ebria magnum malum & pudendum.*
9 *Non licere Chriſtianis odia conjugum ſolvere divortiis.*
10 *An cauſa divertiorum potius domi à marito cognoſci, quam in foro publicè à judice debeant.*
11 *Ratio potiſſima Bodini retorquetur.*
12 *Germani & Romani antiquitus non ſolò marito, ſed propinquis cum eo dabant facultatem judicandi de uxore.*
13 *Cui legi convenit lex Hiſpanorum.*
14 *Publica accuſatio probatur.*
15 *Leviora peccata ſatius eſt intra privatos parietes componi.*
16 *Principum noxias, quantum licet, eſſe tegendas.*
17 *Crimina, unde impendet infamia, viro bono nõ eſſe diſſimulanda, ſed publicè vindicanda.*
18 *Erecta conſcientia non fugit lucem.*
19 *Dignitati in puniendis ſceleribus non eſſe parcendum.*
20 *Vitium accuſare nequit, qui ex vitio laborat.*
21 *Quare viro non ſit tribuenda poteſtas in vitam uxoris.*
22 *Maritum præter modum iraſci uxori*
23 *Quid ſit deprehendi adulterum ἐν ἔργῳ.*
24 *Adulter & adultera impune occiduntur à viro.*
25 *An lege Romuli detur viris poteſtas occidendi uxores.*
26 *Auguſtus ademit viris facultatem occidendi uxores, quantumvis in adulterio deprehenſas.*
27 *Ne frena relaxaret inconſulto dolori.*
28 *Num patri conceſſa ſit poteſtas occidendi adulteram filiam ex poteſtate patria.*
29 *Iuſto dolori patris & mariti indulgeri cædem adulterorum*
30 *Cædes adulteri nequit omnino à crimine cadis excuſari.*
31 *Quatenus leges civiles ſuper hac re vel probanda vel improbanda.*
32 *Canonum ſententia.*
33 *Qua non refragatur legibus civilibus.*
34 *Homicidium uxoris noſtro jure nũquam eſſe licitum.*

QUin imò multæ gentes non in hoc ſolum gradu finierunt poteſtatem mariti in uxorem, ſed eam usque in vitam & necem extenderunt: De Gallis enim 1. *Gallis in uxores habuerũt jus necis.*
5 ſic ſcribit Cæſar *lib. 6. bell. Gall. viri in uxores, ſicuti in liberos vitæ necisq; poteſtatem habent. Et cum paterfamilias illuſtriore loco natus deceſſit, ejus propinqui conveniunt, & de morte, ſi res in ſuſpicionem venit, de uxoribus in ſervilem modum quæſtionem habent, & ſi compertum eſt, igni atq; omnibus tormentis excruciatas interficiunt.* De Germanis Tacitus, *lib. de morib. German. Adulterarum pœna præſens & maritis permiſſa erat. Accisis* 2. *Item Germani.*
crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere

 agit.

agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla eſt venia. Bambergenſis editio addit *parentes*, & ſic legit: *Adulterarum pœna præſens & maritis & parentibus permiſſa*, quam lectionem probat Lipſius inquiens. *Maritos ſolos hic eſſe arbitros, ſatis crudum*: cum tamen ſic uſu receptum fuerit apud Gallos, ubi poſt mortem viri, de uxoris crimine, non parentes, ſed propinqui mariti judicium agebant ſanguinis, & paulò poſt Tacitus pœnam explicans, tribuit eam ſoli marito, ſed coram propinquis infligendā, quem morem quoque extitiſſe Roman. paulò poſt dicimus. Ex hac Germanorum ſeveritate fluxit lex Longobardorum, quâ viris jus vitæ necisque datur in uxores, *in ll. Longobard. t. qual. mul. liber. permiß. l. 2. de adult. Cuiac. in 2. Paul. recept. ſent. t. 26. §. 1. Gl. in c. inter hac. verb. liceat. 33. q. 2.* quam adhuc ſuo tempore in uſu fuiſſe teſtatur Bald. *in l. velles. C. de revoc. donat.* Item Gothorum, ex cujus tenore Theodoricus Rex capitalis criminis accuſatam uxorem remittit ad judicium privatum mariti, *apud Caßiod. lib. 5. variar. Ep. 32. Adiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conqueſtio: qui cum eſſet in expeditione feliciſſima conſtitutus, a Procula conjuge tua uxorem ſuam aſſeruit trina fuiſſe cæde laceratam: ita ut ſolo beneficio deſperationis evaderet, cum non plagis feſſa, ſed jam crederetur extincta. Hanc nos, ſi tamen vera eſt, in feminâ quam maximè admirantes audaciam, tranſire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præſentibus admonemus, ut ſi factum evidenter agnoſcas, delatam querimoniam pudori tuo conſulens maritali diſtrictione redarguas: quatenus ex eadem cauſa ad nos querela juſta non redeat, & legibus noveris reſecari poſſe, quod te oportuerat domeſtica diſtrictione corrigere. &c.* Quin & Thraces refert Plato *lib. 7. de ll.* ſolitos uxoribus uti inſtar ſervorum, præcipuè quod ſervitia & miniſteria, agros colendi, boves agendi, & ſi quæ ſunt viliora, attinet, & generaliter Ariſt. *1. Polit. c. 2.* univerſis Barbaris hunc morem tribuit, quod loco ſervorum habeant conjuges, quē tamen ipſe meritò, ut naturæ contrarium, improbat, imò ut quieti familiarum & tranquillitati publicè adverſum, Romani partim deſuetudine, partim contrariis edictis extinxerunt. Romulus enim dederat poteſtatem maritis, uxores domi ad mortem damnandi & interficiendi, non quidem ob quodvis facinus perpetratum, ſed ob tria, quæ ſupra enarravimus, crimina, *veneficium puerorum, adulterium & clavium ſuppoſitionem, Halycarn. lib. 2. Athen. lib. 10. c. 13. ex Polyb lib. 6. Gell. lib. 10. c. 23.* ſub qua comprehenſa fuit & illa: *Si vinum guſtaſſet. Invenimus enim*, ait Plinius *lib. 14. c. 13. inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, quod vinum bibiſſet e dolio, interfectam fuiſſe à marito, eumq́; cædis abſolutum à Romulo.* Egnatium Metellum vocat Valerius, & non accuſatione tantum, ſed & reprehenſione vacaſſe cædem addit *lib. 6. c. 3.* Altius exemplum repetit Arnob. *5. cont. gent. Fatuam ſcil. a Fauno marito Latii rege virgis Myrteis, ad mortem cæſam fuiſſe, quod contra morem clam vini ollam ebiberat.* Fabius Pictor *in Annal.* ſcribit. *Matronam, quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, reſignaſſet, à ſuis, incertum, an etiam à marito, inedia mori coactam.* Italorum quippe olim in univerſum, ut hodie Turcarum mulieribus nefas erit vinum guſtare, *Athen. lib. 10. cap. 13.* unde Cato permiſit oſculo impreſſo explorare, utrum *temetum*, quod tum vino nomen erat, ut verbum temulentiæ, inde derivatum, adhuc teſtatur, *Non. Marcell.* olerent mulieres, ut ita ex ſiniſtra ſuſpicione

Varia lectio in Tacito.

3. *Longobard.*

Goth.

4. *Thrac.*

& alii Barbar.

5. *Lex Romuli.*

6. *Uſu recepta.*

7. *Vinum guſtare mulierib. erat capitale.*

primùm inducta oſcula, benignitate emollitorum morum traducta ſint in teſtimonia benevolentiæ & amoris. *Salmuth in not. 1. libr. ad Panciroll.* Vetitum porrò erat vinum bibere fœminis Mileſiis, *Athen. lib. 10. c. 9.* Maſſalioticis *Ælian. lib. 2. Var. Cal. Rhod. lect. ant. lib. 15. c. 6.* & Xenophon ait in genere: *Propè apud omnes gentes uſitatum eſt, ut mulieres aut omnino vini expertes ſint, aut eo quam aquatiſſimo utantur. lib. de Spart. Reſpub.* Cum enim nihil magis ornet fœminam, quam pudor & nihil tam ſit contrarium pudori, quam ebrietas, ut ex Noæ & Lothi hiſtoria patet, nihil in fœmina deteſtabilius occurrit, quam vini uſus, ultra ſatietatem & valetudinis regulam. *Mulier ebria maximum malum*, ait Syracid. *c. 26. quia pudori conſulere, & ignominiam tegere neſcit.* Ambroſ. *libr. de Abrah. c. 6.* ait: *Quæ ſobrii cavemus per ebrietatem ignorantes committimus. Parum eſt, quod ea inflammat libidinem & accendit cupiditates corporis: ipſam quoque mentem ſubruit & animum caſtum ſenſim extorquet.* Item paulò poſt: *Multi ſe fortes putant, num fortiores, quam Loth? num continentiores, quam Noe? Non utiq; vitia Patriarcharum ſcriptura expoſuit, quos victos vino legimus, ſed ut tu diſceres, quid caveres. Ideo iteratum eſt exemplum ebrietatis, ut confirmaretur magiſterium cautionis.* Plinius verò appoſitè *lib. 14. c. 22. Præmium ſummum ebrietatis, libido portentoſa, ac jucundum nefas.* Plutarchus, cum per divortia explicuiſſet, quod de cæde interpretatus eſt Halycarn. addit: *bona ejus, qui præter has cauſas uxorem ejeciſſet, publicata, partim Cereri, partim ejectæ uxori adjudicari debuiſſe. In Romul.* quæ ſententia vehementer arridet Bodino *libr. 1. de Reſpubl. c. 3.* Quanquam enim pro repudiis, ex mutuo conſenſu mittendis, non admodum pugnare velit, veritus, ne illud Chriſti audiat: *Quicunque dimiſerit, excepta fornicatione, Matth. 5. & 19.* extractum *ex c. 2. Geneſ.* & repetitum à Paulo *1. Cor. 7. ad Epheſ. 5.* tamen nihil cenſet eſſe funeſtius, quam ad arctiſſimam omnium rerum ſocietatem adigere inteſtinis & novercalibus odiis diſſidentes conjuges, de qua theſi ſupra diſputavimus & oſtendimus, pericula hæc non fuiſſe vel Chriſto vel Paulo ignota, & tamen noluiſſe illos duriciei aut pertinaciæ hominũ divortia in fraudem juris primævi, quemdmodum indulſerat Moſes, amplius indulgere.

8. Mulier ebria maximum malum.

9. Non eſſe odio jugum ſolvendum divortiis.

Quod verò porrò contendit Bodinus, ſatius eſſe, ut cauſæ divortiorum, ſeu uxoriæ, domi diſputentur & definiantur à marito, quia ad poteſtatem, de qua hic agimus, per multum attinet, ſicco pede prætereundum non eſt. Rationem enim adjicit ſuæ opinioni, quæ eidem facili negotio per jugulum reduci poteſt. Putat enim conſulendum eſſe honori & dignitati utriusque, nec ſecreta conjugii cum certa vel utriusq; vel alterutrius infamia judicibus propalanda. Sic Hebræi olim & Romani cauſas in libellis divortiorum nullas exprimebant, & Paulus Æmilius propinquis uxoris dimiſſæ ne rationem quidem reddere dimiſſionis dignabatur, *ſe ſolum ſcire*, dicens *qua in regione pedem calceus premat. Plutarch. in Æmyl.* Nos verò ex eadem ratione inverſa cenſemus publica judicia etiam in divortiis faciẽdis omninò neceſſaria eſſe ad inhibendam eorum frequentiam, & compeſcendam facilitatem virorum. Si enim privato quisque odio poſſet uxorem ædibus ejicere, nec teneretur judici reddere rationem geſtorum, parum herclè proſpectum eſſet imbecillitati uxorum, quas vel faſtidium viri vel iracunda levitas, vel

10. An cauſæ divortiorũ potius domi, quam in foro diſputari debeant.

11. Ratio Bodini retorquetur.

novus amor, vel quævis alia cauſa minoris momenti de domo in domum [illegible] cumagitatura eſſet, imò, ſi jus vitæ & necis ex veteri lege iterum adjiceretur [illegible] ſontes ſæpe ad inferos detruſura. Propterea Germani non ſoli marito jus d[illegible] in uxorem, ſed & propinquis ſimul, ut conſtat ex verbis Taciti paulò ante relatis.

12 *Olim non ſoli marito ſed & propinquis data copia judicandi.* Apud Romanos par jus invaluiſſe ex unico Taciti loco *lib. 2 Annal.* manifeſtum evadit, dum ait: *Pomponia Græcina, ſuperſtitionis externæ rea, mariti judicio permiſſa; Iſque priſco inſtituto propinquis coram de capite, famaq; conjugis cognovit, & inſontem nunciavit.* Hoc jure, cum publica quæſtione detectæ eſſent, mulieres inceſti ſtupri per ſubterranea Bacchanalia damnatas, cognatis aut in quarum manu eſſent, tradebant Conſules, *ut ipſi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus ſupplicii exactor, in publico animadvertebatur. Liv. lib. 49. Valer. lib. 6. c. 3.* Publilia item & Licinia nobiles fœminæ, quæ viros ſuos necaſſe inſimulabantur, cognita cauſa, cum prætori prædes vadesque dediſſent, cognatorum decreto necatæ ſunt. *Flor. Epit. lib. 58. Valer. d. c. 3.* Nec ſine veriſimili conjectura in conſortium parricidii trahuntur cognati Corneliæ Gracchæ, ſuſpectæ de procurata nece Scipionis Africani mariti, quod in eam quæſtionem nullam inſtituiſſent. *Flor. Epit. libr. 69.*

13. *Cui convenit lex Hiſpanorum.* Optime autem convenit huic legi cum jure Hiſpanorum, *lib. 4. For. 1. de adult. l. 1. lib. 8. Ordin. t. 5. l. 2. & l. 80. Taur.* quo maritus cogitur quidem adulteram cum adulteris coram judice accuſare & convincere, ſed convictos & damnatos de judicis ſententia, in manus ſuas recipit, ut de utriſque ſtatuat pro arbitrio, ſive pœnam iis condonare, ſive irrogare velit. Nam hac ratione remanet viro ſua autoritas illæſa & obviam itur præproperæ mariti vindictæ, conſulitur fragilitati ſexus & à temerario divortio, ſeu accuſatione pars, quæ ſe læſam fingit, diſturbatur & retrahitur.

14. *Publica accuſatio probatur.* Qui enim veretur arcana domus publico ludibrio exponere, mavult ſæpe leviores offenſiunculas tacitè ſecum concoquere, & muſſitando ſupprimere, quam conjugi ea deferendi in publicum occaſionem præbere. Nec enim omnes offenſiones in capitales & indelebiles neceſſariò prorumpunt inimicitias, ut propter eas properandum ſit ad divortia, ſed ut Alcibiades, cum ex lege diem dixiſſet uxori, & illa cœpiſſet quà ſuos, quà mariti errores pro excuſatione explicare, plura dicere molienti ſermonem ex ore præripuit, imò compreſſo ore reluctantem domum abduxit & in gratiam priſtinam recepit: *Plutarch. in Alcib.* Ita Romani ædem dicaverant Veneri viriplacæ, in qua offenſi mutuis odiis conjuges tacitè conveniebant, & poſtquam ſuum quisque animum declaraverat alteri, quæque aliis dicenda non putarent, taciturnæ Deæ dixerant, cum bona gratia domum recedebant *Valer. Max. lib. 6. Cæl. Rhod. 12. lect. antiq. Ovid. 2 de rem. amor.*

15. *Leviora peccata rectius domi componuntur.* Diſtinguimus enim inter offenſiones leviculas, quæ à bono viro, ſalvo honore & pudore, diſſimulari queunt, & inter eas, quæ ex atrociori peccato oriuntur. Illas ſatius eſt domi intra domeſticos arbitros & propinquos, cõponi, *Ærod. rer. jud. lib. 7. t. 1 c. 23.* cum marito privata quoque jurisdictio, jure poteſtatis maritalis, in uxoris leviora crimina competat, quia vix eſt, ut non tam illa [illegible] muros peccetur, quam extra, &, non tam vir committat aliquandò tacenda quá uxor, quæ utrinque propalari ignominioſum eſſet, & periculi opprobrique, [illegible]

num.

num. Divortium enim ſine cauſa ex hac ratione nulli concedendum diſputat Alberic. Gentil. *6. de nupt. c. 4.* niſi principi, cujus autoritatis maximè intereſt, ne ex infortunio domeſtico ſubditis vileſcat, & ſic receſſit ab uxore Carolus M. *Æmil. lib. 12* cujus factum ratiunculis quibuſdam ſuffulcit Pontifex, quas refutat Morn. *in hiſt. Myſt iniquit. Divus Auguſtus filiam intra pudicitiæ maledictum impudicam relegavit, & flagitia principalis domus in publicum emiſit: admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus civitatem, forum ipſum ac roſtra, ex quibus* 16
pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in ſtupra placuiſſe, quotidianum ad Marſyam concurſum, cum ex adultera in quæſtuariam verſa jus omnis licentiæ ſub ignoto adultero peteret. Hæc non tam vindicanda principi, quam tacenda, ait Seneca, (*quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit*) *parum potens iræ publicaverat. Deinde cum interpoſito tempore, in locum iræ ſubiiſſet verecundia, gemens, quod non illa ſilentio preſſiſſet, quæ tam diu neſcierat, donec loqui turpe eſſet, ſæpe exclamavit: Horum mihi nihil accidiſſet, ſi aut Agrippa aut Mecœnas vixiſſet. lib. 6. de benef. c. 32.* Eo prætextu Adrianum item & M. Antoninum ad uxorum conniviſſe adulteria ſupra diximus & horum poſterior Senatorum autoritati id inter cætera privilegia largitus eſt, ut quoties de eorum tractaretur capite, ſecretò fieret, nec in publico, nec cuiquam Equitum judicio intereſſe liceret. *Capitol. in M. Anton. Phil.* Sic interdum delatorum teſtiumve nomina ſupprimuntur, *Panorm. in c. præterea. de ſponſal.* & conjurationes, qui ſapiunt, principes, pro loco & tempore ſcientes neſciunt, ne ex revelatione majus aliquod malum ſibi accerſant. Cæterum, errores nefaſtos, & 17.
qui ſolvendo vinculo conjugali ſatis ſint, propter dignitatem perſonarum, quæ eorum inſimulantur, vir honeſtatis & Republic. amans diſſimulare, & cum domi eos vindicare nequeat, in publicum vereri producere non debet. Aleret enim nequitiam, & conſcium criminum ſe conſtitueret: nec habenda eſt ratio dignitatis illius, qui ſcelere dignitate ſe reddidit indignum. An Brutus debuit proditoribus parcere, ut parceret filiis? Cæſar certè uxorem ex ſola ſuſpicione dimiſit, nihil veritus, ne id ſuæ autoritati fraudi eſſet, aut dignitati opprobrio: quin potius Imperatoriam uxorem voluit etiam ſuſpicione vacuam eſſe. *Plutarch. in Cæſ.* Quod enim tua culpa aut negligentia factum non eſt, tibi imputari, niſi à ſtultitia vulgi, non poteſt. De M. Antonino rectè Capitolinus: *Denique Antonino, cum ſuos mores ſemper teneret, neque alicujus inſuſurratione mutaretur, non obfuit gladiator filius, uxor infamis: Deus uſq; etiam nunc habetur. in M. Anton. n. 7.*

Aut enim accuſator crimine vacat, aut cum reo ſeipſum condemnari petit. 18.
Si crimine vacat, dignitati eius publica accuſatione nihil detrahi poteſt, quin potiùs innocentia eluceſcit eò ſuperbius, quò manifeſtius ad Solem eruitur, quemadmodum imperari cœptum ſcribit Macrobius, *2. Saturn. cap. 13 pr.* ut patentibus januis pranſitaretur & cœnitaretur: *ſic oculis civium teſtibus factu, luxuriæ modum futurum.* Marſyæ fratri Antigoni Maced. poſtulanti à Rege fratre, ut cauſam 19.
ſuam domi cognoſceret, reſpondit Rex: *Si nihil præter jus agimus, melius fiet in foro, cunctis audientibus. Plutarch. in Problem.* Nec dandum quicquam perſonæ nocenti, cum indignis ex dignitate non ſit ſubveniendum. Quin potius id agendum, ut

quam

Principū vitia tegenda.

Sed publica publ. ce vindicanda.

Bona conſcientia non fugit lucem.

Ubi agitur de ſcelerib. puniendis, non parcitur dignitati.

Digitized by Google

quam poteſt, ignominioſè cauſa cadat. Multum enim Reipubl. inter[illegible] Donell *ad l. tranſigere. 18. n. 7. C. de tranſact.* adulteria non celari. *Etenim, [illegible] cætera delicta ſine incommodo civitatis ignorari poſſunt. Huc enim pertinet [illegible] ſontes ſupplicio afficiantur. Adulterium verò non tantum ob vindictam publicam prodi [illegible]*
20. *detegi, ſed etiam, ut ſciamus ex honeſtorum civium numero eximere eos, qui ex probro coitu nati ſunt, ne iſtorum macula honeſtorum conſortium maculetur.* Si verò uterque pari vitio laborat, nec publicè accuſare, nec privatim judicare maritus poteſt, quin ſemper uxori in parato ſit exceptio ex Ambroſio: *Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in ſeipſo, quod condemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in ſe ferat ſententiam. c. judicet. in pr. 3 [illegible]*

Vitium accuſare nequit, qui ex vitio laborat.

Et ne tum quidem Reipubl. intereſt, ut mutuis vitiis recompenſata crimina maneant impunita. Propterea propter infamiam, quam metuit Bodinus, ab accuſatione publica deſiſtendum non eſt, (nec apud Romanos obſervatum fuit, ut nullam repudii cauſam libello infererent, ut obiicit Bodinus, quia ex l. 12. tabul. cauſa addenda erat, ut patet ex verbis Ciceronis: *Philipp. 2. Voluminiam Mimam [illegible] habere juſſit, ex l. 12. cauſam addidit.*) Et hodie Turcæ, licet mulieribus paucis ex cauſis matrimonio renunciandi copiam faciant, cauſam tamen prius à judice cognoſci volunt, *Busbeq. Epiſt. 3*; id quod facit primùm ad retrahendum faciles animos à levibus divortiis, ne turpitudines ſuas, priusquam divertant, prodere [illegible]gantur, necnon, ut conſulatur imbecillitati fœminarum, & refrenetur iracundia præceps mariti, quæ cauſa eſt, quare ultrò Romani abſtiterint à poteſtate Tyrannica, qua in uxores agreſtes convenæ uſi fuerant.

21. Non enim procedit ad judicium maritus, niſi apprimè ab uxore læſus. Ira verò neſcit ſervare modum, quam ob rem caſtigari meritum ſervum dimiſit [illegible] to Speuſippo: *ne iratus plus faceret, quam vellet. Sen. 3. de Ira c. 12.* Confitetur ipſe Bodinus *d. c. 3.* ſicut maritalis amor omnes omnium amores & amicitias ſuperat, ſic etiam odia, quæ radices egerunt inter conjuges, omnium maximè impl[illegible] lia deprehendi, ut non minus eleganti, quam urbano exemplo docuit Leo Byzantinorum ad Athenienſes legatus, quem cum in concione irriderent ob corporis brevitatem: *Cur,* inquit, *homuncionem ridetis, cujus uxor tam puſilla eſt, ut mariti genua vix attingat? Nam etſi anguſtiſſimo cubili continemur, nihilominus tamen, cum ira exarſimus, vix Byzantii mœnia, quantumvis ampla ſint, capere utrum[illegible]* Rationem adiicit Ariſt. *7 Polit. c. 7. Magis irritatur animus contra fam[illegible] cos, quam contra ignotos, ſi ab illis contemtum ſe aut læſum putet. [illegible] chius rectè, cum amicos incuſaret, ad animum ſuum loquens inquit: Nonne tu [illegible] transfixus es lanceis? Et hoc non ſine ratione contingit. A quibus enim [illegible] cium exiſtimant, ab iisdem non ſolum privari beneficio, ſed inſuper lædi [illegible]* proverbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ ſunt acerbiſſimæ, & [illegible] miùm amant, hi ſe nimium odio habent. Tutum igitur non eſt læſo [illegible] rito privatim vindicandi poteſtatem facere, ne affectui indulgens jus [illegible] tranſiliat, & pœnitendum exigat ſupplicium.

Quare viro non ſit tribuenda poteſtas in vitam uxoris.

22. *Ira viriuen ſervat modum.*

Nam jus vitæ & necis marito ademtum eſt, non tantum in cæteris [illegible]

à [illegible]

à Romulo expreſſis, ſed in ipſo adulterio, in quo plus quam ullibi aliàs juſto ma-
riti furori indulſerunt jura gentium. Athenienſes licet publicum judicium da- 23.
rent in *μοιχίαν*, *Sigon. 2. de Republ. Athen. cap. 1.* & forte ſimplex adulterium infamiâ
tantum notarent, adulteros ſacris expellerent, ut ſupra diximus, tamen ſiverunt
adulterum impunè occidi, ſi deprehenſus fuiſſet *ἐν ἔργῳ*, *ut Haloander & Alciatus*
legunt, quæ lectio conſonat cum interpretatione Labeonis & Pomponii, *in ipſis*
rebus Veneris, l. quod ait lex. 23. in pr. de adult. nec non Ulpiani, *in ipſa turpitudine, d. l.*
23 & l. 29. item in pr. eod. Harmenopuli, *lib. 6. t. 2. ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τῆς μοιχίας*, quod
alias dicitur *ἐπ' αὐτοφόρῳ Ioh. 8. v. 4.* & Lucianus expreſſit *in Eunuch.* *ἄρθρα ἐν ἄρ-*
θροις ἔχειν quæ lectio magis placet Budæo *in annot. ad d. l. 23.* Covarr. *part. 2. de*
matr. c. 7. §. ult. n. 3. Quomodocunque verò leges, tam Draco, quam Solon, impu-
ne volebant adulterum uxoris cum uxore interfici poſſe, in ipſo facinore depre-
henſum, *Plutarch. in Solon. Lyſias in orat. de cæde Eratoſt. Demoſth. κατ. νεαιρ.* quod in- 24.
de mutuò ſumtum & ad uſum Rom. traductum teſtatur Ulpianus *in pr. d. l. 23.* *Adulter & adultera impune interficiuntur à viro.*
Romulus multò ampliorem poteſtatem maritis indulſerat, ut ſupra diximus &
videre eſt ex lege illius relata à Balduin. Manut. Pratt. *in ll. Rom.* Briſſon. *ad l. Iul.*
adult. c. 2. Ærod. *rer. jud. lib. 7. t. 1. c. 4.* tracta ex Halyc. *lib. 2.* quà neſcio quam levi
conjectura motus Cujacius negat pœnam mortis contineri, *lib. 6. obſerv. 25.* quaſi
non expreſsè jus occidendi nominet Gellius *lib. 10. c. 23.* & vocabulum *ζημιοῦν* ab 25.
Halycarn. uſurpatum non quodvis pœnæ genus, ſed ſolam mulctam ſignificet. *An Romulus viris dederit jus mortis.*
Lipſ. in 4. Annal. Tac. Bodin. c. 4. Meth. hiſt. Multum autem hanc poteſtatem mariti
imminui lex Julia ab Auguſto, huic vitio per ſemet obnoxio & facili *Dion. in Aug.*
Sueton. Aug. c. 65. 68. & ſeq. Cujac. in parat. ff. de adult. Heig. part. 2. q. 29. n. 59. lata, *Suet.*
in Aug. c. 34. l. 1. ad l. Iul. adult. & cum patri, in cujus poteſtate eſſet adultera filia, 26
præcipuum jus traderetur *l. patri. 20. cum ſeqq. de adult.* marito id bonam partem *Quod Auguſtus ſuſtulit.*
ereptum fuit. *l. marito. 24. eod* cujus rationem reddit Papinianus, *l. nec in ea. 22. §.*
fin. eod. Ideo patri, non marito mulierem & omnem adulterum remiſſum eſſe oc-
cidere, *quod plerunq; pietas paterni nominis conſilium pro liberis capiat: cæterum mari-*
ti calorem & impetum facile decernentis fuiſſe refrenandum. Alexander vocat *incon-* 27.
ſultum dolorem. l. Gracchus. 4. C. eod. cui ordinariam pœnam remittit, *quia nox & do-* *Qua ex cauſa.*
lor juſtus factum relevant, prout jam ante placuerat Divo Pio, *l. ſi adulterium. 38. §.*
Imperator. 8 ff. eod. cum ex l. Julia non quivis à marito, ut à patre, ſed vilis tantum
adulter licitè occidi poſſet. *l. marito 24. in pr. ff. eod.* Optima quidem eſt illa ratio
ad coercendam juriſdictionem privatam mariti. ex qua nos quoq; ſuprâ diſpu-
tavimus, tutum non eſſe, ut marito ulciſcendi ſcelera uxoris facultas tradatur.
Verum ex eadem ratione ne patri quidem fas erit, per iram manus conſcelerare,
ut *in c. de patre & filio*, contra Jus antiquum, & pro eo diſputantes Bodinum &
Alberic Gentilem oſtendemus. 28.

JCti quidem cauſam, quare patri & marito liceat in continenti animadver- *An patri liceat occidere filiam adulteram, pro poteſtatem patriam.*
tere in filios ſeu uxores adulteras, accerſunt ex poteſtate, adeo ut facultatem hãc
detrahant Papinianus & Ulpianus omni patri, qui filiam in poteſtate non habet,
nec non filiofamilias patri, qui adhuc in poteſtate eſt, *l. patri. l. ſic eveniet. l. Quod*

ait lex §. 1. *de adult.* & Covarruv. *2. part. matr. matri. c. 7. § ult. n. 4.* hinc interpretatur legem Regiam Hiſpan. *part. 7. t. 17. l. 14.* qua patri par poteſtas datur, ut & lege Rogerii Regis Siciliæ, *t. de pœn. uxor. in adult. depreh.* ut ſcilicet [illegible] tum caſu, quando uxor eſt adhuc in poteſtate patris. Si loquatur Covarruv. de poteſtate patria Romanorum cum Papin. & Ulpian. fruſtra limitat legem ea poteſtate, quæ hoc temporis jam prorſus evilvit, & non niſi cum pernicie & pernicie Rerumpubl. reduci poteſt. Si de poteſtate naturali, quæ omnibus parentibus in liberos competit, ut ea nunquam extinguitur, ita nec diſtinctione illa opus eſt, cum ex illa filia nunquam, niſi per mortem, emancipetur. Sed quia hæc poteſtas ad dominium vitæ non progreditur, nec inde homicidium adulteri excuſari, & quaſi licitum defendi poteſt, præcipuè cum in adulterum nulla juriſdictio competat vel patri vel marito.

Ex Covarruv.

29 Quicquid enim hujus eſt, quod leges gentium juſto mariti vel parentis dolori indulſerunt, non aliunde proficiſci potuit, niſi, quod juſto dolori veniam dandam putaverint. Ut autem vim vi repellamus, non opus eſt confirmata aliqua juriſdictione, ſed privato cuique id liberum faciunt jura. Propterea in opere deprehenſos & in continenti tantum puniri permittunt adulteros, *d. l. quod ait lex in princ.* & §. *ult.* qua quidem feſtinatione abſtineri deberet, ſi legitima poteſtate poſt factum, diſſipato calore furoris, liceret vindicare. Quin etiam patet ne [illegible] datam ſibi licentiam exequi, niſi in domo vel domicilio ſuo & generi, *l. [illegible]* §. *2. l. quod ait lex.* §. *2. de adult.* maritus non niſi domi ſuæ deprehenſum adulterum poteſt interficere, *d. l. marito in princ.* eò quod injuria ab adultero gravius inferatur, ſi non dubitet ædes ipſas inceſto polluere, *d. l. 23. § 2.* cum poteſtate [illegible] etiam alibi uti debuiſſet. Vindicare igitur cum ipſi tantum conceſſum ſit injuriam, ut probat Ulpian. *in d. l. nec in ea.* §. *2. in cap. 3. de ſent. excomm.* & ad repellendam injuriam non opus ſit ordinaria poteſtate, poteſt marito aut parenti facultas in adulteros advertendi dari, etiam ſi nulla vitæ & necis poteſtas [illegible] buatur. Facultatem dixi, quam indulgentiam aut conniventiam legis potius dixerim, quia ex integro à culpa & pœna excuſari non poteſt, qui manus cruentas in uxorem & adulteros temerè expediverit. *l. ſi adulterium. 38.* §. *Imperator* [illegible] *adult. l. Gracchus 4. C. eod.* Nec eum quidem, quem legis autoritate tutum [illegible] Alexander *in d. l. 4.* Canones excuſant, quia non magis homicidium committit, qui deſpectum occidit hominem, quam qui nobilem, & lex civilis conſcientiam non obligat, niſi ſit juſta. *Domin. à Soto lib. 1. de juſt. & jur. q. [illegible] art. 4.* Quin etiam [illegible] non jubet lex, ſed permittit tantum, ex permiſſione agentem in foro [illegible] non excuſat, quia, *ut ait Chryſoſt. om. quæ permittimus, nolentes toleramus, quia mala voluntates hominum ad plenum prohibere non poſſumus, c. hac ratione 32. q. 1.* Atque [illegible] molliunt Canoniſtæ rigorem legum civilium. Felin. *in c. Eccleſia. S. Mar.* [illegible] *conſtit.* Sylveſtr. *in verb. homicidium. 1. q. 2.* nec non Scholaſt. *in 4. ſent. 37.* [illegible] tatio procedere rectè, ſi de ſola conniventia leges civiles loquerentur [illegible] jus hoc deducunt JCti ex poteſtate patria & maritali, non tam permittunt [illegible] ſanciunt, & apertè vocant jus occidendi, *d. l. patri & l. nec in ea.* § [illegible] *adult.* [illegible]

Cædes illa excuſatur per juſtum dolorem.

30. *Occi [illegible] ad adulterum non excuſatur prorſus a crimine cadis.*

31. [illegible]

geſci[illegible]es tanquã æquitati & juri divino contrarias prorſus reiicit Fortun. Garſ. *de ult. in.Illat.11.* quod de legibus ſancientibus faciiè concedimus, de conniventibus n[illegible]n item, quia juſto dolori aliquid indulgendum eſt, *d.l.Gracchus. C. de adultr.* quem difficilimum eſt homini temperar e. *d.l.38.§ 8.ff.eod.* Licet enim nefas ſit in Clericum vel Monachum violentas manus iniicere, & qui id attentaverit, Anathematis vinculo ita ſubjiciatur, ut ne ab Epiſcopo quidem abſolvi queat, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur & ejus mandatum ſuſcipiat: *c.ſi quis ſuadente 17.q.4.* tamen ab hoc Anathemate liber eſt, qui in Clericum cum uxore, matre, ſorore vel filia propria turpiter inventum manus injecerit violentas, *c.ſi vero.3.de ſent.excomm.* cujus Bernhardus illic *in gl.verb.turpiter.* rationem ſubjicit, *quia tam juſtum dolorem compeſcere non potuit.* Non datur quidem jus occidendi, aut, ut hoc ſaltem accipiamus, quod notat Fortun. *d Illat.11.* violenter percutiendi clericum, quem quis cum ſorore invenerit: ſed condonatur pœna juſto dolori & inconſulto, quod arguat abſentiam doli & animi ex propoſito nocere volentis. Si enim uxorem adulteram, in quam poteſtatem obtinet maritus, non poteſt interficere maritus, ut notat gl. *1. in c.inter hæc 33.q 4.* quam ſingulariter commendant Abb. & Felin. *in c.interfeciſti de homicid.* Jaſ. *in l.ut vim col.5.de juſt.& jur.* Covarr. *part.2. matri.c.7 §.7.nu.15.* & vulgò probat Gratianus *c.inter hæc.cum capp.tribus ſeqq.33. q.4.* multò minus poterit adulterum, in quem juris nihil habet.

Itaque Canoniſtarum unanimis ſententia eſt, neque adulterum, neque adulteram, à quovis licitè occidi poſſe, ut patet ex Sylveſtr. *in verb.homicidium.1.q.6.* Tiraq. *l.8.Connub.* Thoma & Scholaſt. *4.ſent.d.37.* Obiter tamen notare licet, d. CC. legibus civilibus non refragari, quoniam *in c.quicunq;*, damnat Pius Papa ad pœnitentiam eum, qui propriam uxorem ſine cauſa & certa probatione interfecit, & aliam duxit. Qui verò adulterum in turpitudine deprehenſam occiderit, cauſam habet, & certus eſt de probatione. In *c. admonere.* detonat Stephanus in Obſtul[illegible]hum, propterea quod uxorem occidiſſet, ſine cauſa mortis, non ſibi reſiſtentem, non inſidiantem quoquo modo vitæ ſuæ, non inventam cum alio viro nefariam rem facientem. Leges verò civiles marito non aſſignant jus occidendi, niſi ſi deprehenſa ſit uxor ἐν ἔργῳ, & quidem in domo mariti. Omitto ridiculam rationem Stephani: *Occidere non debuiſti, etiam ante cædu convictam uxorem, quia Deus non vult mortem peccatoris,* quæ ratio ſi valet, etiam publicæ vindictæ eripit adulteram, ut & illa Nicolai: *c inter hæc.* qua corrigere ſe dicit leges civiles, *quia ſancta Dei Eccleſia gladium non habet, niſi Spiritualem, qui non occidit, ſed vivificat.* Nec enim hic quæritur de foro & pœna Spirituali, ubi qui condemnat, condemnatur & mors peccatoris odioſa eſt in conſpectu Domini, ſed de foro & ſupplicijs politicis, quæ miſericordia divina & Eccleſiæ humanitas non præſcindit, quia dictum eſt: *Qui gladium accepit, gladio peribit.* Auguſtinus item loquitur ſimpliciter de adultera occiſa, non de deprehenſa in facinore: *c. Si quod verius.33.q.2.* Nos verò poſtquam poteſtatem vitæ & necis ademimus maritis in uxores, homicidium uxoris nunquam poſſe licitum fieri ſtatuimus & leges illud permittentes nimis redolere antiquam ſeveritatem, educique ex injuſta quadam, quæ

32. *Canonum ſententia.*

33. *Qua non refragatur legibus civilib.*

34. *Homicidium uxoris noſtro jure nunquã licitum.*

maritis attributa fuit, poteſtate oſtendimus. Poteſtatem enim maritalem [illegible] patria, non in atrocitate, ſed pietate conſiſtere debet [illegible] U-trum verò & quantum indulgendum ſit, ultra id, quod [illegible] ſto, in tract. de pœnis temp. diſputabimus.

Sect. 6.

Utrum & quouſque uxor ſit ſocia aut Domina domus.

1 Societas mariti & uxoris quomodo ſit Ariſtocratica, ſi mulier eſt in poteſtate viri.
2 Iura Romana conſtituunt quaſi duplicem familiam viri & uxoris.
3 Satius eſſe ut conjugum bona uniantur, quemadmodum unita ſunt corpora.
4 Diviſionem bonorum inducere diſcordias.
5 Conjugibus debere omnia eſſe communia.
6 Diviſionem bonorum evertere jus maritale.
7 Ex lege Romuli uxor fiebat Domina bonorum.
8 Unde redditur ratio interdicti de donat. inter vir. & uxorem.
9 De jure Saxon. bona conjugum eſſe indiviſa.
10 Item Gothor. & Danor.
11 Saltem, quæ conſtante matrimonio acquiſita fuerunt.
12 Conſuetudo Marchiæ Brandeburgenſis.
13 Totius Galliæ.
14 Hiſpaniæ.
15 Angliæ.
16 De ſententia Iuris Canonici.
17 Quæ omnia probantur ratione ex jure ſocietatis.
18 Acquiſita conſtante matrimonio adjudicanda ſoli viro.
19 Uxor ad dominium bonorum mariti admittitur ante extraneos hæredes.
20 Ut gaudeat fructu laborum ſuorum.
21 Vivo marito debetur dominium [illegible] bonorum.
22 Quod probatur autoritate ICtorum [illegible]
23 Iuris Saxonici.
24 Statutorum Lubecenſium.
25 Communio bonorum implicatur [illegible] difficultatibus.
26 Ex ſocietate contracta non [illegible] communionem bonorum.
27 [illegible] ſocietas inter conjuges non [illegible] mittenda.
28 Virum debere ex famil[illegible] ſentire [illegible] quia ſentit ſolus incommodum.
29 An detrimentum ex æquo [illegible] neantur ambo conjuges.
30 Viro ex ſocietate plus deberi [illegible] confert.
31 Idque etſi non probetur, præſum[illegible] viro.
32 Mulier debet operas viro.
33 Et quid juris circa induſtriales.
34 Diviſio bonorum facit uxorem [illegible] in maritum.
35 De adminiſtratione, quæ conceditur [illegible] in bona uxorum, ex conſuetud[illegible] [illegible]tium.
36 Non eſſe uxorem habendam [illegible] ſerva.
37 Quatenus uxor ſit Domina domus.
38 Non eſſe uxorem habendam loco ſervæ.
39 Sed ut ſociam.
40 Et dominam domus, reſpectu familiæ.

1. *Societas mariti & uxoris quomodo Ariſtocratica.*

HActenus ſubjecimus uxorem Dominio viri, id quod Homerus indicat, [illegible]do Regem domus cõſtituit patrem familias. Ariſtoteles verò [illegible]. *Eth. c.* [illegible] Regium imperium attribuit patri in filios, marito in uxorem Ariſtocrati[illegible] quod quo ſenſu accipiendum ſit, ne quid poteſtati maritali decedat, ſub[illegible] breviter diſcutiendum eſt. Optimates enim, qui pari auctoritate præſunt [illegible]

2. *Iura Rom. duplicem familiam conſtituunt viri & uxoris.*

publ. in ſe ſinguli non habent mutuum imperium, quod marito nuper tributum eſt in uxorem. Nec parum favent huic rei jura Romana, quæ quaſi duplicem familiam conſtituunt, uxoris & viri, quemadmodum olim duplicem [illegible]

ſibi conſtituiſſe tribunos clamabat Appius, *apud Liv. lib. 2.* diſtinctos ſervos, *l. 1 §. ſi vir. de SC. Syll. l. 3. C. de donat. inter vir. & uxor. Scip. Gent. lib. 2. de donat. inter vir. & uxor. c. 12.* diſtincta bona, & ex iis lucra, quorum reſpectu ſocietates inter ſe contrahere poſſunt, *l ſociet. u. §. fin. pro S. c. l ex diverſo §. Item ſi mulier ſol. matr. l. ſenatus. §. ſi quis ſocietatem. de mort. cauſ. donat. l. alimenta. § ult. de alim & cib. leg* utrique conjugum attribuētia: quod ſi accipiatur de bonis paraphernalib. & extradotalibus, quæ ante contractũ matrimoniũ cuiq; propria erant, fortè juri Canonico. *c. 2. de don. inter vir. & ux.* non erit contrarium, dum ibi jubentur dividi tantum ea, quæ conſtante matrimonio ex bonis propriis uxoris & viri emta fuerant, *ut notat gl. ult. in d. c. 2.* Æquius tamen videtur & unioni conjugali, nec non perfecto amori convenientius, ut, ſicut in corporum, ita bonorum quoq; communionem conjuges conſentiant, niſi cariora habeant bona, quam corpus. Nam cui poteſtatem fecerunt corporis, quid dubitant facere bonorum? 3. *Conjugũ bona debere uniri cum corporibus.*

Cujus tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri eſt
Te fallere? ait Davus *apud Terent. Act. 1. ſc. 2.* Sic enim & ipſe Cicero conjugium deſcribit: *2. Offic. Prima ſocietas in ipſo eſt conjugio, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.* Martialis introducit Nigrinam præter dotem etiam patrimonium viro tradentem. *lib. 4. Epigram. 75.*

Te patrios miſcere juvat cum conjuge cenſus,
Gaudentem ſocio participiq; viro.

Et ſæpe evenit, ut, qui parcunt bonis, luere in corpore cogantur. Tantæ diſcordiæ ſemina ſolent ex diviſis bonorum dominiis & adminiſtrationibus ſæpe ſubnaſci, ut confitetur Scip. Gentil. *lib. 1. de donat. inter vir. & uxor. cap. 15. ad fin.* 4. licet jure & æquitate communionem probari poſſe vehemēter dubitet, quam tamen, Luſitanorum, Hiſpanorum, Gallorum, Saxonum, & multarum aliarum gentiũ mores aliter atque aliter receperunt, quia nihil tam eſt conſonum individuo conjugum amori, quam bonorum & malorum, opum & paupertatis, ex æquo participes eſſe: *l. ſi cum dotem. 22. § ſi maritus. 7. ſolut. matrim.* Propterea & in definitione conſtituitur, *uxor divinorum & humanorum particeps, conſors omnis vitæ*, id eſt, interprete Connan. & aliis, *omnis fortunæ.* Durum eſt, ſi prodigi res ſuas videat uxor, ſi in luxum conſumi, maritus: Sed hanc ſibi quisque pœnam putare debet temerarii & inconſulti matrimonii. Aut tolerabilius tibi videtur, verberibus, opprobriisve impunè defatigari, contagioſoque conjugis morbo excruciari, quod poſt ſemel nexum matrimonii nodum patientia ſuperandum eſt, quã bonorum aliquam facere jacturam? Nautæ non ita judicant, qui *vitam jactura mercium*, ut ait Curtius *lib. 5. redimere non dubitant.* 5. *Conjugum omnia eſſe communia.*

6\. Quin etiam ſinceram ſuam poteſtatem erga injurias uxoris maritum vix tueri videmus, ubi potentior opibus diſtinctam ducit familiam mulier, mariti nulla in re, niſi ad officia lecti, indigens. Unde corruptam familiæ faciem, ſimilem oligarchiæ ex cenſu, oriri refert Ariſtot. *8. Eth. c. 10.* ἐνίοτε δὲ ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι οὖσαι. οὐ δὴ γίνονται κατ' ἀρετὴν αἱ ἀρχαὶ, ἀλλὰ διὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν, καθάπερ ἐν *Diviſio bonorum evertit jus mariti.*

ταῖς ὀλιγαρχίαις. Quod cum prævideret Romulus, & [illegible] [illegible]-peret quam uberrimum, nec amorem animorum & [illegible] avaritia aut bonorum fortunæ cupidine divelli vellet, [illegible] bo-
7. norum inter conjuges ſanxit: *Mulierem nuptam, quæ ex ſacris [illegible] ma-riti conveniſſet, omnium rerum ac ſacrorum participem eſſe.* Haly c. *li. 2.* ubi paulò poſt:

Romulus tribuit uxori dominium.

Vxor enim pudica, & marito ſemper obſequens, æquè ac ille domus erat Domina, & [illegible] mariti b[o]na ſuccedebat hæres, ſicuti parentis filia, ex æquidem ſi ſine liberis [illegible] to decederet: ſi prolem relinqueret, ex æquo cum liberis. Unde m[an]avit illud: *Ubi tu Ca-jus ego Caja. Plut. in præcept. connub. & Problem. Rom. Balduin. in [illegible] Rom[ul]. Sigon. 1. an-*
8. *tiq. jur. Rom. c. 9.* Plutarchus hinc acceſſit rationem, interdictæ donationis inter virum & uxorem vivos. *in probl. Rom.* quam omnibus Ulpian. & Pauli rationi-bus. *l. 1. 2. & 3. de donat. inter vir. & uxor.* longè præferunt Montecat *lib. 1. P[ol]it. par. ult.* Hottom. *de dotib.* cum tamen interdicto opus non fuiſſet, ſi donari nihil po-tuiſſet, ut contra utrumque ex hoc & aliis argumentis diſputat Scip. Gent. [illegible] *de donat. inter vir. & uxor. c. 6. & 15. Briſſon. de rit. nupt pag. 17. Coſtal in l. 1. de donat. in-ter vir. & uxor Cor[r]aſ. 2. Miſc. c. 25. in fin. & in l. ubi ita dom n. 10. de donat. cauſ mort.* Ex hoc jure procul dubio prodiit, quod jure Saxonico cautum eſt, & moribus Francorum receptum Bona conjugum eſſe indiviſa, & conſtitutam inter eos ta-citam ſocietatem, ut paulò poſt ſubjiciemus. Landrecht. *lib. 1. artic. 31. Author. di[ff].*
9. *6. & Reinhard. diff. 46.* idque ſtatuto confirmari poſſe tradunt Myns[in]g. [illegible] *24. dec. 6* Gail *lib 2. obſ. 78. n. 9.* De jure quidem Saxonico non tantum dotis, ſed & aliarum à muliere illatarum rerum fructus debentur marito, *Addit. ad Fach[illegible] 34. lib. 1. in fin W[e]ſenb. conſ. 63 n. 4. & in parat de jur. dot. n. 11. verb Iure tamen Sa[illegible] Coler. deciſ 18. n. 4. ubi Iacob Schultes in addit. Frid. Penſold. in add. ad deciſ. 28[illegible]* C[illegible] *220 Rauchb. p. 1. q. 36 n. 13.* Heig. *part. 1. q. 30. n. 29. ex* Landrecht. *lib. 1. art. 31.* ad[illegible] paraphernalium & extradotalium à dote, quoad uſum fructum, nulla tem[illegible] differentia, quod nec gl Lat. Landrecht. *lib. 1 art. 45. lit. D.* prorſus negare p[otest]. Nam & bonorum uxoris omnium mobilium, præter utenſilia, quæ *gera[d]a* vo-cantur, hæres efficitur maritus. *lib. 1.* Landrecht. *art. 31. ubi notat. Addit. lit. C. p[illegible] ante fin. lib. 3. art. 76 verſ.* Hat aber die Fraw. quod viceverſa obtinet etiam [illegible] ceſſione uxoris in bonis mariti. *Penſold. in add. ad deciſ. Coler. 286. n. 183.* Id[illegible] Saxones ſecum videntur attuliſſe in Angliam. In Dania legem receptam e[ſſe] multùm diverſam colligit Cypræ *c. 5 de Sponſ. §. 14. ex Nomocan. Danic[illegible]* De Gothis idem fit veriſimile ex Caſſiod. *5. var. Ep. 24. in pr.* ubi Johanna An[illegible] jugali ſuo ſcribitur ſucceſſiſſe legis munere.

Si tamen avaritiæ conjugum, vel quorum juſſu & præſcripto quæſitæ [illegible] conditiones, diviſionem bonorum largiamur eorum, quæ cujusque ante ma[tri]-monium initum propria fuerunt: ſaltem unam domum fas eſt con[illegible] poſt matrimonii contractum conſummatum. Sicut enim in Repub. [illegible] lia duorum dominium non poteſt non funeſtum eſſe, & pluſmus con[illegible] bus obnoxium du[m] ad ſuum quisque ten[d]it commodum ſive una pro[illegible] ſive noceat. Conſuetudo pervulgata eſt, apud Germanos, Gallo[s], Hiſpa[nos] [illegible]

glos,ut bona habeant indiviſa. In Jure Saxonico.*lib.1.* Landrecht. *art.31.* Sie ha-
bent. in gezweiet Gut zu ihrem Leib, *Zobel.in d.art. 31.gl.Lat.Coler.deciſ.287.n.1.de* 10.
proceſs.exec.part.1.c.2 n.220.& ſeqq. part.2.c.3.n.271. Reinbard part. 6. diff. 21.Schra-
der.§.1 n 110 Inſt.de rer.diviſ. Beuſt.ad l.1.n.209.de jurejur Unde fluxit conſuetudo
Marchiæ Brandeb. Conſtitutione Electorali confirmata, ut præmoriente mari-
to,uxor lucretur dimidium bonorum reliquorum, *Schepliz. in addit. ad conſuet.* 11.
March.Dieſtelm.part.3.t.2.§.1. & acquiſita conſtante matrimonio æqualiter in-
ter conjugum hæredes diſtribuenda judicarunt Scabini Brandeburgenſes. *teſte*
eodem d.t.2.§ 2.in addit.n. 4. Idem invaluit in plerisque Galliarum provinciis, ut
de toto regno Franciæ teſtantur Johan. Andr. *in d. c. 2. de donat.inter vir. & uxor,*
Nicol de Ubald. *in tr.ſucceſs. ab inteſt.in 4 part.princ.* qui exorbitantem vocat con- 12.
ſuetudinem & irrationabilem. In conſuet. Bituricenſ. *t.de conſuet. matrim. §.2.*
conceptis verbis ſtatuitur: *quod maritus & uxor ſint communes in bonis mobilibus &*
acqueſtibus factis conſtante eorum matrimonio. Boer.ad d.§ 2. In Burgund. *Femme ma-*
riée,eſt p.rticipante avec ſon mari,pour la moitiè de tous meubles, & acqueſts faicts,con- 13.
ſtant le mariage de ſon dict mari & d'icelle.t.des droicts & appartenances à gens mariez. Conſuetudo
§.2.ibi Chaſſan.§.2. & 9. Franciſc Curt. ſen.conſ. 43. Item in conſuet. Aurelian. *t.de* Galliarum.
ſocietate inter vir.& uxor. c.1. Pyrrh.ibid.pag.61.& ſeq. Nivernenſ. *t des droicts & ap-*
partenan.à gens mariez §.2. Burdegalenſ. *Ferro: ad conſu. Burdeg. t. de retract.§. 23.*
Pariſienſ. *Oldr.ad conſ.248.Coſtal.in l. 1.de donat.inter vir.& uxor Molin. ad conſuet.*
Pariſ.§. 25. Pictavienſ. *Tiraq. in ll. Connub* Rupellenſ. *Honorius 3. in c. ex parte. de*
conſuet. adeoque communiter pervagatur hæc conſuetudo totam Galliam & Hi- 14.
ſpaniam, *ut patet ex lib.3.Fori.t.3.l.1.lib.5 Ordin.t.4.l.1. ex l.14 & ſeqq. l.50. Taur.* & Hiſpaniarũ.
pluribus in utramque partem comprobatur à Gomez. *ad d.50 Taur. n.70.* Mon-
tal. *ad d.l.1.t.3.lib.3. For.* Didac à Segur. *in l.unum ex famil §.ſed ſi fundus.n.24 circa*
fin.de legat. II. Johan. Lup. *in repet.rubr.de donat inter vir.& uxor. n.61.& ſeqq.* Ro- 15.
der Zoar. *in d l.1. t de acquiſ.matr.conſtan.lib.3.For.* Covarruv. *part 2. matr. c.7.§.1.* Angl.
n.6.7.& lib.3.var.reſol.c.19. In Anglia quarundam civitatum municipalis conſue-
tudo invaluit, ut deductis ſumtibus funeris, quod ſupereſt, in duas æquales par- 16
tes dividatur ab Ordinario, quem vocant, ſeu Epiſcopo ejus loci, quarum una Sententia Iu-
cedit liberis, altera uxori *Smith.in lib.3.de Rep. Angl.c.8.* Sunt, qui idem probari ris Canonici.
cenſeant ex jure Canonico *c.2.de donat.inter vir. & uxor. Moutal d.l.1.Mynſing.d.*
conſ.52.Scheplitz.in conſuet.March. part.3.t.2.§.1.n.2. Cuja.in d.c.2.& ante omnes gl.
in c.cum ſocietas verb.cum ſocietas 27.q.2. cum tamen gl. *in d.c.2.circa fin.* ſecus ſen-
tiat, & *d c.2.* accipiat de eo caſu, quando uxor & maritus ſymbola, ex ſuis quisq;
bonis contulerint. Tum enim ex jure ſocietatis contractæ æqualiter lucrum
participant, & inter ſe dividunt *l ex diverſo. §. item ſi mulier. Sol. matr. l. ſocietas §.*
fin. l. ſi non fuerit. §. Ariſto. pro ſoc. Et licet conſuetudo hæc tam civili juri contraria
ſit, quam à Canonico non confirmata: tamen ex lege ſocietatis valde redditur 17
probabilis. Socii enim ex æquo domini ſunt eorum, quæ ex ſocietate acquirunt Redditur hu-
& lucrantur. *d.c.2.in fin de donat.inter vir.& uxor. l.1.§. ult l.2. pro ſoc. & traditur* jus conſue-
vulgo in l traditionibus. C. de pact. Inter conjuges verò fingitur ſocietas quædam tudinis ra-
tio.

conſti-

conſtituta. *d. c. cum ſocietas. 27. q. 2. c. 2. de Sponſal.* ſi non bonorum omnium, ſaltem quorundam & mutuarum operarum, unde uxor ſocia viri dicitur, *l. 1. de rit. n[illegible]t. l. 1. de act. rer. amot. lib. 1.* Landrecht. *art. 31.* Adde quod benedictio Dei divites faciat. *Prov. verb. 10. Act 14. Eccleſ. c. 5. Gen. 33.* Deus verò ſæpe bene facit toti domui propter pietatem unius fœminæ *Syrac. c. 26.* quemadmodum David pepercit ſtultitiæ Nabalis, propter prudentiam Abigail uxoris. *1. Sam. 25.* & Salomon ait: *Prov. 14. Prudens fæmina ædificat domum.* Iniquum autem fuerit à benedictione Dei repelli miſeram fæminam, quæ illam pia ſollicitudine promerita fuerit.

18. *Acquiſita cōſtante matrimonio adjudicantur viro.* Mihi verò ſemper probabilior & Politicis principiis magis conſona viſa fuit conſuetudo Anglorum univerſalis, qua mobilia & diligentiâ utriusq; conjugum quæſita bona ſolius mariti dominio adjudicantur dummodo uxori poſt mariti obitum, de victu abundè proſpiciatur, quia æquitas exigit, ut extraneis & remotis hæredibus præferatur uxor, non tantum, quod in communionem corporis & bonorum aſcita, quoad vixit maritus fuit, ſed ſua quoque induſtria non parum momenti ad hæreditatem parandam attulit. Nam ex his rationibus etiam

19 *Non tamen excluſa uxore.* de jure civili uxor ſuccedit ante conſanguineos mariti infra decimum gradum, *l. 1. ff. & C. unde vir & uxor. Coler. deciſ. 287. n. 10. Snetdevv. Inſt. de hæred. quæ ab inteſt. def. 1. de ſucce. vir. & uxor. n. 13.* & de jure Saxonico infra ſeptimum, ſi limitationi Zobelii credimus. *in diff. 8. part. 3. n. 5. 6. 7.* Ad dominium verò dimidii bonorum æquum eſt, ut ante omnes cognatos vocetur, propter arctam amicitiam, quam cum viro contraxit, & ut laborum & induſtriæ ſuæ ſolatium ex fructibus [illegible]rarum capiat, nec limis oculis ſuo labore ſaginatum advenam conſpiciens, cum Virgilio conqueri neceſſe habeat:

En queis conſevimus agros?
Huc vivi pervenimus, advena noſtri
(Quod nunquam veriti ſumus) ut poſſeſſor agelli
Diceret, hæc mea ſunt, veteres migrate coloni. Eclog. 9. aut cum Fabio: *Quam ipſe conſeruiſſet arborem, ſub ea indignum eſſe, alium legere fructum.* Liv. [illegible]

20. Sic enim iniquum cenſent JCti, ut, cum conventum eſſet inter conjuges, ut d[illegible] ſoluto matrimonio, remaneret penes maritum, actio lucrandæ dotis detur hæredibus mariti ante uxorem mortui, ne, quod ab uxore profectum eſt, ad alienigenas devolvatur, *arg. ſi quis à non Domin. Inſtit. de rer. diviſ.* Quanto minus, quod ab uxore partum eſt, in alienam poſſeſſionem derivare convenit, cum, quæ à nobis parta ſunt, impenſius amemus, & tenacius retineamus, quam quæ ex hæreditate, ſine noſtra opera, nobis obvenerunt. *teſte Ariſtot. 4. Eth. c. 1. & 2.*

21. V[illegible]o verò marito juſtius eſt omnia acquiri cum pleno dominio, quemadmodum apud Anglos, *Whatſoever thei Wiues have before mariage, as ſoone, as mariage is ſolem[illegible] is their husbands. I meane, of mony, plate, jevvels, cattaile, & generallie all mo[illegible] And Whatſoever the get after mariage, they get to theier husbands. The neither [illegible], nor ſell anything, either of their husbandes, or their ovvne. Theirs no moveabl[illegible] the Lavve of England [c]onſtante matrimonio, but as peculium ſervi aut filiifamili[illegible] yet in moveables at y death of her husband, ſhe can claime nothing, but according [illegible]*

Bal yvil by his teſtament &c Smith.lib.3 Reipubl. Angl.c. 8. Propius enim accedit hæc
conſuetudo ad juris civilis diſpoſitionem, & fortioribus ſuſtentatur rationibus, 22.
quemadmodum non paucis quoque ex JCtis placet. *Panorm:d. c. 2. de donat. inter
vir. & uxor. Nicol de Ubald.tr de ſucceß.ab inteſt.in 4.part.pr.Ioh.Fab.in rubr. Inſtit. de
nupt.Chaſſan.conſuet: Burg.rubr 4.§.2. verſ. Femme.n.16.Peckius.de teſtam.conjug.li.2.
c.1.n.1.Ioh.Frider Sol.in tr.de bon. conſt.matr.acquiſ.q:9.à n.21.ad fin.Heig. libr.1. q.30.
Covarr.part:2 matr.c.7.§.1 n:5.Pyrrh.in d c.1.conſuet. Aurel.Ioh.Lup.in d. rubr. de don.
inter vir. & uxor. §.61.* In jure Saxonico; licet bona dicantur indiviſa, *d art.31. li.1.*
Landrecht. tamen id gl. Lat: *lib:1. art 45. lit. D: Coler decíſ.287. n. 2.* accipit de ſolo
uſufructu & ſuſtentatione nõ de dominio aut lucris, & Heig putat exponi poſ-
ſe, de uſu promiſcuo *l' quamvis. C: de furt l. cæterum. de uſu & habit. lib.1. q. 29. n.31.*
Licet etiam Scabinos æqualiter olim diviſiſſe acquiſita inter conjuges teſtetur
Zobel. *ad d. 21. art* in eorum ſententiam inclinans, quam nuper ſecutos item Sca- 23. *Quatenus jure Saxon. bona ſint æqualia.*
binos Brandeburgenſes refert Schieplitz: *d.l. 2. conſuet. March. §. 2. n: 4.* tamen ali-
ter à veteribus Lipſenſibus pronuntiatum fuiſſe conſtat ex ſententia poſita *ad
fin.* Landrecht *ſub t.* von *ſucceßion* vnd Erbgüter. ſtürbe aber dem Manne das
Weib. & novas eorundem & Wittebergenſ. reſolutiones opinionem Zobelii 24.
prorſus damnare, addit Heigius *d q: 30. n: 16. 18.* Statuta Lubecenſ. jus Saxonicum
plurimum imitantia; viro omnia bona attribuunt, adeò ut uxori præter dotem &
meliorationem mundi muliebris nihil reliquum faciant: *lib.1.3.5. art. 4. & 5.* Nec
non, qui communionem bonorum acquiſitorum inter conjuges ex conſuetudi-
ne præſupponunt, ad latebras variarum diſtinctionũ confugere coguntur, quod
ſine iniquitate omnia æqualiter dividi non poſſe viderent. *R. d. Suar. in tr. de lucr.
conſt. matri. c.6. n: 18. ſeqq. Bruckman. conſil. 44. Ioh. Frid. in d. q. 9. circa fin.* Quin enim 25. *Communio bonorum implicatur multis difficultatibus.*
ſi in militia, ſi ex literis, ſi ex aulicis ſervitiis, rem fecerit maritus, ſine ope uxoris?
ſi ex lucro dotis quod ſoli marito debetur pro oneribus matrimonii. *l. dotis fructus.
ſol matrim. l. pro oneribus. C: de jur. dot.* Quod meum eſt, mea opera, meisve ex bonis
acquiſitum, ne princeps quidem, ne dum conſuetudo à me auferre poteſt. *c. 10. de
conſuet. Coſtal. in d. l. r. per l 2. de pact. dotal. l' quamvis: C. de pact. conv:* Pone enim jam
ſocietatem contractam eſſe inter conjuges: Annon & illa contracta fuit de jure 26. *Ex ſocietate contracta nequit inferri bonorum communio.*
civili, & Canonico: Neutribi tamen inde concluſa & ſecuta fuit communio lu-
cri, ut ſuprâ dictum fuit: & rectè Weſenb: *in parat. de rit: nupt. n. 6.* nunquam ſibi
placuiſſe ſcribit argumentum à ſocietate petitum; quod, ſi alicujus eſſet momen-
ti, non minus illic, quàm hîc debuiſſet communionem lucri operari cum tamen
ſoluto matrimonio dos tantum reſtituatur uxori. Societas igitur matrimonialis,
ad cohabitationem directa eſt, *Covarr. d. § 1. n. 5.* aut conſuetudinem conjugalem,
in d. c. cum societ. 27. q 2. non ad ſynallagma vel communem negotiationem, *ut in
d. l. aliment. § ult. de alim: & cib. leg:* nec ab una licet inferre ad alteram:

Ut tamen liberales ſimus, & patiamur argumentum quaſi ex ſimilitudine 27.
valere. Caſſius approbante Ulpiano, cenſuit: *Societatem ita coire non poſſe, ut alter
lucrum, alter vero nullum lucrum, ſed damnum ſentiret*, eamque *Leoninam* vocavit *Leonina ſocietas inter conjuges damnatur.*
Caſſius, *iniquiſſimam* Ulpianus *l. ſi non fuerint. §. ult. pro ſoc.* Talem eſſe ſocietatem

 ſcribit

ſcribit Anton Prattenſ. *in Alex. conſ. 133 vol. 4.* qua uxor non ſibi, ſed viro acquirit Coſtal. vero *in d.l.1.* conſuetudines Galliæ ſupraallegatas Leoninam ſocietatem inducere putat, quod facilè nobis fuerit hoc loco probare. Lucrum enim non intelligitur, niſi omni damno deducto, ut in notatis Mucii dicit eſſe Servius *l. Mucius 30 pro ſoc.* Damna verò, quæ ſequuntur ſocietatem conjugalem ſoli marito incumbunt, dum uxor interim lucro tantùm fruitur ſine damno. Etenim is ſolus cogitur onera matrimonii ferre, ſuſtentare uxorem, alimenta præſtare, & medicina ei ſuccurrere, non tantùm ſecundum dotis quantitatem, *l. ſi cum dotem 22. §. Sin autem in ſaviſſ. 8. Sol. matr.* ſed etiam, ſi nulla dos ſit conſtituta, ex affectione maritali, *l. 13. C. de negot.* & ad id à judice compelli poteſt. *arg. l. 28. de relig.* Æquum igitur eſt, ut qui ſentit incommodum, ſentiat etiam lucrum. *l. quamvis in fin. de jure dot. juncta l. cum pater. de pact. dotal. l. id quod poſt empt. de per. & comm. rei vend. l. 15. qui in poteſt. § ult. de legat. præſcr. l. ſecundum nat. 10. de R. I. & c. qui ſentit 55. eod. in 6.* Valdè quippe durum cenſet Gregor. *lib. 5. Epiſt. c. 136. ut quis, unde nullum ſenſit commodum, ſuſtineat injuſtè diſpendium,* & indigniſſimè factum clamat Patercul. *lib. 2.* à Sylla, quod *excluſos paternis opibus Senatorum filios ad onera ordinis ſuſtinenda cogeret, & jura commodave iis adimeret.* Quo jure igitur ad jura & onera poterit adigi maritus ſolus, *l. dotis fructus. l. plerumq. §. ſervis. de jur. dot.* cum ſine diſpendio commodorum & lucri æquè particeps fiat uxor. De jure civili pater tenetur dotem conſtituere filiæ & donationem ante nuptias filio. *l. ult. verſ. Neque enim leges. C. de dot. promiſſ. l. 14. C. de jur. dot. l. cap. 19. de rit. nupt. l. de pact. 6. de collat.* Hiſpanorum verò reges, cum communionem bonorum inter conjuges ſanxiſſent, ipſius æquitatis violentiâ victi, coacti quoque ſunt onus dotem & donationem propter nuptias conſtituendi à viro transferre in totam ſocietatem. *l. 53. Taur.* Onera enim, ad utrumque conjugum æqualiter ſpectantia, æquum eſt, æqualiter ab utroque ferri, ſi lucri ex æquo ambo quærunt potiri, quod Johan. Lup. *in d. rubr. de don. §. 66. n. 7.* & Covarr. *lib. 3. var. reſol. n. 3.* etiam ſic probant: Omne æs alienum, ait Paul. quod manente ſocietate contractum eſt, de communi ſolvendum. *l. 27. pro ſoc.* Dos autem ſolvenda, eſt veluti debitum quoddam æris alieni, quod ex bonis patriis pro ſuſtentatione debetur liberis. Et proinde ſicut cætera debita pro dimidia parte ſolvenda ſunt uxori, *qui eſt participante pour la moitie des biens meubles & acqueſts communs entre ſon mari & elle: ex conſuet. ducat. & comit. Burgund. & Nivernenſ. l. 59. Taur.* eò quod qui capit lucrum, ſentire debet onus, *l. un. § pro ſecundo. in fin. C. de cad. toll.* & onus annexum repudiare nequit, qui captat emolumentum. *l. neminem, ibi Bart. de leg. 2. l. quoniam. ibi Bald. C. de nat. lib. ut latè deducit Chaſſan. ad conſuet. Burg. rubr. 4. § 9. verſ. Qui eſt n. 2. & 9.* Ita, quod patriis bonis q. ex lege naturæ annaſcitur debitũ dotandi excuti nequit ab uxore, dimidio bonorum potiri cupiente. Alias enim diviſionem inſtitueret Leoninam, lucrum ſine ſuo merito omne ad ſe rapiens, virum verò damnis fortaſſe gravioribus onerans, quàm lucrum remaneret, ſi dotis & donationis propter nuptias, quæ liberis debentur, æſtimatio deducta fuiſſet.

28. *Viro debetur lucrum, quia ſuſtinet onus.*

29 *An dotem ex æquo conſtituere liberis teneantur ambo conjuges.*

Præterea, qui plus ad ſocietatem attulit, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujuscunque

cunque alterius rei, plus lucri ex ea percipere debet, *d. l. 29. in pr. pro ſoc.* adeò ut 30. *Viro plus debetur quia plus confert.*
Caſſius ſocietatem hac quoque lege poſſe iniri conſenſerit, ut lucrum commune
ſit quidem, ſed damni nullam partem alter ſentiat. quod tum demum valere cre-
didit Sabinus, ſi opera unius reſpondeat damno. ſi ſolus naviget, ſi ſolus peregri-
netur, pericula ſubeat ſolus. *d.l.29.§.1.* Jam verò ita comparatum eſt plerunque
cum viro & uxore, ut ad augendam familiam uxor nihil ferè cōferre præter par-
ſimoniam queat, omnis verò opera, omnia pericula incumbant viro. Operæ, la-
borum & induſtriæ, ut tantum, vel ut aliquid mulier conferat, rariſſimum eſt, *ait
Scip. Gent. lib. 1. donat. inter vir. & ux. c. 15. circa fin.* ideoque, cum ea, quæ rara ſunt,
à legibus non advertantur, hinc nata eſt præſumtio juris, à Quintio Mutio in- 31. *Præſumtio pro marito.*
ducta, *Cum in controverſiam venit, unde ad mulierem quid pervenerit, verius & hone-
ſtius eſſe, quod non demonſtratur, unde habeat, exiſtimari, à viro ad eam perveniſſe. l.
Quintus 51. de donat. inter vir & uxor. l. Etiamſi. 6. C. eod.* Pomponius addit, circa
uxorem hoc probatum à Mutio, evitandi turpis quæſtus gratia. Eamque præ-
ſumtionem eò usque extenderunt JCti, ut quæcunque in domo mariti inveniū-
tur, ejus eſſe præſumantur, niſi mulier liquidò poſſit probare contrarium. *Alciat.
reg. 3. præſ. 26. Menoch. 3. præſ. 51. n. 45. Mynſing. 2. cent. obſ. 92. Corraſ. lib. 3. Miſcell. n. 2.
Heig. d. q. 30. n. 14. Coler. deciſ. 287. n. 7.* Mulier enim ultra colum & quaſillos rarò
ſapit, & Accurſ. proprium mulierum dicit eſſe, ſuere & texere. *in l. ſi paterno. C. de
negot. geſt.* Gravior & penſior cura remittitur ad virum, dum honeſtas non pati-
tur, ut mulier circumcurſet, & quæ neceſſitas rei familiaris exigit, hinc inde, pri-
vatim & in publico expediat. *l. pen. de Edend l. fœminæ. 2. de R. I.*

Putat verò præſumtioni locum non eſſe Chaſſan. *d. rubr. 4. § 1. verſ Femme. n. 1.*
ſi conſtet de notoria induſtria uxoris, *Bald. in l. ſi uxorem col. 3. C. de cond. inſert.* quē- 32. *Mulier debet operas viro.*
admodum & in multis caſibus præſumtionem eludi notant Alciat. *d. præſ. 26.* &
Corraſ. *d. c. 5. n. 3.* Sed tum non agimus amplius ex præſumtione, ſed ex eo jure,
quo operæ & induſtriæ uxoris debentur marito. Licet enim *l. ſicut 48. in pr. de
oper. libert.* loquatur tantum de officio uxoris, & non quidem ingenuæ, ſed liber-
tæ erga patronum maritum: tamen conſtans JCtorum ſententia eſt, operas uxo-
ris ſaltem domeſticas deberi marito, *per l. ſed ſi vir. de donat. inter vir. & uxor. l. In
eum 19. §. 1. de pecul. Addit. gl. Germ.* Landrecht. *lib. 1. art. 13. n. 3. Scip. Gent. de donat. in-
ter vir. & uxor. lib. 2. c. 18. & 19. Peck. de teſtam. lib. 2. c. 9. in pr.* quia non debetocioſa
domi ſedere, nec ſi quid proficiat, mercedem à viro exigere, & lex divina teſta-
tur, mulierem viro creatam eſſe in ſubſidium & adjutorium. *Gen. c. 2.* Quicquid
igitur ope iſtarum operarum acquiritur, nemini de jure acquiri poteſt, niſi mari- 33. *Non tamen quæcunq; de jure civili.*
to, cui debitæ fuerunt *Tiraqnell. de nobil. c. 20 n. 94. Heig d. q. 30. n. 12.* Si verò præter
operas domeſticas negotietur mulier, aut alio artificio, ſine opera viri, quid lu-
cretur, de jure civili, fateor, nihil acquiri viro, niſi contracta ſit ſocietas. *d. l. ali-
menta. §. ult. de alim. & ub. leg. d. l. ex diverſo. §. item mulier. ſol. matr.* ſed conſuetudi-
num defenſores, id pro ſe allegare non poſſunt, cum fingant omnium operarum
ſocietatem per conjugium ab initio contractam. Quod ſi etiam non ſit, iniquum
eſt, mulierem nolle ſuas operas & ex iis acquiſitum lucrum in medium conferre, *An etiam ex æquo.*

Digitized by Google

cum conferre teneatur maritus, præcipuè cum maritus poſſet uxorem domi ad operas ſibi & familiæ debitas potiùs detinere, quam permittere, ut cum familiæ diſpendio, communiumque rerum neglectu foris rebus propriis intenta circumcurſitet, aut aliàs communia negligat, propria curet, quemadmodùm cõmunium ſolemus eſſe negligentiores; ut *in c. de fam. ſect. ult.* probavimus.

34. *Bonor. divi-ſio facit uxo-rem exurgere in maritum.* Quocunque igitur modo verſes & torqueas, ſive communionem conſuetudinariam, ſive diſtinctionem bonorum civilem, utrinque multa ſe ingerunt inconvenientia, quæ vix ſine tricis expediri, aut ſine turbis familiarum ſopiri poſſunt. Johan. Fab *in rubr. Inſt. de nupt.* propterea vetat certas facere mulieres de parte, quam ſoluto matrimonio ſint habituræ, ne deſtruant filios primi mariti, quod pro certo ſæpe contingere addit Chaſſan. *d. rubr. 4. §. 2. verſ. Femme. n. 16.* Ariſt. *2. Polit. c. 7.* ex opibus mulierum ſcribit prodire ſuperbiam, dominium in viros affectantem. Nec aliter fieri poteſt, ſi tantum ubique poſſideant, quantum viri ipſi. Nam quî poterit in officio retineri uxor, quam defraudatione ſucceſſionis terrere non queant? quantum illam tibi ceſſuram credis, quam tuarum rerũ

35. *De adminiſtrat. quæ datur viro, in bona uxoris.* juxta tecum Dominam conſtituere, velis nolis, cogeris? Par in parem non habet imperium; nec aliter fiunt *fœmina maq; pares*, quam ſi matrona inferior ſit marito, ut retrò diximus *ex Martiale*. Jus quidem Saxonicum attribuit marito liberam adminiſtrationem; cum eidem indulgeat tutelam earum rerum, quæ ſunt uxoris propriæ, *lib. 1. Landrecht. artic. 31. & 45.* adeò ut nec rationem adminiſtrationis reddere teneatur, *Schrad. Inſt. de tutel. n. 9. per gl. Weichbild. art. 26. n. 46. & gl. art. 45. Landrecht. lib. 1. n. 2.* nec, ut ſuſpectus, removeri queat. *Schrad. ibid. per gl. eand.* Cæterum non magis ſupprimit dominium muliebre, quam conſuetudines Galliæ aut leges Hiſpaniæ, quæ conſtante matrimonio, marito indulgent facultatẽ diſponendi de mobilibus, aut, ut loquuntur, *hæreditagiis*, conſtante matrimonio acquiſitis, *par donation, vendition, permutation, & autres contracts faicts entre les vifs. Conſuet. utriusq; Burgund. Borbon. Nivern. Bituric. & Pariſ. t. des droicts & appartenances à gens mariez. Car. Molin. in conſu. Pariſ §. 25. col. 1. Boer. ad conſ. Bitur. t. de conſ. ma-*

36. *Regeritur.* *trim. §. 2. & t. de conſ. de jur. ſtat. perſ. §. 5. Chaſſan ad conſ Burg. rubr. 4. §. 3. Ioh. Lup. in d. rubr. de don. inter vir. & uxor. §. 66. n. 24. Covarr. lib. 3. var. reſol c. 19. n. 2.* Adminiſtratio enim illa non eſt abſoluta, nec niſi inter vivos, ſecluſa ultima voluntate, locũ habet, & ſi fiat in præjudicium futuræ ſucceſſionis uxoris, ſtatim, quicquid per eam geſtum & alienatum eſt, reſcinditur, ũt nullius roboris, & in fraudem conjugis factum, prout latè explicat Chaſſan. *in d. §. 3. ver. des heritages. n. 6. 7. Hieron. Pantzshm. lib. 2. q. 5. Moller. ad Conſt. 20. Elect. part. 3. Iacob. Schultes in addit. ad q. Modeſt. Piſt. part. 1. q. 3. & cavetur etiam in conſuetud. March. part. 3. t. 2. §. 23. Dieſtel attribuen.* Tum etiam non affert marito dominium, ſed imponit potius onus novæ ſollicitudinis. *Covarr. d. c. 19. n. 2* & inducit uxorem ad votum captandæ mortis. Quæ enim rebus ſuis pro arbitrio frui impeditur per vitam mariti, eam veriſimile eſt, unicè exoptaturam, & ſi facultatem habeat & ſperet fore clãm, etiam procuraturam mortem ejus, qui ſolus impedimento eſt, ne re ſua uti poſſit, uti libet. Poſtquam jam ejus morte amplam in ſe tranſtulit hæreditatem, alieno labore

partam,

partam, magno cum detrimento ſuæ libertatis, qui in ditem poſſeſſionem de no-
vo adoptatur, experiri cogitur: *Otium & cibus quid faciat alienus.* Quæ enim feriis
votis liberum dominium unicè quæſivit, an illam putas in recens excuſſam ſer-
vitutem ſponte ſui redituram? *Crede mihi,* ait Seneca, *regnare volet in divitiis ſuis,*
lib. 1. controv. 6. & conditionibus ita circumſcribet futuri Domini licentiam, ne
novis ſuſpiriis opus habeat, ut ex ſervitute denuò eripiatur. Nemo enim tam ini-
què de ſe æſtimat, ut malit alterius eſſe, cum poſſit eſſe ſuus.

Quatenus igitur dominium competat uxori, pro inſtituti ratione, dictum 37.
fuit. Reſpectu enim patrisfamilias uxor ſubjicitur viro: reſpectu verò familiæ *Quatenus uxor ſit Domina domus.*
regendæ, unà cum eo concurrit, cum familia utriusque commixta ſit & una do-
mus. *l. 1. §. ſi vir. de SC. Syllan.* Hoc indicare voluit Ariſt. *8. Eth. c. 10. 11. 12. 1. Polit. c. 8. & 1.*
Oecon. c. 2. Ariſtocraticum imperium inter conjuges conſtituens. Nec enim pa-
tremfamilias reſpicit, cui ſubordinatur uxor, ſed familiam, quæ utriusque im-
perium comiter exaudire tenetur, cum imperent ad communem utriusque & to-
tius familiæ utilitatem, quemadmodum Jamblych. oſtendit *in Epiſt. de uſu conjug.*
quam citat Stob. ſer. 72. In hoc, inquit, *convenient etiam, ut vir imperet, obediat mu-*
lier. Erit autem imperii forma, non qualis eſt herilis, ubi ſuperioru utilitas curatur, nec
qualis artium, ubi inferioris tantum cura eſt, ſed ſimilis Politicæ, in qua communis utili-
tas promovetur. Plato *5. de Republ. Viros mulieribus, tãquam cuſtodes gregi, præeſſe opor-*
tet, utroſq; tamen communiter filiorum, totiusq; domus curam ſuſcipere, quemadmodum
Canes gregis cuſtodes, fœminæ æquè ac mares, in eandem cuſtodiæ curam incũbunt, unáq;
venantur. Plutarch. *in præcept. conj. Sicut, cum ſumuntur duæ conſonæ voces, nihilomi-*
nus cantus graviori aſcribitur: Ita in domo rectè inſtituta omnes res geruntur quidem 38.
conſenſu conjugum: viri tamen vel imperium vel conſilium eluceat. Improbè igitur *Vxor non ſit*
Thraces, qui teneris mulierum corporibus abutebantur, ad fodiendos agros, & *habenda ut*
agenda armenta. *Plat. 7. de ll.* Improbè Galli, qui uxores non alio jure frui ſine- *ſerva.*
bant, quam quo olim Romani ſervos. *Cæſ. lib. 6. bell. Gall.* Imò non improbè tan-
tum, ſed & contra naturam ipſam peccare ſcribit Ægid *lib. 2. de regim. prin. c. 15.*
qui mulieres detrudant in locum ſervorum, cum Ariſtot. *1. Polit. c. 1.* ſervum &
mulierem, natura diſtinctos dictitet, prout latius illic *ad tex. 7.* deducunt Thom.
Victor. & Montecat. Ipſæ ſacræ literæ jũbent virum uxori cohabitare ſecundum 39.
ſcientiam, *1. Pet. 3.* & vocanti Deo, & commiſſum peccatum exprobranti reſpõ- *Sed ut ſocia.*
dit Adam, *ut eſt in vulgata & citat Gregor. in lib. 22. Moral. c. 12. Mulier, quam dediſti*
mihi, Sociam, dedit mihi. Perer *lib. 4 in Gen. c. 2. v 18.* rectè refutat ſententiam He-
bræorum explicatam à David: Kimhi. *li. Radic.* quod propterea dicatur mulier
facta *coram viro,* ut ſit ei præſto & parata ad miniſtrandum atq; ſerviendum, mo-
re ſcil. ſervorum aſtantium coram Dominis ſuis, eorumque non verba modo,
ſed & nutus obſervantium. Non enim facta eſt fæmina, ut ſerva ſed ut ſocia, nõ
ex pede aut tergo, ſed ex latere, ut ſupra latius explicavimus. Quin de jure civili
ſocia ſit nemini dubium eſt, *ex l. 1. de rit. nupt. l. 4 C. de crim. expil. hæred.* & hæc ſo-
cietas, ut dicebant Caſſius & Nerva, *quodammodo Dominam* eam faciebat, *l. 1. de*
act. rer. amot. quo reſpicit etiam Macrob. *lib. 1. Saturn. c. 15. in fin.* inquiens: *Primus*

 dies

Digitized by Google

dies nuptiarum verecundiæ datur, poſtridiè autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet, quod his verbis, paulò ſecus exponit Varro, *lib. 2. de vit. pop. Rom. poſtridie nova nupta libert. item auſpicans uxoriam in domo mariti rem divinam faciebat.* Romani quippe ſponſam in mariti domum deductam ſic loqui jubebant: *Ubi tu Cajus, ego Caja, Plutar. in probl.* quod ex lege Romuli tractum eſt: *apud Halyc. libr. 2. Mulier viro legitimè conjuncta fortunarum & ſacrorum ſocia illi eſto, ut domus ille Dominus, ita hæc Domina: Balduin in ll. Romul. Sigon. 1. Ant. jur. civ. Rom.* nec dubitarunt JCti inter leges ſuás reponere eorum verba, qui uxores Dominas vocabant, *l. 41. de legat. III. l. ult. de aur. & arg. leg.* niſi nomen blandientis potiùs, quam imperium concedentis dixeris. Non enim mariti, ſed familiæ domeſticæ Domina ſta-

47. tuitur mulier, ut ſcil. quæ maritus foras infert, ipſa domi conſervet, quod præceptum Raguel quoque Saræ filiæ commendat, *Tob. 10.* & Iſchomachus *in Xenoph. Oecon.* ait: *Quæ domi ſunt, uxori peragenda relinquo.* Procopius Gazæus adjutorium in hunc ſenſum interpretatur, quod teneatur rem domeſticam curare, ſicut vir obligatur iis, quæ foris ſunt, proſpicere. *de quo vide Ariſtot. 1. Oecon Xenoph. in Oecon. Clemen. Alexandr. lib. 3. Pædag.* Clitemneſtra inter eas dotes, quibus ſe gaudium Agamemnoni domi, ſolatium foris procreaſſe jactitat, refert non tantum, quod pudice vixerit, ſed & rem domeſticam auxerit. εἰς τ' ἀφροδίτην σωφρονοῦσα, καὶ τὸ σὸν μέλαθρον αὔξουσα. *Eurip. in Iphig.*

Mulieris eſt domui proſpicere, abſente marito.

INDEX

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM.

Cap. I.

De Neceſſitate Utilitate & dignitate Conjugii.

SUMMARIA.

1 *Matrimonium eſſe principium familiæ & Reipubl.*
2 *Quare Politicus & Legiſlator de nuptiis ritè ineundis diligenter ſollicitus eſſe debeat.*
3 *Incommoda conjugij.*
4 *Qua ratione incommoda hæc ſint declinanda.*
5 *Vtrum cives à Magiſtratu ad ineunda conjugia compellendi.*
6 *De finibus conjugij.*
7 *De cœlibatu Pontificio & dignitate conjugij.*

Cap. II.

De ætate, qua conjugia civibus quam commodiſſimè ſint ineunda.

SUMMARIA.

1 *De differentiis ætatum.*
2 *Sponſalia infantum inauſpicato contrahi & eſſe inutilia.*
3 *Puerorum matrimonia damnantur.*
4 *Damnantur conjugia Senum.*
5 *Qua denique ætate tam viri, quam mulieres commodiſſimè ineant nuptias.*

Cap. III.

De iis quæ attinent ad eſſentiam Matrimonii.

In quo agitur de

Conſenſu, Errore, & metu Contrahentium. Item Conſenſu Parentum, & deductione ad domum, ſeu benedictione.

SUMMARIA.

1 *De conſenſu contrahentium.*
2 *De ignorantia, ex qua naſcitur error.*
3 *De errore perſonæ, quò pertinet ſexus & virginitas.*
4 *Vtrum virginitas certis ſignis cognoſci & probari queat.*
5 *De errore conditionis, & utrum peregrinitas vitiet contractum matrimonij.*
6 *Vtrum contrahendum ſit & valeat matrimonium inter nobiles & ignobiles.*
7 *Vtrum pulcritudo in cōtrahendis nuptiis ſpectanda, & num deformitas notabilis vitiet contractum conſummatum.*
8 *De dote conſtituenda, & utrum dotatam ducere expediat.*
9 *De metu, & violentia, quanam in quantū vitiet matrimonium.*
10 *De conſenſu parentum, an ſit ad nuptias neceſſarius.*
11 *An & conſenſus tutorum & curatorum.*
12 *Vtrum deductio ad domum aut benedictio ſacerdotis pertineat ad Eſſentiam matrimonij.*

Cap. IV.

De Polygamia & Concubinatu.

SUMMARIA.

1 *Quid per Polygamiam intelligatur.*
2 *An Polygamia ſit probata vel conceſſa à ſacris literis.*
3 *Polygamiam repugnare juri naturæ.*
4 *Polygamia quot ſecum trahat incommoda.*
5 *De concubinatu Iudæorum & Romanorum.*

Cap. V.

De ſolutione Matrimonii.

SUMMARIA

1 *De conjugalis contractus perpetuitate.*
2 *Vtrum Matrimonium morte ſolvatur.*
3 *Reiteratis nuptiis.*
4 *Vtrum viduis liceat nuptias intra annum luctus repetere.*
5 *Vtrum ducenda vidua, & de incommodis ſecundarum nuptiarum.*
6 *Secundas nuptias honeſtas eſſe, & nullo vitio laborare.*
7 *Vtrum vinculum matrimonij in hac vita ſolvi poſſit.*
8 *De adulterio quid ſit, & utrum capitis ſupplicio puniri debeat.*

9 *Vtrum*

Digitized by Google

9 *Vtrum maritus rectè faciat, ſi uxorem, culpa adulterij remiſſa, retineat. & vice-verſa ſi uxor marito cohabitare pergat.*

CAP. VI.

De Divortiis & eorum cauſis.

SUMMARIA.

1 *De permutatione & commodatione uxorum.*
2 *De divortiis quid ſint, utrum Iudæis olim fuerint licita & hodie ſint Chriſtianis.*
3 *De cauſis divortiorum in genere.*
4 *De primis duabus divortiorum cauſis, adulterio & deſertione malitioſa.*
5 *Vtrum matrimonium inter Chriſtianum & Paganum conſiſtat.*
6 *An deſertio ſolvat nuptias etiam inter Chriſtianos.*
7 *Quid per deſertionem propriè intelligatur.*
8 *Vtrum præter adulterium & deſertionẽ alias divortiorum cauſas liceat vel Eccleſia vel Reipubl. introducere & primum de ſterilitate & impotentia.*
9 *De furore & morbis, utrum ſolvant matrimonia.*
10 *Et deniq; de criminibus, tam in conjugium, quam contra Rempubl. commiſſis.*

CAP. VII. & ultimum.

De poteſtate maritali.

SUMMARIA.

1 *Viro in uxorem competere Imperium jure naturæ, divino & humano.*
2 *Vtrum uxor per matrimonium deducta in poteſtatem viri, remaneat ſimul in poteſtate parentum.*
3 *Imperium maritale conſiſtere in humanitate, non atrocitate.*
4 *Vtrum poteſtas maritalis extendatur uſque ad verbera.*
5 *Vtrum maritale imperium contineat in ſe poteſtatem vitæ & necis.*
6 *Vtrum & quomodo uxor ſit ſocia aut Domina domus.*

INDEX RERUM, VERBORUMQUE MEMORABILIUM.

A.

AArenis filÿ cur juſſi ſint pudenda fæminalibus lineis tegere. pag. 42.
Abiſag Sunamitis an Davidis uxor fuerit 188
Abrahami divitiæ 143. & ex pulchritudine Saræ periculum 131. ac cum ea ſterile conjugium 302
Achab quantum ab uxore ſeductus fuerit. p. 287
Achaz rex Iudæ quo anno uxorem duxerit. p. 70
Acte Neronis liberta 113
Adelheidis Henrici IV. Imper. filia poſt longam ſterilitatem fæcunditas 303
Adiutorium quid Gen. c. 2. notet. 87
Inter Adoleſcentiam & pueritiam non cadit media pubertas 59
Adoleſcentula ſeni nupta cur Nupta & Vidua dici poſſit 83
Adriani Imp. in ſuſpectam adulterÿ uxorem nimia lenitas 336
Adverſativa excipiunt & excludunt 237
Adulter uxoris ſuæ nemo dicitur ſecundum LL. 253
Adulterum in ἔργῳ deprehendi quid ſit. 345
Adulterum & adulteram impune occidi à viro fas & iura ſinunt 257, 345. exempla. Ib. & excuſatur illa cædes per iuſtum ſtum dolorem 346
de Adulteri cæde conceſſa quatenus Lex Civilis probetur & non probetur ib. De ea Canonum ſententia 347
Adultera cuidam uxori naſus à marito abſciſſus 129
Adulteram cur Chriſtus condemnare noluerit 247
Adulteræ utrum extremũ ſupplicium remittendum. 250. In eas lex Romuli explicatur. 247, 250. Reformatarum Eccleſiarum veniam parti lædenti adulteræ dandam ſuadentium, conſuetudo 258, 259
Adulteræ receptionem in ædes, à condonatione culpæ, non eſſe concludendam 259, 260
Adulteram recipere qua lege & conditione fas ſit 262
Adultera cur non facile recipienda 261 exempla. ib. & tamen reſipiſcenti mariti fores non omninò occludenda 260
In adulteros prima pœna p. 244. & 245. & lex XII Tab. 247
Adulterium unde derivetur p. 253. & quid propriè ſit ib. & 313. in eius & ſtupri definitione LL. & Cc. diſſenſus 258
Adulterium non committi niſi in matrem familias de iure civ. 253
Adulterium liber cum uxorata committit p. 254. ſed non maritus cum libera de iure civili ib. quod refutatur 255. ratio ex lege divina ibid.
Adulterium gravius furto 244 255 & homicidio deterius 258. omnium criminum complexus 256 ipſis etiam brutis abominabile ibid. vinculum coniugii diſrumpens p. 312. unde nullo prætextu excuſandum 256. & opinio Canoniſt. illud levibus criminibus annumerantium reiicienda 257, 258
Ad adulterium multa alia crimina revocantur 313
Adulterii præſumptio ex quibus cauſis naſcatur, & in quantum divortium operetur. 316
De adulterii pœna varia ſententia 244
Adulterium in utroque ſexu pari ratione damnari 250. licet fœmina ſit fragilior & ſupponat falſum partum ibid & 251
Adulterii pœnam quanam gentes usque in vitam extenderint 246
An adulterii pœna apud Romanos olim fuerit arbitraria 249. & quando ab iis capite puniri cœperit. ibid & 250
Adulterium a S literis morte damnatur 246
in Adulterio an & quibus ex cauſis liceat vel non liceat tranſigere 260
Adulterium ſpirituale an & quatenus vinculum

Digitized by Google

culum coniugii diſrumpat 312. 313
Aedes Veneris verſiplacæ apud Romanos cur condita 342
Aegyptii ſolos ſacerdotes à polygamia prohibuerunt 195
Aegyptii quodnam tempus ad ineundas nuptias determinarint 91
Aegyptiorum hieroglyphica voluptatis notatio 69, 98
Aelii Veri Imper. ab uxore de adulterino amore accuſati reſponſum 203
Aemilia in Scipionem Affricanum maritum comitas 200
P. Aemilii de dimiſſa uxore reprehenſi excuſatio 275. 341
Aes uxorium quid ſit 21
Aeſopi in ridiculo corpore ſapientia 128
Aetas quid ſit, & quomodo dividatur 56. non poteſt certis annis in ſingulis ſuis ſpeciebus circumſcribi. 57 ſed earum termini conſtituendi ſunt præter propter 58
Aetas prima quæ Medicis dicatur. ib. eius ſubdiviſiones minutiores 59
Aetas conſiſtens quid ſit 60
Aetas virilis quæ ſit 75
Aethiopis occurſus Bruto & Caſſio mortis prænuncium fuit 133
Affinitates promiſcuè ſine ratione initæ quantum ſæpè Reſpubl. noceant, exempla 5
Affrorum per cruorem emiſſum Virginitatem probandi rigor 106, 107
Agis Rex corruptas Lacedæmon. Leges corrigit 187
Agnes Tonſoris Auguſtani filia à Bavariæ ducis filio adamata, ſed tragico exitu 116.
Alberici Gentilis de maturando nimium coniugio error reiicitur 69. ut & eius de poteſtate maritali, 331. & de divortiis lapſus perſtringitur 241
Alberti Thuringiæ Landgravii contra filios odium unde 205
Alceſtis in Admetem maritum Theſſal. Regem amor 296
Alcibiades cur in ſpontaneum exilium abierit 294. & cur uxorem à ſe accuſatã ſpontè in gratiam receperit 342
Alcibiadi cur Regia Lacedam. coniux adulteranda ſuppoſita fuerit 104, 140 263
Alcumena quam dotem viro attulerit 137
Alexander Magnus ex quibus rebus ſe mortalem eſſe, cognoverit; 72. eius ſuperba nuptia 180, earumque excuſatio 114
Alexandri III. Pontiſ. adulterium inter levia crimina ponentis impia ſententia 252 257
Alex Comnenus Imper. cur Ibanco neptem adhuc infantem dare promiſerit 63. & non ſervarit 66
Ambroſii de repetitis poſt divortium nuptiis ſententia 233
Americanorum polygamia 196
Amicitia noviſſe & non odiſſe difficile eſt. 285
Amicorum eſt, in fortuna iniuriis ſeſe non deſerere 297
Amicitiam cur Ariſtoteles ex ordine virtutum exemerit 133. eius vinculum æqualitas eſt 88. amicitia in æqualem & ſecundum Excellentiam diviſio 75, 76
Amœbea Cytharadi caſtitas 204
Amor amore paſcendus 333. & iucundius eſt amari, quam vapulare 334
Amor cur plerunque cæcus ſit 134. & quia amator cæcus dicatur 97
Amor ex ſola forma accenſus, cur inſtabilis 125 & quibus rebus ſimilis ſit 126
Amor conſortis impatiens 208
Amor quantum & quibus ex cauſis ad fæcunditatem faciat 334
Amor coniugalis quid propriè ſit ibid. eſt deſiderium pulchri & in eo fundatur 120
Amoris obiectum quod 97. & eius vis . 286
Amoris immoderati vehementia quanta ſit 99
Amoris durum remedium 333. 334
Amori cum militia multum convenire 72
In Amore an datur exceſſus 134
Verum præ Amore inſanientis matrimonium contractum reſcindatur 99
Anabaptiſtarum omnia iudicia tollentium error 259
Anaxandridis Lacedam. Regis in ſterilem uxorem amor 308
Ancyrani Concilii de coniugio ſacerdotũ moderatio 44
Andreæ II Ungariæ Regis de uxoris cæde iuſtum iudicium 261
Anglia cur paradiſus fœminarum & gehenna equorum vocetur 315, 316
Angliæ conſuetudo de indiviſione bonorum inter

inter conjuges 351 de poteſtate maritali jus quodnam 330. ac de Tutorum ad nuptias pupillorum requiſito conſenſu Lex. p. 175

Anglorum fœminarum libertas & virorum ſervitus 322

Animalia quænam famellarum multitudinem fugiant 196

Anna Marchionis Badenſis filia ob ſeptimeſtrem partum a marito repudiata 105

Anshelmi Cantuarienſ. Epiſcopi de ſacerdotum conjugio tollendo infauſta decreta 48 ab ipſo revocantur 49

Ante Pilos ſapere. prov. 58

Antiſtius cur uxorem repudiarit 275

Marc. Aurel. Antoninus Imp. quæ privilegia ſenatoribus ſecretò dederit 343. & in quo infelix fuerit 12. ejus in uxorem adulterã vecordia. 336. & quomodo tractandæ mulieres conſilium ibid. cujus infelix effectus 343.

Antoninus Philoſophus Imper. cur maluerit concubinâ uti, quam ad nuptias ſecundas tranſire 223

Antonius Auguſto, denudationem virginum objicit. 122 & amore Cleopatræ perit. 325.

Antonij Vererij Ducis Veneti in filiũ ob oſculum mulieri datum ſeveritas 315

Apoſt. & Epiſcopi multi uxores habuerũt. 43

Apoſtolorum Canonum de Sacerdotum conjugio ſententia 44

Appius Claudius Decemvir cur nuptias inter patritios & plebem prohibuerit. 112, 114. ejus in abducenda alterius ſponſa dolus. p. 109.

Apuleius ſexagenariam ducens reprehenditur. 81 cauſa 84 85

Arabum in velandis mulieribus mos. 122. atque in earum caſtitate circumſcribenda arcta Leges 313

Arabum & adjacentium regnorum in adulteros pœna. 240. & uxores mutandi ac proſtituendi mos 263

Archidamus cur ob uxorem deformem ductã regno Lacedam. multatus ſit 132

Arelatenſis Synodi de ſacerdotum cælibatu ſententia. 44. ejusq; de recipienda adultera Canonis explicatio 260

Argei ne aliorum mulieres laudantur, ſententia 313

Ariſtidis filiabus è publico dos data 143

Ariſtodemi filiam immolantis hiſtoria 317

Ariſtogitonis neptis ab Athenienſibus honeſtè dotata 143

Ariſtotelis in determinando nuptiarum tempore ſententia 89. explicatur & conciliatur cum aliis philoſophis ib. & 91

Arria in maritum amor 296

Arſinoes Zelotypia 199

Artemiſia in Mauſolum maritum etiam poſt mortem præpoſterus amor 214

Aſſueta facile amamus 288

Aſſyrij olim virgines venum exponere ſoliti. 121

Athenienſes a Themiſtoclis uxore recti p. 5. impunè adulterum a viro deprehenſum occidi permiſerunt 345

Athenienſes quos in ordinem virorum tranſcripſerint 75. & qua de cauſa bene meritorum filias dotarint. 143 exempla. ib & 144

Athenienſium de Conjugio lex ac de multitudine ſobolis cura. 20. eorum uxores permutandi conſuetudo 263

Athenienſium rex ſacrificulus cur non potuerit niſi Virginem uxorem ducere 228

apud Athenienſes cur ſymposia nuptialia imperata ſint 180

Atys Ilmenem adhuc infantem ſibi in uxorem pactus 63

Auguſtini de ſolutione conjugij ante mortem ſententia & lapſus. 234, 235 ejus argumenta quod pars læſa de jure teneatur ad reconciliationem in puncto adulterij, cum allegatis Teſtimoniis SS. rejiciuntur. 259. 260

Auguſtus Imper. Claudiam nondum nubilem ducit. 63. ſed poſtea repudiat. 66 cauſa. 275. rapiens Liviam Druſillam. 219 reprehenditur p. 104 & quidem a puello peracutè. 264

Auguſtus ob nimium in Liviam obſequium irriſus 5 & 325. ejus reſ omen ibid. affinitatis interventu inter ſe & Antonium pacem conſtituere cupit. 114. & Legem Romuli de poteſtate maritali in uxorẽ adulterã tollit. 345 cauſa ibi Auguſtus cur cum tam multis aliorum uxoribus rem habuerit. 5. cur Proculum Libertum mori coegerit. 249. & quam graviter, ac cur fami-

nus à ſpectaculis athletarum prohibuerit. 316

Auguſti Leges de maritandis ordinibus quanto impetu interceſſum ſit 7 eius domeſtica mala. 12. & querela, quod filia flagitia in publicum miſerit 343

Auſpicia nuptialia qua 178

Auus quidam cur nepotem ex filij ædibus rapuerit. p. 223

B.

B*Abyloniorum fœminarum ſe quotannis ſemel peregrinis proſtituendi mos* 105

Balnea mulierum & virorum promiſcua improbata 123

Baſilius Muſcovitarum princeps ex ingenti multitudine unam Salomen pro iuſta uxore habuit 4

Bellarminus de Virginitate an & quomodo ea virtus ſit, mirè philoſophatur. 34 eius contra ſacerdotum coniugium argumenta ex dictis Apoſtoli reijciuntur. 37. redarguit Verſionem Latinam 38. interdicit nuptiis omnibus hominib. ib. & oppugnat ſeipſum ib & 39

Bellarmini ex ritu cincturæ renum, & comeſtione agni paſchalis, ſacerdotum coniugium impugnantis contradictio diluitur. 41. & dicta Veteris Teſtamenti quædam contra ipſum vindicantur. ib. & 42

Bellarminus in iurius in naturam 28 & in tentando Deum, quoad continentiam ſervandam imitatur Diabolum. 47 eius tria contra incontinentiam remedia reijciuntur. ib. exempla. ib. & 48

Bellarmini Deo diſpenſationem in Ethnicorũ polygamia aſcribentis impudentia 190. abſurda dictorum ſcripturæ pro polygamia interpretatio. 192 & vana duriorum patrum contra ſecundas nuptias ſententiarũ excuſatio 217

Bellarminus inurit ſecundis nuptijs notam turpitudinis ib. & 218 eius ratio quod digamia ſacerdotum adulterio & concubinatu deterior ſit, refutatur 227, 228. & cauſæ quibus innocentem perſonam in puncto adulterij prægravare cupit diluuntur. 238, 239

Bellarminus de divortiis eſt contrarius verſioni vulgatæ, vim facit verbis Chriſti, ſibique contradicit 235 unde eius de illis ſententia 242. reijcitur. 243. eius inter coniugia fidelium & infidelium falſa diſtinctio 278 & horum quod ſacramenti charactere careant divortium repugnat verbis Apoſtoli 278. quæ non tam conſilium quam præceptum continent. ib. & facit Apoſtolũ Chriſto contrarium ib. & 279.

Bellarmini contradictiones & blaſphemia in quæſtione utrum licitum ratumque ſit matrimonium inter fidelem & infidelem initum 280. 281

A Bellarmino iactanter dici qui vult continere 46

Benjamin Iacobi patriarchæ filius quo ætatis anno maritus factus 70

S Bernhardi de continentia ſacerdotum querela 48

Bigamus de iure civili infamis 206.

Bœtorum de perpetuitate coniugij ſignum p. 212

Boleslaus Poloniæ Rex cur pudicus fuerit dictus 204.

Boleslaus Mazaviorum Dux cur uxorem repudiarit 116

Bonum non ſtatim opponitur vitio 35. cum eius variæ ſint ſignificationes ib.

Bona propter adhærentia mala non ſunt eiuranda 16

Bonorum diviſio uxorem facit exurgere in maritum 356

Boves cur olim Phœnices ἄλφα vocarent 1.

Brandenburgenſis Marchia de coniugum bonorum communitate conſuetudo 351. & de tutorum conſenſu quoad nuptias pupillorum Lex 175. quæ reprehenditur ibid.

Brittannorum Veterum promiſcuæ uxores. p. 185

Brutus Iulij Cæſaris filius 104

Brutiorum fœminæ marito cedunt 322

Bundvica Brittannorum Regina Romanis muliebre Imperium exprobrat. 325

C.

C*Abadis Perſarum Regis uxor, eiusque in illum amor* 297

Iul. Cæſar Polygamus 231. cur uxorem repudiarit 275. eius in virum prætorium ſeveritas 219

C Caligula Imp. libidines 275. monſtroſum ingenium. 122. & excuſatio quod uxorem Piſoni rapuerit 219

Cale.

Digitized by Google

INDEX.

Calecutiorum in prælibanda ſponſarum pudicitia mos 165

Cambyſes cur Amaſi Aegyptiorum Regi bellum moverit 101

Camilli Lex contra cælibatum. 21. & de ducendis viduis 227

Camma cur novello marito venenum propinarit 131

Candaules Lydus cur occiſus 256

Cannibalum uxorum pellices patientium mos 200

Canones de Conſenſu parentum in nuptiis liberorum poſteriores damnantur per priores & jus Civile. 164. ex quo & Naturali Canonum explicatio ſemper facienda. 165

Canonicum Ius divino & naturali nihil præjudicare poteſt. 164. veniam promittit ducenti meretricem. 260 eius ſententia de poteſtate maritali. 330 de nuptiis imparisculis. 288. communitate bonorum inter coniuges. 351 & de Ligatura Magica, quod coniugium ſolvat 305

Canoniſtarum pro libertate liberorum in coniugio pugnantium ſententia refutatur. p. 168.

Canuleï cōtra Patritiorum Rom. faſtum oratio 112, 113

Canuti Daniæ Regis Lex in viduas ante annum ad ſecunda vota feſtinantes 219

Caprorum & caprarum quarundam non prægnantium, quæ lactarunt, exempla 106

Caro facilius, quàm mens a ſcortatione defenditur 53

Carnem propriam quomodo quis præſcindere poſſit 338

Caracalla Imper. qua occaſione in Noverca amorem inciderit 122

Carolea virginis verecundia 94

Caroli Craſſi cum uxore perpetua continentia 204

Caroli M. bigamia excuſata 206

Carolus V. filiam Henrici IIX. Angliæ Regis ſibi deſponſat 63. quam repudiat. 66. quantum ob id Regis illius odium in ſe contraxerit. ib. & quantam multam ſolverit. 155 eius in bigamos pœna 206

Carolus Siciliæ Rex quam acutè Nicolao Papæ repulſam dederit 117

Carolus ſimplex qua conditione filiam duci Normanniæ elocarit 288

Caſimirus M. Poloniæ Rex deformitate uxoris in illicitum amorem incidit 120

Caſſiodori in uſurarias uxores invectio. 263. 264

Caſtitas coniugio non opponitur 34

Caſtrati a matrimonio excludendi 87. 101. Cauſa 307

Caſtrucius cur eos, qui verbis, ſed non re uxores ducerent, laudarit 4

Καλλιγαμία & καλλιγαμόντες quid ſint 60

Cato cur ſervis ſuis liberum acceſſum ad ſervas conceſſerit. 115. ob impar coniugium ſe contemptui expoſuit. 116. cur filiam Pompeio negarit. 117. reprehenditur ob conceſſam uxorum permutationem 263

Catonis in uxorum licentiam oratio 338

Catonis Maioris graves ac ſeveri mores. 129

Cecrops Athenienſium Rex cur διφυὴς vocatus 196

Charondæ & Mahumetis Lex quam facile divortia permittat 273

Chilon qualem uxorem ſuaſerit 144

Chriſtus quomodo maritus & Virgo 228. an apertè de divortiis locutus. 236. 237. cur adulteram condemnare noluerit 247

Chriſti & Eccleſiæ ſpirituale conjugium quomodo per Corpus repræſentetur 229

Chriſtiani officium in conjugio ineundo. 282

Chriſtianis etiam fas eſt, delectationem in coniugio quærere 125

Ciceroni cur inconſtantia fuerit obiecta 153

Cives ad matrimonia ineunda compellendi. 18

Civitatis prima ſalus à liberorum numero pendet 19

Clanculum facta inducunt præſumptionem fraudis 177

Claudius Gorgus ob uxorem adulteram retentam lenocinij damnatus 261

Clementis & Innocentij error de ſacerdotum coniugio 219, 230

Clementina Caroli II. Neapol. Regis filia maluit contra pudorem facere, quàm regnum amittere 120

Clericus cum virgine non præſumitur orare Pater Noſter 314

Cliſthenis Sicyonij Tyranni in deligendo ſibi genero circumſpecta prudentia 4

Clotildis Galliæ Regina cum Almarico Gothorum Rege infelix conjugium 286

Digitized by Google

Clytemneſtra Zelotypia & querela 202
Cœlebs nequit à Viro mutari adjutorium. 15
Cœlibes quaſi Cœlites. 46. eorum alij ſecundum Pontificios tituli. ib. & 47
Cœlibes cur facilius ſuadeant reconciliationem conjugum, quam conjugati 261
Cœlibum pœna. 21. non debuerunt tolli. 24. 25. nihil capiunt ex Legatis 25
Cœlibatus quo ſenſu conjugio præferatur 35. eique opponatur 36. qui per ſe nullius momenti eſt, ſed tantùm ad aliud expetitur. 47 & poteſt imperari ut pœna 241
Cœlibatus fit occaſio liberius ſcortandi. 50. unde acceptus Clericis 49. ac propterea ab ipſis Pontificiis tolli debet. 50. ut in Eccleſia oriental. factum ibid.
Cœlibatûs incommoda. 14. & mala, quæ ex ejus nimia commendatione, in honeſtatem conjugii recidant 28 29
Cœlibatus coacti fructus. 48. de iis exempla & teſtimonia ibid. & 49
Cœlibatus an Virginitatem Chriſti ſignificet 228. & quo caſu plectendus 25
Cœlibatus fit ſecundum Pontificios octavum Sacramentum 228
Cœlibatum non ſervat qui cogitatione ſcortatur 53
Cœlibatum plerique ob alias cauſas, quàm religionis amorem vovent 55
contra Cœlibatum pro conjugio leges 20, 21
ſi ad Cœlibatum non poſſunt hortari uxorati, nec Cœlibes poſſunt conſolari conjuges. 29
Cœlibatui nullo ſcripturæ teſtimonio præmiū vitæ æternæ aſſignari 52
Coitus accretionem cur impediat. 73. ſine eo ex diſtanti non fieri conceptum 123
Columbarum amores & caſtitas. 196. 264
Comitis Gleichenſis memorabilis bigamia. 158 194
Comes quidam Thuringiæ in venatione occiſus 256
Commoda publica non debent extinguere Privata 140
Communio nulla ſine querelis & jurgiis diu ſubſiſtere poteſt 202
Concubina & Concubinatus quid ſit ejusque origo 206, 207
Concubina non eſt ſcortum. 210 ſed conjux & imitatrix uxoris 207
Concubina Romana nihil differt à Iudæa 208
Concubinas ſacra ſcriptura appellant uxores. ibid. & vice verſa uxores, concubinas. 209. exempla ibid.
Concubinæ fuerunt veræ uxores 209. & quoad actus conjugij eſſentiales ab iis non differebant. 211. ideoque tolerata ab Imperatoribus. 209 imò etiam probata 208
Concubina ſine ſolennitate ducta. 209. de qua non loquitur Iuſtinianus ibid.
de Concubinatu Canones injuſtè à Beza reprehenſi ibid.
Concubinatus qualis improbetur 210
Concubinatum etiam invertere vim ſacramenti 228
Concubitus conceſſus non tantùm ad conceptam, ſed etiam ad reſtinguendam libidinem. 203. exempla ibid.
Confarreatio & Farracia quid ſint 328
Conjuges ſociandi ſunt per Leges, ut ſimul & parere deſinant, & generare 83
Conjuges utriusque fortunæ participes 295
inter Conjuges eſt ſocietas quædam 351. 352. & quidem in conſtitutione familiæ prima, ac ex præſcripto naturæ procedens. 1, 2. ex qua tamen communio bonorum inferri nequit 353
Conjugum bona an uniri debeant cum corporibus 349. atque omnia eſſe communia. ibid. ac quatenus jure Saxonico æqualia ſint. 353.
ipſa Conjugum converſatio ſancta, & precibus nequaquam contraria 41
per Conjuges fideles multi infidelium ſanctificati. 291. exempla. ibi.
inter Conjuges cur olim donationes interdictæ fuerint 350
Conjugem Ignobilem quā Nobilis contemnat 116. & quanta inde mala. ibi. unde multi ejusmodi nuptias detrectarunt. Exempla. 117. non tamen inter illos comercium nuptiarum tolli debet 118
à Conjuge diſceſſio qualis prohibeatur. 240. & illius contra Bellarminum ex Apoſtol. 1. Cor. 7. vindicatio ibid. & 241
Conjugium eſt principium familiæ & Reipublicæ 1. cauſa. 26
Conjugium non eſt ſacramentum 279. quo errore factum ſit ſacramentum 227. & quatenus Chriſt. & Eccleſiæ conveniat. 229
Conjugium non ſit res profana. 39. ſed abſolutè

lutè bona. 17. & libido ac inordinatio tantùm illi poſt lapſum acceſsit atque illi ineſt per accidens ibid.
Conjugij commoda. 15. & incommoda ex variis autoribus excerpta. 3. unde de iis tres captiones 12
Conjugij moleſtias devorandas eſſe propter ſalutem Reipublicæ 17
Conjugij neceſsitas plerúque à natura impoſita. 27, 28. cujus præceptum a Bellarmino eluſum 27
Conjugij Nobilium cum plebe contemptus in Republ. parit diſcordias. 113. 114. communio verorum concordiam. exempla. ibid.
Conjugij eſſentialia quæ ſint. 100. ejus veritas unde æſtimanda. 187. ac definitio 173. & quid in illa ſit divini, humaniq; juris communicatio. 284. atq; cur non in ea Conſenſûs parentum mentio fiat 173
Conjugij fines tres. 26. primarius, Generatio ſobolis. ibid. & 80. alter mutuum adjutorium. 28 tertius & acceſſorius poſt lapſum, eſt remedium libidinis 30
An ad finem conjugij repletio terræ pertineat 27
Conjugij actus cum ipſo conjugio non confundendi 40
Conjugij contractus perpetuus. 212. qui etiam fieri poteſt ſine verbis ſolo ſæpe nutu. 94. præſertim a pudibundis virginibus ibid exempla ibid. & 95
Conjugij contracti, ejusq; perpetuitatis ſigna variis populis uſurpata 95. & 212
Conjugij ſpecies ex Coemptione. 121. & impares incommoda. 115
Conjugium quinam primi tanquam tectam fornicationem damnarint. 32. eius ex Bellarmino encomia 33. 34. 35. 40
extra Conjugium vix piè vivitur. 15. & in illud non cadit fornicatio. 35. unde vocatus ad conjugium non debet vocationem deſerere 51
Ad conjugium non admitti niſi duas perſonas 186. & ceremonias adhiberi ut notas & ſigna. 183. nti etiam Benedictionem coram Eccleſia non requiri ad ejus eſſentiam. ſed accedere, tanquam teſtimonium publicum 178. Publicè enim intereſſe, quinam cum quibus jungantur. 177. & tandem Deductionem ad domum non aliter eſſe neceſſariam, quàm ut complementũ ſolennitatum 184. vid. Deductio.
Ad conjugium requiritur virilis ætas. 74
In conjugio nemo vivit expers moleſtia. 12
Ad conjugij eſſentiam conſenſum eſſe neceſſarium probatur ex ſacris literis. 94. & quidem non tantum liberorum. ibid. & 159. ſed etiam parentum. 165. & hoc de jure divino. ibid. natura. 166. Græcorum & Romanorũ. 161, 162. exempla 171. & reſponſio ad triſtum argumentum deſeret homo. ibid.
In conjugio conſenſum includere notitiam & libertatem 96. ac conſilium 64
in conjugio contrahendo quatuor erroris ſpecies. 100. Errorum commodior diſtinctio. ibid. quinam ex illis conjugi contractum vitent ibid. & 102, 103
In conjugij contractu decepto per fraudem ſubveniendum 100
conjugium non ſolvi ob ſobolis defectum p. 87. nævos leviculos. 119. deportationem. 295. captivitatem. 296. morbos poſt incidentes. 3 8.
Odia conjugum 341 leviora crimina 311, 312. infidelitatem & hæreſin 291 ac ſolum diſſenſum 276
Utrum conjugium Ebrii reſcindatur 98. vel amore inſanientis. 99. vel inter chriſtianum ac infidelem. 289. & hoc contra pontificios ibid & 290. vid. nuptiæ
conjugium per concubitum conſummatum difficilius ſolvi, quam contractum per conſenſum 266
Opinio eorum quæ conjugium ultra mortem protendunt 213
criminum ob quæ conjugium ſolvi creditur duæ claſſes 311
An conjugum crimina in eius noxam indirectè vergentia ſolvant 317 Eorum catalogus. ibid. vid. matrimonium & divortium.
Utrum a conjugio ob preces abſtinendum. 39, 40 41
conjugia morientium quatenus conceſſa. 80.
conjugia non eſſe æſtimanda ex eventu. 290
conjugia, veſtes, corpora, &c. cur in V. T. externis ritibus ſanctificata ſint 42
Ex conjugiorum bonitate pendere ſalutem civium 3
conjugalis unio in quo conſiſtat. 285. Eius vinculi ratio aliunde, quam à Sacramento derivanda

Digitized by Google

vitanda eſt 279
coniugalem amicitiam æqualitas & concordia morum optimè iungit 117, 119
conſcientia bona non fugit lucem 343
conſtans qui ſit 152, 153 *& quid inter conſtantem & prudentem interſit* 156. *conſtantia in quo conſiſtat* 153
Conſtantia Henrici VI. Imp. uxor quo prætextu ex cœnobio extracta 28. *& cur publicè in platea parere voluerit* 28
continentia ſpeciale donum eſt, & paucis datur. 45 *unde non omnibus promiſſa, nec ab omnibus exoratur.* 50. *ac propterea in eius voto laqueus conſcientiis iniicitur* 55
continentiam perpetuam in coniugio vovere, ſtultum & contra finem coniugii eſt. 204. *exempla* ibid.
continere ſine ope divina quàm difficile ſit. 52
Multos continentiæ donum non habere, quos tamen ex donis conſtat, eſſe vocatos ad miniſterium 45
copulationem coniugum publicam, eſſe neceſſariam propter honeſtatem publicam 177.
Corneliæ Grachorum matris laus 216
Cornicum pudicitia & matrimonii fides. 196
Crangaſii Nobilis in Armenia viri uxor quâ ſe ſit proſecuta virum amore. 297
Cretenſes quos & quando ad nuptias admiſerint 74
Crœſus cur Cyrum Cambiſi filio prætulerit 17
Cumæorum in adulteros pœna 244

D.

D*Auorum de diviſione bonorum inter coniuges conſuetudo* 35. *& Lex de Tutorum in pupillorum nuptiis, conſenſu.* 173
Daſſolibyes quomodo olim matrimonia ſociarint 73.
David Rex Iſraelis cur Michol in thorum ſuũ repetierit. 259. 260. *Eius frigiditas unde ſecundum Rabinos provenerit* 88. *& quid de ultimo eius coniugio cum Sunamitide ſentiendum ſit* 87. 302
Debitum neceſſitatis & honeſtatis 260
Deductio ad domum quibuſdam videtur ad eſſentiam matrimonii neceſſaria. 176 *& quidem ex iure noviſſimo & Canonico* ibi.
Deductio ad domum triplex. 181. *prima in hortos & tertia in cubiculum quando & à quibus facta* ibid.
Deductio ad domum media an ad perficiendam matrimonii eſſentiam neceſſaria 182. *& quorſum opus ea ſit* [illegible]
Deformis hominis occurſus olim mali ominis loco erat 33 *exempla* ibid.
In Deformes non occurrunt violentæ præſumptiones impudicitiæ 128, 129
Deformes cur plerunque inſipientes ſint. 127. 133
Deformium hominum qui ſapientes fuerunt, exempla 128
Deformitas præbet indicium diſtorti ani[illegible] 127. *ſed diſtinguenda monſtroſa a deformitas a naturâ tolerabili.* 133 *quæ condem[illegible]tur* [illegible]
Deidemiæ immatura ſponſalia cur inita facta 6[illegible]
Demonax cur Eleuſiniis ſacris nunquam voluerit intereſſe 178
Deſertio adiicitur adulterio ab Apoſt. Paulo 277. *nec tamen contrarium quid ſtatuit Chriſto* ibid. *cum in ea voluntatem diſcedentis reſpiciat.* 299. *& diuturna ſuſpicionem innexam adulteriis habeat* [illegible]
Deſertio non per diſtantiam locorum, ſed negationem officiorum coniugalium diiudicanda 3[illegible]
Deſertionis genus duplex [illegible]
Deſertio neceſſaria quadruplex. ibid.
Deſertionis cauſam præbens tenetur de [illegible] ibid. *licet deſertor non prorſus excuſetur.* 294
Deſertio ſeparat coniugium etiam inter fideles 292 *cauſa* ibi
Deſertor æſtimandus ex voluntate 294
An Deſertor ſit, qui monitus ab Eccleſia n[illegible] redeat 299
Deſertor familiæ peior eſt infideli 292. *ſi neglexerit audire Eccleſiam* ibi.
Deus poteſt ius naturæ relaxare. 192. *& [illegible] fœdera cum infidelibus inita.* 282 *ſed [illegible] probat coniugia cum iiſdem* ibid. *inprimis in Republica Iudæorum* 283
Quædam, quæ ſecundum Dei voluntatem [illegible] non poſſunt promiſcuè ſecundum ei[illegible] voluntatem ab omnibus peti 51. *exem[illegible]a* [illegible]
Deum cur veteres dom. ducum denomina[illegible] 179
Diaconiſſas cur S. Paulus non voluerit [illegible] niſi vetulas [illegible]
Didonis in mortuum, maritum prop[illegible] amor [illegible]

Difficilia & impoſſibilia habentur pro iisdem 54
Digamiam non exhaurire vim typicam coniugij 228 *& poſtea locos præpoſtere ad digamiam Leviticam prohibendã loca Paulina interpretari* 230.
Diluvij ſecundum Rabbinos cauſa 311
Diogenes in paupertate ſuperbus 144 *quam pœnam in adulterio eſſe voluerit* 244
Dionyſius Syracuſan. Tyrannus bigamus 175, 204 *qua matri nuptias repetenti reſponſum ederit* 84
Diſpenſatio facit legem 192. *& diſpenſatio Dei non fuit imitanda homini* 193
Divitiæ non ingerunt neceſſario ſuperbiam. 144
Divortium tam late patet quàm coniugium 266. *inter illud & repudium differentia.* 265
Divortium unde dicatur 295
Divortium coarctatur ad matrimonium conſummatum copulâ carnali. ibid.
Divortium duplex cum bona gratia & cum ira 276
Divortium non eſt, niſi ſolvatur vinculum 267. *etiam de ſententia Pauli Apoſtoli* ibi. *& Chriſti ipſius* 268
Divortium quoad thorum & menſam an ex S. literis & LL. Civ. probari non poteſt 236. 266 268. *ſed ex gemina vocabulorum ſignificatione impugnatur* 237. *& rationibus ipſius Chriſti contra Bellarmini argumenta reijciuntur* ibid. & 238
Divortij quoad thorum & menſam origo 232 *de eo pontificiorum opinio ex authoritatibus probata refutatur* ibid. & 235
Divortij controverſiam ex ſolis ſacris literis & inprimis ex cap. 19 Matth. decidendam. 234. *& nullam eſſe contradictionem Evangeliſtarum, ſupplendumq́; ex uno, quod omiſſum ab altero.* ibid. *ac verba Chriſti exceptive accipienda* ibid. & 235
Divortia a Moſe conceſſa utrum vacent peccato 268 *probatur affirmativa ex præcepto Moſis & Malachiæ, ac abſurdis ex negativa deductis* 269
Divortia a Moſe conceſſa non coarctanda ſunt ad ſola adulteria 268. *Moſis quoad illa diſpenſatio in N. T. locum habet* 311
Divortiorum formulæ apud Romanos & Iudæos 278
Divortiorum facilitatem Deum ſemper improbaſſe 269. *ſed tamen ea conceſſiſſe* 189. *cauſa* ibid.
Divortiorũ cauſas iure divino non licet alias cuiquam addere 311
Ad Divortia facienda variæ ab Impp. additæ cauſæ 301. *& cur* 311
An Divortiorum cauſæ potius domi quàm in foro diſputari debeant 341
Inter Divortiorum cauſas non recte recenſentur crimina, quæ non rumpunt nervum coniugij licet horrenda 312
Divortia nova num Paulus 1. Cor. 7. addiderit 241
Divortia excepto adulterij caſu in N. T. eſſe inexcuſabilia 272
Divortia quo tempore Romæ increbeſcere cœperint 274. *& quam levi de cauſa conceſſa.* 275 *exempla* ibid. *cui res Impp. modum ponere aggreſſi* ibid.
de Divortijs Lex XII. Tab. 278
Domini & ſervi ſocietas 2. neceſſaria, & coniugalem ſequitur ibid.
Dominium verum in quo conſiſtat, an civibus auferri poſſit 142
Domitiani contra equitem ob reductam uxorem adulteram iudicium 261
Domus prius quærenda quam uxor 74
An donatio ſeu legatum propter nuptias ante deductionem ad domum valeat 183, 184
Dorothea Ludovici Mantuani filia cur nuptias Sfortiæ recuſarit 120
Dos optima quæ ſit. 119. *& in quibus conſiſtat* 137
Dos facit uxores ſuperbas 178. *exempla* ibid. *ſed non neceſſario* 146 *cum ſuperbia æque præſumatur in indotata, quam locuplete.* ibid. *& tolerabilior ea, ſi nulla quam ſi ampla detur dos* 146 *exempla* ibid.
Dotis cauſam eſſe, ut maritus in oneribus matrimonij ſublevetur 146, 147
Dotem ad retundendum mulierum faſtum utilior 139 *& de ea minuenda ratio Platonis examinatur* 142
de Dote Lex divina explicatur 140. 141
Dotem non eſſe reſpuendam 137. *in qua tam defectus quam exceſſus vituperatur* 136.
Dotem ſtultum facere ad promovendas Nuptias 143

An Dotem ex æquo conſtituere liberis teneantur ambo conjuges [illegible] 114
An ob Dotem non [illegible] lucam maritus [illegible] Vatur 147. præſertim ſi [illegible] qui quidem pa[illegible] tendum ſed [illegible] dicenti [illegible] 148. utrum dotem [illegible] queat imponi 140
Dote æquali ſe. un[illegible] proportionem Arithmeticam [illegible] ibid. & totales etiam di leges [illegible] dominium & utrum 142
Dotatam qui ducit, privatis quoq; utilitatibus conſulit 144
Draconis prima in adulteros pœna 244

E.

Eccleſiæ primitivæ mos copulandi novos conjuges 213
Eccleſiæ antiquæ de Clericorum conjugio Decreta 44
Egnatius thetellius uxorem, quod vinum biberit, impune interfecit 340
Elibertani Concilii de calibatu ſacerdotum ſententia 44
Eleuſina ſacra clandeſtina 178
Emptor ne circumveniatur, æqualitatis eſt [illegible] 131
Epicuri Reſpublica reprehenſa 19
Epiphanii de [illegible] petitu poſt divortium nuptiis opinio 233
Epiſcopi & Apoſtoli multi uxores habuerunt. 43.
Epiſcopus [illegible] unius uxoris viri, quomodo recte intelligendum 231. Et huius præcepti pontificiorum, unius pro primo ſ[illegible]mentum, prapoſtera explicatio 230
Epi[illegible] quidam propter valetudinem recuperandam ad Venerem inductus, cur poſt ſi[illegible] plurarit 47
E[illegible] ullam F[illegible] tens, quod calibatum [illegible] Antichriſti adventus nota ſit, ſententia 38
Epiſcopi qualis caſtitas & continentia imperetur 34
Ericus Sueciæ rex ob ductam liſtoris filiam regno [illegible] 116
E[illegible] quatuor crimina 140
E[illegible] nuptiis & omni mulierum conſuetudine abſtinuerunt 81
Etearchus cur filiam in mare demergi [illegible] ceſſerit 213

Ethelre[illegible] Angli[illegible] [illegible]
Da[illegible] elam [illegible]
Ethnic[illegible] damn[illegible] 231 [illegible] rep[illegible] 216 [illegible] ſiam [illegible]
Ethnicorum polygamia [illegible]
Eunuchus unde [illegible] 317
E[illegible] corum & [illegible] [illegible]
E[illegible] quare [illegible] [illegible]
Exe[illegible] ſententiam ambitio[illegible] [illegible]
In E[illegible] tantur 294 [illegible] dicto [illegible] [illegible]

F

F[illegible] expat[illegible] 110 [illegible]
F[illegible] poſt divortium [illegible] a Hieronymo ex[illegible] [illegible]
Fal[illegible] [illegible]
Fam[illegible] non p[illegible] plur[illegible] [illegible]
Familia ſecundum [illegible] & uxoris [illegible]
Fa[illegible] ſeparatio apud [illegible] pat[illegible] habetur [illegible]
Fatua a Fauno [illegible] ob [illegible] potat[illegible] 340
Fauſta in Conſtantinu[illegible] [illegible]
Fauſtina M. Antonini [illegible] bidſi es [illegible]
Fernely in diſtr. buenda [illegible] 58
Fidei articulus [illegible] non [illegible] mnibus ſe. [illegible] [illegible]
Filius inv[illegible] par[illegible] trahens, rerum [illegible] [illegible]
Fily qualem libertatem h[illegible] [illegible]
Fla[illegible] & aliorum [illegible] tius ducenda quam [illegible] [illegible]
Florentia [illegible] [illegible]
F[illegible] manu Dei [illegible] [illegible]
Fœmina cur [illegible] d[illegible] uterum [illegible] ibid.
Fœmina viri [illegible] ante de[illegible] [illegible]

Digitized by Google

mittenda ad conjugium 69. citius tamen quam viri ibid.
Fœmina major natu viro 61
Fœmina magis appetit virum, quam vir uxorem, & quare 297
Fœminæ cujusdam Nobilis ſterilitas longa in ſingularem fœcunditatem abiit. 303
Fœminæ magis reguntur pudore, quam terrere 332
Fœminæ ſubintroductæ quid fuerint pagina. 319
Fœminæ pudicæ ſi non eſt laſcive circumcurſitare, aut ſe oſtentare. 316. periculum inde quantum, exempla ibid.
Fœminarum pœna propria. 322
Fœminarum pulchritudo propria non negligenda quidem, ſed tamen non nimis perdite expetenda 135. Vid. pulchritudo.
Forma infida & mutabilis 126. unde ante omnia mores ſpectandi ibid.
Forma ſtata & mediocris qua. 129. præfertur ſumma 131
Forma & ingenio ſæpe diſconvenit 128. exempla ibid.
Ex Forma duplex præſumptio 127. Vid. Pulchritudo.
Fornicatio ſpiritualis non continetur ſub adulterio 313
Franciſcus I. Galliæ Rex cur uxorem in carcere acceptã non repudiarit 158. Ejus lytron, Carolo V Imp. quomodo ſolutum fuerit. 155
Frater quid Deuter. c. 25. notet 192
Fratriam an jam uxoratus quis ducere potuerit. 193. & de eo legis divinæ commodior interpretatio ibid.
Frigamus frater Canis grandis Scaligeri ſpurius 205.
Cum Frigidis & caſtratis non licet contrahere matrimonium 87. eo, quod generare nequeant 307
Friſiſculum quid ſit, & unde dicatur. 267.
Fundamentis inprimis nihil quid ſit ſtabile futurum, ita ſtatim ſtatuere 3
Furem parcere furibus 248
Furari quomodo res quis ſibi ſuas poſſit. pag. 160
Furioſus matrimonium contrahere nõ poteſt 97. niſi habeat dilucida intervalla 98. cauſa 97
Furor ſupervenīens diſſolvit ſponſalia. 98 309
Furioſi qui ſano corpore contraxerunt, non ſolvuntur ibid.
Furioſorum & leproſorum conjugia cur vitanda 309
Furor quo caſu ſolvat contractas nuptias. p. 310

G.

Galla venefica 216
In Gallia quam frequens ſit Ligatura Magica 305
Galli cujuſdam cur quatuor uxores ſimul duxiſſet rogati reſponſum 266
Gallorum mos in fœminarum velanda facie & denudando pectore 122 & lex de dote 142. parentum conſenſu in nuptijs liberorum. 163. 272. atque communione bonorum inter conjuges 351
Gallis olim in uxores jus necis habuiſſe. 329. 339.
Gangrenſis ſynodi pro ſacerdotum conjugio Decretum 44
Geldriæ comes obſtratus Mercatoris Mechlinienſis filiam duxit 116
Generare qui nequeunt, contrahere matrimonium non poſſunt 102
Generari ſine teſtibus nihil poſſe. ibid.
Genevenſium mos in examinandis de vitæ ſtatu conjugum ambabus 177. & lex de conſenſu parentum in liberorum nuptiis 172
Gentes omnes conſueverunt ſolennes adornare nuptias 183
Gentes aliæ magis fidunt mulieribus, aliæ minus 315.
Gentium quarundam ex ſola pulchritudine uxores ducentium exempla 126
Gentium quæ fœminarum officia ſubeunt, exempla 322 & earum quæ polygamiam abhorruerunt, recenſio 206
Gentium jus quid ſit 162, 163
Gentium belli coſis cur familiare ſit uxoribus ſervire 139, 145
Gerhardus comes Hollandiæ uxorem cur repudiarit 195
Germani a polygamia abhorrentes 206. in quas tum eam conceſſerint 195 an jus necis in uxores habuerint. 339. & quem ad conjugium adhibuerint 74
Germanorũ veterũ in ducendo uxores tarditas 69. inde eorũ robur 72 & proceritas 73
Germanorum lex de matrimonio ineundo & procreandis ſobole, ac determinando nuptiarum tempore 91

Germanorum in adulteros pœna 246, 252. & de dote Lex 142. & in eos qui ſtup[r]ata[s] ducunt, proverbium 163
Germanorum promiſcua balnea reprehenſa. 123
Germanorum veterum mos uxores mutandi & proſtituendi 263. ac infirmam ſobolem projiciendi 71
Getæ ſine dote uxores duxerunt 139
Giſela Henrici V Imp. ſoror 291
Glechenſis comitis bigamia 194
Gordiani ſeniores in ſocerum reverentia 123
Gorgones Leonidæ uxoris dicterium, de Lacedæmo-mulierum in viros imperio 139
Gortinaorum in adulteros lex pœna 245
Gothorum jus de indiviſione bonorum inter conjuges 3[1]0
Græci polygami 195 etiam adhuc tempore Apoſtoli Pauli 131
Græci [q]uam arctis legibus mulierum caſtitatem ti[...]cumſcripſer[u]nt 313
Græcorum lex de poteſtate viri in uxorem a Romanis diverſa 318. Eorum de ſtupratis conſuetudo 104
Grimoldus Bavariæ dux fratris viduam ducens reprehenditur 192
Gyges denudatione uxoris ſibi interitum conciliavit 122
Gyllus Scotorum Rex 205
γυνὴ quaſi γονὴ dicta & cur 75

H.

HEbræi Aegyptiis juſſu Dei ſua auferunt, & quid in merito 191
Hebræorum mos in inſtituendo ſolennes nuptiarum feſtivitates 180
Hedwigis Poloniæ regina Wilhelmo Auſtriaco promiſſa 65, 65 Iagelloni Lithuaniæ duci nubere cogitur 66
Helena poſt mortem Menelai cur de arbore ſuſpenſa 200
Heli[...]aba[...]l[...] [...]us & li[...]ides 202
Helkana & Annæ ſ[...]le conjugium 303
Helpi[...] [...]emone Athenienſ ſoror ob paupertatem in nuptiis conſenuit 143
Henricus Carinthiæ dux regno Bohemiæ cur fuerit exutus 116
Henri[c]us [...]an[...]us uxorem adhuc virginem fratribus moriens reddidit 274
Henricus I[...] I. Imp. veneno à Conſtantia uxore propinato periit 204
Henricus VIII. Angliæ Re[x] [illegible] lum V Imp. pr[...] [illegible] divortium [illegible]
Hermione [illegible] in uxorem pe[...] [illegible]
Herodes [illegible] mi erri[...]us 13 [illegible] Arabi [illegible] ib [...] e[...] uxorem [illegible] 19[.]
His cire & Hir[...] [illegible] 58.
Hir[...] [illegible]
Hieronymus quando [illegible] & [illegible] ob continentiam [illegible] ro de [illegible] cunaus 21[.], 21[.] [illegible] 23[.]
Hi[...]e[...]hia in [illegible] amor [illegible]
Hiſpani Iam polygami [illegible] bigami [...]punit[...] 3[..] [illegible] ro pœna [illegible] 25[.] [illegible] conjen[...] [illegible] henſes lex 16[.] [illegible] rum inter con[illegible]
Hiſpanorum fœminarum [illegible] denudando pect[o]re m[illegible]
Hottomannus de nece [illegible] mum interpretat[...] re[illegible]
Hulderici Epiſcopi Au[illegible] Continentia [...]acer[illegible] que teſtimonia de[illegible]
Humi[...] nihil eſt a[...]e[...] [illegible] 145
Hun[g]ari cujuſdam [illegible]
Hybris qui dicatur [illegible]
Hyetius in adulter[illegible] [illegible]
Hymenis com[m]un[...] de[illegible] curatior [illegible]
de Hymene [...]verti[...] [illegible]
ex Hymene defloratio n[illegible] 108.

I.

IAcoba Alberti Ba[illegible] [...]sumo[...] [illegible]
Iacobi eum Le[illegible] 102 eius cum [illegible] 3[.]3.
Iactura metus un[illegible]

conjugium 155
Iactura levis non inducit juſtum metum 156. ſed gravis quoad opinionem vulgarem. ibi.
Iagello Lithuaniæ dux Hedvvingem ducens baptizatur. 288. ejus de imparitate conjugiorum prohibitio 289
Iarmericus Daniæ Rex uxorem adulteram bobus conculcandam objicit 262
Icaſiæ acutum Reſponſum Theophilo Imp datum 17 ob quod ab eo rejicitur 3,4,13
Ignobilis perſona licet ametur à viro, tamen ſpernitur à cognatis. 116. exempla ibi.
Ignorantia duplex 97
Ignorantia particularis 99
Ignorantia juris naturæ non excuſat 190
Ignorantia probabilis in quantum excuſet 193
Ignorantia in peccato mortali in argumentū excuſationis prætereà non poteſt 233
Imperatores ad conjugium qui propriè dicantur 306
Impotentia Conjugalis variæ ſpecies 304
Impotentia an ex incantatione Magica provenire poſſit, & an ea conjugium ſolvat. 305.
Impotentia ex morbo 305. quam pars decepta præſcivit, in eamq; volens conſenſit, an matrimonium ſolvat. 306
Impotentia quæ præceſſit incurabilis, & pars altera neſcijt, aut quæ poſt incidit, an ſolvat conjugium 306
De impotentia incurabili quibus ſignis conſtet ibid.
Indorum mulieres cur voluerint viris comburi 214
Infamem fieri coram hominibus ſatius eſt, quam coram Deo 154
Infans cur apud Græcos cum ſtulto idem nomen habeat 63. & an ſeptimo anno conſentiens ad matrimonium capax fiat. 64
Infantes quinquennes non poſſe conſentire. 63
Infantiæ terminus pubertati qui proximus 59
Infibulati qui dicantur, & an matrimonium contrahere poſſint 307
Iobi uxoris improbitas 310
Iohannæ Ducis Lancaſtrenſis conjux quam contemptum ob ſtirpis humilitatem ab affinium uxoribus habita ſit 117:
[illegible]nus [illegible]I. Pontifex in adulterio occiſus 2[illegible]7
[illegible]ram Rex Iuda uxoris aſtutia perverſus 287
Ioſaphati Regis Iuda cum Achabo factum fœdus cur improbatum ſit 282
Ioſephus Iacobi Patriarchæ filius cur ob adulterij crimen accuſatus tantùm in carcerem conjectus ſit 246. & an ex eo pœnæ adulterij mitigatio deduci poſſit ibi. & 247. ejus conſtantia & Caſtitas 154
Ioſias Rex Iudah quo ætatis anno uxorem duxerit 70
Iſaac an in benedicendo Iacobo erraverit 101. ac cur Eſavi conjugia non reſciderit 170
Italæ cujuſdam in ſervanda caſtitate conſtantia 154
Italorum in adulteros pœna varia 252. eorum intuenda uxorum pudicitia ſeveritas 314, 315.
Italorum fœminarum invelanda facie & denudando pectore mos 122
Itapherenis uxor cur patrem marito & liberis prætulerit 296. 297
Iuda Iacobi filius quomodo tàm brevi temporis ſpacio tot nepotes & pronepotes ſuſcipere potuerit 70
Iudæi adhuc Apoſt. Pauli. tempore polygami fuerunt 230
Iudæorum de ineundo matrimonio lex 19 eorū divortia 235. in iis faciendis temeritas. 119. & formula 275
Iudæorum de clavibus, quas Deus ſoli ſibi reſervarit opinio 303
Iudaici Populi olim fœcunditas peculiaris. 71.
Iudæis cur Deus commixtiones cum Gentilib. tam ſevere prohibuerit 28., 283
Iudetha Ludovici Pij Imp. uxor 4
Iugurtha ſpurius fratribus Numidiæ regnū eripit 265
Iulia Lex cur ſegnius quàm par erat ab Auguſto promulgata ſit 248. & an pœnam capitis adulteris irrogat ib. & 249
Iulsant Imperat. differta facies 127
Iuramentum vi. expreſſum coram Deo odioſum 152
Iuſtinianus an Theodoſius Imp. primus divortia certis cauſis circumſcripſerit. 277
Iuvenis cujuſdam Petulci cerebrum prorſus exucceum inventum 89
Iuvenis cum vetula à ſurdius copulatur quam contra 89. unde multa cauſa cur ejuſmodi coonjugia prohibeantur 70
Iuvenes cur ἀκμάζοντες dicantur 60

Iuvenum & ſenum diſsidium .89
Iuvenum libido alliganda conſiliis parentum 169
Iuventutis termini 60

K.

KEtoura Abrahami conjux 209
Xneſsi qui Majeſtatis ſint 4.

L

LAbani dolus in ſupponendo Leam, pro Rahel 101
Lac generari poſſe etiam ſine conceptu 106. *unde Laurentij in cur lac verum & fucatum diſtinctio reijcitur* ibid.
Lacedæmonij uxores ſine dote duxerunt 139 *[illegible] iuvenes concedere coacti* . 294. *eorum m[illegible] in[illegible] ſit ma ſoboles proijcienda* 71. & *mutandis ac [illegible] vitiuendis uxoribus.* 263. *maxime cum [illegible] fortibus* 104
Lacedæmonij cur Venerem armatã coluerint 139
Lacænæ cujuſdam mulieris ad concubitum ab amaſio petita honeſtum reſponſum 328.329.
Lacænæ dos qualis fuerit 137
Lacones ſervierunt uxoribus 139 *cauſa.ibid.* & 145 *quod eſt familiare bellicoſis gentibus* 139
Lactantij de divortiis ſententia 234
Lamech primus bigamus 187 & *quidem ex ſtirpe maledicta ibid. unde ex ejus ſæ[illegible] honeſtas bigamiæ concludere non licet* ib. & 188
Latina verſio Bibliorum vulgaris redarguitur. 38
Lea & Rahelis ſororum zelotypia & lites 201.
Lemniæ mulieres cur maritos o[illegible]iderint. 199.
Leonis [illegible] inter conjuges dãnatur 13.
Leonis de conjugio ſacerdotum conſtitutio 55.
Lepidi zelotypia 199. *qua extinctus* 130
Leproſorum conjugia cur vitanda 309. & *quo caſu lepra contractas nuptias ſolvat* 310
Levita uxorem vi compreſſam diſsecans ſactum 4[illegible]
Lex forenſe[illegible] tam diu viget, quam diu ratio eius generalis viget 255
Lex poſitiva nihil contra legẽ divinam valet 4[illegible].
Lex Iulia [illegible] & Papia 21. *eius nomina & [illegible] & 22. [illegible] caducaria dicta.* 2[illegible]
Le[illegible] generalis ſæpe latius patet ipſa lege 283.
Liberi non ſunt [illegible] ſtate & arbitrio parentum [illegible] queunt [illegible] parentum [illegible] minus [illegible] transferre ad [illegible] bent 168 *ſed [illegible]* 157
Liberi degeneres quantum [illegible] [illegible]
Liberorum jus [illegible]
Liberorum tr[illegible] fuerit [illegible]
Liberorum [illegible] bus matrimonii [illegible]
Liberorum exempla [illegible] ſuppoſiti ſint [illegible]
Libertas limitanda ad [illegible] & hone[illegible] 159
Libertas coacta [illegible]
Licinia nobilis fœmina [illegible] fecta [illegible]
Lintea cruentata an [illegible] dictum ſint [illegible]
Lituanarum veterum mulie[illegible] maritis aſ[illegible] [illegible]
Livia erga Auguſti [illegible] nivendia [illegible]
Livia Orcellina in [illegible] gibbosum amor [illegible]
Longobardorum de poſt [illegible] tudo [illegible]
Lu[illegible] m ain [illegible] [illegible]
Lucretia [illegible] [illegible]
Ludo[illegible] Io[illegible] B[illegible] natam patri [illegible] [illegible]
Ludovici [illegible] uxorem [illegible] [illegible]
Ludovicus X[illegible] moni[illegible] [illegible]
Lud[illegible] cur [illegible] [illegible]
Ly[illegible] qua ra[illegible] tri 3 & *cur [illegible] ſſ[illegible]* 202 [illegible]
L[illegible] p[illegible] [illegible]
Lycurg[illegible] c[illegible]be 20. [illegible]
Ly[illegible] paupe[illegible] [illegible]ſibus excitaunt [illegible]

M

Mahumetes quàm facilis fuerit in concedendo divortio 273
M[illegible] ac ipſi pro incomodo 36
Ma[illegible] ita tolli comitate 17. patientia & aſſuetudine 18
Mala domeſtica degenerant in publica 4 & retrahunt cives a publicis oneribus 5. exempla ibid.
Manichæorum de impuritate conjugij error. 33
Manilius in Catone cur ſenatu motus ſit. pag. 248
Mantuani in ſacrificulos ſcortatores verſus. 49.
Marcionis & Tatiani de conjugio error. 32. 33.
Mariamne Herodis uxor ob formam inſolens interitum ſibi parat 130
Maritus & uxor quomodo & cur una caro fieri dicantur 266
Maritus bonus ut quis ſit, difficilius eſt, quàm bonus ſenator 4.
Maritus cur in V. T. dimiſſam à ſe & alteri nuptam uxorem poſtea recipere non potuerit. 261, 264
Mariti & uxoris ſocietas quomodo ſit Ariſtocratia 348
Marito reverentia debetur. 75. & dominium omnium bonorum 352
Marito non ſoli olim, ſed & propinquis de uxoribus adulteris copia judicandi data. 342. cui convenit lex Hiſpanorum de poteſtate maritali. ibid.
Maritorum exempla qui in adulteras ſævierunt 262
Maritorum jura in capiendis faſcibus, petendis Magiſtratibus remittendis annis & ſortiendis provincijs 22, 23
Maritorum multitudo repugnat naturæ pag. 185
Maritalis poteſtas cum parentum poteſtate non eſt communis 330. nec perturbanda, ac a patre eius uſus prohibendus ibid.
Maritale Imperium quale ante lapſum fuerit 332.
Marcia Catonis uxor viri voluit pars eſſe laborum 308
Martialis locus de reiteratis nuptijs explicatur 316
Mas & fœmina cur naturaliter in ſe mutuo ferantur, fabula 39
Maſſilienſium de dote lex 140
Matris nimium tenera periculum in partu. 73
Matrimonium cur ita dictum, ejusq[illegible] bona tria 80
Matrimonium non contrahitur ad tempus, ſed eſt individua vitæ conſuetudo 213
Matrimonium vi factum ipſo facto nullum. 150
Matrimonium quo ætatis anno auſpicandum ſit. 64 & unde ejus terminus ſumendus 90
Matrimonij contracti ſigna 95. & an ex annulorum traditione probetur, ac quatenus verba ad id contrahendum neceſſaria. ibi.
Matrimonij vinculum quid contineat 236. ac an de illo per pontificem ante concubitum diſpenſare poſſit 266
Matrimonij ceſſante uno fine, vinculum ejus non ceſſat, dum ſtringitur nexu aliarum cauſarum 302
Matrimonium ab ignorantibus non contrahi 97. adeoque nec a furioſo, niſi per intervalla ad ſanam mentem redeat. ibid. & pag. 98.
Matrimonium an ſolus conſenſus conſtituat. 183
Ad Matrimonium conſenſus ſine conſilio non ſufficit 64
Ad Matrimonij integritatem quomodo conſenſus parentum ſit neceſſarius 172, 173. an ſemper præcedere debeat 170. an vero ratihabitio & nuptias ſequens ſufficiat. 171. & qualis matris conſenſus requiratur. 166. 167 nec non Curatoris & Tutoris 174
Matrimonium per concubitum abſq; conſenſu parentum conſummatum utrum reſcindi poſſit & debeat 165, 166
Matrimonij præſumpti eſſentia in quo conſiſtat 94
Matrimonij contractum quomodo error in conditione vitiet. 109. & an ob inceſtum Canones illum diſſolve ſint 240
Matrimonium utrum error in nobilitate vitiet 110
In Matrimonio utrum requiratur habitus corporis 64

Matri-

Matrimonia coacta eſſe ipſo facto nulla. 149. *& inauſpicata* 150
Matrimonia ciuium cum peregrinis utrũ firma 110. *& cur apud Græcos & Romanos prohibita fuerint* ibid.
Matrimonium interuentu multa lites & bella compoſita [illegible] *exempla* ib. & 115
Matr[illegible]*na q*[illegible] *cõclaues vinaria cella apud ſeniuentas occiſa* 340
Matthias Vngaria Rex cur repulſam a Polonia regina paſſus ſit 117
Mauritius Saxonia Elector pœnam adulterij mitigat 251. 252
Me[illegible] *in omnis a minimis incipienda* 335
Megiſt[illegible]*na in Timoleuntem maritum obſeruantia* 324
Megullia cur dotata dicta 146. *eius modeſtia.* 118
Meretrix quid ſit 210
Meretrix publica & domeſtica quid differãt ib & 211.
Meretricem haberi voluptatis, concubinam ſeruitij, & uxorem ſobolis cauſa 208
Metelli de conjugij comodis & incomodis oratio 6,16 *quanti habita fuerit* 7
Metus definitio 150
Metus utrum futurorum ſit 151
An metum juſta mina inferant ibid.
ex metu agens conſentit 152. *ſed quod ex metu qui vim atrocem incluuit, actum eſt, nihil actum eſſe videri* ibid.
Metus unde aſtimandus 153
Metus utrum juſtus fuerit, arbitrio ju[illegible] *decernitur* 154
Metus juſti ſpecies, & an metus infamia juſtus ibid.
Metus quo caſu liberet a promiſſis 15[illegible]8
Metus aliquando corrigit, quod nequit co[illegible]*gere indulgentia* [illegible]9
Metus qualis ignorantiam inducat [illegible]2
Metus reuerentialis erga parentes quid [illegible] [illegible]6 *& utrum juſtus ſit ad reſcindendum conjugium* ibid.
Mexi[illegible]*ani Re*[illegible] *luxus* [illegible]2
Miezislaus II. Polonia Rex ob obſequium in uxorem, quanto odio habitus 325
Militum hoſpitas ſtuprantium pœna 249
Minarum uxores ſuo periculo maritis li[illegible]*rant* 297
Minutia veſtalis ob ſtuprum viua defoſſa 53. 316
Monachus quidam Caſtratus uxo[illegible] 102
Monachi eu[illegible]*dam* [illegible] *accuſati in* [illegible]
Monachorum [illegible] *qu*[illegible]
Monachorum & M[illegible] *bitatio.* [illegible]
Monica Auguſtini mater [illegible]
Montaus de mo[illegible] 214 [illegible] *ab Ethicis* 21[illegible] *re*[illegible]
Morb[illegible] *& m*[illegible] *trimonium* [illegible]
Mortem cur ta[illegible]
Moſes utrum Judais [illegible] *tendi li*[illegible] *ex*[illegible]
Mulier unde d[illegible]*nominet*[illegible] & [illegible] *pubeſcat &* [illegible] 91 92
Mulier cur n[illegible] *ex ca*[illegible] *ejus latere & qu*[illegible] 3[illegible]3 343
Mulier an ad ima[illegible] *D*[illegible]
Mulier in dom[illegible] *an m*[illegible] *legibus* [illegible]
Mulier an [illegible]
Mulier proba ra[illegible] *p*[illegible]
Mulier omnes an[illegible] *que imperium ce*[illegible] 24 [illegible] *ignorantiam* [illegible] *gratia olim* [illegible] *ſubiecti* [illegible] *bi*[illegible] *pr*[illegible]
Mulier b[illegible] *p*[illegible]*teſtate e*[illegible] *ni*[illegible]
Mulier [illegible] 40
Mulier [illegible]
Mulier a[illegible] *n*[illegible] 2[illegible]2. *pr*[illegible] *c*[illegible] *n*[illegible]*tur*
An [illegible] *e*[illegible] *ex*[illegible]
Mulier c[illegible]
Mulier adultera [illegible] *juniatur* 105. *&* [illegible] *inſtituenda*

Mulieris eſt, domui præſicere, abſente marito 31[illegible]
Mulierum officia ut viris ſubeat & viri mulier [illegible] eſt 322
Mul[illegible] ut [illegible] generent cur non decreſcat cupido ut cæteris animalibus 202
Mulierem ſimpliciorem ſatius eſt ducere, quam callidam & doctam 12,13. *& ab ea literas ignorare quam ſcire* ibi.
in Muliere ſufficere minorem metum ad coactum matrimonium 153
Mulieres indulgentia corrumpuntur 337
Mulieres Imperioſæ ſeipſas infamant. 326. *iis funeſtius ex cogitari nihil poteſt.* ibid. *ac aſperius ſi ex humili loco ſurgunt in altum* 14[illegible] *unde ejus incommoda recenſentur* 325. *& pro ſumma injuria habetur, ſub jugum muliebre damnari* 326. *exempla* ibid.
Mulieres quædam ſteriles abſolute, quædam in comparatione ad virum 304. *unde ob ſterilitatem earum propter incertam ejus cauſam, conjugium non dirimitur* 303
Mulieres multæ poſt diuturnam ſterilitatem conceperunt 303
Mulieres etiam ultra 50. *annum parere poſſunt* 81. *ſed ferè præter naturam* 82
Mulieres viris non ſatiantur. 2[illegible]3
Mulieres cur Caſtitati diligentius ab Imp. elligatæ 313
Mulierum genera ſecundum animalium proprietates 9.
Mulierum infidelitas 85
Mulierum extora peccata rectius domi componuntur 342. *ſed publica publice vindicanda* 343
Mulierum formoſarum, quæ virtute fuerunt ornatæ, & commendantur exẽpla 124, 125, 13[illegible] *vid. fœmina. & pulchritudo.*
Mulierum quarundam in viros demortuos præpoſteri & nimii amoris exempla 215
Mulierum ad perſuadendum viris efficaces preces 287
Mulieribus vinum guſtare olim Lege Romuli & apud alias gentes capitale erat 340. *exempla* ibi. & 341
Mulieribus viros repudiare aut accuſare non licuiſſe 250. *quod a Carolo V. Imp. bene correctum* ibid. & 251
Muliebris Teſtamenti & ſponſionis nuptialis formula. 324
Mares Ægyptios prægnantes in lucem edi. 71.
Muſcovitæ quàm arcte mulieres cuſtodiant. 314.
Muſcovitarum mulierum ex verberum multitudine amorem conjugalem æſtimantiũ. ſtultitia. 134. *exemplum* 333
Muſcovitarum lex de conſenſu parentum in nuptijs liberorum 172
Muſtapha cur a patre Solimanno interfectus ſit 205

N.

NAſamonum in ſtuprandis aliorum ſponſis conſuetudo. 105
Natura ſi probe agat, ſequenda, ſi improbe, corrigenda 74
ex Naturæ neceſſitate multa fiunt, quæ non fiunt ex ejus intentione 106 *exempla.* ibid.
Neapoli oſculari mulierem capitale eſt 315
Neapolitanorum de tutorum in pupillorũ nuptias poteſtate lex redarguitur 175
Neceſſaria quædam ſunt ex ſua natura, quædam per conſtitutionem externam. 177
Negotia vitæ quid Apoſt. Paulo ſint 38
Neocæſarienſis Synodus 44
Neptunus unde dicatur 179
Nero Octaviæ uxoris conſuetudinem reſpuens, quomodo ſe excuſarit 203. *& cur eam repudiarit* 301. *ejus luxus* 202
Nicæna ſynodus ſacerdotibus uxores retinendi libertatem concedit 44
Niſi particula quid notet 237
Nobilis vir ſpernit ignobilitatem uxoris. 115. *cauſa & exempla* ibid. & 116
Nobilium faſtus in plebem 112. *oratione Canuleii retuſus* ibid. & 113
Noverca dicta quid ſit 223
Novercas raro bene velle ſuipſimæ, ne dũ maritis ex priori matrimonio liberis 222
Novercale odium 223
Nubere quibus hominibus malum ſit 36
Nuditas in S. literis quid ſignificet 270
Numa in muliere leges 316
Nupta unde dicatur & uxor 179, 180
Nuptiæ quid ſignificent 179 *cur in earum definitione conſortium omnis vitæ addatur.* 213. *ac quid vinculum per eas intelligat.* 83
Nuptiæ cur onus &, ærumna, compedes & pedica nominentur [illegible]7

Nuptiæ ab adverſarijs rediguntur ad res malas 2.6 & appetuntur ab omnibus licet ab omnibus improbentur 13
Nuptiæ primiſ[c]uè & ſine ratione inita Reip. quantum noceant 5.
Nuptiæ ſine publicis ſacris non inchoandæ 178 *ſeu benedictione conſecrandæ* 177. *quod & Ethnici obſervarunt* 178. *qui etiam adornarunt ſolennes nuptias* 180. *quarum ſolennitates deſcribuntur* 181
Non omnes nuptiæ ineuntur ex libidine. 226.
Nuptiæ legitimæ, a nuptiis abſolute & in ſe conſideratis, diſtinguendæ. 173
Nuptiæ contra leges illegitimæ ſunt 111
Nuptiæ ſignificant typum Chriſti & Eccleſiæ ante copulam carnalem 265
Nuptiæ etiam inter abſentes per inter nuncium contrahi poſſunt 96.
Nuptiæ invitis parentibus & clandeſtinæ ſimiles raptui 162 *inducunt præſumptionem fraudis* 171. 178. *& infelices illæ, quæ ſolo con[t]rahuntur* 148
Nuptiæ ex coemptione, & ex uſu ac farre. 328
Nuptiæ cum vitiata præter ſpem non valent. 103.
Nuptiæ ob fœditatem non ſolvuntur. 120. *neque etiam per errorem in nobilitate* 117
in Nuptiarum ineundarum tempore conſtituendo etiam ſu[c]ceſſionis liberorum habendam rationem. 91
Nuptiarum Maturarum neminem pœnituit. prov[erbium] explicatur 76
Inter Nuptiarum impedimenta & cauſas divortiorum diſtinguitur 301
Ad Nuptias poſſe aliquam ſpem præmiorum invitare 143
Ad Nuptias non admittendum, qui neſciat familiæ præeſſe, & uxorem cum prole ſuſtentare 74
Nuptialis contractus quod debitum exigat. 203.
Nuptiæ inæquales invertunt ordinem naturæ 89
Nuptiæ eum peregrinis ac inter Nobiles ac plebem ſtatutis prohiberi poſſint. pag. 110, 112
Nuptiæ inter Nobiles & plebem olim a Romanis prohibitæ 112 *cauſa ibid. ſed poſtea conceſſæ* 113. *cum earum prohibitio contra libertatem in matrimoniis requiſitam vergat* [illegible]
Nuptiæ imparis cultus ſeverè prohibendæ ob cauſas quatuor. 281 *I quia di[vi]nis [l]e[gibus] [illegible] ibid utpote repugnantes S literis* [illegible] *[o]ccidentes I[d]ololatriæ ibi & carentes benedictione precibus Eccleſiæ* 284 *II* [illegible] *conjugii dirimunt* 284. *cum religione e[tiam] tollitur fides conjugalis* 286 *unde* [illegible] *irrita* 284 *III. lites cau[s]antur in con[jugio] maxime de educatione puerorum* 28[illegible] *exempla. ibid. & malum oriuntur* [illegible] 285. *IV in periculum* [illegible] *qui annexum eſt in fide* [illegible] 286 & [illegible] *propter amorem ibid exempla ibid. &* 287
Nuptiæ ex diſpare cultu licet legibus [illegible] *hiberi debeant, ac etiam de Co*[illegible] *ſententia damnentur.* 2[illegible]9 *ex lege* [illegible] *divina non ſunt irritæ* 291. *& tolerandæ ſpe converſionis* 290. *vid. coniugium & matrimonium.*
Nuptiæ ſecundæ an notæ ſint intemperan[tiæ] 214. *Earum ex Hieronymo incommoda* 2[illegible]3 *& interdictum ab Impp. Orientis &* [illegible] *ſcovitis probatam* 2[illegible]
Nuptiarum ſecundarum quis typus ſit [illegible] *Chriſti & Eccleſiæ* 2[illegible]
Nuptias qui reiterat vitanda fornica[tionis] ergo. non pec[c]at 227 *ſed honeſte* [illegible] 226 *unde fundamenta Bellarmini &* [illegible] *rum contra illas rejiciuntur* [illegible]
Ad Nuptias ſecundas feſtinatio m[ulierum] ante annum luctus infamis [illegible] *&* [illegible] *tatur* 218, 219 *rationes ibi* [illegible] *&* 220 [illegible] *levitati muliebri non con*[illegible] *en*[illegible]
An a Nuptiis ſecundis ob incommod[illegible] *nendum* 224 *diſputatur contra* [illegible] *ibid &* 225 *de ijs patrum quorum* [illegible] *tentiæ duriores* 2[illegible]
Nuptiis ſecundis cum damnantur [illegible] *ma* [illegible]
Nuptiis repetitis an libido merito [illegible] *ibid.*

O.

O **Bberhurerey** *Saxonibus quid* [illegible] *x[i]mus pro polygamia* [illegible] *tur* 187 *eius abſur[da]* [illegible] *gamiæ interpretatio* [illegible]
Odium pars odio naturaliter re[illegible] 333
Odium ſuperſtitionis in ipſas perſonas pen[illegible] *re* [illegible]

Oedipi nuptiæ 89
Olorus Dacorum Rex milites infeliciter pugnantes cur ſub imperium muliebre damnarit 326
Olym iadu zelotypia 199
Opimia Veſtalis ob ſtuprum viva ſub terram defoſſa 53
Oppia Veſtalis inceſti damnata. ibid.
Orientalium de dote leges 141
Origenis quomodo libidinis edomuerit. 47. *eius de repetitis poſt divortium nuptijs ſententia* 233
Oſculum prabet pravam præſumptionem. 315. *quod tamen dijudicandum ex moribus cujusque regionis* 316
ob Oſculum vaſallus feudum, & mulier dotem amittit 315
Oſcula qua occaſione primùm inducta. 340, 34c
ex Oſculis laſcivis naſci ſuſpicionem adulterij 314
Otocari Bohemiæ Regis in uxorem perfidia. 86. *cauſa* ibid.
Ottomannicum Imperium quantas turbas ex polygamia & liberorum inde provenientium pugnis paſſim ſit 205

P.

P*Acri Hiſpaniolæ Regis polygamia pag.* 196. 202
Palladia ſororis Salviani de poteſtate mariti ſententia 329
Papa Romanus cur contra jus divini rem & Naturale nihil diſpenſare poſſit 166, 172
Mich. Paphlagonicus Imp quam durus in Zoen uxorem fuerit 86. *cauſa* ibid.
Paphnutij de conjugij caſtitate dictum. p 35. 44
Papia Poppæa lex de ingenuorum cum libertis nuptiis 113.
Papia Iulia lex de prohibitione ſenatorum nuptiarum cum libertis ibi.
Papia legis de Senum ſterili matrimonio cur abrogata 81
Papius quo anno Conſul fuerit. 82
Parentes optima conſilia capere pro liberis. 169
Parentum loco qui ſint 174
Partum legitimum etiam ſeptimo menſe edi 105
Parthorum uxores mutandi & proſtituendi mos 263
Paſſiva omnia ſunt indifferentia 96 97
Pater inducens filium ad conjugium, non cogit 168
Patris eſt filio uxorem dare 161. *idq; non tantum de jure Civili, ſed etiam de jure Naturali ibi. propterea conſenſus eius eſt maximè in nuptijs filij neceſſarius* 60
Patris Perſona filio ſemper ſacta eſſe debet, eumq; ad obedientiam obligare 168
Patrisfamilias ex re familiari cura 10. *& pro liberis ſolicitudines* 11
Patri filiam adulteram occidere an per poteſtatem patriam liceat 345
Patriæ poteſtatis effectus in quo conſiſtat. p. 16.
Patritiorum Roman contra promiſcuas plebis & nobilium nuptias argumenta & rationes 121
Patres V. T. conſuetudine decepti polygamiã uſurparunt 188
Patrum Polygamia an ſit excuſanda. ibi pro hac quarundam apologia 189
cum Patribus utrum Deus diſpenſarit. 190.
Patriarcharum polygamiam no poſſe ab omni labe vindicari 198
Pauli Apoſtoli ſententia ex 1. *Cor.* 7. *de conjugio defenditur* 30
Pauperes aquè ſuperbi quam divites 144
non Peccat, qui invitus peccat 149
in Peccatoris non niſi peccata odiſſe, perfectorum eſt 285
Peccatores peccatoribus facile agnoſcere 248
Peccatorum triplex ordo 189
ad Peccatum nemo ſe compelli pati debet. 154 *exempla* ibid.
Pellex quid ſit 211
Perſæ polygami. 195. *eorum de conjugio & procreanda ſobole lex* 20
Perſarum Regum mos per vices admittendi uxores 2 5
Perſeus an Philippi Macedoniæ Regis filius fuerit 104
ad Perſonam pertinet ſexus 101
Petrus Candiacus Venetorum Dux cur uxorem abdicarit 87
Philoxeni gula 123
Phœnicum ſententia, quos Bos in conſtituenda familia primum quærendus ſit 1
Phraſtor cur uxorem ejecerit. 101

Piſiſtrati ſecundas nuptias ne iniret a liberis rogati reſponſum 213
Piſiſtrati uxoris in juvenem qui filiæ oſculum dederat, ira 313
Plato qua ætate cives ad nuptias admiſerit. 74. ejus lex de procreanda ſobole 20 & dote 140
Polonorum de dotibus lex 141
Polygamia reſpicit uxores 184, 185
Polygamiæ ſpecies 185
Polygamia ad libidinem ſemper damnabilis. 188
Polygamiæ finis non improbatur, ſed modus. 189
Polygamia nuſpiam probata. ibid. repugnat enim primæ inſtitutioni & Legi Naturæ. 196. quadruplici matrimonii fini 197. 198. & naturali zelotypiæ 198. unde etiam de ea diſpenſationis divinæ veſtigium nullum in ſcriptura extat 190, 191
Dictorum quæ Polygamiam concedere videntur explicatio 191
Polygamia ex N. T. rejicitur 193. & explicantur de ea Sacræ Scripturæ dicta. ibid. & 194
Polygamia recepta apud multas gentes. 195. a pluribus v. rejecta 206. exempla ibid.
in Polygamia nulla perfecta amicitia. 197.
Polygamia conſuetudine non potuit introduci. 200
Polygamia ſcatet litibus, & quidem per ſe 201. ac tollit fixum amorem inter conjuges 205
in Polygamia nova litium cauſa ſterilitas & fœcunditas uxorum. 204. ob quod diverſæ earum habitationes. 204. exempla. 201. 205.
In polygamia omnibus ſatisfiere nequit pag. 261.
Ex polygamia liberorum pugna 205. exempla. ibid.
In polygamia moleſtiarum concurſus 206
Pontifici Max. olim virgo ducenda 229. & hæc [illegible] ſemel tantum 230
Pontificii in damnando conjugium ſacerdotum non diſſentiunt à Manichæis 37. à quibus ſuum hunc errorem ſuxerunt. 38. & revera damnant ipſum conjugium 33. ac remedium propter morbum 226
Pontificiæ conjugii Sacerdotum prohibitio quibus artibus invaluerit. 44 & quàm male ex dicto Matthæi 19 [illegible] probetur 45
Pontificiorum de merito virginitatis blaſphemia 46. 47
Pontificiorum de Conſenſu parentum quod in nuptiis liberorum tantum ex [illegible] neceſſitate requiratur. ſententia 163. & per priſcos Canones ac ſuo [illegible] revocatur. [illegible]
Pontificiorum de Continentia [illegible] 54 & in digamos injuria 227
Pontificiorum ſententiam, quod vinculum conjugii ante mortem ſolvi nunquam poſſit, quæ abſurda ſequantur 238. 243
Populiæ de prægnantium cupidine reſponſum 202
Portia Catonis filia ob mortem Bruti mariti vivis prunis ſe interimit. 214. 296 ejus de ſecundis mulierum nuptiis dictum. p. 220. 214
Poſthumia Veſtalis cur de inceſtu accuſata cauſam dicere coacta ſit 53 [illegible]
Poſthumii de procreanda ſobole contra cælibes lex 21
Principum vitia tegenda 343
Privilegium quid ſit 192
Prophetarum & aliorum Magnorum virorumque in Conjugio vixerunt exempla. 40.
Proxenetæ qui dicantur 96
Pſammenitus Ægypti Rex cur Cambyſi [illegible] negarit [illegible]
Ptolemæus Philadelphus cur Φιλάδελφος dictus ſit. 146. interventu connubii finem bellorum facit 114
Pubertas antiquitus indicata fuit ex inſpectione 57. quod poſtmodum ſublatum. ibid.
Pubertas plena quæ ſecundum Medicos [illegible] p. 58.
Publica publice vindicanda 345
Puella impregnata 71
Puella circa annos pubertatis maxime [illegible] dienda 77
Puellarum labes occultæ utrum inſpectione detegenda 120
Pueri ante plenam pubertatem non [illegible] tur ſibi poſſe proſpicere [illegible]
Pueri viri [illegible] quantum aſſideat a [illegible] 74.
Pueri adulti ſtudia quæ [illegible]
Pueri inveſtes & veſticipes qui olim 59.

& qui-

& quomodo apud Romanos cæſariem alere ſint ſoliti ibi.

Pueri quinam apud Iudæos uxores duxerint exempla 70. & quinam uteros impregnaverint hiſtoria 71. a quibus exemplis non licet argumentari. ibid. ſed licet frequentia ſint immatura puerorum ſponſalia 63. exempla. ibid. ſunt tamen ipſo iure nulla, ſive ambo ſive alteruter. ibi. propter defectum conſenſus ibid. unde etiam facilè diſrumpuntur 65. & ex ſolutione eorum multa diſſidia oriuntur 66. exempla ibid.

Puerorum coniugia provocant intemperantiam 76

Puerorum nuptiæ inutiles 72 cum ex illis non niſi infirma & morboſa ſoboles tollatur. ibid. & 73. & finis præcipuus coniugij turbetur. 69. aliaq; incomoda oriantur 66, 67. unde illis non indulgenda Venus. 72. ſed contra libidinem eorum alia remedia adhibenda, quæ oſtenduntur 77. ac propterea Iuſtiniani Imp. licentia pueris conceſſa improbatur 68

In Puerorum Coniugio perit reverentia maritalis 75, 76

Pueritia quæ dicatur, quomodo dividatur & an inter eam & adoleſcentiam media pubertas cadat 59

Pueris cur ante 14. ætatis annum non ſit ſecanda vena 73

Non omnia omnibus Pulchra 134

Pulchritudo animi plus valet, quàm corporis. 124. ſed tamen hæc etiam ſpectari debet. ibid. cum ſit muta commendatio. ibid. & 127. & proinde pulchritudo ornata virtutibus ſtultè contemnitur 132

Pulchritudo eſt faſtuoſa 130. ob quas cauſas. 128. & ſumptuoſa. 131. exempla. ibid. ac amor eius fugax 132

Pulchritudo intuta ob multitudinem expugnatorum 120. noxia. 130. exempla. ibid. & 131

Pulchritudinis quoad coniugium laus. 124

Ex Pulchritudine nunquam præſume libidinem 127

Pupilli conſenſus ad coniugium tacitus tutori non ſufficit 174

Pyrrhus cur plures uxores duxerit 5.

Pythagoræ de cœlibum poſt mortem cruciatibus viſio 25.

Pythagoras interrogati quando concumbendum ſit, reſponſio 78

R.

Rebeccæ conſenſus in nubendo Iſaaco qualis fuerit 94

Religio vera & ſuperſtitio non benè conveniunt 285. exempla. ibid.

Religionis ex metu ſuſceptæ incommoda. pag. 150.

In Republica multa tolerari, quæ ſunt prohibita 291

Rhea Veſtalis gemellos parit 52

Richardi II. Angliæ regis cæcus in Caroli VI. Gallorum Regis filiolam amor 63, 65, 66

Roma primis 500. annis nulla domus repudium ſenſit 273

Romani polygami 195, 231. uxores ex ſuſpicione adulterii dimiſerunt. 314

Romanis cur cum Campanis connubia contrahere civibus fuit prohibitum 110 de eo legis indultum. ibid & 111

Romani cur pueros ante pubertatis annos tondere non ſint ſoliti 59 321. & quo annos eis togam virilem ſumere permiſerint. pag. 75.

Romani diu nuptias poſt ſponſalia differre. 68, 69. & temere contracta matrimonia mulctare ſunt ſoliti 4.

Romani cur bona meritorum filias dotarint 143. exempla ib. & 144

Romani Primores veneficiis ſublati 317

Romanorum pollicitatio. 196. in uxorum pudicitia conſervanda ſeveritas. 316. in ſtuprandis ſponſis conſuetudo. 104 divortiorum formula. 275 erga ſeniores reverentia. 123. & de conſenſu Parentum Lex. 172

De Romanorum legibus nuptias imparium cultus damnantibus 285

Romanos toleraſſe meretrices 208

Romanos primos nunquam morte adulteros puniiſſe 147

Apud Romanos cur non fas fuerit ex provincia oriundi qui præerat, uxorem ducere. 156, 157

Romanis honeſtius putabatur habere Libertam concubinam, quam uxorem 207 cauſa. ibid. & 208

Romanus Argyrophilus Imp. in balneo ſuffo-

catus. 257
Romanus Diogenes Eudociam uxorem deno-bto includit 86. cauſa. ibid.
Romulus an viris ſuis mortuis uxores dederit 345.
Romulus tribuit uxori dominium 35[illegible]
Romuli de divortiis lex 273. ob quas cauſas ea conceſſerit ibid.
Ruſticorum de dotibus lex 141
Ruſtici quidam cur parochum ſine concubina recipere noluerint 43

S.

SAcra cum mulieribus de Imperio certare ſolita 321
Sacerdotes omnes Vet. Teſtamenti mariti p. 43.
Sacerdotum vices cur à Davide inſtitutæ. ibid
Sacerdotibus in caſu neceſſitatis etiam ſecundum Bellarmini rationes uxores ducendæ ſunt 28
Sacerdotum conjugij prohibitio pontificia quibus artibus invaluerit. 45.
Sacrificulorum coacta continentia fructus. 48 prob exemplis ibid. & 49
Sævitia intolerabilis utrum nuptias ſolvat. 318
Salome Baſilij Muſcovitarum principis uxor ſterilis poſt ſecunda 301. in monaſterium detruditur 303
Salomon ſapientiſſimus amore mulierum victus idololatra fit 286, 287
Salomon quo anno ætatis uxorem duxerit. 70
Salviani contra promiſcuas uxores ſententia 185, 186. & in concubinatum injuſtum invectio 210
Sara Abrahami uxoris contra ancillam zelotypia 201
Saxones qua pœna adulteros affecerint. 251. 252 & unde conſummatum conjugiū æſtimarint 181, 182
Saxonum leges de conſenſu parentum in nuptiis liberorum 163. 172. de poteſtate maritali 329. de dotibus 141. ac indiviſione bonorum inter conjuges 350
De ſceleribus puniendis ubi agitur, dignitati non parcitur 343
Scipio cur naves ad littora Africæ comburi voluerit 212
& cur Syphacem cum uxore Romam miſerit 115.
Scipio Africanus beneficio uxoris interemptus 317
Schnoidevvini ſententia de nuptiis cum peregrinis rejicitur 118
σχολάτιαξ quid ſignificet 41
Scoti ſententia adulteros a morte liberantis rejicitur 247
Scotorum polygamia 195
Scytharum uxores cur ſervos duxerint. 294.
Seneca de veſtalibus verſus 53
Senectus quid 60. ejus tres claſſes ibid. & 79 & 80.
Senectus quàm apta ſit ad adamandum & qualia amoris illecebra habeat deſcribitur 85
Senectutem eſſe moroſam & amicitiæ ineptā 88. 222. cauſa 89
Senex ſexagenarius an generare queat 81
Senes magis funerales quàm nuptiales tædas accendere convenit 8[illegible], 84
Senes depontani qui. 79. 80. & ſexagenarios de ponte dejici oportere prov. quid notet. 79.
Senes qui πέμπελοι Græcis dicantur 61
Senes tam inepti ſunt ad matrimonia, quam ad arma aut ad ſuffragia 79
Senes decrepiti prorſus abigendi a nuptiis. p. 80.
Senum qui decrepita ætate adhuc generarunt exempla 82.
Senum & juvenum diſſidium 89. rara inter eos pax 85. & nulla amicitia [illegible]. 86. unde ex eorum inæquali conjugio infinita mala oriuntur 83.
Senum nuptiis tria deeſſe 80
Senum imbelles fœtus 82. cauſa & exemplum ibi neque ab illis educari poſſe 84
Senum nuptiæ ipſis auctoribus noxia 83. adverſantur naturæ 84. non faciunt ad reſtinguendam libidinem. ibid. ſed magis irritarit eam, quam ſedaret 85
A Senibus non eſſe magnum adjutorium ſperandum 88
In Senibus nulla ſpes prolis 80
Sergius & Crates cur ſeſponſis denegarent 121, 134
Servos non poſſe contrahere matrimonium. 109.

Servi-

Servetus de Iure Civili nuptias ſolvit. 295. cujus ratio ſubijcitur & improbatur. 26.
Severo Imp. Spectri occurſus mortis prænuncius fuit 133.
Signo non eſt opus ad rem, ſed ad notitiam rei 179
Similia adeo ſibi nũquam ſtatui poſſunt quædam, quin eſſentia differant. 317
Ex Simili ultra terminos comparationis producto nihil concluditur. 239
Simiarum geſtus, cum fœminis ſuis iraſcuntur 323
Sobolem aut nullam aut inutilem Reipublicæ generare perinde eſt 71.
Socrates deformis ſapientiſſimus 128. eius in Xantippen uxorem placentam pedibus conculcantem dicterium. 326. ac cur eius malitiam toleret reſponſum 338
Solon cur juvenem ex vetula matrimonio reducendum putaret 73. 222. 302
Solonis lex de proſtituendis uxoribus. 263. & de dotibus 139, 140
Σωφρονίζειν quid cap. 1. ad Tit. ſignificet. pag. 34.
Spadonum nomen generale. 101. earum genera 306
Spartanæ uxores cur velatæ, virgines vero apertæ proceſſerint 316
Spartanarum ſponſarum dos qualis fuerit. 322
Spiritualia facilius conſtitui, quam ſolvi. pag. 276
In Sponſam male educatam, quis conſentire non tenetur 119. facto tamen conſenſu matrimonium ob durius illos mores non reſcinditur ibid. ibid.
Sponſalia cohabitatione convaleſcere 65
Sponſalia immatura cur plerunq; in calamitates deſinant. 66 exempla ibid. & 67
Sponſalibus multam adiectam non debere, nec obligare contrahentes 155
De Sponſalibus coarctandis Auguſti lex quæ ex cauſa lata ſibi 65
Spuris plerunque legitimis hæreditatem præripiunt. 200. exempla ibid.
Spurinæ adoleſcentis verecundia 129
Sterilitas ſæpe recipit curationem 303. & conjugium non ſolvit 301.
Sterilitatis pœna injuſta 25
Sterilitatis ſigna incerta examinantur. pag. 304.
ob Sterilitatem qui uxores abdicant, magis inſervire libidini, quam propagationi ſobolis ſtudere 301 exempla ibid.
Stilico utramq; filiam cur præmaturà morte amiſerit 73
Stuprum quid ſit 253
Stupratæ quibus ſimiles ſint 103
Stupratas non tantum ſolas fieri infames, ſed etiam notari eos, qui illas ducunt 103. exempla ibid.
In Stupratas divina lex probata à Leone, abrogata à pontificibus 103
De Stupratis quid in Reformatis Eccleſiis obſervetur 104
Sueci cur Albertum Megapolitanum abdicarint 112
Suetonij locus in Claudio de Papia lege explicatus 81
Sulpitius cur uxorem repudiarit 275
Suſannæ caſtitas & conſtantia 154
Sylla à populo ob Metelli filiæ petitas nuptias publicè irriſus 115. eius iam ſenis deliriũ amor. 126
Synodi ſextæ univerſalis pro ſacerdotum conjugio ſententia 44
Syricij Papæ de Coniugio ſacerdotum ſententia 33

T.

TArentum in Italia urbs qua occaſione & à quibus condita 294
Tartarorum mos uxores ſteriles à conjugio arcendi 301. 302.
Tattia Cæſonis filia quantam dotem ad virũ attulerit 146.
Temetum & temulentiæ quid 340
Temperamentorum prima mutatio 58.
Temperare raro ſibi quemq; poſſe in rebus ſecundis 145
Tertulliani de indignitate conjugii, quo decõceſſa fornicatio ſit, error 32. eius cauſa & ex 1. Cor. 7. mala ratiocinatio ibi. & 226.
Tertulliani de ſecundis nuptiis error, eiusque origo 206
Tertullus Fauſtinæ adulter. 336
Teſcha Dionyſii Tyranni ſoror. 297. eius in virum amor & heroicum reſponſum. ibid.

Teſta-

Teſtamenti Veteris ritus non ſunt trahendi ad libertatem Novi 42
Thales matri ad nuptias ſe hortanti faceta reſponſione eludit 203
Theobaldus Umbrorum Dux viros captos virilibus multans acute a mulieribus perſtringitur 203
Theodahadi in Amalasventam uxorem perfidus amor 85
Theodeberti Regis Lotharingiæ filia a matre ſubmerſa 129
Theodelinda Longobardorum Regina. pag. 290.
Theodora Theophili Imp. uxor 95
Theodoreti de divortiis ſententia 234
Theodoſius Imper cur amorem in Eudociam conjugem mutaſſe viſus ſit 115.116
Theodoſii Imp. via conjux 290
Theophano Imperatrix adultera in exilium mittitur 86
Theophilus Imp. cur Iconomachus dictus 285. *inter eum & conjugem ob imaginum cultū odium* 285
Theophil. Imp. quomodo optimam virginum in uxorem eligere voluerit, & cur Icaſia Theodoram prætulerit 34.13
Thlibi ſeu contriti an nuptias contrahere poſſint 307
Thurii quam levi de cauſa uxores dimiſerint 273
Tiberius Imp. pœnam adulterii deprecatur, 248 249.
Tim[illegible] Muſi[illegible]us 221
Tobias junior an contra voluntatem ac ſine conſenſu patris uxorem duxerit. pag. 170, 171
Tullia Servii Rom Regis filia ambitio & contra patrem impietas 114
Turca quantum pudicitiæ uxorum ſuarum ſtudeant 313 314. *quàm levi de cauſa eas dimittant* 273 *& quodnam ſignum perpetuitatis conjugii habeant* 212
Turcarum mos in emendis uxoribus. 121. *iisque à promiſcuis balneis prohibendis. pag.* 123.
Turturum caſtitas 264
Tutor quomodo a Curatore differat. pag. 174
Tutoris cur pupillam non liceat ducere. pag. 157.
Typus non poteſt ſemper idem eſſe cum re ſignificata 4.8.[illegible]

V.

V*Aleria Meſſalæ ſoror cur renubere recuſarit* [illegible]
per Veneficium quid intelligatur 317 *& quibus legibus actum ſit in Veneficos iuſ[illegible]* 318
Veneficium non ſolvit conjugium [illegible] ſecundum legem. ibid. & oſtenditur Magiſtratus aliud remedium. ibid.
Veneficia quamdiu apud Romanos ignorata ſint 317
Veneti quomodo plebi cum patritiis nuptias concedant. 142 *eorum de dote lex.* 141
Venetiis cur aliquando plures mulieres quam viri inventa 73.74
Venus cur inſidioſa dicta. 257. *& cur [illegible] Marte conjungi ſoleat* 139
Venus immatura quantum noceat, & cur 72.
Veneri immaturæ ordinario remedio non eſſe occurrendum 77
Veritas & error non bene conveniunt [illegible] declaratur exemplis ibid.
Veſalii in aſſerenda [illegible] [illegible]
Veſpaſianus Imp. cur Canidem Antoniæ libertam non potuerit juſto uxoris loco habere. 113.
Veſtalium exempla qua apud Romanos [illegible] fuerunt [illegible]
In Veterum nitimur. 322. *exempla* [illegible]
Vetula quam faciat in odia invenum [illegible] 86. *exempla* [illegible]
Vetulas non ex amore ſed ferè ob lucrum [illegible] 232
Viduæ cur nubant ſine conſenſu parentum. 332.
Viduam ducens duplici ſe onerat labore. pag. 221
Vidua querula ibi.
Violentia duplex [illegible]
Vir & Virtus quomodo à ſe mutuò [illegible] deant [illegible]
Vir muliere naturâ eſt præſtantior [illegible]
Vir adulteram retinens quas ſub mala [illegible] ſit 192

Vir uxorem verberans non punitur, niſi propter exceſſum. 337. ſed qui nimium in uxorem ſævit, deſertor eſt 319
Viri cujuſdam cum paupere & æquali conjuge varia fortuna 146
Viri ſævitia damnatur 335
Viri ira non ſervat modum. 344. cauſa. ibid. unde nec ipſi tribuenda eſt poteſtas in vitam uxoris 344
Viri mores, lex fœminarum 323
Viro competit Imperium jure naturæ 321. & ſcriptura 323 etiam ante lapſum ibid.
Viro debetur lucrum quia ſuſtinet onus 354. & acquiſita conſtante matrimonio illi recte adjudicantur. 352. non tamen excluſa uxore. ibid. plus tamen illi debetur quia plus confert 355
Viro non licet quod mulieri non licet 251
Virum etiam ultra ſexageſimum annum generare. 81. ſed fallax in hoc negotio experientia 82.
De Viro quodam, qui infantem lactavit hiſtoria. 106. ejus cauſa. ibid. ex viro & uxore quomodo unum fiant 285.
Viri qui mulieribus ſerviunt quàtopere ſpernantur 325
Viri bellicoſi cur ut plurimùm veneri indulgeant 128
Viri docti cur plerunque malis uxoribus multentur. 244
Viros apud quas Gentes moris ſit puerperarū loco in lecto decumbere 312
Viris quæ datur in bonis uxorum adminiſtratio quæ rejiciatur 556
Virgo in quo a muliere differat 103. & cur potius ducenda quam vidua, ratio jocoſa. 221, 222
Virgines honeſtæ nudæ non conſpiciuntur. 121
Virgines utrum faciem tegere & mammas nudare debeant 122
Virgines nondum viripotentes à matrimonio excludendæ 101
Virginum animus equax 222
Virgines omnes videri probat 119
Virginibus longitudo cur a divina ſit tributa 62
in Virginibus quid laudetur 47
Virginitas non perit coacta fornicatione. 149
Virginitatis zona 107
Virginitatis meritum quantum ſecundum pontificios ſit 107
Virginitatis defloratio utrum certis ſignis præcognoſci poſſit. 105. num. ex urina 108. lacte apparente in mammis virginum. 105. fide obſtetricum ventrem inſpicientium 18 aliiſq; ridiculis & phyſiognomicis ſignaturis ibid.
Virtus cum divitiis probè conſiſtere poteſt. 137
Vis abſoluta omnem contractum irritum facit 151
Vita ſolitaria quam imperfecta 29
A nullo vitæ genere propter moleſtias conjunctas abſtinendum 14.
Vitium accuſare nequit, qui ex vitio laborat 344
Vitiza Weſtgothorum in Hiſpania rex 231
Vladiſlaus Lacticus qua conditione filio Lithuaniæ ducis Ethnici filiam duxerit. 288.
Vlrici Saxoniæ ducis filia ob contemptum mariti ad parentes redit 316
VIvilda Regis Danorum Hadingi filia ambitio, & in patrem impietas. 114.
Volſinenſium in ſtuprandis ingenuis virginibus nupturis mos 105
Voluntas eſt facultas paſſiva & indifferens 96, 97
Voluntas ſine libertate non meretur nomen voluntatis 149
Voluntas ſimpliciter libera quid ſit 160
Voluntas cogi nunquam poteſt. 148. coactam tamen voluntatem etiam eſſe voluntatem, & metum, ejus conſenſum non in univerſum excludere 151, 152.
Voluntatis libertas quibus terminis circumſcribatur 19
Voluptati cur difficilius ſit obſiſtere, quàm iræ 53.
Vota temeraria non habent ſpem exauditionis 46
Non quævis vota Deo reddenda 30, 31
A votis ſine conſenſu patrum factis, quæ reſcindi potuerunt, recte valere conſequentiam ad continentiæ vota 165. 170
Uri quos Apoſt. Paulus propriè dicat. 77, 78
Inter Urilo ſimpliciter, & utilo mihi, diſcrimen 51
Uxor unde dicatur 179, 180. & cur malum neceſſarium 17. primo loco in conſtitutione familiæ quærenda 1.

Vxor ex multis cauſis ducitur. 227. quæ tamen ductâ pleroſq; pœnitet 3
Vxor regenda exemplis 333. & mala ferenda ob exercitium patientiæ domeſticum 17.338
Vxor in miſeria viri optime probatur 308
Vxor non habenda ut ſerva, ſed ut ſocia 357.
Vxor qua arte formoſa facienda. 133. & quatenus domina domus ſit 357
Vxor de Iure Rom. non tranſit in poteſtatem viri ſed manet in poteſtate parentum 327. unde ſecundum illud, in eam injuria tribus fit, patri, viro & uxori. 328. Hujus ratio examinatur ibid.
Vxor quouſque expectare cogatur virum abſentem 300. & an teneatur banni eum ex ſua culpa, ſequi 298. & 299.
Vxor verberari poteſt ſine injuria 336. modò id non fiat ſine cauſa 337. & ad verbera non properetur ob fragilitatem ſexus. 334. tum etiam caſtigatio non infamat. 337
Vxoris vitium aut ferendum, aut tollendum 335
Vxoris homicidium noſtro jure nunquam licitum 347
Vxorem accipi aliud eſt quàm duci 179.
Vxorē dicere, quid ſit, & unde orta hæc phraſis ibid.
Vxorem ducendam eſſe notam 3. & parem 285. ac reſpiciendum etiam ad parentum & patriæ mores 4.
Vxorem ſuam quiſque putare debet eſſe pulcherrimam 133
Vxorem ob pulchritudinem capere utrum in foro conſcientiæ liceat 124
Vxorem dimittere ex multis cauſis in Vet. T. licitum fuiſſe, probatur contra Gentilem. 270.271
Cum uxore in ſuſpecto colloquio deprehenſum an marito impunè interficere liceat. 316. 317
Vxores quam multæ viris cauſa [illegible]terunt converſionis 290. exempla [illegible] & 91
Vxores olim emebantur. [illegible].121. etiam emptionis ritus [illegible]8
Vxorum mutatio aut proſtitutio a multis [illegible] olim [illegible] improbatur 263. cū rep[illegible] Lege Naturæ & divina [illegible]4
Vxorum juſtam eſſe contra Pellices iram [illegible] & juſta cum viris de [illegible] denegant[illegible] expoſtulatio 204. exempla ibid.
Vxores quædam connive[illegible] virorum [illegible] 200. ſed eæ paucæ. ibid.
Vxores quædam caſu duxerunt. 3. & multo multas. 202. exempla. ibid.
Vxoratus cur τέλειος à Græcis vocati 30

W.

WEinsbergenſium uxorum in mar[illegible] amor [illegible].
WeſtGothorum de dotibus lex [illegible]41
Wilhelmus Auſtriacus Hedwigem ſponſam ſibi promiſſam 63.65. repetere conatur 66

X.

Xantippe Socratis rixoſa uxor 144

Z.

ZAcharia & Eliſabetha ſterile conjugium. 303
Zelotypia unde oriatur & quantum ſi[illegible] lum 130. exempla ibid.
Zelotypia viri. 199. exempla ib.
Zelotyparum mulierum, & virorum e[illegible]rumque furoris exempla ibid. & 200.
Zenobiæ caſtitas 22[illegible].203
Zimiſces Imp. uxorem in exilium mittit 8[illegible]. cauſa ibid.
Zopyri Gordienſis Medici de Vxoris eludendo appetitu ſententia 203

FINIS.

Errata.

P.9.l.8.l. non abs re. p.16. l.12.l. amittenda. p.17.l.13.l. ſe ne, an. ib.l. 20. à fin. l. anſeris ſibila. p.18.l.18.l. ſe indui. p.22.l.12.l. aut Poppeia. p.27.l.7.l. prædeſtinaſſet ib.l.15. à fin. l. Rebell. p. 28.l.1.l. quod patet ex appetitu. p.31.num.41.l. miniſterium docendi in Eccleſia, non habere donum. p.32.l.penult.l.extollere. p.34 l.14. à fin.l. ſophiſticè. p.35 l.21.l. Nam amici. p.41.l.15. à fin.l. edomare. p.43.l.9.l. coniugalis cohabitationis. p.46.l.21. à fin. l. donum Dei. p.47.l.7. à fin.l. à fratribus. p.48. l.21. à fin. l. irretortis. p.49.l.14. à fin. l. ſe ab una. p.53.l.8.l. ad portam. p.65.l. 18.l. coarctavit. ibi. l.ult.l. ad internecina. p 69. l.6. à fin. l. Pier. p.71. l.7. l. ad coitum duceret. ibi. l 18.l. liceat accenſere. l.14. à fin. l. nuptias. l. 10. à fin. l. Paria ſunt ;l penult. l. & ϭεϛγη̃. p.81.l.19.l. alteri capiti. p.48. in marg. num.17.l. natum ſit. p.85.l 4. à fin. l. Æneas Sylv. p 86.l.ij.l. Divitiis quidem. ibi.l.14.l. tam diu ſimulent, donec potiantur. p.87.l.13. à fin. l. familiis. ib.l.ij.l. conſenſus. p.101. l.16.l. quia dubitabat. p. 107. 13. à fin. l. vivis puellulis. ibi. l. penult.l. caruneulæ. p.111. num.7. in marg.l. ingenuos & Libertinas. p.112. l.19. à fin. l. incontaminati ſit: p.114.l.5. à fin. l. Perſarum & Macedonum. p.119.l 15.l. ſed certior dos eſt. p.122. l.18. à fin. l. illicium amoris. ib.l.6.l. in extructionibus. p.124.l.14.l. nec Is ad. p.126 l.10.l. Phil: ab ætate. p.127.l.17.l. virgine, quæ Athanaſium. p.133.l.14.l. manus oſſea. p.142. in marg. n.20. l. Alia ratio p.143.l.10.l. tanquam illicio. p.147.l. 17.l. & Dania, à Friderico. p.149.l.4. à fin.l. in fruſtra. p.152.l.12.l. vis atrox. p.156.l.5. à fin.l. Fachin. p. 159. num. 29. l. Liberos non eſſe ſui juris. p.160.l.13.l. animab ibi.l.ij. à fin. l. quàm verè. p. 168.l.10. à fin. l. quod fit. p.169. l. 20.l. meliore flamma. ibi.l.19. à fin. l. paternæ familiæ. p.174 l. 12. à fin.l. fidei non. p.175. l.19. l. Felin. p.180.l.12.l. quaſi diceres, Vnxoris, ibi.l. 14. à fin. l. teſtimonii cauſâ. ib.l.12. l. conredantur. p.181.l.12. in fin. l. Mitte. p.196.l 5. l. διφυῆς. p. 199.l.20.l. Actu 5. p. 201. l. 5. à fin. l. illa nollet. p. 203.l.22.l. Græcis. ib.l.3. à fin.l. Devter. 24. p. 205. l.3. à fin. l Spurium. p.233. l.1. l. unâ vitrâ, p.223.l.1.l. Deum, p 224. l.8.l. ad Eundem, à quo morte viri liberatæ, ærumnoſum ſtatum redigantur. ib. tium.15.l. ſeptimum ſacramentum. p.235.l.8.l. cogatur. l.9 l. mæchari, l.20 à fin.l. de alliis. l.7.l. divortiorum. p. 241. l. 17 l. parti nocenti cælibatus. p. 247. l.10.l. Illi te. p.257.l.3. à fin. l Lucas de Penna. p.260.l.8. à fin. l. quæ omnia. p. 261. l.12. à fin.l. Antonino. p.268 l.21. à fin.l. ad c.24. Devter. p. 278. l. 16.l. & hæc conſentiat. p.280. num.48. l. multique. p. 287.l.5.l. detruderet. ibi.l.13.l. eo facilius. p.288.l.9.l. vitia ignorant. Quàm. p.301.l.4. à fin.l. Salomen p.307.l.4.l. Brechæ. p.317 l.15.l. à fin. Conſulibus. p 323. l.3. à fin. l. nomine Iſchalt. p.326.l.4. à fin. l. mariti. p.330.l.18 à fin.l. marito. p.334.l. ij. à fin.l. debetis habere eas, & malle patres vos, p 336.l.15.l. rarò, l.21.l. Tertullum. p.341.l.8. à fin.l. divortiorum. p. 345. l.21. à fin. l. imminuit. ib.l.3.l. filias.

Digitized by Google